

SBORNÍK

Archivu bezpečnostních složek

9/2011

SBORNÍK
ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK

9/2011

archiv
bezpečnostních
složek

Redakční rada:
PhDr. Zlatuše Kukánová, předsedkyně
Mgr. Daniel Běloušek, tajemník

Členové:
PhDr. Zdeňka Kokošková, PhDr. Daniel Doležal, Ph.D., PhDr. Jan Kalous, Ph.D.,
PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D., Doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D.,
Ing. Mgr. Pavel Vaněk, Ph.D.

Sborník vydává Archiv bezpečnostních složek.

© Archiv bezpečnostních složek
ISBN 978-80-260-1152-1

Obsah

Jana Poddaná
Úvodní slovo ředitelky Archivu bezpečnostních složek 7

STUDIE

Ondřej Sladký
Pohraničí bude české!
Činnost plzeňských Revolučních gard v západním pohraničí
v květnu a červnu 1945 13

Petra Gabrielová
Kartotéka akce „48" a vyhodnocení tzv. protistátní činnosti členů
Církve římskokatolické ve vybraných tzv. ilegálních skupinách 45

Jan Kalous
Akce PŘEKLADATEL – případ tajného spolupracovníka MALÍNSKÉHO
Jedna z forem spolupráce KGB a StB
– pronikání do ruské emigrantské organizace NTS 95

Martin Tichý
„Vše je vymyšleno, vylháno a zkombinováno mnou…"
Konfrontace výpovědí agenta StB ve vězení a vzpomínek pamětníka
aneb Několik otázek nad příběhem jména B. 125

BEZPEČNOSTNÍ SLOŽKY A PÁD KOMUNISTICKÉHO REŽIMU
příspěvky z konference k výročí událostí v roce 1989

Radek Fencl
Struktura ZS/GŠ v roce 1989 181

Pavel Vaněk
Poslední mrtvý vojskové ochrany státních hranic 195

Josef Vávra
Demonstrace v roce 1989 z pohledu VB a polská inspirace PP VB ČSR 203

MATERIÁLY

- Pavel Žáček
  „Socialismus, to je především evidence.“ Změny v registraci, evidenci a archivaci agenturně-operativních svazků, 1958–1962 217

- Jerguš Sivoš
  Hlavná správa ŠtB na Slovensku v rokoch 1969–1974 271

ZPRÁVY

- Michal Šrůtek, Martin Kostlán
  Průzkum fyzického stavu vyšetřovacích spisů v kauze dr. Milady HORÁKOVÉ a spol., známé jako akce STŘED 325

- Michal Šrůtek, Martin Kostlán
  Vyhodnocení průzkumu fyzického stavu vyšetřovacích spisů v kauze dr. Milady HORÁKOVÉ a spol., známé jako akce STŘED 371

- Miroslav Urbánek, Martin Kostlán
  Spolupráce Archivu bezpečnostních složek s maďarským Historickým archivem státobezpečnostních služeb v letech 2008–2010 387

- Pavel Kugler
  Archiv českého vysílání Radia Vaticana 395

- Pavel Vaněk
  Ochrana státní hranice 1948–1955 60. výročí započetí vojskového střežení státní hranice 401

- Jana Barbora Slaběňáková
  Česká archivní společnost a Archiv bezpečnostních složek 405

- kolektiv autorů
  Archivní A–Ž 411

Rejstřík osob, krycích jmen, akcí 418

Seznam užitých zkratek 434

Summaries 445

Autoři 456

Úvodní slovo ředitelky ABS

Předkládáme čtenářům Sborníku Archivu bezpečnostních složek deváté číslo tohoto periodika. Číslo, které svým obsahem mapuje všechny sféry archivního působení, od restaurátorských zásahů a zpřístupňování, až po badatelské a vědecké aktivity a prezentaci archiválií na různých úrovních.

Zákonem č. 181/2007 Sb. ze dne 8. června 2007 „O Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek" (dále ÚSTR, Archiv i ABS) byly položeny základy nejmladšího veřejného archivu v ČR – Archivu bezpečnostních složek. Archivu, který vznikal z morálního přesvědčení a potřeby vyrovnat se s minulostí, za bytostného nadšení zakladatelů i značného odporu části odborné i široké veřejnosti, archivu, který je díky těmto skutečnostem i vzhledem ke své materii silný i křehký zároveň. Do vínku mu bylo dáno právo i povinnost převzít a zpřístupňovat všechny dokumenty pocházející z činnosti bezpečnostních složek, Komunistické strany Československa a organizací Národní fronty působících v bezpečnostních složkách od 4. dubna 1945 do 15. února 1990.

Po nabytí účinnosti zákona o ÚSTR a ABS došlo s obrovským pracovním nasazením k převzetí majetku a archiválií od původců nebo tehdejších správců. Důležité bylo, že se Archivu a Ústavu podařilo zahájit svou činnost v zákonem daném termínu. Negativní stránka tohoto hektického období se projevila tak, že dodnes není provozní situace v Archivu zcela srovnatelná s ostatními veřejnými archivy, na jejichž úrovni se svým významem i velikostí nachází.

Snad každý archiv během své existence poznal, co to jsou prostorové problémy. V tomto směru je naše situace ještě naléhavější, neboť s nedostatkem pracovních i úložných kapacit se potýkáme od počátku naší existence. ABS má „výhodu" nevelkých přírůstků, ale protože není archivem uzavřeným, musí počítat minimálně s přírůstky z povinných skartací. Roční přírůstek v roce 2010 činil cca 80 bm archiválií, do 100 bm archiválií bude převzato i v letošním roce.

Otázka kapacity a úložných prostor je evidentně jednou z největších bolestí Archivu a jeho vedení pochopitelně nevyčkává se založenýma rukama. Je v kontaktu s Vládní dislokační komisí, Odborem archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra, Národním archivem, Ministerstvem obrany a dalšími institucemi, u kterých prezentuje svůj zájem na získání odpovídajících prostor. Za tímto účelem byl vypracován materiál obsahující dvě varianty řešení – komplexní, které by vyřešilo situaci všech pražských pracovišť, a řešení částečné, počítající s doplněním stávajících vlastních objektů. Zároveň Archiv věnuje pozornost i vlastním budovám a možnosti jejich maximálního využití.

Ohlédnu-li se za jedenácti měsíci roku 2011 a zprostředkovaně i za předchozím obdobím existence ABS, vidím již určitou možnost vyhodnocení vývoje čtvrtého roku

jeho působení. Během začátku roku 2011 bylo potřeba (právě z důvodu dlouhodobého neřešení akutních problémů archivu) učinit několik zásadních opatření. Ta nejvýznamnější se týkala stabilizace rozpočtu a zejména položky na mzdové prostředky. Naštěstí nebyl na rok 2011 ještě zásadně krácen rozpočet provozních výdajů a bylo možné investovat do nutného stěhování pracoviště Archivu z budovy ÚZSI v Praze-Kobylisích (vypršení nájemní smlouvy) a do nákupu nezbytných regálů. Položky, které nebyly nezbytné, ale pouze nutné, jsme ponechali na poslední čtvrtletí, kdy jsme pokryli zejména nákup potřebné výpočetní techniky, prostředků na zabezpečení badatelen a odpovídající vybavení pracoviště skupiny evidenční (lustrace), které bylo podceněno nejen z hlediska hygieny práce, ale zejména z provozu režimového pracoviště. V rámci kapitálových výdajů jsme investovali do téměř havarijního stavu střechy v budově v Praze 1, Na Struze.

Za jednoznačně pozitivní výsledek je pak nutno považovat zdárné přestěhování skupiny operativních svazků kontrarozvědky a vyšetřovacích spisů z pracoviště v Kobylisích za plného provozu Archivu. Systematickým postupem se podařilo využít stěhování k rozdělení fondů na ty, které musíme mít v dosahu, neboť jsou často využívány a budou v nejbližší době digitalizovány a ty, které se musí na digitalizaci přivážet. Prostor pro soustředění části „kobyliského pracoviště" do místa digitalizačního centra v Siwiecově ulici v Praze na Žižkově jsme si vytvořili uvolněním depozitářů po převozu svazkové agendy I. správy SNB (Hlavní správa rozvědky), která je z 90 % digitalizovaná, na odloučené pracoviště. Soustředěním materiálů i pracovníků do budov Siwiecova a Branické náměstí došlo k významnému urychlení vyřizování agendy, které je nutné nejen v rámci dosavadního typu badatelských žádostí, ale i pro vyřizování žádostí ve smyslu zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu.

Jsou úkoly, které lze specifikovat přesně a pomocí čísel. To však neplatí při komunikaci s veřejností, nebo dokonce při hodnocení pracovní atmosféry a kolegiálních vztahů. V této oblasti máme stále co dohánět a zlepšovat. Zejména na vztazích dvou institucí sídlících ve stejné budově, zastřešených jedním rozpočtem, ale především provázaných plněním svých povinností, je třeba stále citlivě pracovat. Mohu-li hovořit za současné vedení Archivu, je jeho záměrem přispět ke stabilizaci postavení ABS uvnitř archivní sítě, zlepšit vnímání ABS širokou veřejností a samozřejmě dále budovat kvalitní kolegiální vztahy s našimi partnery – Národním bezpečnostním úřadem, Úřadem pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu, Úřadem pro zahraniční styky a informace a dalšími, pro něž vyřizuje úřední agendu. Také otázce praktické zahraniční spolupráce s obdobně koncipovanými archivy chceme věnovat pozornost a rozvíjet dosavadní či navazovat nové pracovní kontakty.

Úkolem Archivu bezpečnostních složek je posilovat svou vlastní identitu tak, aby mohl být pro Ústav studia totalitních režimů skutečným partnerem. Archiv nese zodpovědnost za správu archiválií a plnění zákonných úkolů a k tomu musí uplatňovat svou organizační a personální politiku. Zároveň se při běžném plnění svých úkolů musí opírat o smluvně podloženou spolupráci s Ústavem. Ta byla v letošním roce posílena

podepsáním Rámcové smlouvy o spolupráci mezi ABS a ÚSTR a několika konkrétních prováděcích smluv, například Realizační smlouvy o spolupráci při převodu dokumentů do elektronické podoby a Realizační smlouvy o využívání infrastruktury informačních a komunikačních technologií a o technickém a organizačním zabezpečení ochrany osobních údajů.

Jedno je jisté. Archiv bezpečnostních složek čeká další náročný rok. Očekává se v něm nejen nutnost dořešit redislokaci Archivu, ale také splnit zákonem daný úkol a do 30. června 2012 dokončit záznamy v evidenci Národního archivního dědictví a zahájit generální inventuru vyhlášenou Odborem archivní správy a spisové služby MV pro všechny typy archivů v České republice. Kromě toho máme vlastní mety. Výrazně zkrátit dobu vyřizování badatelských žádostí, která je napjatá již od roku 2010, úspěšně participovat na vyřizování požadavků plynoucích ze zákona č. 262/2011 Sb., pomáhat studentům při osvětlování minulosti a prezentovat činnost Archivu veřejnosti. A ještě jeden úkol jsme si předsevzali. Zbavit Archiv bezpečnostních složek roušky tajemnosti a vnímáním veřejnosti jej posunout do běžné archivní podoby, do které bezesporu patří.

Jana Poddaná

STUDIE

Pohraničí bude české!

Činnost plzeňských Revolučních gard v západním pohraničí v květnu a červnu 1945

Ondřej Sladký

„… A v těchto městech a obcích, kde nás při každé inspekční cestě potkávaly jen kosé pohledy ‚vyšší rasy', v těchto místech bylo zapotřebí našich českých chlapců, kteří by svou přítomností podpořili a ochránili české občany z N. V. nebo ze správních komisí, státní úředníky aj. …"[1]

Počátkem května 1945 začala na mnoha místech protektorátu propukat povstání proti fašistické hrůzovládě. Bylo to v době, kdy kolovaly zvěsti o smrti Adolfa Hitlera a působily skutečnosti, že americká armáda ve druhé polovině dubna obsadila Cheb a Rudá armáda už byla na Moravě.

V Plzni neexistovala žádná koordinovaná skupina lidí, která by byla schopna vést povstání. Úkol organizovat odbojové organizace nejspíš připadl Revolučnímu národnímu výboru, který vznikl někdy v druhé polovině dubna 1945. Při něm se pak 5. května 1945 v podvečerních hodinách utvořila ozbrojená jednotka, která měla 7. května vystoupit proti nacistům ve městě. Na mnoha místech Plzně se druhého dne začaly v podstatě samovolně tvořit oddíly,[2] které postupně obsazovaly důležité objekty – krajský soud, letiště Bory, radnice, Elektrické podniky a Škodovy závody. To už se dělo v době, kdy americká armáda krátce po osmé hodině ranní stanula na plzeňském náměstí. Vzniklé dobrovolné oddíly započalo dne 8. května koordinovat Velitelství Revoluční gardy Plzeň, v čele s revolučním kapitánem Rudolfem Hrbkem. Revoluční garda (RG) měla na starosti především úkoly strážní a bezpečnostní služby a vykonávala dozor nad zajištěnými Němci. Velitelství sídlilo během května na Petákově náměstí č. 3, aby poté přesídlilo do Husovy ulice, kde RG obsadila dvě budovy.

Jednotlivé oddíly spadající pod Velitelství Revoluční gardy Plzeň byly pro lepši orientaci označeny zkratkou RG a číslici. Utvořilo se celkem patnáct útvarů:

1 Archiv města Plzeň, f. Revoluční garda Plzeň – Zpráva o činnosti RG. Plzeň.

2 Více o vzniku Revolučních gard viz SLADKÝ, Ondřej: *Příští stanice Sudety – Činnost pražského pluku RG 1 v severozápadním pohraničí.* In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek č. 7.* Praha 2009, s. 61–93.

RG 1 „Leninův dům“[3];

RG 2 (nádražní policie, strážní služba na radnici, na technických úřadech, na Úřadu ochrany práce, v papírně ve Skvrňanské ulici, dozor při převozu vězňů z internačního tábora Karlov);

RG 3 „Star“ (stráž na letišti Bory, výcvik nováčků);

RG 4 „Junáci“;

RG 5 „DTJ“;

RG 6 „Střelnice“ (strážní služba u Krajského soudu Plzeň, u nového policejního ředitelství, ve věznici Bory);

RG 7 „Petrohrad“;

RG 8 „Škodovy závody“ (služba ve Škodových závodech, stráž v cihelnách Doudlevce a ve skladech v okolí Plzně);

RG 9;

RG 10 „Iris“ (strážní služba pro Elektrické podniky, vodárnu a plynárnu);

RG 11 „Dívky“ (spojovací a zdravotní služba) – Odboj československé mládeže;

RG 12;

RG 13 „Dílny ČSD“;

RG 14;

RG 15 „Dopravní úřad Plzeň“.[4]

V blízkém okolí Plzně také od 5. května vznikaly ozbrojené oddíly, které pak náležely pod Velitelství RG Plzeň a plnily činnost v rámci své obce – dne 5. května Darová, Blatnice, Blovice (část odjela do Stříbra), Černice, Lochotín (20. května do Sudet), dne 6. května Lhota u Dobřan, Litice, Šlovice a dále Holýšov, Chrást u Plzně a Božkov, kde oddíl zahájil svou činnost 15. května.

Zhruba v polovině května začalo Velitelství RG Plzeň vysílat jednotlivé jednotky do pohraničí.[5] Řízení jednotek vyslaných do pohraničí mělo na starosti Velitelství RG Pohraničí pod vedením poručíka Jana Brabence. V oblasti od Stodu až po Kraslice měly tyto jednotky plnit – ve spolupráci s místními národními výbory (správními komisemi) – různorodé úkoly. Kromě strážní a pořádkové služby se spolu s četnictvem, finančníky a policií podílely na zajišťování zbraní majetku státně nespolehlivých osob a zatýkání válečných zločinců, kteří pak byli předáváni americké vojenské správě (US-Army). Vojenský materiál wehrmachtu (zbraně, munice) byl převážně odvážen do Plzně. V mnoha případech se revoluční gardisté podíleli na sestavování místních národních výborů nebo správních komisí, ve kterých se často stávali předsedy.

V některých městech se obnovovaly vojenské posádky a na hranice se vraceli finančníci a četnictvo. Všechny tyto ozbrojené složky tvořily v sudetoněmeckém pohraničí první základ českého obyvatelstva. Začátkem června 1945 začala revoluční

3 Jde o názvy útvarů, které si gardisté dávali podle místa svého vzniku nebo působení apod.

4 EISENHAMMER, Miroslav: *Revoluční garda československá – Velitelství Plzeň 1945.* Inventář. Plzeň 2000.

5 Jestli to bylo v součinnosti z pražskými pluky RG, mi není známo. Spíše šlo o paralelní akce na sebe navzájem nepůsobící.

gardisty nahrazovat pravidelná československá armáda a část gardistů vstupovala do nově se tvořícího Sboru národní bezpečnosti, který nahradil četnictvo a policii.[6]

Útvary Velitelství RG Plzeň, které vyslaly dobrovolníky do pohraničí:

RG 2 vyslalo do pohraničí 287 mužů. Dobrovolníci začali obsazovat od 19. května okolí obcí Horní Bříza, Stříbro, Nekmíř, Mariánské Lázně, Planá, Černošín, Svojšín, Cheb, Nejdek, Chotíkov, Tachov a Aš[7]. Útvar RG 2 tvořili převážně komunisté, což je patrné z jednotlivých zpráv skupin. Komunisté si v nich stěžují především na nadržování Němcům americkými vojáky.[8]

RG 3 „Star" bylo rozděleno do desti čet, z nichž nasadilo pro pohraničí dvě stě sedmnáct mužů v osmi četách. Čety I, V a X obsadily po třiceti mužích prostor Heřmanova Huť – Stříbro. Čety II a VI též po třiceti mužích obsadili Litice a Šlovice, IV. četa vytvořená z Odboje československé mládeže obsadila Božkov, VIII. četa s dvaceti šesti muži Kozolupy a IX. četa s jedenácti muži Újezd u Touškova. Dalších jedenašedesát mužů nasadila RG 3 v Kraslicích, ale pravděpodobně šlo o údernou četu z Vejprnic, spadající do RG 3.[9] V okolí obce Chotěšov byla RG 3 rozdělena takto: Chotěšov (deset mužů), Mantava (pět mužů), Losiná (pět mužů), Kotovice, Záluží–Nový [10] (osm mužů).

Další zprávy stručně z jednotlivých míst, jak je zaznamenali samotní gardisté:

- *„Německé obyvatelstvo se chová nepřátelsky a očišťovací akce jsou brzděny americkou armádou."*[11]
- *„V Kraslicích je přítomno 36 finančníků z různých míst. Nestíhají hlídat hranice. Na pomoc jim přijíždí 32 četníků z Chrudimi."*[12]
- *„Po obsazení Stříbra byl postupně zvýšen stav venkovských posádek: Ostrov, Kladruby, Brod, Telice, Kopec, Prostiboř, Lšelín, Benešovice, Svojšín, Černošín, Trpisty, Číhaná, Líšťany, Touškov a Ulice s průměrem 7 mužů. Spolupráce s četníky a NV."*[13]

RG 4 „Junáci" tvořily v době svého vzniku dvě čety po třech družstvech se sedmdesáti třemi muži. První družstvo I. čety odjelo 14. května do Konstatinových Lázní

6 Více SLADKÝ, Ondřej: *Příští stanice Sudety – Činnost pražského pluku RG 1 v severozápadním pohraničí,* s. 61–93.

7 K rotě Aš podrobněji dále.

8 Viz Příloha 2: Politická úloha velitele posádky u Mariánských Lázních rtm. Jana Nováčka.

9 SOA Plzeň, f. Revoluční garda Československá – Velitelství Plzeň, karton 2 – Vojenské velitelství čety RG 3 – rozpis čet do jednotlivých obcí.

10 Dvě malé obce blízko sebe, které gardisté hlídali jako jednu; dnes se vesnice jmenuje Nový a je součástí obce Kotovice.

11 SOA Plzeň, f. Revoluční garda Československá – Velitelství Plzeň, karton 2 – Hlášení RG 3 z Kraslic ze dne 26. 5. 1945.

12 Tamtéž – Velitelství Revoluční gardy v Kraslicích – souhrn hlášení ze dne ze 7. 6. 1945.

13 Tamtéž – Zpráva o činnosti Revoluční gardy ve Stříbře z 14. 6. 1945.

a 22. května odjel oddíl s dvaceti osmi muži do Bezdružic, kde probíhala spolupráce *s* gardisty z Konstantinových Lázní. Gardisté dále přejali vojenskou správu v následujících obcích: Cebiv, Polžice, Kokašice, Švamberg, Břeclav, Okrouhlé Hradiště, Polučany, Nová Ves, Potím, Leskov, Česká Tomyslav, Strahov, Lom.

- V Bezdružicích byly okamžitě po příjezdu dojednány podmínky spolupráce s americkou vojenskou správou, navázán styk s městským úřadem a zřízeno skladiště pro vojenský materiál. Dne 26. května dosazena dvacetiosmičlenná četnická posádka a rozdělena činnost (civilní správa – četnictvo, vojenské záležitosti – RG). Domovní prohlídky musely probíhat za účasti četnictva. Byly prováděny namátkové výpady do jednotlivých obcí, samot a lesů, udržován pravidelný styk s politickou správou. A z příkazu vrchního komisaře politické správy byla v Bezdružicích ustavena 2. června Správní komise (tři členové RG 4 a tři členové četnictva). Dne 3. června podnikli do oblasti inspekční cestu primátor Plzně Josef Ullrich, velitelé plzeňské RG, velitelé RG Pohraničí a vojenský poradce RG. Během června byla vytvořena vojenská posádka a pomalu se zajišťovala železniční dráha personálem ČSD.[14]

- Revoluční gardisté působící v Schönfeldu (Krásno), již byli nasazeni v Heřmanově Huti, ve Stříbře a v Kostelci a později přemístěni do Horního Slavkova u Karlových Varů. Následně se měli přesunout do Schönbachu (dnes Luby), ale již tam působila jiná jednotka RG z Prahy o síle dvou set mužů.[15] Následoval tedy 8. června přesun do Schönfeldu (dnes Krásno), kde byla ustanovena Správní komise a vydán zákaz vycházení civilního obyvatelstva po 21.30 hodině. Dne 16. června bylo město obsazeno americkou posádkou a dosažena korektní spolupráce.[16]

- V Heřmanově Huti měli velký problém s kázní některých dobrovolníků. Za vše mluví dopis velitele oddílu z 16. května 1945: *„Přijeli jsme tam, jak je ti známo, ne jako organizovaná armáda, ani ne jako stářím i postavou vybraní hoši, jaké ti teď možno posílat na místa potřeby, nýbrž, jako více méně neukázněný houf chlapců, kteří ani nevěděli přesně, co jejich úkolem a kteří si ani nebyli vědomi odpovědnosti svého úkolu.*

[…] Situace byla stále značně nevyjasněná a na nejasnosti jen přibylo prvními neorganisovanými prohlídkami, které získaly pověst rabování. V tomto stadiu, když jsem vedení převzal, zdálo se, že se celá naše akce pod tíhou okolností zhroutí, obzvláště když nejsolidnější starší hoši, které jsem měl v mužstvu, prohlásili, vzhledem k rabování a nekázni, že by chtěli též domů.“[17]

Velitelství se snažilo akcím zabránit a z části se to přísnou kázni podařilo.

- V Horním Slavkově se podle zpráv místního oddílu chovalo německé obyvatelstvo v prvních dnech vůči RG *„odmítavě, drze a provokativně“*[18]. Gardisté navázali

14 SOA Plzeň, f. Revoluční garda Československá – Velitelství Plzeň, karton 2 – Stručný přehled činnosti v soud. okr. Bezdružice ze 14. 7. 1945.

15 Nešlo o pluk RG 1 „Albatros“, ale pravděpodobně o jinou pražskou skupinu RG.

16 SOA Plzeň, f. Revoluční garda Československá – Velitelství Plzeň, karton 2 – Zpráva o činnosti Revoluční gardy v Schönfeldu z 25. 6. 1945.

17 Tamtéž – Dopis velitele Pavla Wollnera nadřízenému ze dne 16. 5. 1945.

18 Tamtéž – Hlášení č. 5. čety RG v Horním Slavkově z 24. 6. 1945.

spojení s místními komunisty a sociálními demokraty, kterým velitelství čety RG nařídilo nošení rudých pásek jako čestné označení. Dne 9. června byla americká posádka vyměněna za jinou americkou posádku a dle *„zpráv o činnosti"* nastala příznivější doba pro RG. Mužstvu RG byly vydány pasy opravňující nošení zbraní a pasy k volnému pohybu i mimo obec. Povoleno konání domovních prohlídek a zatýkání, s podmínkou hlášení těchto akcí americké posádce. Dne 12. června provedeno odminování pole členy NSDAP a nařízeno odstranění všech německých nápisů.[19]

- V Konstantinových Lázních působila desetičlenná hlídka skautů z Vochova, která se činně účastnila v Odboji československé mládeže. Byla zřízena četnická stanice v čele s velitelem strážmistrem Janečkem, členem RG. Ihned se nahlásili americkému posádkovému veliteli a podle dochovaných zpráv dostal strážmistr Janeček široká privilegia.[20]

Další zprávy chronologicky a stručně, jak je zaznamenali samotní gardisté: [21]

21. května – *„Němci odstranili všechny čsl. vlajky. Tři výpadové oddíly provedly nápravu ve třech obcích. Zajištěno 26 Němců. Odpracovali si to."*

24. května – *„V Nové Vsi a Potínu přicházejí na stopu ‚wehrwolfů'. Jedna spolupracovnice byla předána americké Country Inteligence Corp."*[22]

12. června – *„Připravujeme se na službu SNB, někteří chlapci nebyli přijati kvůli věku."*

RG 7 „Petrohrad" obsadila 17. května 1945 Stod a Mířovice. Útvaru také podléhaly posádky RG 3 v Lelové, Líšanech, Touškově, Lísově a Hradci. Situaci v oblasti jasně vystihuje stručná zpráva:

- *„16. května v obci Líšiná střelba v plném proudu. Nalezen jeden SS s prostřelenou hlavou."*[23]

Z výpisů činností jednotlivých družstev si můžeme udělat obrázek o situaci, která panovala v západním pohraničí a jak byla vnímána samotnými gardisty. Zajímavé bylo porovnání obsahu některých zpráv. Zprávy prezentují myšlení jednotlivých velitelů a jejich přístup ke svěřeným úkolům, především u oddílů skautů z Bezdružic a Konstantinových Lázní a u jednotek RG 2 z Mariánských Lázní, složených z komunistů. Musíme však konstatovat, že jde o hlášení doložené pouze jedním zdrojem, neboť jiné prameny z této doby bohužel neexistují, pomineme-li několik málo zpráv americké vojenské správy. Velitel pro pohraničí poručík Brabenec připojuje ve své souhrnné zprávě jen dva příklady činnosti jednotek v pohraničí (Schönfeld-Krásno a Bezdružice), a to z důvodu, že jde vesměs o totožné zprávy. Nejpodrobněji ze všech dochovaných zpráv plzeňských jednotek je zpracovaná činnost roty RG Aš, jejíž materiály jsou jako jediné uloženy ve Vojenském historickém archivu v Praze. Rota plnila své úkoly v celém ašském výběžku a existuje k ní nejvíce písemných materiálů.

19 SOA Plzeň, f. Revoluční garda Československá – Velitelství Plzeň, karton 2.

20 Tamtéž – Deník Revoluční gardy č. 4 z 18. 7. 1945.

21 Tamtéž.

22 Kontrašpionážní sbor – zpravodajská služba armády USA, založená během druhé světové války.

23 SOA Plzeň, f. Revoluční garda Československá – Velitelství Plzeň, karton 2 – Denní hlášení 7. roty ze Stodu ze dne 17. 5. 1945.

Plzeňský primátor Josef Ullrich promlouvá ke gardistům před odjezdem do pohraničí.

Velitel kasáren RG podává hlášení primátoru Josefu Ullrichovi.

„Tak přísaháme!“

Revoluční garda připravena do pohraničí.

Před odjezdem Revolučních gard do pohraničí.

Posádka Revoluční gardy v Chebu.

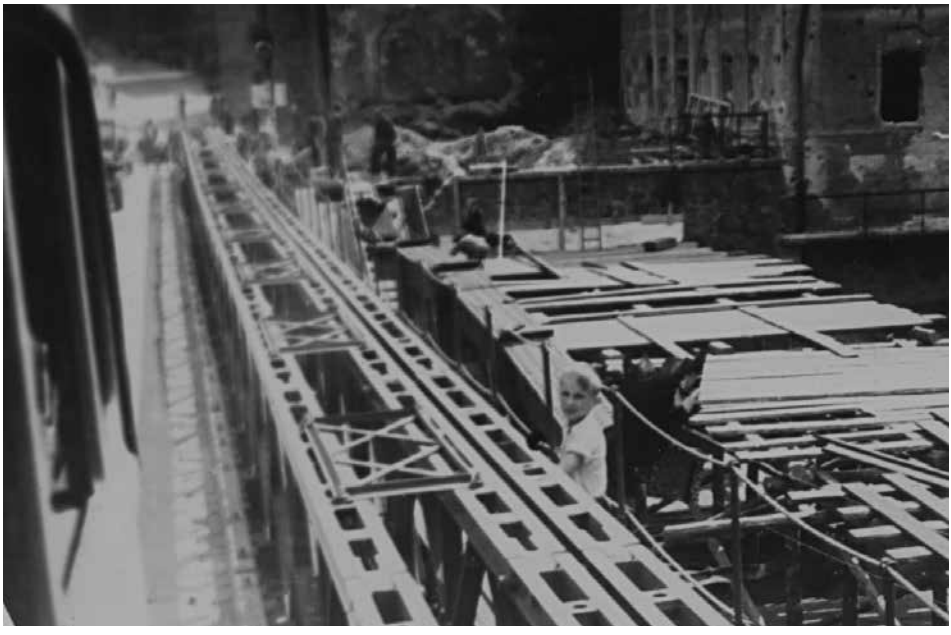
Při hlášení plzeňské Revoluční gardy v Hazlově.

Československá vlajka ve Starém Kynšperku.

Zničený most Cheb – Františkovy Lázně.

Stavba mostu v Chebu americkou armádou.

Ruské stanoviště na demarkační linii u Rotavy.

Momentka Revolučních gard u ruského stanoviště Rotava.

Z plzeňského alba fotografií: *„Hrdě vlaje prapor RG v Mariánských Lázních".*

Inspekce Revolučních gard vchází do kasáren v Tachově.

Kulometčík gardista Březina.

Zbytky německých letounů při výrobě v Nejdecké přádelně.

Major Kohel, zástupce 11. divize, se loučí s posádkou v Nejdku.

Auta posádky Revolučních gard v Nejdku.

Posádka ve Vojtanově přijímá zprávu o likvidaci RG .

Inspekční cesta před odjezdem zpět do Plzně .

Momentka zachycující vojenské příslušníky oznamující likvidaci RG v Konstantinových Lázních.

/Všechna fota: Archiv města Plzeň, f. Revoluční garda Plzeň. Album fotografií RG./

Činnost roty RG Aš v ašském výběžku

Ašský výběžek měla za úkol obsadit rota plzeňské RG pod velením nadporučíka Václava Andrleho.[24] Rota byla součástí plzeňské RG 2 „Star", která zajišťovala především úkoly v rámci Plzně, ale pro pohraniční oblast vyčlenila zhruba 287 mužů, kteří obsadili např. okres Stříbro, Mariánské Lázně, Cheb a ašský výběžek. Oddíly vyslané do pohraničí řídilo Velitelství Revolučních gard Pohraničí, pod vedením poručíka Jana Brabence, vyčleněné, ale podřízené Velitelství Revoluční gardy Plzeň. Úkolem roty byla především bezpečnostní a strážní služba. Rota RG Aš, v počtu tří čet, nastoupila službu v ašském okrese 29. května 1945. Po příjezdu roty do Aše a přivítání na nádvoří Turnhalle (místní tělocvična, Sokolovna) velitelem místní vojenské posádky

24 Rota RG v Aši nastoupila službu dne 29. května 1945 a měla tuto organizaci: Velitel roty: nadporučík Andrle Václav; zástupce a současně výkonný rotmistr: četař asp. Spěváček František; účetní rotmistr: svobodník Nový Jan; politický vedoucí: vojíni Chmelíř Josef a Kníže Robert. VÚA-VHA, f. RG, karton 183, sign. 1290/A/1/183 – Rozkaz č. 1 z 30. 5. 1945.

majorem-repatriantem Kopřivou[25] započali gardisté průzkum okolí. Jelikož byla celá oblast v německých rukách, povolal nadporučík Andrle z Chebu ještě jednu četu. Měl tedy k dispozici 196 mužů[26] rozdělených do čtyř čet.[27] Složení čet bylo poměrně pestré, většinou šlo o mladé muže ve věku od dvaceti do třiceti let. Jádro druhé čety tvořili převážně mladí komunisté z Plzně a okolí. První a čtvrtá četa byly složeny z dělníků ze Sulkova a Líně. Třetí četu tvořili skauti z Rokycan, kteří po příjezdu do Aše pokračovali dále a byli rozmístěni po celém ašském výběžku v četnických stanicích či jako asistenti finanční stráže. Zbylé tři čety se ubytovaly v Turnhalle, která se brzy přejmenovala na Leninův dům. Druhý den po příjezdu roty byla zřízena rotní, účetní a zbrojní kancelář, po slovenských vojácích převzata zbrojnice a doplněno střelivo o 8700 kusů nábojů ze zbrojnice v Chebu.[28] Dále bylo od Velitelství Plzeň dodáno 36 kusů armádních pistolí vzor ráže 765. Zbrojnice pak doplnila výzbroj finančníkům a četníkům. Po úplné likvidaci roty RG AŠ, resp. Okresního sboru národní bezpečnosti (OSNB)[29] byly zbraně v počtu 30 pušek s 1200 náboji, 1 automat s 832 náboji předány finanční stráži; zbytek byl předán rotě SNB.

Důležitým faktorem ovlivňujícím situaci v západních Čechách byla samozřejmě přítomnost americké armády. Ta na československé území vstoupila už 18. dubna 1945 v blízkosti města Hranice. Byl to předvoj 1. pěší divize americké armády generálmajora Clifta Andruse. Dva dny poté obsadily americké jednotky Aš, kde byla zřízena americká vojenská správa – Military Gouverment, pod velením poručíka Friedmanna. V druhé polovině června 1945 střídá příslušníky 1. pěší divize 79. americká pěší divize.[30] Američané zprvu využívali především německého obyvatelstva k udržování pořádku ve městě a také jako tlumočníků, což se nelíbilo revolučním gardistům, a proto z počátku docházelo k některým neshodám s americkým velením. Pozvolna ale probíhalo dosazování českých úředníků na místo německých a poměry se uklidnily.

Hlavní činností RG byla strážní a pořádková služba a kontrola provozu na silnicích. Členové RG nebyli – až na výjimky – vojáky; prošli poměrně krátkým vojenským výcvikem těsně před odjezdem, avšak poměrně rychle se přizpůsobili všem formám služby.

V Aši došlo k zajištění nejdůležitějších objektů: nádraží (1 důstojník + 3 muži), zajatecký tábor Italů (1 + 6), polský tábor (1 + 2), polský tábor – bývalý Deutsche

25 Velitele posádkového velitelství mjr. děl. Arnošta Kopřivu vystřídal 20. května 1945 npor. děl. František Knotek. VÚA-VHA, f. RG, karton 183, sign. 1288/A/1/183 – Posádkový rozkaz č. 30 z 20. 6. 1945, který dne 22. 6. 1945 předal velení zdejší posádky npor. pěch. Františku Slavíčkovi. Předání posádkového velitelství došlo z rozkazu velitele 11. pěší divize div. gen. Václava Kučery při jeho inspekci v Aši. Tamtéž – Posádkový rozkaz č. 33 z 23. 6. 1945.

26 Dle zápisků nadporučíka Andrleho byl počet osob: 1 důstojník a 198 mužů. ANDRLE, Václav.: *Prvé dny svobodné Aše.* Aš 1946.

27 1. četa 52 mužů, 2. četa 60 mužů, 3. četa 33 mužů a 4. četa 50 mužů. VÚA-VHA, f. RG, karton 183, sign. 1295/CIV/1/183 – Seznamy.

28 Dne 1. 6. 1945 byl určen zbrojířem desátník Karel Sedláček.

29 OSNB – Okresní sbor národní bezpečnosti vznikl z členů RG Aš.

30 KRYL, Jan: *Hranice v Čechách v roce 1945.* Kulturní zařízení Městského výboru Hranice v Čechách 1990.

Spitzenfabrik (1 + 2), továrna leteckých součástí (1 + 6), čestná stráž u amerického velitelství (6 mužů bez důstojníka) a stráž v kasárnech (1 + 2).[31] Gardisté se starali o klid a pořádek ve městě nejenom ve dne, ale i v noci. Ustanovila se noční policejní služba, která měla za úkol provádět pochůzky městem a mimo jiné kontrolovat také gardisty. Služba trvala od 21 do 05 hodin a tvořila ji jedna četa o dvaceti mužích. Střídali se po celých četách po deseti dnech.[32]

Zajímavá událost se stala v obci Hazlov. Po příchodu gardistů zavládlo u místního obyvatelstva zděšení kvůli rudým hvězdám, které gardisté nosili na přilbách. Obyvatelé se domnívali, že jde o vojáky Rudé armády, což potvrzovalo obavy německých občanů z příchodu sovětských vojáků. Skutečnost však byla taková, že gardisté nosili tyto hvězdy z politického přesvědčení.[32] Šlo především o druhou četu, jejíž jádro tvořili komunisté. Členové RG také nařizovali starostům, aby odstraňovali německé nápisy a nahrazovali je českými. Po týdnu se už opravdu objevovaly nápisy české.[33]

Gardisté také doplňovali četnické stanice v Hazlově, Neubergu (Podhradí) a Rossbachu (Hranice). Později se vytvořily četnické stanice v Thonbrunnu (Studánka), Aši, Štítarech, Újezdě, Steingrünnu (Výhledy) a Rommesreuthu (Skalka). Četnickou stanici obecně tvořilo zhruba deset gardistů, velitelem byl četník. Utvořil se také pohotovostní četnický oddíl sídlící v Jägerhausu (Myslivna – budova, restaurace v Aši), který sloužil jako mobilnější jednotka. Četnická služba zahrnovala dopolední a odpolední pochůzky trvající šest hodin, po deváté hodině večerní nastoupila noční hlídka. Úkoly četnických skupin RG byly vesměs stejné. Prováděly se obchůzky za účelem poznání města a okolních vesnic, zajišťovaly se obchody s textiliemi, zabavoval se veškerý majetek bývalé německé branné moci a pořizovaly se seznamy německých uprchlíků. Ve dne byly obsazovány silnice a zamezovalo se neoprávněnému pronášení potravin, prohledávaly se sklepy a půdy, v okolí města se zajišťovala minová pole[34]. V Jägerhausu (viz výše) sídlila také vojenská posádka Aš v počtu šesti mužů. Pokud ve městě působila nějaká vojenská jednotka, byla vystřídána členy RG, kteří v zápětí převzali kontrolu nad městem a okamžitě nastoupili službu.

Gardisté dále doplnili finanční stráže v Rossbachu (Hranice), Nových Domech, Horním Reuthu (Horní Paseky), Friedersdorfu (Pastviny), Neubergu (Podhradí) a Krugsreuthu (Kopaniny). K tomu ještě asistovali finanční stráži při občasných raziích a prohlídkách. Příslušníci RG u finančních stráží měli službu na celnici a prováděli pravidelné pochůzky po hranici. Finanční stráž měla za úkol střežit celní přechody a celé hranice svěřeného okrsku. Mužstvo bylo rozděleno na hlídky, které vykonávaly denní služby rozdělené na dopolední a odpolední. Dopolední trvala od 05 do 13 hodin, odpolední od 13 do 21 hodin.[35] Ale například finančníci z Krugsreuthu (Kopaniny) drželi službu po dvanácti hodinách, tedy od 13 do 01 hodin a od 01 do 13 hodin;

31 VÚA-VHA, f. RG, karton 183, sign. 1290/A/1/183 – Denní rozkaz č. 1 z 30. 5. 1945.
32 Tamtéž – Denní rozkaz č. 6 z 4. 6. 1945.
33 Tamtéž – Denní rozkaz č. 5 z 3. 6. 1945.
34 Odminování prováděli převážně Němci.
35 VÚA-VHA, f. RG, karton 183, sign. 1291/CIV/1/183 – Zprávy o činnosti z 26. 6. 1945.

po službě měly stráže celý den volno.[36] Na celnici se z pravidla prohlížela zavazadla. Nesměly se vyvážet žádné potraviny. Československé koruny bylo zakázané dovážet i vyvážet. Naproti tomu říšské marky se mohly přenášet v neomezeném množství. Hranice nesměl nikdo překročit bez souhlasu americké vojenské správy. Kdo byl zadržen na hranici a něco převážel, byl předveden na celnici, kde mu bylo vše zabaveno. Vojáci vracející se ze zajetí museli odevzdat veškerý vojenský materiál. Jak se píše v jednom hlášení: *„Nejvíce práce bylo s německými uprchlíky, a to se ženami, když se jim zabavovaly cennosti jako šperky, kožichy a jiné věci.“*[37] Dne 19. června přicházejí do Neubergu (Podhradí) a Krugsreuthu (Kopaniny) českoslovenští vojáci, kteří pomáhali finanční stráži místo členů RG a gardisté sloužili pouze jako četnictvo.[38]

Posádkové velitelství

Znovuvytvořené posádkové Vojenské velitelství československé armády v Aši (neboť teprve během měsíce května se začala obnovovat československá armáda, která v té době vlastně neexistovala) nejdříve velelo slovenské rotě Národní Stráže složené z bývalých zajatců, a poté rotě RG. Rota RG přišla do Aše dne 29. května 1945 a slovenskou jednotku vystřídala. Slovenská jednotka pravděpodobně působila jako strážní oddíl od poloviny května 1945 až do vystřídání rotou RG. Posádkové velitelství zvolilo dozorčím důstojníkem velitele roty RG nadporučíka Václava Anderleho, jehož rota pak dodávala stráže a pohotovost po celém ašském okresu. Dne 2. června se v Aši objevila posila v podobě 11. roty asistenčního pluku z Plzně, která se ubytovala v Národním domě. Obě roty měly za povinnost denně do 16. hodin hlásit na posádkovém velitelství číselný počet svých rot, z čehož lze dobře poznat počet sloužících vojenských osob v ašském okrese.[39] Zajímavostí je, že při provádění domovních prohlídek finanční stráží směly asistovat výhradně členové RG;[40] asistenční oddíly dbaly pouze na bezpečnost těchto kontrol a *„zajišťovaly všechny vchody a východy“*.[41]

Od 15. června 1945 začíná v pohraničí sílit vliv československé armády. Oblast působení roty RG zaujala 11. divize generála Václava Kučery.[42] Strážní službu nadále vykonávala rota RG spolu s 11. asistenční rotou, kterou však 16. června 1945 střídá 3. rota 33. pěšího pluku poručíka Hrnčíře. Od 17. června 1945 vykonává strážní službu pouze rota RG.[43] Dne 23. června 1945 pak veškerou strážní službu přebírá 3. rota

36 VÚA-VHA, f. RG, karton 183, sign. 1291/CIV/1/183 – Zprávy o činnosti z 30. 6. 1945.
37 Tamtéž – Zprávy o činnosti z 29. 6. 1945.
38 Tamtéž – Zprávy o činnosti z 30. 6. 1945.
39 Tamtéž – Posádkový rozkaz č. 12 z 31. 5. 1945.
40 Tamtéž – Posádkový rozkaz č. 18 z 6. 6. 1945.
41 Tamtéž – Posádkový rozkaz č. 23 z 12. 6. 1945.
42 Tamtéž – Posádkový rozkaz č. 31 z 21. 6. 1945. Dnem 18. 6. 1945 převzal velení posádky v Plzni div. gen. Václav Kučera.
43 Tamtéž – Posádkový rozkaz č. 26 z 15. 6. 1945.

pěšího pluku 33.[44] V polovině června pak ministerstvo národní obrany vydalo nařízení zrušit veškeré polovojenské, partyzánské a strážní jednotky a nahradit je jak regulérní armádou, tak nově vznikajícím bezpečnostním aparátem. Po dohodě s velitelem RG Plzeň kapitánem Hrbkem se měla do 29. června 1945 zlikvidovat rota RG v ašském okrese a její povinnosti měla převzít československá armáda.[45] Měli se propustit do civilu gardisti, kteří nastupovali do práce a ti, co o propuštění sami požádali. Samotné propouštění probíhalo postupně od 26. června 1945. Do civilu měla v úmyslu odejít jedna čtvrtina osob. Gardistům, kteří odmítli dále konat službu, byl povolen pobyt v kasárnech do 28. června 1945, kdy zůstávali ve „*stavu živeném*". Po tomto datu se neprodleně měli odebrat domů.[46]

Dne 27. června 1945 byla rota RG Aš přeměněna na OSNB pro Ašsko, a to v počtu sedmdesáti mužů. Pomocná četa, vytvořená pro likvidaci roty RG, zůstala v Aši nadále jako RG, zatímco členové odvelení do finančních, četnických a policejních služeb dostali k označení bílou pásku s otiskem OSNB a složili 27. června 1945 do rukou předsedy Okresní správní komise v Aši přísahu.[47] Členové OSNB plnili úkoly jako pomocní četníci a finančníci v Aši, Rossbachu (Hranice), Neubergu (Podhradí), Hazlově, Nových Domech, Thonbrunu (Studánka), Štítarech, Újezdu, Steingrünu (Výhledy), Rommersreuthu (Skalka) a v celnici na silnici do Selbu (Německo). Jedna četa v síle třiceti mužů sloužila jako pohotovostní četa OSNB přímo v Aši a byla zařazena k nově tvořené policii, jejíž příchod do Aše se očekával každým dnem. Členové OSNB, se kterými se počítalo do služby SNB, měli jít k odvodu.

Ti, kteří nebyli odvedeni, dostali v Aši místa, a to buď jako milice okresu pro německý koncentrační tábor v počtu osmnácti mužů, nebo jako závodní milice, stráže v různých obcích, v soukromém zaměstnání, v živnostech apod. Čtyři gardisté byli také od 28. června 1945 zařazeni jako vězeňská stráž v Aši. Některým gardistům byla nabídnuta práce u místního hasičstva.[48] V šesti obcích působili členové RG v místních komisích, kde zastává funkci starostů obcí, jak také dosvědčuje vyjádření velitele roty nadporučíka Anderleho: „*[...] příslušníci se starali o počeštění okresu a po stránce politické jsou pilíři našich organisací ve všech obcích.*"[49]

Přechod do SNB začal počátkem července. Od 1. července 1945 se konají první prezentace v Leninově domě (viz výše – bývalý Turnhalle). V sále měl panovat „*[...] bezvadný pořádek. Mužstvo přihlášené k prezentaci řádně oholeno a umyto.*"[50] Odvod členů RG do SNB prováděla v Aši dne 2. července 1945 odvodní komise SNB z Prahy.[51]

44 VÚA-VHA, f. RG, karton 183, sign. 1288/A/1/183 – Posádkový rozkaz č. 32 z 22. 6. 1945.
45 Tamtéž, sign. 1290/A/1/183 – Denní rozkaz č. 20 z 18. 6. 1945.
46 Tamtéž – Denní rozkaz č. 28 z 26. 6. 1945.
47 Tamtéž, sign. 1291/CIV/1/183 – Hlášení o způsobu provádění likvidace RG Aš z 28. 6. 1945.
48 Podle npor. Andrleho zůstalo v ašském okrese po likvidaci RG více než padesát gardistů, za nimiž se přistěhovaly jejich rodiny. ANDRLE, Václav: *Prvé dny svobodné Aše...*
49 VÚA-VHA, f. RG, karton 183, sign. 1293/CV/1/183 – Likvidace roty RG Aš z 20. 7. 1945.
50 Tamtéž, sign. 1290/A/1/183 – Denní rozkaz č. 32 z 30. 6. 1945.
51 Tamtéž.

Podmínky pro přijetí do SNB byly následující:[52]

„1. národnost česká
2. je státním občanem RČs [Republika Československá – pozn. aut.]*, je bezúhonný, svéprávný a politicky a charakterově vyspělý a oddaný ideologii lidové demokracie; pokud jeho svéprávnost je omezena jen pro nezletilost, je ustanovení uchazeče přípustno pouze se svolením jeho zákonného zástupce*
3. dosáhl 20. a nepřekročil 35. rok věku
4. je svobodný nebo bezdětný vdovec
je tělesně i duševně zdráv, způsobilý ke službě SNB a má přiměřenou výšku (170 cm)
5. prokáže se vzděláním vyšším, než jaké dává obecná škola.

Dodatky:
- *výběr členství v SNB v prvním roce je dobrovolné*
- *plat bude stejný jako mají četníci*
- *SNB bude jediným sborem bezpečnosti v RČs a bude zahrnovati v sobě i nynější četnictvo, policii a finančníky.*
- *členstvo prodělá nejprve čtrnáctidenní výcvik, a pak šestiměsíční.“*

Konečná likvidace roty Okresního sboru národní bezpečnosti v Aši pak proběhla 22. července 1945 i s jejími částmi rozloženými u četnictva a policie. Tímto dnem tedy skončila činnost RG resp. OSNB.[53]

Celá jedna třetina gardistů byla převzata útvary SNB, někteří příslušníci nastoupili vojenskou službu, část se jich vrátila do Plzně a již zmíněný počet příslušníků zůstal v ašském okrese. Při likvidaci Revolučních gard vyslovil za rotu RG v Aši npor. Václav Andrle dík *„okresnímu národnímu výboru v Plzni za ustanovení, ochranu a vybavení příslušníků R.G., velitelství R.G., hlavně soudruhům kapitánu R. Hrbkovi, jako našemu nejvyššímu veliteli, poručíku Brabencovi, jako organizátoru, podporučíku Dandovi, jako osvětovému důstojníku R.G., praporčíku Pechovi, jako zbrojnímu důstojníku R.G., a všem soudruhům z velitelství R.G., kteří ve svých funkcích nás jakýmkoliv způsobem podporovali.“*

Činnost roty RG byla po celou dobu kontrolována jak plzeňským velitelstvím RG, tak Vojenským velitelstvím československé armády[54] a civilními odpovědnými orgány. Za dobu své působnosti dostávali jednotlivci kapesné ve výši 600 Kčs a za činnost v OSNB dalších 400 Kčs. Dalšími mimořádnými příděly bylo prádlo, uniformy, obuv a látky na oblek.

52 VÚA-VHA, f. RG, karton 183, sign. 1290/A/1/183 – Podmínky pro přijetí do SNB.
53 Tamtéž, sign. 1291/CIV/1/183 – Hlášení o způsobu provádění likvidace RG Aš z 28. 6. 1945.
54 Rotu navštívil během jejího působení v pohraničí generál 11. divize Václav Kučera, který po prohlídce ubikací, způsobu vedení roty a vedení rotní kanceláře ji prohlásil za jednotku elitní. VÚA-VHA, f. RG, karton 183, 1293/CV/1/183 – Likvidace roty RG Aš z 20. 7. 1945.

Povinnosti gardisty

Den příslušníka roty Revolučních gard začínal budíčkem v 6 hodin ráno, v 7 následovala snídaně a v 8 hodin nástup do zaměstnání (služby). Od 11 do 14 hodin byla nařízena polední přestávka s obědem. Druhá polovina dne pokračovala službou od 14 do 16.30, od 17 hodin vycházka, při které musel být gardista vždy řádně upraven. V 21 hodin následovala osvětová hodinka a nakonec večerka ve 22.30.[55] Denně bylo k dispozici maso a velké zásoby rýže a olivového oleje. Byla zřízena lékařská služba, která měla ošetřovnu v prvním poschodí místní kavárny. Nemocní se měli hlásit v 8 hodin u služby a poté zůstat na ubikaci. Od 11. do 12. hodiny byly ustanoveny lékařské prohlídky. Uniforma gardisty se skládala z výstroje německého vojáka, která měla být použita v Africe – „afrikankorpsu" a byla uložena v Aši. Během krátké doby však dorazily do kasáren zelené vojenské košile, které si byli všichni gardisté povinni za 11,- Kčs zakoupit.[56]

Volno si gardisté občas vyplňovali pořádáním večerních zábav. Jedna taková se pořádala v Rossbachu (Hranice), při níž byl mimo jiné přítomen také americký guvernér. Zábavy se organizovaly za společné účasti všech vojenských a bezpečnostních složek. Při likvidaci jednotky v Aši uspořádala I. rota RG v Aši společný oběd ve velké hale Leninova domu, každá četa dodala pět mužů k obsluze mužstva. Mužstvo muselo být řádně oholeno a oblečeno. K obědu se podávala polévka, telecí pečeně, brambor s kedlubnou a zmrzlina.[57]

Velitelství roty RG se muselo během své služby také potýkat s kázeňskými prohřešky svých členů. Proto byla na rozkaz posádkového velitelství zřízena místní policie RG,[58] která měla za úkol kontrolovat chování členů RG, dbát o vojenské vystupování mužstva, o čistotu a morálku.[59] Ze zpráv, které se dochovaly, šlo především o drobné kázeňské přestupky, které se trestaly domácím nebo kasárním vězením na tři dny. Závažnější přestupky – například neplnění vojenských povinností, krádeže či dopouštění se jakéhokoliv násilí – se trestalo propuštěním ze služby a případným vězením. Pro ilustraci jeden příklad ze dne 11. června 1945:

„Žádám, aby gardista, který paní Frýdě Hojerové o své vlastní újmě odebral větší množství cigaret a tabáku v šedé krabici, toto kuřivo do zítra dopoledne odevzdal v kanceláři posádkového velitele. V opačném případě, nebude-li tohoto příkazu uposlechnuto, zakročím proti němu co nejpřísněji. Osobní zájmy jednotlivců nemohou být trpěny."[60]

55 VÚA-VHA, f. RG, karton 183, sign. 1290/A/1/183 – Denní zaměstnání RG Aš z 30. 5. 1945.

56 Tamtéž – Posádkový rozkaz č. 27 z 16. 6. 1945; Praní prádla a uniformních součástek pro příslušníky ašské posádky sjednala textilní komise při Svazu průmyslníků v Aši.
Tamtéž – Posádkový rozkaz č. 25 z 14. 6. 1945.

57 Tamtéž, sign. 1290/A/1/183 – Denní rozkaz č. 25 z 23. 6. 1945.

58 Tamtéž, sign. 1288/A/1/183 – Posádkový rozkaz č. 18 z 6. 6. 1945.

59 Tamtéž, sign. 1290/A/1/183 – Denní rozkaz č. 4 z 2. 6. 1945.

60 Tamtéž, sign. 1288/A/1/183 – Posádkový rozkaz č. 23 z 12. 6.1945.

Velitel RG nadporučík Václav Andrle vydal také nařízení, které mělo poučit mužstvo *„o právech a povinnostech RG, o asistencích při prohlídkách a všeobecných úkolech RG.“*[61] Byl nařízen přísný zákaz jakékoliv střelby ve městě i v kasárnách.[62] Právo nosit pistole měli pouze velitelé čet a z ostatních pouze ti, kteří obdrželi zvláštní písemný průkaz opravňující nosit pistole.Všichni ostatní museli zbraně odevzdat.[63] Též se přísně trestalo každé zcizení majetku americké armádě nebo majetku civilního obyvatelstva.[64] Zdá se ale, že mnoho věcí bylo a je utajeno, jak také napovídá text z hlášení velitele hazlovské skupiny, který napsal: *„Měli jsme zde k vyšetření ještě mnoho menších úkolů, o kterých není možno se zmiňovat.“*[65] To vše v době, kdy se začínají vypravovat transporty říšských Němců do jihozápadního Německa.[66]

Fotodokumenty – rota RG Aš

Pochod Revolučních gard Aší.

61 VÚA-VHA, f. RG, karton 183, sign. 1290/A/1/183 – Denní rozkaz č. 18 z 16. 6.1945.
62 Tamtéž – Denní rozkaz č. 24 z 22. 6. 1945.
63 Tamtéž – Denní rozkaz č. 6 z 4. 6. 1945.
64 Tamtéž, sign. 1288/A/1/183 – Posádkový rozkaz č. 31 z 21. 6. 1945.
65 Tamtéž, sign. 1291/CIV/1/183 – Zprávy o činnosti z 28. 6. 1945.
66 Tamtéž – Zprávy o činnosti z 30. 6. 1945.

Revoluční garda na místě.

První předseda Okresní správní komise v Aši JUDr. František Netrval.

Pochod Revolučních gard Aší.

Jediná ozdobená výloha v Aši.

Pochod Revolučních gard Aší.

/Všechna fota: Archiv města Plzeň, f. Revoluční garda Plzeň. Album fotografií RG./

Závěrem

V oblasti západního pohraničí Československé republiky, která byla obsazena Američany, se koncentrovalo velké množství německých uprchlíků. Jednak to byly zbytky wehrmachtu, dále místní německy mluvící obyvatelstvo, ale také uprchlíci z mnoha míst republiky spadajících pod sovětskou vojenskou správu, kteří se snaží-li za každou cenu dostat za demarkační linii k Američanům. Pro uprchlíky se zde vystavělo mnoho sběrných táborů, často však s nevyhovujícími hygienickými podmínkami.

Chování některých revolučních jednotek bylo mnohdy v rozporu se záměry americké vojenské správy – šlo hlavně o chování gardistů vůči Němcům.[67] Obvinění přicházela především od velitelů a místních činitelů, většinou levicového smyšlení, kteří poukazovali na přílišnou „umírněnost" Američanů vůči Němcům.[68] Přesto však byly k US-Army chovány sympatie, především z řad skautské mládeže, ale i jiných dobrovolníků. Američané měli účinnější systém kontroly německých příslušníků, který zabraňoval větším excesům, než tomu bylo v severozápadním pohraničí republiky obsazené Rudou armádou. Je to patrno ze zpráv a hlášení jednotlivých skupin nasazených v pohraničí, srovnáme-li je se severozápadní částí Čech, kde působila Revoluční garda z Prahy.[69] Nedochovalo se mnoho zpráv, které by registrovaly nějaký výraznější exces. Může to být zapříčiněno i tím, že američtí vojáci ve svých hlášeních neuváděli větší počet usmrcených osob,[70] a také si nemůžeme být jisti objektivností hlášení jednotlivých oddílů plzeňských gardistů. Přesto se v hlášeních o některých „událostech" dozvídáme.[71]

- *„Dne 16. května byla volána úderná četa do obce Líšiné, kde byla hlášena střelba. Byl nalezen jeden SS-man s prostřelenou hlavou. Byla u něj nalezena pistole, s kterou postřelil starostu obce Lišina a jeho syna."*[72]
- *„Dne 25. května 1945 se dopustil Václav Špaček krádeže a loupeže v Konstantinových Lázních. Velitelství RG předalo dotyčného lidovému soudu k potrestání. Se zbraní v ruce donutili ještě s jedním členem RG obyvatele k vydání různých cenností. Americká hlídka věci zabavila a vrátila majitelům."*[73]
- *„Dne 21. června 1945 byl zastřelen Schiller Arnošt, zemědělský dělník z Mensdorfu."*[74]
- Nedatováno – *„Existence dvou případů obětí z obce Schönwald za údajné držení zbraní."*[75]

67 STANĚK, Tomáš: *Poválečné „excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování.* Praha 2005, s. 46.
68 Tamtéž, s. 47–48.
69 Více SLADKÝ, Ondřej: *Příští stanice Sudety – Činnost pražského pluku RG 1 v severozápadním pohraničí, s.* 61–93.
70 STANĚK, Tomáš: *Poválečné „excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování,* s. 233
71 Pro oblast působení roty Aš viz výše.
72 SOA Plzeň, f. Revoluční garda Československá – Velitelství Plzeň, karton 2 – Denní hlášení 7. RG ze Stodu ze dne 17. 5. 1945.
73 Tamtéž – Protokol RG 2 psaný Kriminální policii v Plzni ze dne 29. 5. 1945.
74 Tamtéž – Rozkaz sovětského velitele kpt. Kyluně ze dne 19. 6., jak byl zapsán po překladu (dne 21. 6. 1945) jistého pana Karáska: *„Vzhledem k tomu, že Schiller v době svého zatčení pokusil se o útěk a při sobě měl pistoly [sic!], po vyšetření budiž zastřelen."*
75 STANĚK, Tomáš: *Poválečné „excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování,* s. 229.

Pokud tedy porovnáme obě oblasti – plzeňské Revoluční gardy a pražské Revoluční gardy, respektive západního a severozápadního pohraničí – je patrné, že výskyt excesů v oblasti působení Revolučních gard Plzeň byl oproti revolučním oddílů z Prahy zanedbatelný. Zda to bylo způsobeno odlišným přístupem vítězných armád nebo rozdílnou morálkou, či složením mužstva z hlavního města, je otázkou. Jisté je, že nejvyšší velení, jak plzeňských či pražských gardistů, chtělo těmto excesům za každou cenu zabránit.

PŘÍLOHA 1

Obsazenost jednotlivých měst Revolučními gardisty

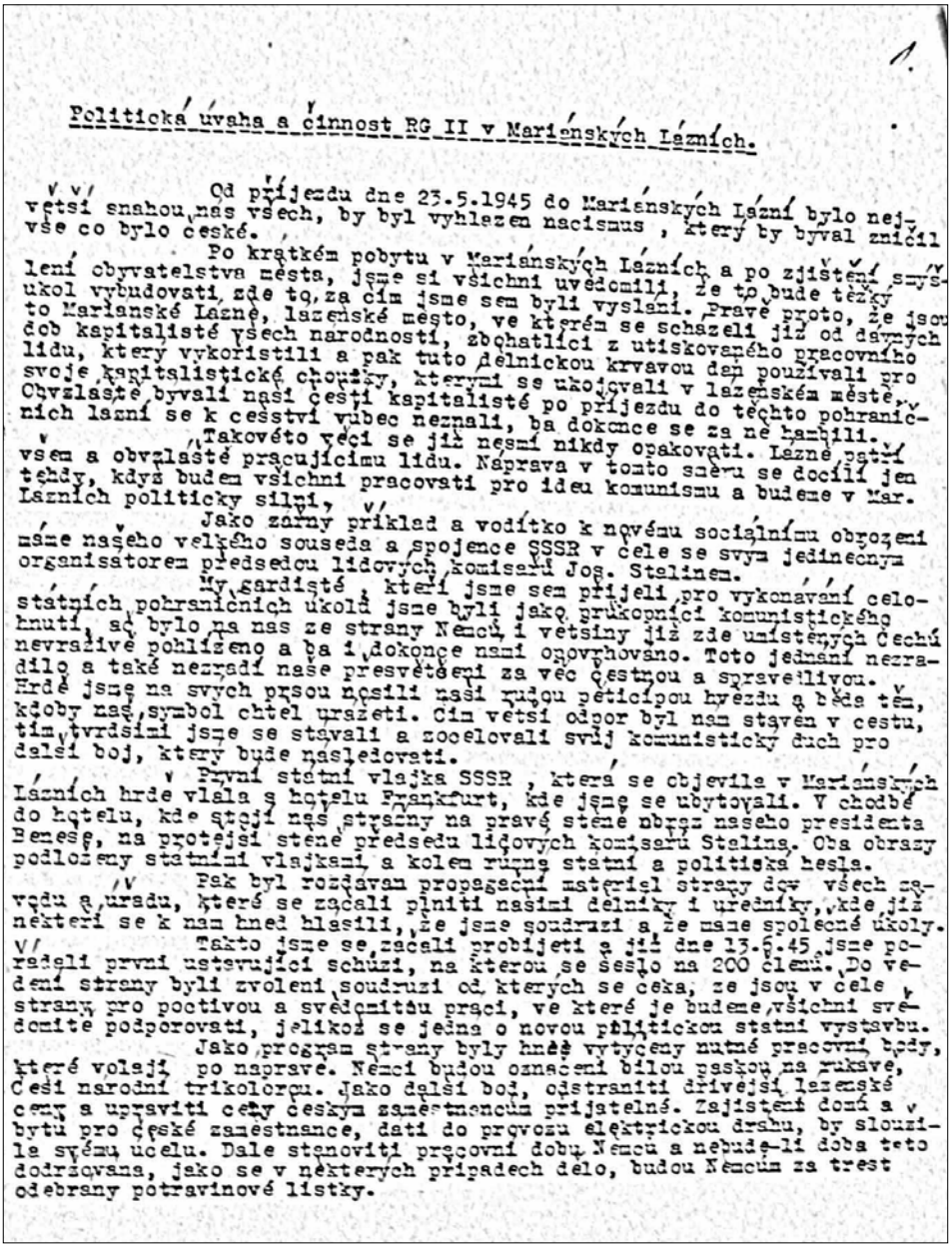
místo posádky	stav	velitel	doba činnosti
Aš	138	npor. Andrle Václav	29/5–30/6
Bezdružice – RG4	27	por. Winter Jan	22/5–14/7
Božkov – (dnes) Plzeň	15	Kuneš	15/5–30/6
Černice – (dnes) Plzeň	39	Hradský	6/5–30/6
Černošín	15	Veselý Jaroslav	19/5–28/6
Darová	14	Šavlík	5/5–24/6
Dobřany	60	Tušek	15/5–30/6
Ejpovice	4	Procházka	9/5–23/5
Františkovy Lázně	9	Schlechter P.	24/5–30/6
Hazlov	30		30/5–30/6
Horní Slavkov	16	Fencl	2/6–30/6
Holýšov	16	Raučka Jan	31/5–27/6
Hradec	8	Šticha Rudolf	17/5–30/6
Cheb	190	Hornych	25/5–30/6
Chotěšov	32	Vosátko	10/5–30/6
Chotíkov	13	Procházka	13/6–30/6
Chrást	18	Carda Václav	10/5–30/6
Iris – Plzeň	30	Šlais	6/5–30/6
Konstantinovy Lázně	15	Fastner	16/5–30/6
Krajský soud RG 6 Plzeň	62	Sklenář	6/5–30/6
Kraslice	60	Fencl	2/6–30/6
Kvaň	46	Šafář	10/5–30/6

Kyšperk	52	Fišek	30/5–30/6
Lelová	5	Štěpán Jaroslav	17/5–30/6
Lhota u Dobřan	35	Svoboda Václav	6/5–30/6
Liebštejn	23	Štika	24/5–0/6
Líšany	4	Mencl	17/5–30/6
Líšov	4	Karlík Václav	17/5–30/6
Litice – (dnes)Plzeň	30	Procházka	6/5–30/6
Loket	49	Brustrujak	2/6–30/6
Mantava	33	Martínek	31/5–30/6
Mariánské Lázně	50	Nováček Jan	23/5–30/6
Miřovice	8	Tichý Václav	17/5–30/6
Nádražní policie	12	Somora Miloš	26/5–16/6
Nýřany	76	Čada	1/6–30/6
Planá	35	Vodička	18/5–0/6
Rosbach	32	Spěváček František	29/5–30/6
Schönfeld	14	Rybář Jaroslav	8/6–30/6
Star RG3 Plzeň	140	Pechr	8/5–30/6
Stod	47	Novák Josef	16/5–30/6
Stříbro město	160	Ježek Jaroslav	16/5–30/6
Stříbro okres:	268	kpt. Čechura Josef.	16/5–30/6
Číhaná, Ostrov, Kladruby			
Brod, Telice, Kopec, Prostiboř			
Lšelín, Benešovice, Trpisty			
Lišťany, Touškov, Ulice			
Svojšín	15	Hurt	18/5–30/6
Škoda RG – Plzeň	130	Panýrek	6/5–30/6
Šlovice	6	Kasl	6/5–30/6
Tachov	64	Egermeir Josef	31/5–2/7
Vojtanov	28	Cígler Miroslav	30/5–30/6
Kasárny RG – Plzeň	180	Pech	8/5–30/6
Velitelství RG Plzeň	6	kpt. Hrbek Rudolf	8/5–31/7
Velitelství RG Pohraničí	2	por. Brabenec Jan	8/5–31/7
Autočeta RG	44	Beran, Fridrich	8/5–31/7
Pomocná četa RG Plzeň	30	Kos	8/5–30/6

Šedě vyznačené posádky působící v Plzni.

PŘÍLOHA 2

Politická úvaha velitele posádky v Mariánský Lázních rtm. Jana Nováčka

Politická úvaha a činnost RG II v Mariánských Láznich.

Od příjezdu dne 23.5.1945 do Mariánských Lázní bylo největší snahou nás všech, by byl vyhlazen nacismus, který by byval zničil vše co bylo české.

Po krátkém pobytu v Mariánských Láznich a po zjištění smýšlení obyvatelstva města, jsme si všichni uvědomili, že to bude těžký úkol vybudovati zde to, za čím jsme sem byli vysláni. Právě proto, že jsou to Mariánské Lázně, lázeňské město, ve kterém se scházeli již od dávných dob kapitalisté všech národností, zbohatlíci z utiskovaného pracovního lidu, který vykořistili a pak tuto dělnickou krvavou daň používali pro svoje kapitalistické choutky, kterými se ukojovali v lázeňském městě. Obvzlaště bývali naši čeští kapitalisté po příjezdu do těchto pohraničních lázní se k cestství vůbec neznali, ba dokonce se za ně hanbili.

Takovéto věci se již nesmí nikdy opakovati. Lázně patří všem a obvzlaště pracujícímu lidu. Náprava v tomto směru se docílí jen tehdy, když budem všichni pracovati pro ideu komunismu a budeme v Mar. Láznich politicky silní.

Jako zářný příklad a vodítko k novému sociálnímu obrození máme našeho velkého souseda a spojence SSSR v čele se svým jedinečným organisatorem předsedou lidových komisarů Jos. Stalinem.

My gardisté, kteří jsme sem přijeli pro vykonávání celostátních pohraničních úkolů jsme byli jako průkopníci komunistického hnutí, až bylo na nás ze strany Němců i většiny již zde umístěných Čechů nevrazivě pohlíženo a ba i dokonce nami opovrhováno. Toto jednání nezradilo a také nezradí naše přesvědčení za věc čestnou a spravedlivou. Hrdě jsme na svých prsou nosili naší rudou pěticípou hvězdu a běda tem, kdoby nás symbol chtěl urazeti. Čím větší odpor byl nám stavěn v cestu, tím tvrdšími jsme se stávali a zocelovali svůj komunistický duch pro další boj, který bude následovati.

První státní vlajka SSSR, která se objevila v Mariánských Láznich hrdě vlála s hotelu Frankfurt, kde jsme se ubytovali. V chodbě do hotelu, kde stojí nás stražný na pravé stěně obraz našeho presidenta Beneše, na protější stěně předsedu lidových komisarů Stalina. Oba obrazy podložíme státními vlajkami a kolem různé státní a politická hesla.

Pak byl rozdáván propagační materiál strany do všech závodů a úřadů, které se začali plniti našimi dělníky i úředníky, kde již někteří se k nám hned hlásili, že jsme soudruzi a že máme společné úkoly.

Takto jsme se začali probíjeti a již dne 13.6.45 jsme poradili první ustavující schůzi, na kterou se sešlo na 200 členů. Do vedení strany byli zvoleni soudruzi od kterých se čeká, že jsou v čele strany pro poctivou a svědomitou práci, ve které je budeme všichni svědomitě podporovati, jelikož se jedná o novou politickou státní výstavbu.

Jako program strany byly hned vytyčeny nutné pracovní body, které volají po nápravě. Němci budou označeni bílou páskou na rukávě, čeští národní trikolorou. Jako další boj, odstraniti dřívější lázeňské ceny a upraviti ceny českým zaměstnancům přijatelné. Zajištění domů a v bytu pro české zaměstnance, dáti do provozu elektrickou drahu, by sloužila svému účelu. Dále stanoviti pracovní dobu Němců a nebude-li doba tato dodržována, jako se v některých případech dělo, budou Němcům za trest odebrány potravinové lístky.

2

Hlavně zařídit to, by české obyvatelstvo bylo řádně zásobováno a stravováno a ne by to vypadalo tak jako tomu bylo dosud, kde byla viděna sociální rovnoprávnost a sice hotel Hbermanna "Zranice", a hotel Rauchen "hlad".

K těmto nesrovnalostem došlo z těch důvodů, že stravovací referent měl na zřeteli v prvé řadě zájmy osobní a zájmy svých známých, mezi kterými ani německé ženy nechyběly.

Jako další úkol strany je a vždy bude odstranit tyto parasity a všechny nesvědomité české činitele a nahradit je poctivými a ideově založenými komunisty. Přesto, že by měli menší odbornou znalost by nemá a praxí nabude. Tyto poctivé a svědomité vlastnosti vyvaží se časem znalosti těch, kteří tyto vědomosti využívají pro různé machinace. Hlavně se to týká různých referentů a úředníku Okresního úřadu, kteří jako samozvanci obsadili místa v prvních poprevratových dnech. Jsou to: zásobovací referent Hahn, dopravní referent Frycek a Tesař, předseda Národního výboru, který byl rozpuštěn a jiná sebranka, která se bojí vystoupiti přímo a přiznati barvu, by se Němci na ně nehorsili. Jedině tak na Čechy si ještě dovedou dupnouti. Tito páni si myslejí, že když jsou schováni v kancelářích, že o jejich mizerné činnosti nikdo neví. Ale tím se velice mýlí, neboť jsou a budou vždycky lidem kontrolováni. Jejich hříchy jsou zanamenány a tento usvědčující materiál bude včas proti nim použit.

Většina německého obyvatelstva, obvzláště vrstva lépe situována se chová vůči všem Čechům drze a vyzívavě, v každém zákroku ke kterému jsme oprávněni se, odvolává na amer. velitelství, kde jim bylo dosud vše uvěřeno. Po různých intervencích u vlády a u amerického colonella v Konstatinových Láznich byly dosaženy různé postupky pro nás a naše zákroky.

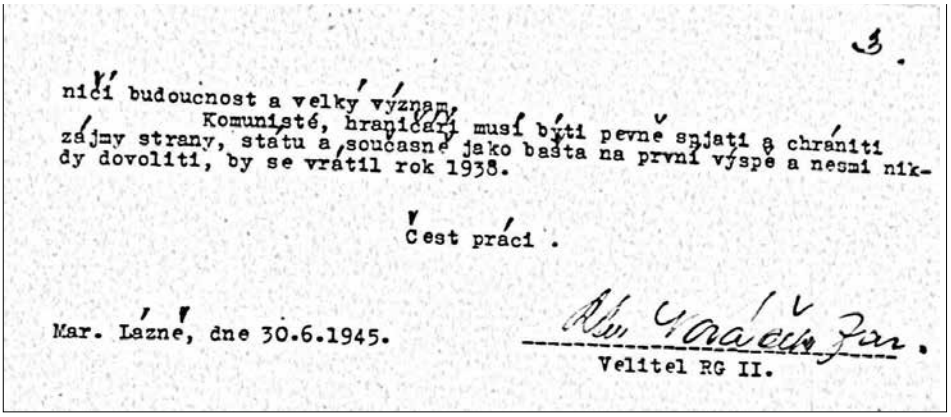
Němci své výhody, které jim byly poskytovány amer. velitelem zneužívali a tím byli usvědčeni, že vše co vyžadují od Američanů bylo protizákonné na co právo nemají. Vrcholem jejich nařčeného chování byl den 27.6.45 kdy v odpoledních hodinách provedli pro nespokojenost se stravovacími lístky, připravovanou hladovou demonstraci, při které jsme na 100% jakožto výkonný orgán zákroctili a zjednali nápravu a pořádek. Nežli se dotavila, policie a četnictvo byla celá věc skoro likvidována, při které uvázlo v zajišťovací síti 43 mužu vojáku mezi nimi 6 civilistů, kteří tuto demonstraci řídili, z domu červeného kříže. Dále bylo zajištěno 38 žen, které mely největší podíl na vedení davu. Viníci byli vysetřeni a, dle viny potrestáni.

Od této doby bylo proti Němcům postupováno tak, jak bylo vládou nařízeno, protože sami Američané byli svědky této demonstrací a když již Němcům tolik neverili až na jednotlivé výjimky.

Tímto postupem také jejich odvaha a smělost upadala a brzo přijde doba, že je budeme míti u svých nohou, kam jedině patří. Při tom však nesmíme zapomenouti na Čechy, kteří se s nimi ještě bratříčkují a při vykonávání služby s nimi až úkostlivě solidně jednají a dokonce je i litují a mluví o humanitě. Jakožto vzorná ukázka je několik p. úředníku na Okresním úřadě. Tito pánové jsou však pod kontrolou a mohou býti jisti, že na ně také dojde.

Strana KSČ v Mar. Láznich se mohutně rozmáha a také činnost strany je již hodně znáti z místních městských poměrů. Předseda strany soudruh Němec je také předsedou Okresní správní komise. Jak Okresní správní komise, tak i všechny správní resorty jsou silně zastoupeny našimi soudruhy, což bude straně jen ku prospěchu. Počítáno však s tím, že každý člen zastupující určitý správní resort bude nesmlouvavě na svém místě.

Jelikož se RG likvidúje, tak i já končím svůj politický referát v Mar. Láznich a mé nejvřelejší přání je, by soudruzi, kteří zde zůstanou pracovali a kráceli po našich stopách věrně a spolehlivě a nenechali se nikým odradit, byť došlo co nejdříve k vyjasnění a politickému sjednocení všech Čechů v pohraničí. Této jednotnosti má v pohra-

3.

ničí budoucnost a velký význam.
Komunisté, hraničáři musí býti pevně sjatí a chrániti zájmy strany, státu a současně jako basta na první výspě a nesmí nikdy dovoliti, by se vrátil rok 1938.

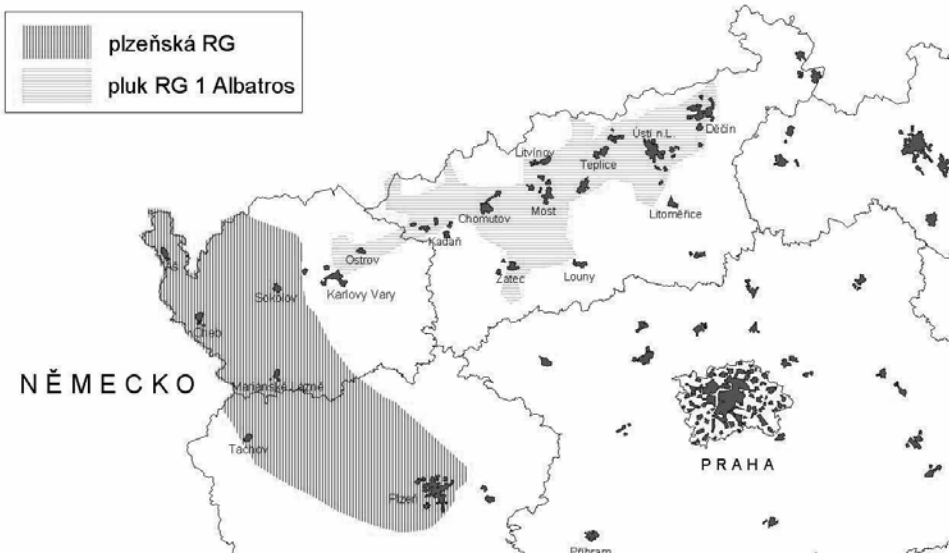
Čest práci.

Mar. Lázně, dne 30.6.1945.

Velitel RG II.

PŘÍLOHA 3

Schematická mapa působnosti plzeňských útvarů RG a pluku RG 1 Albatros, vyslaných do pohraničí v květnu 1945[76]

76 Mapa archiv autora.

Kartotéka akce „48“

a vyhodnocení tzv. protistátní činnosti členů Církve římskokatolické ve vybraných tzv. ilegálních skupinách

Petra Gabrielová

Uvedení do tématu

Fond vyšetřovacích spisů dosud patří v Archivu bezpečnostních složek (dále jen ABS) k nezpracovaným fondům. Přístup ke konkrétním svazkům badatelského zájmu je umožněn pouze prostřednictvím jmenné evidence bývalé Státní bezpečnosti (dále jen StB). Tematické rešerše pak jsou záležitostí časově velice náročnou a možnou jedině na základě odborných znalostí (osob a daného prostředí) toho, kdo rešerši provádí. Chybějící kvalitní věcná evidence vyšetřovacích spisů a databáze, umožňující přístup k těmto spisům na základě tematických hesel, neztěžuje práci jen současným badatelům. S podobným problémem se potýkali také pracovníci bývalé StB.

Zpracování a vedení operativních evidencí, archivace operativních svazků kontrarozvědky a vyšetřovacích spisů, statistická a tematická vyhodnocení, to vše bylo pracovní náplní útvaru StB s krycím názvem I. zvláštní odbor Ministerstva vnitra (dále jen I. zvl. odbor MV). Tento odbor byl ustanoven tajným rozkazem ministra vnitra č. 196 v roce 1953. K němu byl v tomto roce také přičleněn Studijní ústav Ministerstva vnitra.[1] Původně se oba útvary řídily interními směrnicemi a rozkazy vedení MV. V prosinci 1958 kolegium MV schválilo Statut I. zvl. odboru MV a Statut Studijního ústavu MV. Jejich schválením na kolegiu MV dne 29. prosince 1958 byly jasně vymezeny jejich povinnosti: „*I. zvláštní odbor MV organisuje a řídí v celostátním měřítku registrační, statistickou, evidenční a archivní agendu spolupracovníků MV, osob v operativním rozpracování a vyšetřování, agendu prověrky žadatelů v přeshraničním styku, agendu uprchlíků z ČSR a agendu státně bezpečnostních poznatků z archivních materiálů aparátu bývalého státního zřízení ČSR.*“

Úkolem Studijního ústavu MV bylo: „*Soustřeďovat, vyhodnocovat a předkládat důležité státně bezpečnostní poznatky ze všech písemných a archivovaných materiálů operativním součástem MV. […] Při studijní práci využívat soustředěné archivní písemnosti pro propagandu a kontrapropagandu.*“[2]

1 Studijní ústav Ministerstva vnitra vznikl v roce 1950. Blíže k jeho činnostem a spravovaným fondům viz FROLÍK, Jan: *Osud fondů Studijního ústavu MV*. *Archivní časopis č. 1, roč. 48,* Praha 1998, s. 4–17.

2 Archiv bezpečnostních složek (ABS), fond (f.) A 2/1, inventární jednotka (inv. j.) 297; ABS, f. A 31, inv. j. 110.

Je možné, že vydání statutů obou složek bylo reakcí na kritiku nekvalitní práce odboru operativní evidence, operativních archivů a Studijního ústavu MV, včetně chybějící kvalitní věcné a tematické evidence všech archivních materiálů a jejich vyhodnocování, se kterou se v dokumentech MV setkáváme. Například v zápisu z porady kolegia MV dne 2. prosince 1957, které projednávalo zprávu o jednání komise pro otázky „*Archivně-studijního ústavu MV*", se konstatuje, že činnost tohoto útvaru byla až do roku 1955 „*[…] chaotická, necílevědomá a odtržená od operativní práce státní bezpečnosti.*" Zpráva kritizovala mimo jiné nedostatečný přehled archiválií státobezpečnostní povahy, nepřehlednost úlože archivních materiálů vzniklých činností StB podle jednotlivých věcných hesel a chybějící tematické vyhodnocování.[3]

Snahu o vytvoření evidenčního systému na základě věcných hesel dokumentuje také příkaz náčelníka I. zvl. odboru MV pplk. Bedřicha Radoně, vydaný všem krajským správám MV a Správě MV v Jáchymově v srpnu 1958 k zavedení tematické evidence archivovaných vyšetřovacích spisů, ukončených soudním rozhodnutím (rozsudkem nebo usnesením). Podle příkazu měla být rozdělena na tři části: trestné činy proti republice (např. velezrada, vyzvědačství, opuštění republiky, podvracení republiky, teror, pobuřování proti republice, sabotáž atd.), trestné činy vojenské a ostatní trestné činy, **aby tak vznikla tematická kartotéka odsouzených osob**.[4]

Představu o stavu věcných a tematických evidencí i kartoték si můžeme udělat ze zpráv vzniklých ve druhé polovině roku 1962, kdy byl v říjnu toho roku proveden průzkum evidencí, statistik a archivního materiálu a zároveň byla hodnocena práce I. zvl. odboru MV a Studijního ústavu MV. Zpráva o úrovni dokumentačního materiálu MV a práce s ním, vypracovaná náčelníkem I. zvl. odboru Zdeňkem Kupcem 3. října 1962, uvádí přehled evidencí, kartoték a statistik vedených pracovníky tohoto útvaru.[5] Dokumenty uložené v této zprávě popisují mimo jiné alespoň zkráceně způsob tvoření věcné a tematické evidence uložených svazků kontrarozvědky a zmiňují důležité kategorie (např. zpravodajské služby, zahraniční propagandu, uprchlíky, navrátilce, emigranty, politické strany, také církev a další), jejich dělení do hesel (např. zpravodajské služby americké, anglické, vatikánské a další) a do podhesel (např. americká rozvědka – a) špionáž a podezření ze špionáže pro USA, b) CIC, c) MID, MIS, d) OSS, e) SSU, f) informační služba USA). Tato zpráva také připomíná, že by bylo vhodné vytvořit podobnou evidenci také z vyšetřovacích spisů podle hesel „*[…], která by zachycovala nejen současnou dobu, ale i předpokládaný vývoj.*"[6]

Vyhodnocování archivních materiálů uložených v archivech StB[7] sloužilo ostatním útvarům bezpečnostních složek jako informační zdroj pro jejich důslednější

3 ABS, f. A 2/1, inv. j. 263; ABS, f. A 31, inv. j. 78.

4 ABS, f. A 31, inv. j. 106.

5 ABS, f. A 1, inv. j. 20.

6 Tamtéž.

7 Operativní archivy při každé KS MV a při Správě MV v Jáchymově byly zřízeny v roce 1958. Centrální archiv MV vznikl ke dni 1. 10. 1966 rozkazem ministra vnitra číslo 31/1966. Blíže k historii operativních archivů viz FROLÍK, Jan: *Osud fondů*, s. 4–17.

sledování osob nepohodlných režimu a zároveň jako potvrzení oprávněnosti státobezpečnostních zásahů a represí proti nim tím, že tyto osoby byly jednou pro vždy zařazeny pod úhlem komunistické justice jako nepřátelské. Informace, o které se pracovníci StB zajímali, se netýkaly pouze kontaktů a vztahů osob, které vyhledávali. Šlo také o náplň a strukturu rozličných seskupení, která v české společnosti dále působila, ať už oficiálně nebo v podzemí. Ve vztahu k církvi zpracovávali pracovníci I. zvl. odboru MV (na základě požadavků ostatních útvarů bezpečnostních složek) zejména vyhodnocení archivních materiálů ke kroužkům Katolické akce a Sdružení katolické mládeže, ke spolku České ligy akademické a k mariánským družinám.[8]

Na základě vyhodnocení a bližšího studia archivních materiálů vznikaly kartotéky a statistické přehledy komunistickému státu nepřátelských osob. Takto například vznikla v roce 1959 tajným rozkazem ministra vnitra č. 1/1959, dnes již badatelsky dobře známá, kartotéka tzv. „bývalých lidí". Tímto pojmem byli příslušníky StB nazýváni režimu nepohodlní lidé, tzv. bývalí členové pravicových stran, tzv. bývalí příslušníci klubů a spolků, pro jejichž demokratické zásady se představitelé režimu cítili ohroženi – např. Junáci, Sokolové, Orlové, tzv. bývalí vojáci západních armád, tzv. bývalí živnostníci, továrníci a statkáři, tzv. bývalí kněží a biskupové, řeholníci a řeholnice.[9]

Zachoval se zápis ze schůze kolegia MV ze 13. října 1962, který obsahuje záznam o návrhu novelizace výše jmenovaného tajného rozkazu ministra vnitra č. 1/1959. Návrh kritizuje nedostatečné a nekvalitní evidování „bývalých lidí", a tím využívání této kartotéky pro tzv. analytické účely. Dále definuje přesné kategorie lidí, kteří by měli být evidováni. K církvi je uvedeno: „*Významnou úlohu hrají BL[10] ve spojení s církevní hierarchií a církví vůbec. Hlavní nápor nepřátelské činnosti reakčního kleru se projevuje mj. v rozšiřování nepřátelských zpráv mezi BL, pokusech o působení na mládež, v narušování důvěry občanů v pevnost socialistického zřízení. […] Reakční kler zvláště usiluje o narušování socialistických vztahů na vesnici. Tuto nepřátelskou činnost organizuje společně s kulaky. V tomto směru je šířena nepřátelská propaganda, je využíváno kazatelen k zastřeným pomluvám socialistické vesnice.*"[11]

Vyhodnocení a studium archivních materiálů z provenience StB sloužilo také jako základna příběhů, ať již jednotlivců nebo skupin lidí, ve kterých byla prostřednictvím médií, obvykle filmu, demonstrována role StB jako „ochranitele jediného spravedlivého státního zřízení". Cílem této propagandy bylo očistit práci StB a zároveň držet veřejnost v úzkostném strachu z nepřátel uvnitř i vně státu. Příkladem takové cílené propagandy je bezpochyby televizní seriál „Třicet případů majora Zemana". Zcela odkrytě je tento přístup popsán u jednoho z úkolů pracovního plánu Studijního ústavu MV v I. pololetí roku 1964:

8 ABS, f. A 2/2, inv. j. 1188; ABS, f. A 31, inv. j. 225, 237 a 253.

9 Zejména označení poslední kategorie „*bývalých kněží a biskupů, řeholníků a řeholnic*" působí až komicky. Zvláště v církvích, ve kterých je svátost kněžského svěcení vnímána jako nesmazatelné znamení, a kde řeholníci a řeholnice skládají věčné sliby.

10 Rozuměj „bývalí lidé".

11 ABS, f. A 2/2, inv. j. 1234.

„K problematice prevent. výchovné činnosti (pro publikač. činnost orgánů strany a stát. správy) dokončit zpracování dokumentární a obrazové publikace o podvratné činnosti imperialistických rozvědek proti ČSSR. Cílem této publikace bude vyburcovat vysokou politickou bdělost u našich občanů na základě konkrétních realisovaných případů špionáže, teroru, diverse a sabotáže imperialistickými rozvědkami prováděných v letech 1945 až 1963.“[12]

Můžeme se domnívat, že někdy byla k filmovému zpracování přebírána pouze jména, která byla ve veřejném povědomí spojována s konkrétním příběhem člověka, stiženého zásahem komunistické justice. Nelze si nepovšimnout, že filmové zpracování mnohdy obsahuje buď část příběhu, nebo podobný charakter člověka či pouze nějaký detail typologicky podobný životu osoby, jejíž jméno bylo propagandou zneužito. Takových jmen se nabízí hned několik. Připomínám například lékaře Mádra opět z televizního seriálu „Sanitka“, prezentovaného jako charakterního, velmi vzdělaného a vynikajícího odborníka, který je však „zarytým nepřítelem komunistického zřízení“ a při první příležitosti emigruje. Povaha ztvárněné role se velice blíží knězi Oto Mádrovi, ačkoli jeho životní příběh se odehrál na zcela jiném „jevišti“ a s jinými „rekvizitami“.[13] Podobně je možné vzpomenout také na pražského kasaře Toufara z filmu „Pěnička a Paraplíčko“, který vyloupil Legio banku, a jehož vraždu vyšetřuje Jaroslav Marvan v roli známého rady Vacátka. Nemohlo být cílem použití tohoto jména v uvedeném filmu to, aby „vražda Toufara“ přestala být spojována s číhošťskou událostí a úmrtím faráře Josefa Toufara na následky brutálního vyšetřování ve vyšetřovací vazbě StB ve Valdicích v roce 1950? (Upozorňuji však, že jde o obecné dohady autorky, pro které zatím nebyla nalezena konkrétní potvrzení.)

Ještě než přistoupíme přímo k podrobnostem z vyhodnocování ilegálních skupin souzených v letech 1948–1954, bude zajímavé zastavit se u vyhodnocení, které probíhalo zřejmě současně jako akce „48“ a týkalo se rešerší případů, odsouzených v letech 1950–1953 za trestné činy teror, záškodnictví a vyzvědačství. Z 8. září 1967 se zachovala „Zpráva o páchání trestných činů teroru, záškodnictví a vyzvědačství v letech 1950–1953“ se stručným popisem některých vybraných případů a statistickým vyhodnocením, odeslaná Zdeňkem Kupcem,[14] náčelníkem Statisticko-evidenčního odboru Hlavní správy StB (dále jen SEO HS StB)[15] a adresovaná náměstku ministra vnitra Jaroslavu Klímovi. V této vyhodnocující zprávě se objevují také dva vyšetřovací

12 ABS, f. A 31, inv. j. 234.

13 Teolog a kněz Oto Mádr (1917–2011) se velice aktivně podílel na duchovním vedení pražského kroužku Katolické akce Rodina. Za tuto činnost byl v červnu 1952 odsouzen Státním soudem v Praze k trestu odnětí svobody na doživotí. Bez započítání vyšetřovací vazby strávil Oto Mádr ve vězení celkem 14 let, amnestován byl mezi posledními politickými vězni. Patří k výrazným osobnostem katolického disentu 70. a 80. let dvacátého století.

14 ABS, f. Personálních spisů, arch. č. 2555/1915. Zdeněk Kupec (1915−1999) byl ve služebním poměru příslušníka Sboru národní bezpečnosti od 1. 1. 1946 do 30. 4. 1976, kdy odešel do starobního důchodu. Náčelníkem I. zvl. odboru MV, resp. SEO HS StB byl od 1. 12. 1959.

15 I. zvl. odbor MV byl jako Statisticko-evidenční odbor od roku 1966 zařazen k Hlavní správě StB.

spisy spojené s církví, oba pod heslem „vyzvědačství"; a to soudní proces se členy pražského katolického kroužku Rodina – Oto MÁDR a spol.[16] a případ nazvaný komunistickou propagandou „proces proti představitelům řádů" – Augustin MACHALKA a spol.[17] Zpráva se dochovala ve dvou záznamech. Jednak na mikrofiši ve fondu A 7[18] a dále v papírové podobě v prvním svazku protokolů akce „48", označeném číslem 13/a.[19] Spojení dokumentů týkajících se vyhodnocení vyšetřovacích spisů za účelem rešerše ilegálních skupin souzených za protistátní činnost teroru, záškodnictví a vyzvědačství v letech 1950–1953, spolu s archiváliemi vzniklými ve spojení s akcí „48", evokuje představu, že šlo o jeden a týž projekt. Co se týče pramenů, jsou podobně jako v případě vzniku akce „48" i při této rešerši velice skoupé. V plánech a vyhodnoceních práce I. zvl. odboru MV, resp. SEO HS StB, nacházíme sice doklady, že probíhaly rešerše v archivních materiálech na téma protistátní činnosti teroru, záškodnictví a vyzvědačství, ale podle dochovaných zpráv se týkaly operativních svazků, nikoli vyšetřovacích spisů.[20] Na druhé straně v žádném záznamu o akci „48" nenacházíme informace, že by archivní materiály měly být vyhodnocovány podle tří hledisek – teroru, záškodnictví a vyzvědačství. Také časové období pro vyhodnocování vyšetřovacích spisů bylo vždy stanoveno od roku 1948 do roku 1954, nikoli pro léta 1950–1953. Není tedy vyloučeno, že původně šlo o projekty dva, probíhající časově téměř shodně, a které snad pro podobnost zadání splynuly v projekt jeden. Bližší údaje k tomuto problému zatím nebyly nalezeny.

Archivních materiálů, ze kterých by se daly čerpat informace o vzniku a metodice akce „48", se dochovalo opravdu poskrovnu.[21] V podstatě jsme odkázáni pouze na dílčí informace v plánech a vyhodnoceních práce I. zvl. odboru MV, resp. SEO HS StB, případně jemu podřízenému 2. oddělení, které dostalo za úkol archivní materiály ilegálních skupin souzených v letech 1948–1954 zpracovat. Ve vyhodnocení pracovního plánu 2. oddělení I. zvl. odboru MV za rok 1965 ze 3. ledna 1966 se dochovala nejobšírnější zpráva o akci „48" od náčelníka tohoto oddělení Jaroslava Kasala[22]:

„*V dubnu 1965 dostala kontrolní skupina úkol soustředit podklady pro získání přehledu o ilegálních skupinách, které byly v letech 1948–54 souzeny pro protistátní činnost. Protože v rámci složek MV takovýto přehled, ani podklady pro jeho získání nebyly k dispozici, byla sjednána dohoda s min. spravedlnosti a podklady čerpány z rejstříků Nejvyššího soudu, býv. Státního soudu a krajských soudů. Později byl tento úkol rozšířen*

16 ABS, f. V/MV, arch. č. V-2742 MV.

17 Tamtéž. ABS, f. V/MV, arch. č. V-2844 MV.

18 Ve fondu A 7 jsou uloženy archiválie Sekretariátu náměstka ministra vnitra a zároveň náčelníka HS StB plk. Jaroslava Klímy. Fond je spravován ABS – oddělením StB; jeho kopie na mikrofiších potom oddělení FMV.

19 ABS, f. A 7, inv. j. 501. ABS, Protokoly akce 48, inv. j. 13/a.

20 ABS, f. A 31, inv. j. 268 a 297.

21 ABS, f. A 31, inv. j. 268; ABS, f. A 31, inv. j. 67; ABS, f. A 7, inv. j. 314.

22 ABS, f. Personálních spisů, arch. č. 932/1914. Jaroslav Kasal (1914) byl ve služebním poměru příslušníka SNB od 15. 8. 1949 do 31. 12. 1971, kdy odešel do starobního důchodu. Náčelníkem 2. odd. I. zvl. odboru MV, resp. StEO HS StB byl v době od 1. 1. 1961 do 31. 3. 1969.

i na jednotlivé osoby stíhané v uvedené době pro protistátní činnost. Soustředění podkladů bylo ukončeno v říjnu. Celkem bylo podchyceno 4.133 ilegálních organizací s 28.625 osobami a 5.965 jednotlivců. Od října pak bylo započato s vyhodnocováním materiálů u skupin, zpracování stručných záznamů a vytýčení hesel pro tématickou evidenci. Dosud bylo zpracováno 306 skupin s 3.355 osobami.

Při plnění tohoto úkolu se naráží na určité potíže, zejména v tom, že některé materiály nejsou na jednom místě (musí se často vyžadovat podklady z archivů KSMV, v řadě materiálů chybí trestní oznámení (obžaloby) i rozsudky atd.)."[23]

Hlavním důvodem pro vznik kartotéky „48" byla tedy potřeba získat přehled o tzv. ilegálních skupinách souzených, na přelomu 40. a 50. let dvacátého století. Ve všech dochovaných plánech práce z daného období nacházíme zmínky, že u MV dosud neexistuje evidence, která by podchycovala skupiny souzené v letech 1948–1954 pro tzv. protistátní činnost, že je nutné provést stručná vyhodnocení jednotlivých případů, a pro potřeby tzv. analytické práce tematické záznamy.[24] Šlo tedy o vyhodnocovací studii, která v té době (vedle dalších jiných – např. „Zprávy o páchání trestných činů teroru, záškodnictví a vyzvědačství v letech 1950–1953") měla zajistit kvalitnější věcný a tematický přístup k vyšetřovacím spisům.[25] Kromě tohoto hlavního důvodu byla vyhodnocení jednotlivých tzv. ilegálních skupin, podobně jako vyhodnocení jiných archivních materiálů, používána pro propagandistická filmová a literární zpracování, jak jsem již uvedla: „*[…] Současně s vyhodnocováním uvedených materiálů byl prováděn výběr případů vhodných pro literární či jiné zpracování, ve kterých by bylo ukázáno na dobrou práci bezpečnosti. Takto bylo vytypováno 59 případů, které byly předány ke zpracování tiskovému oddělení MV.*"[26]

Zpracování akce „48" bylo podle dochovaného vyhodnocení pracovního plánu z ledna 1966 zahájeno v dubnu 1965. První zápisy o vyhodnocení vyšetřovacích spisů nacházíme až od listopadu 1965, některé už od října 1965. Zdá se tedy věrohodná informace ve zprávě Jaroslava Kasala, že podklady pro akci „48" byly shromažďovány od jara 1965.[27] V prvním svazku protokolů akce „48" se dochoval dokument ze dne 15. října 1965, který přináší přehled o osobách odsouzených v letech 1948–1954 pro protistátní činnost. Dokument sice není podepsaný, a bohužel se nedochovala jména odesilatele ani adresáta,[28] ale shodně s dochovaným vyhodnocením pracovního plánu 2. oddělení I. zvl. odboru MV za rok 1965 podchycuje 4133

23 ABS, f. A 31, inv. j. 268.

24 ABS, f. A 31, inv. j. 268 a 67; ABS, f. A 7, inv. j. 314.

25 Vedle vyšetřovacích spisů byly k akci „48" použity ve zlomku případů také archivní materiály vzniklé činností KS MV v době před zavedením svazkové agendy. Skupina těchto písemností KS MV, označených předponou S (nezaměňovat s fondem S) je uložena v ABS v oddělení FMV.

26 ABS, f. A 7, inv. j. 314.

27 ABS, f. A 31, inv. j. 268.

28 Jedinou stopou, která nás vede k původci dokumentu, je číslo jednací začínající spisovou značkou A/9, značkou I. zvl. odboru MV. Blíže k organizačnímu vývoji útvarů StB viz FROLÍK, Jan: *Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989. Sborník archivních prací 41* Praha, 1991, s. 489–490.

ilegálních organizací s 28 625 osobami a 5965 jednotlivci – jako podklady pro akci „48". Tento přehled také uvádí, že získané materiály byly čerpány z rejstříků Státního soudu v Praze, v Brně, v Bratislavě, Nejvyššího soudu v Praze a z ostatních bývalých krajských soudů na území celé republiky. Pisatel dokumentu rovněž upozorňuje na úskalí výpisů z rejstříků, ze kterých se nedaly vždy zjistit kompletní informace. **Tento přehled objasňuje, že 4133 ilegálních organizací s 28 625 osobami a 5965 jednotlivci představuje celkový soubor těch tzv. protistátních skupin a osob, jejichž vyšetřovací spisy byly v letech 1948–1954 prokuraturami předány soudům, a z nichž bylo za tzv. protistátní činnost odsouzeno 20 359 osob z 3170 ilegálních organizací a 2884 jednotlivců.**[29]

Na základě shromažďovaných údajů od soudů začaly na podzim 1965 bližším studiem vyšetřovacích spisů vznikat jednak kartotéka, jednak tematická vyhodnocení.

Ve vyhodnocení pracovního plánu 2. oddělení I. zvl. odboru MV za rok 1965 ze dne 3. ledna 1966 si náčelník tohoto oddělení Jaroslav Kasal stěžuje na neúplnost podkladů pro vyhodnocování skupin. Tento fakt je doložen také v protokolech tematického vyhodnocení, uložených u samotné kartotéky „48" a dále i u jednotlivých vyšetřovacích spisů. V těchto zápisech nacházíme zmínky, že některé informace musely být čerpány z výpisů trestního rejstříku či jiných záznamů.[30]

Průběh vyhodnocování tzv. ilegálních skupin souzených v letech 1948–1954 můžeme sledovat rovněž z plánů a vyhodnocení práce I. zvl. odboru MV, resp. SEO HS StB. V lednu 1966 se dovídáme, že bylo vyhodnoceno 306 skupin,[31] o rok později v lednu 1967 to bylo *„[…] 1.255 skupinových vyšetřovacích svazků, jimiž procházelo 9.926 osob podchycených v operativní evidenci […]."*[32] V dokumentu „Plán hlavních úkolů SEO HS StB na rok 1967" je uveden úkol pokračovat ve vyhodnocování archivních materiálů tzv. ilegálních skupin souzených v letech 1948–1954 pro protistátní činnost: *„K získání uceleného přehledu o této činnosti provádět stručné a výstižné vyhodnocení jednotlivých skupin podle schváleného plánu na ‚Akci 48' a současně tyto tématicky evidovat."*[33] Zmíněný schválený plán na akci „48" zatím nebyl nalezen. Zůstává tedy otázkou, zda se dochoval a jaké další možnosti bádání by ohledně vzniku a průběhu této akce přinesl…

Poslední zprávou o průběhu akce „48" je záznam z ledna 1968 v „Plánu práce SEO HS StB na rok 1968", podle kterého měla být tato práce dokončena.[34] Podle datace protokolů tematického vyhodnocení jednotlivých skupin byla akce „48" v tomto roce skutečně ukončena. Poslední vyhodnocení byla sepsána v průběhu dubna 1968.[35]

29 ABS, Protokoly akce 48, inv. j. 13/a.
30 ABS, f. A 31, inv. j. 268; ABS, Protokoly akce 48.
31 ABS, f. A 31, inv. j. 268.
32 ABS, f. A 7, inv. j. 314; ABS, f. A 34, inv. j. 2928.
33 ABS, f. A 31, inv. j. 286.
34 ABS, f. A 31, inv. j. 297.
35 ABS, Protokoly akce 48.

Podle dokumentů z let 1965–1966 mělo být vyhodnoceno celkem 3170 tzv. ilegálních skupin. Dochovaný seznam dokumentů ve svazcích protokolů akce „48" však obsahuje seznam pořadových čísel tzv. ilegálních organizací, který končí cifrou 3154. Zřejmě bylo stanoveno méně těchto organizací (tj. 3154), které měly být vyhodnoceny, ale o zmenšení jejich počtu se dokumenty nezmiňují. Navíc podle seznamu pořadových čísel nebyly některé tzv. ilegální skupiny z této množiny organizací zpracovány vůbec. Problémem také je, že seznam pořadových čísel u všech těchto nevyhodnocených skupin neuvádí archivní čísla vyšetřovacích spisů, takže nemůžeme přesně zjistit, které konkrétní „ilegální skupiny" byly pro vyhodnocení vybrány, ale nebyly zpracovány.

S tím souvisí i zajímavá otázka – otazník totiž visí nad ukončením akce „48". Ta měla být podle plánu práce na rok 1968 v témže roce dokončena. Poslední protokoly jsou datovány v dubnu 1968 s tím, že řada tzv. ilegálních skupin zůstala nezpracována. Bylo by nepochybně zajímavé uvažovat, proč se tak stalo. Zasáhly do plnění konkrétních úkolů 2. oddělení SEO HS StB politické a společenské změny spojené s pražským jarem? Bohužel, vyhodnocení plánu práce na rok 1968 SEO HS StB se nedochovalo a jiné archiválie týkající se akce „48" tento problém neřeší. Zdá se tedy, že nabízející se otázka zůstane zatím bez odpovědi.

V rámci akce „48" bylo od října 1965 do dubna 1968 z vybraných 3154[36] tzv. ilegálních organizací vyhodnoceno přibližně 2400 skupin, odsouzených v letech 1948–1954. Nedochovaly se však žádné prováděcí plány ani metodiky, podle kterých měli postupovat pracovníci vyhodnocující vyšetřovací spisy. Plány a vyhodnocení práce se pouze zmiňují, že vyhodnocení mají být stručná a výstižná. Pojďme se tedy blíže podívat na kartotéku a protokoly samotné.

Archivní materiál, který vzešel z průběhu akce „48", sestává z kartotéky a protokolů tematického vyhodnocení. Kartotéka zahrnuje přibližně 2250 karet. Jejich první část (37 kusů) obsahuje pouze názvy tzv. ilegálních skupin (např. Katolická akce, Orelské ústředí a další).[37] Je nutné však dodat, že například konkrétně pod pojmem „Katolická akce" byl zařazen pouze jeden soudní proces, ačkoli soudních procesů s Katolickou akcí bylo několik. Názvy skupin odkazují dále na pořadové číslo „ilegální skupiny". Karty jsou řazeny abecedně.

Zbývající, větší část karet je rovněž řazena abecedně, a to podle jména a příjmení osoby postavené do čela tzv. ilegální skupiny. I tyto karty obsahují v záhlaví pořadové číslo skupiny. Protokoly tematického vyhodnocení jsou svázány do 33 svazků, uloženy do 4 kartonů a řazeny vzestupně podle pořadového čísla. Ke každé skupině, která byla vyhodnocována, patří jedna karta a protokol v rozsahu 1–5 stran. Kopie protokolů jsou uloženy také u vyšetřovacích spisů. V rámci jedné skupiny mohlo být vyhodnoceno

36 Skupiny od pořadového čísla 1 do čísla 2571 se týkají tzv. ilegálních organizací souzených v Čechách a na Moravě, zbylé skupiny byly souzeny na Slovensku. Vyšetřovací spisy osob odsouzených na Slovensku spravuje Ústav pamäti národa v Bratislavě. www.upn.gov.sk.

37 Jedna z karet obsahuje také soupis čísel ilegálních skupin, které byly souzeny ve spojení s přípravou a pokusem o odlet československým letadlem do zahraničí.

i více vyšetřovacích spisů. Zároveň některé karty a protokoly jedné skupiny obsahují upozornění na souvislosti se skupinou jinou, pokud k nim došlo. Vznikla tak jakási důmyslná tematická síť, která umožňuje badateli při zachycení jednoho vyšetřovacího spisu nalézat další spisy s podobným námětem.[38]

Na jednotlivých kartách jsou kromě pořadových čísel „ilegálních skupin" uvedeny další údaje: název skupiny (většinou shodný s názvem vyšetřovacího spisu), místo působení skupiny, krátká hesla, která vystihují tzv. protistátní činnost, včetně skutkové podstaty údajného trestného činu; dále karta obsahuje číslo rozsudku a soud, který případ soudil, archivní číslo vyhodnoceného vyšetřovacího spisu a krátký popis případu od počátku „páchání protistátní činnosti", až do zatčení vyšetřovanců.[39]

Jednotlivé protokoly akce „48" mají v záhlaví, opět kromě pořadového čísla „ilegální skupiny", uveden útvar, který vyhodnocení prováděl (tedy 2. oddělení I. zvl. odboru MV), dále dataci vyhodnocení (tedy datum v rozmezí od října 1965 do dubna 1968), název skupiny, podrobnější popis případu včetně jména, příjmení a data narození všech osob, kterých se případ týkal (i těch, které byly vyšetřovány, ale nebyly odsouzeny). Protokol opět zmiňuje číslo rozsudku a soud, který případ soudil a hesla uvedená na kartě v kartotéce. Navíc informuje o počtu odsouzených osob v té které konkrétní skupině, o výši trestu a skutkové podstatě, o tzv. třídním původu odsouzených – zvláště je upozorňováno, pokud se ve skupině odsouzených osob objevil člen pravicové strany, církve či jiného hnutí, které režim vnímal jako nebezpečné. V případě, že vyhodnocený vyšetřovací spis neobsahoval požadované údaje, je v protokolu dopsáno, ze kterého zdroje byly informace čerpány, zda z výpisu z rejstříku trestů či jiného dalšího zdroje. V závěru je protokol podepsán pracovníkem, který vyšetřovací spis vyhodnotil.[40]

Už jsme zmínili, že hesla obsahovala skutkovou podstatu údajného trestného činu, některé karty mají v heslech uvedený také soud, který případ soudil, a číslo rozsudku. K úplnosti studie je nutné se alespoň krátce zmínit, jakým způsobem byla tvořena hesla popisující tzv. protistátní činnost vyšetřovanců. Opět připomínám, že konkrétně k akci „48" nemáme k dispozici žádnou metodickou příručku nebo alespoň nějaký prováděcí plán. Jsme tedy odkázáni pouze na dokumenty, které v obecné rovině hovoří o archivování a tematickém a věcném vyhodnocování vyšetřovacích spisů.[41]

Z kapacitních důvodů není možné publikovat celé soubory kategorií, hesel a jejich podhesel. Zmíním proto tuto část tématu pouze v obecné rovině a v příkladech se omezím na hesla, vztahující se přímo k církvím a náboženským společnostem. Podle „Směrnice pro thematické a věcné evidování archivních materiálů operativních archivů"

38 ABS, Kartotéka a protokoly akce 48.

39 ABS, Kartotéka akce 48.

40 ABS, Protokoly akce 48.

41 ABS, f. A 31, inv. j. 111; ABS, f. A 31/2, inv. j. 220; ABS, f. A 31-1, inv. j. 117. Administrativa spojená s agendou ukončení a archivace svazků kontrarozvědky, vyšetřovacích spisů a dalších materiálů v archivu MV se řídila směrnicí A-oper-II-1. RMV č. 199/1957. K tematickému a věcnému vyhodnocování je možné dále použít dokumenty z fondu 31 (Písemnosti SEO).

z roku 1958, která je akci „48" časově nejblíže, měly být osoby procházející v archivních materiálech evidovány v následujících kategoriích:

1. protistátní trestné činy, za které byly dané osoby odsouzeny, nebo z nichž byly podezřívány,
2. charakter činnosti těchto osob,
3. místo jejich působení,
4. jejich sociální a tzv. třídní charakter,
5. politická příslušnost současná i bývalá,
6. státní příslušnost,
7. národnost.[42]

Z tohoto základního přehledu, ačkoli se týká přímo osob, nikoli skupin, si můžeme udělat alespoň představu o metodice vytváření hesel pro kartotéku akce „48". Jak už jsem zmínila, hesla obsahují především popis tzv. protistátní činnosti a skutkovou podstatu údajného trestného činu. Ve „Směrnici pro thematické a věcné evidování archivních materiálů operativních archivů" z roku 1958 se v kategorii protistátních trestných činů (bod 1.) objevují hesla, která jsou využívána také v kartotéce „48" (např. velezrada, podvracení republiky, pobuřování proti republice, záškodnictví, sabotáž, vyzvědačství pro Vatikán). U kategorie popisující charakter činnosti vyšetřovanců jsou například tato hesla: „*[...] agenti Vatikánu, styk s vatikánskými agenty, římsko-katolické duchovenstvo, řecko-katolické duchovenstvo, představitelé ostatních církví, příslušníci sekt.*"[43] Konkrétně k římskokatolické církvi byla v archivních materiálech režimem sledována tato tematická hesla – cituji:

„a) Protistátní činnost – úsek řím.kat. církev
b) Vysoká církevní hierarchie – biskupové
c) Nižší duchovenstvo
d) Jezuité – Premonstráti
e) Laické řády
f) Františkáni
g) Kapucíni
h) Piaristé
i) Redemptoristé – řím. kat.
j) Salesiáni
k) Mariánské družiny."[44]

V heslech kartotéky akce „48" je dále evidováno členství té které osoby k řeholnímu společenství, aktivita v církevních spolcích a kroužcích Katolické akce, členství v pravicové politické straně a dalších. K často uváděným heslům patří tzv. ilegální tiskoviny a letáky, a v kategorii uprchlíků potom hesla: ilegální přechody, pokus o ilegální přechod a napomáhání k ilegálnímu přechodu.[45]

42 ABS, f. A 31, inv. j. 111.
43 Tamtéž.
44 ABS, f. A 31/2, inv. j. 220.
45 ABS, Kartotéka akce 48.

V závěru považuji za podstatné nastínit alespoň hrubé statistické odhady procentuálního počtu tzv. ilegálních skupin, které byly zahrnuty do akce „48" a které se vztahují ke všem církvím a náboženským společnostem v Čechách a na Moravě. Vzhledem k úskalí při výběru skupin s církevní tématikou, o kterém se zmiňuji v následující kapitole, je nutné v případě římskokatolické církve uvést čísla dvě. V případě, že se budeme zajímat o tzv. ilegální skupiny týkající se pouze samotné římskokatolické církve, pak se odhad pohybuje kolem 3,84 %.[46] Pokud však do tohoto okruhu zahrneme také skupiny osob, které byly členy sdružení či organizací hlásící se k učení římskokatolické církve, i když nebyly její přímou součástí, pak se bude odhad pohybovat až na 17,6 %. Tento rozdíl je natolik zásadní, že ovlivnil i pojetí rešerše v následující kapitole. Pro zajímavost jen dodávám, že bylo vyhodnoceno zhruba 1,96 % tzv. ilegálních skupin týkajících se římskokatolické církve na Slovensku. Zajímavé bezpochyby také bude porovnání procentuálního odhadu ostatních církví a náboženských společností v Čechách a na Moravě:

Církev řeckokatolická 0,04 %,[47]
Českobratrská církev evangelická 0,04 %,
Církev pravoslavná 0,04 %,
Církev advetistů sedmého dne 0,04 %,
Náboženská společnost Pravá církev Kristova 0,04 %,
Židovská náboženská obec 0,04 %,
Bratrská jednota baptistů 0,125 %[48]
a Náboženská společnost Svědků Jehovových 0,375 %.[49]

Pokud bychom měli v závěru zhodnotit kvalitu evidence akce „48" a jejího badatelského využití v současné době, můžeme konstatovat, že bezpochyby tvoří tematickou základnu pro rešerše ve vybraných vyšetřovacích spisech. Vzájemné odkazy na související případy na kartách akce „48" vytvářejí určitou tematickou síť, napomáhající rychlejší a kvalitnější orientaci ve vyšetřovacích spisech v případě zpracování konkrétního tématu. V zásadě však badatel při vyhledávání zůstává odkázán na jmennou evidenci. Navíc, vzhledem k propojování osob s rozdílnou tzv. trestnou činností

46 Vycházím z toho, že z celkového počtu 3154 ilegálních skupin bylo vyhodnoceno 2400 organizací.

47 Jde o jednu ilegální skupinu. Musím však upozornit, že v případě řeckokatolické církve to je skupina, kde v počtu odsouzených převažují duchovní této církve. Pokud bychom totiž chtěli procentuálně vyjádřit počet všech „ilegálních skupin", v rámci kterých byli odsouzeni také duchovní řeckokatolické církve, bylo by číslo výrazně vyšší, protože řeckokatoličtí kněží byli souzeni většinou společně s římskokatolickými. Připomínám pouze např. soudní proces Augustin MACHALKA a spol., ve kterém byl odsouzen také birituální kněz a řeholník řeckokatolické větve redemptoristů Ján Ivan Mastiliak, či brněnský soudní případ Bohuslav BURIAN a spol., v rámci něhož byl souzen rovněž řeckokatolický kněz Jakub Hradil a další. ABS, f. V/MV, arch. č. V-2844 MV; ABS, f. V/Brno, arch. č. V-881 Brno.

48 Tři ilegální skupiny.

49 Devět ilegálních skupin.

(a někdy i s rozdílným prostředím, ve kterém se pohybovaly) nejen do jednotlivých soudních procesů, ale i do tzv. ilegálních skupin, je velice obtížné stanovit konkrétní množinu skupin s tou kterou tematikou. Poslední negativum je, že vyhodnocení spisů v rámci akce „48" se týká jen zlomku vyšetřovacích spisů. Přístup k nim z tematického hlediska a možnost využívání této evidence pro zpracování různých problematik řeší tedy akce „48" jen omezeně. I přesto zůstávají kartotéka a protokoly akce „48" bezpochyby zajímavou výpovědí, která přináší unikátní reflexi soudních procesů na přelomu 40. a 50. let dvacátého století samotnými představiteli režimu.

Ráda bych v závěru této kapitoly poděkovala PaedDr. Vladimíře Vaníčkové za seznámení s tématem kartotéky „48" a za četné konzultace především v počátcích zpracování této studie.

Výběr tzv. ilegálních skupin z kartotéky „48" k tématu Církve římskokatolické a jejich vyhodnocení na základě tzv. protistátní činnosti

V úvodu považuji za nezbytné přesněji vymezit skupinu vyhodnocovaných vyšetřovacích spisů. Stanovení hranic pro vymezení spisů, které se týkají římskokatolické církve a které by měly být vyhodnoceny, se od počátku jevilo jako velice obtížné. Nejprve bylo nutné se vyrovnat se zásadním problémem propojování různých příběhů vyšetřovaných osob do tzv. protistátních skupin, kdy se v jednom vyšetřovacím spise nacházejí materiály vyšetřovanců, kteří se často neznali a jejichž aktivity spolu souvisely pouze okrajově nebo vůbec. Podle hesel, uvedených na kartách v kartotéce „48", byly vybrány vyšetřovací spisy týkající se tzv. ilegální protistátní činnosti římskokatolické církve. Při bližším studiu vybraných vyšetřovacích spisů však nutně docházíme k závěru, že tento výběr je pouze orientační a přesné vymezení skupiny spisů je možné zjistit jedině podrobnějším studiem jednotlivých životních příběhů vyšetřovanců.

Aby bylo možné se ve vymezení tzv. ilegálních skupin římskokatolické církve posunout dále, muselo se bezpodmínečně nutně stanovit přesné krutérium výběru vyšetřovacích spisů. Vzhledem k propojování jednotlivých případů (někdy pouze okrajově souvisejících) do tzv. ilegálních skupin, nebylo možné přijmout jako kritérium výběru jenom fakt, že se část vyšetřovacího spisu týkala osoby, která příslušela k římskokatolické církvi. V některých vyšetřovacích spisech se totiž mohly objevit i příběhy osob, u kterých není možné příslušnost k církvi (či k některé z jejích aktivit) zjistit. Příkladem takového vyšetřovacího spisu může být soudní proces Oty MÁDRA a spol., do kterého byli zařazeni i chlapci, kteří se neúspěšně pokusili přejít státní hranice, přičemž jejich příběh s osobami souzenými společně s P. Oto Mádrem souvisel pouze okrajově.[50]

50 ABS, f. V/MV, arch. č. V-2742 MV.

Jako měřítko výběru jsem tudíž zvolila tzv. protistátní činnost, přesněji aktivitu, kterou konkrétní osoba vykonávala ve prospěch církve. Přístup má několik výhod. Především umožní jasnější vymezení těch vyšetřovacích spisů, které se týkají přímo činnosti církve. Dále zajistí přesnější výběr osob, které budou z těchto spisů vypsány a uvedeny v následující tabulce, jež je nedílnou součástí tohoto článku. Biskupové, kněží, bohoslovci, řeholníci a řeholnice (i v noviciátu) jsou jasně vymezenou skupinou, díky svému profesnímu zařazení.[51] Problém však nastává s laiky. Není možné je uvádět pouze na základě jejich příslušnosti k církvi; příslušnost mohla být někdy pouze formální. Stejně však není možné laiky zcela vynechat, protože někteří z nich sehráli významnou roli v působení církve 50. let minulého století. Výběr podle tzv. protistátní činnosti, ať již to byla aktivita v laickém apoštolátu církve nebo pomoc s předáváním zpráv do zahraničí či podpora řeholníků v centralizovaných klášterech a další, umožní odlišit laiky, kteří se skutečně podíleli na působení církve od těch, jejichž příběhy byly do spisu vyšetřovateli připojeny z nějakého jiného důvodu (jako např. ve zmiňovaném případě soudního procesu MÁDR a spol.)[52] Poslední pozitivum výběru podle tzv. protistátní činnosti spatřuji v jeho snadném rozpoznání a možnosti ověření. Její skutečný důvod se dá dobře zjistit z odůvodnění uvedeném v rozsudku, případně z obžaloby. V případě, že tyto dokumenty chybí, je možné použít také trestní oznámení nebo výslechový protokol. Vždy je však nutné u všech dokumentů nejprve posoudit objektivitu sdělených informací, očištěných od ideologického nánosu totalitní propagandy, což platí zvláště v případě posledních dvou uvedených typů dokumentů.

V průběhu stanovení kritéria pro výběr vyšetřovacích spisů bylo dále nutné zvážit, zda budou do rešerše spisů, týkajících se římskokatolické církve, zařazeny také procesy se členy rozličných sdružení, která nejsou přímo součástí církve, ale která se hlásí k učení katolické církve (např. orelské procesy, procesy se členy Československé

51 V tabulce akce „48" jsem ve výběru osob u jednotlivých tzv. ilegálních skupin úmyslně vynechala kněze Petra Adolfa Ungera. Původně byl rajhradský benediktin odsouzen ke 20 letům vězení, mimo jiné za rozkrádání církevního majetku apoštolské administratury vratislavské diecéze v Českém Těšíně, kterého se dopouštěl jako zmocněnec SÚC, nikoli tedy za tzv. protistátní činnost spočívající v působení ve prospěch církve.

52 V tabulce akce „48" jsem dále ve výběru osob neuváděla u jednotlivých tzv. ilegálních skupin laiky, kteří materiálně pomáhali kněžím nebo podporovali duchovní, na útěku. Důvodem je fakt, že není možné rozlišit, z jakých pohnutek svou pomoc poskytli. Někdy to byly osoby s duchovním příbuzensky spřízněny, jindy osoby zcela neznámé, které tak učinily, protože chtěly „pomoci bližnímu". Samozřejmě se objevuje i odůvodnění „pomoci duchovní osobě". Ne vždy se však tento motiv nechal odlišit od výše uvedených. Podobně jsem neuváděla do seznamu osob ty laiky, kteří bránili StB zatknout duchovního správce farnosti, do níž příslušeli. Šlo o veliké množství osob, které často ani nebyly odsouzeny. Pokud tito laikové odsouzeni byli, pak jen na krátkou dobu – za pobuřování nebo srocování. Takovéto kampaně za „záchranu svého pana faráře" se přirozeně objevovaly nejčastěji na jižní Moravě. Doklady o nich nalezneme především ve vyšetřovacích spisech KS MV v Brně, např. ABS, f. V/Brno, arch. č. V-370 Brno; ABS, f. V/Brno, arch. č. V-644 Brno a další.

strany lidové a Křesťansko demokratické strany, soudní procesy s vedoucími a členy katolických skautských oddílů apod.). Ve sborníku *Církevní procesy padesátých let* počítá Václav Vaško lidovecké a orelské procesy mezi procesy církevní s tou připomínkou, že: *„[…] kdo může vědět, za co se kdo dostal do vězení: za to, že byl lidovcem, nebo za to, že jako silná křesťanská osobnost vyčníval ve svém prostředí?“*[53] Argumentu Václava Vaška dále nahrává také skutečnost, že česká katolická církev byla velice úzce provázána s působením lidovců a později lidovecké emigrace. Část kněží byla členy lidové strany, stejně jako někteří duchovní pracovali coby vzdělavatelé Orla. Jako protiargument však naopak působí fakt, že zde v první řadě nefiguruje církev samotná, byť jde o organizace hlásící se ke křesťanskému resp. katolickému učení a jejichž členové jsou vesměs římskými katolíky. Jestliže také procházíme orelské, lidovecké a křesťansko-demokratické soudní procesy, zjišťujeme, že náplň tzv. protistátní činnosti je částečně (v některých případech výrazně) odlišná od aktivit, které sledujeme pouze u církevních procesů, což je zásadní věc, již není možné si nepovšimnout. Kromě toho je těchto vyšetřovacích spisů procentuálně více, takže by zkreslovaly výsledek vyhodnocování vyšetřovacích spisů, týkajících se aktivit pouze samotné římskokatolické církve. Z těchto důvodů jsem se rozhodla tyto procesy do rešerše vyšetřovacích spisů s církevní tématikou nezařadit. Na druhou stranu by bylo velice zajímavé sestavit samostatnou rešerši vyšetřovacích spisů věnovaných pouze tomuto tématu, se zvláštním zřetelem na roli, kterou v jednotlivých procesech ten či onen kněz nebo řeholník sehrál.

Výsledek vyhodnocení vyšetřovacích spisů podle tzv. protistátní činnosti poskytne v závěru jakousi kategorizaci „protistátní činnosti“ členů církve, která by měla dát odpověď na dvě zásadní otázky:

1. Jakými způsoby si římskokatolická církev zajišťovala možnost svého dalšího působení v omezených podmínkách totalitního režimu.
2. Jakými metodami a prostředky, které jsou církvi vlastní, chránila své členy.

Vyhodnocení jednotlivých vyšetřovacích spisů je v tabulce také možné porovnat s tím, jak byly vyhodnoceny pracovníky Státní bezpečnosti, resp. s hesly, která jsou uvedena na kartách kartotéky akce „48“.

Komentář k vyhodnocení

Seznam a popis jednotlivých kategorií, které byly autorkou použity při rešerši vyšetřovacích spisů a jejich vyhodnocení na základě tzv. protistátní činnosti:

53 KOLEKTIV AUTORŮ: *Církevní procesy padesátých let.* Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2002. s. 13.

- **Kontakt s nadřízenými v zahraničí.**
- **Kontakt s internunciaturou.**
- **Kontakt s novináři nebo pracovníky zastupitelských úřadů západoevropských států.**
- **Kontakt s emigranty.**
- **Pomoc při zasílání zpráv do zahraničí.**

K těmto kategoriím byly přiřazovány veškeré kontakty představitelů české katolické církve a Vatikánu, stejně jako kontakty představených řádů a kongregací v Československu s jejich generálními představenými v zahraničí, ať již šlo o osobní či písemný styk. Po únoru 1948 převažoval kontakt formou korespondence, která – aby se vyhnula státní cenzuře – byla doručována prostřednictvím pracovníků internunciatury nebo jiných zastupitelských úřadů západoevropských zemí. Dopisy mezi místní církví a ambasádami přenášela jako tzv. spojka řada katolických laiků, mnohdy to byly osoby příbuzensky či jinak vázané na emigranty. Obsahem těchto zpráv byly (kromě interních záležitostí) informace o postavení katolické církve v Československu. Možnost svobodného působení církve, výchova a vzdělávání kněžského a řeholního dorostu, otázky pozemkové reformy a církevního školství, otevřené diplomatické vztahy a další; to vše Vatikán a generální představené řeholí v zahraničí zajímalo. Na druhé straně měli katolíci v Československu potřebu informovat o zrušení církevního školství, zavedení cenzury, centralizaci klášterů, vzniku internačních táborů pro kněze a řeholníky kritizujících režim a o dalších represivních opatřeních vůči členům církve. Osoby, které se rozličnými způsoby podílely na předávání těchto zpráv do zahraničí, byly obvykle souzeny za vyzvědačství pro Vatikán.

- **Materiální podpora perzekvovaným osobám.**

Materiální podpora byla určena osobám, které musely opustit zaměstnání v důsledku prověrek a jejich rodiny se ocitly bez příjmu. Stejně tak byly podporovány rodiny vyšetřovanců nebo vězňů. Prostředky k podpoře byly získávány v zahraničí od soukromých osob či z kostelních sbírek.

- **Ukrývání uprchlíka.**

Heslo se vztahuje na osobu na útěku nebo na osobu, které hrozí zatčení a ukrývá se před StB. Většinou to byli řeholníci uprchlí z centralizačních nebo internačních klášterů, či kněží ukrývající se před zatčením.

- **Ukrývání církevního majetku.**

Šlo obvykle o majetek řehole nebo diecéze či farnosti. Ukrývaly se liturgické nádoby, insignie, cenné obrazy a jiná výtvarná díla, finanční hotovost, ale také důležité dokumenty a archiválie.

- **Udílení pověření v intencích mexických fakult.**
- **Přebírání pověření a činnost vyplývající z mexických fakult.**
- **Svěcení kněží nebo biskupů bez státního souhlasu.**

Mexické fakulty představují soubor mimořádných zmocnění a dispenzí (zbavení vázanosti zákonem ryze církevním ve zvláštním případě), udělených Apoštolským stolcem římským katolíkům, žijícím na území státu s totalitním režimem, který omezuje nebo zakazuje svobodné působení církve. Fakulty se týkaly jurisdikční, liturgické a disciplinární roviny života církve tak, aby byly zajištěny správa a řízení diecézí a duchovní potřeby věřících v době nesvobody. S tímto záměrem byly také uděleny katolické církvi v Mexiku v době jejího pronásledování na počátku 20. století. Odtud je odvozen název „mexické fakulty".

Fakulty, určené pro katolickou církev v Československu, přivezl z Říma litoměřický biskup Štěpán Trochta v listopadu 1948. Jejich zásadní význam spočíval v možnosti vytvoření alternativní hierarchické struktury církve, aby v případě uvěznění, internace, vyhnanství či smrti sídelního biskupa byla zajištěna správa a řízení diecéze. Mexické fakulty byly představiteli mocenského režimu označovány jako „tajné vatikánské instrukce", a proto byly prakticky veškeré aktivity, vyplývající z mimořádného zmocnění, sledovány StB jako protistátní činnost.

- **Tvorba textů kritických k režimu.**
- **Rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu.**

Označením „text kritický k režimu" jsem ve vyhodnocení nazývala veškeré dokumenty vznikající v církvi, které popisovaly vývoj jednání mezi církví a státem, vysvětlovaly jejich vzájemný vztah, kritizovaly zásahy státu vůči působení církve na veřejnosti a komentovaly aktuální dění v církvi a ve společnosti. Podstatné také bylo, že v nich církev obhajovala své postoje, často úmyslně a účelově ideologicky znetvořené v prorežimních sdělovacích prostředcích. K těmto textům patří memoranda biskupského sboru, pastýřské listy, věstníky ordinářů určené duchovenstvu, exkomunikační dekrety, různá prohlášení a oběžníky. Jde o běžné komunikační prostředky uvnitř církve, které – zvláště od března 1948 – nabyly na významu. Po zastavení svobodného církevního tisku, dosazení vládních zmocněnců do biskupských konsistoří a po internaci většiny biskupů byly pastýřské listy a oběžníky, rozvážené pastoračními asistenty nebo jinými zainteresovanými laiky na motocyklech do jednotlivých farností, jedinou možností, jak zachovat tok informací mezi biskupským sborem a ostatními členy církve. Tyto dokumenty se dostaly do rukou většině kněží, takže se prakticky mohly stát velice dobrým nástrojem k odsouzení řady osob, které režimu nevyhovovaly. Osoby, které se podílely na jejich tvorbě či rozmnožování, rozšiřování a uchovávání, byly komunistickou justicí obviněny ze šíření ilegálních tiskovin nebo protistátních letáků.

• **Rozmnožování a rozšiřování náboženských textů.**

Jde o texty pouze náboženského charakteru, bez jakéhokoli politického komentáře, tedy o modlitby, liturgické texty, stanovy řeholní společnosti, podklady pro duchovní cvičení, vánoční proslov Pia XII. atd.

• **Kritika režimu během kázání a při výuce náboženství.**
• **Četba pastýřských listů.**
• **Četba exkomunikačních dekretů.**

K těmto heslům se vztahuje veřejná četba nebo kritika, která zazněla z kazatelny nebo při katechezi. Postih za samotnou četbu byl zprvu řešen pouze na úrovni místních národních výborů. Pokud s veřejnou četbou byla spojena také kritika režimu během kázání, byl kněz již obvykle sledován příslušníky bezpečnostních složek, případně později zatčen. Duchovní či laičtí katecheti, kteří se dopustili této tzv. protistátní činnosti, byli obviněni z pobuřování či ze sabotování výchovy dětí a mládeže.

• **Četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci a její kritika".**

Četba pastýřského listu „Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky", vydaného v červnu 1949, je uvedena pro svůj zásadní význam zvlášť. První výrazný pokus totalitního státu oddělit vyšší klérus od nižšího duchovenstva a laiků, a zároveň vytvořit českou katolickou církev nezávislou na Vatikánu sice ztroskotal, ale byl pro církev zastrašující už svým zavádějícím názvem „Katolická akce", který totalitní vláda úmyslně převzala z označení laického apoštolátu v římskokatolické církvi. U většiny souzených duchovních byla četba pastýřského listu proti prorežimní „Katolické akci" zmíněna jako přitěžující okolnost.

• **Udržování kontaktů s řeholní komunitou.**
• **Pomoc řeholníkům v centralizačních klášterech.**
• **Vzdělávání a vedení bohoslovců mimo fakultu.**

Komunity řeholníků a řeholnic byly navzdory zásahům totalitní vlády proti klášterům (akce „K", akce „Ř" a další akce, internace a nucené odchody řeholníků a řeholnic do světského života) nadále udržovány. Heslo „Udržování kontaktů s řeholní komunitou" vyjadřuje: jednak snahu řeholníků a řeholnic komunikovat spolu navzájem (i přes omezující opatření příslušníků bezpečnostních složek v centralizačních a internačních klášterech) a dále jejich potřebu udržovat kontakt i po propuštění z těchto táborů. Možnost komunikace mezi centralizačními a internačními kláštery zajišťovali většinou laici, kteří přenášeli korespondenci a někdy i důležité dokumenty (jako např. mexické fakulty). Tito laikové často rovněž obstarávali materiální pomoc internovaným řeholníkům a zasílali jim balíčky s potravinami. Skupiny těchto osob jsou označeny heslem „Pomoc řeholníkům v centralizačních klášterech". Heslo „Vzdělávání a vedení bohoslovců mimo fakultu" úzce souvisí s potřebou klerik dokončit vzdělávací proces a pokračovat v řeholní formaci. Dokončení studia se týkalo i diecézních bohoslovců, kteří hledali cesty, jak dostudovat, i když byla bohoslovecká

učiliště uzavřena a teologické vzdělávání soustředěno pouze do dvou fakult v republice: pražské fakultě (od roku 1952 se sídlem v Litoměřicích) a bratislavské fakultě. Mnozí bohoslovci, aby se vyhnuli státem povolenému a bedlivě sledovanému studiu teologie, dali přednost vyučování mimo oficiální vzdělavatelské instituce a studovali v centralizačních klášterech, na stavbách, kam byli nasazeni na nucené práce, u Pomocných technických praporů a někteří dokonce ve věznicích.

• **Vedení a účast v kroužcích Katolické akce.**

Katolická akce vycházela z encykliky papeže Pia XI. „Ubi arcano Dei", vydané roku 1922, a byla celosvětovou iniciativou vyzývající laiky k aktivnímu působení v církvi, k tzv. laickému apoštolátu. Samotná metodika kroužků Katolické akce vyrostla z hnutí Křesťanské dělnické mládeže (JOC), založeného roku 1924 belgickým knězem Josefem Cardijnem. Posláním jocismu (žosismu) původně bylo: na základě vzdělávání a prohlubování víry jednotlivce docílit mravního a náboženského povznesení mládeže. Podle pravidel „vidět, soudit, jednat" byli členové kroužků vedeni k odpovědnosti za kvalitu svého života i společnosti. Po únorovém převratu 1948, v obavě o budoucí vývoj církve, byla metodika kroužků promýšlena v duchu chorvatského kněze Tomislava Kolakoviče Poglajena jako jedna z možností působení církve i v době totality. Iniciátoři těchto kroužků byli později obviňováni, že se snažili vytvořit náboženské skupiny, jejichž cílem bylo budit odpor proti vládě, který by vedl ke zvratu státního zřízení.

• **Vedení a účast ve spolcích.**

Tato kategorie se vztahuje na církevní spolky, které vznikaly většinou v rámci farnosti nebo diecéze, a jejich působnost byla pouze lokální. V závorce uvádím název spolku a místo působení, případně včetně okresu; jde převážně o mariánské družiny, mládežnická sdružení apod. Do výběru jsem úmyslně nezahrnula sdružení, která sice v prostředí katolické církve působila, ale konstituovala se na základě např. mariánských zjevení,[54] či spiritistických seancí.[55]

• **Působení ve vojenské duchovní službě.**

Vojenští kaplani zahrnutí do kartotéky „48" byli většinou zataženi do tzv. protistátní činnosti tím, že je kontaktoval provokatér StB, vystupující v roli agenta cizí rozvědné služby. Obvykle byli poté souzeni za velezradu a vyzvědačství.

• **Podpis petice.**

Toto heslo bylo uváděno u tzv. ilegálních skupin, v rámci nichž byly odsuzovány osoby, které například podepsaly slib věrnosti arcibiskupovi Josefovi Beranovi

54 ABS, f. V/Ostrava, arch. č. V-2172 Ostrava. Jde o vyšetřování katolíků shromážděných kolem Libuše Adlerové, která dostávala poselství od údajně zjevené Panny Marie. Tato zjevení nebyla církví oficiálně akceptována.

55 ABS, f. V/Brno, arch. č. V-207 Brno. Šlo o římskokatolického kněze Jana Bártu z Ořechova u Brna.

v roce 1949, nebo petici proti prorežimní „Katolické akci" či vyjádření k zákonu číslo 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností atd.

• **Přechody hranic.**
• **Pomoc při přechodu hranic.**

Kategorie „Přechody hranic" se pro námi vymezené kritérium vyhodnocování z pohledu tzv. protistátní činnosti (tedy aktivity vykonávané ve prospěch církve) jeví jako problematická. Především jde o jev, který přímo neslouží k zachování možnosti působení církve. Na druhou stranu se o přechod hranic pokusila řada duchovních, kteří byli stíháni bezpečnostními složkami totalitního státu, či bohoslovců, kteří doufali, že v zahraničí budou moci dostudovat a přijmout kněžské svěcení. Proto jsem k tématu „přechodu hranic" uváděla v tabulce vyšetřovaných osob také kněze, řeholníky a řeholnice a bohoslovce. Naopak jsem zcela vynechávala laiky, kteří například o přechodu hranice věděli a neoznámili to, a dále ty, kteří sami přecházeli hranici a byli připojeni do tzv. ilegální skupiny s duchovní osobou, nebo převáděli přes hranici, případně pomáhali k jejímu přejití. I když je samozřejmě sporné, zda laiky, kteří pomáhali přejít hranice duchovním osobám, uvádět či nikoli. Existují tzv. ilegální skupiny tvořené pouze laiky, kteří napomohli k přechodu hranic jednomu nebo i více kněžím či řeholníkům. Zde se však opět setkáváme s problémem, který jsem již zmiňovala, a to: Z jakého popudu tito laici pomoc organizovali, zda z příbuzenského spříznění, blízkého přátelství, z hlediska pomoci člověku či z pohnutek pomoci duchovní osobě dostat se do některé z demokratických zemí, aby mohla začít svobodně působit? Rozhodla jsem se tedy laiky v této kategorii prakticky zcela vynechávat. Heslo „Přechody hranic" je uváděno u těch duchovních osob, které se pokusily o samotný přechod nebo ho organizovaly. Kategorie „Pomoc při přechodu hranic" je přiřazena k duchovním osobám, které o přechodu jiného člověka věděly a tuto skutečnost neoznámily, které poskytly materiální či duchovní pomoc, zajistily kontakt na převaděče atd.

• **Kontakt s provokatérem StB.**

Provokatér StB většinou kontaktoval předem určenou osobu v roli agenta cizí rozvědné služby. Tento fakt se velice špatně dokazuje. Podaří se to obvykle pouze v tom případě, jestliže se dochovaly ve svazku tzv. operativního materiálu dokumenty, svědčící o této skutečnosti. Takovýto fakt se dá doložit např. u Stanislava JUŘÍKA a spol.[56] Tam, kde bylo dané heslo použito, a zároveň se nepodařilo z dokumentů tuto skutečnost prokázat, je to v závorce za kategorií uvedeno. I přesto, že uvedené heslo bezpochyby nepatří k námi vymezenému druhu tzv. protistátní činnosti, bylo nutné jej do vyhodnocení zahrnout, neboť u některých vyšetřovacích spisů, u kterých je zmíněno, by nemohla být jinak uvedena žádná tzv. trestná činnost.

56 ABS, f. V/MV, arch. č. V-5485 MV.

Vysvětlivky k Tabulce vyhodnocení kartotéky „48“

1. sloupec: Název tzv. ilegální skupiny podle hesel kartotéky „48“.

2. sloupec: Osoby vyšetřované v rámci tzv. ilegálních skupin.
K výběru osob viz výše. U jednotlivců je uvedeno příjmení a občanské jméno, bez akademických a jiných titulů, dále u řeholníků a řeholnic jejich řeholní jméno (pokud je všeobecně známé), zkratka řádu nebo kongregace (pokud je známa), datum narození, u duchovních osob a laických katechetů zařazení v církvi. Naopak jsem vynechávala zaměstnání u laiků. Jednak z kapacitních důvodů, jednak také proto, že některé osoby se už před svým odsouzením staly terčem rozličných forem represí a často tak nepracovaly ve svém původním povolání. Dále jsem do tabulky zahrnula místo posledního působení, příp. bydliště. U menších měst či vesnic je uveden okres. V případě internovaných řeholníků je uváděn poslední centralizační (či častěji internační) klášter, většinou Želiv. Poslední údaj v tabulce označuje vyměřenou výši trestu odnětí svobody podle rozsudku po hlavním líčení. Nezahrnovala jsem tedy upravené tresty v případě změny výše trestu v odvolacím rozsudku. Pokud vyšetřování osoby bylo zastaveno či došlo ke zproštění viny, je toto uvedeno.[57]

3. sloupec: Citáty hesel StB z kartotéky „48“, vytvořené v letech 1965–1968. Hesla jsou vypsána přímo z karet kartotéky formou citátů, takže zůstala zachována stylizace, pravopis, zkratky atd.

4. sloupec: Vyhodnocení podle tzv. protistátní činnosti z roku 2010.
Popis jednotlivých kategorií viz výše.

5. sloupec: Pořadové číslo tzv. ilegální skupiny, uvedené v protokole i na kartách kartotéky „48“.

6. sloupec: Archivní číslo vyšetřovacího spisu, případně spisů, které byly takto vyhodnoceny.

Z kapacitních důvodů nebylo možné uvést, kdy přesně proběhl daný soudní proces. Církevní procesy uvedené v databázi se konaly v rozmezí let 1948–1954. Pro přesnější časovou specifikaci je nutné nahlédnout do konkrétního vyšetřovacího spisu.

57 ABS, f. V/Plzeň, arch. č. V-143 Plzeň. Pouze v jednom případě se nepodařilo zjistit výši vyměřeného trestu. Podle dokumentů, které byly k dispozici víme, že Jaroslav Císler odsouzen byl, nelze však zjistit délku trestu.

Tabulka vyhodnocení kartotéky akce „48“

Název tzv. ilegální skupiny podle hesel kartotéky „48“	Osoby vyšetřované v rámci tzv. ilegálních skupin (datum narození, zařazení v církvi u duchovních osob a laických katechetů, místo posledního působení, výše trestu)	Hesla z kartotéky „48“ – Citáty hesel StB (1965–1968)	Vyhodnocení podle tzv. protistátní činnosti (2010)	Pořadové číslo tzv. ilegální skupiny	Archivní číslo vyšetř. spisu
ANTONY Václav a spol.	Antony Václav (6. 8. 1904, kněz, Domažlice, 15 let) -Štěpán Václav (23. 9.1921, kněz, Domažlice, trestní řízení zastaveno) - Císler Jaroslav (15. 10. 1919, kněz, Všeruby, délku trestu nelze zjistit)	- ilegalita lidové strany - ilegalita církevní - duchovní řím. kat. - ileg. přechody hranic - rozvracení	přechody hranic - pomoc při přechodu hranic	219	V-143 Plzeň
APPL František a spol.	Appl František (30. 9. 1905, kněz, Jablonec nad Nisou, 2 roky a 6 měsíců) - Čístecký František (1. 4. 1888, kněz, Josefodol, trestní řízení zastaveno)	- protistátní tiskoviny tzv. „Katolické akce“ - církev řím.kat. - německá národnost	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - rozmnožování a rozšiřování náboženských textů	446	V-2028 Ústí nad Labem
BAREŠ Václav a spol.	Bareš Václav (29. 9. 1908, kněz, Sokolov, 6 let) - Nebeská Marie (13. 11. 1919, katechetka, Sokolov, 2 roky a 6 měsíců)	- sabotáž - nepřátelská činnost na úseku církve řím.kat. - Orel, lidovci	kritika režimu během kázání a při výuce náboženství	840	V-10497 Plzeň
BÁRTA Josef a spol.	Bárta Josef, Jan Baptista, OFM (18. 3. 1921, řeholní kněz, Želiv, 20 let) - Zvěřina Josef (3. 5. 1913, kněz, Praha, 22 let) - Holub Jiří (5. 7. 1923, kněz, Stodůlky u Prahy, 18 let) - Soukop Josef (17. 5. 1914, kněz, Brno, 12 let) - Němčanský Bohumil, Bohuslav, OPraem. (16. 11. 1909, řeholní kněz, Brno, 20 let)	- ilegalita řím.kat. -řím.kat. kněží - členové strany lidové a nár. soc. - protistátní náboženské kroužky řím.kat. - protistátní řím.kat. tiskoviny - organizování a pomoc při ileg. přechodech hranic	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - četba pastýřských listů - četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	1339	V-691 MV

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
(BÁRTA Josef a spol.)	- Valášek Jan (10. 9.1901, kněz, Brno, 13 let) - Ondok Josef, Petr, CFSsS (2. 9. 1926, řeholní kněz, Brno, 17 let) - Kulhánek František (14. 1. 1896, kněz, Brno, 1 rok) - Tutte Josef (25. 3. 1890, kněz, Praha, 2 roky) - Šoltés Josef (15. 4. 1926, Brno, 14 let) - Tomek Miroslav (4. 3. 1924, Praha, 17 let) - Zemanová Josefa (24. 3. 1926, Brno, 10 let) - Karásek Vladimír (17. 6. 1929, Bosonohy u Brna, 1 rok) - Holáň Oldřich (16. 11. 1924, Brno, 11 let) - Stavělová Olga, ml. (20. 6. 1930, Brno, 14 let) - Stavělová Olga, st. (6. 4. 1903, Tišnov, 8 let) - Procházková Terezie (29. 4. 1922, Iváň, okr. Židlochovice, 13 let) - Velíková Jana (28. 4. 1907, Moravský Krumlov, 10 let) - Krejčíková Jiřina (6. 9.1926, Těmnice, okr. Kamenice nad Lipou, 15 let) - Gubová Anna (26. 3.1931, Praha, 3 roky) - Běhalová Věra (31. 7. 1922, Praha, 7 let) - Jadrná Marie (2. 2. 1923, Praha, 11 let) - Pellerová Elena (22. 4. 1927, Praha, 8 let) - Rybenská Františka (9. 3.1930, Praha, 7 let) - Kratochvílová Božena (21. 12. 1927, Praha, 5 let) - Řihák Jaroslav (8. 9. 1927, Praha, 9 let) - Lacina Václav (5. 4. 1923, Brno, 10 let) -Kotulán Jiří (15. 1. 1929, Šlapanice, okr. Brno, 8 měsíců)	- ukrývání protistátně činných osob - osobní styk s agenty CIC a Vatikánem - agenti CIC Gajda, Holobrádek, Kratochvíl, Schutzner - špionážní styk se členy italského a francouzského velvyslanectví - vlastizrada	- materiální podpora perzekvovaným osobám - vedení a účast ve spolcích (Sdružení katolické mládeže, Katolické kulturní sdružení, Mariánská družina, Praha, Brno) - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - rozmnožování a rozšiřování náboženských textů - kontakt s novináři nebo pracovníky zastupitelských úřadů západoevropských států - přechody hranic - ukrývání uprchlíka - svěcení kněží nebo biskupů bez státního souhlasu - ukrývání církevního majetku - kontakt s emigranty	1339	V-691 MV

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
BEČVÁŘ Jan HELIKAR Josef a spol.	Bečvář Jan (26. 5. 1924, kněz, Litoměřice, 6 let a 6 měsíců) - Helikar Josef (17. 3. 1923, kněz, Litoměřice, 7 let)	- církev řím.kat. - pomoc velezradě - ohrožení státního tajemství	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu	1747	V-639 Ústí nad Labem
BEDNAŘÍK Robert a spol.	Bednařík Robert (16. 3. 1909, kněz, Tábor, 29 let)	- sdružování - organizování ileg. útěků do zahraničí - příprava ileg. útěku do zahraničí - vyzrazení státního a vojenského tajemství - nepřátelský živel v ČSA	pomoc při přechodu hranic - kontakt s provokatérem StB (není dokázáno) - působení ve vojenské duchovní službě	80	V-5686 MV
BLECHOVÁ Anna a spol.	Hahner Karel, OMI (21. 8. 1903, řeholní kněz, Varnsdorf, 2 roky) - Theisen Filip (23. 10. 1893, kněz, Chomutov, tr. řízení zastaveno)	- příprava k ileg. přechodu hranic - ileg. přechod hranic - příslušník SNB - faráři	pomoc při přechodu hranic	429	V-5303 MV
BOHDAL Bedřich a spol.	Bohdal Bedřich (16. 9. 1912, kněz, Klenčí pod Čerchovem, okr. Domažlice, tr. řízení zastaveno) - Resl Josef (18. 10. 1885, kněz, Starý Plzenec, okr. Plzeň, 4 roky) - Forst Karel (22. 4. 1885, kněz, Stříbro, tr. řízení zastaveno) - Jílek František (16. 1. 1886, kněz, Dýšiná, okr. Plzeň, tr. řízení zastaveno) - Klabouch Václav (28. 9. 1895, kněz, Vrčeň, okr. Blovice, tr. řízení zastaveno) - Korál František (20. 4. 1884, kněz, Strašín, okr. Klatovy, tr. řízení zastaveno) - Senft Jindřich (4. 5. 1896, kněz, Kolínec, okr. Sušice, tr. řízení zastaveno) - Slavíček František (10. 12. 1885, kněz, Chánovice, okr. Horažďovice, tr. řízení zastaveno) - Smetana Karel (2. 7. 1883, kněz, Vřeskovice, okr. Sušice, tr. řízení zastaveno)	- protistátní tiskoviny „KA“ - lidová strana - církev řím.kat.	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - podpis petice - četba pastýřských listů - četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika - četba exkomunikačních dekretů	399	V-142 Plzeň

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
(BOHDAL Bedřich a spol.)	- Vonka František (11. 5. 1900, kněz, Manětín, okr. Plasy, tr. řízení zastaveno) - Zahrádka Josef (23. 11. 1876, kněz, Čachrov, okr. Klatovy, tr. řízení zastaveno)			399	V-142 Plzeň
BRABEC Ladislav a spol.	Brabec Ladislav (1. 6. 1917, kněz, Mirošov, okr. Rokycany, 18 let)	- velezrada - příprava k ileg. přechodu - útěk z výkonu trestu - církev řím.kat. - lidová strana	pomoc při přechodu hranic - materiální podpora perzekvovaným osobám	654	V-197 Plzeň
BRADNA Antonín a spol.	Bradna Antonín (26. 11. 1922, kněz, Velvary, 15 let) - Pilík Karel (24. 12. 1918, kněz, Horní Sekýřany, 12 let) - Kolář Bohumil (7. 1. 1924, kněz, Roudnice nad Labem, 10 let) - Pijáčková Marie, Huberta, SCB (12. 1. 1913, řeholnice, Nový Jičín, 10 let) - Plevová Anna, Numila, SCB (19. 5. 1922, řeholnice, Nový Jičín, 2 roky a 6 měsíců) - Straková Jarmila, Lidie, SCB (28. 5. 1909, řeholnice, Nový Jičín, 18 měsíců) - Lanča Antonín (6. 6. 1907, kněz, Nový Jičín, 2 roky a 6 měsíců) - Šimíková Anna, SCB (10. 6. 1934, řeholnice, Nový Jičín, 15 měsíců) - Žídek Leo (8. 9. 1932, Nový Jičín, 8 let) - Vrbenský Jaroslav (4. 2. 1932, Praha, 12 let) - Kaniová Marie (8. 9. 1923, Petřvald ve Slezsku, 1 rok)	- vlastizrada - rozvracení - protistátní letáky - agenti-chodci - lidovci - církev řím.kat.	ukrývání uprchlíka - přechod hranic - pomoc při přechodu hranic - materiální podpora perzekvovaným osobám - rozmnožování a rozšiřování náboženských textů - vedení a účast v kroužcích Katolické akce	2459	V-734 Ostrava
BRODLOVÁ Vlasta, KUBEŠOVÁ Božena	Brodlová Vlasta (31. 5. 1896, Praha, 7 let) - Kubešová Božena (1. 11. 1904, Praha, 4 roky)	- vyzvědačství pro Vatikán - církev řím.kat. – jezuité - lidovci	pomoc při zasílání zpráv do zahraničí - kontakt s emigranty	895	V-4817 MV

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
BURDA Jaroslav a spol.	Moškořová Emilie, Ildefonsa, CSCS (23. 6. 1911, řeholnice, Cheb, 18 měsíců) - Drábková Zdenka, Karmela, CSCS (14. 10. 1914, řeholnice, Cheb, 18 měsíců) - Kalinová Elfrieda, Wernharda, CSCS (7. 2. 1913, řeholnice, Cheb, 8 měsíců) - Hajdová Anděla, Siegberta, CSCS (24. 10. 1904, řeholnice, Cheb, 8 měsíců) - Ševčíková Barbora, CSCS (13. 2. 1884, řeholnice, Cheb, zproštěna)	- sdružování - příprava k ileg. přechodu státních hranic - styk s agentem CIC (Luboš, emigrantská skupina nár. soc. Krajina a Hora) - církev řím.kat. - nár. soc. - německá národnost	pomoc při přechodu hranic	658	V-2276 Karlovy Vary
BURIAN Bohuslav a spol.	Burian Bohuslav (16. 10. 1919, kněz, Moravská Nová Ves, okr. Břeclav, 20 let) - Vozdecký Josef, OPraem. (27. 9. 1920, řeholní kněz, Brno, 13 let) - Šmerda Zdeněk (12. 3. 1922, bohoslovec, Brno, 10 let) - Hradil Jakub (14. 4. 1910, kněz, Brno, 7 let)	- ileg. přechody hranic - agent-chodec americké, vatikánské a francouzské rozvědky - vyzvědačství - krycí hesla - církev řím.kat. a řecko.kat. - lidová strana	četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika - přechody hranic - kontakt s emigranty - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí - pomoc při přechodu hranic - materiální podpora perzekvovaných osob - ukrývání uprchlíka	1338	V-881 Brno
CUKR Josef a spol.	Cukr Josef, SJ (2. 1. 1917, řeholní kněz, Bohosudov, 11 let)	- vyzvědačství - styk na ambasády - církev	kontakt s novináři nebo pracovníky zastupitelských úřadů západoevropských států - pomoc při přechodu hranic	1343	V-930 Karlovy Vary
ČÁP Alois a spol.	Čáp Alois (8. 5.1892, kněz, Přerov, 10 let) - Bunža Bohumír (17. 3. 1877, kněz, Vyškov) - Vrana Josef (17. 10. 1905, kněz, Kroměříž, 3 roky) - Složil Josef (8. 5. 1893, kněz, Přerov, 6 let) - Střída Josef (29. 7. 1909, kněz, Měrotín, okr. Litovel, 5 let)	- rozšiřování protistátních tiskovin (pastýřské listy) - sdružování proti státu - členové čsl. strany lidové	ukrývání církevního majetku - vedení a účast ve spolcích (Jednota katolického ducho-venstva arcidiecéze olomoucké)	844	V-6438 MV

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
(ČÁP Alois a spol.)	- Strnad Jindřich (23. 3. 1874, kněz, Praha, 3 roky) - Houdek František (14. 4. 1884, kněz, Ronov nad Doubravou, okr. Čáslav, 3 roky) - Dobrodinský Jan (13. 6. 1890, kněz, České Budějovice, 3 roky) - Škeřík František (13. 4. 1889, kněz, Hradec Králové, 4 roky) - Kolář František (20. 8. 1896, kněz, Staré Město - Velehrad, okr. Uherské Hradiště, 2 roky) - Schrutz Josef (1. 9. 1901, Praha, 6 let)		- rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - podpis petice - četba pastýřských listů - četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika	844	V-6438 MV
DAVÍDEK Felix, VAŠÍČEK Rudolf a spol. - akce ZVON	Davídek Felix (12. 1. 1921, kněz, Petrovice, 24 let) - Vašíček Rudolf, SJ (31. 10. 1923, řeholní kněz, Velehrad, okr. Uherské Hradiště, 18 let) - Holáň Stanislav (20. 11. 1923, Nedakonice, okr. Uherské Hradiště, 14 let) - Fridrichová Marie (6. 6. 1927, Kyjov, 7 let) - Bilík Ignác (31. 7. 1920, Boršice, okr. Uherské Hradiště, 12 let) - Mikliš Dominik (29. 7. 1920, Uherský Brod, 6 let) - Hampl Josef (16. 8. 1924, Horní Štěpánov, okr. Boskovice, 3 roky) - Vařeka Ladislav (26. 1. 1931, Horní Štěpánov, okr. Boskovice, 2 roky a 6 měsíců) - Pluháček Josef (7. 6. 1926, Horní Štěpánov, okr. Boskovice, 6 let) - Přikrylová Vlasta (19. 1. 1933, Horní Štěpánov, okr. Boskovice, 1 rok) - Vincenec Dominik (1. 12. 1906, kněz, Veselí na Moravě, 18 měsíců) - Pospíšil Josef (31. 10. 1887, kněz, Uherské Hradiště, 14 měsíců)	- vlastizrada - ilegalita „KA“ - protistátní tiskoviny - výhrůžné dopisy - nedovolené ozbrojování - lidovci (funkcionáři a členové) - vedoucí Junáka - přípravy, pokusy o ileg. přechody hranic - církev řím.kat. (duchovní)	vedení a účast ve spolcích (Katolické Atheneum, Chrlice, okr. Brno-venkov) - četba pastýřských listů - kritika režimu během kázání a při výuce náboženství - přechody hranic - vedení a účast v kroužcích Katolické akce - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	2283	V-3180 Brno

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
DOSKOČIL Hugo a spol.	Doskočil Hugo (1. 4. 1875, kněz, Hradec Králové, 10 let) - Skýpalová Anděla, Rosina (22. 3. 1910, řeholnice, Hradec Králové, 15 měsíců) - Fořtová Kristina, Magnificata (4. 10. 1895, řeholnice, Hradec Králové, 1 rok)	- protistátní letáky - sdružování - nepřátelská činnost církve řím.kat.	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - ukrývání uprchlíka	435	V-315 Hradec Králové
DVOŘÁK Antonín, HNILA František, SUCHOMEL František a spol. - akce ŽELIV-SEDLICE	Dvořák Antonín, SDB (15. 5. 1907, řeholní kněz, Želiv, 21 let) - Hnila František, SDB (5. 11. 1916, řeholní kněz, Želiv, 23 let) - Svatek Václav, Eliáš, OFMCap. (12. 11. 1914, řeholní kněz, Želiv, 18 let) - Suchomel František, CSsR (7. 11. 1893, řeholní kněz, Želiv, 24 let) - Kubíček František, Inocenc, OFM (2. 10. 1913, řeholní kněz, Želiv, 22 let) - Tvrdá Filomena (13. 8. 1921, katechetka, Praha, 15 let) - Janík Vladimír (8. 8. 1920, Praha, 17 let) - Minařík Vladimír (8. 6. 1922, Praha, 22 let) - Kremer Vilém (28. 1. 1906, Praha, 16 let) - Píchová Božena (22. 2. 1908, Želiv, okr. Humpolec, 12 let) - Máchal Karel (27. 10. 1888, Praha, 18 let) - Švecová Anna (13. 11. 1927, Praha, 16 let) - Válová Anna (6. 4. 1896, Želiv, 18 let)	- ilegalita řím.kat. církve - „KA“ - protistátní tiskoviny, rozmnožování a rozšiřování - církev (řeholníci: salesiáni, kapucíni, františkáni, redemptoristé) - napomáhání v ileg. přechodech hranic - ukrývání - podpora protistátně činných osob - ileg. spojení s řeholníky v internaci - spojení pomocí tajnopisu - krycí hesla a jména - vyzvědačství - lidovci - zaměstnanci italského vyslanectví - spojení s italskou a francouzskou ambasádou - funkcionářka nár.soc. - funkcionářka Sokola, Junáci	kontakt s nadřízenými v zahraničí - kontakt s internunciaturou - ukrývání církevního majetku - udržování kontaktů s komunitou, navzdory pobytu v centralizačním klášteře - četba pastýřských listů - četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí - vedení a účast ve spolcích (Česká liga akademická) - pomoc řeholníkům v centralizačních klášterech - pomoc při přechodu hranic - ukrývání uprchlíka - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - podpis petice - materiální podpora perzekvovaným osobám	1496	V-1078 České Budějovice

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
EHRENBERGER Josef a spol.	Ehrenberger Josef (3. 5. 1929, Praha, 4 roky) - Skořepová Marie (15. 4. 1911, Praha, 4 roky a 6 měsíců) - Haring Jindřich (12. 1. 1916, Praha, 3 roky a 6 měsíců) - Rázek Adolf (30. 11. 1930, Praha,3 roky) - Škabradová Zdeňka (28. 2. 1925, Praha, 1 rok a 10 měsíců) - Pejšková Vilma (30. 5. 1921, Praha, 1 rok a 8 měsíců)	- rozvracení - za pomocí cyklostylu rozmnožování a rozšiřování protistátních letáků a pastýřských listů: Pro Boha, Církev a pravda, Modlitba a síla, Bůh - církev - vlast - členové Národního souručenství, ČSL a obrozené strany lidové, členové a funkcionáři SKM („Sdružení katolické mládeže“) - příslušníci základní vojenské služby	rozšiřování a rozmnožování textů kritických k režimu - vedení a účast ve spolcích (Sdružení katolické mládeže, Praha) - tvorba textů kritických k režimu - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	1475	V-553 MV
FOJTŮ František a spol.	Stodůlka Ignác (31. 7. 1903, kněz, Vlachovice, okr. Valašské Klobouky, 2 roky a 6 měsíců)	- letáky - nedovolené ozbrojování - napomáhání vojenskému zběhovi – církev - farář řím.kat.	pomoc při přechodu hranic	452	V-3209 Brno
FRGAL Karel a spol.	Frgal Karel, Ondřej, OFMCap. (24. 10. 1908, řeholní kněz, Sokolov, 12 let) - Konečný Alois, Josafat, OFMCap. (4. 5. 1909, řeholní kněz, Sokolov, 2 roky a 6 měsíců)	- ilegalita církve - „KA“ - napomáhání v ileg. přechodech hranic - protistátní leták, rozmnožování - církev (členové řádu kapucínů)	pomoc při přechodu hranic - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - podpis petice	420	V-2644 Plzeň
FRUVIRT Vnislav a spol.	Fruvirt Vnislav (11. 7. 1923, kněz, Mašovice, okr. Znojmo, 10 let)	- velezrada - sdružování - rozšiřování ileg. letáků „Smrt komunismu“ - teror - příprava - činnost řím.kat. církve - lidovci - nár. soc. - Orel - Kuratorium	četba pastýřských listů - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu	2407	V-919 Brno

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
HARTL Josef a spol.	Hartl Josef, Faustin, OH (7. 12. 1898, řeholník, Brno, 15 let)	- vyzvědačství - vlastizrada - rozšiřování protistátních letáků - spojení s emigrantem - šifry - lidovci	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - pomoc při přechodu hranic - kontakt s emigranty	1852	V-448 Brno
HERZINGER Adolf a spol.	Koza Vítězslav (20. 7. 1923, kněz, Příbram, 15 let) - Bosáček Václav (29. 3. 1923, kněz, Doupov, okr. Kadaň, 8 let)	- velezrada - sdružování - ileg. letáky - nepřátelská činnost, úsek církev řím.kat. - lidovci - nár. soc. - bývalý příslušník ČSA	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - rozmnožování a rozšiřování náboženských textů - vedení a účast v kroužcích Katolické akce	791	V-2630 MV
HLADÍK Alois a spol.	Sysel Vladislav (30. 4. 1922, kněz, Kralovice, okr. Plasy, 12 let)	- ileg. přechody hranic, převody osob do Německa - napomáhání - uprchlíci - agent CIC a emigrace (Kurcin Štefan) - vyzvědačství - duchovní řím. kat. církve - bývalý příslušník SNB	kontakt s emigranty - pomoc při přechodu hranic	784	V-278 Plzeň
HOFMANOVÁ Antonie a spol.	Hofmanová Antonie (13. 6. 1923, katechetka, Hostinné, okr. Vrchlabí, 6 let) - Říkovský Antonín (24. 11. 1914, kněz, Hostinné, okr. Vrchlabí, 1 rok a 6 měsíců) - Fajstavrová Ludmila (5. 2. 1931, Hostinné, okr. Vrchlabí, 1 rok a 6 měsíců) - Šoustal Josef (15. 8. 1925, Roztoky, okr. Jilemnice, 2 roky)	- ilegalita řím.kat.církve	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - materiální podpora perzekvovaným osobám - ukrývání uprchlíka	1823	V-190 Hradec Králové
HOCHMAN Jan a spol.	Hochman Jan (21. 1. 1912, Boršov, okr. Kyjov, 4 roky)	- protistátní organizace ZVON - sdružování - nadržování - ileg. letáky (pastýřské listy) - činnost řím.kat. církve - lidová strana	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu	2533	V-1914 Brno

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
HOLUBNÍČEK Josef a spol.	Holubníček Josef (23. 3. 1892, kněz, Olomouc, 8 let) - Pospíšil Antonín (6. 6. 1892, kněz, Hradečná, okr. Šternberk, 3 měsíce) - Sigmund Jan (30. 1. 1888, kněz, Olomouc, 3 měsíce) - Jiříčková Anna (28. 5. 1914, Sv. Kopeček, okr. Olomouc, 4 měsíce)	- velezrada - ileg. tiskoviny - pobuřování - lidová strana - kněží řím.kat.církve	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - rozmnožování a rozšiřování náboženských textů	2510	V-2378 Ostrava
HOŠEK Josef a spol.	Hošek Josef (29. 4. 1922, Praha, 15 let) - Komárek Karel (2. 11. 1921, Čistá u Horek, okr. Nová Paka, 10 let) - Vaško Václav (26. 4. 1921, Praha, 13 let) - Schwarzová Anna, OCarm. (14. 3. 1921, řeholnice, Praha, 11 let) - Ondráš František (6. 8. 1926, Praha, 7 let) - Drbohlavová Charlota (28. 11. 1928, katechetka, Praha, 2 roky)	- sdružování - příprava ileg. útěku - církev řím.kat. - JOC kroužky (Rodina) - funkcionář čs. strany lidové - špionáž pro Vatikán	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí - pomoc řeholníkům v centralizačních klášterech	1436	V-2298 MV
HRAZDIL Josef a spol.	Hrazdil Josef (11. 1. 1910, kněz, Ivanovice na Hané, okr. Vyškov, 1 rok a 8 měsíců)	- sdružování - výhrůžné dopisy - církev řím.kat. - pastýřské listy - strany lidová, Orel, Národní souručenství	četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika - kritika režimu během kázání a při výuce náboženství	2437	V-370 Brno
HUDEC Jan a spol.	Strejček František (28. 1. 1900, kněz, Rozstání, okr. Prostějov, 8 let)	- vyzvědačství - rozvracení - nedovolené ozbrojování - organizování útěků do zahraničí - rozmnožování a rozšiřování protistátních letáků a výhrůžných dopisů - farář řím.kat.církve - čtení pastýřských listů - členové strany živnostenské, ČSL a nár. soc.	četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu	2258	V-2961 Brno

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
HUML Jaroslav a spol.	Kozlík Jan (19. 5. 1917, kněz, Spálené Poříčí, okr. Blovice, 10 let)	- protistátní letáky a nápisy - příprava k ileg. útěku do zahraničí - nár. soc., Junáci, Sokolové - církev (děkan řím.kat.)	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu	606	V-83 Plzeň
CHALOUPKA František a spol.	Chaloupka František (30. 5. 1917, Olomouc, 2 roky) - Skládal Vojtěch (1. 4. 1929, Olomouc, 7 měsíců) - Hübner Antonín (12. 1. 1915, Lutín, okr. Olomouc, 5 měsíců)	- ilegalita řím.kat. církve - rozšiřování náboženských tiskovin - sdružování proti republice	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - rozmnožování a rozšiřování náboženských textů	2488	V-2273 Ostrava
JANDA Josef a spol.	Houžvička Bohumil (3. 9. 1914, kněz, Praha, 8 let)	- spojitost s akcí BLAHETA a spol. - ileg. přechod hranic do NSR a zpět - přímý styk s orgány CIC v NSR a s agentem CIC v ČSR - bývalý důstojník ČSA - vlastizrada - organisování ileg. přechodů do zahraničí - zneužití náboženské funkce - kaplan řím.kat.církve - ileg. časopis POCHODEŇ	pomoc při přechodu hranic	373	V-5464 MV
JANIŠ Alfréd a spol.	Janiš Alfréd (14. 2. 1910, kněz, Brno, doživotí)	- velezrada - vyzvědačství - styk s agentem CIC - organizování a příprava ileg. útěků do zahraničí	pomoc při přechodu hranic - působení ve vojenské duchovní službě	235	V-6233 MV
JANOUŠEK Jan a spol.	Janoušek Jan (18. 6. 1933, Praha, 2 roky)	- církev řím.kat. - pomoc k útěku do zahraničí - podpora reakčních osob - funkcionáři čs. strany lidové	vedení a účast ve spolcích (Mariánský kroužek, Praha)	1440	V-522 MV

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
JAROLÍMEK Antonín a spol.	Jarolímek Antonín (21. 5. 1894, kněz, Želiv, 13 let) - Malý Augustin (2. 6. 1911, kněz, Hájek u Prahy, 10 let) - Říha Václav (10. 4. 1923, kněz, Nepomuk, okr. Blovice, 12 let) - Šídlo Josef (19. 12. 1902, kněz, České Budějovice, 11 let) - Janča Rudolf, OFM (14. 10. 1919, řeholní kněz, Uherské Hradiště, 9 let) - Hasmandová Antonie, Vojtěcha, SCB (25. 3. 1914, řeholnice, Prachatice, 8 let) - Soukupová Marie, Evarista, SCB (6. 8. 1909, řeholnice, České Budějovice, 5 let) - Bílková Terezie, Edigna, SCB (16. 9. 1916, řeholnice, Prachatice, 6 let) - Janáková Marie, Doloris, SCB (11. 4. 1921, řeholnice, Prachatice, 3 roky a 6 měsíců) - Motáčková Marie, Hermela, SCB (6. 12. 1895, řeholnice, České Budějovice, 4 roky) - Houšťová Marie, Christiana, SCB (22. 9. 1898, řeholnice, Strakonice, 3 roky) - Vondrášková Alžběta, Method, SCB (16. 11. 1899, řeholnice, Písek, 3 roky) - Gabrielová Ludmila, Placidie, SCB (20. 4. 1899, řeholnice, Vimperk, okr. Prachatice, 3 roky)	- církev řím.kat. - rozšiřování protistátních letáků (pastýřské listy) - pomoc k útěku do zahraničí	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - četba pastýřských listů - četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika - materiální podpora perzekvovaným osobám - podpis petice - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - přebírání pověření a činnost vyplývající z mexických fakult - ukrývání uprchlíka - kontakt s internunciaturou - pomoc při přechodu hranic - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	1541	V-786 České Budějovice
JILEČEK Wolfgang a spol.	Jileček Wolfgang (1. 4. 1914, kněz, Horšovský Týn, okr. Domažlice, 5 let)	- příslušníci SNB - organisování a provádění přechodů do zahraničí - agenti CIC - špionáž - spojení s agenty CIC	pomoc při přechodu hranic	248	V-3352 MV
JUŘÍK František a spol.	Juřík František, Stanislav, OFM (18. 9. 1909, řeholní kněz, Praha, 14 let) - Vavrochová Růžena, Priscila, SCB (3. 6. 1913, řeholnice, Praha, 7 let)	- velezrada - spojení s neznámou rozvědkou - církev řím.kat. - františkáni	kontakt s provokatérem StB - četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika - četba pastýřských listů	812	V-5485 MV

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
JUST Josef, PIESCHOVÁ Laura	Just Josef, SJ (17. 2. 1896, řeholní kněz, Bohosudov, 3 roky) - Pieschová Laura (19. 8. 1910, katechetka, Dubí, okr. Teplice, 4 roky)	- pobuřování - zneužití náboženské funkce - farář řím.kat. církve - funkcionářka lidové strany - rozvracení - rozšiřování protistátních tiskovin (pastýřské listy)	kritika režimu během kázání a při výuce náboženství - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika	811	V-2061 Ústí nad Labem
KAŠE Evžen a spol.	Vadlejch Karel (13. 12. 1916, kněz, Bukovník, okr. Sušice, 14 měsíců)	- ohrožení státního tajemství - rozvracení - pobuřování - hanobení republiky - zneužití náboženské funkce - letáky - agent CIC - ileg. přechod hranic - bývalý příslušník ČSA - aktivní příslušník SNB - farář řím.kat.	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu	151	V-104 České Budějovice
KAŠPAR Jaroslav a spol.	Kašpar Jaroslav (28. 5. 1918, kněz, Opava, 12 let) - Bindač Arnošt (1. 1. 1911, kněz, Opava, 4 roky) - Říšský Drahoslav, OFM (23. 9. 1925, řeholní kněz, Stará Boleslav, 12 let) - Khodl Alois (25. 11. 1934, bohoslovec, Čtyři Dvory, okr. České Budějovice, 2 roky) - Tělupil Miroslav (27. 1. 1923, Olomouc, 10 let) - Dušek Jan (7. 5. 1933, Praha, 2 roky) - Kaňák Štěpán (16. 9. 1934, Frýdlant, 18 měsíců)	- sdružování - rozšiřování pastýřských listů - církev řím.kat.	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - ukrývání uprchlíka - četba pastýřských listů - přechody hranic - udržování kontaktů s řeholní komunitou	1228	V-454 České Budějovice V-735 Ostrava
KOHN Miloslav, MIZERA Vojtěch a spol.	Kunický Josef (8. 3. 1915, kněz, Otrokovice, 3 roky)	- neoznámení tr. činů - poskytování pomoci agentu nezjištěné rozvědky - církev řím.kat. - nár. soc.	kontakt s provokatérem StB (není dokázáno)	1873	V-3190 Brno

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
KLABÍK Václav a spol.	Korynta Augustin (17. 7. 1912, kněz, Budňany, okr. Beroun, 24 let) - Nedbal Antonín (11. 6. 1905, kněz, Kralupy nad Vltavou, 16 let) - Brabec Karel (4. 10. 1912, kněz, Svárov, okr. Kladno, 16 let) - Kuthan Václav (3. 4. 1913, kněz, Stodůlky, okr. Praha, 16 let)	- ileg. skupina má souvislost s ileg. skupinou č. 896 - ileg. odchod do zahraničí - styky s uprchlíky - špionáž pro nezjištěnou rozvědku - kněží řím.kat. církve - pobuřování proti státu	kontakt s emigranty - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	901	V-137 České Budějovice
KOCÁBEK Josef a spol.	Kocábek Josef (11. 2. 1915, kněz, Praha, 15 let) - Dušek Rudolf, SJ (20. 11. 1917, kněz, Praha, 12 let) - Fingerlandová Anna (10. 6. 1890, Praha, 12 let)	- přípravy, napomáhání v ileg. přechodech hranic - spojení s AVV - vyzvědačství pro Vatikán - církev řím.kat.	pomoc při přechodu hranic - ukrývání uprchlíka - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	857	V-2663 MV
KORYČANSKÁ Ludmila a spol.	Koryčanská Ludmila, Archanděla, CSCS (9. 6. 1908, řeholnice, Ostrava-Zábřeh, 6 měsíců) - Pospíšilová Františka, Celestie, CSCS (4. 11. 1885, řeholnice, Ostrava-Zábřeh, 10 měsíců) - Burdová Marie, Venancie, CSCS (9. 2. 1896, řeholnice, Ostrava-Zábřeh, 7 měsíců) - Kudělásková Marie (13. 5. 1911, Ostrava-Zábřeh, 14 měsíců) - Skřížovská Emilie (6. 5. 1906, Petřvald ve Slezsku, 14 měsíců)	- nepřátelské jednání proti republice - rozmnožování a rozšiřování náboženských tiskovin - představená a řeholnice řádu sv. Kříže - členka a funkcionářka ČSL	rozmnožování a rozšiřování náboženských textů	2476	V-540 Ostrava
KOSATÍK František a spol. - akce ZVON	Kosatík František (30. 6. 1905, Olomouc, 12 let) - Schneeweis Stanislav (5 . 5. 1905, kněz, Olomouc, 11 let) - Kulíšek Bronislav (3. 9. 1927, bohoslovec, Olomouc, 12 let) - Pejčoch Karel (23. 10. 1915, Šternberk, 14 let) - Vynikal Václav (22. 7. 1921, Valašské Meziříčí, 14 let) - Štorzerová Kamila (13. 5. 1921, učitelka náboženství, Lísky, okr. Kroměříž, 3 roky) - Čechová Natálie (12. 5. 1930, Ludeřov, okr. Olomouc, 6 měsíců) - Husičková Františka (8. 3. 1901, Olomouc, 2 roky) - Pinkavová Božena (12. 6. 1922, Olomouc, 18 měsíců)	- vlastizrada, vyzvědačství, rozvracení - styk s agentem CIC, pokus o ileg. přechod hranic - soukromý živnostník, rozmnožování ileg. tiskovin - bývalý živnostník, advokát - řím.kat. farář a církevní úředníci - protistátní tiskoviny „Aby všichni jedno byli“	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - tvorba textů kritických k režimu - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - četba exkomunikačních dekretů - ukrývání uprchlíka - materiální podpora perzekvovaným osobám	1302	V-2174 Ostrava

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
(KOSATÍK František a spol. - akce ZVON)	- Hadrava Bedřich (10. 12. 1919, Oslavany, okr. Rosice, 8 let) - Mejzlík Jan (15. 5. 1912, Šternberk, 4 roky) - Suk Bohumil (18. 12. 1925, Šternberk, 6 let) - Škrabánek Josef (3. 10. 1921, Dolní Dlouhá Loučka, okr. Šternberk, 18 měsíců) - Reimer Jan (11. 12. 1924, Nasoburky, okr. Litovel, 7 let) - Černá Ludmila (17. 12. 1928, Ivančice, okr. Rosice, 4 roky) - Mikule Josef (6. 6. 1885, Olomouc, 3 roky)		- ukrývání církevního majetku	1302	V-2174 Ostrava
KOULOVÁ Marie a spol.	Koulová Milena (19. 1. 1922, Plzeň, 3 roky) - Šlégl František (18. 5. 1921, Praha, 2 roky) - Pavlíková Jarmila (1. 7. 1926, Kaničky, okr. Klatovy, 2 roky a 6 měsíců) - Němec Miroslav (12. 2. 1917, Chválenice, okr. Plzeň, 3 roky) - Kunešová Marie (27. 11. 1923, Domažlice, 4 roky) - Vančura Jaroslav (29 . 5. 1929, České Budějovice, 4 roky) - Chudáčková Eliška (30. 10. 1915, Plzeň, 6 let)	- rozšiřování náboženských tiskovin - církev řím.kat. - sdružování - podpora reakčních osob	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - kritika režimu během kázání a při výuce náboženství	1605	V-979 Plzeň
KRAJCAR Jan a spol.	Prát František (22. 11. 1907, kněz, Třebíč, 4 roky a 6 měsíců)	- členové lidové strany - sdružování proti státu - farář řím.kat. církve - pomoc osobě uprchlé z internačního střediska	ukrývání uprchlíka - materiální podpora perzekvovaným osobám - pomoc při přechodu hranic	2552	V-1516 Brno
KRIŠTOF Josef a spol.	Krištof Josef (6. 2.1891, kněz, Chrasť u Chrudimi, 8 let) - Blahník Josef (16. 12. 1918, kněz, Předhradí, okr. Hlinsko v Čechách, 9 let)	- ilegalita církve řím.kat. - rozšiřování protistátních tiskovin - rozkrádání národního majetku - bývalí členové lidové strany	kritika režimu během kázání a při výuce náboženství - četba pastýřských listů - přebírání pověření a činnost vyplývající z mexických fakult - ukrývání církevního majetku	1804	V-1175 Hradec Králové

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
KRUTÍLEK František a spol.	Krutílek František, SDB (26. 7. 1911, řeholní kněz, Hoštka u Litoměřic, 13 let) - Šemík František (24. 9. 1917, kněz, Benešov nad Ploučnicí, 5 let) - Kovalová Marie (4. 8. 1911, Litoměřice, 14 let) - Horníková Marie (3. 1. 1913, Ploskovice u Litoměřic, 10 let) - Zbrojová Marie (7. 9. 1910, Mělník, 10 let)	- ileg. skupina KRUTÍLEK František a spol. - špionáž ve prospěch Vatikánu - velezrada - organizování ileg. útěků do zahraničí - funkcionáři řím.kat. církve - čtení pastýřských listů	kontakt s nadřízenými v zahraničí - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí - pomoc při přechodu hranic - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - ukrývání církevního majetku - pomoc řeholníkům v centralizačních klášterech	1375	V-331 MV
KUČERA Karel a spol.	Sobola Tomáš (27. 12. 1908, kněz, Městec Králové, 10 let) - Kocián Ladislav (4. 2. 1923, kněz, Městec Králové, 2 roky)	- velezrada - neoznámení tr. činu - ileg. převádění přes hranice - řím.kat. církev - Orel, republikánský dorost, lidovci, nár.soc. - styky s agenty CIC Šelaisem a Dolínkem	pomoc při přechodu hranic	1251	V-10366 Plzeň
KUNČÍK Jindřich a spol.	Kunčík Jindřich (10. 8. 1932, bohoslovec, Dolní Němčí, okr. Uherský Brod, 10 let) - Němčický Josef (20. 7. 1931, bohoslovec, Kunovice, okr. Uherské Hradiště, 8 let) - Pijáček Josef (21. 3. 1931, bohoslovec, Ostrožská Nová Ves, okr. Veselí na Moravě, 8 let) - Krejčiřík Antonín, SJ (28. 6. 1933, bohoslovec, Staré Město, okr. Uherské Hradiště, 1 rok a 6 měsíců) - Bilavčík Bohuslav (7. 5. 1934, bohoslovec, Staré Město, okr. Uherské Hradiště, 10 měsíců) - Šoustar Jiří (21. 4. 1925, bohoslovec, Uherské Hradiště, 2 roky a 6 měsíců) - Popelka Miloslav (17. 11. 1934, bohoslovec, 1 rok)	- vlastizrada - ileg. přechody hranic -uprchlíci - agent chodec (Jindřich KUNČÍK) - agent CIC, Vatikánu, francouzské služby a emigrace (František OMASTA) - protistátní letáky - náboženské texty - církev řím.kat. (studenti)	přechody hranic - rozmnožování a rozšiřování náboženské literatury - kontakt s emigranty - ukrývání uprchlíka	2335	V-2021 Brno

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
LANDSMANN Bohumil, TROCHTA Štěpán a spol.	Landsmann Bohumil (5. 2. 1916, kněz, Býčkovice, 7 let) - Trochta Štěpán, SDB (26. 3. 1905, biskup, Litoměřice, 25 let) - Vlček František (20. 3. 1903, kněz, Rovensko pod Troskami, 15 let) - Rabas František (20. 9. 1901, kněz, Cvikov, 20 let)	- velezrada - vyzvědačství - agenti Vatikánské zprav. služby (ŘO De LIVA) - spojení s francouzskou ambasádou - nepřátelská činnost na úseku církve řím.kat. - pastýřské listy - protistátní dopisy apod.	kontakt s nadřízenými v zahraničí - kontakt s internunciaturou - udílení pověření v intencích mexických fakult - tvorba textů kritických k režimu - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - ukrývání církevního majetku - přebírání pověření a činnost vyplývající z mexických fakult - četba pastýřských listů - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	1515	V-2309 MV
LANG Josef a spol.	Lang Josef (19. 3. 1914, Praha, 5 let) - Remišer Jan (22. 5. 1912, Praha, 4 roky) - Sršeň Ladislav (24. 5. 1904, Praha, 2 roky)	- rozšiřování protistátních tiskovin - zprostředkování ileg. odchodů do zahraničí - styk s agentem CIC - agent CIC Andrle Josef	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu	1410	V-1334 MV
MÁDR Oto a spol.	Mádr Oto (15. 2. 1917, kněz, Praha, doživotí) - Jukl Vladimír (19. 4. 1925, Bratislava, 25 let) - Langrová Žofie, Bohumila, SCB (1. 12. 1896, řeholnice, Praha, 20 let) - Vacková Růžena (23. 4. 1901, Praha, 22 let) - Razík Václav (10. 9. 1921, kněz, Brno, 18 let) - Vintrová Marie (24. 6. 1902, řeholnice, Rajhrad u Brna, 17 let) - Ledabyl Stanislav (13. 11. 1919, kněz, Doubravník, okr. Tišnov, 14 let)	- ilegalita řím.kat. církve - protistátní řím.kat. tiskoviny - protistátní náboženské kroužky řím.kat. - členové lidové strany - organizování a pomoc při ileg. přechodech hranic - ukrývání protistátně činných osob v klášteře a jinde - osobní styk s agenty CIC a Vatikánu - Schutzner - špionážní styk s členy italského a francouzského vyslanectví v Praze	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - tvorba textů kritických k režimu - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí - přechody hranic - kontakt s nadřízenými v zahraničí - ukrývání uprchlíka - materiální podpora	1319	V-2742 MV

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
(MÁDR Oto a spol.)		- nezákonné ukrývání cenných bohoslužebných předmětů - vlastizrada - vyzvědačství - vražda	perzekvovaným osobám - kontakt s emigranty - pomoc při přechodu hranic - ukrývání církevního majetku	1319	V-2742 MV
MACHALKA Augustin a spol.	Machalka Augustin, OPraem. (14. 9. 1906, opat, Nová Říše, 25 let) - Tajovský Vít, Bohumil, OPraem. (3. 3. 1912, opat, Želiv, 20 let) - Barták Stanislav, Rudolf, OPraem. (3. 1. 1915, řeholní kněz, Nová Říše, 2 roky) - Šilhan František, SJ (7. 1. 1905, řeholní kněz, Praha, 15 let) - Kajpr Adolf, SJ (5. 7. 1902, řeholní kněz, Praha, 12 let) - Mikulášek František, SJ (24. 4. 1913, řeholní kněz, Praha, 9 let) - Braito Josef, Silvestr, OP (14. 6. 1898, řeholní kněz, Olomouc, 15 let) - Mastiliak Ján, Ivan, CSsR (5. 11. 1911, řeholní kněz, Obořiště, doživotí) - Blesík Jan, CSsR (23. 6. 1909, řeholní kněz, Praha, 10 let) - Urban Josef, Jan Evangelista, OFM (20. 2.1901, řeholní kněz, Praha, 14 let)	- vlastizrada - vyzvědačství - neoznámení a nepřekažení tr. činu - nedovolené ozbrojování - napomáhání a příprava k ileg. útěku do zahraničí - agent vatikánské zpravodajské služby (Mastilák Jan) - špionáž pro vatikánskou rozvědku - rozšiřování protistátních letáků (pastýřské listy) - zasílání špionážních zpráv neuvedené rozvědce do Paříže, Holandska a Belgie - představitelé řádu jezuitů, dominikánů, redemptoristů, františkánů a premonstrátů - funkcionáři Orla, Junáka a ČSL	kontakt s nadřízenými v zahraničí - ukrývání církevního majetku - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - kritika režimu během kázání a při výuce náboženství - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí - kontakt s internunciaturou - četba pastýřských listů - četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika - četba exkomunikačních dekretů	785	V-2844 MV
MIKULKA František a spol.	Mikulka František (24. 2. 1891, kněz, Kelč, okr. Valašské Meziříčí, 7 let)	„Katolická akce“ - církev řím.kat. - veřejné pobuřování	četba pastýřských listů - četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika - četba exkomunikačních dekretů	462	V-1234 Ostrava

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
MOŠTĚK Josef a spol.	Moštěk Josef (28. 2. 1913, kněz, Olomouc, 10 let) - Rozehnal Alois (8. 1. 1922, Praha, 12 let) - Sklenovský Bruno (23. 11. 1919, kněz, Olomouc, 9 let) - Dörner Rudolf (17. 4. 1901, kněz, Praha, 4 roky) - Barták Vladislav (28. 12. 1926, Praha, 10 let)	- ilegalita církve řím.kat. - „Katolická akce“ - vyzvědačství pro Vatikán - protistátní tiskoviny (rozmnožování a rozšiřování) - lidovci	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - kritika režimu během kázání a při výuce náboženství - vedení a účast v kroužcích Katolické akce - kontakt s internunciaturou - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	855	V-7875 MV
NOVÁČEK Vladimír a spol.	Nováček Vladimír (1. 10. 1918, kněz, Korouhev, okr. Polička, 12 let) - Doležal Josef (2. 2. 1911, kněz, Poniklá nad Jizerou, okr. Jilemnice, 12 let) - Cibulka Ladislav (16. 3. 1904, kněz, Jevíčko, okr. Moravská Třebová, 10 let) - Svozil Václav (28. 8. 1921, kněz, Syrovice, okr. Brno, 10 let) - Malík Josef (11. 4. 1909, kněz, Pozořice, okr. Slavkov, 6 let) - Pazderka František (12. 8. 1912, kněz, Újezd u Sokolnic, 4 roky) - Bednář Vincenc (20. 1. 1906, kněz, Mutěnice, okr. Hodonín, 3 roky)	- velezrada - vyzvědačství - nepřátelská činnost na úseku církve řím.kat. - Národní souručenství - Svaz pro spolupráci s Němci - spolek Aliance Francaise - spolek Orel - strana lidová	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - svěcení kněží nebo biskupů bez státního souhlasu - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - rozmnožování a rozšiřování náboženských textů - pomoc při přechodu hranic - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí - ukrývání uprchlíka - četba pastýřských listů - kritika režimu během kázání a při výuce náboženství	1230	V-893 Brno
NOVÁK František a spol.	Novák František, CSsR (11. 10. 1907, řeholní kněz, Libějovice, okr. Prachatice, 5 let) - Nezval František, CSsR (14. 5. 1913, řeholní kněz, Libějovice, okr. Prachatice, 5 let) - John Jan (11. 5. 1913, kněz, Rejštejn, 1 rok)	- organizování ileg. přechodů do zahraničí - přechovávání osob hledaných bezpečností	přechody hranic - pomoc při přechodu hranic - ukrývání uprchlíka	94	V-103 České Budějovice

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
(NOVÁK František a spol.)	- Král Václav, CSsR (27. 7. 1909, řeholní kněz, Libějovice, okr. Prachatice, zproštěn)	- neoprávněné držení zbraní - faráři řím.kat. církve		94	V-103 České Budějovice
NOVOSAD Jaroslav a spol.	Novosad Jaroslav (6. 8. 1919, kněz, Králíky, okr. Žamberk, 14 měsíců) - Lopour Ladislav (27. 2. 1926, Krchleby, okr. Čáslav, 13 měsíců)	- ilegalita řím.kat. církve - rozšiřování protistátních letáků - ukrývání osoby hledané bezpečností	ukrývání uprchlíka - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - materiální podpora perzekvovaným osobám - pomoc při přechodu hranic	1836	V-231 Hradec Králové
OTČENÁŠEK Karel a spol.	Otčenášek Karel (13. 4. 1920, biskup, Hradec Králové, 13 let) - Hájek Josef (11. 3. 1904, kněz, Hradec Králové, 17 let) - Procházka Josef (30. 7. 1900, kněz, Hradec Králové, 15 let) - Štěpánek Petr (29. 6. 1912, kněz, Nové Město nad Metují, 15 let) - Kupsová Barbora, Celestina (26. 9. 1906, řeholnice, Praha, 8 let)	- ilegalita řím.kat. církve (tajné fakulty) - rozšiřování protistátních letáků - ileg. písemné spojení s Vatikánem - vyzvědačství pro Vatikán	udílení pověření v intencích mexických fakult - přebírání pověření a činnost vyplývající z mexických fakult - svěcení kněží nebo biskupů bez státního souhlasu - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - četba exomunikačních dekretů - četba pastýřských listů - ukrývání církevního majetku - vedení a účast v kroužcích Katolické akce - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí - četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika - kontakt s novináři	1834	V-1192 Hradec Králové

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
(OTČENÁŠEK Karel a spol.)			nebo pracovníky zastupitelských úřadů západoevropských států - vedení a účast ve spolcích (Schönstattské hnutí, Nové Město nad Metují)	1834	V-1192 Hradec Králové
PÁCHA Václav a spol.	Pácha Václav (6. 3. 1917, kněz, Praha, 13 let) - Michálek Alois (14. 2. 1908, kněz, Brno, 9 let) - Ryška Josef (20. 5. 1915, kněz, Olomouc, 12 let) - Rykýř Rudolf (1. 4. 1913, kněz, Hradec Králové, 12 let) - Brabec Stanislav (13. 11. 1913, kněz, České Budějovice, 10 let) - Tomšů Karel (30. 7. 1911, kněz, České Budějovice, 3 roky) - Beránek Tomáš (15. 8. 1897, kněz, Vodňany, 11 let) - Hynek Josef, CSsR (7. 2. 1894, kněz, Příbram, 12 let) - Burýšek Josef (23. 11. 1891, kněz, Hradec Králové) - Čeřovský Jan (6. 4. 1912, Praha, 4 roky)	- ilegalita řím.kat. církve - „Katolická akce“ - vyzvědačství pro Vatikán - protistátní tiskoviny (rozmnožování a rozšiřování) - lidovci	tvorba textů kritických k režimu - četba pastýřských listů - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - kontakt s internunciaturou - podpis petice - četba exkomunikačních dekretů - materiální podpora persekvovaným osobám - kritika režimu během kázání a při výuce náboženství - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	856	V-5506 MV
PÁV Josef a spol.	Procházka František (24. 3. 1919, kněz, Volary, okr. Prachatice, 14 let)	- vlastizrada - organizování ileg. přechodů (včetně agentu CIC PETROVI a jeho družce) - nedovolené ozbrojování - nár. soc. - farář řím.kat. - zneužití náboženské funkce	pomoc při přechodu hranic - četba pastýřských listů - četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika	1049	V-138 České Budějovice

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
PEKÁREK Alois, SEDLÁKOVÁ Marie a spol.	Pekárek Alois (22. 1. 1915, kněz, Bořitov, okr. Blansko, 4 roky)	- sdružování proti státu - pastýřské listy - funkcionáři ČSL	četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika - kritika režimu během kázání a při výuce náboženství	2015	V-644 Brno
PERNEGER František a spol. - akce JAVŮREK	Pernegr František (7. 1. 1890, kněz, Písek, 1 rok)	- neoznámení tr. činu - napomáhání vojenskému zběhu k útěku do zahraničí	pomoc při přechodu hranic	1555	V-577 ČB
PÍCHA Vladimír a spol.	Pícha Vladimír, SMOM (10. 1. 1913, řeholní kněz, Praha, 20 let) - Jukl Rudolf (30. 11. 1911, Praha, 7 let) - Kolman František (16. 9. 1913, Praha, 6 let) - Tyl Josef, Heřman, OPraem. (31. 7. 1914, řeholní kněz, Teplá, 12 let) - Kováč Alfons, SDB (11. 8. 1919, kněz, Praha, 11 let) - Štverák, František (5. 3. 1909, kněz, Praha, 20 měsíců) - Dvořák Antonín (6. 4. 1909, kněz, Olomouc, 13 let) - Prášek Josef (28. 9. 1921, kněz, Olomouc, 5 let) - Bergrová Viktorie (19. 12. 1893, Praha, 6 let)	- vlastizrada - ohrožení státního tajemství - rozvracení - rozšiřování protistátních letáků - styky s cizími diplomaty z USA velvyslanectví - ukrývání osob hledaných SNB - příslušník SNB - vyzvědačství - zpronevěra církevních peněz - církevní hierarchie - špionáž pro Vatikán - špionáž pro USA - organizování ileg. přechodů hranic - členové lidové strany	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - kritika režimu během kázání a při výuce náboženství - četba pastýřských listů - četba exkomunikačních dekretů - podpis petice - kontakt s internunciaturou - pomoc při přechodu hranic - kontakt s emigranty - materiální podpora perzekvovaným osobám - kontakt s novináři nebo pracovníky zastupitelských úřadů západoevropských států - ukrývání církevního majetku - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	1028	V-2862 MV

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
POLÁČEK Zdeněk a spol.	Poláček Zdeněk, SchP. (29. 4. 1920, řeholní kněz, Želiv, 7 let a 6 měsíců) - Beneš Jaroslav, OP (6. 10. 1912, řeholní kněz, Želiv, 8 let) - Tobola Jaroslav, Ambrož, OFM (28. 4. 1920, řeholní kněz, Želiv, zemřel při vyšetřování) - Adámek Jaroslav, CSsR (21. 7. 1914, řeholní kněz, Želiv, 7 let) - Malá Božena (11. 9. 1903, Praha, 8 let) - Zvířecí Karel (31. 12. 1913, Praha, 5 let) - Tulachová Anežka (10. 12. 1924, Sedlice, okr. Humpolec, 2 roky) - Zadníčková Ludmila (8. 11. 1919, Želiv, 2 roky a 6 měsíců) - Papáčková Kristýna (16. 8. 1906, Veselí nad Lužnicí, 7 let)	- ilegalita řím.kat. církve - „Katolická akce“ - protistátní tiskoviny - církev (řeholníci: redemptoristé, piaristé, dominikáni, františkáni) - ukrývání, podpora, přechovávání osob před útěkem do zahraničí - ileg. spojení s řeholníky v internaci - krycí jména a značky - lidovci - nár. soc.	kritika režimu během kázání a při výuce náboženství - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - ukrývání církevního majetku - udržování kontaktů s komunitou, navzdory pobytu v centralizačním klášteře - pomoc řeholníkům v centralizačních klášterech - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	2551	V-1107 České Budějovice
PRAŽÁKOVÁ Marie, KOTEK Alois	Pražáková Marie (5. 1. 1913, Kojetín, 12 let) - Kotek Alois (21. 7. 1927, bohoslovec, Kojetín, 6 let)	- ilegalita církve řím.kat. - rozšiřování protistátních tiskovin - velezrada	vedení a účast ve spolcích (Kroužek studentů z františkánské koleje sv. Antonína, Kroměříž) - rozmnožování a rozšiřování náboženských textů	2332	V-2022 Brno
PŮČEK František a spol.	Půček František (30. 10. 1895, kněz, Nedašov, okr. Valašské Klobouky, 2 roky)	- pobuřování - nepřátelská činnost řím.kat.	kritika režimu během kázání a při výuce náboženství	1886	V-3208 Brno
ROH Antonín a spol.	Roh Antonín (8. 9. 1916, kněz, Dolní Bukovsko, okr. Týn nad Vltavou, 3 roky a 6 měsíců) - Kondrys Ferdinand (3. 5. 1914, kněz, Pacov, trestní řízení zastaveno)	- protistátní tiskoviny - „Katolická akce“ - církev řím.kat.	četba pastýřského listu k prorežimní „Katolické akci“ a její kritika - četba pastýřských listů - četba exkomunikačních dekretů - podpis petice	454	V-90 České Budějovice

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
ŘEZNÍČEK Karel a spol.	Řezníček Karel (4. 11. 1894, Praha, 12 let)	- ilegalita řím.kat. církve - „KA“ - napomáhání v ileg. přechodu hranic - vyzvědačství pro Vatikán - protistátní tiskoviny - církev (františkáni, jezuité) - styky s venezuelským vyslanectvím	kontakt s internunciaturou - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu	1150	V-2768 MV
SASINA Stanislav a spol.	Sasina Stanislav (28. 4. 1920, kněz, Benešov nad Černou, okr. Kaplice, 22 let) - Sukdol Jan (22. 2. 1893, kněz, Borovany, okr. Trhové Sviny, 13 let) - Vích František, Martin, CFSsS (12. 6. 1921, řeholní kněz, České Budějovice, 10 let)	- vlastizrada - vyzvědačství - neoznámení tr. činů - organisování a uskutečnění ileg. přechodů do Rakouska a NSR - agenti USA, západoněmecké a vatikánské rozvědky (SASINA, JENTSCHER, PASTOR, KREISL, SCHUMAJER) - styk agenta SASINY (v zahraničí) s JENTSCHEREM, pracovníkem náboženské sekty „nuretáni“ - styk agenta SASINY (v zahraničí) s pracovníky Katolické charity NSWC a s pracovníky „SE“ (ŠTEFANEM) a s úředníky vatikánského státního sekretariátu a vatikánského rozhlasu (BAFILEM a FEŘTEM) - krycí jméno SASINY (Josef Hácha) - faráři řím.kat. - členky strany lidové - osoby národnosti německé a státní přísl. německé a rakouské - čtení zakázaných pastýřských listů	přechody hranic - četba pastýřských listů - kritika režimu během kázání a při výuce náboženství - udržování kontaktů s řeholní komunitou - pomoc při přechodu hranic - ukrývání uprchlíka - materiální podpora perzekvovaným osobám - kontakt s emigranty	1433	V-685 MV

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Citáty hesel StB	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
SKLENÁŘ Josef, SKLENÁŘOVÁ Vilma	Sklenář Josef (20. 8. 1893, Praha, 12 let) - Sklenářová Vilma (20. 7. 1909, Praha, 3 roky)	- špionáž pro vatikánskou rozvědku - styky s úředníkem vatikánského zastupitelského úřadu v Praze - rozšiřování protistátních letáků	kontakt s internunciaturou - ukrývání církevního majetku - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	845	V-5086 MV
SOVADINA František a spol.	Sovadina František, Agathangelus, OFMCap. (10. 2. 1912, řeholní kněz, Fulnek, 4 roky) - Zrebený Rajmund, Albín, OFMCap. (17. 6. 1915, řeholní kněz, Fulnek, 10 měsíců)	- napomáhání - ukrývání osob - přípravy k ileg. útěku za hranice - církev řím.kat.	pomoc při přechodu hranic	463	V-1999 Ostrava
ŠESTÁK Rudolf a spol.	Šesták Rudolf (11. 4. 1914, kněz, Žilina, 23 let) - Bartosiewicz Dominik (21. 4. 1910, kněz, Nitra, 16 let) - Jendželovský Juraj (7. 8. 1915, kněz, Bajerov, okr. Prešov, 18 let) - Jenčík Vojtěch (22. 10. 1920, kněz, Pezinok, 16 let) - Hanus Ladislav (26. 2. 1907, kněz, Liptovský sv. Mikuláš, 16 let) - Konopa Martin (10. 5. 1917, kněz, Nesluš, okr. Kysucké Nové Město, 21 let) - Žalobín Juraj (19. 5. 1919, Košice, 11 let) - Puobiš Ján (30. 3. 1920, Košice, 14 let) - Eichler Pavel (6. 2. 1917, Vyšné Hágy, Vysoké Tatry, 11 let) - Neuwirth Anton (22.1.1921, Košice, 12 let) - Porázik Ivan (25. 5. 1923, Košice, 11 let) - Baníková Julie (29. 5. 1931, Košice, 4 roky)	- vyzvědačství - velezrada - spolupráce s vatikánskou zpravodajskou službou (agenti KRIVÝ, REINER, STRNISKO, TOMKO, Dr. MÁDR – vedoucí vatikánské špionážní služby v ČSR) - spolupráce s CIC (ŘO Josef Vicena) - spojení s nunciaturou (Dr. RITTER, De LIVA) - spojení s církevními hodnostáři, řím.kat. biskupy Vojtašákem [spr. Vojtaššákem - pozn. aut.] a Čarským - HSLS, HM, HG - saleziáni (Vicena – agent CIC)	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	1526	V-2489 MV

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Hesla z kartotéky „48“...	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
ŠIMEK Josef a spol.	Menhart Karel (25. 10. 1923, kněz, Prachatice, 2 roky) - Kosová Kristina, Judita (17. 3. 1901, řeholnice, Kardašova Řečice, okr. Jindřichův Hradec, 1 rok) - Šimek Josef (7. 4. 1924, Litoradlice, okr. Týn nad Vltavou, 2 roky) - Hirsch Vladimír (17. 5. 1916, Český Krumlov, 2 roky a 6 měsíců) - Jakeš Jan (28. 11. 1915, Český Krumlov, 1 rok a 6 měsíců) - Šmejkal Václav (26. 9. 1906, Český Krumlov, 1 rok)	- ilegalita řím.kat. církve - rozšiřování protistátních letáků - sdružování	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - vedení a účast ve spolcích (Česká liga akademická, České Budějovice) - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu	1562	V-469 České Budějovice
ŠUPKA Pavel a spol.	Šupka Pavel (12. 3. 1932, bohoslovec, Praha, 5 let)	- velezrada - napomáhání k ileg. útěku do zahraničí - nepřátelská činnost na úseku církve řím.kat.	přechod hranic	1352	V-1177 MV
TEPLÍK Ludvík a spol.	Teplík Ludvík (25. 9. 1913, kněz, Praha, 20 let)	- nepřátelské živly v ČSA - špionáž pro nezjištěnou rozvědku	kontakt s provokatérem StB - působení ve vojenské duchovní službě	751	V-5964 MV
TOMANOCZY Josef a spol.	Tomanoczy Josef (1. 5. 1893, kněz, Spišská Kapitula, 12 let) - Matis Pavel (19. 8. 1904, kněz, Spišská Bystrá, 11 let) - Cehula Josef (5. 3. 1898, kněz, Harichovce, 12 let) - Štefan Milan (12. 3. 1925, kněz, Černová, okr. Ružomberok, 11 let) - Mrkva Michal (23. 9. 1900, kněz, Spišský Hrušov, 12 let) - Smorádková Antonie (4. 5. 1919, Bratislava, 10 let)	- vlastizrada - vyzvědačství - přes VOJTAŠÁKA [spr. VOJTAŠŠÁKA - pozn. aut.] a NAHALKU zasílání špionážních zpráv do Vatikánu - ileg. úkryt na území ČSR (MILAN Štefan a NAHALKA Št.) - ileg. útěk do zahraničí agenta Vatikánu NAHALKY - bývalí kněží a představitelé řím.kat. církve - bývalá učitelka - bývalí funkcionáři HM, HS, SKM	udílení pověření v intencích mexických fakult - přebírání pověření a činnost vyplývající z mexických fakult - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - četba exkomunikačních dekretů - vedení a účast ve spolcích (Jednota katolických žen, Spišský Hrušov) - vedení a účast v kroužcích Katolické akce	1432	V-2332 MV

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Hesla z kartotéky „48“...	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
(TOMANOCZY Josef a spol.)			- četba pastýřských listů - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí - podpis petice		
TRUNEC Otakar a spol.	Blaise František (19. 9. 1913, kněz, Bohosudov, 12 let)	- ileg. skupina TRUNEC Otakar a spol. - protistátní letáky - ileg. přechody hranic - písemný špionážní styk se zahraniční emigrací prostřednictvím pašeráka, převaděče, spojky BUTY - nár. soc., kněží řím. kat. - vlastizrada, vyzvědačství	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - pomoc při přechodu hranic	949	V-867 Ústí nad Labem
UNGER Adolf a spol.	Furch Otto (20. 6. 1916, kněz, Frýdek, 11 let) - Nogol Josef (6. 1. 1913, kněz, Želiv, 10 let) - Bilko Leopold (15. 10. 1892, kněz, Želiv, 1 rok) - Mikeska Antonín (12. 5. 1908, Český Těšín, 9 let)	- souvislost se skupinou pořadové číslo 839 - špionáž pro vatikánskou rozvědku - reakční duchovenstvo řím.kat.církve - sdružování	kontakt s internuncia-turou - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - četba pastýřských listů - četba exkomunikač-ních dekretů	1038	V-776 Ostrava
UNZEITIG Antonín a spol.	Unzeiting Antonín (3. 6. 1907, kněz, Zděchov, okr. Vsetín, 15 let) - Železník Jan (26. 12. 1921, kněz, Bezdice, okr. Doksy, 13 let) - Prda Petr (17. 10. 1909, Holice, 6 let) - Skalická Anna (25. 5. 1912, Holice, 4 roky) - Medek Vojtěch (21. 1. 1924, Holice, 5 let a 6 měsíců) - Němec František (16. 12. 1926, Štěpánov, okr. Olomouc, 5 let) - Šiška Karel (28. 10. 1903, Holice, 4 roky) - Kosková Anežka (31. 12. 1912, Holice, 3 roky)	- ilegalita řím.kat. církve - rozšíření protistátních letáků - členové čs. strany lidové - velezrada	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - četba pastýřských listů - přebírání pověření a činnost vyplývající z mexických fakult - ukrývání církevního majetku	2495	V-2165 Ostrava

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Hesla z kartotéky „48“...	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
URBAN Alois a spol.	Urban Alois (2. 5. 1905, kněz, Rychaltice, okr. Místek, 9 let) - Bílek Ferdinand (2. 11. 1917, kněz, Hájek u Prahy, 7 let) - Rybenský Josef (4. 4. 1913, kněz, Stará Bělá u Ostravy, 4 roky) - Uher Jan (26. 8. 1926, laický katecheta, Ostrava-Zábřeh, 6 let) - Dvořáčková Marie (25. 9. 1927, katechetka, Nový Jičín, 5 let) - Tkáč Antonín (7. 1. 1920, Ostrava-Zábřeh, 6 let)	- rozvracení - protistátní letáky - pastýřské listy - ukrývání a poskytování finanční pomoci hledaným osobám - poskytování pomoci k útěkům do zahraničí - církev - lidovci	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - materiální podpora persekvovaným osobám - pomoc při přechodu hranic - vzdělávání a vedení bohoslovců mimo fakultu	2447	V-706 Ostrava
VALENA František a spol.	Valena František (2. 10. 1913, Praha, 22 let) - Šalša Vincenc (19. 5. 1916, kněz, Šumperk, 18 let) - Dacík Vincenc, Reginald, OP (21. 1. 1917, řeholní kněz, Olomouc, 19 let) - Vaněk Václav (7. 10. 1926, bohoslovec, Ostrava, 16 let) - Černý Bohuslav (24. 1. 1924, Olomouc, 20 let) - Razík Mečislav (26. 6. 1920, Brno, 15 let) - Vlček Josef (6. 6. 1920, Olomouc, 21 let) - Plocek Josef (8. 3. 1925, Praha, 13 let) - Svinka Adolf (29. 6. 1920, Kyjov, 15 let) - Havel Richard (26. 3. 1922, Praha, 17 let) - Löw Leopold (16. 8. 1914, Praha, 7 let)	- vlastizrada - vyzvědačství - podvod (peněžní machinace) - protistátní a výhružné letáky, časopisy a dopisy - styky do zahraničí přes italské vyslanectví v ČSR - styk s agenty západní rozvědky CIC - písemný a osobní styk do Vatikánu cestou agentů CIC a přes IVV - lidovci - napojení na vysokou církevní hierarchii	vedení a účast v kroužcích Katolické akce - kontakt s emigranty - kontakt s novináři nebo pracovníky zastupitelských úřadů západoevropských států - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí - rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - přechod hranic - tvorba textů kritických k režimu - četba pastýřských listů - kontakt s internunciaturou	1034	V-6419 MV
VRBÍK Josef a spol.	Vrbík Josef, Dismas, OH (5. 9. 1908, řeholník, Praha, 12 let) - Šulc Václav, Celestýn, OH (2. 5. 1891, řeholník, Praha, zemřel při vyšetřování) - Hányš Vladimír, Longinus, OH (18. 7. 1914, řeholní kněz, Praha, 7 let) - Vrbík Jan (28. 12. 1921, Praha, 1 rok)	- napomáhání v ileg. přechodech osob do zahraničí, uprchlíci - vyzvědačství (pro Vatikán) - církev - členové řádu Milosrdných sester	přechod hranic - pomoc při přechodu hranic - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí	932	V-6420 MV

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Hesla z kartotéky „48“...	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
WÁGNER Václav a spol.	Voráček Rudolf (6. 6. 1904, Praha, 7 let)	- ileg. přechody, uprchlíci - agenti americké CIC - vyzvědačství (CIC, Vatikán) - protistátní tiskoviny - lidovci - církev řím.kat.	rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu	762	V-6388 MV
WITKOVÁ Anežka a spol.	Witková Anežka, Antonie, OT (2. 3. 1894, řeholnice, Opava, 15 let) - Stuchlík Jindřich (22. 8. 1913, kněz, Kyjov, 12 let) - Knajblová Marie, Helena, OT (25. 4. 1888, řeholnice, Opava, 10 let) - Moravcová Ludmila, Klotildis, OT (9. 9. 1895, řeholnice, Opava, 7 let) - Dittmerová Marie, Inocencia, OT (9. 10. 1906, řeholnice, Svitavy, 2 roky) - Vanková Anastazie, Gisela, OT (11. 7. 1908, řeholnice, Opava, 6 let) - Podmanická Margita, Reineria, OT (17. 2. 1914, řeholnice, Opava, 4 roky) - Beňová Marie, Koleta, OT (13. 11. 1908, řeholnice, Svitavy, 6 let) - Axmanová Anna, Remigia, OT (17. 7. 1900, řeholnice, Opava, 5 let) - Moravcová Hedvika, Virgilia, OT (1. 8. 1918, řeholnice, Opava, 1 rok)	- rozšiřování tzv. pastýřských listů - špionáž pro Vatikán - machinace s národním majetkem - církev řím.kat.	kontakt s nadřízenými v zahraničí - kontakt s internunciaturou - kontakt s emigranty - četba pastýřských listů - ukrývání církevního majetku - kontakt s novináři nebo pracovníky zastupitelských úřadů západoevropských států - rozmnožování a rozšiřování náboženských textů	1210	V-704 Ostrava
ZACH Alois a spol.	Dostál Josef (27. 8. 1908, kněz, Nové Syrovice, okr. Moravské Budějovice, 4 roky)	- pomoc při ileg. útěku do zahraničí - farář řím. kat. - sdružování proti státu - neoznámení tr. činu	pomoc při přechodu hranic	2554	V-1525 Brno
ZELA Stanislav a spol.	Zela Stanislav (12. 7. 1893, biskup, Olomouc, 25 let) - Opasek Jan, Anastáz, OSB (20. 4. 1913, opat, Praha, doživotí) - Boukal Jan (8. 5. 1906, kněz, Praha, 18 let) - Mandl Antonín (27. 3. 1917, kněz, Praha, 25 let)	- církevní hierarchie (církev řím.kat.) - rozšiřování protistátních letáků - rozšiřování pastýřských listů - špionáž pro vatikánskou rozvědku	kontakt s nadřízenými v zahraničí - kontakt s internunciaturou - kontakt s emigranty - udílení pověření v intencích mexických fakult - tvorba textů kritických k režimu	839	V-3881 MV

Název tzv....	Osoby vyšetřované...	Hesla z kartotéky „48“...	Vyhodnocení (2010)	Pořadové...	Archivní...
(ZELA Stanislav a spol.)	- Švec Otakar (27. 8. 1888, kněz, Praha, 20 let) - Mrtvý Václav, SDB (1. 10. 1907, řeholní kněz, Praha, 15 let) - Kulač Jaroslav (29. 5. 1887, kněz, Praha, 17 let) - Jarolímek Stanislav, Bohuslav, OPraem. (14. 11. 1900, opat, Praha, 20 let) - Čihák Josef (11. 9. 1880, kněz, Praha, 10 let)	- styky s cizími diplomaty z francouzského, italského a belgického vyslanectví v Praze - špionáž pro francouzskou, belgickou a italskou rozvědku - členové čs. strany lidové	- rozmnožování a rozšiřování textů kritických k režimu - rozmnožování a rozšiřování náboženských textů - pomoc k přechodu hranic - kritika režimu během kázání a při výuce náboženství - vedení a účast v kroužcích Katolické akce - materiální podpora persekvovaným osobám - kontakt s novináři nebo pracovníky zastupitelských úřadů západoevropských států - ukrývání církevního majetku - pomoc při zasílání zpráv do zahraničí		
ZOUHAR Emil, SVAČINA Vratislav	Zouhar Emil (26. 12. 1912, kněz, Bystřice pod Pernštýnem, okr. Nové Město na Moravě, 13 let) - Zouharová Helena, Anuše (10. 5. 1907, řeholnice, Praha, 5 let) - Stražovský Vladimír (9. 7. 1920, kněz, Bystřice pod Pernštýnem, okr. Nové Město na Moravě, 4 roky) - Zmrzlík Alois, SDB (16. 9. 1912, řeholní kněz, Praha, 8 let) - Stejskal Felix, SJ (21. 5. 1900, řeholní kněz, Praha, 2 roky) - Hlavínová Františka, Cypriána (10. 9. 1874, řeholnice, Praha, 6 měsíců)	- organizování ileg. odchodů do zahraničí - styky s emigranty - lidovci - agent CIC Matějka Karel, krycí jméno. Fr. HORA - špionáž pro CIC - sdružování - členové čs. strany lidové - nedovolené ozbrojování	pomoc při přechodu hranic - materiální podpora perzekvovaným osobám - ukrývání uprchlíka	802	V-5488 MV

Akce PŘEKLADATEL – případ tajného spolupracovníka MALÍNSKÉHO

Jedna z forem spolupráce KGB a StB – pronikání do ruské emigrantské organizace NTS

Jan Kalous

Tento příspěvek[1] představuje první část sondy zaměřené na společné aktivity KGB a československé Státní bezpečnosti (StB) při pronikání do ruské emigrantské organizace NTS.[2] I když se dále zaměříme hlavně na období 70. a 80. let dvacátého století,

1 Příspěvek autor koncipoval na základě archivního výzkumu, především materiálů zachovaných ve fondech Archivu bezpečnostních složek (dále ABS). Jistě nevystihuje všechny atributy uvedené problematiky, nicméně to ani nebylo účelem; sám jej považuji za jistou formu pilotní sondy, která na dvou (v této 1. části jednoho) konkrétních osudech tajných spolupracovníků (TS) otevírá prostor pro poznání mechanismů a struktur moci. Text byl tedy zpracován na základě studia a analýzy dokumentů z činnosti StB: Vedle dochovaných agenturních spisů šlo i o plány činnosti a vyhodnocení plánů činnosti příslušných částí StB, o diplomové práce VŠ SNB apod. Použil jsem i některé z tiskovin NTS, které jsou v ČR k dispozici. Na toto téma jsem již publikoval dvě krátké studie: KALOUS, Jan: *Fašismus a komunismus v životě Anatola Vasiljeviče B.* In: *Transformace české a slovenské společnosti na prahu nového milénia a její úloha v současném globálním světě.* Aleš Čeněk, Dobrá Voda 2002, s. 100–105; KALOUS, Jan: *Spolupráce KGB a StB při pronikání do ruské emigrantské organizace NTS.* In: *Aktivity NKVD/KGB a její spolupráce s tajnými službami střední a východní Evropy 1945–1989, II.* Sborník k mezinárodní konferenci. ÚSTR, Praha 2009, s. 236–275.
Děkuji Miladě Kadlecové, Prokopu Tomkovi, Pavlu Žáčkovi a Radku Schovánkovi za cenné rady a doporučení při koncipování textu.

2 NTS – Nacionalno-trudovoj sojuz (Národní svaz práce; překládáno rovněž jako Národní dělnický svaz, Lidový svaz práce nebo Lidový pracovní svaz) – sociálně demokratické hnutí ruské emigrace. Organizace NTS vznikla roku 1930 v Bělehradě, záhy otevřela své pobočky v Praze a Paříži (tzn. ve významných centrech meziválečné ruské emigrace). Zakladatelem byla mladší generace ruské poříjnové emigrace a zástupci exilových studentských spolků. Cílem NTS bylo připravovat uvnitř SSSR „půdu" pro vytvoření modelu klasické západní demokracie po předpokládaném zhroucení bolševického režimu. První ilegální buňky NTS v Sovětském svazu vznikly v roce 1943 a záhy se rozšířily po celé zemi (členy NTS byli rovněž komunisté). Sovětský režim členy tvrdě pronásledoval. Po přepadení SSSR Německem v červnu 1941 zaujalo vedení NTS vyčkávací stanovisko, které se postupně měnilo v despekt, mj. také vzhledem k Hitlerovým plánům vytvořit na Východě Lebensraum („životní prostor") s neomezenými zdroji levné otrocké práce. NTS vyhlásilo heslo: „Rusko bez Němců a komunistů!" Řada členů se zapojila do

nedovolím si zde tvrdit, že k podobným agenturním akcím a snahám o rozkrytí, proniknutí a ovlivňování či přímo narušování činnosti NTS na bázi spolupráce státně bezpečnostních a zpravodajských složek nedocházelo již v předcházejícím období.

Právě naopak. Je zřejmé, že aktivity proti exilovým centrům v demokratických státech tvořily jednu z priorit vzájemných jednání mezi československou StB a sovětskou KGB. Platí to od samého počátku vytváření nového bezpečnostního aparátu v ČSR po skončení druhé světové války.[3] Pro obě zúčastněné strany skýtala taková participace při pronikání do exilových struktur jisté výhody (např. možnost sladit společný postup a neohrozit si vlastní zpravodajská snažení, výměnu důležitých informací, vytváření účinných dezinformací apod.). Vzájemná koordinace aktivit tedy znamenala nejen výměnu informací o ruském protibolševickém exilu nebo o československé poúnorové a posrpnové emigraci a jejich čelných představitelích, ale také snahu proniknout do organizací, zmapovat jejich struktury a činnosti a ovlivňovat je.[4]

Uvědomuji si proto, že hovořím-li v tomto případě o metodice práce komunistických bezpečnostních složek při „rozpracování" tzv. ideologického nepřítele, ke kterému patřily organizace NTS či OUN[5], pak v obecné rovině popisuji mechanismus

protifašistického odboje (např. podle statistiky organizace byl každý pátý člen NTS popraven za činnost proti Říši). Po válce obnovovala NTS postupně svoji činnost. Vznikly dokonce regionální organizace NTS v zemích sovětského satelitního bloku. Činnost NTS pochopitelně nezůstávala stranou zájmu tajných služeb komunistických států, především KGB, která zaměření a činnost proti NTS koordinovala. Centrála NTS ve Frankfurtu nad Mohanem evidovala v roce 1991 přes devadesát buněk NTS v SSSR. V roce 1945 vzniklo nakladatelství POSEV; kromě stejnojmenného společenského dvouměsíčníku vydávalo literární čtvrtletník *Grani*.
Více o NTS viz např. BYSTROV, Vladimír: *Dialog v Praze. Rusko – Rusko.* In: *Reflex*, ročník II., č. 15, 9. 4. 1991, s. 26–27. Dále pak dílčí poznámky in: ANDREW, Christopher – MITROCHIN, Vasilij: *KGB – neznámé špionážní operace. Mitrochinův archiv*. Academia, Praha 2001; ANDREW, Christopher – MITROCHIN, Vasilij: *Operace KGB a studená válka. Mitrochinův archiv II.* Academia, Praha 2008. Heslo „NTS" lze najít in: ROEWER, Helmut – SCHÄFER, Stefan – UHL, Matthias: *Encyklopedie tajných služeb ve 20. století*. Universum, Praha 2006, s. 306.

3 Viz např. KALOUS, Jan: *Štěpán Plaček. Život zpravodajského fanatika ve službách KSČ*. ÚSTR, Praha 2010, s. 72–76.

4 Některé konkrétní formy spolupráce StB a KGB zmiňuje např. Jiří Bašta ve své studii, která více rozkrývá podstatu činnosti a aktivit proti vnějšímu nepříteli, představenou na tak výlučném materiálu, jaký tvoří diplomové práce absolventů VŠ SNB. Viz BAŠTA, Jiří: *Kontrarozvědná činnost StB proti vnějšímu nepříteli v diplomových pracích absolventů VŠ SNB.* In: *Securitas imperii*, č. 9. ÚDV, Praha 2002, s. 201–209.

5 OUN – Organizace ukrajinských nacionalistů, založená ve 20. letech dvacátého století, která se posléze provázala s činností německých tajných služeb (např. abwehru). Nicméně Hitler byl k vyhlášení svobodné Ukrajiny velmi rezervovaný. Po porážkách německých armád na východní frontě se politika vůči OUN změnila – její členové byli Němci vyzbrojováni k boji proti SSSR. V letech 1944–1947 pak došlo k bojům právě mezi vojenským křídlem OUN (UPA – Ukrajinská povstalecká armáda; tzv. banderovci) a oddíly NKVD. Po druhé světové válce se sídlem hnutí stal Mnichov. Jeho představitel Stěpan Bandera byl v říjnu 1959 zavražděn agentem KGB. Viz ROEWER, Helmut – SCHÄFER, Stefan – UHL, Matthias: *Encyklopedie tajných služeb ve 20. století*, s. 333.

vlastní zpravodajské práce totalitních režimů, prováděných většinou na území západních demokratických států.

Při vzájemných kontaktech se přímo proti centrále nebo částem organizace NTS posléze spojily na československé straně správy Státní bezpečnosti, zabývající se vnitřním protivníkem (X. správa MV/později II. správa/), a I. správa MV (rozvědka) se sovětskou V. správou KGB (zabývající se také tzv. vnitřním nepřítelem, a dále rovněž ideologií a propagandou). Pokud bylo potřeba, pak do hry vstupovaly i další segmenty bezpečnostních aparátů (např. VI. správa MV – zpravodajská technika).

Během 70. a 80. let směrovalo příslušné 3. oddělení 4. odboru X. správy[6] v kooperaci s V. správou KGB v obecné rovině v souvislosti s pronikáním do NTS k těmto cílům:

- zmapovat činnost organizace NTS jako celku;
- proniknout do jednotlivých poboček a do centrály NTS ve Frankfurtu nad Mohanem;
- sledovat a zjistit osobní údaje jednotlivých představitelů NTS, včetně jejich fotografií (sháněny ovšem byly i fotografie objektů NTS);
- ovlivňovat činnost NTS;
- zjišťovat odběratele publikací a tiskovin NTS v SSSR a v ostatních socialistických zemích;
- shánět informace pro vedení propagandistických kampaní proti NTS;
- vylákat některého z významných členů NTS do ČSSR a zde monitorovat jeho styky;
- prostřednictvím NTS získat informace o činnosti čs. emigrace (Tigrid, Pelikán), případně proniknout do Radia Svobodná Evropa.

V představených aktivitách rezonuje dlouhodobý potenciál StB a KGB na pronikání do cílů, na kterých existoval konstantní zájem obou účastníků. Dělo se tak na bázi vzájemné důvěry a solidarity. Například jen v roce 1985 nasadilo 3. oddělení 4. odboru X. správy pouze do problematiky NTS devět tajných spolupracovníků!

Z plánů práce a vyhodnocení plánů práce příslušné části X. správy se mi v daném časovém období (70. a 80. léta) podařilo dohledat a částečně i zdokumentovat celkem sedmnáct akcí, které Státní bezpečnost za souhlasu a v součinnosti se sovětskou stranou průkazně „rozehrála" proti NTS, a které měly ve větší či menší míře naplňovat zmíněné cíle. Šlo o tyto akce:

„Rozpracováním" OUN se v tomto příspěvku nebudeme zabývat, čímž však nechci naznačit, že by šlo o zanedbávanou oblast zpravodajského zájmu. Právě naopak – je evidentní, že i vůči ní byl zájem KGB a československé StB srovnatelný s aktivitami namířenými proti NTS. Totéž lze říci i o shodné metodice rozpracování. Příspěvek je zaměřen především na dvě akce proti NTS, nikoliv proti OUN.

6 Představu o činnosti X. správy SNB lze získat ze studie viz KOUTEK, Ondřej: *X. správa SNB – útvar Státní bezpečnosti určený pro boj proti tzv. vnitřnímu nepříteli*. In: *Securitas imperii*, č. 14, ÚDV, Praha 2006, s. 354–410.

1) **Akce ARISTOTELES.** Cílem akce bylo vypracovat kontakt s centrálou NTS; tajný spolupracovník byl napojen na pobočku NTS v Paříži.

2) **Akce ATAMAN.** Cílem akce bylo proniknutí do centrály NTS a zmapování její struktury a činnosti.

3) **Akce BELGIE.** Cílem akce bylo tzv. podstavit tajného spolupracovníka centrále NTS.

4) **Akce BEN.** Cílem bylo rozpracovávat a shánět informace na člena vedení NTS Artěmova.

5) **Akce DÁŠA.** Cílem akce bylo rozpracovávat emisara (či emisary) NTS a případně ho vylákat do ČSSR.

6) **Akce DORTMUND.** Cílem akce bylo rozpracovávat centrálu NTS, případně vylákat emisara NTS do ČSSR.

7) **Akce EIFEL.** Cílem akce bylo rozpracovávat pobočku NTS ve Francii.

8) **Akce FRANKFURT.** Cílem akce bylo vytvořit možnost spojení na centrálu NTS, dále pak vylákání emisara NTS do ČSSR; (k uvedenému došlo nejméně dvakrát, spíše však vícekrát).

9) **Akce GYMNAZISTA.** Cílem akce bylo podstavit tajného spolupracovníka centrále NTS.

10) **Akce MÁJ.** Cílem akce bylo pátrání po pachateli rozesílání materiálů NTS v ČSSR.

11) **Akce OFFENBACH.** Cílem akce bylo navázat kontakt do zájmového prostředí z řad kulturních pracovníků v Moskvě; dále pak vytvoření předpokladů pro rozehrání agenturně operativní hry s protivníkem.

12) **Akce PAŘÍŽ.** Cílem akce bylo rozpracovat pobočku NTS v Paříži.

13) **Akce PŘEKLADATEL.** Cílem akce bylo proniknout do centrály NTS, získat zde informace o vedoucích představitelích NTS (Vladimír Poremský, Nikolaj Bevad).

14) **Akce RADA.** Cílem akce bylo získání podkladů pro vedení dezinformační kampaně proti NTS.

15) **Akce ROTTERDAM.** Cílem akce bylo vylákání a sledování styků emisara NTS v ČSSR.

16) **Akce SAŠA.** Cílem akce bylo vysazení tajného spolupracovníka do centrály NTS do SRN a „rozpracování" členky NTS B. Lange.

17) **Akce VÁŇA.** Cílem akce bylo podstavení sovětského tajného spolupracovníka SPIRIDONOVA do centrály NTS.

Následující text je zaměřen na analýzu dvou velkých akcí Státní bezpečnosti (myšleno především rozsahem dochovaného archivního materiálu) proti NTS v průběhu 70. a 80. let dvacátého století. Z obou přitom jasně vyplývá způsob a míra participace KGB. První z nich je akce PŘEKLADATEL (předkládaná v tomto čísle sborníku ABS), druhou pak akce ATAMAN (chystaná v pokračování).

Tajný spolupracovník StB MALÍNSKÝ v akci PŘEKLADATEL

Michal Nikolajevič Okuněv se narodil 31. března 1919 v ruském městě Sumy. Jeho otec Nikolaj Okuněv byl profesorem byzantského umění, který po bolševické revoluci emigroval do Prahy a vyučoval tento obor na Univerzitě Karlově. Mladý Michal Okuněv zde v letech 1929–1938 studoval na anglickém reálném gymnáziu a poté na Vysoké škole pozemního stavitelství. Po uzavření českých vysokých škol přešel na průmyslovou školu stavební a následně pracoval jako dělník v Junkersových závodech v Praze. Po osvobození ČSR se vrátil ke studiu vysoké školy, konkrétně na Fakultě architektury a pozemního stavitelství. Po absolutoriu zde působil jako odborný asistent a současně se zaměřil na vědeckou aspiranturu.

V letech 1946–1947 byl Michal Okuněv aktivním členem Mezinárodního svazu studentstva (MSS), mimo jiné organizoval kongres MSS v Praze a Festival mládeže. Do prověrek v roce 1950 byl členem KSČ. Následovalo však jeho vyloučení; údajně neměl kladný poměr k SSSR, když například veřejně prohlásil, že SSSR je propadlištěm lidí, kteří většinově nesouhlasí s režimem. V té době byl již ženatý – jeho manželka byla akademickou sochařkou; v manželství se narodily dvě děti – syn Alexej a dcera Taťjana. Okuněv hovořil rusky, anglicky, německy a částečně francouzsky. V roce 1958 změnil zaměstnání, stal se výstavním referentem v Československé obchodní komoře (ČOK) v Praze.

V polovině padesátých let osudově „vstoupila" do jeho relativně poklidného života československá Státní bezpečnost. Lze předpokládat, že podobně jako mnozí jiní, byl také Okuněv vytypován pro spolupráci na bázi ruských emigrantských organizací. Vždyť v nich působili lidé, které znal a kteří naopak znali také jeho.

Dne 29. května 1956 předložil referent 6. oddělení 3. odboru Krajské správy MV Praha nadporučík Karel Řezáč návrh na vázání Ing. Michala Okuněva jako informátora.[7] Cílem bylo zapojit Okuněva (předpokládalo se jeho získání na ideovém podkladě) do rozpracování ruské emigrantské organizace NTS. Podle informací tajného spolupracovníka s krycím jménem SERJOŽA[8], se kterým 6. oddělení 3. odboru KS MV Praha ukončilo začátkem roku 1956 kontakty, byl Okuněv jedním z aktivních členů NTS. Rodina profesora Okuněva totiž bydlela v době první republiky a okupace v Praze 6 v domě, v němž žili pouze ruští emigranti. Okuněv se měl zaměřit na navazování osobních kontaktů právě s představiteli NTS. „*Z výše uvedených poznatků je zřejmé, že Ing. Okuněv Michal v případě přijetí spolupráce bude mít vzhledem ke stykům*

7 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 4–8. Návrh na vázání ke spolupráci jako informátora. Přísně tajné. Datováno v Praze 29. 5. 1956, bez čj.; podepsáni: zpracoval – referent 6. odd. npor. Karel Řezáč; doporučuje – náčelník 6. odd. por. Jiří Dvořák; souhlasí – náčelník 3. odboru npor. (podpis nečitelný).

8 Tajným spolupracovníkem s krycím jménem SERJOŽA byl Michal Romberg (nar. 1916), vedený jako agent od 16. 11. 1954 pod reg. č. 1153, jehož spolupráce s StB byla ukončena 27. 3. 1956 (pod arch. č. 19157). Od ledna 1978 pak byl na jméno Michal Romberg veden svazek prověřované osoby reg. č. 14374, pod krycím jménem SERJOŽA, který byl v srpnu 1981 ukončen a uložen do archivu pod arch. č. 642462 MV.

s ruskou emigrací možnost podat přehled o činnosti NTS v ČSR a jako osoba, která se v jejich kruzích pohybovala, tuto aktivně rozpracovávat," zdůvodňoval návrh na vázání nadporučík Řezáč. S Okuněvem se měla uskutečnit schůzka, během níž by mu bylo předestřeno zaměření jeho budoucích aktivit pro StB. Řezáč si nicméně nebyl úplně jistý, zda Okuněv spolupráci s StB přijme. „*Jestliže bude odmítat hovořit o činnosti NTS a bude popírat svoji účast a styky se členy NTS, bude od verbovky i od hloubkového vytěžení k organizaci a NTS upuštěno*." Pro StB by spolupráce s Okuněvem měla svoji nezanedbatelnou hodnotu, neboť byl v meziválečném období členem emigrantských organizací a s řadou vedoucích funkcionářů NTS se tak znal osobně.

Řezáčovy obavy se však ukázaly jako neopodstatněné. Okuněv spolupráci ochotně přijal a dne 31. května 1956 se „na ideologickém podkladě" stal informátorem StB pod krycím jménem ALEXANDR.

Již o měsíc později, koncem června 1956, navrhl tentýž nadporučík Řezáč převedení „informátora" ALEXANDRA na „agenta": „*Spolupracovník se v průběhu vázání a v průběhu schůzek projevil jako naprosto seriosní člověk, s důvěrou mezi ruskou emigrací a u členů NTS (Nacionální svaz nového pokolení), kteří žijí v Praze. Nesouhlasí však s jejich ideologií a je ochoten proti nim ve spolupráci s orgány MV pracovat. Sám v průběhu tří schůzek, které s ním byly od doby vázání uskutečněny, prohlásil, že vidí nutnost proti NTS pracovat.*"[9] Za přínosnou pro takovou „práci" považoval Řezáč znalost lidí a prostředí, které se v budoucnu mělo stát předmětem jeho zájmu. Okuněv byl již v této době zaměřován na jednotlivé členy NTS, například na Nikolaje Lapina a na Jaroslava Černicina (oba v té době žijící v Praze), dále pak na Věru Červinkovou (provdanou za Šornikova; její sestra žijící v New Yorku se provdala za Lva Obolenského, syna knížete Sergeje Obolenského).

Že československá Státní bezpečnost chtěla Okuněva využít pro získání informací z prostředí NTS, svědčí mj. i návrh předložený v únoru 1957 na zapojení spolupracovníka ALEXANDRA během jeho cesty do Vídně do akce namířené proti Nikolaji Ivanoviči Bevadovi.[10] Bevad byl podle informací StB aktivním funkcionářem NTS. V roce 1945 uprchl z ČSR do USA, kde byl zaměstnán v ruské sekci OSN. Podle zpráv tajného spolupracovníka StB s krycím jménem MARKO[11] se měl N. I. Bevad začátkem roku 1957 nacházet na území SRN a Rakouska. Okuněv byl Bevadovým přítelem, takže jeho zapojení do akce nemělo u Bevadových příbuzných vzbudit podezření.

9 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 9. Návrh na vázání ke spolupráci jako agenta. Datováno v Praze 28. 6. 1956, bez čj.; podepsáni: vypracoval – npor. Karel Řezáč; doporučuje – náčelník 3. odboru – (podpis nečitelný); náčelník 6. odd. por. Dvořák, schvaluji – náčelník KS-MV Praha (podpis nečitelný).

10 Tamtéž, s. 10–15. Návrh na kontakt Bevada Nikolaje. Přísně tajné. Datováno v Praze 25. 2. 1957, bez čj.; podepsáni: operativní pracovník – por. Karel Caha, náčelník odd. 314 – por. Otakar Forstík; doporučuji – náčelník 1. odboru mjr. Alois Zalabák; souhlasím – bez podpisu.

11 Tajným spolupracovníkem s krycím jménem MARKO byl Boris Čebotarev (nar. 1917), vedený jako agent od 6. 2.1954 pod reg. č. 1719, jehož spolupráce s StB byla ukončena 30. 7. 1964 (pod arch. č. 585663 MV).

Okuněv měl důvěru jeho matky, která se mu svěřovala např. se svojí korespondencí se synem. Při setkání s Bevadem měl vycházet z dřívější známosti a citově na něj působit ve smyslu naplnění přání jeho matky – před smrtí se s ním ještě naposledy setkat. Okuněv měl během rozhovoru s Bevadem působit velmi otevřeně, tzn. měl vytvořit dojem, že ze starého kamarádství udělá pro Bevada vše, o co si dotyčný řekne. Ke schůzce s Bevadem však nedošlo, ALEXANDR úkoly tedy splnit nemohl.

Státní bezpečnost byla s průběhem a rozsahem činnosti svého spolupracovníka ALEXANDRA-Okuněva velice spokojená: „*Za dobu spolupráce podal celkem 85 písemných agenturních zpráv, z nichž většina se týká osob v souvislosti s činností organizace VÍŤAZ*[12] *a NTS […] Prověřováním zpráv, které spolupracovník podal, bylo zjištěno, že jsou pravdivé a nezkreslené. Ukládané úkoly plní přesně a mnohdy sám navrhuje, jak by bylo lépe uložený úkol splnit […] Z jeho jednání je vidět, že spolupracuje se zájmem, aniž by z toho hledal pro sebe nějaký prospěch.*“[13]

Kromě takového hodnocení lze spokojenost StB doložit i dalšími, náročnějšími úkoly, pro jejichž splnění byl Okuněv vyslán do „kapitalistického nepřátelského prostředí“.

V květnu 1958 totiž starší referent 6. oddělení 3. odboru Krajské správy MV Praha nadporučík Karel Řezáč navrhl jeho vyslání na mezinárodní výstavu do Bruselu.[14] Okuněv měl cestu využít k zintenzivnění kontaktů na ruské emigranty na Západě. Měl přitom získat co nejvíce poznatků k následujícím osobám; (Řezáč mu ke každé vypracoval krátké legendy):

- Natálie Androultová (bytem Brusel). V říjnu 1949 uprchla do SRN, předtím pracovala na pražském brazilském velvyslanectví, v roce 1958 získala belgické státní občanství. Okuněv ji znal osobně (stejně jako její rodiče a prvního manžela – Borise Hanše). Úkol pro Okuněva: proniknout jejím prostřednictvím do ruských emigrantských organizací v Belgii, zjistit jejich strukturu a personální složení, zaměřit se hlavně na NTS.
- Sergej Tarasov (bytem Bad Homburg, rozpracován III. správou MV). Aktivní člen NTS, „*zástupce vedoucího špionážní školy NTS v Bad Homburgu*“, v roce 1945 uprchl z ČSR do SRN. Okuněv znal jeho sestru Galinu Ambrožovou žijící v Praze. Úkol pro Okuněva: po příjezdu do Belgie odeslat Ambrožové dopis adresovaný rodičům (předpoklad: mohli by se s Okuněvem spojit a chtít do ČSR něco dopravit, on by se jejich prostřednictvím mohl dostat do kontaktu s NTS).
- Nikolaj Bevad (bytem New York, od roku 1957 Paříž, rozpracován III. správou MV). Jeden z čelných funkcionářů NTS, v roce 1945 utekl z ČSR na Západ, od roku 1957 žil v Paříži. Okuněv byl ve styku s jeho matkou. Úkol pro Okuněva: stejný jako u Tarasova, tzn. snažit se o navázání kontaktu s Bevadem.

12 VÍŤAZ – skautská organizace ruské emigrantské mládeže.

13 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 16–26. Návrh na vyslání agenta ALEXANDRA do Belgie. Přísně tajné. Datováno v Praze 19. 5. 1958, bez čj.; podepsáni: zpracoval – npor. Karel Řezáč, doporučuji – náčelník 3. odboru kpt. (podpis nečitelný), náčelník 6. odd. (podpis nečitelný), souhlasím – náčelník KS-MV Praha mjr. (podpis nečitelný).

14 Tamtéž.

- Nikolaj Andrejev (bytem Cambridge). Aktivní člen NTS, profesor na univerzitě v Cambridge. Okuněv ho osobně znal (Andrejev byl žákem jeho otce na univerzitě v Praze). Úkol pro Okuněva: napsat Andrejevovi z Belgie a snažit se o navázání písemných kontaktů v budoucnu.
- Nestor Eemans a Hugo Vrielynck (belgičtí novináři v zájmovém okruhu I. správy MV).

V Belgii převzala (tj. řídila a kontrolovala) spolupracovníka ALEXANDRA I. správa MV. V Bruselu již byl Okuněv úspěšnější. Setkal se s Natálií Androultovou, Dmitrijem Pletserem (členem NTS), Nikolajem Bevadem a Evženem Žerlicinem (členem NTS žijícím v Bruselu, s nímž si poté dopisoval). Bevad popisoval svůj příběh i situaci, ve které se momentálně nacházel a varoval Okuněva před přílišnou důvěřivostí k Rusům žijícím v ČSR, neboť podle jeho slov hodně z nich pracuje pro Státní bezpečnost. Netušil, že se v osobě Okuněva-ALEXANDRA právě s jedním z nich setkal.

V březnu 1959 se Michal Okuněv připravoval na sedmdesátidenní služební cestu do Casablanky. Státní bezpečnost se na využití jeho cesty rovněž chystala.[15] Do té doby jim Okuněv předal 107 písemných zpráv. V jednom z dopisů psal Žerlicinovi o mezipřistání v Paříži s tím, že by se případně mohli setkat. Získat pro StB co nejvíce informací o NTS – tak by se dal stručně a výstižně shrnout konstantní Okuněvův úkol. A jako tajný spolupracovník si v Casablance ALEXANDR počínal ke spokojenosti StB. Svědčí o tom „Zpráva o výsledku cesty našeho spolupracovníka ALEXANDRA do zahraničí", datovaná dne 22. května 1959.[16]

Také Evžen Žerlicin vyzýval Okuněva k opatrnosti a k rezervovanosti vůči některým podezřelým lidem, protože *„i stěny mají uši"*. Dne 29. dubna 1959 se s ním na zpáteční cestě ALEXANDR v Bruselu sešel a Žerlicin mu tlumočil pozdravy od Vladimíra Horáčka (vydavatele časopisu NTS) a zároveň i jeho nabídku jako externího autora komentářů o situaci v ČSR (články by vycházely pod šifrou „F"). Okuněv tuto možnost zatím odmítl.

V březnu 1960 odjel TS ALEXANDR pracovně opět do Casablanky. Podle záznamů StB jí k březnu 1960 předal Okuněv celkem 210 zpráv.[17] StB mu „na cestu" přibalila několik úkolů:

15 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 27–31. Krajská správa ministerstva vnitra Praha. Návrh na úkolování agenta ALEXANDRA při cestě do Casablanky. Přísně tajné. Datováno v Praze 10. 3. 1959, bez čj.; podepsáni: vypracoval – por. Hiřman, doporučuji – npor. (podpis nečitelný), schvaluji – kpt. (podpis nečitelný), souhlasím – mjr. (podpis nečitelný).

16 Tamtéž, s. 36–43. Zpráva o výsledku cesty našeho spolupracovníka ALEXANDRA do zahraničí. Tajné! Adresováno: NMV plk. Kudrna. Datováno 22. 5. 1959, čj.: A/3-0314/314-59; podepsán: náčelník KS-MV Praha – pplk. Miroslav Mašek.

17 Tamtéž, s. 32–35. III. správa MV, 1. odbor. Návrh na úkolování agenta ALEXANDRA. Přísně tajné. Datováno v Praze 24. 2. 1960, bez čj.; podepsáni: operativní pracovník – npor. Jindřich Steklý, náčelník odd. 314 – npor. Otakar Forstík, náčelník 1. odboru – mjr. Alois Zalabák, souhlasím – (podpis nečitelný). Přílohu tvoří: „Úkoly pro spolupracovníka ALEXANDRA". Podepsán: operativní pracovník – npor. Jindřich Steklý. Viz ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 44–48.

1) V Paříži se měl sejít s Bevadem. V tomto smyslu si měl prostřednictvím Bevadovy matky zajistit jeho přítomnost na francouzském letišti.
2) O svém odjezdu vyrozumí taktéž Žerlicina, přičemž by bylo dobré s ním udržovat a jeho prostřednictvím také posilovat kontakty a získávat si důvěru dalších osob z NTS.

S Bevadem měl probrat obsah posledních rozhovorů se Žerlicinem a přiblížit mu svou situaci v ČSR, která by mu posléze získala větší důvěryhodnost v prostředí NTS: (měl v ČSR rodinu, výhodné zaměstnání, celkově se měl prezentovat jako spokojený). V Casablance měl Okuněva kontaktovat Žerlicinův člověk (poznávací znamení: předložení druhé poloviny vizitky. Vzhledem k tomu, že StB nevěděla o koho se jedná, měl ALEXANDR postupovat obezřetně, ale současně tak, aby si získal jeho důvěru.)

Tato cesta do Casablanky (ve dnech 23. března až 31. května 1960 byl organizačním vedoucím československé výstavy) ale nedopadla pro ALEXANDRA-Okuněva dobře. Předal sice StB šest zpráv (např. informaci o zradě agenta s krycím jménem MARKO-Boris Čebotarev, a k tomu Bevadovu aktuální fotografii), avšak na druhé straně ztratil šest pasů svých kolegů, 80 000 marockých franků a několik různých předmětů. Celkové hodnocení Okuněvovy činnosti v Casablance se lišilo: Zatímco III. správa MV (která ALEXANDRA řídila) se klonila k Okuněvovu vysvětlení příčin uvedených ztrát a vysoce hodnotila zpravodajský přínos jeho cesty,[18] I. správa MV upozorňovala na nezvládnutí pozice vedoucího čs. expozice a na amorálnost jeho chování; v hodnocení převažovaly spíše negativní tóny: *„Vážným nedostatkem je, že hodně pije a má sklony k ženám. Z těchto důvodů nedoporučuji další jeho využití jako spolupracovníka, a to ani na domácí bási."*[19]

Také v Československé obchodní komoře zřejmě vnímali celou situaci stejně jako na I. správě, takže Michal Okuněv byl z ČOK k 30. srpnu 1960 propuštěn.[20]

Transformovaná II. správa MV nicméně nepovažovala Okuněvovo provinění v Casablance za závažné a pokračovala s ním ve spolupráci i v dalším období pod novým krycím jménem MALÍNSKÝ. Jeho zadání ovšem zůstalo stejné: Rozvíjet kontakty s Bevadem a Žerlicinem, rozkrývat strukturu a personální obsazení organizace NTS. Z tohoto hlediska byl Okuněv považován za velmi perspektivního.

Státní bezpečnost začala v Okuněvově nelehké životní situaci (po propuštění z ČOK byl nezaměstnaný) připravovat na podzim 1960 jeho vysazení do centrály NTS v SRN.

---

18 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 51–52. III. správa MV, 1. odbor. Spolupracovník ALEXANDR – předložení zprávy. Přísně tajné. Datováno v Praze 23. 6. 1960, bez čj.; podepsán: operativní pracovník – npor. Jindřich Steklý.

19 Tamtéž, s. 49–50. Ministerstvo vnitra. Věc: spolupracovník ALEXANDR – vyhodnocení spolupráce. Přísně tajné. Adresováno: k rukám náčelníka III. správy MV. Datováno v Praze 14. 7. 1960, čj.: A/1-00295/152-60; podepsáni: vyhodnocení provedl – starší referent 1. odd. 15. odboru I. správy MV npor. Štrans, náčelník I. správy MV – v. z. pplk. (podpis nečitelný).

20 Tamtéž, s. 53–54. III. správa MV, 1. odbor. Charakteristika spolupracovníka ALEXANDRA. Přísně tajné. Datováno v Praze 14. 9. 1960, bez čj.; podepsán: operativní pracovník – npor. Jindřich Steklý.

„Tato situace se jeví z hlediska operativních účelů pro nás výhodná k jeho řádnému proškolení před vysazením do zahraničí. Vyvedení spolupracovníka MALÍNSKÉHO bylo předběžně projednáno se s. „P" na II. správě, který s provedením akce souhlasí s tím, že bude do Moskvy poslána zpráva za účelem ověření si vhodného způsobu vyvedení, aby se tato akce neprováděla obdobným způsobem, jakým jsou prováděny akce jejich […]"[21] konstatoval nadporučík Steklý v „Návrhu na proškolení spolupracovníka před jeho vysazením" v listopadu 1960.

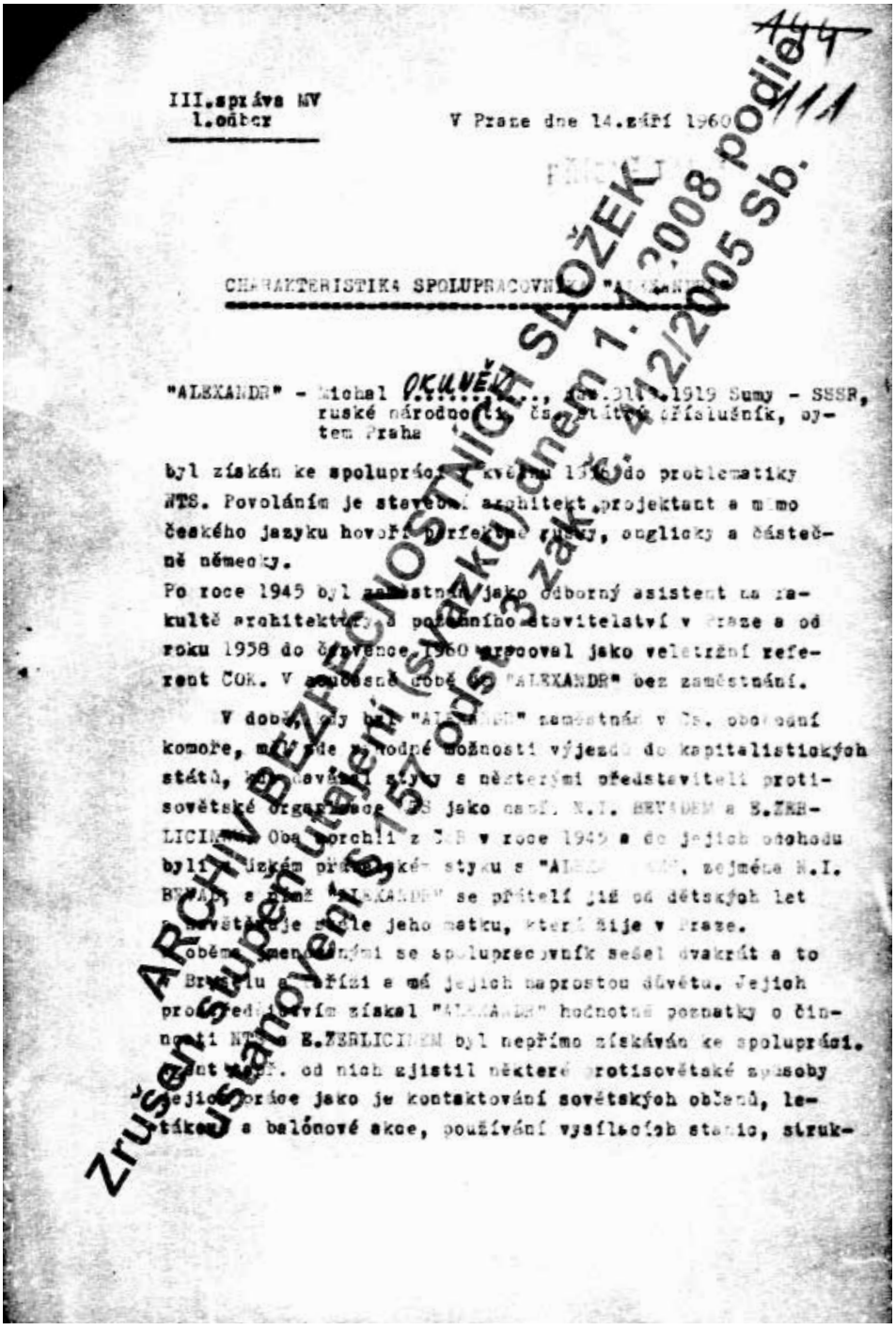
Okuněv-MALÍNSKÝ měl být ještě před vysazením vyškolen k používání tajnopisu a kódu, ke snímání emulze a fotografování, ke konspirativnímu kontaktu se svým řídícím orgánem a k obsluze radiové stanice pro přijímání zpráv. Měla být rovněž připravena věrohodná zpravodajská legenda. Okuněv neměl stálý příjem; pracoval totiž jako příležitostný překladatel. I v tomto směru mu pomohla Státní bezpečnost. Do doby „vysazení" dostával 1000 korun měsíčně. Dne 18. srpna 1961 předložil starší referent 2. oddělení 1. odboru II. správy MV nadporučík Jindřich Steklý „Návrh na trvalé vysazení spolupracovníka MALÍNSKÉHO do kapitalistického zahraničí".[22]

„Hlavním cílem vyvedení spol. MALÍNSKÉHO je jeho podstavení protisovětské organizaci NTS […] v kapitalistickém zahraničí […] Přestože je po linii ruské emigrace námi rozpracovávána jako prvořadý objekt, nemáme dosud agenta, který by nám podával zprávy o její konkrétní nepřátelské činnosti. Jsme závislí na oficiálních a agenturních zprávách, které jsou pouze okrajové. Agent MALÍNSKÝ je vhodným typem pro rozpracovávání této organizace vzhledem k tomu, že se osobně zná s některými představiteli NTS, kteří pro roce 1945 uprchli z ČSR, jako Evžen ŽERLICIN, Sergej TARASOV, Nikolaj BEVAD, Vladimír HORÁČEK a další, s nimiž se přátelí," zdůvodňoval motivaci Okuněvova vysazení do Frankfurtu nad Mohanem npor. Steklý s tím, že by se právě prostřednictvím agenta MALÍNSKÉHO daly získat cenné informace z *„nepřátelského prostředí organizace NTS"*.

V následném obsáhlém Okuněvově hodnocení již převažovaly klady: Státní bezpečnosti předal 150 zpráv. Právě na základě několika jeho informací byl v květnu 1961 zadržen Státní bezpečností dr. Petr Nikolajevič Savický. Svůj odchod z ČSR, připravovaný se Státní bezpečností, by Okuněv zdůvodňoval existenčními těžkostmi po propuštění z ČOK a rozpadem manželství, což byla připravená verze zpravodajské legendy. Stejný příběh použil i pro Helenu Obolenskou, která v roce 1949 odešla z ČSR do Švýcarska a posléze do USA (s Okuněvem se znala a měla vazby na ruskou emigraci).

21 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 67–73. II. správa MV, 2. odbor. Návrh na technické vyškolení spol. MALÍNSKÉHO za účelem jeho vysazení do Německé spolkové republiky. Přísně tajné. Datováno v Praze 17. 11. 1960, bez čj.; podepsáni: operativní pracovník – npor. Jindřich Steklý, náčelník 2. odd. – npor. Otakar Forstík, náčelník 2. odboru – kpt. Milan Makový, souhlasím – (podpis nečitelný).

22 Tamtéž, s. 74–81. II. správa ministerstva vnitra, 1. odbor. Návrh na trvalé vysazení spol. MALÍNSKÉHO do kapitalistického zahraničí. Přísně tajné. Datováno v Praze 18. 8. 1961, bez čj.; podepsáni: operativní pracovník – npor. Jindřich Steklý, náčelník 2. odd. – npor. Otakar Forstík, náčelník 1. odboru – kpt. Milan Makový, souhlasím – (podpis nečitelný). V příloze následují „Úkoly pro spolupracovníka MALÍNSKÉHO". Podepsán: npor. Jindřich Steklý.

III.správa MV
1.odbor

V Praze dne 14.září 1960

444
111

PŘÍSNĚ TAJNÉ

CHARAKTERISTIKA SPOLUPRACOVNÍKA "ALEXANDR"

"ALEXANDR" - Michal OKLUVĚK, narozen 11.11.1919 Sumy - SSSR, ruské národnosti, československý příslušník, bytem Praha

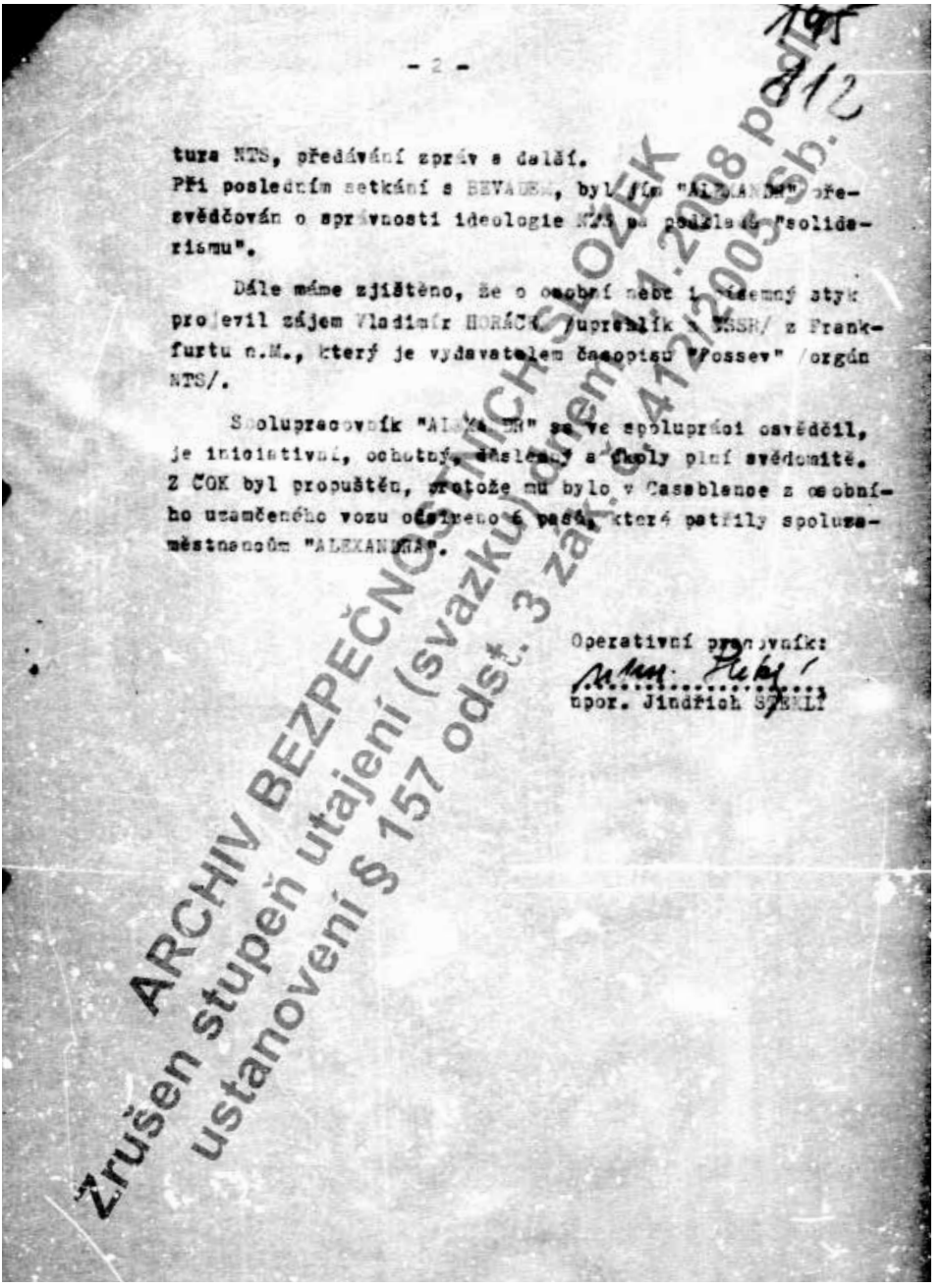
byl získán ke spolupráci v květnu 1956 do problematiky NTS. Povoláním je stavební architekt projektant a mimo českého jazyku hovoří dokonale rusky, anglicky a částečně německy.

Po roce 1945 byl zaměstnán jako odborný asistent na fakultě architektury a pozemního stavitelství v Praze a od roku 1958 do července 1960 pracoval jako veletržní referent ČOK. V současné době je "ALEXANDR" bez zaměstnání.

V době, kdy byl "ALEXANDR" zaměstnán v Čs. obchodní komoře, měl možnosti výjezdů do kapitalistických států, kde navázal styky s některými představiteli protisovětské organizace NTS jako např. N.I. NOKOVEM a B.ZERLICINEM. Oba emigrovali z SSSR v roce 1945 a do jejich odchodu byli v úzkém přátelském styku s "ALEXANDREM", zejména N.I. NOKOVEM, s jehož "ALEXANDR" se přátelí již od dětských let a navštěvuje stále jeho matku, která žije v Praze.

Oběma jmenovanými se spolupracovník sešel dvakrát a to v Bruselu a Paříži a má jejich naprostou důvěru. Jejich prostřednictvím získal "ALEXANDR" hodnotné poznatky o činnosti NTS. S E.ZERLICINEM byl nepřímo získáván ke spolupráci. Sám však od nich zjistil některé protisovětské způsoby jejich práce jako je kontaktování sovětských občanů, letáková a balónové akce, používání vysílacích stanic, struk-

Zrušen souhlasem ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK
ustanovení § 157 odst. 3 zák. č. 141/1961 Sb. ve znění 1. 1. 2008 podle
zákona č. 412/2005 Sb.

- 2 -

tura NTS, předávání zpráv a další.
Při posledním setkání s BEVAUEM, byl jím "ALEXANDR" přesvědčován o správnosti ideologie NTS na podkladě "solidarismu".

Dále máme zjištěno, že o osobní nebo i písemný styk projevil zájem Vladimír HORÁČEK /uprchlík z SSSR/ z Frankfurtu n.M., který je vydavatelem časopisu "Possev" /orgán NTS/.

Spolupracovník "ALEXANDR" se ve spolupráci osvědčil, je iniciativní, ochotný, důsledný a úkoly plní svědomitě. Z ČOK byl propuštěn, protože mu bylo v Casablance z osobního uzamčeného vozu odcizeno 6 pasů, které patřily spolužemšťanům "ALEXANDRA".

Operativní pracovník:
.....
npor. Jindřich SZKLI

ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK
Zrušen stupeň utajení (svazky uloženy 1.1.2008 podle ustanovení § 157 odst. 3 zák. č. 412/2005 Sb.

Charakteristika spolupracovníka ALEXANDRA.
(ABS)

Okuněv odjel z Československa legálně dne 6. září 1961 na Vídeňský podzimní veletrh autobusovým zájezdem, který organizovala cestovní kancelář ČEDOK. Z Vídně se již nevrátil. Pro zahájení průniku MALÍNSKÉHO do ruského emigrantského prostředí tedy bylo vše Státní bezpečností připraveno. Okuněv se měl přitom koncentrovat na plnění úkolů stanovených v Praze: za všech okolností uplatňovat připravenou legendu, zabydlet se a získat trvalé zaměstnání, navázat kontakty se svými přáteli v NTS, pronikat do této organizace, zaměřovat se na personální obsazení vedení NTS (včetně shánění kompromitujících informací na jednotlivé osoby) a na poznání metod práce NTS (např. zjišťovat jména agentů vysílaných NTS do socialistických států, včetně způsobu vysazení). V případě úspěchu při naplňování těchto plánů měl do Prahy poslat na předem stanovené spolehlivé adresy barevnou pohlednici, v případě jakýchkoliv problémů pohled černobílý (např. při přímém ohrožení měla být na černobílém pohledu vodní plocha).[23] Ke komunikaci s Okuněvem-MALÍNSKÝM byly rovněž využívány mrtvé schránky.

Během roku 1961 si Michal Nikolajevič Okuněv budoval ve Vídni zázemí a začal plnit úkoly StB. Získal práci ve svém oboru (stal se projektantem u firmy ABCH Josef Vytiska), našel si byt (na adrese: Josefstädterstrasse 79/3, Wien VIII) a obnovil kontakty se svými přáteli z NTS. Zjevně získal jejich důvěru (což StB potvrzoval i tajný spolupracovník s krycím jménem VOLOĎA[24]) a bez problémů pronikl do centrály NTS ve Frankfurtu nad Mohanem. Státní bezpečnost byla s Okuněvovou činností spokojena.[25] Bedlivě sledovala jeho pražskou rodinu.[26] Tak byl například zadržen dopis, který Okuněv adresoval manželce a vysvětloval jí svou novou situaci za hranicemi. Státní bezpečnost se rozhodla, že neúplné rodině pomůže. Příslušník StB Rambousek napsal dopis, který byl další den vhozen do poštovní schránky v místě bydliště Okuněvovy ženy a Státní bezpečnost jí následně v MALÍNSKÉHO zastoupení zaslala příspěvek 1000 Kčs.

V září 1963 však došlo k nečekané komplikaci – spojení s agentem MALÍNSKÝM bylo přerušeno. Jeho řízení měla převzít I. správa MV (do té doby předal celkem deset zpráv). Po více než půl roce se však jeho spis vrátil na II. správu s tím, že I. správa

23 Celkem byly pro tento případ stanoveny dvě adresy: První potenciální kontakt se nacházel v ulici Na pískách v Praze 6, druhý pak v ulici U zásobovací zahrady v Praze 3.

24 Tajným spolupracovníkem s krycím jménem VOLOĎA byl Vladimír Nedělčev (nar. 1924), vedený jako agent od 25. 1. 1956 pod reg. č. 5330; spolupráce s StB byla ukončena dne 24. 5. 1958 (pod arch. č. 445789 MV). Podle všech indícií byl Vladimír Nedělčev současně manželem Bevadovy sestry Marie.

25 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 91–93. II. správa MV, 1. odbor. Vyhodnocení spolupracovníka. Přísně tajné. Datováno v Praze 11. 8. 1962, bez čj.; podepsáni: operativní pracovník – npor. Jindřich Steklý, souhlasím – (podpis nečitelný).

26 Tamtéž, s. 82–84. II. správa MV, 1. odbor. Návrh na finanční výpomoc manželce spol. MALÍNSKÉHO. Přísně tajné. Datováno v Praze 6. 9. 1962, bez čj.; podepsáni: operativní pracovník – npor. Jindřich Steklý, doporučuji – náčelník 2. odd. npor. Otakar Forstík, souhlasím – (podpis nečitelný).

„*problém východní emigrace*" nerozpracovávala. Během tohoto období se s Okuněvem neuskutečnil ani jeden kontakt.[27]

První správa měla přerušení spojení odčinit doručením vzkazu tohoto znění na Okuněvovu vídeňskou adresu: „*Drahý příteli! Je to již delší dobu, co se připravuji, že Tě navštívím. Bohužel mi to stále nevychází. Proto jsem se rozhodl, že Ti aspoň pár řádek napíši v dopise, na který mi, doufám, odpovíš. Je to již delší dobu, co o sobě navzájem nemáme žádné zprávy, přestože jsme byli vždy, jak se domnívám alespoň, dobrými přáteli. Proto bych Tě prosil, abys pokud možno co nejdříve podal o sobě zprávu, jak žiješ apod. Vždyť není možné, abychom naše přátelství oboustranným mlčením přerušili. Když poslouchám, jak v rádiu hrají Tvou oblíbenou hudbu, ihned si vzpomenu, zda-li je posloucháš i Ty. Mám ovšem zato, že ne, protože by sis na mě ihned vzpomněl, jak jsem Tě k vůli tomu zlobil. Teď něco o sobě: já žiji po starém, bez jakýchkoliv změn. Už jsem po dovolené, což mě mrzí. Tím budu končit a těším se na brzkou odpověď od Tebe. Tvůj věrný přítel Alexej*."[28]

Na podzim 1964 úspěšně obnovila II. správa s Okuněvem spojení. Tehdy informoval Státní bezpečnost o konferenci nakladatelství POSEV konané v Mnichově. Začátkem roku 1965 se dále pražské ústředí z jeho relací dozvědělo o snaze organizace NTS více ovlivňovat vysílání Radia Svobodná Evropa.[29]

V únoru 1965 zahájil major Zejkán přípravy na setkání s MALÍNSKÝM ve Vídni (předpoklad uskutečnění: konec března 1965),[30] během něhož by byl Okuněv podrobně „vytěžen" k organizaci NTS, k perspektivám jeho dalšího využití, ale i ke své rodinné situaci. Ke schůzce došlo 5. května 1965, na místě vybraném vídeňskou rezidenturou (restaurace na Rettgasse), za účasti náčelníka 1. odboru II. správy MV podplukovníka Jaroslava Voseckého a náčelníka 3. oddělení 1. odboru podplukovníka Jana Peřiny.

Vosecký a Peřina dorazili do Vídně již o dva dny dříve (tj. 3. května). Na letišti byli očekáváni příslušníkem I. správy, který je odvezl na čs. zastupitelství. Zde se setkali s příslušníkem I. správy NETUKOU[31], který měl v budoucnu od Okuněva-MALÍNSKÉHO

27 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 100–103. II. správa MV, 1. odbor. Vyhodnocení. Přísně tajné. Datováno v Praze 22. 7. 1964, bez čj.; podepsán: operativní pracovník (bez podpisu).

28 Tamtéž, s. 104–105. II. správa MV, 1. odbor. Návrh na doručení dopisu prostřednictvím I. správy MV spolupracovníku MALÍNSKÉMU do Vídně. Přísně tajné. Datováno v Praze 11. 9. 1964, bez čj.; podepsáni: operativní pracovník – mjr. Jan Zejkán, náčelník 3. oddělení – pplk. Jan Peřina, souhlasím – pplk. (podpis nečitelný).

29 O pronikání československé Státní bezpečnosti do struktur rozhlasové stanice Svobodná Evropa více TOMEK, Prokop: *Objekt ALFA: československé bezpečnostní složky proti Rádiu Svobodná Evropa*. ÚDV, Praha 2006.

30 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 106–114. II. správa MV, 1. odbor. Návrh na provedení schůzky ve Vídni se zahraničním spolupracovníkem MALÍNSKÝM koncem března 1965. Přísně tajné. Datováno v Praze 19. 2. 1965, bez čj.; podepsáni: operativní pracovník – mjr. Jan Zejkán, náčelník 1. oddělení – pplk. Jan Peřina, náčelník 1. odboru – pplk. Jar. Vosecký, souhlasím – I. náměstek min. vnitra (podpis nečitelný – Kudrna).

31 NETUKA bylo krycí jméno příslušníka I. správy Aleše Nádvorníka (nar. 1928), který v letech 1964–1968 působil na rezidentuře Vídeň.

přijímat zprávy. Schůzka probíhala celkem čtyři hodiny ve zmíněné restauraci a jejím výsledkem byla zpráva o činnosti v zahraničí, kterou měl tajný spolupracovník MALÍNSKÝ vypracovat do příštího setkání dne 7. května v restauraci Schwechaty (Pratterstrasse, Vídeň II). Také tato schůzka trvala zhruba čtyři hodiny a hodnotila Okuněvovu aktivitu vůči NTS a možnosti dalšího společného postupu. Poslední vzájemná schůzka se odehrála po prostudování souhrnné zprávy dne 9. května v kavárně Aspan a Okuněv na ní inkasoval 5000 šilinků. Hovořil o proceduře, kterou prošel po „emigraci" do Vídně (výslechy na policii apod.), zhodnotil svoje kontakty s funkcionáři NTS (mluvil např. o akci NTS s názvem STRELA[32]), předal StB adresy představitelů NTS a svou korespondenci s nimi (Bevad, Kandaurov, Trušnovič, Timofejev) a zmínil rovněž některé československé emigranty. Od StB dostal Okuněv další úkoly: získat větší důvěru hlavních představitelů NTS, informovat o všech změnách v NTS (včetně úmyslů, plánů apod.), snažit se přestěhovat do Frankfurtu nad Mohanem (tj. blíže k centrále NTS), sledovat hlavně mladé členy NTS a na ně se dále blíže zaměřit, snažit se získat fotografie členů NTS. Získané zprávy měl MALÍNSKÝ předávat každé první úterý v měsíci příslušníkovi I. správy ve Vídni NETUKOVI.[33] Předpokládalo se, že Okuněv jím bude kontaktován během „procházky" na předem domluvené a stanovené trase: Friedensbrücke –Waldsteinstrasse – Treustrasse – Gauplatz – okolo kostela a zpět.

S Okuněvovou situací a výsledky byli pochopitelně seznámeni „sovětští přátelé". Nádvorník-NETUKA se následně s Okuněvem několikrát sešel, ale koncem roku 1965 se v předávání zpráv objevily problémy, které přetrvávaly i v roce 1966.

V prosinci 1967 začal mjr. Zejkán připravovat další setkání zástupců II. správy s TS MALÍNSKÝM, které mělo proběhnout ve dnech 7.–14. ledna 1967 ve Vídni.[34] Spojení bylo přerušeno v září 1965, když nepřišel na pravidelné předávání poznatků. Během následujících tří měsíců se nepodařilo spojení navázat, proto mu StB zatelefonovala. V červnu 1966 mu byl odeslán prostřednictvím I. správy dopis, ale Okuněv opět nereagoval. Stejný výsledek měly i odvysílané relace. Vzhledem k přetrvávajícím problémům ve vzájemném kontaktu navrhoval mjr. Zejkán uskutečnit osobní setkání, při kterém by byl Okuněv „vytěžen" stejně jako v květnu 1965. První správa se k návrhu výjezdu podplukovníka Voseckého vyjádřila takto (podplukovník Novák):

„*Jde o společnou akci! Doporučuji zvážit možnost, aby kontakt a celé jednání provedl s. Netuka – již proto, že by osobní styk pak mohl uskutečňovat častěji. Bylo by též z hlediska konspirace správnější.*"

32 Šlo o systematické zasílání propagačních materiálů NTS na adresy v různých oblastech SSSR.

33 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 117–125. II. správa MV, 1. odbor. Zpráva. Přísně tajné. Datováno v Praze 22. 5. 1965, bez čj.; podepsáni: pplk. Jan Peřina, pplk. Jaroslav Vosecký.

34 Tamtéž, s. 137–141. II. správa HS StB, 1. odbor. Návrh na provedení schůzky ve Vídni se zahraničním spolupracovníkem MALÍNSKÝM, která bude provedena ve dnech 7.–14. ledna 1967. Přísně tajné. Datováno v Praze 12. 12. 1967, bez čj.; podepsáni: operativní pracovník – mjr. Jan Zejkán, náčelník 3. odd.– mjr. Jaroslav Salzman, náčelník 1. odboru II. S HS StB – pplk. Jaroslav Vosecký, souhlasím – (bez podpisu). Rukou připsáno: „*citované stanovisko I. správy MV*".

Výjezd do Vídně se však nerealizoval. Příslušníku I. správy NETUKOVI se totiž podařilo spojení s MALÍNSKÝM v červnu 1967 obnovit. Z jeho vysvětlení vyplynulo, že po změně trasy, na které docházelo k předávání Okuněvových poznatků, chodili každý na jiné místo. Na schůzce 22. června 1967 MALÍNSKÝ předal NETUKOVI svou korespondenci s funkcionáři NTS, poslední čísla časopisu *Posev*, seznam odběratelů tohoto časopisu a šest vlastnoručně napsaných zpráv o činnosti organizace NTS od září 1965 do června 1967. Současně informoval o změně svého postavení v zaměstnání. Stal se zástupcem majitele firmy. MALÍNSKÝ následně informoval Státní bezpečnost o svém písemném (ale i osobním) kontaktu s těmito představiteli NTS:

- Nikolaj Bevad – americký občan žijící v Paříži; člen tajného oddělení NTS, který zodpovídal za pobočky v západních zemích, od roku 1962 vedoucí Správy zahraniční organizace NTS.
- Sergej Tarasov – francouzský občan, novinář; člen „uzavřeného sektoru" NTS.
- Jaroslav Trušnovič – občan SRN; jménem NTS prováděl „vytěžování" ruských emigrantů a sovětských občanů přijíždějících na Západ a instruoval pobočky.
- Vladimír Horáček – distribuoval časopis *Posev* do zájmových oblastí NTS.
- Alexandr Kandaurov – člen vedení pařížské pobočky NTS.
- Evžen Žerlicin – občan SRN; člen užšího vedení centrály NTS ve Frankfurtu nad Mohanem.

Vzhledem k závažnosti předávaných poznatků navrhovala II. správa uskutečnit osobní setkání s Okuněvem v srpnu 1967 ve Vídni,[35] na kterém by upřesnil zjištěné skutečnosti a dostal nové úkoly. Současně by se dolaďovaly okolnosti vzájemných kontaktů, aby v budoucnu nedocházelo k dlouhodobějším přerušením spojení. Návrh schůzky s MALÍNSKÝM sice náměstek ministra vnitra plukovník Klíma odsouhlasil, ale zároveň připsal: *„[...] s účastí pracovníků 2. správy souhlasím jen za předpokladu, že se tím nenaruší konspirace schůzky a bude s tím souhlasit 1. správa. Způsob neobvyklý! Projednejte a hlašte výsledek. Pak rozhodnu. Klíma*."

K setkání příslušníka II. správy kapitána Oldřicha Janečka s TS MALÍNSKÝM došlo ve Vídni 4. a 5. srpna 1967.[36] Dne 4. srpna se nejprve Okuněv na smluvenou schůzku nedostavil. NETUKA ho musel kontaktovat telefonicky a připomenout se mu. Poté se sešli v restauraci a hovořili spolu čtyři hodiny. Podrobně probrali jeho poslední zprávy o NTS a zároveň vytýčili další úkoly. Dlouhodobý cíl zůstával v platnosti: Proniknout do centrály NTS ve Frankfurtu nad Mohanem a získat přitom maximum informací o činnosti, struktuře a cílech organizace. Pro Okuněva i StB bylo ovšem důležité a nutné, aby získal rakouské státní občanství. Dne 5. srpna se schůzka opakovala.

35 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 145–156. II. správa HS StB, 1. odbor. Zahraniční spol. MALÍNSKÝ – zhodnocení a návrh opatření. Přísně tajné. Datováno v Praze 25. 7. 1967, čj.: OS-00595/13-67; podepsáni: vypracovali – mjr. Jan Zejkán, kpt. Oldřich Janeček, doporučují – mjr. Jaroslav Salzman, pplk. Jar. Vosecký, souhlasím – plk. Klíma.

36 Tamtéž, s. 157–164. II. správa HS StB, 1. odbor. Zpráva ze schůzky se zahraničním agentem MALÍNSKÝM. Přísně tajné. Datováno v Praze 7. 8. 1967, bez čj.; podepsán: operativní pracovník – kpt. Oldřich Janeček.

Řešily se Okuněvovy problémy, rodinná situace a hlavně jeho budoucí zadání. Podaří-li se mu získat rakouské občanství, měl se snažit o přesun do Frankfurtu nad Mohanem a o přijetí místa v redakci časopisu *Posev*. Dále měl také rozkrývat zájmy NTS nejen v SSSR, ale i v dalších socialistických státech. Na závěr byla MALÍNSKÉMU předána odměna 3000 šilinků. O výsledku vídeňských setkání byli ihned informováni „sovětští přátelé".[37]

Od 5. do 18. září 1967 byl Okuněv na dovolené v Itálii (pláž Bellania).[38] Zde se mj. setkal s předsedou NTS Vladimírem Poremským, s jeho manželkou a několika dalšími členy NTS (Michal a Kira Brünotovi, Olga Žigina, Blinov-Našivanenko). Podařilo se mu získat si Poremského náklonnost (byl pozván na návštěvu do Frankfurtu n. M.) a dozvěděl se tak řadu pro Prahu zajímavých informací. NTS se třeba podle Okuněva dostala do finanční tísně a musela částečně omezit své aktivity (např. se nekonala konference nakladatelství POSEV apod.). Organizace rovněž plánovala „*využití filozofického kongresu ve Vídni v září 1968 k rozšíření kontaktů s mladými sovětskými vědci a k vedení protisovětské propagandy*". Tyto informace byly obratem sděleny Sovětům.[39] Ke snadnějšímu průniku do centrály NTS se Sověti rozhodli MALÍNSKÉMU pomoci: „*Abychom pomohli upevnit jeho důvěru u vedoucích činitelů NTS, pošleme do centrály této organizace několik dopisů záporného a jiného charakteru.*"[40]

Následně dostal MALÍNSKÝ za úkol navštívit Frankfurt n. M. a jednat s co nejvyšším funkcionářem v centrále NTS, nejlépe samozřejmě s Poremským: „*Při rozhovoru ‚MALÍNSKÉHO' s* POREMSKÝM *zaměřit se na podrobnosti jak z hlediska centrály NTS, tak i poboček v západních státech, jaké mají výsledky, nové formy nepřátelské činnosti, pronikání do socialistických zemí, hlavně SSSR apod. Dále zjistit pro nás důležité okolnosti k Vladimíru* POREMSKÉMU, *tj. situace v jeho bytě, s kým bydlí kromě své manželky, kam a jak často cestuje, jakými prostředky, kde se nachází jeho osobní kancelář (NTS). Jednání s POREMSKÝM zavést vhodným způsobem tak, aby buď on osobně, nebo jiný přední funkcionář, který se zúčastní plánované akce v příštím roce ve Vídni, byl ubytován u ‚MALÍNSKÉHO'. Bude účelné, když ‚MALÍNSKÝ' nabídne svůj byt k dispozici některým vedoucím funkcionářům v případě, že přijedou do Vídně ještě před plánovanou akcí.*"[41]

37 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 165–167. II. správa HS StB, 1. odbor. Zahraniční spol. MALÍNSKÝ – zpráva. Přísně tajné. Adresováno: Pro s. „P". Datováno v Praze 14. 8. 1967, bez čj.; podepsáni: vypracoval – kpt. Janeček, náčelník 1. odboru II. S-HS StB – pplk. Jaroslav Vosecký.

38 Tamtéž, s. 168–171. Agenturní zpráva č. 24. Přísně tajné. Datováno v Praze 23. 9. 1967, bez čj.; podepsán: kpt. Oldřich Janeček.

39 Tamtéž, s. 172–173. II. správa HS StB, 1. odbor. Centrála NTS – předání poznatků. Tajné. Adresováno: Pro s. „P". Datováno v Praze 13. 10. 1967, bez čj.; podepsáni: vyřizuje – kpt. Janeček, náčelník 1. odboru II. správy – pplk. Jaroslav Vosecký.

40 Tamtéž, s. 174. Zpráva. Tajné. Překlad z ruštiny. Datováno v Praze 18. 10. 1967, čj.: 1515/M-67; podepsán: přeloženo – Pohlová.

41 Tamtéž, s. 175–177. Spol. MALÍNSKÝ – úkolování. Přísně tajné. Adresováno: 6. odbor I. správa MV. Bez data, čj.: OS-00835/13-67; podepsán: náčelník 1. odboru II. správy HS StB – pplk. Jaroslav Vosecký. Viz také svazek arch. č. 80995/014, s. 245. Zásilka č. 23/K-67. Spol. MALÍNSKÝ – úkoly. Datováno 23. 11. 1967.

Okuněv měl pochopitelně rozvíjet i kontakty s dalšími jemu známými členy NTS. Cestu do Frankfurtu n. M. vykonal Okuněv-MALÍNSKÝ ve dnech 13.–21. ledna 1968. Po návratu do Vídně se 25. ledna sešel s NETUKOU, aby mu sdělil své nové poznatky z cesty do centrály NTS. I vzhledem k tomu se znovu uvažovalo o setkání zástupce II. správy s Okuněvem v rakouské metropoli. NETUKA zároveň kontroloval a vyhodnocoval plnění úkolů stanovených Státní bezpečností během setkání v srpnu 1967. MALÍNSKÝ si nevšímal jenom NTS (kromě adres odběratelů tisku NTS a fotografií jejich představitelů předal i plán bytu Jaroslava Trušnoviče ve Frankfurtu n. M.), ale předal do Prahy i poznatky o příslušnících rakouské policie. Vzhledem ke konspiraci a zapojení do problematiky NTS navrhovala I. správa nerozšiřovat okruh jeho zájmu: „*Všechny výše uvedené poznatky a materiály byly průběžně předávány sovětským přátelům, kteří výsledky činnosti MALÍNSKÉHO hodnotí kladně a k jejichž návrhům a připomínkám bylo při zpracování zaměření MALÍNSKÉHO pro příští období přihlédnuto*,“[42] psalo se v návrhu na provedení další schůzky s Okuněvem datovaném v lednu 1968. Dne 8. února 1968 se Okuněv setkal s příslušníkem I. správy Jaromírem Vepřekem-VOLTREM, aby mu sdělil bezprostřední dojmy z cesty do centrály NTS ve Frankfurtu n. M.

V souvislosti se stažením příslušníka I. správy NETUKY z Vídně a jeho nahrazením dalším příslušníkem I. správy Vepřekem navrhovala II. správa uskutečnit schůzku s MALÍNSKÝM, během níž by byl „vytěžen“ k podrobnostem předaných zpráv a úkolován na další období. Předpokládalo se, že by Okuněv měl vyjet do Frankfurtu n. M. a využít zde svých kontaktů k hlubšímu proniknutí do struktury NTS; dále by měl získat informace k osobě Vladimíra Poremského (jeho byt, cesty, lokalita kanceláře apod.) a udržovat již dříve navázané kontakty.

Schůzka MALÍNSKÉHO se zástupci StB (za I. správu – VOLTR[43], za II. správu – kapitán Oldřich Janeček) proběhla 21. a 22. února 1968 ve Vídni.[44] Dne 21. února došlo v restauraci k prvnímu setkání, během něhož byl Okuněv detailně „vytěžen“. Uvedl mj., že se během svého pobytu v centrále NTS v lednu 1968 setkal s následujícími funkcionáři NTS (StB k seznamu dodal i jejich plné adresy): Vladimír Poremský, Jaroslav Trušnovič, A. M. Našivanenko, Vladimír Horáček, Jevgenij Romanov-Ostrovský, A. Kandaurov a Nikolaj Bevad. Dále podle Okuněvova udání potřeboval Poremský spolehlivou adresu ve Vídni, na kterou by chodily dopisy od pisatelů ze SSSR a dalších socialistických zemí pro centrálu NTS. Okuněv mu jednu takovou nabídl: firma

42 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 183–188. II. správa HS StB, 1. odbor. Návrh na provedení schůzky se spol. MALÍNSKÝM ve Vídni. Přísně tajné. Datováno v Praze 13. 1. 1968, čj.: OS-0018/13-68; podepsáni: náčelník 3. odd. – mjr. Jaroslav Salzman, náčelník 1. odboru – pplk. Jaroslav Vosecký, náčelník II. správy – pplk. Oldřich Špelina, souhlasím – plk. Klíma.

43 Jde o krycí jméno příslušníka I. správy MV Jaromíra Vepřeka (nar. 1927).

44 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 189–198. II. správa HS StB, 1. odbor. Zpráva ze schůzky se zahraničním agentem MALÍNSKÝM. Přísně tajné. Datováno v Praze 29. 2. 1968, bez čj.; podepsáni: operativní pracovník – kpt. Oldřich Janeček, mjr. Salzman; na titulní straně – pplk. Vosecký, plk. Klíma.

HEDWIGA – Export-Import, Vídeň I, Herrengasse 6/Hochhaus, II. Stiege, VI. Stock, Tűr 23. Dále „byl ochoten" ubytovat někoho z NTS během filozofického kongresu ve Vídni ve dnech 2.–9. září 1968 (za NTS se jej mj. měli zúčastnit Vladimír Poremský, Sergej Utěchin, Sergej Levický, Jevgenij Milodarovič). Kromě toho MALÍNSKÝ ve Frankfurtu zjistil, že centrála NTS využívala jako tzv. „přepážku" dvě osoby ve Villachu a Linci. Podle StB šlo o Georgije Sidorenka (Villach) a Nikolaje Korobkova (Linec). MALÍNSKÝ informoval rovněž o tom, že se mu podařilo navázat kontakt s Igorem Ostapovičem, bývalým redaktorem rozhlasové stanice Svobodné Rusko (podle jeho zpráv sídlila stanice v objektu na samotě na území Bavorska) a s představitelem OUN Georgijem Krukem. Tyto kontakty měl MALÍNSKÝ pochopitelně dále rozvíjet. Také se zmínil o tříleté dceři Olze, kterou měl se svou snoubenkou Hertou Philipovou (v roce 1967 požádal o rozvod). A zajímal se i o osudy své pražské rodiny – v tomto směru byl StB ubezpečen, že žijí dobře.

Na druhé schůzce 22. února v restauraci Wienerwald byly MALÍNSKÉMU předány instrukce a úkoly. Na závěr schůzky obdržel za svoji činnost – StB velmi pozitivně hodnocenou – 5000 šilinků. I o tomto vídeňském setkání Státní bezpečnosti s MALÍNSKÝM byli počátkem dubna 1968 podrobně informováni „sovětští přátelé".[45]

Poté však nastalo v kontaktu MALÍNSKÝ – StB k přerušení. K další pravidelné schůzce došlo až 20. května 1968.[46] MALÍNSKÝ na ní informoval o svém setkání s V. A. Nercessianem (údaje o něm požadovala I. správa), kterého před tím neznal, a o přípravách NTS na filozofický kongres (počítal s tím, že by někteří účastníci bydleli v atelieru jeho snoubenky).

V srpnu 1968 uskutečnili zástupci I. (NETUKA), II. (Vosecký) a VI. (Doležal) správy cestu do Vídně, aby se zde jednak setkali s Okuněvem (vytěžení a úkolování), a jednak aby připravili podmínky pro realizaci úkonu C-7[47] v bytě a ateliéru Philipové.[48]

45 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 204–206. II. správa HS StB, 1. odbor. Spol. MALÍNSKÝ– poznatky k NTS. Přísně tajné. Adresováno: Pro s. „P". Datováno v Praze 3. 4. 1968, bez čj.; podepsáni: vypracoval – kpt. Janeček, náčelník 1. odboru II. správy HS StB – pplk. JUDr. Jaroslav Vosecký.

46 Tamtéž, s. 209–211. Ministerstvo vnitra. Spol. MALÍNSKÝ – schůzka dne 20. 5. 1968. Přísně tajné. Adresováno: Náčelník II. správy HS StB plk. Miloslav Košnar. Datováno v Praze 1. 6. 1968, čj.: A-002004/622-68; podepsáni: vyřizuje – mjr. Sejček, zást. náčelníka I. správy MV – pplk. Jan Novák.

47 C-7 je instalace dlouhodobého odposlechu. Viz POVOLNÝ, Daniel: *Operativní technika v rukou StB*. ÚDV, Praha 2001.

48 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 212–214. Ministerstvo vnitra. MALÍNSKÝ – provedení schůzky ve Vídni. Přísně tajné. Adresováno: náčelník II. správy HS StB. Datováno v Praze 16. 8. 1968, čj.: A-002826/622-68; podepsán: náčelník I. správy MV – mjr. ing. Miloslav Čada. Přílohu (MALÍNSKÝ – provedení schůzek ve Vídni) podepsal: mjr. Netuka. (NETUKA-Nádvorník Aleš).
Tamtéž, s. 215–216. II. správa HS StB, 1. odbor. Návrh na služební cestu do Vídně. Přísně tajné. Datováno v Praze 6. 8. 1968, čj.: OS-00477/13-68; podepsáni: náčelník 3. odd. – mjr. Jaro-slav Salzman, náčelník 1. odboru – pplk. JUDr. Jar. Vosecký, zástupce náčelníka II. správy HS StB – pplk. JUDr. Josef Ripl, schvaluji – (podpis nečitelný).
Tamtéž, s. 217–220. II. správa HS StB, 1. odbor. Zpráva z akce KONGRES. Přísně tajné. Datováno v Praze 20. 8. 1968, bez čj.; podepsán: náčelník 1. odboru II. správy HS StB – pplk. JUDr. Jaroslav Vosecký.

Okuněv-MALÍNSKÝ měl být seznámen se svou rolí v akci KONGRES[49] připravenou Státní bezpečností. Obstaral příslušné klíče do bytu a napomohl instalaci operativní techniky v bytě své snoubenky. Tak, jako již tradičně, byl i při této příležitosti honorován částkou 5000 šilinků. Jen připomínám, že při pravidelných měsíčních kontaktech dostával vždy jistou finanční částku, která se pohybovala v řádech tisíců šilinků.

Filozofický kongres se konal ve Vídni ve dnech 2.–9. září 1968[50] a za organizaci NTS se ho zúčastnili Poremský, Artěmov, Utěchin, Nercessian, Natálie a Helena Tarasovovy. Vzhledem k srpnové okupaci však nepřijela československá delegace. Avšak v diskuzi se téma zásahu Varšavského paktu při potlačení „Pražského jara" muselo objevit. Podle MALÍNSKÉHO chtělo NTS využívat tuto skutečnost při napadání sovětského režimu i v budoucnu. Státní bezpečnost samozřejmě všechny poznatky o vídeňském kongresu předala „partnerské" KGB.

Druhá správa Hlavní správy StB žádala důkladné „vytěžení" MALÍNSKÉHO nejen k průběhu kongresu, ale i k nově získaným poznatkům o zaměření a činnosti NTS. Současně mu bylo potvrzeno, že situace jeho pražské rodiny je dobrá. Syn Alexej se totiž po srpnové okupaci ČSSR nevrátil z Francie, kde si dodatečně prodloužil studijní pobyt do konce srpna 1969. StB proto uvažovala, jak tento případ kulantně vyřešit. MALÍNSKÝ mezitím ochotně spolupracoval. Chodil na pravidelné schůzky, na nichž předával informace získané od posledního uskutečněného setkání.

Například v květnu 1970 předal seznam adres, na které se měly distribuovat tiskoviny NTS.[51] „*Materiály, které spolupracovník na schůzce předal, postoupil rezident přímo sovět. přátelům ve Vídni*," napsal ve zprávě náčelník 2. odboru I. správy B podplukovník František Resler. Na červenec 1970 plánoval Okuněv cestu do Mnichova. „*Na schůzce v červnu je mu možno dát úkoly pro tuto cestu z hlediska našich zájmů, koho má navštívit, případně k čemu vytěžit*," doporučoval vídeňský rezident I. správy VOLTR, který byl MALÍNSKÉHO kontaktní osobou.

V říjnu 1970 informoval MALÍNSKÝ pražskou centrálu (která to vzápětí sdělila Sovětům) o přípravě kongresu nakladatelství POSEV, kterého by se měli zúčastnit vrcholní představitelé centrály NTS spolu s pověřenými vedoucími poboček v jednotlivých státech.[52] Na tomto reprezentativním jednání by se rovněž hovořilo o strategii

49 Šlo o sledování aktivit NTS během filozofického kongresu ve Vídni v září 1968.

50 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 223–224. II. správa HS StB, 1. odbor. Filosofický kongres ve Vídni – zpráva. Přísně tajné. Adresováno: Pro s. „P". Datováno v Praze 14. 10. 1968, bez čj.; podepsáni: vypracoval – mjr. Janeček, náčelník 1. odboru – v zast. mjr. Milan Makový.

51 Tamtéž, s. 238–239. Ministerstvo vnitra. Spoluprac. MALÍNSKÝ – schůzka ve Vídni 26. 5. 1970. Přísně tajné. Adresováno: II. správa FS ZS. Datováno v Praze 16. 6. 1970, čj.: A-002819/32-22-70; podepsáni: vyřizuje – mjr. Sejček, náčelník 2. odboru I. správy B – pplk. František Resler.Připojený „Záznam" z vytěžení MALÍNSKÉHO" na schůzce dne 26. 5. 1970 byl datován ve Vídni 3. 6. 1970 a v poznámce rezidenta zapsáno: „*VOLTR*".

52 Tamtéž, s. 247–249. II. správa FSZS, odbor „D". Spoluprac. MALÍNSKÝ – úkolování a uskutečnění schůzky s ním. Přísně tajné. Adresováno: Pro s. P. P. Jerjonina. Datováno v Praze 12. 10. 1970, bez čj.; podepsán: náčelník odboru „D" II. správy FSZS – pplk. RSDr. Vladimír Stárek.

NTS v dalším období. MALÍNSKÝ dostal uloženo přípravy kongresu bedlivě sledovat, případně se ho zúčastnit a zaměřit se na plnění jistých konstantních úkolů (personálie, struktura NTS, plány, akce apod.). StB předpokládala, že by bylo po takovém kongresu prospěšné uskutečnit s Okuněvem a se zástupci KGB schůzku, nejpravděpodobněji na území Finska. Nakonec bylo rozhodnuto uskutečnit ji pouze s Okuněvem, a to v Maďarsku. První odbor správy „D" zhotovil pro tento účel pro MALÍNSKÉHO cestovní pas (série C, číslo 1732922) na jméno Johann Adolf Neppel, narozen 4. prosince 1919 ve Frankfurtu nad Mohanem.[53]

Konference POSEVU se konala 21.–23. listopadu 1970 a MALÍNSKÝ se jí osobně zúčastnil (v podstatě šlo o poradu vedení NTS).[54] První den kongresu vystoupil Alexandr Nikolajevič Artěmov s příspěvkem na téma „Ideologie odporu v Sovětském svazu", v němž analyzoval rozložení politických sil jak uvnitř SSSR, tak i v činnosti emigrantských organizací. Další den referoval Jevgenij Romanovič Romanov (téma: „Taktika a strategie odporu v Sovětském svazu"); hovořil o možnostech mocenského zvratu v Moskvě, když vnímal především tři možné cesty:

1) převrat uvnitř vládnoucí třídy,

2) demokratizační změny,

3) ozbrojený převrat.

K materiálu předneseném Jevgenijem Romanovem následovala obsáhlá diskuze o pozici a roli NTS.

Ve dnech 18.–20. prosince 1970 následovala MALÍNSKÉHO cesta do Budapešti, kde se setkal se zástupci StB (podplukovník RSDr. Vladimír Stárek, major Oldřich Janeček) a s náčelníkem 2. odboru V. správy KGB (plukovník J. I. Olovjannikov.)[55] „Vytěžování" probíhalo v jednom z pokojů hotelu Szabatsak. StB a KGB zajímaly podrobnosti z kongresu NTS a z nedávného setkání s Vladimírem Poremským. Plukovník Olovjannikov chtěl také znát reakci NTS na „zradu" bývalého funkcionáře centrály NTS Dimitrije Brunsta. Okuněvovy dlouhodobé úkoly zůstávaly v platnosti. „*Na závěr schůzky bylo MALÍNSKÉMU předáno s. pplk. Stárkem 3.000,- šilinků a poděkování mu jménem vedení MV za úspěšnou spolupráci a serioznost vůči nám,*" konstatovala zpráva ze služební cesty, zpracovaná právě pplk. Stárkem a mjr. Janečkem.

53 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 252. 1. odbor správa „D". Předání dokladu. Přísně tajné. Adresováno: II. správa FSZS – plk. Štefan Hubina. Datováno v Praze 9. 12. 1970, čj.: A-00534/513-70; podepsán: náčelník správy „D" – plk. Zdeněk, Žemla. (Za jménem Zdeněk ŽEMLA se skrývá příslušník I. správy Zdeněk Žlábek, nar. 1925.)

54 Tamtéž, s. 253–256. Zpráva získaná zahraničním spol. MALÍNSKÝM do problematiky NTS (centrály ruské nacionalistické organizace). Přísně tajné. Adresováno: ministr vnitra ČSSR – Ing. Radko Kaska. Datováno v Praze 11. 12. 1970, čj.: OS-00802/6-70; podepsán: zást. náčel-níka II. správy FSZS – plk. B. Molnár.

55 Tamtéž, s. 257–261. II. správa FSZS, odbor „D". Zpráva ze služební cesty do MLR, kterou uskutečnili náčelník odb. „D" s. pplk. RSDr. Stárek Vladimír a mjr. Janeček Oldřich, za účelem uskutečnění schůzky se zahraničním spol. MALÍNSKÝM. Ze strany přátel se schůzek zúčastnil s. plk. Olovjannikov J. I. Přísně tajné. Datováno v Praze 28. 12. 1970, bez čj.; podepsáni: mjr. Oldřich Janeček, náčelník odboru „D" II. správy FSZS – pplk. RSDr. Vladimír Stárek.

Ihned po návratu příslušníků StB do Prahy se konala společná porada zástupců StB (Stárek, Janeček) a KGB (Olovjannikov, P. P. Jerjonin).[56] „*Uskutečněná schůzka se zahraničním spol. MALÍNSKÝM, tak i společné jednání se sovětskými přáteli – týkající se problematik OUN a NTS – bylo velmi užitečné jak pro naši perspektivní práci, tak i pro zkonkretizování našich úkolů i přátel*," zapsal pplk. Stárek.

MALÍNSKÝ intenzivně pokračoval ve své práci pro Státní bezpečnost, přeneseně i pro sovětskou KGB. V dubnu 1971 k problematice NTS předal další zprávu.[57] Ve dnech 11.–14. března 1971 navštívil Michal Nikolajevič Okuněv Hamburk a Frankfurt nad Mohanem, kde se mj. setkal s Vladimírem Poremským, který ho informoval o přípravách kongresu „Socialismus s lidskou tváří," připravovaného na červen 1971 do Paříže (účast přislíbili mj. Eugen Löbl, Jiří Pelikán, Ivan Sviták). V této souvislosti byl na kongres pozván i Okuněv-MALÍNSKÝ. Ten se dále v tiskárně nakladatelství POSEV setkal s Alexandrem Kandaurovem. Hovořili spolu o chystaných článcích v časopisu (mj. o židovské problematice v SSSR, sjezdu KSSS apod.). S Poremským hovořil o připravované kampani proti zneužívání psychiatrie k likvidaci politických oponentů v SSSR a o výjezdu dvou občanek Švédska do Moskvy, kde by plnily úkoly NTS (např. šíření letáků apod.).

Po vyhodnocení předaných informací zadávala Praha MALÍNSKÉMU – v souladu s pokyny z Moskvy – další dílčí úkoly (např. udržovat již existující kontakty s funkcionáři NTS, mapovat přípravy kongresů a konferencí, získávat informace o určených osobách – zde např. o Stefanii Theil-Luty a mnohých dalších). KGB v této době žádala úkolování MALÍNSKÉHO v těchto oblastech: „*Při styku s vedoucími pracovníky NTS by se měl MALÍNSKÝ snažit zjistit, jaké podvratné akce připravují proti socialistickým zemím, hlavně v době konání olympijských her v Mnichově, kdo je má provádět, jaké jsou vzájemné styky mezi rozhlasovou stanicí SVOBODA a NTS, finanční situaci NTS. Kromě toho by měl, podle svých možností, získat podrobné informace o účastnících konference POSEVU.*"[58]

V listopadu 1971 se Okuněv účastnil jubilejní 20. konference nakladatelství POSEV ve Frankfurtu n. M.[59] Jednání zahájil Vladimír Horáček, následovalo vystoupení

56 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 262–263. II. správa FSZS, 2. odbor. Zpráva o výsledcích služební cesty uskutečněné ve dnech 17. až 20. 12. 1970 v MLR. Účastnili se jí náčelník 2. odboru II. správy FSZS s. pplk. RSDr. Stárek Vladimír, mjr. Janeček Oldřich a ze strany přátel s. plk. Olovjannikov J. I. Datováno v Praze 28. 1. 1971, bez čj.; podepsán: náčelník 2. odboru II. správy FSZS – pplk. RSDr. Vladimír Stárek.

57 Tamtéž, s. 265–269. Zpráva získaná zahraničním spol. MALÍNSKÝM do problematiky NTS (centrály ruské nacionalistické organizace v NSR). Přísně tajné. Adresováno: ministr vnitra ČSSR Ing. Radko Kaska cestou náměstka plk. Ing. Jána Hanuliaka. Datováno v Praze 7. 4. 1971, čj.: OS-00406/2-2/71; podepsán: zást. náčelníka II. správy FMV – plk. B. Molnár.

58 Tamtéž, s. 356. Překlad z ruštiny. Zpráva. Přísně tajné. Adresováno: s. B. Molnár. Datováno 9. 11. 1971; přeložila: Pohlová.

59 Tamtéž, s. 319–328. II. správa FMV, 2. odbor, 2. odd. Záznam číslo [?] navazuje na záznam č. 12. Konference centrály NTS – „POSEVU" ve Frankfurtu n/M – poznatky. Přísně tajné. Datováno v Praze 8. 12. 1971, čj.: OS-002406/2-2/71; podepsán: mjr. Janeček.

Alexandra Nikolajeviče Artěmova, v němž referující kladl otázku: „Kdo je partnerem NTS v SSSR a v dalších socialistických zemích?“ Odpovídal jednoznačně: „Zaměřme se na mládež.“ Artěmov upozorňoval na důležitost československé zkušenosti roku 1968 nejen pro emigranty, ale také pro vnitřní opozici v jednotlivých státech. Druhý den následoval referát Elizavety Sergejevové-Mirkovičové na téma „Směry a druhy osvobozovacího zápasu v různých oblastech mimopolitické sféry,“ ve kterém analyzovala disidentské hnutí v tzv. zemích socialistického tábora. V polední přestávce se Okuněv setkal s Poremským. Po diskuzi, během níž vystoupila řada účastníků, následovala závěrečná slova Artěmova, Sergejevové a Horáčka. StB hodnotila MALÍNSKÉHO předanou zprávu „z operativního hlediska“ za velmi cennou.

Státní bezpečnost a sovětská KGB byly s MALÍNSKÉHO činností velmi spokojeny. V únoru 1972 začala StB připravovat další ze schůzek, tentokrát znovu v Budapešti. Scénář setkání měl být stejný jako loňský (tzn. např. opět pas na jméno Neppel). Cílem bylo podrobné „vytěžení“ MALÍNSKÉHO k předcházející cestě do SRN a představení nového rezidenta I. správy ve Vídni KULÍKA[60], který převezme „spolupracovníkovu obsluhu“ po odcházejícím VOLTROVI.

Schůzka s MALÍNSKÝM, který právě získal rakouské státní občanství, se uskutečnila ve dnech 25.–28. února 1972 opět v hotelu Szabatsak v Budapešti.[61] Za II. správu FMV se jí zúčastnili náčelník 2. odboru pplk. Vladimír Stárek a mjr. Oldřich Janeček. Michal Nikolajevič Okuněv ale ve smluvený termín nepřijel. V této situaci Stárek zalarmoval Prahu, aby mu centrála zjistila, co se MALÍNSKÉMU stalo (zjistil totiž, že nepřejel ani rakousko-maďarské státní hranice). Okuněv se v Budapešti objevil až o den později; pozdní příjezd zdůvodnil problémy při odjezdu autobusu Vídeň – Budapešť, z kterých by mohla pramenit jeho dekonspirace. Jeho poznatky byly nahrány na magnetofon. Hovořil mj. o svých rozvíjejících se kontaktech s centrálou NTS (hlavně s Poremským) a uvedl bližší okolnosti k případu Viktora Emanuloviče Kabačníka, který odešel ze SSSR s rodinou a hledal uplatnění v Rakousku (např. v Radiu Liberty). MALÍNSKÝ ho nejen finančně podporoval, ale účastnil se s ním řady úředních jednání. Zmínil rovněž Taťjanu Sergejevnu Kirpičevu (bývalou zaměstnankyni Slovanské knihovny v Praze) žijící ve Švýcarsku, která pravidelně jezdila do SSSR, vozila tam zakázanou literaturu a na Západ pašovala samizdat. V Radiu Liberty pracovala podle MALÍNSKÉHO informací řada členů NTS – například Jevgenij Ivanovič Garanin (hlásil

60 Jde o krycí jméno příslušníka I. správy MV Eduarda Kárníka (nar. 1924).

61 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 279–281. II. správa FMV, 2. odbor. Zpráva ze služební cesty v MLR – Budapešti, která byla uskutečněna dle schváleného návrhu náčelníkem 2. odboru II. správy FMV s. pplk. RSDr. Stárkem Vladimírem a mjr. Janečkem Oldřichem ve dnech od 25. do 28. 2. 1972 za účelem uskutečnění schůzky s TS MALÍNSKÝM. Přísně tajné. Datováno v Praze 1. 3. 1972, čj.: OS-00443/2-2/72; podepsáni: vypracoval – mjr. Janeček, náčelník 2. odboru II. spr. FMV – pplk. RSDr. Vladimír Stárek.
Tamtéž, s. 282–298. II. správa FMV, 2. odbor. Zpráva. Přísně tajné. Datováno v Praze 7. 3. 1972, čj.: OS-00443/2-2/72; podepsáni: ŘO – mjr. Janeček, náčelník 2. odboru II. správy FMV – pplk. RSDr. Vladimír Stárek.

pod jménem Granin) nebo historik Dimitrij Vladimirovič Pospělovskij. Referoval rovněž o výstavě nové budovy tiskárny POSEV. „*TS MALÍNSKÝ předal poznatky, které mají důležitý operativní význam, hlavně pro sovětské přátele*," zhodnotili budapešťskou schůzku Janeček a Stárek. Tradičně na závěr byla Okuněvovi vyplacena odměna, tentokrát ve výši 3000 šilinků.

Tajný spolupracovník MALÍNSKÝ postupně získával další kontakty, a tím i další informace o činnosti NTS. Státní bezpečnost – příjemce jeho zpráv – dokázala takových známostí využít s tím, že jeho úkolování pravidelně konzultovala s KGB („*Všechny zprávy od TS MALÍNSKÉHO jsou předávány sovětským přátelům a v úkolování i řízení jsou prováděna společná opatření.*")[62] Ovšem pro Okuněva představovala spolupráce s StB jisté limity; chtěl si například koupit domek v blízkosti hranic s ČSSR, s čímž Praha nesouhlasila – obávala se totiž jeho potenciálního „rozkrytí". Také každou, byť jen turistickou, cestu musel avizovat StB. Nicméně spolupráce mu přinášela nepochybná pozitiva – pravidelné peněžní odměny, ukládání peněžní hotovosti na konto v Praze, podpora bývalé rodiny i pochopení pro jeho cestování kryté cílem „rozkrývání organizačních struktur NTS".

Tajný spolupracovík MALÍNSKÝ si však získal i důvěru centrály a čelních představitelů ze strany organizace NTS. Byla mu např. nabídnuta funkce vedoucího pobočky „Tolstoj Fundation" ve Vídni (podporující emigranty ze SSSR). Podle slov Poremského by se Okuněv stal fakticky placeným funkcionářem NTS, byl by tak vlastně zástupcem NTS pro Rakousko. Státní bezpečnost doporučovala Okuněvovi tento post přijmout a stejný názor zastávala také KGB.

Další ze schůzek StB s MALÍNSKÝM se konala za účasti zástupce KGB plukovníka Olovjannikova ve dnech 22.–23. listopadu 1972 opět v Budapešti, a její průběh byl opět nahráván.[63] MALÍNSKÝ podle vlastních slov pokračoval v získávání dalších kontaktů ve vedení NTS, mj. také cestou pomoci emigrantům ze SSSR, s kterými se setkal ve Vídni (jmenovitě šlo o Viktora Kabačníka, Jurije Steina a Jevgenije Boldina). Jejich prostřednictvím mohl více konkretizovat propojení Radia Liberty s NTS. A podle reakcí vedoucích představitelů NTS usuzoval, že se mu celkem úspěšně podařilo získat si jejich důvěru, např. rozesíláním letáků a publikací do SSSR, možností bydlení u něj ve Vídni, pomocí emigrantům ze SSSR apod. Okuněv rovněž informoval o své účasti na konferenci POSEVU ve dnech 11.–12. listopadu 1972 ve Frankfurtu nad Mohanem, která se zabývala vnitřní situací a emigrací ze SSSR. Během budapešťské schůzky definoval i postoj NTS k Československu:

62 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 304–308. II. správa FMV, 2. odbor. Návrh na provedení schůzky se zahraničním TS MALÍNSKÝM, č. sv. 412 v MLR – Budapešti. Přísně tajné. Datováno v Praze 13. 11. 1972, čj.: OS-002159/2-2/72; podepsáni: navrhuje – plk. RSDr. Stárek, doporučuje – genmjr. Ing. Hrbáček, souhlasím – (podpis nečitelný).

63 Tamtéž, s. 388–399. II. správa FMV, 2. odbor. Zpráva z vytěžení zahraničního TS MALÍNSKÉHO, které bylo provedeno ve dnech 22.–23. 11. 1972 v MLR – Budapešti. Přísně tajné. Adresováno: náměstek ministra vnitra ČSSR genmjr. Ing. Ján Hanuliak. Datováno v Praze 5. 12. 1972, čj.: OS-002316/2-2/72; podepsáni: náčelník 2. odboru II. S-FMV – plk. RSDr. Vladimír Stárek.

„*Ani v současné době se v NTS nezapomíná na události v ČSSR v r. 1968 a jsou stále vzorem odporu. Pokud jde o specielní zájem NTS o ČSSR, tento sice stále je, ale vedení centrály NTS prohlašuje, že SSSR – kam vede hlavní boj, je příliš velká země, aby mohly* [události – pozn. aut.] *působit aktivně i v jiných státech ZST*." Ovšem Okuněv věděl o příležitostných kontaktech vedení NTS s Jiřím Pelikánem a Otou Šikem.

Státní bezpečnost a KGB byly s Okuněvem mimořádně spokojeny. Svědčí o tom událost, která se odehrála v dubnu 1974 na (v zásadě) pravidelné schůzce v maďarském hlavním městě.

Dne 23. dubna 1974 se v Budapešti za účasti příslušníků II. správy FMV (major Janeček a nyní již plukovník Stárek) a nejmenovaného zástupce KGB uskutečnila další schůzka s TS MALÍNSKÝM.[64] Během ní byl Okuněv předán do řízení přímo KGB. V následujících měsících a letech převzali tedy jeho řízení zatím ve stínu skrytí „sovětští přátelé".

Podle zprávy Státní bezpečnosti adresované KGB ze dne 22. května 1974[65] se již v roce 1971 objevily informace o „provalu" MALÍNSKÉHO. Tato podezření se ale ukázala jako lichá. „*Během spolupráce se uskutečnilo celkem 37 vytěžovacích a instruktážních schůzek a 11 schůzek předávacích. Na odměnách bylo vyplaceno 85.000 Sch. a výdaje spojené s obsluhou spolupracovníka činily 8.295 Sch. MALÍNSKÝ schůzky pravidelně obsazoval. V průběhu kontrol, zajištění a schůzek nebylo zjištěno sledování, ani jiné rušivé jevy. Při schůzkách se choval klidně*," konstatovalo se ve zprávě. Nicméně byly zmíněny i jeho jisté slabé stránky: „*Dle vyjádření s. Kulíka se u spolupracovníka MALÍNSKÉHO projevila v poslední době v politických debatách jeho politická nepevnost a kosmopolitní názory, vzniklé zřejmě dlouhodobým pobytem v kapitalistickém světě*."

„Práce" TS MALÍNSKÉHO pro KGB skončila předčasně dne 24. ledna 1977 náhlým úmrtím Michala Okuněva.

KGB však vyvstal problém. Ve vídeňském bytě Okuněva-MALÍNSKÉHO zůstal radiopřijímač s vysílačkou a šiframi. Bylo třeba tyto věci získat dříve, než jejich pravý účel někdo odhalí. Sovětská KGB se tedy obrátila na StB s tím, aby využila jeho bývalou manželku Ludmilu. Ta přijela do Vídně 23. února 1977 s cílem nenápadně odvézt věci zpět do Prahy. Okuněvův vídeňský byt byl pochopitelně policejně zapečetěn. Ludmila Okuněvová navázala kontakt s manželi Fidlerovými (přátelé jejího manžela) a od nich se dozvěděla, že část věcí si Fidlerovi z bytu již odnesli (shodou okolností i onen radiopřijímač), než přijela policie, po objevení Okuněvovy mrtvoly. Manželka Ludmila „zahrála" Fidlerovým na city a získala od nich předmětné rádio zpět; a navíc

64 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 408. II. správa FMV, 2. odbor. Akce NTS – zajištění TS MALÍNSKÉHO. Přísně tajné. Adresováno: 31. odboru I. správy MV. Datováno 5. 4. 1974, čj.: OS-006647/2-3/74; podepsán: zást. náčelníka 2. odb. II. S-FMV – pplk. Jan Škapa.

65 Tamtéž, s. 331–332. Federální ministerstvo vnitra. MALÍNSKÝ – zpráva pro přátele. Přísně tajné. Adresováno: 3. odd. 2. odbor II. správa FMV. Datováno v Praze 22. 5. 1974, čj.: A-00661/31-74; podepsán: náčelník odboru 31 I. SFMV – mjr. Jan Pozorný. (Pod jménem Jan POZORNÝ se skrývá Jan Pěnčík, příslušník I. správy, nar. 1926.)

ještě kožich: „*Před odjezdem z Rakouska předala tyto věci na čs. ZÚ ve Vídni, kde bylo prostřednictvím I. S-FMV zajištěno jejich převzetí a předání spojovacích prostředků a šifer rezidentuře KGB. Předání těchto věcí na čs. ZÚ zůstalo utajeno od nezúčastněných osob a rovněž celá kombinace proběhla s přísným dodržením zásad konspirace*,“[66] psalo se v následné zprávě o provedení akce.

Závěrem

Michala Nikolajeviče Okuněva-ALEXANDRA-MALÍNSKÉHO lze hodnotit jako člověka, který bez jakýchkoliv skrupulí ochotně spolupracoval s československou Státní bezpečností i se sovětskou KGB. Informoval, ať již Prahu nebo Moskvu, o svých kontaktech a setkáních s lidmi, kteří mu věřili vzhledem k tomu, že vyšel z podobného prostředí. Připomínám, že jeho otec emigroval před bolševiky ze Sovětského svazu, vyučoval byzantskou kulturu na pražské Filozofické fakultě UK a pochopitelně se zapojil do činnosti ruské emigrace v meziválečné Praze.

Úkoly, které od svých řídících orgánů Okuněv-MALÍNSKÝ dostával, plnil ke spokojenosti zadavatelů. Za svou aktivitu byl pravidelně odměňován – a za udavačství si nechával platit, ať již hotově nebo formou vkladů na konto v Praze.

V letech 1961–1977 se tedy v demokratické zemi věnoval službě totalitním režimům. Jeho činnost nelze proto bagatelizovat, hledat pro ni vysvětlení nebo ji dokonce omlouvat.

(Ve druhé části, věnované akci ATAMAN, naváže autor na tento text a představí aktivity StB a KGB proti NTS.)

66 ABS, spis arch. č. 697032 MV, s. 410–411. X. správa FMV, SOO. Akce MALÍNSKÝ – zpráva. Přísně tajné. Datováno v Praze 3. 3. 1977, čj.: VN-00280/SOO/77; podepsáni: vypracoval – pplk. Zejkán, náčelník SOO X. S-FMV – kpt. Josef Nevečeřal.

PŘÍLOHA 1
/přepis/

1960, 14. září – Charakteristika spolupracovníka „ALEXANDRA“

III. správa MVV
1. odbor

Praze dne 14. září 1960
PŘÍSNĚ TAJNÉ

CHARAKTERISTIKA SPOLUPRACOVNÍKA „ALEXANDRA“

„ALEXANDR“-Michal OKUNĚV, nar. 31. 3. 1919 Sumy – SSSR,
ruské národnosti, čs. státní příslušník, bytem Praha

byl získán ke spolupráci v květnu 1956 do problematiky NTS. Povoláním je stavební architekt projektant, a mimo českého jazyku hovoří perfektně rusky, anglicky a částečně německy.

Po roce 1945 byl zaměstnán jako odborný asistent na fakultě architektury a pozemního stavitelství v Praze a od roku 1958 do července 1960 pracoval jako veletržní referent ČOK. V současné době je „ALEXANDR“ bez zaměstnání.

V době, kdy byl „ALEXANDR“ zaměstnán v Čs. obchodní komoře, měl zde výhodné možnosti výjezdů do kapitalistických států, kde navázal styky s některými představiteli protisovětské organizace NTS jako např. N. I. BEVADEM a E. ŽERLICINEM. Oba uprchli z ČSR v roce 1945 a do jejich odchodu byli v úzkém přátelském styku s „ALEXANDREM“; zejména N. I. BEVAD, s nímž „ALEXANDR“ se přátelí již od dětských let a navštěvuje stále jeho matku, která žije v Praze. S oběma jmenovanými se spolupracovník sešel dvakrát, a to v Bruselu a Paříži a má jejich naprostou důvěru. Jejich prostřednictvím získal „ALEXANDR“ hodnotné poznatky o činnosti NTS a E. ŽERLICINEM byl nepřímo získáván ke spolupráci. Agent např. od nich zjistil některé protisovětské způsoby jejich práce jako je kontaktování sovětských občanů, letákové a balónové akce, používání vysílacích stanic, struktura NTS, předávání zpráv a další.

Dále máme zjištěno, že o osobní nebo i písemný styk projevil zájem Vladimír HORÁČEK (uprchlík z ČSSR) z Frankfurtu n. M., který je vydavatelem časopisu „Possev“ (orgán NTS).

Spolupracovník „ALEXANDR“ se ve spolupráci osvědčil, je iniciativní, ochotný, důsledný a úkoly plní svědomitě. Z ČOK byl propuštěn, protože mu bylo v Casablance z osobního uzamčeného vozu odcizeno 6 pasů, které patřily spoluzaměstnancům „ALEXANDRA“.

Operativní pracovník:
.....
npor. Jindřich STEKLÝ

PŘÍLOHA 2
/přepis/

1971, 9. únor – Příklad úkolování TS MALÍNSKÉHO

9. února 1971
OS-0044/2-2/71

I. správa MV

V ý t i s k č.: 2

Správa „D“ - 1. odbor

PŘÍSNĚ TAJNÉ

P R A H A
Věc: spolupracovník „MALÍNSKÝ“ – úkolování.
Počet listů: 3
Přílohy: 0

Dne 20. 12. 1970 byly spol. „MALÍNSKÉMU“ při schůzce v MLR dány následující úkoly, které vám zasíláme pro potřebu jeho ř.o. s. V o l t r a.

Úkoly jsou zaměřeny tak, aby bylo využito všech možností „MALÍNSKÉHO“, které na schůzce uvedl.

Jedná se o následující úkoly:

- při osobních stycích s předními funkcionáři centrály NTS se zaměřovat na Vld. POREMSKÉHO, Jaroslava TRUŠNOVIČE, ROMANA-OSTROVSKÉHO Jevgenije a ŘO NAŠIVANENKA-„BLINOVA“.

U těchto předních funkcionářů hlavně osobním stykem a rozhovory získávat poznatky o konkretních záměrech, formách a metodách v nepřátelské činnosti proti SSSR a ZST;

- při styku s Vlad. POREMSKÝM zjišťovat podrobnosti kolem příprav, které provádí za účelem uskutečnění kongresu pod názvem „Socialismus s lidskou tváří“. Tento kongres dle POREMSKÉHO má být v Paříži;

- ověřovat dle možností, jakých typů osob pověřuje centrála NTS - mimo již známých, ke kontaktům sovětských stát. příslušníků a občanů ze ZST, kteří vyjíždějí do kap. zahr. Dále ověřovat a včas podávat zprávu o vysílání spojek, kurýrů a VC s úkoly NTS na území SSSR a ostatních socialistických zemí;

- při pobytu v NSR - Frankfurtu n/M., případně v jiném zájmovém teritoriu, soustřeďovat poznatky, k takovým osobám, které mají buď přímý vztah k centrále NTS, neb stojí blízko. Tzn. typovat pro naše účely vhodné osoby pro eventuelní využití a perspektivní uskutečnění kontaktů. V tomto případě se orientovat hlavně na mladší generaci;

- v souvislosti přímého styku s Vlad. POREMSKÝM, Jaroslavem TRUŠNOVIČEM a úzkým kruhem centrálních funkcionářů NTS stále ověřovat jejich styky a důvod s představiteli čs. emigrace, vlády NSR, případně vlivnými osobami a zajišťování jak politicky, tak i ekonomicky centrály NTS na území NSR.

Na závěr schůzky bylo se spol. „MALÍNSKÝM" hovořeno o jeho existenci a možnostech uskutečnění schůzek s námi. „MALÍNSKÝ" uvedl, že má do příštího roku dobré perspektivy jako samostatný podnikatel (architekt). Mimo toho, že v současné době má uzavřenou dohodu s vídeňským magistrátem ve věci projekčních zakázek, které mu zatím stačí k slušnému žití a zajištění existence. Mimo to vede jednání s majitelem větší vystavovatelské fy v NSR - Hamburku, jejímž majitelem je pan SIEMERS. V kladném případě dohody by „MALÍNSKÝ" vedl vídeňskou pobočku této fy, což by pro něho bylo velice výhodné. S tímto jeho záměrem souhlasí i centrála NTS, která v uskutečnění tohoto plánu vidí velké možnosti pohybu „MALÍNSKÉHO" jak po NSR, tak i v jiných státech.

Bude-li tato dohoda uskutečněna, bude výhodné místo schůzek s „MALÍNSKÝM" v Berlíně, s čímž byl z naší strany vysloven souhlas.

Náčelník 2. odboru II. správy FS-ZS:

.....

pplk. RSDr. Vladimír STÁREK

PŘÍLOHA 3
/přepis/

1977, 13. červen – Návrh na uložení spisu MALÍNSKÉHO do archivu

X. správa FMV
S O O

V Praze, dne 13. června 1977
PŘÍSNĚ TAJNÉ

Schvaluji:
.....
Dne 30. 6. 77

N Á V R H
na uložení osobního spisu č. 412 TS MALÍNSKÉHO do archivu FMV.

TS MALÍNSKÝ byl získán ke spolupráci dne 31. 5. 1956 do problematiky centra NTS v zahraničí. Spočátku plnil úkoly na území ČSSR a dne 6. 6. 1961 byl trvale vysazen do zahraničí s cílem rozpracování funkcionářů centra NTS v NSR.

Do 23. 4. 1974 byl řízen FMV ČSSR a od tohoto dne předán k řízení Výboru KGB při RM SSSR.

Za FMV byl TS MALÍNSKÝ postupně řízen soudruhy Karlem Řezáčem, Jindřichem Steklým a Oldřichem Janečkem. Všichni jsou do dnešního dne v činné službě FMV.

TS „MALÍNSKÝ" dne 24. 1. 1977 náhle zemřel ve svém bytě ve Vídni. Příčinou smrti se uvádí – masivní krvácení mozku.

Z těchto důvodů navrhuji jeho svazek č. 412 včetně příloh t. j. sv. č. 412/2, 3, 4, 5; 6; tři svazky pracovní a dva svazky korespondence s NTS, uložit do archivu FMV. Dále jsou přiloženy i dvě finanční části.

Vypracoval: mjr. Říha

D o p o r u č u j i :
.....
Náč. SOO X. správy FMV
kpt. NEVEČEŘAL Josef

/Všechny přílohy ABS, spis arch. č. 697032./

„Vše je vymyšleno, vylháno a zkombinováno mnou…“

Konfrontace výpovědí agenta StB ve vězení a vzpomínek pamětníka

aneb Několik otázek nad příběhem jména B.

Martin Tichý

Autorova poznámka úvodem

Původně bylo mým záměrem doplnit studii o Oldřichu Bartákovi, publikovanou ve Sborníku ABS č. 6, přesněji popsat úlohu nasazeného agenta StB. Nakonec jsem se však rozhodl celý poměrně nejednoznačný příběh rozšířit a co možná nejlépe rekapitulovat. Předesílám, že mým záměrem nebylo postihnout „problematiku agentů StB ve vězení“; až příliš jsem si vědom, že jednotlivé případy se jeden od druhého liší. A bez komplexního poznání je není možné přesně popsat a následně kvalifikovat, jistě k naší škodě. Mohou mít však jedno společné – metody, kterými bezpečnostní orgány vedly nasazení svých „spolupracovníků“; metody jejich vázání, úkolování, využívání. Nezanedbatelnou roli zaujímá i prostředí a doba, ve kterém se případné události odehrávaly. Chtěl jsem co nejlépe pochopit a popsat alespoň jeden z případů. Jsem si vědom, že se tak mohlo stát pouze díky osobnímu setkání s očitým pamětníkem těchto událostí, bez jehož pomoci bych nedokázal plně porozumět podstatě příběhu, neboť vím, že samy archivní dokumenty neumožňují rekonstruovat a doplnit to podstatné, co chybí. Výsledný text jsem vytvořil na základě přesvědčení, že se nezpronevěřuji logice popisovaných událostí, a to i tam, kde „prameny mlčely“; nikde jsem nešel proti jejich intencím. Prosím, aby k tomuto bylo při čtení, případně přemýšlení o předkládaném textu, přihlédnuto.

•

Snad každý politický vězeň v Československu se během svých nedobrovolných cest po věznicích a uranových táborech[1] setkal s tzv. bonzákem,[2] agentem StB.

1 Názvy „táborů“ se během doby měnily: Trestanecké pracovní tábory (TPT), Pracovní útvary vězňů (PÚV), Pracovní útvary potrestaných (PÚP), Pracovní útvary odsouzených (PÚO), nejdéle užívaný název Nápravně pracovní tábory (NPT), nakonec Útvary nápravných zařízení (ÚNZ). Jistě nikoliv náhodou, zmizelo časem slovo „trestanecké“, patrně pro jeho význam. Vězni nejčastěji o táborech hovořili a dodnes hovoří jako o „lágrech“ nebo „koncentračních táborech“. Srv. odkaz platný k 11. 8. 2010: http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_jachymov.php a PETRÁŠOVÁ, Ludmila: *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949–1961*. In: *Sborník archivních prací*, roč. XLIV, č. 2, MV-ČR 1994, s. 335–447.

2 K významu slova „bonzák“ KOMÍNEK, Milo: *I pod oblohou je peklo.* Moravia Publishing Inc, Toronto 1991, s. 27: *„[…] Většina chodbařů a vězňů, kteří se v různých funkcích pohybovali v blízkosti bachařů, velitelství věznic a táborů jako starší tábora (táborák), se rekrutovali z řad lidí, pro něž byl zločin povoláním. Ve vězeních a táborech to byli udavači – ‚bomzáci‘, pro které byl kriminál*

Ve vzpomínkách pamětníků figurují postavy bonzáků[3] jako nepříjemných ztrpčovatelů již tak těžkého života v uzavřeném prostoru lágrů. Někteří na ně vzpomínají s netajeným despektem, jiní o nich hovoří s jistou ironií, občas se lze setkat s určitou mírou pochopení pro činy (nejednou nedobrovolné), jichž se tito jedinci dopouštěli. Platí zde, že osobní zkušenost každého jednoho vězně (mukla) je nezastupitelná.[4] Historik, pracující s vyšetřovacími spisy StB, se dříve či později dostane k případu „nasazení agentů při vyšetřování", tedy při přípravě procesů. Podat souhrnný přehled o agenturní práci agentů ve vazebních věznicích, vězeních a v táborech není – a zřejmě ani v budoucnu – nebude možné. Příčin je několik: „*Souhrnné informace a organizační dokumenty právě z tohoto období počátků komunistického režimu ale chybí. Podobně jako v jiných oborech své činnosti jednali v té době příslušníci SB i zde svévolně a improvizovaně, bez schválení kompetentními místy a bez řádné evidence. Za pozornost stojí skutečnost, že pro StB byly první obecné směrnice k provádění agenturně operativní činnost vydány až v roce 1951.*"[5]

Praktické (operativní) nasazení agentů nezřídka omezovaly organizační a formální nedostatky; navíc utajit spolupráci nebylo ve specifickém prostředí věznic a táborů jednoduché. Mnozí agenti sami sebe prozradili, zejména když na nich byla spolupráce vynucena obzvláště hrubým nátlakem. Užívané (a patrně přímočaře účinné) metody z pomezí násilí a vydírání měly patrně přednost před jiným způsobem agenturního zavázaní (později byla motivace ke spolupráci podpořena finanční odměnou[6]). Nepodlehnout a odolat nátlaku vedoucímu ke spolupráci, nemohl dokázat každý. Stejně tak, ne každý agent se dokázal vypořádat s důsledky svého podlehnutí. Dobrovolné a záměrné dekonspirace agentů svědčí o nedodržování základních zásad a postupů při jejich získávání. „Směrnice o agenturně operativní práci", vydané TRMV č. 72 ze dne

---

nutným následkem jejich profese, a proto neměli žádné mravní zábrany, když se jednalo o jejich prospěch. Vězeňské správy znaly dobře mentalitu těchto lidí a používaly je za různé ‚výhodičky' k té nejšpinavější práci v kriminále: ‚ke shazování'– udávání spoluvězňů."

3 Bonzák i bomzák, bonzovat i bomzovat. Nový akademický slovník cizích slov zachycuje obě varianty tohoto slangového výrazu. Slovník nespisovné češtiny pracuje s podobou bonzák (bonz, bonzovat, bonzárna, bonzblok, bonznout). Varianta s -n- je v praxi výrazně četnější. Ústav pro jazyk český AV ČR.

4 Pro výkon určité funkce byla mezi „MUKLI" (Muži Určení K LIkvidaci) považována za takřka samozřejmou, ba přímo nutnou, podmínka podepsání „vázacího aktu". Vědělo se, že starší tábora a jeho zástupce (a s velkou pravděpodobností i starší baráku a jeho zástupce) budou „vázaní agenti". Jejich autoritu nemusel tento fakt nutně podlamovat (byl považován za nutný) jako to, jaké postoje a formy chování zaujímali vůči ostatním, zejména k politickým vězňům.

5 TOMEK, Prokop: *Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních československého komunistického režimu 1948–1989*. In: *Dvě studie o československém vězení 1948–1989*. ÚDV, Praha 2000, s. 7.

6 Tamtéž, s. 12: „*Agentura mohla být podle směrnic odměňována především finančně, převodem peněz na vězeňské konto agenta, a to v částkách od 200 Kčs, které schvalovali podle jejich výše funkcionáři krajských odborů nápravných zařízení (součásti krajských správ Ministerstva vnitra), náčelník SNZ, částky nad 1000 Kčs pak schvaloval ministr vnitra.*"

20. 4. 1954,[7] ukládaly zavazovat ke spolupráci „spolehlivé vězně", což v prostředí vězení, a v případě politických vězňů (podobně jako u vězňů kriminálních) vyznívá jako protimluv. Z uvedených důvodů je zřejmé, že získaní spolupracovníci-agenti, podobně jako výstupy z jejich nasazení, přesněji z jejich agenturně operativní činnosti (AOP), ne vždy vyhovovali ideálním představám operativců StB. Platí však, že jednotlivé případy mají přes mnohé podobnosti svou vlastní a neopakovatelnou historii, s níž se pojí jméno agenta a předmět vyšetřování; jedno od druhého nejde oddělit. Pomocí komparace lze mezi jednotlivými případy občas osvětlit způsob nasazení a úkolování agenta AOP. Často, jak bude patrné, to bude právě on, kdo bude hrát na podkladě archivních pramenů pomyslnou hlavní roli, přestože realita úkolování tomu neodpovídala. Práce operativců zůstává v konkrétních případech skryta. To, co o ní víme, vyplývá z dochovaných archivních dokumentů týkajících se převážně někoho a něčeho jiného.

Jedinec v totalitní společnosti, natož vězeň, v padesátých letech bytost takřka bezprávná, neměl mnoho možností, jak se bránit vnějšímu tlaku. Pokud měl štěstí, mohl se spolehnout na své kamarády. Disponoval-li značnou dávkou tělesných a duševní sil (nezastupitelným faktorem byl věk vězně) – přežil a mohl po propuštění začít nový život. Přesto nejeden z bývalých muklů považuje období svého věznění za nevšední dar, pro neúčastněné těžko pochopitelný… Mnozí se snaží na toto období svého života vzpomínat s nadhledem, na nejednu událost i s laskavým humorem. Většina z nich však nezapomíná na prožitá příkoří, na kamarády, s nimiž se museli navždy rozloučit, na každodenně těžký, nesnesitelný život v lágru; a mezi takové zkušenosti patří i vzpomínky na agenty – bonzáky. Ve vzpomínkách vystupují často jako zvláštní postavy, s nimiž nikdo nechtěl mít nic společného; lidé bez zázemí, přátel, charakteru. Případ Arnošta Bočka, dlouholetého agenta StB, nebude výjimkou. Dokládá však, že věci mohou být jiné, než se na první pohled – v našem případě při čtení archivních dokumentů – zdají. Nejedná se fakticky o příběh jednoho člověka, na to je příliš spojen s osudy jiných lidí. A v neposlední řadě jde také o to, jak o těchto událostech vypovídají dobové dokumenty; ani jejich příběh není bezpředmětný. Není nezajímavé sledovat (nebo se alespoň o to pokusit), co v dokumentech je (a proč) a co (patrně) není, jak se (v průběhu let) listiny mění, jak zaznamenávají dané události, jak je lze doplnit výpovědí pamětníka (a upřesnit tak – je-li třeba – jejich konečné vyznění).

•

Dne 26. března 1956 vypracoval referent Správy MV Jáchymov podporučík Vratislav Lokvenc *„Usnesení o zahájení vyšetřování Arnošta Bočka, toho času vězně ‚ÚNZ Ostrov u K. Varů', jenž vypověděl závažné okolnosti o činnosti odsouzených Miloše PECKY, Miroslava KREJZY,*[8] *Karla TLUSTOŠE, Richarda DOLEŽALA a civilního*

7 Tomek, Prokop: *Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních,* s. 7.

8 Případ je v nutné zkratce, z níž vyplývá pochopitelný díl nepřesnosti, na níž mám i já svůj podíl, popsán v knize *Abeceda komunismu*. Ostatně účel příběhu, podobně jako knihy, v níž byl publikován, byl jiný, přinejmenším seznamovací a popularizační. Srv. NAVARA, Luděk – ALBERCHT, Josef: *Abeceda komunismu.* Host, Brno 2010, s. 19–28. V knize došlo na s. 22 k záměně popisky fotografie: u podobenky Arnošta Bočka, je uvedeno, že jde o Miloslava Krejzu

zaměstnance n. p. Jáchymovských dolů v Příbrami, Jaroslava ŠIMŮNKA". Arnošt Boček výše jmenované obvinil „*ze špionážní činnosti, která měla spočívat v odcizování vzorků uranové rudy a plánků šachty.*" Vězni měli předávat vzorky rudy spolu s „*některými plánky šachty […] civilnímu zaměstnanci ŠIMŮNKOVI*". Boček byl podle vlastních slov svědkem této činnosti a vypověděl-li „*při svém vyšetřování u KS-MV Praha*"[9] tyto skutečnosti, musel vědět, že svým obviněním spouští mechanismus procesních úkonů, na jehož konci budou jeho spoluvězni za udanou činnost potrestáni. Nemusel jistě znát, k jak velkému trestu, ale musel vědět, že proces vyšetřování bude s největší pravděpodobností ukončen soudním přelíčením. Přesto své spoluvězně neváhal obvinit.

Vyšetřování „trestné" činnosti v „*n. p. uranové doly Jáchymov*" prováděla „*Krajská správa ministerstva vnitra Praha.*" Do protokolu[10] Boček uvedl, že: „*Milana Pecku […] poznal po svém příchodu na tábor Bytíz v lednu 1955 […],*"[11] pracoval s ním „*na díle 5/201 na šachtě č. 10,*" kde se seznámil i s „*Milanem Krejzou.*" Po třech měsících došlo k výměně směny, od té doby měl Boček pracovat pouze s Peckou, čehož, jak do protokolu uvedl, využil k bližšímu seznámení. Oba muži údajně znali „*některé lidi, které pracovali s USA zpravodajskou službou v záp. Německu,*" což je mělo sblížit natolik, že prý Miloš Pecka Bočkovi „*sdělil, že mnozí lidé na táboře se budou snažit mě získat k tomu, abych se opět vetřel v důvěru orgánů Stb a získával tak zprávy pro odsouzené.*"[12]

– „šotek" v kontextu vyprávění takřka signifikantní: v archivních dokumentech se objevují chyby ve psaní křestních jmen a příjmení. V případě pana Krejzy uvádím na tomto místě jeho křestní jméno Miloslav. U pana Pecky jméno Miloš. Problém psaní jména a příjmení Arnošta Bočka bude řešen níže. V textu jsem zvolil následující úzus: V citacích jeho jméno a příjmení přesně přepisuji z dokumentu, v textu uvádím formu zápisu podle matriky: Arnošt Boček.

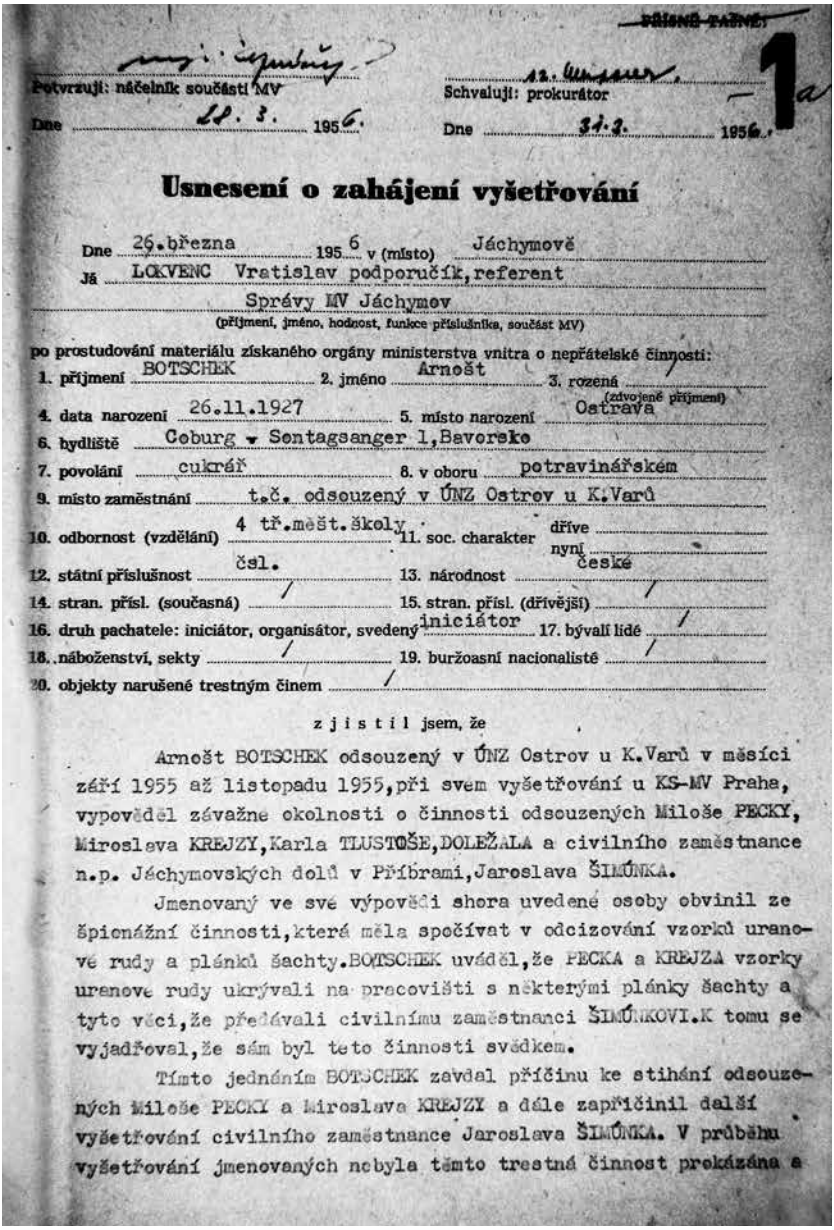
9 Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), fond, (dále jen f.) Vyšetřovací spisy – Karlovy Vary, (dále jen MV KV) Vyšetřovací spis, arch. č. V-2064 KV. Osobní vyšetřovací sv. č. 108 proti Arnoštu BOČKOVI (dále jen Vyšetřovací spis, arch. č. V-2064 KV). Usnesení o zahájení vyšetřování ze dne 26. 3. 1956.

10 Tamtéž. Protokol o výpovědi Arnošta BOTSCHEKA ze dne 27. 9. 1955. Krajská správa MV Praha.

11 V roce 1953 vznikl na Příbramsku další pracovní tábor související s těžbou uranu. Nacházel se u šachty č. 11 poblíž osady Bytíz a nesl označení NPT–Z. I zde počty vězněných rychle vzrůstaly. Ke dni 25. prosince 1954 bylo v tomto nápravně pracovním táboře vězněno 1580 odsouzených a o rok a půl později, 13. července 1955, již 1894 osob. Z velké části šlo o politické vězně. Také tady zajišťovala ostrahu zvláštní jednotka SNB. Stejně jako tábor Vojna bylo i vězeňské zařízení Bytíz střeženo příslušníky 4. praporu útvaru SNB Jeřáb, a to až do roku 1954, kdy ostrahu převzal 4. prapor 6. brigády Vnitřní stráže Ministerstva vnitra. Citováno z materiálu Památníku Vojna, pobočky Hornického muzea Příbram: http://www.kr-stredocesky.cz/NR/rdonlyres/802F10EB-9501-4545-982F-F3B2A71B8334/0/4770pamatnik_vojna.doc; odkaz platný k 21. 7. 2010.

12 Bude ještě upřesněno, že protokoly o výpovědi, sepsané na Krajské správě ministerstva vnitra v Praze, patrně celkem přesně zaznamenávají podstatu Bočkových výpovědí (stejně jako ostatních). Dále bych rád upozornil na zajímavé otočení rolí tak, jak je předkládal vyšetřovatelům Arnošt Boček, když on sám, coby agent StB tvrdil, že vězni chtějí, aby se Pecka „*opět vetřel v důvěru orgánů Stb. a získával tak zprávy pro odsouzené*". Tedy agent StB upozorňuje vyšetřovatele na „agenta vězňů". Věc jistě paradoxní. Byla však podstata popisované skutečnosti (a nejen v tomto případě) nemožná, nereálná? Byť je také možné, že se jednalo o plané osočení spoluvězně…

Plnou důvěru svého spoluvězně však Boček nezískal, neboť *„Pecka vždy asi na 2 hodiny odešel […] jedenkráte jsem za ním šel, a sice na dílo 5/217- jich* [spr. Jih – pozn. aut.], *kde bylo průlezné oddělení až na povrch."*

Potvrzuji: náčelník součásti MV
Dne 22. 3. 1956.
Schvaluji: prokurátor
Dne 31.3. 1956.

1a

Usnesení o zahájení vyšetřování

Dne 26.března 1956 v (místo) Jáchymově
Já LOKVENC Vratislav podporučík, referent
Správy MV Jáchymov
(příjmení, jméno, hodnost, funkce příslušníka, součást MV)

po prostudování materiálu získaného orgány ministerstva vnitra o nepřátelské činnosti:

1. příjmení BOTSCHEK 2. jméno Arnošt 3. rozená /
4. data narození 26.11.1927 5. místo narození Ostrava (zdvojené příjmení)
6. bydliště Coburg - Sontagsanger 1, Bavorsko
7. povolání cukrář 8. v oboru potravinářském
9. místo zaměstnání t.č. odsouzený v ÚNZ Ostrov u K.Varů
10. odbornost (vzdělání) 4 tř.měšť.školy 11. soc. charakter dříve / nyní /
12. státní příslušnost čsl. 13. národnost české
14. stran. přísl. (současná) / 15. stran. přísl. (dřívější) /
16. druh pachatele: iniciátor, organisátor, svedený iniciátor 17. bývalí lidé /
18. náboženství, sekty / 19. buržoasní nacionalisté /
20. objekty narušené trestným činem /

z j i s t i l jsem, že

Arnošt BOTSCHEK odsouzený v ÚNZ Ostrov u K.Varů v měsíci září 1955 až listopadu 1955, při svem vyšetřování u KS-MV Praha, vypověděl závažne okolnosti o činnosti odsouzených Miloše PECKY, Miroslava KREJZY, Karla TLUSTOŠE, DOLEŽALA a civilního zaměstnance n.p. Jáchymovských dolů v Příbrami, Jaroslava ŠIMŮNKA.

Jmenovaný ve své výpovědi shora uvedené osoby obvinil ze špionážní činnosti, která měla spočívat v odcizování vzorků uranové rudy a plánů šachty. BOTSCHEK uváděl, že PECKA a KREJZA vzorky uranove rudy ukrývali na pracovišti s některými plánky šachty a tyto věci, že předávali civilnímu zaměstnanci ŠIMŮNKOVI. K tomu se vyjadřoval, že sám byl teto činnosti svědkem.

Tímto jednáním BOTSCHEK zavdal příčinu ke stihání odsouzených Miloše PECKY a Miroslava KREJZY a dále zapříčinil další vyšetřování civilního zaměstnance Jaroslava ŠIMŮNKA. V průběhu vyšetřování jmenovaných nebyla tímto trestná činnost prokázána a

Usnesení o zahájení vyšetřování. (ABS)

Oním průlezným místem byl tzv. „komín". V odborné terminologii „svislé mezipatrové důlní dílo, budované za účelem komunikace mezi šachtami nad sebou se vyskytujícími". Pravidelné cesty na „*komín*", podle Bočkových výpovědí, konal Pecka za účelem hledání vhodného místa k útěku. Tím, že údajně odešel hledat takové místo bez Bočka, vyjádřil k jeho osobě nedůvěru, jíž Peckovi Boček dle svého tvrzení vyčetl. Za snahou utéci měla být obava z výhružek, které Pecka dostával v souvislosti s podáváním zpráv *„o chování odsouzených, kteří pracují s bezpečnostní službou na táboře"*. Komu, kam a jak měly být zprávy o spolupracovnících StB předávány, není v protokole uvedeno. Z určitých náznaků se lze domnívat, že zprávy měly být podávány tajné vězeňské samosprávě, ustanovené na táboře vězni, o níž se však prakticky z Bočkových protokolů nic dalšího nedovíme. Pravděpodobně šlo o jednu z mnoha Bočkových fabulací. Ostatně se je budeme snažit postupně rozkrývat.

Z další části protokolu vyplývá, že Pecka navrhl společný útěk. Boček sice odpověděl, *„že prozatím uprchnout nehodlám a že v pozdější době bych byl ochoten s ním uprchnout*," místo toho mu ale „nabídl pomoc", spočívající v prozrazení možných záchytných bodů v okolí Příbrami. Protokol zaznamenává více než dvojznačné upřesnění „zamýšlené pomoci": *„Protože jsem v době okupace sloužil v německé armádě v sanatoriu na Pleši, znal jsem některé záchytné bunkry, které byly vybudovány německou armádou pro záškodnickou činnost po roce 1945. O jednom z těchto bunkrů jsem mu řekl. Nevím dnes již, zda-li to byl bunkr ‚Skalka' v Kařízku, nebo vedle zámku v Dobříši. Věděl jsem, že oba tyto bunkry byly již v roce 1946 odhaleny a likvidovány."*[13]

Ať již spolu mluvili o útěku či nikoliv – a je pravděpodobné, že nikoliv – (v této souvislosti je irelevantní i zaznamenaná poznámka o úkrytech), dle zaprotokolované výpovědi důvěřoval Miloš Pecka Bočkovi natolik, že mu na oplátku odhalil podstatu své ilegální činnosti:

„Zavedl mně na žílu č. 4-jich, na II. patro šachty č. 10, kde se již netěžilo, a to z těch důvodů, že tam byl zával. Když jsme přišli od komínu č 217-jich na překop, vešli jsme do třetí chodby od začátku překopu, kde asi po 50 metrech polozavalené chodby jsme narazili na velký kámen o průměru asi 1 metr. PECKA tento kámen nadzvedl, odsunul, takže jsme mohli vlest do chodby, která byla čerstvě vydřevěná. V této chodbičce jsem viděl na zemi kilové pytlíčky na zkoušku rudy. Dnes již si nevzpomínám, kolik těchto pytlíčků bylo, ale jednalo se o větší množství. Mimo to byla asi 1 metr od sáčků s rudou v jamce asi 60 cm bednička od rudy kovová, ve které byly uloženy různé plánky a náčrty jednotlivých pater a dobývek. Při té příležitosti mě PECKA řekl, že před námi, to jest na ranní směně, tam byl Milan KREJZA, [spr. Miloslav] *který tam dával nějaké nové plánky, které získal od svých kamarádů, potrestaných měřičů z šachty č. 10, a bedničku neukryl a nezahrabal.*

K tomu mi PECKA vysvětlil, že první důvod k jeho útěku který mi před tím řekl, není tak závažný jako to, že provádí průmyslovou špionáž, to jest posílá vzorky rudy a plánky

13 Citovaná věta vyjadřuje reálný, tedy odtažitý vztah Arnošta Bočka k Milanu Peckovi a naznačuje i Bočkovo prvotní postavení „svědka" před vyšetřovateli.

a pracovišť.[14] *Toto mi PECKA dle jeho řeči řekl proto, abych já věděl o jeho činnosti /?/ a tak mu byl nucen pomoci k útěku,*[15] *a zdůraznil, že asi vím, co by ho čekalo v případě prozrazení jeho činnosti.*"[16]

Arnošt Boček do protokolu vypověděl, že se snažil zjistit postup (spolu)vězňů a jejich civiliních spolupracovníků, který tajně užívali při tajném, ilegálním odesílání vzorků rudy a plánků šachet. Dělo se tak prý za pomoci civilního zaměstnance, kolektora, jemuž *„balíčky s rudou"* předával Krejza. Příjmení kolektora Boček neznal, proto mu byla předložena fotografie muže, který, jak s jistotou prohlásil, *„vynášel ze šachty odsouzenému PECKOVI a KREJZOVI vzorky rudy a plánky pracovišť k špionážním účelům […] jakákoliv záměna je vyloučena.*"[17] Více než o měsíc později, 8. listopadu 1955, doplnil Arnošt Boček k vyšetřování další informace.[18] Jmenoval bývalého majora Čepelku, jenž jako *„velmi dobrý kamarád […] odsouzených PECKY a KREJZY […] jistě mohl mnohé vědět o […] odcizování rudy ze šachty Bytíz."* Zároveň Boček potvrdil nejen svou vlastní předchozí výpověď, ale i připravenost *„[…] PECKU a KREJZU usvědčiti přímo tváří v tvář"*.

Vyšetřovatelé se pochopitelně nespokojili pouze s protokolárními výslechy Arnošta Bočka. Zaměřili se na obviněné osoby – Miloše Pecku a Miloslava Krejzu. Miloš Pecka známost s Miloslavem Krejzou, s nímž se dobře znal, potvrdil, stejně jako pracovní vztah s Arnoštem Bočkem, jenž ho *„[…] několikrát navštívil na světnici, kde jsem bydlel."*[19]

---

14 Výše podtržené věty jsou v protokolu podtrženy modrou inkoustovou tužkou.

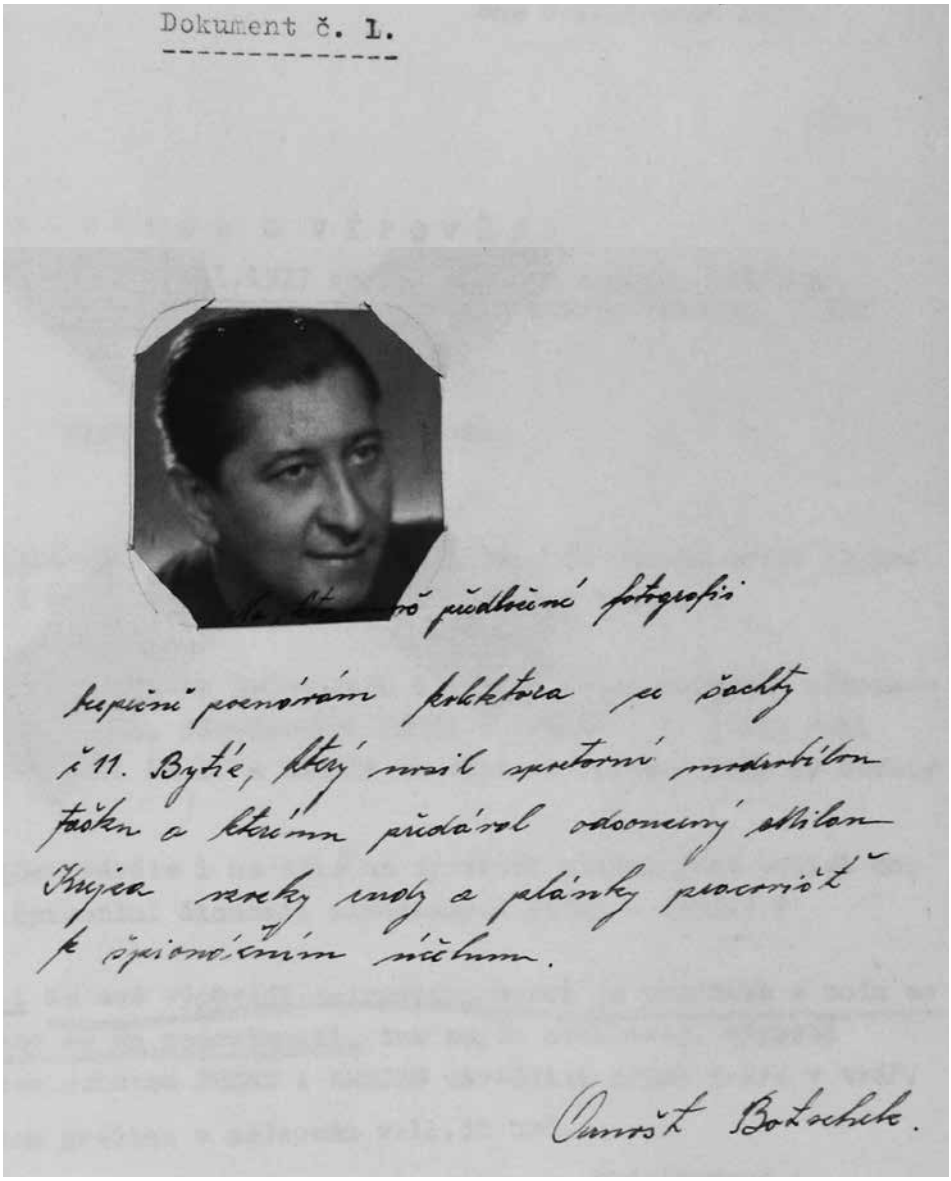
15 Část věty je v protokolu podtržena červenou inkoustovou tužkou. Otazník, taktéž napsaný dodatečně červenou inkoustovou tužkou, v textu ohraničený hranatými závorkami, je do protokolu připsán na vnitřním kraji listu před slovem *„činnosti"*. Pravděpodobně upozorňuje, spolu s červeně podtrženou částí věty, na nelogičnost tvrzení v protokolu, díky čemuž lze předpokládat, že protokol je v zásadě relativně přesným záznamem protokolární výpovědi Arnošta Bočka, a nikoliv předem připravený materiál. Také v dalších citovaných protokolech jsou některé věty podtrženy modrou nebo červenou inkoustovou tužkou. Modře zvýrazněné údaje mají faktografický charakter. Červeně podtržené věty upozorňují na možné nesrovnalosti, nejasnosti, nelogičnosti a otázky ve výpovědích. V tomto smyslu bude na takto podtržené věty v následujících citacích také odkazováno. Vyšetřujícím orgánem byl starší referent por. Jiří Danda, který se na konci protokolu čitelně podepsal – jedna z dalších indicií, že protokol zachycuje skutečnou Bočkovu výpověď.

16 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o výpovědi Arnošta BOTSCHEKA ze dne 27. 9. 1955. Krajská správa ministerstva vnitra Praha.

17 Tamtéž. Protokol o poznání ze dne 27. 9. 1955. Věta v protokolu je podtržena modře. Ke strojopisné části protokolu je připojen list s vlepenou fotografií, pod níž je Bočkovým rukopisem připsáno: *„Na této mě předložené fotografii bezpečně poznávám kolektora ze šachty č. 11 Bytíz, který nosil sportovní modrobílou tašku a kterému předával odsouzený Milan Krejza vzorky rudy a plánky pracovišť k špionážnímu účelu. Arnošt Boček. V Jáchymově dne 27. 9. 55."* Pod Protokolem o poznání jsou připojeny podpisy vyšetřujícího, svědka, vyšetřovaného, viz níže.

18 Tamtéž. Protokol o výpovědi odsouzeného ze dne 8. 11. 1955. *„Otázka: Hlásil jste se k výslechu s tím, že chcete uvést nějaké nové okolnosti k vyšetřování případu."* Ze „svědka Arnošta Bočka" se stal i podle zápisu protokolu „odsouzený" – viz následující text o posunu ve vyšetřování.

19 Tamtéž. Protokol o výpovědi obviněného (Miloš PECKA) ze dne 25. 10. 1955.

Dokument č. 1.

[illegible] předložené fotografii

[illegible] poznávám kolektora se šachty
č. 11. Byl to, který mně spolu s [illegible]
[illegible] a kterému předával odsouzený [illegible]
[illegible] zprávy mohl a plánky pracovišť
k špionážním účelům.

Arnošt Bočkem.

Dokument č. 1. Protokol o poznání „kolektora", podepsaný Arnoštěm Bočkem. (ABS)

Další otázky vyšetřovatelů směřovaly k podstatě obvinění: „*O jaké trestné činnosti jste hovořil s Arnoštem BOTSCHKEM?*" Miloš Pecka samozřejmě popřel jakýkoliv hovor o něčem takovém. Ve své odpovědi navíc vyšetřovatelům popsal nepsané pravidlo, podle něhož naprostá většina odsouzených mezi sebou nehovořila o detailech

své činnosti před svým zatčením. Odsouzené k tomu vedla pochopitelná opatrnost a obezřetnost. Pecka do protokolu před vyšetřovateli uvedl, že jeho přítel Miloslav Krejza byl odsouzen za *„velezradu a špionáž […] na 15 roků"*, nevěděl ale údajně nic o podstatě jeho *„trestné, odbojové činnosti"*, na rozdíl od mnoha podrobností, s nimiž se mu *„svěřil"* Arnošt Boček, odsouzený podle jeho vlastních slov *„k trestu odnětí svobody na doživotí pro velezradu a špionáž."*[20] O dva dny později se vyšetřovatelé zaměřili na Peckovy styky s civilními zaměstnanci a na případnou „trestnou činnost", na které se s nimi měl podílet. Vyslýchaný Pecka něco podobného opět popřel, a to i po konfrontaci s Bočkovým protokolem, po níž následovala protokolárně zaznamenaná upozornění:[21]

„Vaše zapírání je zbytečné, vypovídejte po pravdě o své špionážní činnosti! […] Protože i nadále zapíráte, cituji vám další část výpovědi Arnošta BOTSCHKA […], zanechte proto zbytečného lhaní a vypovídejte pravdu!"[22] V následující odpovědi Miloš Pecka zpochybnil jakýkoliv hovor s Bočkem týkající se nejen plánování společného útěku, ale i *„o průmyslové špionáži, neboť jsem žádnou neprováděl, ani jsem nevěděl o tom, že by někdo z odsouzených něco takového prováděl."* Následovalo důrazné upozornění ze strany vyšetřovatelů: *„Vaše dosavadní výpověď potvrzuje pouze to, že jste zatvrzelým lhářem […] Z předestřených částí výpovědi je vám jasné, že celá vaše činnost je známa. Jest proto nesmyslné z vaší strany dále popírat. Vypovídejte pravdu o vaší protistátní činnost!"* Po rozhodném odmítnutí předkládaných obvinění – pro vyšetřovatele patrně dostatečně usvědčujících – následovalo ukončení protokolárního výslechu. V poslední zaznamenané odpovědi nejenže Pecka trval na své výpovědi, navíc ještě zdůraznil, že Boček si obvinění *„vymyslel, nebo se jeho výpověď týká někoho jiného […] dle toho, o jaké nelogické smyšlenky mě vyprávěl o sobě, pokládám ho za schopna si celou věc vymyslet."*[23]

Výslech Miloše Pecky pokračoval 10. listopadu, tedy dva dny po tom, co Boček potvrdil vyšetřovatelům ochotu přímé konfrontace s obviněným Peckou,[24] a vyšetřovatelé skutečně ke konfrontaci přistoupili. Při ní Boček opakoval svá předchozí tvrzení, která Pecka popíral. Vyšetřovatelé pokládali Bočkovi otázky, z jejichž formulací můžeme usuzovat, že o předkládaném obvinění nepochybují.[25] Zatímco Pecka musel reagovat na úsečné a do protokolu takto zapsané: *„Vyjádřete se k této odpovědi!"*,

20 Toto sdělení Arnošta Bočka se nezakládalo na pravdě, alespoň pokud se týkalo výše trestu. Věta v protokolu podtržena červenou inkoustovou tužkou. První protokolární výslech Miloše Pecky začal ve 13.30 hodin, skončil téhož dne v 16.00 hodin. Pod kolonkou „vyšetřující" se nachází podpis *„star. PRESL Jan v.r. referent."*

21 Vyšetřovatelé Miloše Pecku seznámili s výše citovaným obviněním z protokolu Arnošta Bočka. Není proto na tomto místě znovu citováno.

22 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o výpovědi obviněného (Miloš PECKA) ze dne 27. 10. 1955.

23 Věta v protokolu podtržena červenou inkoustovou tužkou.

24 Viz výše citovaný Protokol o výpovědi Arnošta BOČKA ze dne 8. 11. 1955.

25 Například: *„Otázka ods. BOTSCHKOVI: Pokračujte ve výpovědi, jak a kde Vás Pecka do špionážní činnosti zasvětil, a co Vám ukazoval?* Srv. Protokol o výpovědi odsouzeného (Miloš PECKA) ze dne 10. 11. 1955.

případně: *„Vypovídejte k tomu!“*[26] Po marném ohrazování se vůči předkládaným obviněním nakonec Pecka uvedl argument, jehož hodnověrnost se jen stěží dala popřít: *„Tuto výpověď BOTSCHKA naprosto popírám, neboť se nezakládá na pravdě a je nelogická již z toho důvodu, že kdybych něco takového prováděl, nikdy bych se s tím nesvěřoval BOTSCHKOVI, který při našem seznámení sám o sobě prohlásil, že byl spolupracovníkem Stb. a tato pověst ho také předcházela.“*[27] V dalších odpovědích upřesňoval a vyvracel Bočkova nelogická tvrzení, podle nichž měl provádět *„špionážní činnost“*. Po určité chvíli byl Arnošt Boček z vyšetřovací místnosti odveden, předtím však oba odsouzení společně podepsali příslušnou část protokolu.

Vyšetřovatelé se poté zaměřili na osobu Arnošta Bočka, přesněji na to, jak se mezi vězni prezentoval. *„BOTSCHEK mi vyprávěl, že z pozůstatků Hitlerovy mládeže na Ostravsku ustavil nějakou skupinu, která měla vyhodit vlak, a v r. 1947 byla jejich činnost prozrazena a BOTSCHEK byl odsouzen na několik let. V r. 1948 prý uprchl z pracovního útvaru v Jeseníkách a odešel illegálně do záp. Německa. Tam měl prodělat nějaký výcvik a byl poslán zpět s určitými úkoly. Byl opět v ČSR zatčen a v Plzni znovu odsouzen. Mezi tím prý se stal příslušníkem Stb. a vyšetřoval tam prý případ nějakého dr. ČECHA a býv. ministra KOPŘIVU. V Plzni prý také dělal přednášky pro příslušníky a předváděl psychologické výslechy a těchto dvou jmenovaných. Potom prý navázal prostřednictvím jednoho příslušníka spojení se záp. Německem s dr. BERTSCHEM a podával mu zprávy a tom, co se děje v Plzni. Pak to nějak vyšlo najevo, příslušník, se kterým spolupracoval, byl zastřelen a BOTSCHEK prý dostal trest smrti provazem, který mu byl změněn na doživotí. Toto mi BOTSCHEK vyprávěl asi týden po našem seznámení a já jsem to pokládal za nelogické žvanění.“*[28]

Vyšetřovatelé se také snažili zjistit, zda Bočkovo obvinění Miloše Pecky a Miloslava Krejzy nebylo vyprovokováno jejich osobními spory s ním. Dozvěděli se, že nikoliv.

Den po posledním zaznamenaném výslechu Miloše Pecky začali vyšetřovatelé s výslechy dalšího obviněného – Miloslava Krejzy, který potvrdil své přátelství s Peckou, pracovní kontakty s Bočkem, ale důrazně odmítl jakoukoliv *„protistátní činnost“*.[29] Dne 9. listopadu byl Miloslav Krejza seznámen s Bočkovou protokolární výpovědí. Obligátní odpověď, kterou možno nalézt u obou obviněných: *„Toto rozhodně popírám“*, je v protokolu Miloslava Krejzy přímo „podryta“ výrazným tahem červené inkoustové tužky.[30] V dalších odpovědích Krejza poukázal na faktické rozpory v Bočkově popisu jejich údajné „trestné činnosti“. Šlo o technické a faktograficky snadno ověřitelné údaje, ukazující v tomto smyslu na nehodnověrnost celého obvinění.

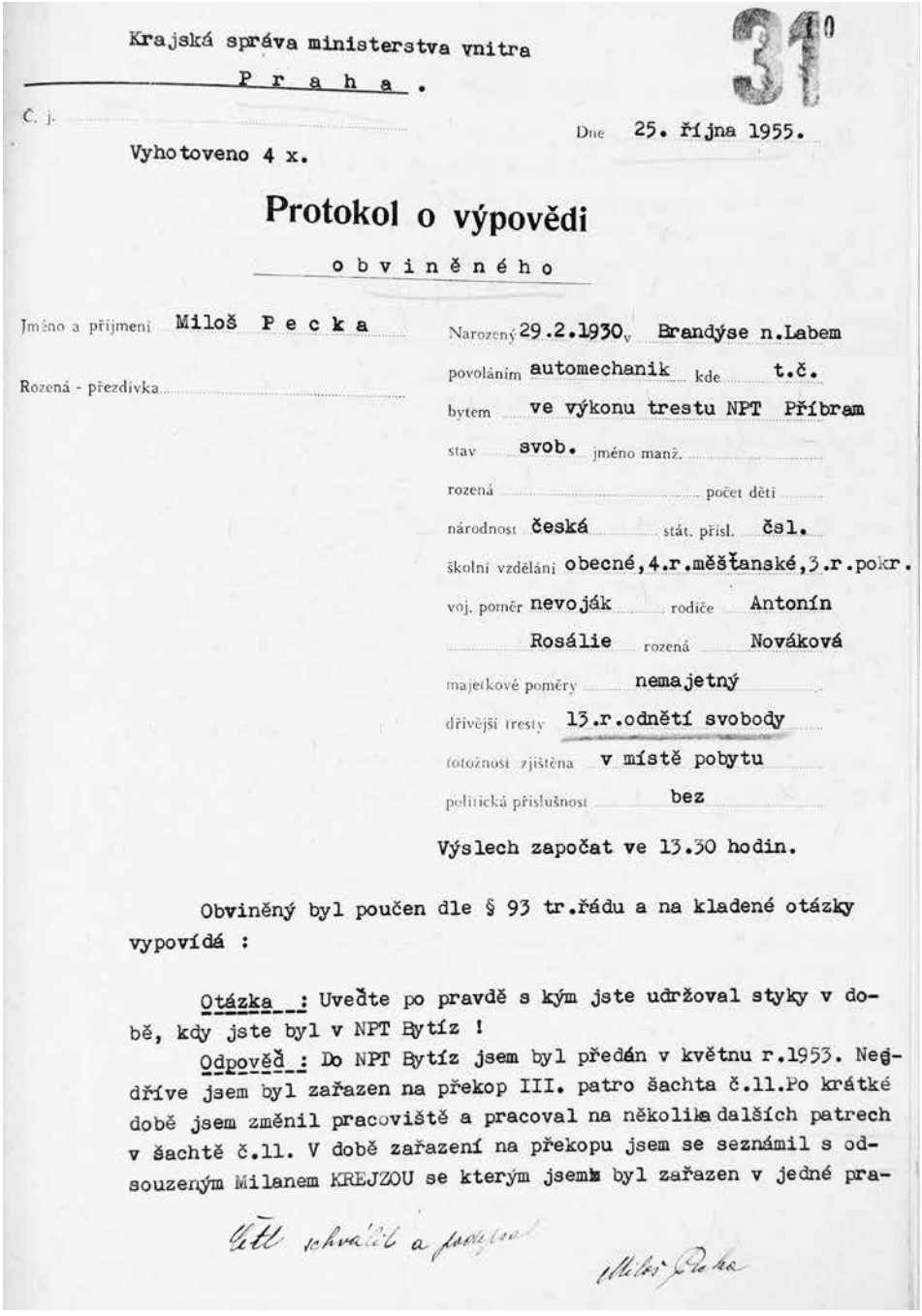
26 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o výpovědi odsouzeného Miloše PECKY ze dne 10. 11. 1955.

27 Tamtéž. Věta podtržena červenou inkoustovou tužkou.

28 Tamtéž. Části vět jsou podtrženy červenou inkoustovou tužkou. Citace je přepisem celé Peckovy odpovědi z této části protokolu.

29 Tamtéž. Miloslav Krejza byl do protokolu vyzýván: *„Zanechte zbytečného lhaní a vypovídejte pravdu!“*

30 Tamtéž. Protokol o výpovědi odsouzeného Miloslav KREJZY ze dne 26. 10. 1955.

Krajská správa ministerstva vnitra
P r a h a .

31/0

Č. j.

Dne 25. října 1955.

Vyhotoveno 4 x.

Protokol o výpovědi

o b v i n ě n é h o

Jméno a příjmení Miloš P e c k a

Rozená - přezdívka

Narozený 29.2.1930, v Brandýse n.Labem
povoláním automechanik kde t.č.
bytem ve výkonu trestu NPT Příbram
stav svob. jméno manž.
rozená počet dětí
národnost česká stát. přísl. čsl.
školní vzdělání obecné,4.r.měšťanské,3.r.pokr.
voj. poměr nevoják rodiče Antonín
Rosálie rozená Nováková
majetkové poměry nemajetný
dřívější tresty 13.r.odnětí svobody
totožnost zjištěna v místě pobytu
politická příslušnost bez

Výslech započat ve 13.30 hodin.

Obviněný byl poučen dle § 93 tr.řádu a na kladené otázky vypovídá :

Otázka : Uveďte po pravdě s kým jste udržoval styky v době, kdy jste byl v NPT Bytíz !

Odpověď : Do NPT Bytíz jsem byl předán v květnu r.1953. Nejdříve jsem byl zařazen na překop III. patro šachta č.11.Po krátké době jsem změnil pracoviště a pracoval na několika dalších patrech v šachtě č.11. V době zařazení na překopu jsem se seznámil s odsouzeným Milanem KREJZOU se kterým jsem byl zařazen v jedné pra-

Četl schválil a podepsal

Miloš Pecka

Protokol o výpovědi „obviněného" Miloše Pecky. (ABS)

Na základě Peckovy a Krejzovy výpovědi přehodnotili vyšetřovatelé postoj k Arnoštu Bočkovi. Již 11. listopadu, tedy den po Bočkově konfrontaci s Milošem Peckou, byl s Bočkem pořízen další, poměrně krátký, jednostránkový protokol. Protokolární výslech započal v 9 hodin, s polední přestávkou mezi 12.30 až 14 hodinou, trval do 16.30. Pořízený záznam obsahuje z prakticky celodenního výslechu pouze dvě otázky a dvě odpovědi. Část prvé otázky dokládá, že vyšetřovatelé prověřili příslušné námitky obviněných Krejzy a Pecky, dokazující nesmyslnost Bočkových tvrzení:

„*Bylo zjištěno že místo, které jste udal a sám ukázal, neodpovídá záznamům na šachtě a nesouhlasí s tím, co jste uvedl.*"[31] Poslední věty z odpovědi na dvě položené otázky shrnují podstatu případu: „*Vše, co jsem vypověděl o špionážní činnosti na dole Bytíz […] je vymyšleno, vylháno a zkombinováno mnou. […] Nyní, když vidím, že bych byl fakty usvědčován ze lži, odvolávám svoji výpověď a chci vypovědět plnou pravdu, jak a proč k celé věci s mé strany došlo.*"[32]

Konfrontaci s obviněnými se Boček nebránil, neboť doufal, že „*[…] vyjde najevo nějaká skutečná činnost […].*" Vyšetřování se zaměřilo na motivaci a popis „zkombinování" falešného obvinění, přičemž Boček zopakoval svá předchozí tvrzení o plánování společného útěku s Milošem Peckou, zeslabil je však prohlášením o ústní dohodě, provedené beze svědků.[33] Vyšetřovatelé patrně věnovali staronovému obvinění jistou povinnou pozornost, o čemž svědčí dva pořízené protokoly, avšak zdá se, že nepovažovali za důležité Bočkovo tvrzení dále prověřovat. Pravděpodobně pokládali, a zřejmě oprávněně, tuto výpověď za nepravdivou. Motivace k ní byla ze strany Bočka zřejmá: omluvit vznesená obvinění tím, že bude trvat alespoň na nedokazatelné, a tedy i nevyvratitelné, části své původní výpovědi. Neboť v případě nové konfrontace by šlo o tvrzení proti tvrzení. Později se již ani k tomuto obvinění nevracel a motivaci k udání vysvětlil jinou příčinou.

Uvedené a částečně citované protokoly jsou opatřeny čitelnými podpisy vyšetřovaného, tedy Arnošta Bočka, a vyšetřujícího, tedy staršího referenta poručíka Jiřího Dandy. V jednom případě je pod protokolem s Milošem Peckou podepsán jako vyšetřující staršina referent Jan Presl („*staršˇ. PRESL Jan v.r. referent*"). „*Protokol o poznání*", v němž Boček obvinil civilního zaměstnance n. p. Jáchymovské doly, byl opatřen podpisem přítomného svědka – poručíka Emila Kováře. Protokoly důsledně rozlišují mezi Arnoštem Bočkem, jakožto svědkem („*Protokol o výpovědi svědka ze dne 27. 9. 1955*") a Arnoštem Bočkem, jakožto odsouzeným, jak je označován v následujících protokolech. Do uvedeného označení se patrně promítá přístup vyšetřovatelů k Bočkovi. Přesněji, proměna (degradace) vztahu vyšetřovatelů k němu – od svědka, snad v jejich představách z počátku hodnověrného, k odsouzenému.

Podobnou proměnu lze zaznamenat i u obviněných Miloše Pecky a Miloslava Krejzy. Miloš Pecka podepsal 25. a 27. října 1955 příslušné protokoly, označené jako

31 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o výpovědi odsouzeného Arnošta BOTSCHEKA ze dne 11. 11. 1955.

32 V protokolu věty podtržené červenou inkoustovou tužkou.

33 Srv. Tamtéž. Protokol o výpovědi Arnošta BOTSCHEKA ze dne 17. a 18. 11. 1955.

„*Výpovědi obviněného*“, v následujícím protokolu již šlo o „*Výpovědi odsouzeného*“. U Miloslava Krejzy – poprvé vypovídajícího 26. října, tedy jeden den poté, co proběhl výslech Miloše Pecky – šlo již o „*Výpovědi odsouzeného*“. To svědčí o proměně stanoviska vyšetřovatelů k obviněným Peckovi a Krejzovi. Pokud byli tito dva odsouzení v průběhu výkonu trestu označeni za obviněné, přičemž bylo jasné, že obvinění je vztažené k domnělé trestné činnosti spáchané ve vězení, šlo o formálně horší postavení před vyšetřovateli, než když byli označeni dle svého faktického stavu – za odsouzené. Na základě uvedeného lze předpokládat, že protokoly poměrně přesně zaznamenávají výpovědi jednotlivých aktérů případu a odrážejí proces vyšetřování z pohledu vyšetřovatelů, o čemž svědčí níže uvedená výpověď pana Miloslava Krejzy – pamětníka provedené konfrontace.

Dříve, než se jí budeme věnovat, připomeňme, že „Protokoly o výpovědi“ zachycují konfrontaci úřední odosobněnou formou; dost na tom, že relativně přesně dokumentují závěr a podstatné vyznění konfrontace – nesmyslnost a lživost obvinění. Vzpomínky pamětníka upřesňují detaily z konfrontace a přibližují další události vztahující se k ní. Umožňují nahlédnout do praxe bezpečnostních orgánů a ozřejmují postavení vězně v procesu vyšetřování. Je to vhled do zákulisí, před nímž stojí sterilní hradba písemných archiválií, stylizovaných protokolů.

Z á p i s o v ý p o v ě d i

sepsaný u zdejšího velitelství Stb s obviněným:

K r e j z o u Miloslavem studujícím gymnásia v Chomutově,bytem Chomutov,Bachmačská ul.čp.11,okr,dtto, naroz.1.srpna 1930 v Košicích,okr,dtto, matriční úřad v místě,svobodný,národnosti české,čsl.státní příslušnosti, 5.tříd obecných v Prešově a Lounech a 7.tříd gymnásia v Lounech a Chomutově s vyučovacím jazykem slovenským a českým,nevoják,nemajetný,nestará se o nikoho,syn Josefa vojenského gážisty ve výslužbě a Růženy F a l t u s o v é roz.Tesaříkové v domácnosti,údajně netrestán,totožnost zjištěna dle legitimace ČSM č.512030 vydané školní skupinou ČSM Chomutov dne 23.3.1950 a ověřena při převzetí ve věznici VO-Stb Chomutov.

Jmenovaný po obeznámení s předmětem výslechu a po napomenutí k udání pravdy vypovídá:

Podobenka Miloslava Krejzy. (ABS)

Následující popis konfrontace, toho, co jí předcházelo a co po ní následovalo, je postaven na „výpovědi" pamětníka, vůči jemuž bylo obvinění přímo vzneseno, pana Miloslava Krejzy.[34] Na podzim roku 1955 vyhledal Arnošt Boček na táboře Nikolaj[35] bývalého spolupracovníka ze šachty, vězně z tábora Bytíz, právě Miloslava Krejzu. Hlásil se k němu, jako ke svému dobrému známému, z čehož ho jeho překvapený „kamarád" vyvedl:

„Večer hlásili – odsouzený Krejza a Boček se připraví, odevzdají věci a připraví se ráno na eskortu. Sbalili jsme si všechny věci, ale já jsem ještě chytnul Bočka pod krkem, co je to za opičárnu, protože je jasný, že Boček přijede na lágr někdy ráno nebo v poledne s eskortou, a večer už se máme připravit na eskortu. ‚A on opravdu neví, on opravdu neví', a ty prasečí očička, mžoural, ale ‚teď se hodně jezdí do Ruzyně', jako kdyby to byl Čedok. Odkud on by věděl, že se hodně jezdí do Ruzyně. Byla to taková jasná odpověď. Načež nás odvezli druhej den na Ústřední tábor. Co bylo s Bočkem, nevím, jestli Boček jel dál nebo…[…] Odebrali mi všechny věci trestanecký a dávali mi moje věci, oblíkli mne do civilu a odvezli do Ruzyně, opravdu. V Ruzyni mne převlíkli, já mám dojem, že ta komplicka doktora Somra mne tam převlíkala, ale převlíkala mne, tedy dozírala na to převlečení velice benevolentně. Takže kalhoty s gumou, který měly padat muklovi, aby měl zaměstnaný ruce, když ho vedli k výslechu, tak mně držely, mně nepadaly. Uniformu jsem měl úplně novou, muklovskou. Bez knoflíků, sako sešitý vpředu, takže to se navlíkalo přes hlavu, ty kalhoty jste si musel držet při pochodu. Já jsem je nedržel, ty držely krásně, a přiléhavá krásná uniforma.[36] *Ani pár facek jsem nedostal od paní doktorky. Nic, jenom prostě svlíknout, […] a takový ty běžný úkony […]*[37] *Proč jsem dostal takovýhle pěkný vybavení, nevím, nebyl jsem žádnej hochštapler jejich.*

Zatímco, když přivedli ke konfrontaci Bočka, on měl ty uši malinko trochu nápadný, a teď je měl natřený žlutou mastí. Měl ňákej ekzém na uších, jak blatníky nažluto, držel si kalhoty, který mu padaly, velkou bundu měl na sobě a nic zánovního. A hleděl sveřepě na mne. Konfrontace dopadla, jak dopadla, stále: ‚Přiznáte se?' […] Při tý konfrontaci dva pořízkové se mne slušně optali, tam v rohu byla židle, obyčejná, dřevěná: ‚Tak konfrontaci, jo?' ‚Jo!' ‚Dobře, tady se posaďte, chcete připoutat?' A ‚pane Krejza' – už v tom pětapadesátým mi říkali: ‚Pane! – Pane Krejza, máme vás připoutat?' No tak připoutat k tý židli. ‚Proč připoutat? No moment, vždyť jsem nic neproved.' ‚No ne, to je na vaši ochranu, na vaši ochranu.' ‚Jak na moji ochranu?' ‚Můžete se zaručit, že ho nenapadnete? Kdybyste ho napad, uvědomte si, jak si přitížíte, víte. Takže, to je na vaši ochranu, když vás připoutáme, nemůžete ho napadnout.' To byl smysl toho. Nenechal jsem se připoutat. Zaručil jsem se, že ho nenapadnu, a že mi za to nestojí, abych ho napadával.

34 Rozhovor s pamětníkem, panem Miloslavem Krejzou, uskutečněn a zaznamenán 7. července 2010. Archiv autora.

35 Tábor Nikolaj, kód krycího označení A, v oblasti Jáchymov, byl zřízen v říjnu–listopadu 1951, zrušen 1. července 1958.

36 Myšleno ironicky, avšak s praktickým významem. V ironickém kontextu byly vysloveny i následující věty.

37 Mezi ně patřila tělesná prohlídka vězně.

A přivedli Bočka a sednul si u těch dveří na židli. Ty dva vazani se postavili u mne, každý z jedný strany. A teď tam vlezl dovnitř chlápek, zase s dvouma […]. Poručík Danda, tak ten vyskočil […] jakejsi soudruh major to byl […] ‚Jak to, že není připoutanej?' […] Tak se začalo, a znova: ‚Lžete, usvědčuje vás výpověď odsouzeného Bočka.' Boček se k tomu vyjadřoval a pořád na mě, abych se přiznal. Tak už jsem se naštval, šest teček, a říkám: ‚Ano, napište do protokolu, že se přiznávám.' Teď se změnila situace, všechno napnutý, jak to, že se najednou přiznává, hajzl. ‚Napište do protokolu, že jsem takovej blbec, že když mi Boček říkal, že je bonzák, tak já jsem říkal: Bočku prosím tě, já tady dělám protistátní činnost, buď tak hodnej a nebonzni to na mne.' Oni hloupě hleděli: […] ‚Co ste to říkal?' ‚Říkám, že máte zaprotokolovat, že jsem takovej vůl, že když Boček mi říkal, že je bonzák, tak já jsem mu říkal, Bočku, prosím tě, já tady dělám protistátní činnost, tak kdybys mne nebonznul.' A on říkal: ‚Co to je bonzák?' A já říkám: ‚No, co to je bonzák? Bonzák je v lágrový hantýrce spolupracovník státní bezpečnosti.' A teď vám snad šest těch ukazováčků mi šlo na oči. ‚On vám říkal, že je spolupracovník státní bezpečnosti?' Řvali po mně snad všichni. ‚To neříkal, takhle blbě se na lágru nemluví, on říkal, že je bonzák. Bonzák, to je v lágrový hantýrce…' Oni se narovnali, významně se podívali na Bočka."

Následně byla konfrontace Bočka s Krejzou přerušena. Odváděný Miloslav Krejza si všiml, že za dveřmi na chodbě stála ostraha ozbrojená samopaly, věc zdaleka ne samozřejmá. Ve výtahu se bachař „naprosto lidsky" zeptal odváděného, stojícího obličejem ke stěně výtahu: *„Jak je vám?"*[38] Miloslav Krejza odpověděl, že ho bolí hlava, načež mu byl slíben a později i donesen lék; navíc mu bylo zdůrazněno, že má na topení v cele uschován oběd.

Po třítýdenním „klidu" na cele, kdy nikdo z obviněných *„nevěděl, co se děje"*, následovalo předvedení Miloslava Krejzy před staršího referenta poručíka Dandu. Okolnosti dodatečného výslechu osvětlují pozadí případu, zejména z hlediska uplatňování zformalizovaných (přitom v podstatě „nenásilných") praktik vyšetřovatelů StB, jejich přístupu k obviněným i ke „svému" informátorovi, agentu Arnoštu Bočkovi. Po usednutí na židli byla Miloslavu Krejzovi položena v zásadě banální a (ne)očekávatelná otázka: *„Přiznáte se?"* Vyšetřovatel ale nyní ani nečekal na přímou odpověď a více méně rozčilenému *„vyšetřovanci"* vysvětlil, že pracovníci StB provedli terénní dokumentaci v místech, která Boček popisoval v inkriminovaných protokolech. Šlo s největší pravděpodobností o výše uvedená důlní díla na *„šachtě 5/217 -Jich"* a *„komín 5/203-Sever"* v TNP Bytíz. Výjezd do terénu a ověřování odpovědí, jimiž se oba vězni hájili, odhalil nesmyslnost obvinění. Pracovníky StB (Krajská správa ministerstva vnitra Praha) provázel důlní dozorce, tzv. štajgr. Musel vymlouvat mnohé nesmysly o závalech na důlních pracích, neboť na rozdíl od Bočkových zkazek, podloží na dole bylo pevné, dokonce jedno z nejpevnějších *„z celého Příbramska"*, a tudíž zde nedocházelo k situacím, jimiž se Boček prezentoval. Zřejmě došlo k ověření i dalších „reálií" z Bočkových výpovědí, jež nejsou v protokolech úplně přesně zaznamenány.

38 Rozhovor s pamětníkem, panem Miloslavem Krejzou, uskutečněn a zaznamenán 7. července 2010. Archiv autora.

Poručík Danda nejenže zpochybnil celé obvinění, navíc se dotazoval, co si ostatní vězni o Bočkovi myslí. Prozradil také, že za smyšlené obvinění obdržel Boček *„600 korun […] v táborovejch poukázkách."* Dokonce chtěl znát názor na jeho možné psychiatrické vyšetření, což dosvědčovalo kritický vztah pražských vyšetřovatelů k Bočkovi. Odpověď vyslýchaných ho prý rozesmála, neboť nezávisle na sobě vyjádřili oba, Pecka i Krejza, připravenost zaplatit případné lékařské procedury: *„Mám u vás dost peněz,"* řekl v možné v nadsázce Miloslav Krejza. Byl to moment přinášející do výslechu atmosféru mírného uvolnění.

Ze strany vyšetřovatele následovalo poodhalení zákulisí celého případu. Poručík Danda se přiznal, že pravdivosti Bočkova obvinění, odhalující prý skutečnou trestnou („*ilegální*") činnost na Bytízu, naprosto věřil. Taktéž zřejmý měl pak být i výsledek vyšetřování a z něj vyplývající postih obviněných: *„Že on byl* [por. Danda – pozn. aut.] *přesvědčenej, že jdu na provaz. Říkal: ‚To byla jasná hrdelní záležitost. Šlo jenom o to dát to dohromady'. […]"* Patrně v omluvném rozpoložení se vyslýchaného Krejzy dotázal: *„Proč jste se tvářil tak provinile, když jste tady prvně tak seděl?"* Následující „jednoduchá" odpověď přibližuje archivně nedoložitelné praktiky vyšetřovatelů:

V době probíhajících výslechů, v chladných podzimně sychravých dnech, seděl vyslýchaný Miloslav Krejza, (a předpokládejme že i Miloš Pecka), pod otevřeným oknem, které bylo na *„vyšetřovance"* po jeho dosednutí na židli záměrně otevřeno. Zatímco vyšetřovatel usedl *„s nohama v teple"* za bedněný stůl. V prakticky ještě nezapočatém výslechu následovala pětačtyřicetiminutová přestávka, při níž si poručík Danda *„cosi maloval"*. Poté, jakoby v náhodném překvapení, zaznělo: *„Vy jste tady?"* a začal výslech. Hladový a zmrzlý obviněný, nemající ani potuchy, proč byl předveden k výslechu (pro vyšetřujícího byl jistě provinilý i *„protistátní činností"*) se těžko mohl tvářit jinak než – provinile.

Celé vyšetřování ukončili vyšetřovatelé Miloše Pecky a Miloslava Krejzy takřka s omluvou. Zbývalo však zjistit, proč se Arnošt Boček dopustil lživého obvinění. Udělali to tehdy, alespoň formálně, vyšetřovatelé v Praze, a zejména formálně (viz níže) v Jáchymově (Správa ministerstva vnitra Jáchymov). Nasnadě je otázka, proč došlo k obvinění právě těchto dvou vězňů: proč oni, a ne jiní?

K osvětlení pozadí Bočkova obvinění se musíme vrátit do jara 1955 a k událostem na táboře Bytíz. Přibližně pět měsíců před prvním protokolem, sepsaným na KS MV Praha s Arnoštem Bočkem (27. září 1955), v němž je zaznamenáno obvinění o ilegální činnost vězňů, byl dotyčný Boček *„4. května 1955 […] z tábora Bytíz znenadání odvezen do Jáchymova do věznice. Nebyl mi udán žádný důvod a já také jsem si nebyl vědom, že bych něco nebo se nějak provinil."* Po třech týdnech, přesněji na počátku čtvrtého týdne v jáchymovské věznici, kde Boček pobýval bez výslechu a vysvětlení, zahájil hladovku. Poté byl za dva dny *„předveden k veliteli Jáchymovských táborů"*. Následně, alespoň dle protokolu, byl *„dotazován na poměry a závady na táboře Bytíz, na vše, co dělali odsouzení v souvislosti s hladovkou, která byla zahájena na Bytízu právě počátkem května."* Odpovědím se Arnošt Boček nebránil, jistě ani nemohl; ostatně hladovkou, pokud se k ní odhodlal, dosáhl svého cíle (pokud je tato pasáž protokolu o hladovce,

pravdivá). Popsal vyšetřovatelům vše, co věděl, a podle protokolu doufal v návrat zpět do pracovního tábora Bytíz. Převozem do věznice přišel totiž o možnost výdělku, jakkoliv nevelkého, jehož část chtěl údajně zaslat své matce.[39] Boček *„[…] vypovídal do protokolu i celou historii o špionážní činnosti PECKY a KREJZY, čímž jsem chtěl získat důvěru a uspíšiti to, abych byl dán zpět na tábor a mohl pracovat. […] Jiných důvodů k tomu, abych lhal, jsem neměl. […] Věděl jsem i to, že po této mojí vylhané výpovědi bude PECKA i KREJZA vyslýchán, a že vyjde najevo nějaká jejich trestná činnost, o níž já jsem nic nevěděl, ale domníval jsem se, že ji provozují.*“[40]

Citované věty mohou jen částečně vysvětlit motivy Bočkova chování, nikterak ale neobjasňují „výběr“ vězňů, vůči nimž obvinění vznesl. V březnu 1956 Boček sice dodatečně upřesnil: *„PECKU i KREJZU znal jako osoby, které se těšily značné oblibě mezi jinými odsouzenými na táboře.“* A dále rozvedl: *„Oba se zúčastňovali různých schůzek odsouzených – dřívějších členů nár. socialistické a lidové strany, kteří byli odsouzeni za illegální činnost. Měl jsem tudíž na ně podezření, že se i na táboře nějakou činností zabývají, ačkoliv jsem pro to neměl konkrétních důkazů.“*[41] Avšak ani to nevysvětluje výše položenou otázku: Proč došlo k obvinění právě Miloše Pecky a Miloslava Krejzy? Odpověď je přitom (byť neúplně) ukryta v protokolech (a v citovaných pasážích). Ovšem bez doplňující výpovědi pamětníka by nebylo možné alespoň částečně rekonstruovat objasňující sled událostí a motivací.[42]

---

39 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o výpovědi Arnošta BOTSCHEKA ze dne 17. 11. 1955.
„Vězni zpočátku *nebyli placeni vůbec. V roce 1952 byla zrušena bezplatná práce vězňů, naprostá většina peněz ale zůstala ministerstvu vnitra. Šlo o účetní trik, jak zamaskovat náklady ministerstva vnitra. Dvě třetiny výdělku se vězňům strhávaly na ubytování, ošacení a stravu, ze zbývající třetiny platili nejprve soudem uložené pokuty, náklady na vazbu a soudní poplatky; po splnění těchto ‚závazků' se jim dvě třetiny ukládaly na konto a třetinu obdrželi v poukázkách na nákup v táborové kantině. Vězeň si při stejném výkonu jako civilní zaměstnanec vydělal cca 6500 Kč, z toho si 6100 Kč strhlo MV za péči o vězně. 400 Kč dostal vězeň jako kapesné, 200 Kč mu bylo uloženo na osobní konto a 200 Kč bylo zasíláno rodině. Se zbytkem výplaty vězňů volně nakládalo vedení lágru, např. na prémie pro bachaře. Podmínky se lágr od lágru lišily. Brigádníci měli vysoké platy, příděly potravin i zahraničního zboží a další výhody. Plat činil až 20 000 Kčs měsíčně v nové měně, se všemi příplatky i 50 000. Tehdejší průměrný plat byl v Československu 1170 Kč. Nástupní plat lékaře byl 970 Kč.“* Citováno z http://www.muzeum.free.cz/uranium-mines-cz.pps#321,31, Platy v uranovém průmyslu. Odkaz platný k 1. 7. 2010.
Srv. BURSÍK, Tomáš: *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali. Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961.* ÚSTR, Praha 2009, s. 92–96; KAPLAN, Karel – PACL, Vladimír: *Tajný prostor Jáchymov.* ACTYS, České Budějovice 1993, s. 40–48 a 124–125. Jeden z vězňů-pamětníků, Jaroslav Cibulka, si po devíti letech věznění a práce mohl po svém propuštění za „vydělané“ peníze koupit jeden pár bot. Nic více, nic méně. Šaty a jiné svršky nosil určitý čas po otci.

40 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o výpovědi Arnošta BOTSCHEKA ze dne 17. 11. 1955. Označené věty jsou v protokolu podtrženy červenou inkoustovou tužkou.

41 Tamtéž. Protokol o výpovědi (Arnošt BOČEK) ze dne 30. 3. 1956. Na konci zopakoval tvrzení o návratu na tábor za účelem práce a možnosti finančně podpořit svou nemocnou matku.

42 K osvětlení uvedených nejasností a otázek napomůže výslechový protokol či protokoly, doplněné

Podnět k následným událostem vyšel s největší pravděpodobností z hladovky vězňů v táboře Bytíz. V protokolech Arnošta Bočka je uvedená stávka několikrát zmíněna, vždy v souvislosti s jeho odvozem *„do Jáchymova do věznice"*. Datace hladovky je poměrně snadná, proběhla před Bočkovým odvozem do Jáchymova, tedy před 4. květnem 1955. V průběhu roku 1955 se v táborech rozšířilo několik protestních hladovek (stávek), vyjadřujících odpor vězňů vůči režimu, věznitelům a neutěšeným podmínkám *„hrubého zacházení ze strany příslušníků Ministerstva vnitra i nedostatečnou stravou."*[43]

Jednotlivé impulzy spouštějící stávky se mohou z dnešního pohledu zdát, nehledě k celkovému kontextu, malicherné. Nelze ale opomenout tehdejší záměrně prováděnou, cílenou šikanu vězňů v trestaneckých táborech. V táboře Vojna zahájila 4. července 1955 část vězňů stávku poté, co jim byla vydána již poněkolikáté nedostatečná strava. Postupně se ke stávce připojili i ostatní vězni. K likvidaci přispěly zesílené ostrahy z věznic Pankrác a Ruzyně, včetně dvou povolaných kulometných družstev ministerstva vnitra.[44] Obdobně motivovaná stávka proběhla v druhé polovině dubna 1955 na táboře Bytíz. „Organizátoři" hladovky, v podstatě deset takto označených vězňů,[45] byli nejprve umístěni do korekce a poté vyvedeni *„před nastoupený lágr, před čelo toho nástupu […]"* Nastoupení vězni se ani po výzvě a po upozornění na možné sankce vůči deseti vybraným „organizátorům" neodebrali do kuchyně pro výdej jídla: *„ani noha se nezvedla"*. Se smeknutou pokrývkou hlavy hleděli vězni na to, jak vybraní „organizátoři" odcházejí do tzv. odstřelovacího pásma, kde jim byly vydány lopaty a krumpáče pro vykopání vlastních hrobů:

„Tak jsme začali s Mílou Peckou kopat, po ostatních jsem se ani nedíval. Za nás tam nastoupila parta, kolik jich bylo, nevím, mohlo by jich být víc než deset, těhle těch esmbáků s jednou frčkou na nárameníku, takže frekventanti tý školy nebo těsně po absolvování, a velel tomu, měl velet tý popravě zástupce náčelníka, kterýmu se říkalo Zoubek, jak se jmenoval, nevím. Ten tam byl ožralej, evidentně byl na mol, nudli u nosu, kšilt od brigadýrky

nezastupitelným svědectvím pamětníka. Jedno od druhého nelze (nebo jen stěží) oddělit. Bez dochovaných protokolů (a v obecném případě nejde o popisovaný případ, ale o všeobecný výchozí stav) bychom nevěděli, co by se mělo stát předmětem našich otázek, jak je co nejlépe formulovat a na co při hledání odpovědí zaměřit pozornost. Při svém vyprávění to ovšem neví ani pamětník, který může na základě subjektivního uvážení nadřazovat jednu událost nad druhou. Většinou nejde o záměr, ale o nejlepší vůli vypovědět „něco zajímavého". Vzpomínky pamětníků bývají buď příliš stručné, či naopak rozvláčné. Leckterým událostem nevěnují z mnoha příčin vůbec pozornost – často jen proto, že jim připadají bezvýznamné. Avšak teprve archivní materiály a výpovědi pamětníků tvoří ve svém spojení takřka dokonalý (myšleno v mírné nadsázce) celek. Ani to však není samospasitelný přístup ke „čtení" a následné prezentaci podobných příběhů.

43 MAJER, Jiří: *Vězeňský tábor Vojna (1951–1961) ve svědectví politických vězňů*. In: Podbrdsko IX, 2002, s. 110-152.Též v http://www.brdy.info/clanky/vojna.rtf. Odkaz platný k 21. 7. 2010.

44 Tamtéž.

45 Muži byli patrně vybraní z předem sestaveného jmenného seznamu. Je velmi pravděpodobné, že zařazením do seznamu si s nimi věznitelé vyrovnávali osobní účty. Miloslav Krejza několikrát odmítl nabídku ke spolupráci.

na bok, že jo. Evidentně ožralej chlap. A tak kopat, tak jsme začali kopat. […] Najednou ti kluci v kulometných hnízdech byli vyděšení, na ty kluky jsme viděli. Příjemný pocit to nebyl ani pro nás. […] Ta četa měla střílet proti kulometnejm hnízdům a proti lidem, kteří byli na druhé straně drátů. No, úplně všechno uvalený. A najednou jsme slyšeli řev jako na fotbale, lágr ječel, řvali chlapi. Koukáme, co je. Tam vyhazujou čepice do luftu a řvou. A slyšíme Zoubka ožralýho, jak ožralým hlasem říká: ‚Co to děláte, soudruzi?'. Tak se díváme na druhou stranu a soudruzi metou na velitelství, samopaly na rameni, na šňůře, do branky a pryč. […] A ten poslední se otočil a říká mu jadrně a česky: ‚Polib nám …, my nejsme kati.' A šli."[46]

Díky tomu Miloš Pecka a Miloslav Krejza přežili hladovku na táboře Bytíz takřka bez újmy, nepočítáme-li nikterak příjemný pobyt v korekci.[47] Dostalo se jim spolu

46 Rozhovor s pamětníkem, panem Miloslavem Krejzou, uskutečněn a zaznamenán 7. července 2010. Archiv autora. Na dokreslení situace možno uvést z rozhovoru *Křížová cesta Luboše Hrušky (životem)* následující popis událostí na táboře Bytíz:
„Říkal jste, že jste na Bytízu i stávkovali?
Jídlo se často nedalo jíst. Proto se jednou celý lágr domluvil a nešli jsme pro oběd. Kromě pár prásкačů. První dny jsme fárali a drželi hladovku. To nám právě civilisté nosili jídlo. Po několika dnech jsme odmítli i fárat. Bachaři nejdříve udělali generální ‚filcunk'. Nás nahnali do ‚kulturáku' a převrátili naruby celý lágr. Pokud našli někde zbytky jídla nebo trošku cukru – něco se dalo v kantýně za peníze koupit – naházeli to doprostřed světnice a rozšlapali. Několik předpokládaných vůdců bylo potom převedeno do pevné věznice. Některým spoluvězňům byl soudně i prodloužen trest. Materiálně jsme tedy nezískali nic, ale naše sebevědomí přece jen stouplo.
Jednou však náš společný odpor uspěl. Na apelplacu, táborovém seřadišti, jsme často prostáli řadu hodin. Ve vedrech i mrazech. Přepočítávali nás dvakrát denně, přesto jim věčně součty nevycházely. Navíc tam panovala velká nekázeň. Nikdo z nás neměl zájem vyjít bachařům vstříc. To přivedlo vedení lágru k myšlence, dosadit do vedoucích funkcí tábora politické vězně. Pro člověka s humánními zásadami to bylo prakticky neřešitelné – na jedné straně plnit rozkazy vedení věznice, na straně druhé respektovat potřeby spoluvězňů. Právě v této době se zase jednou stalo, že se musel nástup na sčítání několikrát opakovat. Zoubka, zástupce náčelníka věznice (přezdívali jsme mu tak pro zlatý zub), to tak rozlítilo, že nařídil pozavírat všechny velitele baráků do korekce. A protože to byli naší přátelé, odmítli jsme odchod z apelplacu. Když je přesto nechtěl propustit, celá několikatisícová masa vězňů se začala kolem bachařů uzavírat. Ti očividně znervózněli. Zoubek ihned přivolal pohotovost, která byla v lágru neustále připravena k zásahu. Zakrátko skutečně přijela dobře vyzbrojená četa i s vlčáky a s namířenými samopaly. Křičeli jsme na ně: ‚Střílejte, vy kurvy bolševický!' A bylo nám v té chvíli všechno jedno. Mohli některé postřílet, ale zbytek by je byl ušlapal. Byli si toho vědomi, proto nevystřelili. Navíc jsme měli v našem středu Zoubka a další. Teprve, když zástupce náčelníka nařídil uvězněné velitele okamžitě propustit, celý dav se v klidu rozešel. Po čase jsme se dověděli, že byl Zoubek nadřízenými pokárán za to, že situaci vyprovokoval."
Citováno http://protikomunisticke.misto.cz/kamencti/hruska.htm. Odkaz platný k 21. 7. 2010. Více KASTNEROVÁ, Irena: *Luboš Hruška a zahrada jeho duše.* Plzeň 2000. Srv. KOMÍNEK, Milo: *I pod oblohou je peklo,* s. 214.

47 Po odchodu frekventantů bylo deset „organizátorů" zavřeno (doslova namačkáno) do korekce. Následoval převoz do Jáchymova, kde byli tři týdny vyšetřováni a opět převezeni do TNP. Organizování stávky (spolčení) se vyšetřovatelům nepodařilo prokázat. Přispělo k tomu tvrzení, že se neznají, dohodnuté ještě v korekci. Všeobecně můžeme konstatovat, že pobyt v korekci byl

s osmi dalšími patrně neopodstatněného, avšak o to více nebezpečného označení „iniciátorů protestní hladovky". Miloslav Krejza navíc před časem odmítl nabízenou spolupráci s StB, slibující mu (samozřejmě, že jen údajné) nemalé výhody. Je na místě položit si další otázku, zda Bočkovy výpovědi záměrně neobviňovaly právě domnělé organizátory hladovky. Tedy, zda nebyly cíleně směřovány na vybrané osoby, zda byl podobný výběr ze strany StB možný a odpovídala-li tomu dobová praxe? Jakou roli při tom sehrával úkolovaný agent a jeho výpovědi? Na konci řetězce otázek se dostaneme k podstatě našeho zájmu: Vyjadřovalo obvinění Arnošta Bočka zášť vůči obviněným (pokud víme, nic z toho, z čeho je obvinil, se nezakládalo na pravdě), vycházelo obvinění z jeho „soukromé" iniciativy, nebo bylo připraveno zaměstnanci Správy ministerstva vnitra Jáchymov? Případnou odpověď nalezneme, pokud budeme sledovat (a případně vysvětlíme) úkolování agenta a jeho činnost ve vězení a táborech. Předmětnou činnost lze poměrně dobře popsat na případu Oldřich BARTÁK a spol., v němž roli agenta sehrál – Arnošt Boček.

---

v podstatě snesitelnější na jaře a v létě, nežli na podzim či v zimě. Rozdíly v podmínkách pobytu v korecích byly i mezi jednotlivými věznicemi a tábory, a dobou pobytu v nich. Podle pamětníků existovaly případy, kdy se vězeň dal zavřít do korekce, pokud věděl, že mu to přinese byť jen nepatrnou výhodu či úlevu. Zmiňované případy vyhledávání úlevy v koreci (ostatně velmi řídké) lze časově zasadit spíše do poloviny padesátých let a dále, než na jejich počátek. V naprosté většině případů však korekce sloužila k trestání (utužování převýchovy) vězňů, ve výjimečných případech k jejich likvidaci.

Srv. KOMÍNEK, Milo: *I pod oblohou je peklo*, s. 236: *„18. února 1963. Slyším zoufalý křik a sténání člověka ubíjeného k smrti. Přichází zdola, z korekce, a tam šílenec, vězeň Vilém Host utlouká v záchvatu zuřivosti svého spoluvězně Rudolfa Rybára (Děvínská Nová Ves). Ten leží bezvládný, nahý, na ledové betonové podlaze tak, jak jej tam již na půl mrtvého hodili bachaři. Rybár byl na velitelství zmlácen vrchním strážmistrem Štefanem Haleckým. Ten, když viděl, že stopy jeho exekuce asi čas nezacelí, poručil hodit Rybára nahého do korekce a pustit k němu Hosta, který dokončil to, co Halecký začal, a smazal tím i všechny jeho stopy násilí. Na pokřik chodbařů bachaři nereagovali a počkali, až už bylo jisté, že Rybár nikdy nepromluví. Byl přenesen na ošetřovnu s teplotou 39 stupňů Celsia a neznatelným pulsem. Na druhý den 19. února 1963 večer v 10 hodin zemřel.*

Ale co, o jeden zločin víc nebo méně, snad už to vždy zahýbá jenom s námi, neboť venku začíná vládnout pomalu přesvědčení, že už prakticky žádní političtí vězni v kriminálech nejsou a metody padesátých let jsou odstraněny – no, budeme-li zde ještě nějakou dobu, budou mít lidé venku pravdu. Už žádní političtí sedět nebudou! Vězeňské bezejmenné hroby to všechno smažou. Že má domněnka je správná, dokazuje sebevražda Františka Kohoutka z Valašských Klobúk, který se oběsil naproti mé cely na Nové samovazbě. Toho má na svědomí úřední lékař Dr. Hranáj. Ten namlouval Kohoutkovi, že má paralysu v posledním stadiu a že za krátký čas zemře. Stále obelhávanému Kohoutkovi povolily nervy a ukončil svůj život, i když ve skutečnosti paralysu neměl. Franta před smrtí napsal dopis na rozloučenou svým příbuzným a o něm se dověděl náčelník Vrabel. On sebevraždě nezabránil, ale naopak učinil vše, aby byla dokonána."

K popisu korekce na táboře Rovnost ještě tamtéž, s. 172: *„Uvnitř baráčku jsou čtyři kobky zamořené nedýchatelným vzduchem z hnijících výkalů. Nejsou zde záchody, pouze sudy od karbidu, které slouží jako latrína a vynášejí se tak jednou týdně. Stravu, pokud tomu tak lze říkat, dostáváme někdy jedenkrát za dva dny, někdy za tři dny, podle toho, jak se bachařům zachce."*

Ve Sborníku ABS 6/2008 byla otištěna studie[48], popisující menší politický proces padesátých let minulého století: Případ Oldřicha Bartáka, odsouzeného spolu s Jaroslavem Fadrhoncem. Oba muži, jejichž životní cesty neblaze poznamenaly politické události v Československu po roce 1948, byli odsouzeni v hlavním přelíčení konaném 11. dubna 1951 u Státního soudu v Praze, mimo jiné k dlouholetým trestům odnětí svobody. Jaroslav Fadrhonc na dobu dvanácti let, Oldřich Barták – vzhledem k tzv. přitěžujícím okolnostem – na dobu čtrnácti let. U Státního soudu přednesená a zdůvodněná skutková podstata trestných činů, jichž se oba odsouzení měli dopustit, asi původním představám vyšetřovatelů StB neodpovídala. Z dochovaných vyšetřovacích spisů vyplývá, že původní záměr StB vedoucí k obvinění a odsouzení výše jmenovaných osob počítal s daleko širšími a závažnějšími konturami, s větším dosahem „předpokládaných" a přesněji smyšlených trestných činů, k nimž by se za jiných okolností byli oba odsouzení nuceni doznat. O takovémto směřování vyšetřování vypovídají dochované vyšetřovací spisy, přesněji jednotlivé protokoly o výpovědích.

Mezi nimi se nacházejí písemnosti poněkud zvláštní povahy. Jde o protokoly pořízené „*k případu BARTÁKA*", pořizované na základě určitého počtu výpovědí agenta StB, působícího ve vězeňském zařízení v Plzni Na Borech.[49] Je to zajímavý zdroj informací, díky nimž můžeme poodkrýt specifickou část průběhu vyšetřování. Na základě možné komparace mezi případem Oldřicha Bartáka a případem Miloše Pecky a Miloslava Krejzy (kromě osoby agenta StB spolu nesouvisejí) a následné interpretaci lze dospět k jinak poměrně těžko zjistitelným, i když předpokládaným souvislostem. Uvedené protokoly objasňují činnost agenta v prostředí věznice a osvětlují kontext vyšetřování nejen vzhledem k „vyšetřovanci" (v tomto případě O. Bartákovi), ale i k osobě agenta a jeho úkolování. V protokolech je možné vysledovat, jak vzápětí zjistíme, jinak těžko postižitelný vztah Bartákova případu k (zdánlivě) nesouvisejícím událostem v plzeňské věznici Na Borech. A v neposlední řadě – v širších souvislostech – se můžeme pokusit odpovědět na otázky kolem osoby agenta StB ve vězení: Kdo a z jakých důvodů se stal vhodným předmětem takového vytěžování? Jakým způsobem plnil agent zadané úkoly, a v čem přesně spočívala činnost agenta? Jaká byla jeho „motivace" a přístup k řídícím orgánům StB, jimž podával požadované informace, popřípadě svým podpisem stvrzoval připravené protokoly?

Pracovníci StB tedy krátce po začátku vyšetřování začali na cele Oldřicha Bartáka využívat služeb „svého" agenta, jehož písemně zaznamenané výpovědi měly s největší pravděpodobností pomoci zlomit osobu „vyšetřovance" a přinutit ho k doznání vykonstruovaných činů, spočívajících ve vlastizradě a špionáži. Dochované protokoly navozují při prvním čtení dojem přímého vedení agenta, jemuž byly ze strany řídících orgánů StB předkládány okruhy otázek, na které měl s Bartákem, s nímž sdílel celu, zavádět hovor a získávat tak od něj požadované informace. Z uvedených písemností

48 TICHÝ, Martin: *Muklovská dekáda jednoho „agrárníka" aneb Oldřich Barták – jeden z tisíce*. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek č. 6*, Praha 2008, s. 277–322.

49 TICHÝ, Martin: *Muklovská dekáda*, s. 300 a n.

nelze zjistit, do jaké míry byly agentovy informace (v případě, že skutečně získal na „své relevantní" otázky odpověď) zapracovány do příslušných pasáží jednotlivých částí protokolu. Skutečně podstatnou otázkou zůstává, zda výše popsaný způsob „spolupráce" mezi agentem a vyšetřovateli vůbec existoval. Jinými slovy: stály za zápisy, s nimiž se v protokolech setkáváme, zprostředkovaně získané odpovědi Oldřicha Bartáka? Nebo, což je pravděpodobnější, podepisoval agent předem připravené protokoly, aniž mohl ovlivnit jejich vnitřní obsah, pokud by k něčemu takovému měl odvahu či zájem?

Důvody, vysvětlující vznik protokolů, není těžké uhodnout. S největší pravděpodobností měly přispět k rozšíření počtu obviněných osob, k rozšíření trestných činů, k nimž se obvinění měli doznat. Učinit z obviněných skupinu podléhající § 2 zákona 231/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 na ochranu republiky, zejména (3) odstavci.[50] Protokoly právě tento předpoklad samy o sobě plně potvrzují, což lze dovodit rozborem příslušných pasáží.

Ve vyšetřovacích spisech Oldřicha Bartáka se nachází sedm protokolů, sepsaných (podepsaných) mezi 19. květnem a 23. červnem roku 1950[51] s agentem StB. Každý z těchto protokolů je na konci podepsán tužkou. Pod kolonkou *„Vyslýchaný"* se nachází čitelný agentův podpis. *„Vyslýchající"* orgán se podepsal, aniž by uvedl své křestní jméno, hodnost a funkci, pouze příjmením *„Raška"*[52]

Prvý *„Úřední záznam,*[53] *sepsaný dne 19. května 1950 na zdejším velitelství s předvedeným Arnoštem Bočkem,"* uvádí jméno a příjmení agenta, včetně dalších údajů: *„Nar. 26. 11. 1927 ve Slezské Ostravě, okr. Moravská Ostrava, čsl. státní přísl., české národnosti […] svobodný, kuchař, náb. řím. kat., posl. bytem v Horní Polance nad Odrou č. 13 okr. Bílovec."* Agent po jistý čas sdílel ve vazební věznici s Bartákem stejnou celu: *„Jmenovaný nachází se t.č. ve zdejší věznici na cele č. 4, kde jest s Oldřichem Bartákem, který se mu*

50 **Zákon 231/1948 Sb.: § 2. Sdružování proti státu.**
(1) Kdo se s někým spolčí v úmyslu podvraceti samostatnost, ústavní jednotnost nebo územní celistvost republiky anebo její lidově demokratické zřízení, její společenskou nebo hospodářskou soustavu anebo její národní povahu, zaručené ústavou, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od tří měsíců do tří let.
(2) Kdo se dopustí činu uvedeného v odstavci 1 za branné pohotovosti státu nebo v době ozbrojeného napadení republiky, bude potrestán pro zločin těžkým žalářem od jednoho roku do pěti let.
(3) Kdo založí organizaci v úmyslu podvraceti samostatnost, ústavní jednotnost nebo územní celistvost republiky anebo její lidově demokratické zřízení, její společenskou nebo hospodářskou soustavu nebo její národní povahu, zaručené ústavou, nebo kdo k takové organizaci přistoupí nebo se účastní její činnosti anebo ji neb její členy podporuje v podvratných snahách, bude potrestán pro zločin těžkým žalářem od jednoho roku do pěti let, a je-li tu zvláště přitěžující okolnost, od pěti do deseti let.

51 První směrnice upravující práci s agenty pochází z 10. prosince 1951. Viz: TOMEK, Prokop: *Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních,* s. 7, pozn. č. 1. ABS, f. A6/3, TRMNB č. 36, čl. 49 ze dne 10. 12. 1951 – Práce s agenty.

52 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav.

53 Výslechy jiných osob, včetně O. Bartáka, byly vedeny jako „Zápis o výpovědi" nebo „Protokol".

svěřil s následující věcí […]“[54] Po úvodním odstavci následují v protokolu zdánlivě hodnověrné informace. Rozborem jednotlivých údajů snadno zjistíme, že jde o nepravděpodobnou snůšku údajů a dat, jejichž vnitřní obsah není ani po formální stránce sklouben, byť v určitých pasážích nejsou tyto nesrovnalosti na prvý pohled patrny. V případě řádného soudního přelíčení by měly před soudem velmi malou nebo vůbec žádnou výpovědní a důkazní hodnotu. Při hlubší snaze proniknout do „tajů informací“ – zákulisních důvodů, proč se vlastně určité pasáže v protokolech vyskytují – musíme vzít na zřetel, že bez jisté znalosti dobových reálií a poměrů v plzeňské věznici Na Borech, nejsou případné nesrovnalosti, výmysly a provokace v protokolech zjistitelné.

Následující líčení událostí vychází z úředních záznamů a dodatkových protokolů, které podepsal Arnošt Boček na KV StB Plzeň. Ve svém celku obsahují poměrně velké množství obvinění, iniciovaných zřejmě vyšetřovateli StB, u nichž po prostudování konstatujeme jejich nepravděpodobnost. „Úřední záznam“ proklamuje agentovo prvotní sdělení, jímž popisuje okolnosti „svého případu a zatčení“ (pro účel oklamání a získání důvěry spoluvězně jsou smyšlené): *„Když jsem byl přidělený na celu č. 4. k Bartákovi, vyprávěl jsem mu, že jsem uprchl z komanda z Horní Břízy a chycený jsem byl ve Škvrňanech a dodán do zdejší věznice. Dále jsem mu řekl, že přísl. SVS Stroin mně udal, že jsem byl ve spojení s Francouzským velvyslanectví v Praze a z těchto důvodů jsem vyslýchán zde na Stb.“*[55] Na oplátku se mu prý Barták zmínil o své *„velmi dobré“* známosti s úřednicí amerického institutu v Plzni. Následně se nasazený agent Arnošt Boček přiznal, že svého spoluvězně ohledně svého zatčení *„obelhal tím, že uprchl z komanda z Horní břízi, což se nezakládá na pravdě, ale, že jsem zapletený v činnosti s přísl. SVS, kteří jsou t.č. zavřený.“* (O jakou trestnou činnost příslušníků SVS šlo, není z těchto protokolů jasné.) Uvedené údaje však mají oporu ve skutečných událostech ve věznici Na Borech, neboť právě popisem reálné události si agent (údajně) získával Bartákovu důvěru. V daném případě však není důležité, zda byl úřední záznam celý, nebo „jen“ jeho části, zcela smyšlen(é), s předem připraveným textem-podvrhem vyšetřovatelů StB. Navíc podle Bočkova sdělení měl být jeho případ předán pro svou komplikovanost *„[…] V. odd. min. vnitra v Praze,“* kam bude on později eskortován. Následují věty o metodách výslechů: *„[…] že jsem byl již jednou vyslýchán těmito orgány v Praze při mém prvním případě a vím, jak tito dovedou vyslýchati. Prosil jsem Bartáka, kdybych se nevrátil od výslechu, aby byl tak laskav a nějakým způsobem uvědomil moje pěstouny o mé likvidaci. Odpověděl mně, že je již pokročilá doba a že takovým způsobem se již nevyšetřuje, jelikož přísl. Stb a ministerstva vnitra si sami hledají aliby, že pomáhali vězňům v případě nějakého převratu. Dále mně řekl Barták, když už jsme se dostali tak daleko a můžu Ti důvěřovat, což jsme si zpečetili podáním ruky, oslovil mně ‚Arnošte, nyní Ti řeknu svůj případ, ale předem Tě upozorňuji, nikomu nic neříkej, poněvadž by jsi mně moc ublížil‘“.*

54 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Úřední záznam sepsaný dne 19. 5. 1950. Citace zachovávají dikci a přesný přepis dokumentů.

55 Tamtéž.

Krajská správa ministerstva vnitra

Praha.

8

C. j. A/8- 18713-55. Dne 27. září 1955.

Vyhotoveno 4 x.

Protokol o výpovědi

svědka.

Jméno a příjmení Arnošt BOCHEK

Rozená - přezdívka

Narozený 26.11.1927 Sl. Ostrava

povoláním cukrář kde t.č. ve výkonu trestu v NTP Jáchymov.

bytem

stav svobodný jméno manž. ---

rozená --- počet dětí k dítě

národnost česká stát. přísl. ČSR.

školní vzdělání nižší

voj. poměr --- rodiče Karel a Arnoštka rozená Gillarová

majetkové poměry nemájetný

dřívější tresty ve výkonu trestu odsouzen na 15 roků

totožnost zjištěna v místě pobytu

politická příslušnost bez pol.přísl.

náboženství řím.kat.

Výslech započat v 11,3o hod.

Jmenovaný byl poučen, aby vypověděl pravdu.

Otázka: Ve svém protokole ze dne 27.5.1955 jste mimo jiné vypovídal o své činnosti na NTP Bytíz společně s potrestanými PECKOU a KREJZOU. Uveďte jak jste se s nimi seznámil a co jste se dozvěděl o jejich činnosti?

Odpověď: Milana PECKU jsem poznal po svém příchodu na tábor Bytíz v lednu 1955 a to tak, že jsem s jmenovaným pracoval na díle 5/201 na šachtě č.10. Rovněž tak jsem se poznal s Milanem KREJZOU. Společně všichni tři jsme pracovali asi po dobu jednoho měsíce.

Vedl a protokol: Arnošt Bočka.

Protokol o výpovědi „svědka" Arnošta Bočka. (ABS)

Následující pasáže protokolů podepsaných Arnoštem Bočkem, splétají různé druhy až abstraktních obvinění, iniciovaných zřejmě vyšetřovateli StB. Rozšiřují počet osob (údajně) zapojených do složitě konstruovaných činností; některé z nich, například o možném převratu v Československu a jeho důsledcích ve věznici Na Borech, působí při znalostech dobové situace jako přímá a cílená provokace StB. Na údajný Bočkův dotaz: *„Co by se stalo v případě nějakého převratu, když by na Borech přísl. SVS začali likvidovat státní vězně, odpověděl mně:* [Barták – pozn. aut.] *‚Arnošte, neboj se, i na tuto věc je pomatováno. Po celé Plzni jest illeg. skupina, která má svého člena na Borech, který jest správec věznice, a tímto jest podpluk. Lais a Třínek, který jest býv. majorem. Tito dva jmenovaní v případě likvidace státních vězňů na Borech uvědomí členy illeg. skupiny, kteří ihned obsadí věznici i kasárna na Borech, jak voj. učiliště, tak i proti kasárna, a okamžitě zajistí kap. Šafarčíka, stržm. Stroina, štstržm. Ladmana a veškeré dozorce, kteří by se zůčastnili likvidace státních vězňů. Dále pravil, že tato illeg. skupina není jen na Borech a po celé Plzni, nýbrž že jest i ve Škodových závodech n.p. a v pivovarech.“*[56]

Zastavme se u několika jmen příslušníků SVS a pokusme se uvést naznačené směřování případu Oldřicha Bartáka do určitých souvislostí; ostatně samy se nabízejí. Jména kap. Šafarčíka, stržm. Stroina, štstržm. Ladmana jsou v rámci československého vězenství padesátých let všeobecně známa.[57] Uvedení příslušníci SVS působili na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století ve věznici Plzeň-Bory. Jejich jména jsou spojována s nejhorším obdobím poválečných dějin zmíněné věznice:

„V lednu roku 1949 převzal vedení trestního ústavu Plzeň-Bory kpt. František Šafarčík a funkci velitele ústavu vykonával do srpna roku 1951. Po něm se do čela plzeňské věznice postavil Václav Ladman […] Hned od počátku roku 1949, jmenováním kpt. Františka Šafarčíka velitelem věznice, vzniklo v borské věznici zcela izolované oddělení D1, které bylo i samotnými mukly označováno jako ‚Kreml‘[58] *[…] Zde panoval zvláštní režim, mohli se v něm pohybovat jenom určití lidé […] K vypjaté atmosféře došlo snad i z toho důvodu, že političtí vězni měli obavy, že kdyby k něčemu došlo, tak je všechny postřílí, a o tom i mluvili. Tato verze se povídala i mezi námi dozorci.*[59] Mnozí

56 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Úřední záznam sepsaný dne 19. 5. 1950. Cituji zde pouze nejzávažnější, a snad z dnešního hlediska i nejzajímavější pasáže z protokolů. Ostatní údaje, dle mého názoru nepodstatné k celkovému obrazu a vyznění obvinění, stejně jako jména osob vyskytujících se v protokolech pouze okrajově, neuvádím.

57 Československé vězenství neblaze ovlivnily dějiny dvacátého století. Problematice vězeňství se věnuje specializovaný časopis *Historická penologie*. Z většího počtu publikovaného materiálu možno upozornit na texty vzešlé z konference „Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955“. K tématu BURSÍK, Tomáš: *Násilí páchané na politických vězních na Borech v letech 1948–1952.* In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II, č. 4, s. 113–123. Pohledem do vnitřní psychologie vězně v totalitní společnosti se zabývá BARTOŠEK, Karel: *Český vězeň. Svědectví politických vězeňkyň a vězňů.* Paseka. Praha, Litomyšl 2001.

58 BURSÍK, Tomáš: *Násilí, s.* 117 a n.

59 Tomáš Bursík ve své studii cituje a odkazuje v poznámce č. 12. na „Protokol o výslechu svědka“ Josefa TENKA ze dne 6. 5. 1968. Tamtéž, s. 119.

příslušníci SVS neváhali užívat na vězních hrubé násilí, které bychom dnes neváhali označit za sadistické. Ze strany vězňů se jim dostalo jistě ne náhodného označení „Šafarčíkovi kluci".[60] *„Do věznice Plzeň-Bory přišel Evžen Stroin. Poměrně záhy si mezi příslušníky SVS i mezi odsouzenými vybudoval síť donašečů. Nebyl příliš oblíben ani u příslušníků SVS, ti se ho i báli."* Podle historika Tomáše Bursíka to byl právě on, spolu s Františkem Šafarčíkem a Václavem Ladmanem, kdo se iniciativně podílel na tzv. borském případu.[61]

Případ „připravované borské vzpoury" je, byť ne jistě plné míře, v odborné literatuře popsán.[62] Jeho dozvuky se objevují i ve vyšetřovacím spise Oldřicha Bartáka, přesněji v *„Úředním záznamu"*. Časová souvislost mezi počátkem vyšetřování tzv. borské vzpoury a jeho ukončením (18. až 28. dubna), a protokolárním *„Úředním záznamem"* – včetně jeho výše uvedeného obsahu – pořízeným 19. května 1950 a podepsaným Arnoštem Bočkem, je až nápadná. Připomeňme si v krátkosti, o co se jednalo: 18. dubna 1950 velitel věznice Plzeň-Bory kpt. František Šafarčík informoval Krajské velitelství StB o ilegální činnosti, které se dle obvinění dopustili kromě vězňů (Stanislav Broj, Karel Pražák, Jan Prokop, Josef Bryks, Emil Doubek, Bohuslav Deči, Antonín Pelich, René Černý) také příslušníci SVS (Čeněk Petelík, Václav Zach, Josef Tenk, Jaroslav Bumba, Jaroslav Vránka, Antonín Vaněk).[63] Vyšetřování postupovalo neobyčejně rychle; již za deset dní bylo ukončeno.

„V závěrečné dvaatřicetistránkové strojopisné zprávě z 28. dubna 1948, pod kterou jsou dva nečitelné podpisy patrně plzeňských vyšetřovatelů StB, byla za pachatele označena skupina čtrnácti mužů, z nichž bylo šest příslušníků SVS a osm vězňů. Otřesným slovníkem byli všichni obviněni z řady trestných činů, zejména přípravy ozbrojeného obsazení věznice a vraždy vedoucích funkcionářů borské věznice: ‚Jednalo se v daném případě o početnou skupinu pevně organizovanou, jejímž cílem bylo zmocniti se násilím zbraní v ústavě a na to vedení celého trestního ústavu, propustiti politické trestance, odstraniti nynější velitele ústavu a nakonec zmocniti se vedení ústavu. Tím mělo býti umožněno trestancům, politickým prominentům, bojově vystoupiti proti lidově demokratickému zřízení, rozvrátiti je a opětovně zavést v našem státě kapitalistické zřízení. Obviněný Broj popírá, že by byl jedním z vedoucích činitelů uvedené protistátní skupiny, připouští toliko, že mu Petelík donášel od příbuzných balíčky z jídlem a cigaretami, konečně i dopisy, že mu sděloval zprávy zahraničního rozhlasu, že s ním mluvil o politickém dění v tom smyslu, že nynější režim se dlouho neudrží, že brzo dojde k převratu, ba

60 BURSÍK, Tomáš: *Násilí*, s. 119. Jde o svědectví MUDr. Josefa Chvojky, jehož jméno se objevuje v korespondenci a v deníkových záznamech Oldřicha Bartáka; viz TICHÝ, Martin: *Muklovská dekáda*, s. 292–294.

61 BURSÍK, Tomáš: *Násilí*, s. 122.

62 S odkazy na další literaturu a prameny BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal: *„Chtěl jsem mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi..." Sedlák a politik Stanislav Broj*, s. 157 a n. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Dokořán, Praha 2008.

63 Část z obviněných pobývala v období po skončení vyšetřování do zahájení soudního přelíčení konaného ve dnech 11.–12. května 1950 v plzeňské věznici Na Borech. Tedy v místech a přibližně ve stejné době, kdy vznikaly příslušné *„Úřední záznamy"* Bočkových protokolů.

dokonce, že se mluvilo o zbraních. Nepřiznává však, že by mluvil s Petelíkem o takových věcech a v takovém rozsahu, jak je právě vylíčeno a z čeho je Broj plně usvědčován.'

[…] V ‚úředním záznamu', který napsali 29. dubna 1950 dva příslušníci Krajského velitelství StB v Plzni (podpisy jsou nečitelné), je výslovně popsáno, kdo ve skutečnosti o vyústění celého případu rozhodoval: ‚Jejich trestná činnost [zatčených příslušníků SVS – pozn. aut.] *byla uvážena politickými činiteli jednak z ministerstva spravedlnosti v Praze a také politickým činitelem státního soudu v Praze. Podle ústní dohody těchto politických činitelů, jakož i se souhlasem krajského velitele a velitele oddě[lení] V. budou tudíž všichni jmenovaní předáni trestnímu ústavu na Borech za účelem dalšího opatření.'[…]*

Ve stejný den, 29. dubna 1950, již totiž současně rozhodovalo o trestech bezpečnostní kolegium ÚV KSČ (přítomní byli podle zápisu ministr vnitra Václav Nosek, Karel Šváb, Osvald Závodský, pozváni byli také Vala a Hofman), které souhlasilo s trestem smrti pro Stanislava Broje, Čeňka Petelíka a René Černého. Stejný názor jako bezpečnostní kolegium měla 5. května 1950 také krajská bezpečnostní ‚pětka' Krajského výboru KSČ v Plzni (čitelný je pouze podpis Miroslava Finka a dr. Josefa Stehlíka)."[64] S největší pravděpodobností

64 BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal: „*Chtěl jsem mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi...*", s. 173–174 a n.

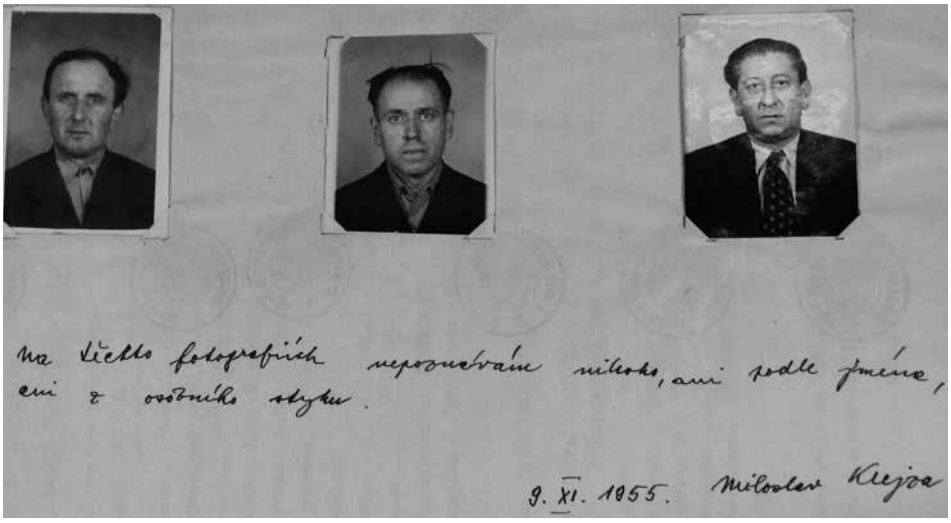
Václav NOSEK (26. 9. 1892–22. 7. 1955) československý komunistický politik. Od roku 1929 člen ÚV KSČ. Na počátku druhé světové války emigroval do Velké Británie. Od roku 1941 člen Státní rady, později její místopředseda. V letech 1945–1953 ministr vnitra. Využil svého postavení a vlivu k infiltraci policie a zvláště StB stoupenci KSČ. Pomohl vyvolat únorový převrat a použil policejní síly k potlačení demonstrací na podporu prezidenta E. Beneše. Po roce 1950 začal jeho vliv slábnout, ke konci života zastával post ministra pracovních sil.

Karel ŠVÁB (13. 5. 1904–3. 12. 1952) po válce pracoval v aparátu ÚV KSČ. V roce 1946 vedoucím evidenčního oddělení ÚV KSČ (založeno Rudolfem Slánským), jehož součástí se stalo oddělení „F". Oddělení sledovalo politické představitele nekomunistických stran, poslance, vysoké duchovenstvo, Kancelář prezidenta republiky a sbíralo na ně kompromitující materiály. Od roku 1949 až do svého zatčení náměstek ministra vnitra. Členem tzv. komise „K", zřízené v rámci ministerstva spravedlnosti, jehož ministrem byl Alexej Čepička. Komise rozhodovala o politických rozsudcích. Práce komise „K" byla ovlivňována pokyny sovětského poradce Bojarského. V únoru 1951 byl Karel Šváb zatčen a v listopadu 1952 souzen v procesu se „ SLÁNSKÉHO protistátním spikleneckým centrem". Odsouzen k trestu smrti a 3. prosince 1952 popraven. S jeho působením jsou spojovány kruté výslechy a nejrůznější manipulace v přípravách politických procesů. Stranická komise v roce 1963 Karla Švába právně a občansky rehabilitovala.

Osvald ZÁVODSKÝ (27. 10. 1910–19. 3. 1954) Od října 1937 do února 1939 byl v interbrigádách ve Španělsku, poté přešel hranice do Francie, kde do srpna 1940 působil v čs. zahraniční jednotce, potom v ilegalitě ve Francii. V prosinci 1942 zatčen a vězněn v koncentračním táboře Mathausen do osvobození. Do ČSR se vrátil v srpnu 1945. K SNB nastoupil 2. listopadu 1948, zařazen k odboru BA (odbor StB), 1949 jeho velitel. Od září 1950 velitel StB, 27. ledna 1951 zatčen, 23. prosince 1953 odsouzen s dalšími pěti vysokými funkcionáři StB v procesu „ZÁVODSKÝ a spol." jako trockisticko-sionistická skupina organizovaná R. SLÁNSKÝM. Za trestné činy „pomoc k velezradě a sabotáž" odsouzen k trestu smrti a 19. března 1954 popraven. Dne 29. května 1963 plně rehabilitován. Srv.: http://www.ustrcr.cz/data/pdf/vystavy/tvare-moci-praha/panel19.pdf. Odkaz platný k 25. 8. 2010.

vyústilo značně brutální vyšetřování Čeňka Petelíka ve vykonstruovaný případ, využitý vedle fyzické likvidace nepohodlných osob k zastrašení „váhavých" příslušníků SVS.[65]

Nemůžeme přejít i dostatečně zajímavou skutečnost, že ve vyšetřovacích spisech Arnošta Bočka se nacházejí protokoly pořízené krátce po jeho zatčení (1949), v nichž se již objevují informace o ilegální skupině „SVOBODNÁ PLZEŇ". Údajně to byla větší ozbrojena skupina, napojená mimo jiné na CIC v Bayreuthu. Její působení zahrnovalo, alespoň podle Bočkovy výpovědi, celé území dnešní České republiky, a bylo do ní zapojeno velké množství osob – nejen občanů ČSR, ale i několik agentů z Německa a USA.[66] Šlo nejspíše opět o jeden z mnoha výmyslů StB, dosvědčovaných pouze konfidentem. Lze předpokládat, že smyšlenky o ilegální skupině „SVOBODNÁ PLZEŇ" byly následně zneužity, třeba jen nepřímo, při konstruování jiných případů (mimo jiné i u případu Oldřicha Bartáka). Tento původní protokol o skupině „SVOBODNÁ PLZEŇ" sepsaný s Bočkem v roce 1949, jakkoliv je to absurdní a paradoxní, potvrzoval pozdější Bočkovo svědectví tak, jak bylo přibližně rok poté zaznamenáno ve zcela jiné souvislosti, do zcela jiného protokolu – k případu Oldřicha Bartáka. Kruh nesmyslů se uzavřel.

Fotografická příloha „Protokolu o poznání", podepsaný Miloslavem Krejzou. (ABS)

65 *„[…] z poučných a odstrašujících důvodů* [byli] *přizváni frekventanti škol SVS a členové SVS."* Státní soud zasedal v Plzni ve dnech 11.–12. května 1950 a vynesl *„nad obžalovanými nekompromisní rozsudek"*. BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal: *„Chtěl jsem mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi..."*, s. 174–175. Nejvyšší soud odvolání části odsouzených zamítl dne 20. května 1950. K trestu smrti odsouzení Čeněk Petelík, Stanislav Broj a René Černý podali prezidentu republiky Klementu Gottwaldovi žádost o milost. Byla podstoupena ministerstvu spravedlnosti, které ji dne 21. května 1950 zamítlo. Poprava odsouzených proběhla 23. května 1950.

66 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Pozorovací vyšetřovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. *„K výpovědi Botschka nutno přihlížeti s určitou reservou, neboť si odpykává ve zdejší trestnici na Borech 15 let těžkého žaláře […]."* Spis obsahuje několik desítek stran dokumentů případu skupiny „SVOBODNÁ PLZEŇ ".

Věnujme opět pozornost části Bartákova případu. Další „*Úřední záznam*“, pořízený 20. května 1950, zaznamenává návštěvy kurýra (agenta chodce) Josefa Jandy v ČSR, zejména u Oldřicha Bartáka.[67] Není však pravděpodobné, že informace zde zapsané se zakládají, byť jen částečně, na Bartákových sděleních. Naopak, záznam pravděpodobně vychází z vlastních agenturních poznatků StB. Dne 30. května 1950 Arnošt Boček podepsal další zápis, vedený jako „*Protokol*“. Jeho předmětem se stal „*připravovaný útěk při eskortování mně do Prahy k soudu*“. Oldřich Barták měl údajně Arnoštu Bočkovi poskytnout seznam osob, které by mu, pokud by se útěk skutečně zdařil, měli jako uprchlému vězni pomoci. Prvý (již zmiňovaný) protokol, pořízený 19. května 1950, skutečně uvádí možný převoz Arnošta Bočka do Prahy za účelem objasnění jeho trestné činnosti, jak ji zřejmě vylíčil svému spoluvězni na cele č. 4, Oldřichu Bartákovi, což by mohlo svědčit o kontinuálním a promyšleném nasazování agenta. Ostatně, výpovědní hodnota protokolu z 30. května 1950 není tak absurdní, aby se zde uvedené údaje nemohly alespoň z jisté části zakládat na skutečnostech vycházejících z rozhovoru Bartáka a Bočka.

Zaráží však několik nelogičností, zcela negujících důvěryhodnost protokolu: kontakt na Boženu Svěcenou, u níž měl uprchlý Boček hledat ubytování a pomoc, nemohl být zdaleka tím nejvhodnějším. Šlo totiž o blízkou příbuznou – sestřenici Oldřicha Bartáka:[68] „*[…] měl jsem dostati též zprávy od Boženy Svěcené, týkající se ilegálních spolupracovníků, kteří pracovali s Bartákem v Praze. Po získání zpráv od Svěcené a Smetany měl jsem navázati styk se spolupracovníkem Bartákovým Čečilem […] Čečil jest zaměstnán v hospodářském družstvu jako ředitel na místě Bartákovém […] Podotýkám, že Čečil má možnost obstarání falešných dokladů a má zajištěný bezpečný přechod do Německa na Šumavě přes Lenoru.*“[69] Zprávy, jež by snad Boček získal od výše jmenovaných, měly „*[…] býti doručeny československému komitétu v Paříži na člena Ripku […]*“ se zdůrazněním, že pocházejí od Bartáka. V celém protokolu je zaznamenáno velké množství jmen dalších osob, žijících v té době v Československu, které se údajně zapojily nebo mohly zapojit do protistátní činnosti. Nacházejí se zde i informace o osobách působících v zahraničí. Z dobového hlediska nemohla chybět (jakkoliv velmi kusá a jakoby okrajová) zmínka o činnosti duchovních. Konkrétně o činnosti „*československého komitétu v Římě*“ a jeho napojení na domácí „československé“ prostředí.

Následující protokol pochází z 12. června 1950. Podstatně rozmnožuje počet osob zapojených do Bartákova případu a rozšiřuje jeho předkládanou (předpokládanou)

67 Srv. TICHÝ, Martin: *Muklovská dekáda,* s. 288.

68 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. Podsv. BARTÁK Oldřich a spol. Sdělení Útvaru 701-A pro Útvar 607-A, ze dne 4. 8. 1950. „*7. července 1950 navštívil agent SVĚCENOU-SABATOVOU […]. Poznamenala, že s BARTÁKEM nemluvila 10 let.*“ Syn Sabatové byl v té době již odsouzen na patnáct let za protistátní činnost – domnívala se, že pro spolčení s L. Feierabendem (psáno chybně *Feirábend*).

69 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol s Arnoštem BOČKEM ze dne 30. 5. 1950.

protistátní činnost. Vyznění protokolu mohlo být v případě jeho použití před soudem o to závažnější, že jmenuje osoby oficiální části československé emigrace: *„[…] Barták byl pověřen Dr. Černým a Dr. Fairábenem, aby vedl illeg. skupinu na území ČSR, která má název Hospodářská malorolnická skupina. Jmenovaný byl ustanovený jako velitel této skupiny.“*[70] Barták měl mít povědomost o činnosti údajné ilegální skupiny „REK“, založené prý Josefem Černým na území Německa v americké okupační zóně. Bočkem podepsaný protokol dosvědčuje *„pravidelné kontakty“* Oldřicha Bartáka s představiteli československé emigrace, uskutečňované prý jednou za měsíc nejen s již uvedeným J. Černým, a L. Feierabendem, ale i s Hubertem Ripkou,[71] jemuž měl podle jiných protokolů pomoci k odchodu do ciziny a s nímž měl přes spojku (to jest „agenta-chodce“) spolupracovat na obsahu ilegálních tiskovin dodávaných z Německa do Československa.

Dle dalšího se Oldřich Barták účastnil distribuce těchto letáků; nejprve v okolí Nového Bydžova a později, po svém přeložení do Plzně, na Plzeňsku, Blovicku, Přešticku a Nepomucku. Protokol tak doplňuje a rozšiřuje zápisy pořízené 30. května 1950. Podle protokolu, podepsaného Bočkem, neměla zatčením a vazbou trestná činnost Oldřicha Bartáka skončit. Nejenže v ní – podle záznamu – chtěl pokračovat, ale chystal se ji rozšířit i o členy své rodiny: *„[…] že navštívím* [Boček po útěku – pozn. aut.] *jeho bratra v Sedražicích u Kolína, od kterého převezmu zprávy týkající se petrolejky v Kolíně a elektrárny v Kolíně. Tyto zprávy se týkají všech členů v KSČ, jak petrolejky,*

70 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol s Arnoštem BOČKEM ze dne 12. 6. 1950.
ČERNÝ Josef (28. 2. 1885–7. 12. 1971), československý agrární politik, zeť Antonína Švehly. Pocházel ze starého selského rodu. Vystudoval práva na univerzitě v Praze a na univerzitě ve Vídni, poté se věnoval advokacii. Od mládí se politicky angažoval v agrární straně a v meziválečné ČSR patřil k jejím čelným představitelům. 1918–1939 nepřetržitě poslanec NS, 1934–1938 ministr vnitra, 1938–1939 úřadující místopředseda Strany národní jednoty. Za německé okupace spolupracoval s domácím odbojem a podílel se na jeho financování. 1945 zatčen, obviněn z účasti na rozbití ČSR i z kolaborace, avšak roku 1947 Národním soudem zcela osvobozen. Po únoru 1948 emigroval do USA, od září 1948 předseda Československé agrární strany v exilu, od 1949 člen Rady svobodného Československa.
(Zajímavá je vždy špatná forma psaní jména Feierabend ve všech protokolech (v podobě *Fairábend nebo Feirábend).* Na což si, samozřejmě že v jiných případech, Dr. Feierabend v nadsázce stěžoval i prezidentovi republiky Edvardu Benešovi, který se v počátcích jejich vzájemné spolupráce také přichyloval k této fonetické podobě.)

71 Srov. RIPKA, Hubert: *Únorová tragédie. Svědectví přímého účastníka*. Brno 1995, s. 276 a n. RIPKA Hubert (26. 7. 1895–7. ledna 1958), československý politik, ministr, novinář. Vystudoval historii a filosofii v Praze. Po studiích krátce pracoval v archivu ministerstva národní obrany. Posléze se věnoval žurnalistice – redaktor deníků *Národní osvobození* a *Lidové noviny*. Od roku 1935 člen Československé strany národně socialistické. Za války pobýval ve Francii a Velké Británii, kde působil jako státní tajemník ministerstva zahraničí v exilové vládě v Londýně. Po válce poslancem Národního shromáždění a ministrem zahraničního obchodu. Patřil mezi ministry, kteří podali 20. února 1948 demisi. Po jistých obtížích emigroval, žil ve Velké Británii, Francii, USA. Zástupce Rady svobodného Československa v Paříži. Podílel se na vydávání *Zpravodaje čs. emigrace*.

tak z elektrárny, a dále, že mně bude dán seznam všech členů závodní milice obou závodů. Přislíbil jsem mu rovněž, že jeho bratrovi vyřídím, aby mně podal zprávy o skladištích zbraní závodní milice, a kde se tyto zbraně nacházejí […] jest pro případ, že by se stal nějaký převrat, aby členové […] v Kolíně věděli, kde se tyto zbraně nacházejí […] Měl jsem dále ještě vyříditi Bartákovu bratrovi, že Barták žádá jeho, aby mně jeho osobní vůz byl dán k disposici, kdykoliv si o tento požádám."

Ve výčtu předkládané a domněle připravované „*trestné (illegální) činnosti*" týkající se obstarávání zbraní, přípravy či alespoň spoluúčasti na převratu státního zřízení a útoku na veřejného činitele, nemůže chybět ani špionážní činnost: „*[…] se mohu obrátit na řiditele kontrolní laboratoře […], že tento řiditel laboratoře mu podával veškeré zprávy, které se týkaly hospodářského vědeckého výzkumu, které Barták zasílal do ciziny […] Řiditel laboratoře přivezl ihned po zatčení Bartáka jeho paní /Bartákovou/, aby likvidovala podle možnosti všechny věci, které by uvedly bezpečnostní orgány na stopu Bartáka, které by ho usvědčili z jeho protistátní činnosti, kterou provozoval.*"[72]

Předkládaná činnost Oldřicha Bartáka tím zdaleka nekončí. Protokol z 15. května 1950 opět rozmnožuje počet osob „*s ním spolupracujících*". Jednou z nich měl být i bývalý náčelník Kanceláře prezidenta republiky generál Antonín Hasal.[73] Podle protokolu Barták osobně organizoval útěk celé Hasalovy rodiny, spojení se mělo uskutečnit přes Hasalovu manželku, pocházející údajně z Nového Bydžova.[74] V protokolu se zdůrazňuje – jistě záměrně – malicherný důvod odchodu rodiny Hasalových z Československa:

„*[…] Začal jsem se tázati Bartáka na podmínky, které byly kladeny gen. Hasalovi, načež mě Barták sdělil toto: že Hasal nemůže zůstati z politických důvodů náčelníkem presidentovi kanceláře, ale že si může najíti jako ředitel místo buď v některé nár. pojišťovně, neb v bance. Mimo to, že mu bude vyplácen plat, který měl jako náčelník presidentovi vojenské kanceláře, a to asi 500.000 Kčs ročně, a že mu bude dána k disposici vilka, kterou*

72 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol s Arnoštem BOČKEM ze dne 12. 6. 1950.

73 HASAL Antonín, za války užíval krycí jméno NIŽBORSKÝ (7. 1. 1883–22. 4.1960 Washington, USA) československý generál, politik, ministr. Absolvent reálky, 1913–1914 účetní továrny v Osníkách na Volyni. Po vypuknutí války vstoupil do České družiny a posléze do čs. legií, s nimiž prodělal sibiřskou anabázi (1919–1920 velitel pluku). 1920–1925 velitel pěšího pluku, 1925–1929 pěší brigády, 1932–1935 divize, 1935–1939 III. armádního sboru v Brně. 1928–1934 brigádní, 1934–1945 divizní generál. 1939–1940 činný ve vojenské odbojové organizaci „Obrana národa". Začátkem roku 1940 odešel do Francie, kde se stal náčelníkem štábu Čs. vojenské správy v Paříži. Od června 1940 působil ve Velké Británii. 1940–1944 přednosta Vojenské kanceláře prezidenta republiky, 1944–1945 vojenský velitel osvobozených území ČSR, od 1945 armádní generál. 1945–1946 ministr dopravy, od července 1946 do června 1948 opět přednosta Vojenské kanceláře prezidenta republiky. Začátkem července 1948 emigroval do USA.

74 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol Arnošta BOČKA ze dne 15. 6. 1950. Pocházela-li manželka gen. Hasala skutečně z Nového Bydžova, nemohlo být již pro StB příliš velkým problémem spojit možný kontakt s Bartákem a jeho případem a případnou pomocí Hasalovým; zvláště když Hasalovi nemohli již sami podat případné svědectví o skutečných pomocnících, kteří jim pomohli opustit území ČSR.

obývá ve Střešovicích v Praze. […] Barták odpověděl, že útěk Hasala připravoval on s několika svými spolupracovníky. Prvně, že utekl syn gen. Hasala, pak odešel gen. Hasal se svou manželkou a dcerou."[75]

Na konci protokolu se nachází zápis vracející se k možnému útěku Arnošta Bočka, respektive k údajným rozhovorům o tomto útěku mezi ním a Oldřichem Bartákem. Původně se měl jejich útěk – plánovaný samozřejmě pouze na papíře – uskutečnit na přelomu května a června 1950. V předchozích protokolech se nachází i Bočkovo „přijatelné vysvětlení", proč se mu zatím nepodařilo při převozu do Prahy utéct a proč se vrací z výslechů (ať již skutečných nebo jen předstíraných) do plzeňské vazební věznice Na Borech. Eskortující stráže byly údajně natolik silné, že se nenaskytla možnost útěk uskutečnit.[76] V případě útěku měl Boček navštívit Bartákovu manželku Marii a zajistit zničení zbylých důkazů nacházejících se v Novém Bydžově, kde oba manželé bydleli.

Další části protokolu umožňují poukázat na pojetí konspirace (nebo spíše provokace), jak si ji na počátku padesátých let dvacátého století představovala (prováděla) StB. Jednotlivé osoby se měly, podle uvedeného příkladu v protokolu, osvědčovat třemi hesly. Teprve všechna tři hesla prokazovala spolehlivost jednoho každého člena, který se dostavil na schůzku skupiny. Prvým heslem měla být kniha *Stateční muži*, druhým heslem opět kniha *Tři roky s Eisenhowerem* a konečně třetí heslo představovala fotografie Kozinova pomníku.[77] *„Na dorozumění musely býti bezpodmínečně tyto 3 hesla. Dále mně pravil, že stejnokroje, které se nacházejí v pokoji jeho dcery, musí býti rovněž ukryty, taktéž i 2 páry vysokých bot. Tyto věci jsem měl dopraviti buďto na hranice, a nebo je dáti Čečilovi. V případě mého útěku měl jsem tyto věci předati Dr. Baškovi, který se nachází t.č. v lágře Murnau."*[78]

Poslední protokol z 20. června 1950 podepsaný Arnoštem Bočkem uváděl na scénu kontaktů a spojení spolupracovníků Oldřicha Bartáka příslušníky z řad československé armády, a to přímo z okruhu Generálního štábu. Přehled nemožně možných vymyšleností se tak vlastně uzavírá: *„V případě, že by se mně útěk při prováděné eskortě nepodařil, řekl mně Barták, že když budu na Hradčanech ve vojenské věznici nebo na generálním štábu, mohu se přímo obrátiti na št. kap. Kasla a nebo na podplukovníka Kuklu. Tito jmenovaní měli spolupracovat s Bartákem. […] Kasl mu dodával zprávy*

75 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol Arnošta BOČKA ze dne 15. 6. 1950.

76 Tamtéž. Protokol Arnošta BOČKA ze dne 30. 5. 1950.

77 Srv. ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. Podsv. BARTÁK Oldřich a spol. Útvar 607-A pro Útvar 701-A. V materiálu se objevují zcela jiné informace o heslech. *„[…] agenturní cestou z věznice získány další podněty […] Barták […] používal různých hesel jako MarsilMarseilesa* [přesný přepis z protokolu]*, dále se měli dorozumívati pomocí knih […],Stateční mužové', druhá ‚První úder', třetí ‚Poslední úder' a poslední ‚Tří roky s Eisenhoverem'. Také se měli dorozumívati […] pomocí fotografie […] Kozinův pomník."* Jako povzdech působí zápis o tom, že se nepodařilo zjistit jména osob, s nimiž se měl Barták takto dorozumívat.

78 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol ze dne 15. 6. 1950.

týkající se vězňů, kteří jsou na Hradčanech, a o všem Bartáka Kasl spravil. […] Barták vyprávěl, že podplukovník Kukla měl s Bartákem styky, a tento mu dával zprávy [Kukla – pozn. aut.] *o veškerých usneseních, které byly projednány na generálním štábu v Praze. Štáb. kapitán* [Kasl – pozn. aut.] *jest zaměstnán u vojenské prokuratury v Praze jako vyšetřující soudce […] a každý týden má tento dojížděti do Nového Bydžova, kde snad má svou manželku. Při této příležitosti se s ním Barták stýkal vždy, když Kasl přijel na návštěvu k jeho manželce do Nového Bydžova.*"[79] Dokonce to měl být Oldřich Barták, jenž by v případě problému, s nímž by si štábní kapitán Kasl nevěděl rady, měl dávat Kaslovi instrukce: „*Podplukovník Kukla jest zaměstnán na generálním štábu v Praze jako technický poradce, a tento má za úkol vojenskou železniční dopravu. Rovněž i tento […] dodával zprávy Bartákovi o všech projednaných věcech na generálním štábu […]. Rovněž Barták instruoval Kuklu, jak si má počínati při vyzvídání zpráv, které podává do ciziny.*"[80]

V soudním přelíčení, vedeném na podkladě výše zmíněných protokolů, by se jen těžko hledal okruh trestných činů proti republice a jejímu státnímu zřízení, které by nemohly být připsány Oldřichu Bartákovi k tíži jeho „provinění", a z nichž by nemohl být obviněn. Při posouzení uvedených protokolů v kontextu znalostí případu Oldřicha Bartáka, získaných na podkladě jiných archivních pramenů, jasně vyvstane nesmyslnost jednotlivých zápisů. Je více než pravděpodobné, že podstatné části protokolů byly předem připraveny a teprve následně podepsány příslušným – na Oldřicha Bartáka nasazeným – agentem, tedy Arnoštem Bočkem. Pasáže o Bartákově rodině patrně vznikly na základě agenturní práce StB (ustanovky) tak, jak ji známe z jiných případů. Neznamená to však, že by nasazený agent byl pouhou podepisující se figurou, s takovým postupem AOP by se StB nespokojila. Agent jistě vypovídal to, co se od svého spoluvězně případně dozvěděl; do jaké míry tyto informace odpovídaly potřebám vyšetřovatelů, a jak byly případně využity, nelze doložit.

•

Na základě výše uvedeného případu, který posloužil k tomu, aby mohl být ozřejmen jeden z možných mechanizmů nasazení agenta na vyšetřovanou osobu ve vazební věznici (navíc podepřeným totožnou osobou agenta – Arnošta Bočka), je možno předpokládat, že podobný postup, tedy podepisování usvědčujících protokolů o „*trestné, protistátní, illegální*" činnosti zvolili příslušníci Správy ministerstva vnitra Jáchymov také při přípravě případu Miloše Pecky a Miloslava Krejzy. Právě tehdy s velkou pravděpodobností došlo k obdobnému nasazení (jednalo se vlastně o nutnou část vykonstruovaného případu) agenta Arnošta Bočka, který jmenované obvinil z trestné činnosti na táboře Bytíz.

Stalo se to pravděpodobně při řešení stávky a hladovky na táboře Bytíz: Arnošt Boček na listině vůdců stávky nebyl, ani mezi deseti určenými k zastrašení ostatních, nestál a nekopal si před nimi vlastní hrob. Vyfáral až odpoledne, když bylo po všem.

79 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol ze dne 15. 6. 1950.

80 Tamtéž. „*Cizinou*" míněno Německo; „*zprávy podává*" míněn Oldřich Barták.

Přesto korekci neunikl, k velkému překvapení těch, kteří se v ní ocitli. Prodělal s nimi eskortu do Ústředního tábora v Jáchymově, nebyl však bezprostředně vyšetřován, což sám několikrát dosvědčuje tvrzením o svém třítýdenním pobytu na cele bez předvolání k výslechu. Následné předvedení pak nemusíme přičítat jím deklarované hladovce, ale záměrům orgánů StB, jimž se nepodařilo usvědčit, „vůdce stávky" a donutit je k doznání. Nyní nastal čas pro úkolování a nasazení agenta Arnošta Bočka. Příběh obvinění, nový případ na táboře Bytíz, mohl začít.

Popsaný postup vycházel z praxe a „zkušeností minulých let". Proč však případ vykonstruované trestné činnosti na Bytízu dopadl jinak? Otázka, i když na ni nelze zcela přesně odpovědět, nás vede k nastínění vnějších okolností zprostředkovaně ovlivňujících situaci ve věženích a táborech. Jinými slovy: Výše položenou otázku nelze odmyslet od dílčích změn, jež pozměnily komunistický režim v Československu, který od masových represí přecházel ke konsolidaci nabyté moci a k jakémusi nepsanému vnitropolitickému a společenskému modus vivendi mezi ním a obyvateli. Modus spočíval v uznání nároků obyvatel na sociální a společenské potřeby, které se stát pokoušel v rámci svých možností alespoň řešit, popřípadě vytvářel zdání, že jsou řešeny. „*Mezi léty 1953–1956 byla nastolena skutečně tichá sociální dohoda. Režim vyměnil politickou pasivitu obyvatelstva za relativní uspokojení ekonomických potřeb.*"[81] Tichá dohoda nevyplynula ani tak z přirozené proměny režimu, z jeho zlidštění, jako z krize způsobené domácími hospodářskými těžkostmi, stejně jako mezinárodními událostmi. Krize režimu a z ní vycházející proměna společnosti se projevovaly v podobě specifického, velmi mírného a mnohdy nezachytitelného „*nového kvasu*". O něm vypovídají dílčí skutečnosti, vycházející vždy z místních podmínek, situací a zvyklostí.[82]

81 Více BLAIVE, Muriel: *Promarněná příležitost. Československo a rok 1956.* Prostor 2001, s. 304.

82 Souhrnně PERNES, Jiří: *Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století.* CDK, Brno 2008. (Pojem „nový kvas" použitý Ivo Ducháčkem – Tamtéž, s. 5.) Proces „nového kvasu" (jde samozřejmě o zástupné pojmenování) byl spojen s vícero událostmi. Ve skutečnosti šlo skutečně o otřes a projev krize režimu(ů), podmíněný společensko-ekonomickými událostmi komunistického bloku. Ve středoevropských souvislostech každá země reagovala odlišně – od mírného uvolnění (Polsko), přes pozdější znovu upevnění ztracené sebejistoty (ČSR), až po pokus o revoluci (Maďarsko).

Více VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav: *Východ, vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989.* Libri, Praha 2000, kap. Poststalinský otřes, s. 294–466. Mezi neopominutelné důvody krize režimu nutno zařadit pokles reálné životní úrovně obyvatel, jehož projevem byla např. v Československu měnová reforma v roce 1953, po níž následovalo přece jen mírné, ale poměrně stabilní zlepšování životní úrovně obyvatel, zapříčiněné změněnou orientací ve prospěch spotřebního průmyslu, což vedlo k onomu nepříliš přesnému pocitu „tání" od té doby (pouze) totalitárně se projevujícího režimu. Pro osvětlení termínu „totalitarista" a diskuzi o něm (nejen v kontextu československých dějin) srv. HAVELKA, Miloš: *Srovnávání nesrovnatelného aneb Existovala v nejnovějších českých dějinách epocha totalitarismu?* In: *Soudobé dějiny* 4/2009, s. 607–624. K popisovanému tématu zejména s. 612.

Ve věznicích a táborech se změny projevovaly různě, byly navíc ovlivňovány nepřímými aspekty, např. snižováním těžby uranu. Postupně docházelo k rušení některých táborů, zejména nechvalně známého tábora Vykmanov II L (tzv. Věž smrti) v květnu 1956. Proces uzavírání uranových

Snad právě mezi léty 1953–1956 končí v Československu totalitární epocha dějin (?). A nám nezbývá, než předpokládat, že se v popisovaném příběhu odrážejí právě ony události mezidobí 1953 až 1956. Jsou ohraničeny úmrtím J. V. Stalina, K. Gottwalda a událostmi v Maďarsku. Nevíme sice, do jaké míry je toto tvrzení v souvislosti s případem Miloše Pecky a Miloslava Krejzy (a vlastně i Arnošta Bočka) plně relevantní, připomenu proto ještě jeden kontext, bez něhož by popis událostí nebyl úplný:

Proměnu společnosti, tak jak byla popsána výše, charakterizuje další poměrně zvláštní označení (dobově podmíněné a o době vypovídající), vzniklé ze slova „zákonnost" (nepřesně označující toto období jako: „socialistická zákonnost").[83] Při hodnocení tohoto jevu nezapomínejme, že posílení „*státní disciplíny a socialistické zákonnosti*" vycházelo ze snahy vytvořit kontrolní orgán při ministerstvu národní bezpečnosti, respektive ministerstvu vnitra. V důsledku toho mohla být – přes poměrně nezávislou Inspekci, prakticky odpovědnou ministrovi vnitra (člen KSČ) – kontrolována, a vůči KSČ oslabena pozice StB.[84] V dané souvislosti je však důležitější, že v nových podmínkách mělo dojít k početnímu snížení zaměstnanců věznic – tzv. ostrahy, včetně personální obměny vedení československých věznic. Plánované restrikce se dotýkaly osob, které byly násilnostmi nejvíce zprofanované. Vedení věznice vyprovokované stávky a hladovky ve své podstatě dokazovaly, že situace ve vězeňství není vhodná k tomu, aby byly sníženy početní stavy příslušníků vězeňských a táborových útvarů. Vlna protestu, stávek a hladovek postihla v letech 1954–1956 postupně většinu věznic a táborů v ČSR. Nabízí se tedy domněnka, že za zhoršenými podmínkami vězňů v této době, včetně nedostatečného stravování, stála snaha vedoucích zachovat si své dosavadní postavení v systému československého vězeňství.[85] Přesto lze konstatovat, že se situace vězňů postupně (alespoň někde a do určité míry) zlepšovala. Zvláště ve srovnání s předchozí praxí Správy ministerstva vnitra Jáchymov.

Formálních impulsů změn bylo více: 1. července 1951 přešly vězeňské tábory v Jáchymově pod ministerstvo národní bezpečnosti, sloučené 14. září 1953 s ministerstvem vnitra. Původní podmínky v táborech byly mnohdy hrozivé: „*Někteří ze soudruhů, kteří prošli za okupace německé koncentrační tábory, tvrdí, že takových špatných koncentračních táborů v Německu nebylo.*"[86]

Letmo naznačené změny, či spíše obecná nálada ve společnosti podmíněná zlepšující se ekonomickou situací obyvatelstva, vedly následně i k velmi umírněnému zlepšení

táborů začal již v roce 1954. Po zřízení Inspekce MNB (později MV) pak byly prošetřovány případy bití vězňů a zpronevěry. Více BURSÍK, Tomáš: *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali,* s. 128.

83 Podobným projevem doby se staly počáteční pokusy o rehabilitace odsouzených, více diskutované než prováděné; (v prvém období převážně rehabilitace příslušníků KSČ). VEBER, Václav: *O rehabilitacích a o tom, co s tím souvisí.* ÚSTR, *Securitas imperii*, roč. 16, č. 1, Praha 2010, s. 10–29.

84 BÁRTA, Milan: *Inspekce ministra vnitra v letech 1953–1989. Výběr dokumentů.* ÚSTR, Praha 2009, s. 4–35.

85 HEJDA, Jiří. *Žil jsme zbytečně.* Machart, (místo vydání neuvedeno) 2010, s. 384–385.

86 Více KAPLAN, Karel – PACL, Vladimír: *Tajný prostor Jáchymov.* Actys, České Budějovice 1993, s. 42.

životních podmínek (s notnými výkyvy a nuancemi) ve věženích a táborech. Postupné změny nelze přeceňovat, jsou nesnadno postižitelné; přibližují je slova politického vězně, spisovatele Karla Pecky: *„[…] jakmile se nemusel shánět chleba, sháněly se knížky.“*[87] Tzv. „převýchova“, zejména využívání lidské (otrocké) práce vězňů, se musela přece jen pozvolna přizpůsobovat „měnícím se poměrům“ a praktickým potřebám těžby v uranových dolech, plnění smluvních kontingentů rudy. Začal se projevovat nedostatek pracovních sil, přesněji nedostatek odsouzených a odsouditelných osob.[88] Naštěstí pro oba obviněné – Miloše Pecku a Miloslava Krejzu.

Relevantní závěr „jejich případu“, tedy zproštění obvinění, můžeme částečně přičíst změnám ve společnosti, zprostředkovaně zrušení ministerstva národní bezpečnosti, ale zejména tomu, že vyšetřování probíhalo u Krajské správy ministerstva vnitra v Praze a nikoliv u Správy ministerstva vnitra Jáchymov.

Výše uvedené skutečnosti poznamenaly další osud Arnošta Bočka ve výkonu trestu. Bezprostředně poté, co vyšly najevo skutečnosti potvrzující nesmyslnost jeho udání, začali pracovníci Krajské správy MV Praha Arnošta Bočka vyšetřovat. Stalo se tak (jak již víme) 11. listopadu 1955 a vyšetřování pokračovalo i v následujících dnech – podle data jednotlivých protokolů 16., 17. a 18. listopadu 1955. Procesní úkony provedla i Správa ministerstva vnitra Jáchymov ve dnech 30. března a 3. dubna 1956; formálně bylo vyšetřování ukončeno dva dny poté.[89] K témuž dni, 5. dubna 1956, je datován návrh žaloby z trestného činu křivého obvinění podle § 162, ods. 1 tr. zákona[90] O tři měsíce později žaloba krajského prokurátora v Karlových Varech upřesnila skutkovou podstatu obvinění, včetně zákonného podkladu: odst. 1, 2, písm. a/ tr. zákona[91] Opakovala Bočkovu údajnou motivaci a zdůraznila obdobnou újmu původně vyšetřovaných osob: *„Obviněný Boček své jednání odůvodnil svou domněnkou, že na základě této nepravdivé výpovědi se dříve dostane z vězení na tábor […] byl si vědom, že jmenovaní budou vzhledem k závažnosti obvinění podrobně a dlouze*

87 BURSÍK, Tomáš: *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali,* s. 121.

88 Více kap. *Hon na pracovní síly* in: KAPLAN, Karel – PACL, Vladimír: *Tajný prostor Jáchymov*, s. 31–48.

89 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Usnesení o skončení vyšetřování ze dne 5. 4. 1956. Arnošt Boček po dobu vězeňské vazby pravděpodobně pobýval ve věznici č. 3, Vykmanov, pošta Ostrov, schr. 100.

90 Tamtéž. Žaloba Krajskému soudu v Karlových Varech ze dne 5. 4. 1956. Žalobu vypracoval: *„Vyšetřující pracovník ref., ppor. Lokvenc.“* Nutný souhlas dal: *„Náčelník správy MV pplk. Kupec.“* K uvedeným podpisům je připojena nepodepsaná, předtištěná kolonka: *„Schvaluji: Krajský prokurátor JUDr. Ježek.“*

Zákon č. 86/1950, § 162: *„**Křivé obvinění** (1) Kdo jiného lživě obviní z trestného činu v úmyslu dát podnět k jeho stíhání, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až na pět let. (2) Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán a) jestliže čin uvedený v odstavci 1 může mít nebo má za následek značnou škodu nebo b) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.“* http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf. Odkaz platný k 23. 8. 2010.

91 Tamtéž. Žaloba krajského prokurátora v Karlových Varech ze dne 22. 6. 1956.

vyšetřovaní a […] ztratí výhody, které měli ve výkonu trestu.“[92] Bočkovo vyšetřování tedy trvalo od poloviny listopadu 1955 do konce června 1956, kdy došlo k vypracování obžaloby. Krajský soud však případ projednal až 21. března 1957. Ke zdržení došlo kvůli novému prošetřování případu a dalších obvinění, prováděné tentokrát u *„inspekce ministra*“, neboť 25. července 1956 Arnošt Boček odeslal ministrovi vnitra Rudolfu Barákovi dopis, v němž poměrně obšírně popsal nejen události na táboře Bytíz, ale i další trestné činnosti a „závady“ (doslova z celého území ČSR), o nichž, jak v dopise tvrdil: *„věděl, byl informován nebo se o nich doslechl“*. Strojopisný, „hutně“ provedený opis Bočkova dopisu obsahuje deset stran:

Podobenka Arnošta Bočka. (ABS)

„Vážený pane ministře!

Promiňte, že jsem se dovolil písemně obrátit na Vaši osobu. Nevím si již rady ve svém případě, proto jsem se rozhodl, že se obrátím se svou prosbou na Vás.

Jmenuji se Arnošt BOČEK, toho času ve vyš. vazbě kraj. soudu v Kar. Varech. Před tím jsem byl v ÚNZ-Jáchymov, na táboře Bytíz u Příbrami, na tomto táboře jsem byl od ledna 1955 až do 5. května 55. V této mnou vypsané době vznikla na táboře vzpoura, já sám jsem na této vzpouře nebyl zúčastněn, přestože jsem to dokázal, byl jsem převezen

92 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Žaloba krajského prokurátora v Karlových Varech ze dne 22. 6. 1956.

z tábora do vyš. vazby ve Vykmanově, kde jsem byl skoro přes 3 týdny bez výslechu, ačkoliv jsem se denně hlásil k výslechu k náčelníkovi vyš. odboru okr. správy MV v Jáchymově. Přesto jsem nikdy nebyl předveden, ke konci 3. týdne jsem byl z cely vyveden a byly mně vydány všechny mé osobní věci. V zápětí však jsem musel vše odevzdat a byl jsem odvezen zpět na celu. Ačkoliv praví účastníci táborové vzpoury byli posláni na tábory zpět. Jedná se o Milana KREJZU, Milana PECKU, Stanislava MADĚRU, Jiřího BLÁHU, Dr. CÁHU a mnoho jiných. O tom, že tito lidé šli na tábory zpět, jsem se dozvěděl, až sám jsem přišel na tábor Nikolaj, kde byli jmenovaní KREJZA, BLÁHA, CÁHA.

Po odchodu těchto lidí z vyš. vazby jsem zahájil hladovku[93] *a žádal jsem o předvedení k maj. RYŠAVÉMU ohledně svého případu. Za dva dny na to jsem byl v 10 h. večer předveden. […] Při této příležitosti jsem vypověděl, co mně bylo známo o vzpouře na táboře Bytíz a o různých sabotážích, prováděných jak potrestanými, tak i civilisty, hlavně však vedením dolu č. 11 na Bytíze.*

Dále je v dopise uvedeno, že po zaprotokolování své výpovědí měl být Boček *„dán na tábor ‚L' ve Vykmanově"*. Spoluvězeň Ladislav Stočes, *„který byl také zapleten do vzpoury na táboře B. […] se mě tázal, zdali jsem byl dotazován na takzvaný Diplomat club, který zřídil na táboře B., ve kterém byli skoro všichni členové pol. strany nár. socialistické […] tento kroužek pod rouškou literárních diskusí pořádá illeg. školení prog. str. nár. soc."*

Další informace v osobním dopise Rudolfu Barákovi se týkaly *„[…] sabotážních zastřelení a rozstřelení rudy na šachtě č. 10 […]"* V uvedených případech dosáhla škoda částky 160 000 Kčs, respektive 320 000 Kčs. Podobně popsal Arnošt Boček sabotáže na těžní kleci. Následkem porušování *„hornopolicejních"* předpisů mělo dojít k usmrcení odsouzeného Hanzelky.

Boček byl údajně dotazován, a také vypovídal, k osobě *„[…] býv. zást. kraj. vel. SNB v Ostravě TRUHLÁŘE a jiné lidi, kteří pracují v Jáchymovském prostoru a Karlovarském kraji"*. Ochotu k výpovědi Boček podmínil prý převozem z pro něho nebezpečného *„vyš. odd. Vytmanov"* [spr. Vykmanov]. Následný odvoz *„na OKS-MV v Jáchymově"* působí jako naprostá samozřejmost. Truhláře označil za bývalého příslušníka gestapa, jehož úkolem bylo *„po přejití fronty proniknuti do řad bezpečnosti"*.

Boček se dále v dopise chlubil povědomím o finančních machinacích stranických a politických funkcionářů, případně vedoucích komunálních podniků z Ostravy, Karlových Varů a širokého okolí. I v těchto případech vypočítával výši škod a krádeží, případně psal, že *„nezodpovědným zacházením unikaly a unikají milionové hodnoty z odpočtu finančního KNV Kar. Vary"*. Jím uvedené částky se pohybují ve výši osm až jedenáct milionů Kčs. Jednotlivé případy číslovaly (opis uvádí 14 číslovaných příkladů) a datoval je nejen do roku 1949, tedy do období před svým zatčením, ale i do doby výkonu trestu (léta 1951 až 1954).

Nakonec podal *„stručný přehled o výpovědích na různé vyšší úředníky řed. Jáchymovských dolů a o různých sabotážích v rudných dolech Jáchymovského revíru,"* kde pracoval

93 Tímto „upřesňujícím" údajem popírá Boček vlastní předchozí tvrzení: *„O tom, že tito lidé šli na tábory zpět, jsem se dozvěděl, až sám jsem přišel na tábor Nikolaj […]"*

„jako geolog a operater na šachtě Eduard […].“ Ve čtyřstránkovém výčtu, v popisech jednotlivých sabotáží, trestné činnosti, neúmyslného poškozování a zanedbávání těžby, samozřejmě nechyběl výčet škod (dosahuje opět několika milionů Kčs), jména viníků s uvedenými tituly a funkcemi, ve vedlejších souvislostech i poslanců a náměstků ministrů.

Dopis ministrovi vnitra odůvodňovaly jednak úplatky těch, kteří by se měli starat o řádné vyšetření výše uvedených „podnětů“. Boček sliboval dokázat *„další škůdnickou činnost, v níž nejde o t.zv. nekvalifikované kádry, nýbrž o řízenou akci od r. 1948 z Ansbachu v záp. Německu s názvem VOLSVERWALTUNG, t.zv. lidospráva“*. Postěžoval si:

[…] nechápu, proč bych měl být umlčen, vždyť to jsou věci, které mohu prokázat, a které jsem také z části doložil průkazným materiálem. Nevím si již proto poradit, když org. MV v Jáchymově mně sami říkají, že takové jako jsem já, jsou jim nepohodlní tím, že toho hodně vědí. I to bych, pane ministře, chápal […] však nechápu a nepochopím, že ještě dnes v této době se najdou lidé, kteří provádějí tak zvanou protekci a úplatkářství. Nežádám nic než spravedlnost, jelikož chápu, že jsem byl právem odsouzen, jelikož jsem rozvracel lid. dem. zřízení v ČSR, ale nevěděl jsem, že mě budou vyslýchat a soudit lidé, kteří pracovali za okupace u BdS a gestapa, a ne, že by byli k těmto složkám vysláni svými základními illeg. organizacemi, nýbrž šli do těchto služeb z vlastní vůle a hlavně za finančním a hmotným zabezpečením. Zrovna tak vstoupili i do služeb MV, píši přímo jména: okr. vel. MV v Ostravě HAJNÝ, okr. vel. SNB v Č. Těšíně dr. VESELÝ, plk. MV prof. MILLEN, dr. MÜLLER, mjr. MV Josef PROCHÁZKA z Bystřice n. Pernšt., mjr. SNB v Kar. Varech v r. 1949 SEDLÁŘ, člen KS-MV v Ostravě dr. FOLTA, člen KS-MV v Kar. Varech dr. STECHLÍK.

Toto, pane ministře, jsou všichni napomahači jmenovaných složek bezpečnosti za okupace, jejichž rukama jsem prošel, než jsem byl odsouzen, a dnes opět těmito ruka-ma zde v Kar. Varech procházely mé výpovědi o různých lidech, se kterými jmenovaní jsou v přátelském styku pro venek […] proto jest takový člověk označen za lháře a jest mu všemi prostředky znemožněno, aby mohl říci pravdu a žádat potrestání těchto lidí. Nechci, pane ministře, abyste přišel k tomu názoru, že nevěřím org. MV. Já těmto věřím, ale ne zde v kraji Kar. Vary na kraj. správě MV a v Jáchymově.

Pane ministře, jak jest mně známo, illeg. činnost jde dělat různými způsoby, jak radikálně tak i studeně […] Proto se také nedivím, že jsem se ocitl v takovéto situaci, jelikož není žádoucí, aby mé výpovědi se dostaly k soudu, jelikož pak by museli jít na lavici obžalovaných také různí jiní vyšší úředníci, jak lidosprávy tak i státních úřadů, a proto si řekli, ať to odnese jeden, to jest BOČEK.

Agent Arnošt Boček upozornil ministra i na napadení, jemuž údajně musel čelit při práci na důlním patře. Útočníkovi se podle vlastního tvrzení ubránil a omráčil ho. Incident nehlásil, nechtěl, aby dotyčný byl disciplinárně trestán; odvděčeno mu však bylo prý pouze výhružkami: *„Na Jáchymovsku není žádný problém, když jest někdo usmrcen, a že po mně žádný také nebude zvlášť pátrat, že to už jest pro ten případ zařízeno.“*

Na konci dopisu stupňoval výčet jmen s obviňujícími tvrzeními. Mezi jinými bylo uvedeno jméno „generála" Reicina, který *„[…] má spojitost s akcí Plzeň – výzkumný ústav, Škodovy závody […]"*, zmínil se o *„býv. min. národní bezpečnosti KOPŘIVOVI a jeho činnosti s illeg. org. ‚Mafie III' v Plzni a v Praze […]*, *o býv. min. zemědělství, nynějším min. financí ĎURIŠOVI a jeho paní a souvislosti s illeg. činností, […] o min. nár. obrany dr. Alexeji ČEPIČKOVI a jeho stycích s různými členy ‚Mafie III' […].* V této poněkud zvláštní (a pro některé jistě nepřijatelné) „exkluzivní" společnosti, v divných a těžko pochopitelných souvislostech uvedl také jméno Oldřicha Bartáka. V předposledním odstavci deklaroval: *„Toto jest nyní vše, o čemž jsem Vám chtěl a také i napsal […]. Pane ministře, o těchto lidech jest průkazný materiál k dostání, vím, co říkám, když tyto lidi uvádím v souvislosti s t. zv. ‚Mafii III'. […]"*

V posledním odstavci poznamenává: *„Vím, že v případě nedokázání mého tvrzení mohu být přísně potrestán, velmi dobře jsem vše uvážil a prosím Vás, dejte mně možnost nového vyšetřování v Praze a přesvědčím Vás o daleko větší činnosti v různých státních úřadech a podnicích. Doufám, že mně bude dána možnost se Vámi* [setkat ?] *a já dokážu to, že* [?] *Vám v tomto dopise píši, a tak hlavně však budu před svým vlastním svědomím.*

Tímto končím svůj dopis Vám a pevně doufám ve Vaši pomoc.

S pozdravem míru zdar. Arnošt Boček"[94]

Výčet obvinění, seznam jmen v něm udaných, působí neuvěřitelným dojmem. O nevěrohodnosti jednotlivých tvrzení i celého dopisu tenkrát (jako i dnes) málokdo pochyboval. Zjistit, zda Boček dopis napsal z vlastní vůle nebo z cizího podnětu, není na základě dostupných a známých archivních dokumentů možné.[95] Navenek dopis působí jako výkřik do tmy. Přičítat mu za každou cenu hlubší smysl, myslet si, že byl napsán s předem daným záměrem, že se stal součástí většího celku (například plánování či iniciování změn ve jmenovaných podnicích, případně ministerstvech) není asi možné. Hledali bychom v něm to, co asi neobsahuje. Byl dílem náhody, momentální situace, nejspíše se jím Boček snažil reagovat na obvinění, jemuž musel na základě předchozích, výše popsaných, událostí čelit; a to stěží na základě promyšlené rozvahy.

V každém případě ministr Rudolf Barák pověřil *„[…] orgány ministerstva vnitra kpt. Josefa MICHÁLKA, č. služ. průk. AR-512 a npor. Františka FOLDYNU, č. služb. průk. AR-413 prošetřením zprávy ods. Arnošta BOTSCHKA, nar. 26. 11. 1927. Orgáni IM jsou oprávněni provádět v případě potřeby výslechy a konfrontace přísl. MV a všechny úkony potřebné k vyšetření zprávy.*

Souhlasím s vyzvednutím materiálů z archivu MV."

Za ministra podepsán *„plk. J. Kotel"*[96]

94 ABS, f. A8/1, inv. j. 275. Opis dopisu ze dne 25. 7. 1956.

95 Na základě předchozího poznání o Bočkově úkolování bychom si mohli položit otázku, zda koncept a intence dopisu nebyly „někým" Bočkovi vnuceny, a co tím jeho autor (případně iniciátoři) sledoval(li). Šlo by jistě o sugestivní otázku, nebyla by však zodpověditelná, již pro takřka nulovou relevantnost.

96 ABS, f. A8/1, inv. j. 275. Pověření ze dne 13. 9. 1956.

Příslušné dokumenty neupřesňují způsob a vedení následného vyšetřování. Několik protokolů z výpověďmi pracovníků Jáchymovského podniku, stejně jako odsouzených vězňů, nepotvrzovalo vypsaná tvrzení. Reálně přezkoumatelná tvrzení (jako při prověřování v terénu nenalezený úkryt dokumentů se jmenným seznamem bývalých spolupracovníků gestapa, o nichž Boček prohlásil, že je sám viděl a popsal místo jejich uložení *„na Hostýně u třetího zastavení křížové cesty v zemi v kryptě 5 x 2.5 m,")* byly v přímém rozporu se zjištěnými skutečnostmi, a to přes provedený, celkem podrobný a ve složce dochovaný nákres.[97] *„Pohovoru s Bočkem zúčasnil se náčelník inspekce ministerstva vnitra s. mjr. ŠLECHTA*", což svědčí o pochopitelném zájmu inspekce vyšetřit a prověřit alespoň pravděpodobně znějící skutečnosti, týkající se zejména spolupracovníků gestapa.

Počátkem roku 1957 ukončili výše jmenovaní pracovníci inspekce ministra vyšetřování. Konstatovali, *„[…] že okolnosti, které v dopise uvedl, jsou nepravdivé a z velké části vykombinované. Při sestavování dopisu vycházel Boček z poznatků, které získal při rozhovorech s odsouzenými, které však zveličil, zkombinoval a usměrnil, a nakonec uvedl jako své vlastní zkušenosti. Na dotaz orgánů inspekce ministra proč, […] podával nepravdivé a vymyšlené informace uvedl, […] že počítal s tím, že alespoň část jeho hlášení bude pravdivá, a tak získá polehčující okolnosti při novém trestním řízení […]"*[98] Zprávu pro ministra Baráka zkrátil náčelník inspekce ministra mjr. Alois Šlechta.

Patrně mezi ukončením vyšetřování a zahájením hlavního přelíčení s Arnoštem Bočkem (21. března 1957) došlo k vypracování posudku *„duševního stavu obžalovaného"*. *„Krajský soud v Karlových Varech, odd. 1"* zasedal v budově lidového soudu v Chebu. Hlavní líčení započalo v 9.30 hodin.[99] Po zahajovacích formalitách byl jako první předvolán přítomný obžalovaný. Trval na své výpovědi a hájil se připomenutím svého zdravotního stavu. V říjnu 1955 – tedy v době vyšetřování Miloše Pecky a Miloslava Krejzy, kdy došlo na základě jeho zářijové výpovědi, k jejich obvinění – se *„nacházel v lékařském ošetření"*, kde mu byl léčen *„zánět trojklanného nervu"*. Hájil se tím, že svá původní, nepravdivá obvinění považoval vzhledem k svému stavu za zakládající se *„na pravdě, a neměl […] úmysl hovořit nepravdu, […] nechtěl nikomu uškodit."*

Předvolaní svědkové postupně vyvraceli jednotlivá tvrzení, na nichž Boček před soudem trval. Nepravdivost jeho výpovědí zprostředkovaně potvrdily i předčítané *„výsledky šetření inspekce min. vnitra […]"*, k nimž neměl obžalovaný žádných námitek.

97 ABS, f. A8/1, inv. j. 275. Protokol o výpovědi s odsouzeným Arnoštem BOTSCHEKEM (sic!) ze dne 11. 12. 1956. Do protokolu podepsaný uvedl, že je ochoten zavést orgány do krypty a ukázat místo, kde se seznamy nalézají. Této možnosti nebylo pro prokázanou nesmyslnost tvrzení využito. Boček dále uvedl, *„že na II. patře oclu Bytízu má dosud mrtvou schránku"* s dokumenty potvrzujícími některé z jeho údajů. Nic z toho nebylo nalezeno, prokázáno.

98 Tamtéž. Zpráva o prošetření dopisu ods. Arnošta BOČKA ze dne 7. 1. 1957. Šetření provedli kpt. Josef Michálek, npor. František Kühnel.

99 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o hlavním líčení ze dne 21. 3. 1957. Soud zasedal v následujícím složení: Předseda senátu: JUDr. Miloš Studihrach, soudci z lidu: Aloisie Kratochvílová, Karel Tumpach, zapisovatelka: Blanka Eichingerová, prokurátor: JUDr. Jaroslav Krupauer, obhájce: JUDr. Karel Štych, *„člen AP v Karlových Varech, na plnou moc, obžalovaný: Arnošt Boček, z výkonu trestu předveden*".

Soudní znalec, který vypracoval posudek o duševním stavu obžalovaného, nemohl být pro nemoc a pracovní zaneprázdnění přítomen. Prokurátor i obhájce trvali na jeho účasti při hlavním líčení, soud tedy v 11 hodin odročil líčení na neurčito.

Druhé zasedání Krajského soudu v případu obviněného Bočka se uskutečnilo v Karlových Varech, oproti předchozímu zasedání soudu v Chebu; odročené přelíčení, které se ukázalo jako komplikující, se konalo 6. dubna 1957 *„o 8.45 hod.“*[100] I nyní Boček trval na svých výpovědích. Na otázku znalce:[101] *„[…] Proč některé věci zveličoval, obžalovaný uvádí, že neměl v úmyslu věci zveličovat.“* Po doplňujících otázkách z Bočkova dětství předložili znalci závěry svého vyšetření. Konstatovali, že původně předpokládaná, avšak od počátku značně nejistá diagnóza, v protokolu označená jako paranoidní reakce, není prokazatelná. Na základě nových šetření a pozorování obžalovaného u soudu, dospěli k závěru, že v Bočkově osobnosti lze prokázat rysy hysterie a zejména bájné lhavosti, vedoucí k tomu, *„že buď na základě jistých skutečností, nebo i bez nich, vypravuje rozsáhlé, často logicky podrobně propracované příběhy, které se buď vůbec ne, a nebo z malé části, zakládají na pravdě. […] k čemuž se druží ještě další rysy dobrodružnosti […].“* Docházelo tak ke snížení schopností logicky uvažovat, *„i když si je obžalovaný vědom svého jednání.“* Daný stav označili za Bočkův povahový rys, což mohlo vést k podobným reakcím (chování), které měly být *„považovány za projev jisté duševní úchylky.“*

Obhájce upozornil, *„[…] že je zde také otázka, do jaké míry má na obžalovaného Bočka vliv prostředí, v němž je stále držen, a prostředí celého vyšetřování. Musí se vzít v úvahu stav, do kterého přišel a stav, do kterého přišel před rokem,“* načež navrhl, aby byl Boček na základě skutkové podstaty § 162 tr. zák. zproštěn žaloby. Prokurátor trval na vině obžalovaného, *„které společensky nebezpečné je“*, upozornil však s přihlédnutím k posudku na polehčující okolnosti. *„Obviněný se připojil k závěrečně řeči svého obhájce.“*[102]

V rozsudku[103] byla shrnuta základní fakta případu smyšleného obvinění jiných osob Arnoštem Bočkkem v jeho vnější genezi. Stávku v táboře Bytíz soud charakterizoval jako určité nepokoje, věznĕ NTP označil jako nesvobodnou pracovní sílu. Zopakoval Bočkovu údajnou motivaci v pomoci finančního přilepšení matce, neboť přesunem z tábora do věznice *„ztratil výhody spojené s pobytem v táboře, zejména dobrého výdělku“*. Ztrátu stejných výhod připsal soud i Peckovi a Krejzovi a dalším obviněným nebo vyšetřovaným osobám. Možnou psychickou újmu výše jmenovaných, vyvstalou z nepříjemného a ponižujícího vyšetřování, nevzal však soud patrně v potaz. Za naopak

100 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o hlavním líčení ze dne 6. 4. 1957. Složení soudu, vyjma prokurátora (nyní Ladislav Polák), bylo stejné.

101 V protokolu je důsledně uváděno, mimo část posudku, jednotné číslo, přestože znalci byli dva, přesněji: *„dr. Ivan Horvai […] lékař psychiatrické kliniky Praha“* a *„dr Rudlová“*. Tamtéž.

102 Tamtéž. Vyúčtování znaleckého posudku a jeho přednesu znalci účtovali: 89,20 Kčs cestovné, 33 Kčs nocleh, 26 Kčs diety, 16 Kčs ztráta času, 20 Kčs 1 hod. studia spisů, 75 Kčs 2 ½ hod. při hlavním líčení.

103 Tamtéž. Rozsudek Krajského soudu v Karlových Varech ze dne 21. 3. 1957 (6. 4. 1957).

prokázanou považoval nesmyslnost konkrétních výpovědí „odsouzeného a souzeného" Bočka. Duševní poruchu přičetl jeho věznění a v něm prožitým zážitkům. Snížená příčetnost však nezabránila obžalovanému uvědomovat si vlastní konání a nést za své činy zodpovědnost, přispěla pouze k nižší výměře trestu *„[…] když použil mimořádného zmírňovacího ustanovení § 30 tr. zák.*[104] *protože dospěl k názoru, že […] by se trest, uložený v trestní sazbě, jevil jako příliš přísný."* Na základě uvedených okolností *„uložil soud obžalovanému trest odnětí svobody v trvání 2 roků."* Strojopisně vyhotovený dokument rozsudku byl opatřen datem 21. 3. 1957. Znamená to tedy, že výše trestu byla stanovena před zahájením procesu. Odročení hlavního přelíčení nikdo neočekával. Teprve 1. 7. 1957 „někdo" (podpis nečitelný) ručně psaným přípiskem opravil chybné datum.

Možným pozadím případu, počínajícím v dubnu 1955,[105] kdy *„došlo k určitým nepokojům mezi potrestanými"* na táboře Bytíz a následné obvinění části tzv. vůdců stávky (tedy, kdy začalo možné úkolování Arnošta Bočka nebo jeho využití orgány StB, případně správy tábora), se soud nezabýval. Rozsudek, stejně jako další archivní dokumenty (viz níže) potvrzují, že Arnošt Boček byl spolupracovníkem StB. Rozsudek však relativizoval dobu a význam spolupráce s (a pro) *„pracovníky MV"*, což je pochopitelné. Jedná se o (odvěký a dodnes platný) postup bezpečnostních (tajných) služeb.

Na základě archivních dokumentů můžeme – přinejmenším částečně – objasnit počátky spolupráce, a více méně neúplně, její průběh. A nejen to, můžeme přiblížit osobnost a povahu Arnošta Bočka, aniž bychom pozapomněli, že jeho osudy nelze oddělit od dějin 20. století.

•

Výběr spolupracovníků StB ve vazebních věznicích a táborech se vedle daných nebo požadovaných kriterii odvíjel od momentálních potřeb operativní činnosti a zadaných úkolů jednotlivých vyšetřoven a útvarů: *„Operativní činnost […] byla mezi vězni zpočátku prováděna nesystematicky, především podle místních možností."*[106] Odpovídal tomu výběr spolupracovníků. A odpovídala tomu i spokojenost jejich řídících orgánů? A jak my dnes hodnotíme jejich činnost? Činy, jichž se dopouštěli, by byly za běžných okolností naprosto neslučitelné se svědomím každého jednoho z nás. Při jejich posuzování (činů i spolupracovníků) se snadno dopouštíme pochopitelné (a snad i omluvitelné) chyby: Opomíjíme historickou podmíněnost, nejen v jednání konkrétních spolupracovníků, ale i našeho hodnocení, byť deklarujeme přístup opačný, včetně nadhledu nad popisovanou látkou.

---

104 **Zákon č. 86/1950 Sb.** *„**Odnětí svobody.** § 30. Snížení trestu. (1) Soud může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, jen odůvodňují-li to poměry nebo závažnost polehčujících okolností. (2) Při snížení trestu odnětí svobody podle odstavce 1 nelze uložit trest a) pod deset let, má-li být podle zákona uložen trest odnětí svobody na doživotí, b) pod pět let, činí-li dolní hranice trestní sazby nejméně patnáct let, c) pod tři léta, činí-li dolní hranice trestní sazby nejméně deset let, d) pod jeden rok, činí-li dolní hranice trestní sazby nejméně pět let."* Citováno: http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf. Odkaz platný k 23. 8. 2010.

105 V rozsudku chybně uveden květen 1955.

106 TOMEK, Prokop: *Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních,* s. 8.

Hodnocení osobnosti agenta Arnošta Bočka vychází z dobových archivních dokumentů (vzpomínky pamětníků mají v dané souvislosti doplňující funkci), pořízených v průběhu jeho života, ovšem nejčastěji v době jeho vyšetřování, věznění a operativního nasazení. Při hodnocení Bočkovy osoby, což platí všeobecně, nelze opominout souvislosti, při níž dokumenty vznikaly, kým byly vedeny a pro jaký účel původně archivovány. Nejde ani tak o to, pochopit všechny nuance příběhu (což ostatně není možné), jako pokusit se správně popsat jeho osobnost, důvody spolupráce, motivaci. Zde bychom neměli pominout fakt, že důvody spolupráce a motivace k ní mohly být oboustranné. A co více, ze strany Arnošta Bočka není motivace ke spolupráci objektivně doložitelná, mimo několika dobových dokumentů, uvádějících poměrně střízlivé vysvětlení případné motivace: „*Nabízí rovněž našim orgánům spolupráci, použil by však jistě první příležitosti, aby uprchl.*“[107] Pro StB byla spolupráce (AOP) jistě – alespoň z části nebo po určitou dobu – výhodná. Jako podklad k popisu a hodnocení Bočkovy spolupráce a osobnosti máme k dispozici, pouze jediný „typ“ písemného pramene – spisy vzešlé z provenience StB. Nelze je v žádném případě považovat za plně hodnověrný zdroj informací, navíc Boček sám mátl příslušné orgány, i pro ně byl do značné míry osobou „nečitelnou“. Stačí letmé nahlédnutí do spisů, abychom zjistili, že se mohl jevit jako postava těžko pojmenovatelná i pro příslušné orgány, setkávající se s různými transkripcemi jeho příjmení (od podob „*Ernst Botschek, Arnošt Botschek*“), až po známou a pravděpodobně nejčastěji užívanou podobu „*Arnošt Boček*“. Matriční zápis deklaruje pouze jednu formu jména a příjmení: Arnošt Boček.[108] Německou transkripci začal užívat v průběhu druhé světové války, patrně po svém (vícekrát doloženém) vstupu do Hitlerjugend, nebo od služby v německé armádě, případně wehrwolfu, o nichž nejsou přímé doklady. Prošetřování možné spolupráce s gestapem, natož členství u gestapa, skončilo negativním výsledkem. Ostatně, v březnu 1950 prohlásilo V. oddělení okresního soudu v Ostravě „*nicotnost rozsudku býv. německého soudu v Ostravě ze dne 27. června 1944 […], pokud se týká výroku rozsudečného o přechodu protektorátních hranic.*“[109]

Krátce po válce byl Arnošt Boček odsouzen Krajským soudem v Opavě k pěti letům těžkého žaláře. Z jeho spisů není zjistitelné, zda byl odsouzen za ozbrojený odpor

107 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Pozorovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. Věc: BOTSCHEK Ernst – agent CIC ze dne 29. 9. 1949. Jde o interní materiál určený pro potřeby útvarů StB (701-A a 610/10). Informace, byť z našeho pohledu neověřitelné a jinak nedokladované, byly považovány za relevantní. Na deskách pozorovacího svazku je příjmení BOTSCHEK přeškrtnuté a přepsáno na Arnošt BOČEK. Není bez zajímavosti, že přesná podoba jeho jména začala pracovníky bezpečnostních orgánů zajímat až v dubnu roku 1956; z té doby patrně pochází přepis jeho příjmení na deskách příslušného pozorovacího svazku.

108 Tamtéž. Pozorovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. Krajská správa MV Správa VB – evidence obyvatel.

109 Tamtéž. Usnesení. Jednací č. NtV 119/50 ze dne 31. 3. 1950. Rozhodnutí na základě „*čl. 9 odst. 2 a 3 ústavního dekretu pres. republiky z 3. 8. 1945, č. 11/44 Úřed. věst. čsl., ve znění zák. č. 12/46 Sb. […]*“

proti Rudé armádě, nebo (a pravděpodobněji) za krádež, podvod a potulku.[110] Jednoznačně měl v této době, vzhledem ke svému věku, za sebou nemalý kus životních zkušeností. Nemusel upravovat svůj životopis, jak to později a často – za jiných okolností dělal.[111] V roce 1948 se mu podařilo uprchnout z vězení do Německa, kde (údajně) prodělal speciální výcvik. V době vyšetřování se „chlubil" navázanými styky s důstojníky CIC.

O jeho skutečném životě v Německu, valnou část strávil ve městě Coburg, toho moc nevíme. Zprostředkované informace přinášejí dokumenty vypracované na základě prověřování jeho osoby. Z materiálu určeném pro interní potřeby StB je zřejmé, že Bočkův život v okupovaném Německu (zpočátku pobýval v uprchlickém táboře Hof-Nord Andersaale) se nijak výrazně nelišil od ostatních statisíců uprchlíků válečné a poválečné Evropy.[112] „*Agent MILLY*", vyslaný „*řídícím orgánem StB 10-2*" získal

110 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Pozorovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. Arnošt BOČEK – výkon trestu. Opava 22. 12. 1949. „*Arnošt Boček […] uprchl dne 2. srpna 1948 v 15 až 16 hod. z pracovního oddílu trestanců v Nýznerově, okr. Jeseník, kde odpykával trest 5 let těžkého žaláře, uložený mu rozsudkem Krajského soudu v Opavě dne 12. února 1948 […] pro zločin krádeže, podvodu a přestupek potulky.*" Ani datum jeho útěku z Nýznerova není jisté. Boček měl být podle některých dokumentů vedoucím Hitlerjugend a „*v době osvobozování […] střílel na ruské vojáky při hájení města Ostravy.*"

111 [Boček] „*Řekl, že byl vyhozen z ústavní prádelny pro reptání stravy a kritizování práce. Řekl, že byl již zavřený v několika německých koncentrácích, a tam když pracovali, dostali dobré jídlo. Jelikož byl příliš mladý, optal jsem se ho, kolik je mu roků, načež řekl 21 rok. Řekl jsem mu: V roce 1945 ti bylo 16 roků, zač jsi mohl býti zavřený v koncentráku? Odpověděl: Můj otec je bývalý čsl. zpravodajský důstojník a matka jest Rakušanka […], otec byl zpravodajským důstojníkem […], za doby okupace pracoval zpravodajsky proti Německu, byl […] zatčen a sním i já […] Po roce 1945 byli jsme znovu zatčeni, obviněni ze spolupráce s Němci, já jsem byl propuštěn a otec utlučen v Opavě […]*" [Boček] „*jest člověk, který není schopen provést svěřenou mu práci stoprocentně a poctivě, je to hoch neopatrný […] člověk, který pro momentální zlepšení své situace je ochoten pracovati dnes pro toho, a zítra pro toho, kdo nabídne lepší možnosti.*" [Boček] „*jest konfident.*" Více ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Pozorovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. Protokol s Radovanem MALENDOU ze dne 24. 6. 1950.

112 V Německu byla vybudována síť uprchlických táborů IRO (International Refugee Organisation), využívající prostory opuštěných a vyklizených koncentračních táborů, kasáren wehrmachtu, SS a dalších vojenských objektů. Ještě v roce 1951 bylo v uprchlických táborech západních okupačních zón Německa (Francie, Anglie, USA) umístěno přes 177 000 lidí. Část obyvatel táborů tvořili i Němci, odsunutí z Československa. Často zde panovaly hrozné podmínky. Docházelo ke konfliktním situacím i k šikaně uprchlíků českého a slovenského původu, stejně jako k potyčkám mezi jednotlivými frakcemi, jež mezi sebou a navzájem proti sobě bojovaly. Konflikt měl často podobu nejen politického, ale i nacionálního soupeření. Uprchlické tábory se rovněž staly kolbištěm soupeření tajných služeb obou ideologicky znepřátelených stran: „Východu a Západu". Rozvědky komunistických satelitů, včetně SSSR, vysílaly do táborů agenty, jejichž úkolem bylo získávat zpravodajské informace o emigrantech, pronikat do jejich rodících se exilových struktur a zároveň monitorovat aktivity nepřátelených tajných služeb. Ty se naopak snažily v táborech působící agenty z Východu odkrývat, získávat informace od uprchlíků, popřípadě je získávat pro spolupráci – nejčastěji jako kurýry, tzv. agenty-chodce. Úspěch

k osobě Arnošta Bočka nepříliš lichotivé poznatky od jeho coburské bytné: „*[…] ten lump Ernst, jest Vám také něco dlužen, já za něho nic platiti nebudu, neviděla jsem jej již 4 týdny, kdy jsem jej vyhnala z bytu. U mě jej hledalo již asi 8 osob, od kterých si vypůjčil peníze a chtěli alespoň zabavit jeho šaty, ale ty si také někam odnesl. […] ten Botschek je vám takový na pohled nepatrný a hodný chlapec, ale kdyby jste věděl, jaký je to lhář a darebák, byl byste překvapen.*“ Prezentované názory nesdílela pouze ona, jak ostatně agent MILLY zjistil od švagra paní bytné: „*Kde jest ten lump? Je zavřený? Kdybych jej dostal, tak jej roztřískám na kusy.*“ Bočka „*[…] hledala již několikráte kriminální policie pro zpronevěru 74,-DM a pro nějaký kufr, který dostal do úschovy a který vykradl.*“ Dotyčný se s Bočkem poznal v uprchlickém táboře a nalezl mu podnájem. Na agentovu otázku, kde Boček pracoval, odpověděl, že „*na pouliční dráze.*“ Muž měl ovšem povědomost o jeho cestách do ČSR.

Jeho manželka „*Botscheka označila za lumpa a lháře. Vypověděla že slyšela, že Botschek pracuje se CIC, ale v tom ji manžel opravil, aby nic takového neříkala, když neví, jestli jest to jistě pravda, že jest pravda, že dříve byl u Američanů zaměstnán, ale to že nemusí znamenati, že pro ně dělal špiona. Manželka pak dále tvrdila: ale já vím, že to byl jejich špicl, protože byl již dvakráte zavřen od kriminálky a vždycky se dostal z vězení, a kdo by jiný mohl pomoci než Američané a ti, že to zadarmo neudělají.*“[113] Nepřímé svědectví ústrojně doplňuje dosavadní poznatky o Bočkově osobě, jehož pověst nebyla ani na území poválečného Německa z nejlepších. Ostatně o spolupráci s Američany vypovídal Boček vícekrát.

Na počátku ledna 1949 překročil Boček státní hranice a vrátil se, coby agent-chodec (kurýr), zpět do Československa.[114] Jeho činnost byla již na samém počátku poznamenána nepředvídatelnými komplikacemi. Pro poznání pozdějších událostí, není

zpravodajských služeb znepřátelených stran podmiňovaly neutěšené podmínky v uprchlických táborech. Vedle jiné literatury srv. MANDELÍČKOVÁ, Monika: *Displacement z pohledu migračních studií: Československá uprchlická vlna po roce 1948 jako příklad displaced persons*. In: *Sociální studia*. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2/2004, s. 155–169; PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách*, *díl IV. 1961–1989*. Themis, Praha 2002. Souhrnně: JUDT, Tony: *Poválečná Evropa. Dějiny od roku 1945.* Praha 2008. Část první: *Po válce: 1945–1953*, s. 13–241 přináší fundovaný a přehledný obraz evropské poválečné krize a obnovy. K problematice možno srovnat též VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav: *Východ. Vznik, vývoj a rozpad a sovětské bloku 1944–1989.* Praha 2004. Zejména: 1. kap. I. *Stalinův stín*, s. 25–73.

113 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-5437 MV. Operativní podsv. BOTSCHEK Ernst a spol. Věc: Ernst BOTSCHEK – zpráva ze dne 14. 3. 1949. Ze zprávy lze dovodit Bočkovo pravděpodobné krycí jméno – RICHARD.

114 Tamtéž. Vázací návrh z 9. 2. 1949. „*[…] dne 26. 6. 1948 utekl z pracovního oddílu a později přešel illegálně hranice v prostoru Hízlov, kde byl získán ke spolupráci orgány CIC a prodělal jednoměsíční zpravodajský kurs. Během konce roku 1948 se pohyboval v prostoru Coburk, kde spolupracoval s jistým Mikoriem, velitelem CIC v Coburku.*“ O spolupráci se CIC, o jeho vztahu s jejími místními veliteli a speciálních výcvikových kurzech, jež měl Arnošt Boček prodělat, stejně tak o jeho stycích s představiteli poúnorové emigrace navenek svědčí dochované spisy, avšak oddělit pravdu od účelových (nebo náhodných) smyšlenek, je asi nemožné.

důležité, zda byl zadržen v Aši při pokusu dostat se do vnitrozemní ČSR, jak potvrzují dobové dokumenty, anebo sám kontaktoval orgány StB, jak on později tvrdil. Začal hrát velmi problematickou úlohu, v níž se po určité době stal pro StB *„jako doubler […] osobou nevěrohodnou“*, přestože se z počátku osvědčil, o čemž svědčí přípis v návrhu vázacího aktu: *„Vzhledem k tomu, že byl již vázán org. N. z Aše, a osvědčil se, nemám námitek, aby byl opět vyslán“*[115]. Po pár týdnech spolupráce (viz datum vázacího návrhu – 4. února 1949) zdál se být pro StB vhodným agentem; počítalo se s jeho pomocí *„vylákati a zadržeti řídící orgány CIC na území ČSR.“* Po několika měsících, přesněji koncem září 1949, došlo k jasnému zdokumentování nedůvěry k jeho osobě (viz výše). Počátek jeho nevěrohodnosti jako spolupracovníka StB dokumenty vročuji již k 1. březnu 1949, kdy před vyšetřovacími orgány StB Boček prohlašoval, že je spolupracovníkem NKVD. Na podporu svého tvrzení jmenoval jednotlivé agenty NKDV v Bayreuthu, včetně konkrétního agenturního zaměření jejich činností. Požadoval dokonce o kontaktování velvyslanectví SSSR v Praze s tím, že má kontakt na osobu zde pracující pro NKVD. Zda došlo k plánovanému ověření *„na shora uvedené skutečnosti“*, nelze zjistit.[116]

Na základě předchozího poznání a po doplnění dalšími fakty, lze prohlásit následující: Pro celkový kontext doby a pochopení činnosti Arnošta Bočka (jedno od druhého nejde oddělit) není podstatné pouze to, co je z dobových archivních pramenů doložitelné a ověřitelné, ale i to, co je důvodně zpochybnitelné. I případné nejasnosti, stejně jako poznané rozpory v dokumentech, nám umožňují (spolu s – takřka – prokázanými údaji) postihnout následné osudy Arnošta Bočka ve vězení a jeho celkovou osobnost. Z agenta CIC, byl-li kdy jakým, se stal „agent double“ spolupracující (nejen) s StB, ale dle vlastního tvrzení i s NKVD (sic!). Z možného agenta cizí nepřátelské mocnosti, agenta-chodce, kurýra, se – a nepochybujme, že po nucené proměně – stal „agent ve vězení“. Jinými, přesnějšími a nelichotivými slovy: konfident, (zne)užívaný vyšetřovateli StB. Mezi vězni se vžilo pro takovéhoto člověka pojmenování *„bonzák“*.[117] Ve spisech Arnošta Bočka se nachází dostatek materiálů umožňujících velmi dobře rozkrýt jeho působení ve vězení jako konfidenta StB: *„Po převezení Bočka na zdejší velitelství bylo domluveno, že Boček bude dělat ve zdejší věznici spolupracovníka, a tím že bude ulehčena práce vyšetřujících orgánů. Boček se nyní nachází ve vazbě jako spolupracovník.“*[118]

115 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-5437 MV. Operativní podsv. BOTSCHEK Ernst a spol. Vázací návrh z 9. 2. 1949.

116 Tamtéž. Úřední záznam ze dne 1. 3. 1949. KV-StB Praha. *„Vzhledem ke zkušenostem s Botschkem lze hodnotiti tuto zprávu jako velmi nevěrohodnou.“* Pracovat pro obě strany se skutečně nevyplácelo. Viz ČAPEK, Miloslav.: *O mužích, na které se zapomnělo.* Praha 2000, s. 37 a n.

117 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Osobní vyšetřovací svazek číslo 108 proti Arnoštu BOČKOVI. Protokol o výpovědi z 3. 11. 1955 (Richard DOLEŽAL): *„S BOTSCHEKEM jsem se znal již dle vidění z Leopoldova, kde jsem byl v r. 1952. […] Nijak jsem se s ním nestýkal protože již v Leopoldově byl BOTSCHEK svými spoluvězni označován jako „bonzák“ t. j. člověk, který žaluje a udává druhé, a BOTSCHEK byl pověstný právě tím, že si i vymýšlel a udával spoluvězně na základě nepravdivých údajů. Proto také neměl žádné přátele a každý se mu raději vyhnul.“*

118 Tamtéž. Pozorovací vyšetřovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. Úřední záznam ze dne 10. 5. 1950. Záznam je zajímavý tím, že se v něm objevuje jméno *„s. Stroina.“*

Důkladně vedené – se všemi formálními náležitostmi dochované – protokoly sice odrážejí cosi jako atmosféru ducha doby, mnohé otázky však neosvětlují. Bez pomoci pamětníka nezjistíme, za jakých okolností docházelo k jejich sepsání, kdo stál za jejich vyhotovením, kdo rozhodoval, kam a koho obsáhnou, na koho budou vedeny, proč byly předkládány k podpisu Arnoštu Bočkovi, neboť je stěží uvěřitelné, že by všechny „informace", denunciace a lži mohl vytvořit jeden člověk. Uvědomoval si, co tragického přinášel, byť jen jeden popsaný, jím podepsaný list papíru? Co sám cítil při podepisování protokolů, jak, a zda-li vůbec, zpytoval své svědomí? A tušil, jaké záznamy o něm vede a pro budoucnost v archivu uchová Státní bezpečnost?

Signifikantní, a to nikoliv pouze pro osobu Arnošta Bočka, ale i pro dobu, v jejímž okruhu se ocitáme, je vyplněný *„Dotazník osoby podléhající evidování"* z 9. dubna 1958, na jehož první stránce v horním pravém rohu nalezneme černou tužkou psaný přípisek: *„Jde o konfidenta S D – ponechat. Dne 6. 4. 1964 kpt.* [podpis nečitelný]."[119] Přinášela-li spolupráce Arnoštu Bočkovi bezprostřední výhody, nelze ze spisů zjistit, patrně byly minimální. Z dlouhodobého hlediska jeho spolupráce s StB tragicky ovlivnila bezpočet lidí, samotného Bočka však též poznamenala: *„Složka injektovaného č. 8647/9: […] byla založena na Arnošta Bočka, nar. 26. 11. 1927 Sl. Ostrava, české národnosti, čsl. státní příslušnosti, ženatý, bezpartijní, t. č. ve výkonu trestu pro kriminální tr. činnost […] jako dříve trestanou osobu býv. přímého agenta nepřátelské rozvědky CIC podle TRMV číslo 10/64 […] během rozpracování BOČKA nebylo získáno žádných závažných státněbezpečnostních poznatků, je další rozpracování jmenovaného bezpředmětné. Navíc jmenovaný páchá kriminální tr. činnost a trpí duševní nemocí."*[120]

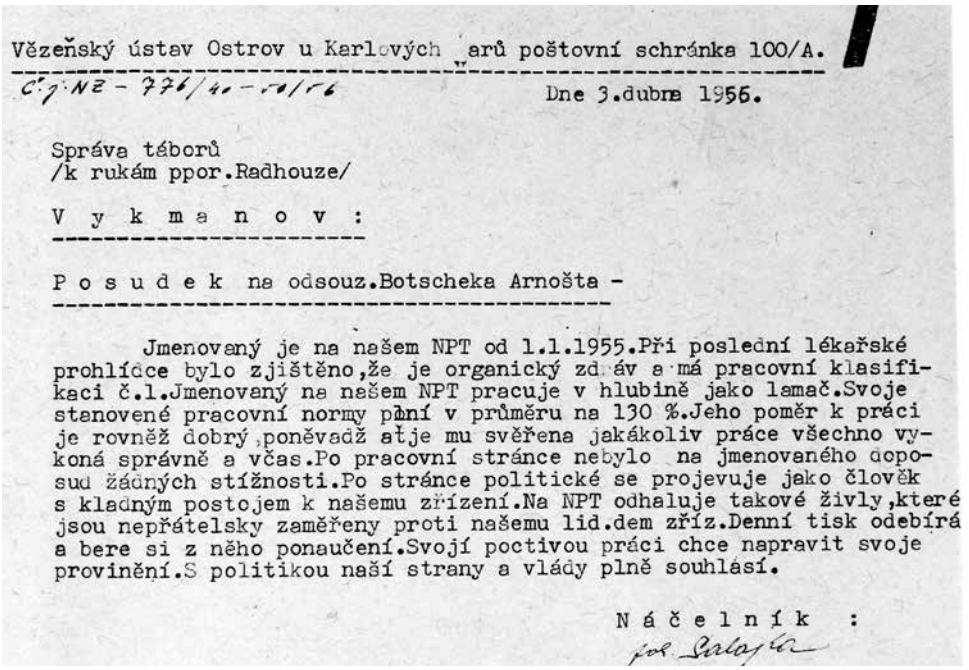
„Objekt", vystačíme-li si s indiferentním termínem StB – zůstal pod trvalým dohledem orgánů StB i po propuštění z vězení: *„Během jeho rozpracování po propuštění z vězení nebyly získány poznatky o jeho konkrétní trestné činnosti. Nepravidelně se stýká s bývalými spoluvězni. Jmenovaný je typem protispolečenského živla, se sklony k dezinformaci orgánů MV. Své jednání zastírá duševní poruchou."*[121] Právě v této složce označují pracovníci MV v Ostravě Arnošta Bočka za konfidenta gestapa. Poprvé 9. dubna 1958, následně pak ještě několikrát, naposledy 10. října 1979, a to patrně na základě jeho dopisu ministrovi vnitra a výpovědí učiněných při vyšetřování Inspekce ministra vnitra. Boček ale nejspíše v těchto materiálech příslušné instituce, orgány (jakož

119 ABS, Skupina f. kontrarozvědného rozpracování, arch. č. 869275 MV. Dotazník osoby podléhající evidování ze dne 9. 4. 1958. Srv. č. 23. v dotazníku: *„Důvod podchycení v operat. evidenci: Jmenovaný již jako mladiství byl členem /HITLERJUGEND/, později byl konfident GESTAPA. Prodělal 8mi měsíční výcvik pro příslušníky HS, kteří spolupracovali s SD, dále 8mi měsíční kurs pro parašutisty v Rakousku."* Ve stejném svazku je pod č. 21 uvedeno: *„Členové rodiny: 1. otec Boček Karel – zemřel ve věznici GESTAPA."*

120 Tamtéž. Návrh na uložení složky styku obj. svazku č. 8647/9 do archivu, ze dne 28. 8. 1968. Krajská správa SNB, správa StB Ostrava, II. odbor 6. odd. Návrh vypracoval stržm. Sládeček Miloš, schválil náčelník 6. odd. mjr. Žemba Josef.

121 Tamtéž. Návrh na evidování nepřátelské osoby ze dne 27. 11. 1970. Jak se projevovala protispolečenská činnost Arnošta Bočka není rozvedeno, ani jeho trestná činnost, za kterou si odpykával v roce 1968 trest odnětí svobody.

možná i sám sebe) mátl s úmyslem zaujmout. V žádném archivním dokumentu z doby před dopisem ministru vnitra Rudolfu Barákovi, ani v následných protokolech inspekcí ministra, Boček jako konfident gestapa nefiguruje.

Věžeňský ústav Ostrov u Karlových arů poštovní schránka 100/A.

č.j.NZ - 776/40-10/56 Dne 3.dubna 1956.

Správa táborů
/k rukám ppor.Radhouze/

V y k m a n o v :

P o s u d e k na odsouz.Botscheka Arnošta -

Jmenovaný je na našem NPT od 1.1.1955.Při poslední lékařské prohlídce bylo zjištěno,že je organický zdráv a má pracovní klasifikaci č.1.Jmenovaný na našem NPT pracuje v hlubině jako lamač.Svoje stanovené pracovní normy plní v průměru na 130 %.Jeho poměr k práci je rovněž dobrý,poněvadž ať je mu svěřena jakákoliv práce všechno vykoná správně a včas.Po pracovní stránce nebylo na jmenovaného doposud žádných stížnosti.Po stránce politické se projevuje jako člověk s kladným postojem k našemu zřízení.Na NPT odhaluje takové živly,které jsou nepřátelsky zaměřeny proti našemu lid.dem zříz.Denní tisk odebírá a bere si z něho ponaučení.Svojí poctivou práci chce napravit svoje provinění.S politikou naší strany a vlády plně souhlasí.

N á č e l n í k :

Posudek na Arnošta Bočka. (ABS)

Srovnejme neprokázané označení z konce padesátých let dvacátého století (zaznamenávající přinejmenším úřední postoj StB k osobě Arnošta Bočka z doby, kdy již patrně nevyužívala jeho služeb spolupracovníka) s *„Posudkem vězeňského ústavu Ostrova u Karlových Varů“* z roku 1956, vyhotoveného ke konci popsané spolupráce, nikoliv ale ukončené: *„Při poslední lékařské prohlídce bylo zjištěno, že je organicky zdráv a má pracovní klasifikaci č. 1. Jmenovaný pracuje na našem NPT v hlubině jako lamač. Svoje pracovní normy plní v průměru na 130 %. Jeho poměr k práci je rovněž dobrý, poněvadž ať je mu svěřena jakákoliv práce, všechno vykoná správně a včas. Po pracovní stránce nebylo na jmenovaného doposud žádných stížností. Po stránce politické se projevuje jako člověk s kladným postojem k našemu zřízení. Na NPT odhaluje takové živly, které jsou nepřátelsky zaměřeny proti našemu lid. dem. zříz. Denní tisk odebírá a bere si z něho ponaučení. Svoji poctivou prací chce napravit svoje provinění. S politikou naší strany a vlády plně souhlasí.“*[122]

122 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Pozorovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. Vykmanov: Posudek na odsouz. BOTSCHEKA Arnošta ze dne 3. 4. 1956.

Získat takto kladný posudek nebylo věcí pouze dobrého pracovního výkonu. Většina politických vězňů byla záměrně určována na práci, kde nebylo možno plnit normy na sto procent, záměrně nesmyslně předepsaných a záměrně nesplnitelných. Pokud odsouzený normu nesplnil, nejenže mu byla snížena stravovací dávka, na niž měl nárok (už sama o sobě byla velmi nízká a v její nedostatečnosti spočívala další součást trestu), navíc musel nastoupit na *„dobrovolnou"* (sic?!), mnohahodinovou brigádu. Posudek na Arnošta Bočka, skutečně z dobového hlediska a v tomto prostředí nezvykle kladný, nezastřeně uvádí i jeho spolupráci při *„odhalování takových živlů"*.

Spolupráce na této úrovni byla doménou jedinců z řad německé národnosti, kolaborantů z doby okupace, tj. tzv. retribučních a kriminálních vězňů, aniž bychom mohli toto tvrzení kvantifikovat a připouštěli tak jeho generalizující charakter.[123] Spolupráce sama (ve skutečnosti jednostranný akt skládající se z kombinace drobných úlev, pohrůžek a vydírání) narážela z hlediska úspěšnosti na limity: mezi odsouzenými panovalo povědomí o tom, kdo byl a mohl být spolupracovníkem StB. Nasazení informátora mezi spoluvězně bylo věcí značně choulostivou a problematickou. Příkladem může být až zdánlivá otevřenost, s jakou byl právě Arnošt Boček označen za *„bonzáka"* do výslechového protokolu jedním z vězňů. Mohlo jít o promyšlenou, a v podmínkách pracovního tábora velmi statečnou, rezistenci odsouzených.

Arnošt Boček zapadá do výše popsaného profilu spolupracovníka / konfidenta StB a skutečně jím byl. V počátku této spolupráce se pro bezpečnostní orgány jevil jako osoba nepřátelská ke státnímu zřízení, přesto však vhodná k agenturně operativní činnosti. Pravděpodobný Bočkův pokus vylepšit si vlastní postavení před soudem, zmírnit výrok o své „vině", případně utéci do zahraničí při operačním nasazení (pokud je náš předpoklad správný), nevyšel. Následná spolupráce, ať již na bázi jisté dobrovolnosti či kombinací nátlaku a výhrůžek, prohlubovala dezintegraci jeho osobnosti; posudek o jeho zdravotním stavu z roku 1957 je více než výmluvný, byť v částečném rozporu s posudkem vězeňského ústavu Ostrova u Karlových Varů z roku 1956. Oba nezávisle na sobě dokumentují rozporuplnou osobnost nehrdinského[124] Arnošta Bočka. Skončil tam, kde se na začátku své spolupráce se Státní bezpečností ocitl – byl považován bezpečnostními orgány za osobu nepřátelskou ke státnímu zřízení.

•

Rekapitulace a zamyšlení nad Arnoštem Bočkem jsou spojeny s otázkou: Co by nám z celého příběhu zbylo, nebýt výpovědí, přesněji autentických vzpomínek na dané události jeho spoluvězně – pana Miloslava Krejzy? Odpověď není nijak složitá. Zbylo

123 Z množství literatury možno v širších souvislostech srovnat KAPLAN, Karel – PACL, Vladimír: *Tajný prostor Jáchymov*, s. 113–116, 120, 131–132; BURSÍK, Tomáš: *Vězeňství po roce 1948 – předpoklady pro hrdinství či zbabělost.* In: *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století.* Výběr z příspěvku ze stejnojmenné konference, která proběhla ve dnech 25.–27. října 2006. Dokořán, Praha 2008, s. 364: *„I Bytíz* [trestanecký pracovní tábor na Příbramsku – pozn. aut.] *s gestapákem Jančíkem* [odsouzený retribuční vězeň, který aktivně spolupracoval s vedením táborů proti politickým vězňům – pozn. aut.] *a třemi tisíci lidmi nebyl monstrem."*

124 Nikoliv náhodou hledal T. Bursík ve svém příspěvku předpoklady pro hrdinství či zbabělost.

by jen kusé jádro příběhu zachycené v protokolárních výpovědí agenta a obviněných, jehož linie by vhrubých obrysech zůstala takřka stejná: Agent StB, působící ve vězeni a táborech nucených prací, obvinil své dva spoluvězně z trestné (v dobové terminologii *„illegální")* činnosti. Následovalo vyšetřování na Krajské správě StB v Praze, vedené více méně „korektním" způsobem, což můžeme označit za velmi podmíněné tvrzení vztažené k době a místu děje. Pomocí konfrontace dospěli vyšetřující k závěru, že se obvinění vznesená Arnoštem Bočkem nezakládají na pravdě. Následovalo další vyšetřování a soudní přelíčení s nespolehlivým (?, což je samozřejmě notně diskutabilní otázkou) agentem. Dokázali bychom poměrně přesně rekonstruovat průběh případu Miloše Pecky, Miloslava Krejzy, Arnošta Bočka a jeho vyústění – v daných podmínkách více než přijatelné, možno říci „spravedlivé". O motivaci k obvinění bychom se mohli pouze domýšlet, a pravděpodobně nezodpověditelnou otázku, zda mohl být Arnošt Boček k obvinění konkrétních osob naveden či přinucen, bychom si zřejmě ani nepoložili.

Do způsobu jeho „nasazení" jsme nahlédli na základě srovnání s jiným případem, v němž agent Boček, na počátku padesátých let ve věznici Plzeň-Bory v případu Oldřicha Bartáka, figuroval. Rozsah „agenturních" (domnělých) zjištění, v protokolech stvrzených jeho podpisem, přesahoval meze možného. Ať již ve smyslu potenciálních (byť reálně neexistujících) styků vyšetřovance Bartáka, či v kombinačních schopnostech projevujících se výčtem jmen a okruzích ilegálních činností osobou patrně více méně průměrnou, navíc od konce války trestně stíhanou. Po roce 1948 pak pobývající mimo území ČSR, v lednu 1949 zadržené, od té doby ve vazbě a vězení pracující pro StB.

Na základě těchto dvou případů, doplněných důležitými vzpomínkami Miloslava Krejzy, je doložitelná tato hypotéza: Arnošt Boček nebyl při agenturně operativní činnosti toliko a pouze (jakkoliv cíleně) řídícími orgány StB úkolován. Byl kromě toho využíván jako „pasivní" podpisovatel předem připravených protokolů – domnělý svědek „trestné" či „ilegální" činnosti, kterou svými výpověďmi protokolárně, tudíž pro formální postup nezastupitelně, dosvědčoval. Stěží předpokládat dobrovolnost popsaného počínání, spolupráce byla nejspíše od určité chvíle s opětovným úspěchem vynucována. V konečném součtu se Arnošt Boček ocitl v oboustranném tlaku „věznitelů" a spoluvězňů.

Přinejmenším ostražité jednání a pochopitelný odstup ze strany spoluvězňů hrozil přerůst k inzultaci jeho osoby. Ostatně Boček sám jeden takový případ popsal (viz jeho dopis Inspekci ministra vnitra). Možnou obranou mu byla nejen spolupráce s StB (měla pro jeho osobu notně ambivalentní důsledky), z níž pramenil možný pocit nadřazenosti nad ostatními, ale i hledání přirozené autority mezi vězni (alespoň u těch, co měli pochopení pro jeho podlehnutí).

Jedním z vězňů, majících po jistý čas pro Arnošta Bočka míru pochopení, byl právě Miloslav Krejza; sám zažil podobné dilema. Státní bezpečnost mu krátce po zařazení do pracovního tábora navrhla spolupráci, kterou odmítl. Předtím se však radil se spoluvězni o způsobu, jak tak učinit. Někteří spoluvězni považovali jeho otázky za proces

přemýšlení, zda spolu s nabízenými výhodami lze spolupráci přece jen přijmout, nikoliv za hledání *„nejméně bolestivého odmítnutí“*. Po určitý čas se proto k němu chovali s jistým odstupem, až opovržením. A právě po uvedených zkušenostech Miloslav Krejza upozorňoval na dvousečné postavení bonzáků. Nemuseli se bát pouze svých věznitelů, ale i – spoluvězňů. Morálka kolektivu, bránícího se zvůli věznitelů, byla za jistých okolností neúprosná, avšak pochopitelná.

Využijme naposledy vzpomínek Miloslava Krejzy. Znal Arnošta Bočka osobně, jako menšího, bázlivého, nervózního, očima uhýbajícího člověka. V rozporu s až příliš kladným posudkem Vězeňského ústavu Ostrova u Karlových Varů (*„Posudek na odsouz. Botscheka Arnošta“)* nebyl prý ani pilný, natož manuálně zručný Za jiných okolností by takový postřeh nebyl v našem posuzování odsouzeného podstatný (proč také pracovat pro své věznitele nad rámec nutného minima), avšak rozpor mezi hodnocením spoluvězňů a oficiálně vystaveným posudkem je pro Bočkovu osobnost a pochopení kontextu, v němž se všichni zúčastnění nacházeli, signifikantní. Z Bočkova vyprávění věděl Krejza o Bočkově matce čekajícího na syna; tím si odůvodňoval Bočkovu spolupráci a později důvod nahlášení trestné činnosti. Byť muselo být jasné (relevantnost opakovaného a účelového tvrzení ponechme stranou), že právě tím dojde k prodloužení Bočkova vězeňského pobytu mimo tábor, od žádané a proklamované možnosti „výdělku“. Boček mezi vězni pochopitelně neměl přátele, budil spíš lítost spojenou s opovržením, což ho nutilo nebránit se zadávaným úkolům, které v rámci agenturně operativní činnosti dostával. O podstatných výhodách a úlevách prameny mlčí – s jednou výjimkou: za svědectví o trestné činnosti na táboře Bytíz měl Arnošt Boček obdržet 600 Kčs v táborových poukázkách.

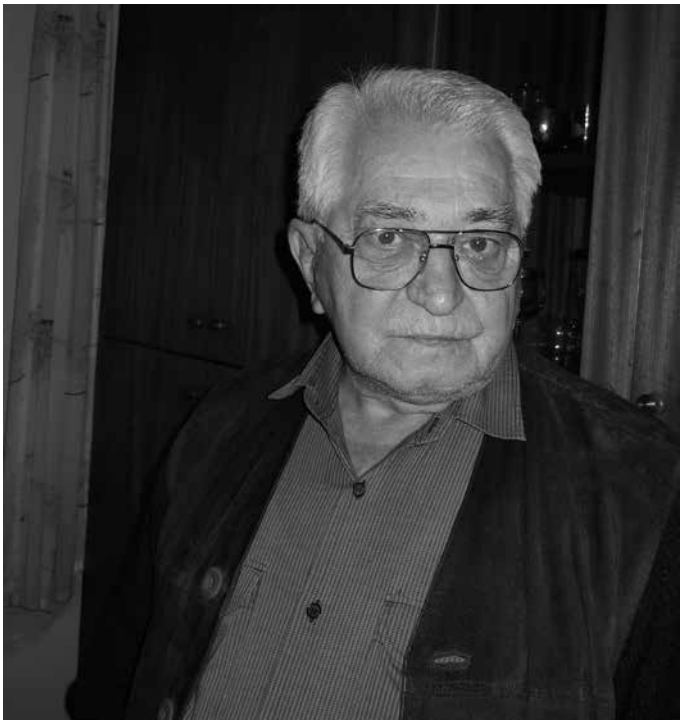
Rozporuplných momentů v Bočkově osudu je více, provázejí ho od počátku jeho „archivovaného“ příběhu. Ani jeho útěk z poúnorového Československa nebyl v prvé řadě motivován politickými důvody. Využití situace, možnosti dostat se na svobodu. V Německu pak zužitkoval jazykové schopností, díky nimž skutečně mohl pracovat „pro Američany“. Jeho návrat do ČSR v pozici kurýra byl omylem, s jehož důsledky se potýkal do konce života. Nelze však pominout, že za jiných okolností bychom na jeho osobu dnes hleděli (pokud by nebyl spolu s tisíci jiných zapomenut) jako na člověka, zapojivšího se do protikomunistického odboje… Posuzovali bychom jeho motivaci v relevantních intencích?

•

Mohli jsme částečně – pokud nám to dokumenty z hlediska obsahu a formy dovolily – rekapitulovat důvody a průběh Bočkovy spolupráce s StB. Vynášet nad ním příkře hodnotící a snadno odsuzující soud nikomu – kromě těch, kteří se stali obětí této spolupráce – nepřísluší. Nelze pochybovat o tom, že jeho činy byly neslučitelné s naší představou slušného chování, případně nevymahatelné etiky, morálky. Nezapomínejme však, že neměl volbu svobodné vůle, svobodného chování. Obecně platné principy a hodnoty, usměrňující chování jedince ve společnosti obecně přijatelným směrem, zůstaly v jeho případě nenaplněny. Nelze pominout, že před případným soudem svých obětí by jen stěží obstál. Jeho osud není příběhem jedince, s nímž by-

chom pojili naší představu o člověku s velkým „Č“ procházejícím dějinami jako jejich ideální představitel, potažmo hrdina, v němž by novodobá společnost měla nalézat vzor vlastního chování. Takovým Arnošt Boček nebyl. Ostatně, dnes ani novodobé hrdiny nehledáme, nebo se o to alespoň (příliš) nesnažíme. Jeho příběh není pohříchu výjimečný, ale ani – naštěstí – běžný. Je však možná běžnější, než-li jsme si ochotní připustit. Stal se prostě jen součástí dějin, které jsme sdíleli a které sdílíme. V tom je poučný, proto byl psán.

O to více si važme těch, kteří před nepřízní silnějších ve své vlastní odvaze obstáli.

Miloslav Krejza, únor 2011. (Rodinný archiv)

BEZPEČNOSTNÍ SLOŽKY A PÁD KOMUNISTICKÉHO REŽIMU

příspěvky z konference k výročí událostí v roce 1989

Struktura ZS/GŠ v roce 1989

Radek Fencl

Zpravodajská správa Generálního štábu (ZS/GŠ) měla mezi československými výzvědnými službami specifické postavení – nepřísluše la pod ministerstvo vnitra, ale byla přímo podřízena náčelníkovi Generálního štábu. Byla zároveň jedinou zpravodajskou složkou oprávněnou vydávat pro potřebu ČSLA a příslušných vládních orgánů zpravodajské informace o „ kapitalistických" armádách. K význačným rysům její činnosti patřilo to, že značné množství pracovníků této složky působilo pod nejrůznějším legalizačním krytím v zahraničí.

Struktura Výzvědného vojenského zpravodajství nebyla neměnná. Reagovala na změny zahraničně politické situace a zejména podléhala vnitřnímu politickému diktátu. Pokud bychom se podívali na strukturu ZS/GŠ v roce 1989 jako na celek, zjistili bychom, že ji tvořilo celkem 18 oddělení, 7 samostatných skupin, 2 vývojová technická střediska a spojovací uzel, rozdělených do několika následujících úseků: štáb ZS, úsek agenturního průzkumu, úsek operačního průzkumu, informační úsek a úsek materiálně technického zabezpečení. Mimo tyto celky stálo: finanční oddělení a 10. samostatná skupina.

Štáb ZS/GŠ

V čele Zpravodajské správy stál štáb Zpravodajské správy a náčelník. V roce 1989 zastával tuto funkci genmajr. Anton Slimák[1].

Politické oddělení, které bylo nejvyšším politickým orgánem u Zpravodajské správy; velel mu zástupce náčelníka pro věci politické, byl jím generálmajor Pavel Mašek.

Genmjr. Anton Slimák
Foto internetové stránky
Vojenského zpravodajství:
http://www.vzcr.cz

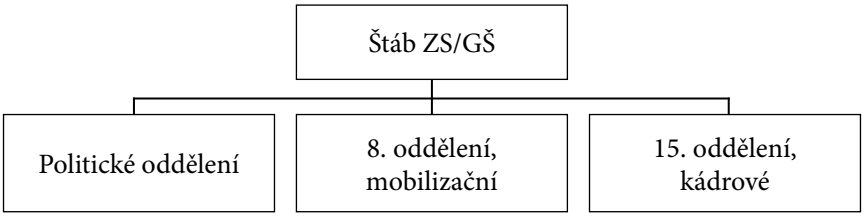
1 Anton Slimák (nar. 29. 12. 1941 ve Svätém Juru u Bratislavy) v letech 1960–1962 studoval na Vojenském odborném učilišti ve Vyškově, poté prošel několika základními velitelskými funkcemi u průzkumných jednotek. V roce 1968 začal studovat na Vojenské akademii Antonína Zápotockého v Brně, po ukončení v roce 1971 nastoupil na funkci staršího důstojníka Zpravodajské správy Západního vojenského okruhu. V letech 1975–1977 absolvoval Vojenskou akademii Generálního štábu v Moskvě, následně byl ustanoven do funkce náčelníka ZS Západního vojenského okruhu. Od roku 1988 zastával funkci náčelníka ZS/GŠ.

Štáb Zpravodajské správy zahrnoval:

8. oddělení (plk. František Sedlák) – plánovalo organizačně mobilizační činnost. V oddělení byla zařazena tajná spisovna a mobilizační pracoviště. Spisovna zodpovídala za spisovou a kurýrní službu, zásobování a evidenci topografických map, pomůcek, předpisů a rozkazů. Odpovídala za dodržování zásad stanovených pro příjem a evidenci písemností.

Mobilizační pracoviště organizovalo taktickou a odbornou přípravu pracovníků zpravodajské správy podle jejich mobilizačního určení. Zpracovávalo návrhy působností, organizační strukturu a návrhy plánů mobilizační a bojové pohotovosti.

Další součástí štábu bylo **15. kádrové oddělení** (plk. Stanislav Růžička) – provádělo kádrovou činnost a rozpracovávalo kádrovou politiku. Realizovalo prověrku a výběr do škol ZS/GŠ, vedlo personální dokumentaci a statistiku, zpracovávalo rozbory kádrového zabezpečení, plány doplňování a školení vojáků z povolání. V součinnosti s náčelníky ostatních oddělení a samostatných skupin vytvářelo plán rozmístění zpravodajců.

Úsek agenturního průzkumu

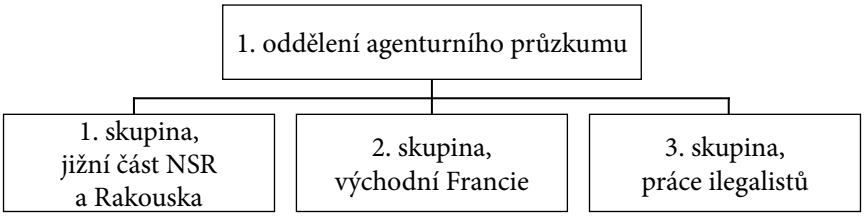
Průzkum zabývající se získáváním informací pomocí agenturních prostředků, tedy agenty a příslušníky Výzvědného vojenského zpravodajství.

Úsek agenturního průzkumu (dále jen AÚ) tvořilo 1., 2., 3., 4., 18., 23. a 25. oddělení, dále 17. samostatná skupina (dále jen ssk.) s vývojovým technickým střediskem 07 a Zpravodajský institut. V čele úseku stál náčelník pro agenturní průzkum, který byl přímo podřízen náčelníkovi ZS/GŠ.

1. oddělení agenturního průzkumu (plk. Vladimír Krulich): Zájmovými prostory 1. oddělení byla jižní část Německé spolkové republiky, území Rakouska a východní oblast Francie. Dělilo se do tří skupin:

1. skupina plnila úkoly v jižní části Německé spolkové republiky a Rakouska.
2. skupina získávala zprávy z východních oblastí Francie.
3. skupina byla zodpovědná za práci ilegalistů[2] v zájmových prostorech.

2 „Orgán" agenturního průzkumu, legalizovaný v zájmovém státě jako místní občan nebo žádoucí cizinec.

2. oddělení agenturního průzkumu (plk. Josef Zuzaňák[3]): provádělo agenturní průzkum v USA, Kanadě, Mexiku, Velké Británii, Itálii, Portugalsku, Španělsku, Švédsku a Japonsku. Tvořily jej opět tři skupiny:

1. skupina řídila činnost rezidentur na území USA, Velké Británie, Kanady a Mexika. Šlo o rezidentury ATLANTIK ve Washingtonu, METROPOL v Londýně, PLATAN v Ottawě, AGAVA v Mexico City.

2. skupina měla na starost rezidentury v Itálii, Portugalsku, Španělsku; šlo o rezidentury RIVIERA v Římě, PORTO v Lisabonu, KORIDA v Madridu.

3. skupina řídila rezidentury ve Švédsku a Japonsku – VIKING sídlící ve Stockholmu a SLUNCE v Tokiu. Další činnost, kterou tato skupina prováděla, byl nábor agentů v zájmových prostorech.

23. oddělení agenturního průzkumu (plk. Přemysl Kšait): Zájmovými prostory byly Blízký, Střední a Dálný východ, dále jihovýchodní Asie a část afrického kontinentu. Vnitřně se dělilo na dvě skupiny:

1. skupina řídila činnost rezidentur v Sýrii (BABYLON v Damašku), Etiopii (AŠANT v Addis-Abebě), Egyptě (NIL v Káhiře), Iráku (TIGRID v Bagdádu), Libyi (ROPA v Tripolisu), Alžírsku (DUNA v Alžíru), Angole (MANGO v Luandě).

2. skupina, do níž spadaly rezidentury v Indii (GANGA v Dillí), Jugoslávii (POLOM v Bělehradě), Afghánistánu (KANDAHAR v Kábulu), Albánii (ADRIA v Tiraně), Číně (JASMÍN v Pekingu), KLDR (SURY v Fenjanu), Vietnamu (BAMBUS v Hanoji) a Libanonu (BANKA v Bejrútu).

Dalším oddělením, které spadalo do tohoto úseku, bylo:

25. oddělení (plk. Ivan Bačina): provádělo agenturní průzkum využíváním legalistů[4], kteří pracovali pod krytím podniku zahraničního obchodu (PZO) Transakta.

3 Josef Zuzaňák (nar. 5. 12. 1932 v Horní Lutyni) absolvoval od roku 1949–1952 Vojenskou školu Jana Žižky z Trocnova ve Spišské Nové Vsi a nastoupil na vojenské učiliště, které dokončil roku 1955. V letech 1956–1962 studoval Vojenskou akademii A. Zápotockého v Brně, 1963 nastoupil na ZS/GŠ. Ihned po nástupu absolvoval zpravodajský institut a byl dán do legalizačního zaměstnání na PZO Strojexport. V roce 1972 stažen z legalizačního podniku a zařazen na 23. oddělení. Od roku 1988 byl náčelníkem 2. oddělení agenturního průzkumu.

4 „Orgán" agenturního průzkumu v zájmovém prostoru, plnící úkoly pod krytím pracovníka československého ministerstva, podniku zahraničního obchodu nebo mezinárodní organizace.

Dělilo se na čtyři skupiny.

1. vedla činnost rezidentur v NSR, přesněji v Bonnu a Kolíně nad Rýnem, kde se nacházely rezidentury (BORY a HVOZD), dále v Rakousku (PRŮSEK ve Vídni) a v Západním Berlíně (OSTROV).

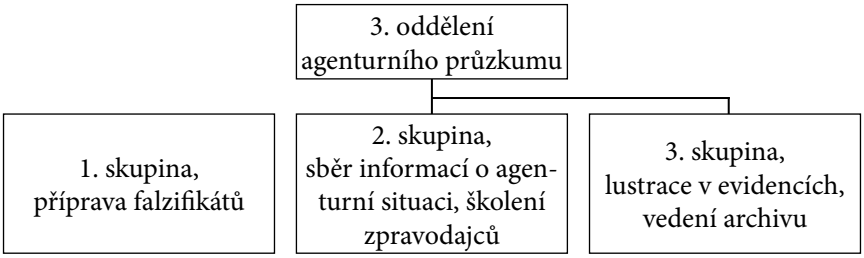
2. řídila rezidentury ve Švýcarsku (PALOUK v Bernu), Francii (MÝTINA v Paříži) a Belgii (PASEKA v Bruselu).

3. prováděla nábor a řízení agenturní sítě v zájmových prostorech 1. a 2. skupiny.

4. byla odloučeným pracovištěm, které fungovalo pod krytím referátu zvláštních dovozů podniku PZO Transakta a mělo povahu legalizačního pracoviště, fungujícího pod krycím jménem (TARANT). Bylo obsazeno čtyřmi pracovníky ZS/GŠ: [5]

Jméno a příjmení	**Funkce**	**Krytí v PZO**
Vojtěch Uherec	náčelník skupiny	vedoucí obchodní referent
Milan Plavčan	vedoucí starší důstojník specialista	obchodní referent
Ivan Hrubý	vedoucí starší důstojník	provozní referent
Jaroslava Vrtišková	referentka	cizojazyčná korespondentka

Dokladovou dokumentaci zajišťovalo **3. oddělení** (plk. Kamil Macák[6]). Dělilo se na tři skupiny. První se zabývala přípravou falzifikátů zahraničních i českých dokladů. Druhá sbírala informace o agenturní situaci[7] a využívala je při školení zpravodajců. Operativní evidenci osob a prostředků jednotlivých oddělení vedla 3. skupina; prováděla lustrace v evidencích a vedla archiv.

5 ABS, f. objektové sv. VKR, arch. č. B-949. Viz příloha 5.

6 Kamil Macák (nar. 16. 11. 1945 v Horné Tižině) v roce 1961 nastoupil do Vojenské školy Jana Žižky v Bratislavě, 1964–1967 byl posluchačem Vyššího dělostřeleckého učiliště Martin. Po absolvování vykonával tamtéž funkci velitele čety. V roce 1970 přemístěn k ZS/GŠ, kde v letech 1970–1972 absolvoval zpravodajský institut, poté zařazen jako pátrač 1. oddělení ZS/GŠ. V roce 1974 ze zdravotních důvodů přemístěn na 4. oddělení. Zde působil až do roku 1988, kdy se stal náčelníkem 3. oddělení.

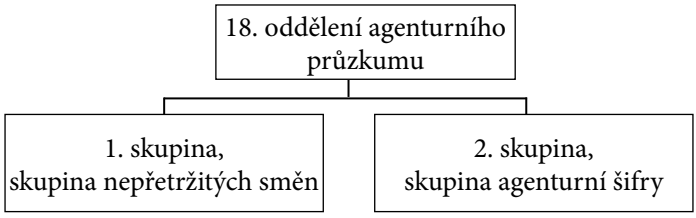
7 Souhrn všech skutečností, které ovlivňují agenturní činnost v zájmovém prostoru.

4. oddělení: **oddělení legalizace, náboru a přípravy** (plk. Ing. Jan Papež[8]): bylo orgánem pro typování, nábor, legalizaci a všestrannou agenturní přípravu agenturních prostředků. Zpracovávalo a předkládalo plány legalizace, organizovalo a řídilo agenturní a jazykovou přípravu legalistů.

18. oddělení (plk. Ing. František Volek): zabývalo se zabezpečením šifrové služby a speciálním spojením s rezidenturami. Řídilo výcvik v šifrové službě jak zpravodajců, tak i cizinců. Mělo dvě pracovní skupiny.

1. skupina se označovala jako tzv. skupina nepřetržitých směn, odesílala a přijímala zprávy od rezidentur ve formě státních šifer a zajišťovala distribuci zpráv na příslušná oddělení ZS.

2. skupina byla tzv. skupina agenturní šifry. Prováděla práce se šifrou přidělenou těm rezidenturám, kde nebylo možné zajistit dostatečnou ochranu a zajištění šifry státní.

Vyčleněnou součástí AÚ byla **17. samostatná skupina** (plk. Ing. Pavel Stohr[9]), prováděla ochranu pracovišť a příslušníků. Zabývala se také otázkami konspirace a utajení pracovišť, pracovníků a akcí. Do její působnosti spadal například rozbor agenturních provalů.

Součástí agenturního úseku, která zajišťovala průzkum speciálními materiály a speciální technikou, bylo **vývojové technické středisko 07**. Jeho hlavním úkolem byl vývoj a zdokonalování prostředků agenturního spojení, dále navrhovalo například nasazení technických prostředků.

8 Jan Papež (nar. 21. 10. 1942 v Branišově) vystudoval jedenáctiletou střední školu, pak prošel vojenským spojovacím učilištěm, odkud byl v roce 1962 vyřazen jako důstojník z povolání. Poté působil na různých velitelských funkcích až do roku 1967, kdy byl přijat na studium ve Vojenské akademii A. Zápotockého v Brně, kterou ukončil v roce 1972. K ZS/GŠ přemístěn v tomtéž roce a ihned zařazen do specielního desetiměsíčního kurzu při Hlavní zpravodajské správě Generálního štábu SSSR, který ukončil v roce 1973. Poté byl vyslán jako legalista do Washingtonu ve funkci III. tajemníka československého zastupitelského úřadu. Náčelníkem 4. oddělení ustanoven v roce 1988.

9 Pavel Stohr (nar. 29. 6. 1941 v Třebíči) po ukončení studia Vojenské školy Jana Žižky z Trocnova v Bratislavě nastoupil do Vojenského učiliště ve Vyškově, kde byl v roce 1961 vyřazen jako poručík. Po získání praxe u jednotek nastoupil roku 1968 ke studiu na Vojenské akademii A. Zápotockého v Brně, obor velitelsko-štábní. Po ukončení studia přešel k ZS/GŠ. V roce 1978 vyslán na rezidenturu v Bonnu pod legálním krytím jako II. tajemník pro vědu a techniku Federálního ministerstva zahraničních věcí. Od roku 1984 působil ve funkci náčelníka 17. samostatné skupiny.

Zpravodajský institut připravoval speciální přípravu a školení příslušníků agenturního průzkumu, v součinnosti s agenturními odděleními zabezpečoval aplikaci zkušeností z praxe od teorie.

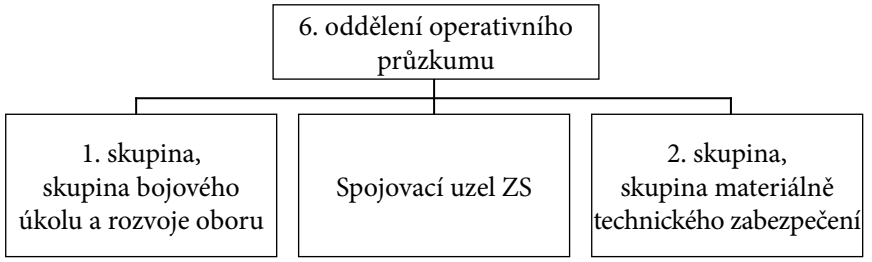
Úsek operačního průzkumu

Operačním průzkumem se rozumí průzkum plnící úkoly operačního významu, s cílem zpravodajsky zabezpečit frontovou operaci.

Zaměřoval se primárně na získání vojenských informací, ovšem ne cestou agenturních prostředků, ale pomocí odposlechu vojenských vysílání, prováděných z našeho území. V čele stál náčelník operačního průzkumu. Do úseku operačního průzkumu spadalo 5., 6., 7., 16. oddělení a spojovací uzel.

Radiovým a radiotechnickým průzkumem se zabývalo **5. oddělení** (plk. Ing. Otakar Pěch[10]): získané poznatky a informace soustřeďovalo a vyhodnocovalo. Zabezpečovalo součinnost s informačním úsekem a odděleními radiového průzkumu dalších armád Varšavské smlouvy. V rámci vědecké činnosti spolupracovalo s **12. oddělením technického rozvoje**.

Zabezpečením radiového spojení s důrazem na speciální radiové a vševojskové spojení bylo pověřeno **6. spojovací oddělení** (plk. Ing. Jiří Krejčí). Dělilo se na dvě skupiny: první byla skupina bojového úkolu a rozvoje oboru, druhá skupina se nazývala „skupinou materiálně technického zabezpečení". Tomuto 6. oddělení byl přímo podřízen spojovací uzel Zpravodajské správy. Šlo o spojovací útvar zvláštního určení, který zabezpečoval spojení mezi prostředky rozvědky a také plnil úkoly ve spojení mezi zeměmi Varšavské smlouvy.

10 Otakar Pěch (nar. 1. 8. 1936 v Dlouhé Vsi) po ukončení základní školy nastoupil v roce 1951 do Vojenské školy Jana Žižky z Trocnova v Moravské Třebové, poté do spojovacího učiliště v Novém Mestě nad Váhom. V roce 1957 byl přijat za důstojníka z povolání, 30. 9. 1957– 2. 11. 1959 zařazen jako velitel čety 55. radiového pluku ZS/GŠ; do roku 1962 velel 8. skupině 3. praporu u téhož pluku. V letech 1962–1967 zařazen jako zástupce velitele 7. spojovacího pluku ZS/GŠ. Dnem 2. 10. 1967 vyslán k dálkovému studiu na Vojenské akademii A. Zápotockého v Brně. Následně vystřídal několik velitelských funkcí.

7. oddělení: oddělení luštitelské, odpovídající za získávání zpráv ze zašifrované korespondence; především šlo o zprávy získané z NSR a Francie, dalším úkolem bylo luštění šifer u radiových průzkumných útvarů a jednotek.

Vševojskový, hloubkový a vzdušný průzkum provádělo **16. oddělení** (plk. Ing. Miloslav Vlaštůvka): řídilo bojovou přípravu průzkumných útvarů a jednotek.

Informační úsek

V čele stál náčelník. Úsek zodpovídal za soustřeďování a vyhodnocování zpráv získaných všemi zdroji průzkumu a zpracovával denní, čtrnáctidenní a souhrnné roční informace. Připravoval náčelníkovi Zpravodajské správy podklady pro usměrňování průzkumu. Patřilo sem oddělení **19.**, **20.** (plk. Ing. Jiří Písklák), **oddělení 24.** (plk. Ing. Vladimír Krejčí), **oddělení 21. samostatné skupiny a 22. samostatná skupina**. Racionalizaci a automatizaci některých procesů a úseků na ZS (informační oblast, agenturní průzkum, radiový, radiotechnický průzkum) provádělo projekčně výpočetní středisko, označené jako **24. oddělení**.

Úsek materiálně technického zabezpečení

Skládal se z **13. oddělení, 14. oddělení, 9. samostatné skupiny a VTS 08**.

O materiální, zdravotní a stavební zabezpečení se staralo **13. oddělení**. Zajišťovalo nákup zahraničního materiálu, odpovídalo za zabezpečení materiálu obhospodařovaného ZS, a za organizaci zdravotního zabezpečení. Obstarávalo stavební a ubytovací službu.

14. oddělení bylo oddělení automobilní, zodpovídalo za celkový stav automobilů ZS, doplňování stavu vozidel, atd.

Zdravotnické zabezpečení měla na starost **9. samostatná skupina**. V čele stál hlavní lékař, podřízený náčelníkovi MTZ, který spolupracoval s náčelníkem **13. oddělení**. Skupina vedla zdravotnickou dokumentaci, pomáhala agenturnímu úseku při vstupních a preventivních prohlídkách.

Vývojové technické středisko 08 zodpovídalo za vlastní vývoj a výrobu speciální techniky v oblasti radiového průzkumu. Spolupracovalo v sestavování základních údajů pro výzkum a takticko-technických požadavků v oblasti radiového spojení.

Mimo hlavní úseky stály finanční oddělení a **10. samostatná skupina** (pplk. Stanislav Hájek), které podléhaly přímo náčelníku ZS/GŠ. **Finanční oddělení** se staralo o řízení, koordinaci a zabezpečení zahraničních ekonomických vztahů ČSLA, o pracovní a platové poměry pracovníků ZS/GŠ a o devizové a ekonomické činnosti zahraničních pracovišť rozvědky. **10. samostatná skupina** řídila zahraniční styky a činnost vojenských leteckých přidělenců, vyhodnocovala ji. Informovala velení ČSLA o výsledcích jejich činnosti, zpracovávala plán obsazení VLP a podílela se na výběru kandidátů.

Problematika struktury Zpravodajské zprávy Generálního štábu je velmi složitá, mnohá oddělení během své existence rozšiřovala svou působnost, případně ji ztrácela. Často docházelo ke slučování částí oddělení či skupin a k jejich přejmenování. Fond ZS/GŠ je nesetříděný a z hlediska výzkumu struktury Vojenské rozvědky také dosti kusý. Z tohoto důvodu je tento příspěvek hrubým náčrtem, postihující jen základní vnitřní dělení ZS/GŠ.

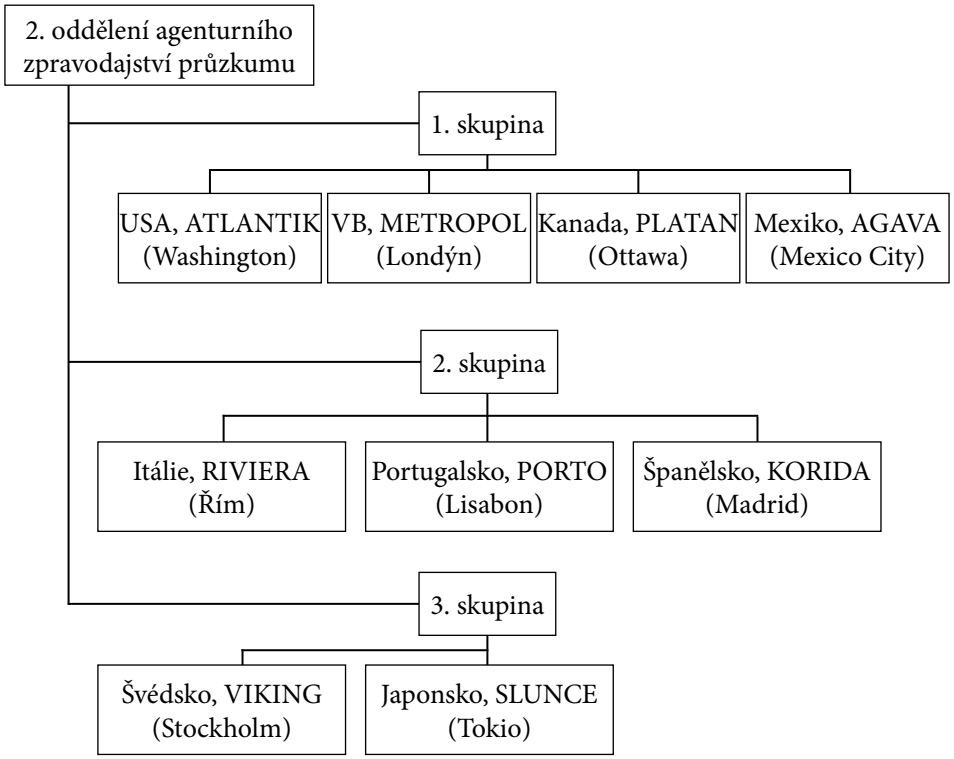
PŘÍLOHA 1

Náčelníci oddělení a samostatných skupin v roce 1989

Štáb	
Náčelník ZS/GŠ	genmjr. Anton Slimák
Politické oddělení	genmjr. Pavel Mašek
8. oddělení mobilizační	plk. František Sedlák
15. oddělení kádrové	plk. Stanislav Růžička
Úsek agenturního průzkumu	
1. oddělení agenturního průzkumu	plk. Vladimír Krulich
2. oddělení agenturního průzkumu	plk. Josef Zuzaňák
3. oddělení agenturního průzkumu	plk. Kamil Macák
4. oddělení	plk. Ing. Jan Papež
18. oddělení	plk. Ing. František Volek
23. oddělení agenturního průzkumu	plk. Přemysl Kšait
25. oddělení agenturního průzkumu	plk. Ivan Bačina
17. samostatná skupina	plk. Ing. Pavel Stohr
Úsek operativního průzkumu	
5. oddělení	plk. Ing. Otakar Pěch
6. oddělení	plk. Ing. Jiří Krejčí
7. oddělení	plk. Ing. František Volek
11. oddělení	plk. Jan Háleček
16. oddělení	plk. Ing. Miloslav Vlaštůvka
20. oddělení	plk. Ing. Jiří Písklák
22. oddělení	plk. Ing. Stanislav Kamarád
24. oddělení	plk. Ing. Vladimír Krejčí
26. oddělení	plk. Ing. Miroslav Krejčí
78. radiové středisko zvláštního určení	plk. Ing. Peter Jedinák
Spojovací uzel ZS/GŠ	plk. Ing. Karol Janoušek
10. samostatná skupina	pplk. Stanislav Hájek

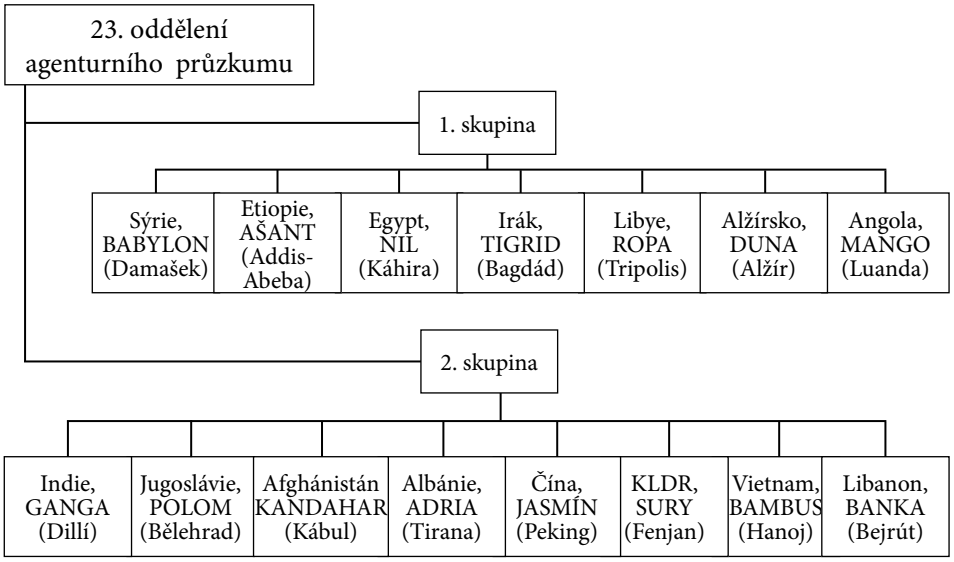
PŘÍLOHA 2

Graf struktury 2. oddělení agenturního průzkumu

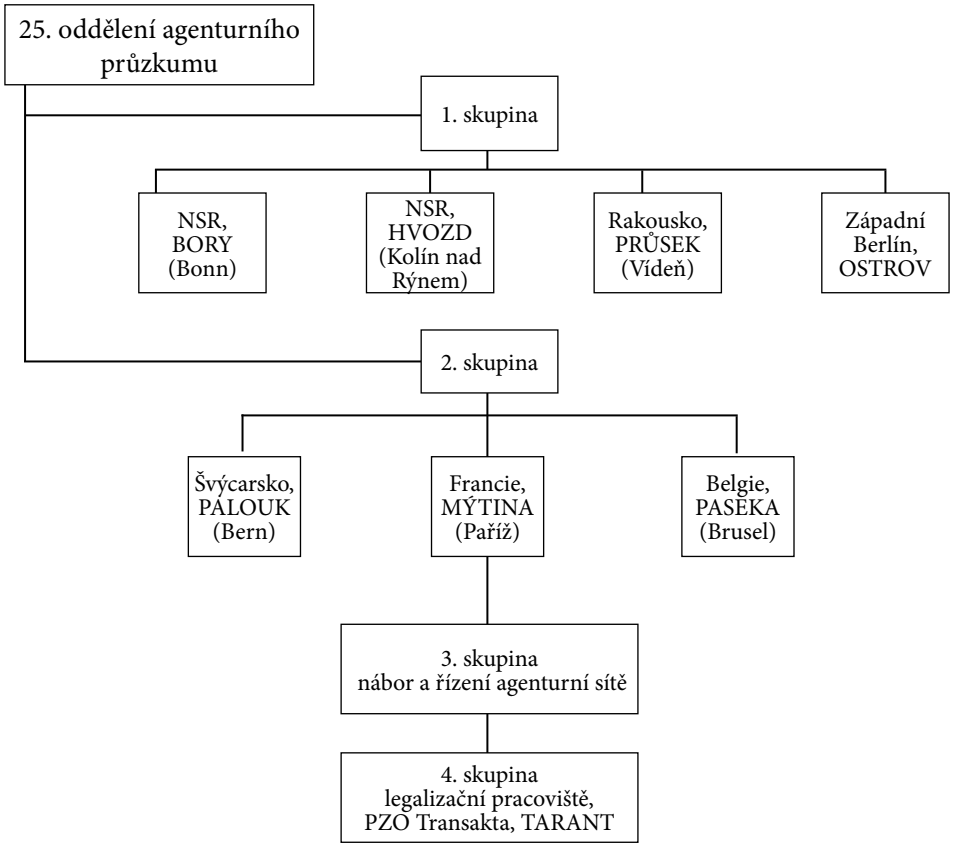
PŘÍLOHA 3

Graf struktury 23. oddělení agenturního průzkumu

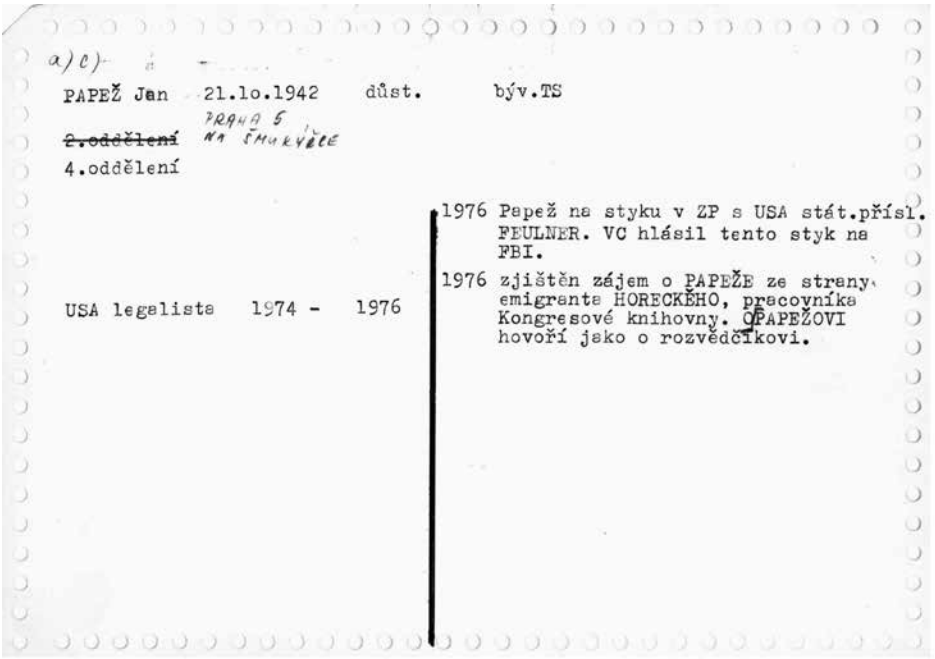
PŘÍLOHA 4

Graf struktury 25. oddělení agenturního průzkumu

PŘÍLOHA 5a

Karty příslušníků ZS/GŠ z objektového sv. VKR B-909 (ukázky)

a) c)

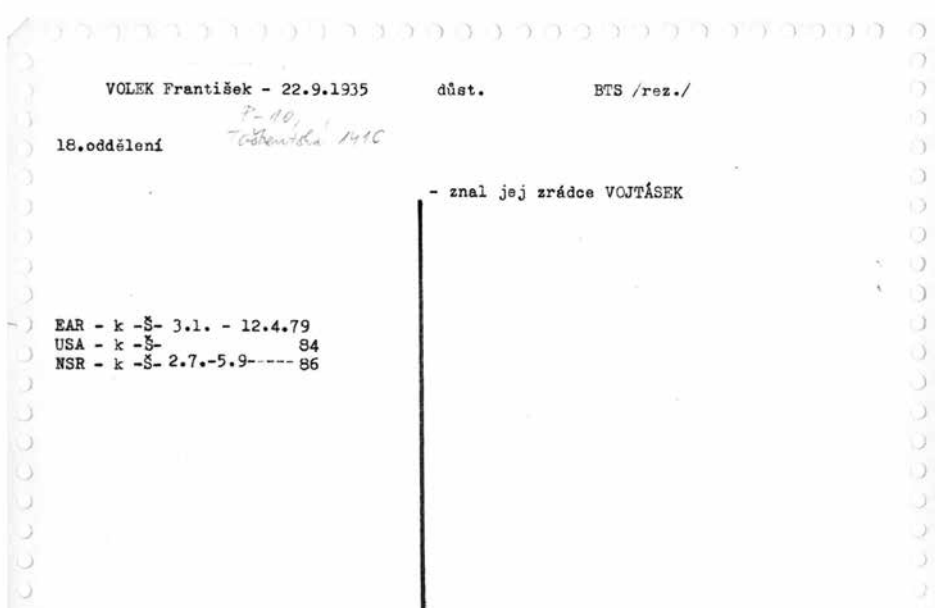
PAPEŽ Jan 21.lo.1942 důst. býv.TS

~~2.oddělení~~ PRAHA 6 NA ŠMUKÝŘCE
4.oddělení

USA legalista 1974 - 1976

1976 Papež na styku v ZP s USA stát.přísl. FEULNER. VC hlásil tento styk na FBI.

1976 zjištěn zájem o PAPEŽE ze strany emigranta HORECKÉHO, pracovníka Kongresové knihovny. O PAPEŽOVI hovoří jako o rozvědčíkovi.

VOLEK František - 22.9.1935 důst. BTS /rez./

P-10, Čabelická 141C
18.oddělení

- znal jej zrádce VOJTÁSEK

EAR - k -Š- 3.1. - 12.4.79
USA - k -Š- 84
NSR - k -Š- 2.7.-5.9---- 86

PŘÍLOHA 5b

BAČINA Ivan 25.5.1943 důst. TS

P-10

25.oddělení Tuchomatská 1716

Znal SP ZS Šimka, zpravodaje ČTK, který v únoru 1977 emigroval .
Byl v tisku NSR zveřejněn jako čs.špion.

NSR legalista 1.12.74-14.4.78
SSSR školení 1.7.80-28.8.80
Paříž - k - 17.9.84-22.9.84
Vídeň - k - 1.11.-2.11.85
NSR - k - 8.12.-14.12.85
Vídeň - k - 30.4.-1.5.86
Vídeň - k - 16.-20.6.86
Vídeň - k - 4.-6.7.86
Brusel - k - 16.-20.6.87
Švýcarsko k - 7.-12.9.87

STOHR Pavel - 29.6.1941 důst. TS

P-10,

17.ssk. Ucbecha 1

- ve SPIEGLU byl označen za osobu, která se zajímá o embargované zboží

NSR - leg. FMZO - 28.7.78 - 15.8.83

PŘÍLOHA 5c

UHEREC Vojtěch - 8.3.1938 důst. 82-86 TS

Pha-10
25.oddělení Tatranská 1413

HOLANDSKO - leg. 27.4.72-2.2.78
RAKOUSKO - leg. 31.3.80- 24.6.83

ZUZAŇÁK Josef - 5.12.1932 důst.

P-10,
2.oddělení Tatranská 1420

- v době zařazení v Belgii došlo k rozkrytí legalizace /zřejmě/ spolupracovníkem ŽÁDNÍKEM Z té doby se znali s pracovnicí OBO HLAVÁČOVOU která v roce 1974 emigrovala a od té doby občas kontaktuje tlf. nebo písemně manželku Zuz.

Řecko - k - leg.FMZO - 28.8. -25.9.66
RSR - k - 12. - 24.6.67
SSSR - k - 30.6.67 - 14.7.67
NSR - k - 12. - 23.2.68
Belgie- k - 11.6. - 6.8.68
Belgie - k -16. - 26.6.69
Belgie- k - 16.7. - 2.8.69
Belgie - leg. FMZO - 1.10.69 - 14.8.71
Alžír - k - 11.- 18.9.84
Švédsko - k - 14. - 18.10.85
Vídeň - k - 29.11. - 3.12.85
Španělsko,Portugalsko -10.4. - 17.4. 86
Alžír - k - 16.9. - 23. 9.--- 86
Vídeň - k - 14. - 17.5.87
Finsko - k - 7. - 14.9.87

Poslední mrtvý vojskové ochrany státních hranic

Pavel Vaněk

Na problematiku střežení státní hranice a pokusů o její překonání mezi lety 1948–1989 obvykle nahlížíme prizmatem vývoje společenských změn, ve kterém vystupuje tzv. zakladatelské období komunistického režimu a rok 1968. Jelikož na přelomu let 1950/1951 bylo zahájeno vojskové střežení státní hranice, když Pohraniční stráž (PS) převzala pět pluků československé armády a její počty skokově narostly z dosavadních cca 6100 na více než 17 000 mužů, je možný také pohled vycházející z organizace ochrany státní hranice. V tom případě zde máme úseky vymezené počátkem vojskového střežení hranice, ukončení užívání elektrického proudu v drátěných zátarasech a podřízení Pohraniční stráže rezortu obrany a konečně převedení PS k Federálnímu ministerstvu vnitra, tj. období 1948–1950, 1951–1966, 1966–1972, 1973–1989 (1990). Jelikož 15. května 1989 byl zabit poslední člověk na československé státní hranici s tzv. kapitalistickými zeměmi, který se ji pokoušel bez platných dokladů překonat, devítiletý Kevin Strecker,[1] můžeme se pokusit v souvislosti s tématem příspěvku charakterizovat období 1948–1989 také podle počtu obětí z řad uprchlíků, resp. „narušitelů".

Vycházíme-li ze zjištění Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV), pak je prokazatelně zjištěno, že na hranicích s Rakouskem a Německem přišlo o život 279 osob.[2] Tato úmrtí však nejsou rozvržena rovnoměrně v čase.

Období	2/1948–1950	1951–1955	1956–1960	1961–1965	1966–1970	1971–1975	1976–1980	1981–1985	1986–1989
Oběti	63	92	54	39	8	6	9	4	4

V případě dvou prvních časových úseků lze hovořit o tom, že existuje závislost počtu usmrcených osob na vlně přechodů, která se vzedmula po únoru 1948 (průměr je zhruba 20 úmrtí ročně). Mezi obdobími je však rozdíl. Vzhledem k množství přechodů je číslo v prvním období spíše svědectvím o větší úspěšnosti uprchlíků, v případě druhého období zase ukazuje na postupně se zvyšující úspěšnost střežení hranice pohraničníky. Další období (1956–1960) reflektuje pokles vlny přechodů při vysoké úspěšnosti systému střežení státní hranice.

1 Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS) Brno-Kanice, fond (dále jen f.) 2357/HS PS OSH – Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, přír. č. 161/K3-2007, bal. 35. Denní hlášení z 16. 5. 1989.

2 Úmrtí osob mezi 25. 2. 1948 a 17. 11. 1989, která se podařilo jmenovitě ztotožnit; dalších 46 je pravděpodobných. Viz PULEC, Martin: *Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989*. In: *Sešity ÚDV č. 13*. Praha 2006.

Důležité je srovnání první poloviny s druhou polovinou šedesátých let, v níž došlo k poklesu na jednu pětinu až čtvrtinu zabitých. Rok 1965 je nepochybně v tomto směru mezníkem. Na jeho konci dochází k ukončení používání elektrického proudu o vysokém napětí. Do roku 1965 přišlo prokazatelně o život 248 osob, z toho v období 1961–1965 to bylo 39 osob a z nich 34 zahynulo následkem zasažení elektrickým proudem v drátěném zátarasu.[3] Následující pětiletí zaznamenávají počty úmrtí zhruba na stejné úrovni. V jejich množstvích se neprojevily ani dočasná špička pokusů o přechod státní hranice ze strany československých občanů po srpnové invazi roku 1968,[4] ani pozvolný růst pokusů o emigraci občanů Polska a ani to, že po odeznění „špičky" po-srpnových pokusů ze strany československých občanů se musí PS vážně zabývat pokusy občanů Německé demokratické republiky (NDR). Počátek výstavby Berlínské zdi v srpnu 1961 byl sice důležitým impulsem pro přesměrování přechodů východoněmeckých uprchlíků, avšak na československo-východoněmecké hranici se to v bezprostředně následujících měsících, jak nasvědčují předběžné výzkumy, neprojevilo. Aktivita východoněmeckých občanů začala vzrůstat až v následujících letech (i vlivem ukončení střežení československé hranice s NDR Pohraniční stráží v roce 1966).[5] Záhy ji ovšem překonala vzpomenutá vlna československých občanů po srpnu 1968. Jako závažnou ji rezort vnitra, a tím také PS, začaly pociťovat po roce 1972. Od 15. ledna 1972 mohli totiž občané NDR přicestovat do Československa pouze na občanský průkaz svého státu.[6]

Na konci osmdesátých let byli uprchlíci z NDR pro Pohraniční stráž obtížným protivníkem. Obecně byli občané NDR, kteří se pokoušeli přejít hranici, hodnoceni velením PS jako nejcílevědomější skupina (srovnáním s československými občany a Poláky). Bylo konstatováno, že převážně jsou věkem do třiceti let, fyzicky zdatní, nebojácní, dokonce agresivní a urputní. Rozhodnutí uskutečnit přechod za každou cenu. Zpravidla využívali vlastní dopravu a také praktické návody ze západoněmeckého rozhlasu a televize, jakož i styk s osobami, které se již o přechod hranice pokusily. Velení PS hovořilo také o jejich dobré výbavě. Mívali u sebe mapu, náčrty, kleště a překonávali hranici bez ohledu na zranění. Máme-li podíl občanů NDR kvantifikovat, tak kupříkladu pěšky se na státní hranici s Bavorskem v roce 1988 vydalo 588 osob, z toho 530 jich

3 Viz PULEC, Martin: *Seznamy osob usmrcených na státních hranicích …*

4 Pohraniční stráž udávala: Rok 1966 zadrženo 487 osob, nezadrženo 51. Rok 1967 zadrženo 637 osob, nezadrženo 66. Rok 1968 zadrženo 1944 osob, nezadrženo 286. Rok 1969 zadrženo 1723 osob, nezadrženo 192. Rok 1970 zadrženo 1132 osob, nezadrženo 126. Rok 1971 (do 30. 10.) zadrženo 1021 osob, nezadrženo 100 osob.

Viz ABS Brno-Kanice, f. 2358 – Vojenská rada HS PS OSH, inv. j. 116, čj. 001010/71-20/23 z 12. 11. 1971, Doklad velitele PS o plnění úkolů, stavu vojska, materiálního a technického zabezpečení, s. 12.

5 Vojskové střežení hranice s NDR bylo ukončeno k 1. 4. 1966. Srov. ABS Brno-Kanice, f. 2357/VPS, k. 323. O reakci velitelství PS na turistiku občanů NDR v pohraničí viz tamtéž, k. 350, rok 1967.

6 ABS, Rozkaz ministra vnitra č. 4 z 25. 1. 1972.

bylo z NDR (90 %).[7] Je třeba také říci, že od roku 1976 do roku 1989 bylo 7 obětí z řad občanů NDR (z celkového počtu 17 obětí tohoto období).[8]

Způsob střežení západoněmecké a rakouské hranice Pohraniční stráží v roce 1989 byl více než dvacet let založen na využívání slaboproudé signalizace v drátěném zátarasu. Signální stěna, jak se tomuto zátarasu říkalo, byla stavěna co nejdále od státní hranice v hraničním pásmu a pohraničníci tak měli mít čas uprchlíkovi nadběhnout, tj. počkat si na něj před státní hranicí. Taktika jednotky PS po zjištění signálu z drátěného zátarasu spočívala ve vyslání hlídky na toto místo (s terénním vozem, psem a radiostanicí), aby mohla zahájit pronásledování uprchlíka. Současně měli být před státní hranici dopraveni pohraničníci, kteří měli uprchlíka zadržet, pokud by ho pronásledovací skupina nedostihla. Času v tomto případě neměli pohraničníci nazbyt, proto stavěli své hlídky co nejdále před drátěný zátaras a od konce sedmdesátých let dokonce vysílali do týlu úseku pohraniční hlídku-pátrače, tj. vojáky základní služby v občanském oděvu. Rovněž také využívali informace získané zpravodajskou cestou. V exponovaných místech byly na trase signální stěny rozmístěny ještě dodatečné zátarasy, světelné bariéry, případně kotce samostatně útočících psů.[9]

V tomto kontextu tedy pohlížejme na Kevinův případ. Dne 15. května 1989 najela Volha 24 řízená Uwe Hanselem (1959) do signální závory. Byla půl hodina před půlnicí. Události předcházelo poměrně dlouhé putování. Dne 11. května přijeli přes Cínovec. Vozidlo řídil Uwe Hansel, ve voze byla dále jeho družka Heidrun Strecker (1960) se svými čtyřmi dětmi – Marcem (1979), Kevinem (1980), Stevnem (1985) a Dustym (1987). Spolu s nimi jel ve voze také Uweho mladší nevlastní bratr Mirko Röwer (1963), který se na cestě finančně podílel penězi z prodeje svého vozidla a který měl největší zájem přejít hranici. Jeli s vypůjčeným obytným přívěsem. Následujícího dne navštívili Prahu, poté přespali u Karlových Varů a 14. května se ubytovali v autokempu Babylon u Domažlic, který ležel poblíž silnice na Českou Kubici a Folmavu. Zde se pokusili provést průzkum, protože chtěli vidět, jak vypadá hraniční závora na Folmavě. To se jim nepodařilo. Navíc, když se přiblížili k hraničnímu pásmu, tak je pohraničníci legitimovali. Pravděpodobně se i kvůli dětem pohybovali pomalu, takže nedosáhli potřebného cíle. Nicméně se dohodli, že následujícího dne se pokusí přejet hranici. Folmava vypadla z výběru, proto se pokusili zmapovat situaci na Železné Rudě, ale ani tam se jim nepodařilo zahlédnout závoru. Potom se rozhodli, že se pokusí přejet přes Strážný (obr. 1), neboť se jim zdálo, že je tam minimální provoz. Následující část dne strávili jízdou po jižních Čechách, mj. aby se děti prospaly. Byli v Českých Budějovicích, Strakonicích a Vimperku. Prostě jako normální turisté.[10]

7 ABS Brno-Kanice, f. 2358, inv. j. 1002.

8 Viz PULEC, Martin: *Seznamy osob usmrcených na státních hranicích…*

9 Srov. PULEC, Martin: *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek.* In: *Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 13.* Praha 2006, s. 68n. VANĚK, Pavel: *Nástin organizačního vývoje 5. brigády Pohraniční stráže Cheb v letech 1951–1990.* In: *Sborník Archivu Ministerstva vnitra 3.* Praha 2005, s. 267–290.

10 ABS, f. Vyšetřovací spisy – České Budějovice, arch. č. V-5600. Následný text podle téhož materiálu.

Pozdě večer se vydali na hranici. Jeli přes osadu Hliniště na hranici hraničního pásma, kde je stavěla červeným světlem hlídka 10. roty Dolní Silnice. Toto ignorovali. Hlídka následně podala hlášení na rotu, odtud šlo upozornění hlídce u signální závory. Hlídka u signální závory tedy byla již vyrozuměna o tom, že ve voze jsou pravděpodobně tři osoby a stavěla je zhruba stejně jako hlídka předešlá – červeným světlem. Řidič opět nereagoval a zvýšil rychlost odhadem na 100 km/hod. Narazil do závory. Nárazem byla utržena střecha Volhy a vozidlo se po téměř sto metrech ocitlo pravými koly v příkopu a zastavilo se. Průjezd měl ovšem fatální následky. Šokovaná posádka vyběhla z auta a snažila se utéci. Hlídka u signální závory vypálila několik ran ve třech-čtyřech dávkách na výstrahu a druhý člen informoval jednak velitelství roty, jednak podal signál na oddělení pasové kontroly. Poté se hlídka přesunula na místo, kde stálo auto.

Pokus tak ztroskotal už na první překážce, kterou byla signální závora. Když později uprchlíci uváděli u výslechu, proč se rozhodli pro přechod autem, vypověděli , že to bylo na základě hlášení západoberlínského rádia o jednom trabantu, který podjel hraniční závoru, přičemž mu byla utržena střecha. Předpokládali však, že závora je plastová, nejvýše dřevěná. Jejich jediným bezpečnostním opatřením tedy bylo, že se všichni snažili sklonit co nejníže, aby je závora nezasáhla. Uwe se skrčil pod volant, Mirko Röwer na zem před sedadlo, děti a Heidrun leželi na sedadlech vzadu. To se právě stalo osudné Kevinovi. Závora byla z dvaceticentimetrové silnostěnné trubky. Otevírala se nikoli zvednutím, ale vodorovně ve čtvrtkruhu směrem do vnitrozemí. Byla ukotvena v železobetonových blocích a tento způsob nedával šanci, že by mohla být nadzvednuta osobním autem. Při odtrhávání střechy došlo k tomu, že se vytrhla od prvního a druhého sloupku. Zadní sloupek byl oddělen i se střechou. Přitom se narušilo šasi vozidla před zadními koly. (Domnívám se, že v důsledku tlaku odtrhávané střechy na zadní část auta.) Volha měla poměrně velký převis karoserie za zadními koly, který mohl působit jako páka – se středem nad zadním kolem – na „zlomení" podvozku před zadními koly, právě tam, kde jsou zadní sedadla. Tím se stalo, že se zadní sedadla nadzvedla směrem k závoře a osoby vzadu byly vystaveny většímu riziku poranění. Jedno z dětí bylo zraněno, Heidrun Strecker také, a nárazem do hlavy o závoru byl zabit devítiletý Kevin Strecker. Bezprostředně po zastavení vozidla se dezorientovaní uprchlíci snažili opustit vozidlo a utíkali směrem ke hranici. Přitom nebyli všichni. Kromě Kevina se ve tmě ztratil i druhý starší syn. Ten byl posléze nalezen u signální stěny hlídkou, která z něj dostala informace, kolik je celkem uprchlíků a kdo jsou. Uprchlíci včetně obou nejmladších dětí mezitím dosáhli lesa a při postupu se dostali k mýtině, na níž uviděli vojáky. Proto v lese zalehli, přikryti dekou. Zhruba po hodině byli objeveni pohraničníky a zadrženi. Paradoxní je, že je nezjistil pes, kterého s sebou pohraničníci měli, ale prozradil pláč dítěte.

Stíháni za přechod byli pouze Uwe Hansel a Mirko Röwer. Státní bezpečnost jejich vyšetřování skončila 16. června 1989 návrhem prokurátorovi, aby byli předáni bezpečnostním orgánům NDR. To, že Heidrun Strecker vypovídala v případu pouze jako svědek, mohlo být zpříčiněno právě úmrtím jejího syna Kevina. Byla vyhoštěna s dětmi již 23. května 1989.

Uprchlíci měli jen minimální naději na přechod hranice. Po překonání závory nebylo auto pojízdné a k hranici to bylo nejméně kilometr vzdušnou čarou, navíc s dětmi. Z chování pohraničníků je zřejmé, že se jim podařilo zaujmout clonu mezi uprchlíky a státní hranicí. Rota Dolní Silnice 7. brigády PS Sušice totiž byla jednou z těch, jejichž stanoviště se nacházela v prostoru mezi „dráty" a státní hranicí. Na vytváření clony po překonání signální stěny nebylo třeba pohraničníky nikam vozit. Z dopisu Uweho Hansela adresovaného matce, který zadržela vězeňská služba, vyplývá, že si nebyli vědomi opatření na státní hranici, že nepočítali s ohrožením života a že si neuvědomili, že životy blízkých jsou důležitější.

Paralela s případem Saurien – Manikovski je jen částečná. Občanům NDR, Saurienovi s Manikovskym, se podařilo na přechodu Petržalka projet signální závorou, když se otevřela pro jiné auto a střechu jim u jejich Lady 1600 uřízla „až" bezpečnostní závora před státní hranicí s Rakouskem.[11] Hansel a spol. o druhé závoře na samé hranici nevěděli nic.

Lze se ptát, zda to byl typický pokus o přejezd státní hranice. Podle zpráv Hlavní správy PS a ochrany státních hranic počítali pohraničníci spíše s tím, že občané NDR, budou-li ke svému pokusu volit hraniční přechod, tak se pokusí přejít ve spolupráci s občany NSR nebo s využitím dokladů jiných osob či s pozměněnými doklady. Případně s využitím informací od jiných osob, které se o přechod již dříve pokoušely.[12]

To, že se Uwe Hansel a spol. pokoušeli přejít v takto velké skupině, je sice od počátku handicapovalo, ale při zvolení jiného způsobu a lepší přípravě nemuselo být fatální. Zrovna den předtím (14. května 1989) prošla v úseku stejné brigády poblíž (v úseku 9. roty Žďárek) rodina východoněmeckých státních příslušníků se dvěma dětmi. Trabant odstavili u autokempu Zahrádky (u Vltavy – prostor Lenora, Borová Lada), což byla lokalita s větším pohybem osob, vodácky využívaná. Vojákovi PS v civilním oblečení (pohraniční hlídka-pátrač) se zdálo vozidlo podezřelé. Bylo to cca 250 metrů od hraničního pásma, a proto podal signál na rotu. Přišla prověřovací hlídka, avšak nic nezjistila, neboť u auta nikdo nebyl. Proto velitel 8. roty nařídil provedení zakrytí (tj. clony) na signální stěně. Velitel pohraničního praporu poté, co mu bylo hlášeno zakrytí úseku 8. roty, nařídil také zakrytí v úseku 9. roty. Obě akce však nebyly úspěšné. Rodina měla na své straně i štěstí: její východisko bylo v hloubce úseku 8. roty, signální stěnu ovšem překonala v úseku 9. roty. Proto také 8. rota nezjistila žádné stopy na signální stěně. Teprve při průzkumu signální stěny důstojníkem bylo zjištěno podhrabání – ovšem v úseku sousední, 9. roty Žďárek. Občané NDR byli tedy rychlejší.[13]

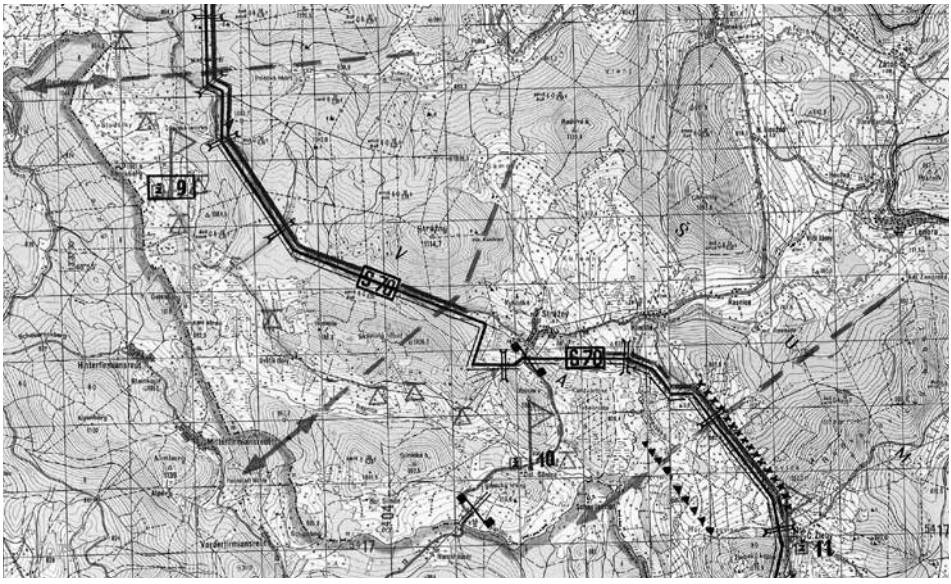
11 ABS Brno-Kanice f. 2357/HS PS OSH, přír. č. 161/K3-2007, bal. 35. Přes signální závoru projelo auto současně s již odbavenými vozy. Pak narazilo do zabezpečovací závory, která Ladě odřízla střechu. Auto setrvačností ujelo ještě 50 metrů na území Rakouska, kde narazilo do sto-žáru osvětlení. Peter Saurien (22 let) náraz nepřežil. Jeho společník Tobias Manikovski vyvázl se zraněním. Denní hlášení z 21. 4. 1989.

12 Srov. ABS, f. 2358, inv. j. 1002.

13 ABS-Kanice, f. 2357/HS PS OSH, přír. č. 161/K3-2007, bal. 35. Denní hlášení z 14. 5. 1989. Zpráva o případu ABS Brno-Kanice, f. 2343-7. brigáda PS Sušice, inv. j. 874, čj. OSH-0479 ze 7. 7. 1989.

Poznamenejme, že ani v případě včasné reakce nebyly některé roty schopny uprchlíky po signálu ze signální stěny dostihnout. Souviselo to i s tím, že někdy časy (reakce na signál a vytvoření clony před státní hranicí) nevycházely z reálných možností přesunout pohraničníky z budovy roty. Navíc od některých incidentů v osmdesátých letech, a zejména od zastřelení Johanna Dicka v září 1986 na území cizího státu,[14] byla PS při operacích mezi trasou ženijnětechnického zabezpečení a státní hranicí poměrně opatrná.

Příběh tragické smrti Kevina Streckera nám i dnes klade důležité otázky: do jaké míry můžeme rozhodovat za své děti, do jaké míry má osobní svoboda přednost před životem jiného člověka. Jsou o to naléhavější, že za dva měsíce objevili občané NDR možnost vycestovat do Západního Německa přes Maďarsko…

Obr. 1 Situace v prostoru hraničního přechodu Strážný. Na trase signální stěny a před hranicí jsou vyznačeny obě závory. Mezi stěnou a hranicí je zakresleno stanoviště 10. roty Dolní Silnice. (ABS, f. 2357/HS PS OSH, přír. č. 161/K3-2007, bal. 437, rok 1980)

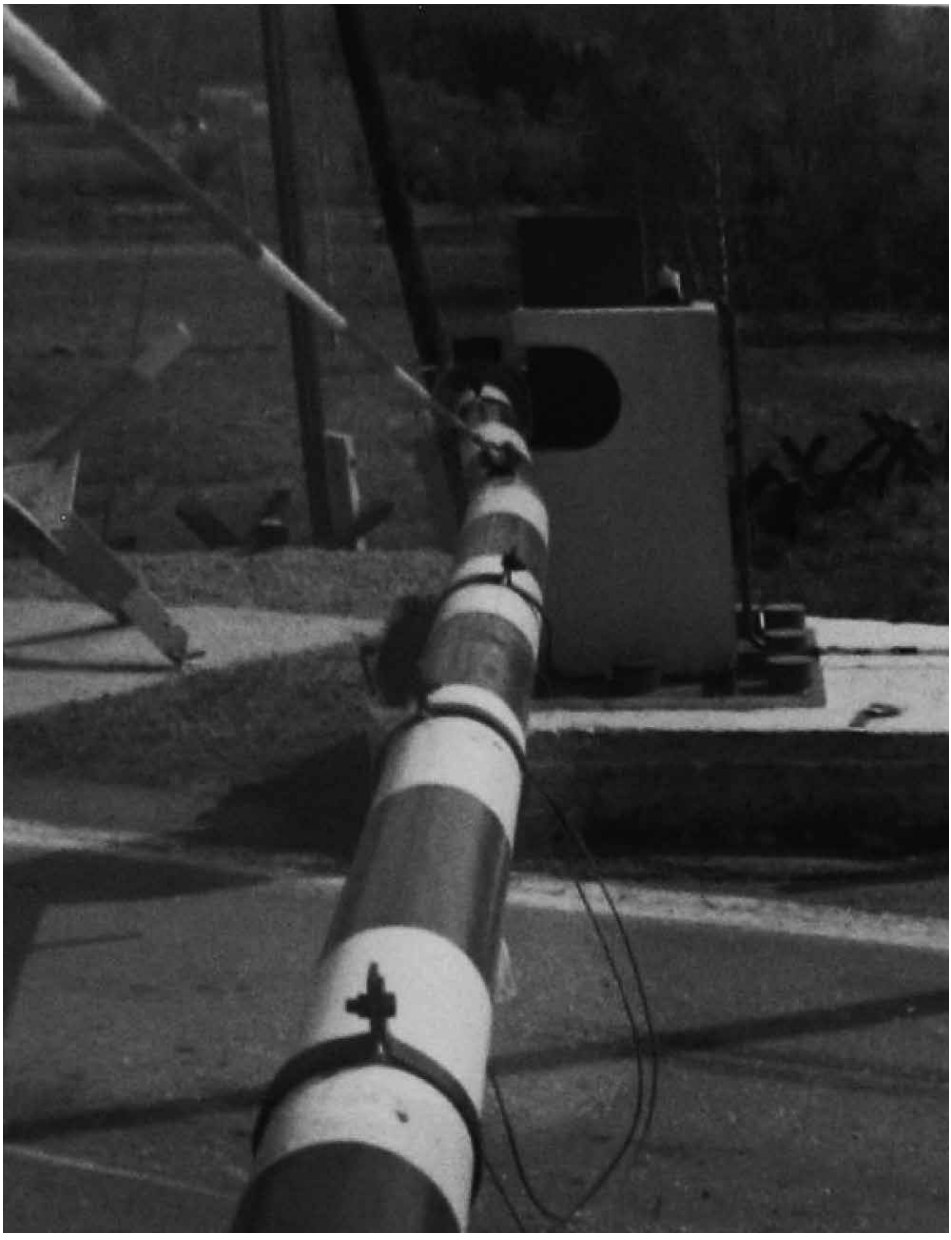
14 V úseku 16. roty Branka 5. brigády PS Cheb se pokusili 18. září 1986 přejít hranici dva Poláci. Skupina pohraničníků, která je na základě zjištěné výstrahy začala pronásledovat, je dostala na dohled pouze na okamžik. Pohraničníci se dostali na hranici, jíž si údajně nevšimli, a pokoušeli se zastavit osobu, která nereagovala na jejich výzvy k zastavení a pokoušela se uniknout. Následovala střelba, při níž pohraničníci vstoupili na území Západního Německa. Muž, v němž byl zjištěn západoněmecký občan Johann Dick, na následky střelného poranění zemřel. Z dvojice polských občanů se jednomu podařilo hranici překonat. Viz např. ABS Brno-Kanice, f. 2342 – 5. brigáda PS Cheb, pohraniční kniha roty Branka, rok 1986. Případ byl publicisticky zpracován: NAVARA, Luděk: *Příběhy železné opony*. Brno 2004, s. 156–167.

Obr. 2 Závora u signální stěny. Vpravo odtržená střecha. V pozadí vlevo poškozená Volha.
(ABS, f. Vyšetřovací spisy – České Budějovice, arch. č. V-5600)

Obr. 3 Poškozená Volha po projetí pod závorou.
(ABS, f. Vyšetřovací spisy – České Budějovice, arch. č. V-5600)

Obr. 4 Detail poškozené závory.
(ABS, f. Vyšetřovací spisy – České Budějovice, arch. č. V-5600)

Demonstrace v roce 1989 z pohledu Veřejné bezpečnosti a polská inspirace Pohotovostního pluku VB ČSR[1]

Josef Vávra

Události předcházející pádu komunistického režimu v našich zemích stále patří mezi badatelsky i společensky oblíbená a zajímavá témata. Díky práci historiků i novinářů jsou již známé pohledy na poslední měsíce existence socialistického Československa jak Státní bezpečnosti, tak zástupců disentu.[2] Stranou zájmu však většinou stojí role Veřejné bezpečnosti (VB) a její hodnocení událostí roku 1989. Tato studie se pokouší provést sondu do pohledu veřejnobezpečnostních sil na tuto problematiku.

Nastiňme nejprve obecný rámec situace. Až do poloviny roku 1988 byla vnitřní bezpečnostní situace Československa z pohledu komunistického režimu považována za poměrně klidnou. Aktivity disentu se omezovaly převážně na letákové akce a budování informačních kanálů, ale nedocházelo k pořádání akcí, do nichž by se zapojil větší počet lidí (zejména ve formě pochodů či demonstrací). Změnu tohoto stavu signalizovaly akce, které se navázaly na „citlivá" výročí – 21. srpna a 28. října, na nichž se sešlo několik tisíc lidí vyjadřujících nesouhlas s politikou KSČ, což donutilo bezpečnostní složky použít i technické prostředky (vodní děla, obrněné transportéry) k rozehnání shromáždění. Přeměna aktivit disentu z konspiračních na konfrontační byla pro režim do jisté míry nepříjemnou novinkou, ačkoliv měl k dispozici informace o zesílení protirežimních aktivit jak ze zahraničí, tak i v disentu.[3] V reakci na to byla

1 Studie byla přednesena jako příspěvek na konferenci „Bezpečnostní složky a pád komunistického režimu" konané ve dnech 11.–12. listopadu 2009 v Praze.

2 Např. PITHART, Petr: *Devětaosmdesátý: vzpomínky a přemýšlení: krédo.* Praha 2009; SUK, Jiří et al.: *Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985–1990.* Sešity Ústavu pro soudobé dějiny č. 33, 1999; SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce – Aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize (Od listopadu 1989 do června 1990)*. Český Těšín 2003; ŽÁČEK, Pavel: *Operační štáby generála Lorence v letech 1988–1989: Krizový management FMV v akci*. In: *Securitas Imperii 4*, Praha 1998, s. 7–62; *Listopad ´89 z pohledu StB*. In: *Securitas Imperii 5*, Praha 1999, s. 191–220; *Denní situační zprávy StB.* In: *Securitas Imperii 6*, Praha 2000.

3 Např. dokument z provenience Oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ z Archivu bezpečnostních složek (dále jen ABS), přír. č. 2478/94, bal. 24, Hlavní tendence a zaměření buržoazní propagandy v roce 1988, čj. 1-IV/VP/89 nebo zpráva předložená federálním ministrem vnitra Vratislavem Vajnarem 23. září 1988 předsednictvu ÚV KSČ (SUK, Jiří et al.: *Chronologie zániku komunistického režimu,* s. 39).

urychleně přijata opatření, která měla umožnit se s novou situací vyrovnat.[4] Další demonstrace, která se konala ke Dni lidských práv 10. prosince 1988 v Praze, byla sice povolena, ale místo jejího konání bylo úřady přesunuto z Václavského náměstí na Škroupovo a obě „hlavní" pražská náměstí (tj. Václavské a Staroměstské) byla důkladně střežena VB, aby nedošlo k přenesení demonstrace do citlivé oblasti historického centra Prahy.[5]

Vlastním jádrem zaměření této statě bude hodnocení zásahů veřejnobezpečnostních složek vůči demonstracím v Praze od ledna do počátku listopadu 1989 z pohledu v nich zúčastněných útvarů VB.[6] Ještě před vlastním rozborem hodnocení působení bezpečnostních složek je třeba osvětlit, proč se článek zaměřuje pouze na demonstrace, které proběhly v Praze. Bezpečnostní složky i vedení KSČ považovaly události v Praze za klíčové pro celkový vývoj v ČSSR a soustředily sem také největší pozornost a síly represivního aparátu. Průběh protirežimních vystoupení v průběhu roku 1989 jim dal zcela za pravdu. Autor se pokusil shrnout demonstrace proběhlé od ledna do 16. listopadu 1989 na území ČSR do dvou grafů – podle jejich počtu a podle celkového počtu lidí, kteří se jich zúčastnili (obr. 1, 2).[7] Na nich lze jasně vidět, že Praha a události v ní měly skutečně naprosto zásadní význam pro dění v celé republice v obou sledovaných aspektech.

K první demonstraci a střetu mocenských složek s lidmi v roce 1989 došlo dne 15. ledna. Režim si byl vědom aktivit disentu, který chtěl využít výročí protestního upálení Jana Palacha a na období 15.–22. ledna chystal sérii vystoupení.[8] K jejich

4 Jako reakci na srpnové nepokoje přijal 20. 10. 1988 Národní výbor hl. města Prahy vyhlášku o doplnění zásad ochrany památek (č. usnesení 10/6/P), která v centru Prahy umožňovala pořádat hromadné společenské akce pouze organizacím sdruženým v Národní frontě. Krajská správa Sboru národní bezpečnosti (dále jen KS SNB) Prahy a Středočeského kraje na základě zkušeností s těmito demonstracemi volala po užší spolupráci s mimopražskými KS SNB při zpravodajských a preventivních opatřeních (polovina účastníků demonstrací měla totiž mimopražské bydliště). Dále byla pociťována potřeba přepracovat typové plány zásahů v centru města vzhledem k velkému počtu obchodů, restaurací, složitému terénu, přítomnosti městské dopravy a značnému pohybu „nezainteresovaných" osob v tomto prostoru. Správa požadovala zvýšení počtu příslušníků Školního pohotovostního oddílu Městské správy VB (dále jen MS VB) Praha a Správy VB Praha, a dále vyčlenění jedné roty Pohotovostního pluku VB Ministerstva vnitra a životního prostředí ČSR (dále jen PP VB ČSR) denně k okamžitému použití v případě potřeby atd. (Viz ABS, přír. č. 2478/94, bal. 24, Vyhodnocení zkušeností z likvidace protispolečenského vystoupení dne 28. 10. 88 na Václavském a Staroměstském náměstí v Praze, čj. KS-0662/01-88).

5 Podrobněji viz ABS, přír. č. 2478/94, bal. 24, Informace o průběhu bezpečnostních opatření dne 10. 12. 1988, čj. KS-699/01-88.

6 Všechny dále zmíněné informace pocházejí z nezpracovaných dokumentů provenience MVŽP ČSR, Správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje, MS VB Praha a PP VB ČSR, uložených v ABS.

7 U druhého grafu není v případě Prahy zahrnuta demonstrace ze 17. 11. 1989, jinak by se zde uvedený počet osob zdvojnásobil.

8 Bezpečnostní složky znaly termíny a místa jednotlivých plánovaných shromáždění, hlavní organizátory a připravovaný program akcí; průběžně monitorovaly jejich přípravu. Ještě před započe-

zvládnutí bylo vyhlášeno Mimořádné bezpečnostní opatření[9] (dále jen MBO) PALACH. V těchto dnech došlo celkem k pěti střetům VB s demonstranty, při nichž zásahové jednotky použily také vodní děla a eskortní vozidla, která vyvážela demonstranty na vytypovaná místa za Prahou, kde je vysazovala. Dle hodnocení VB byla atmosféra na demonstracích napjatá, k čemuž přispívaly řádově tisíce přihlížejících občanů, kteří dodávali demonstrantům odvahu a ztěžovali zásahy pohotovostních jednotek. Celkově však hodnotily bezpečnostní složky své vystoupení poměrně kladně:

„Opatření na Václavském a Staroměstském náměstí bylo organizačně velmi dobře zvládnuto. Velmi dobře lze hodnotit součinnost s jednotkami LM[10] *a jejich samotnou účast při zákrocích proti účastníkům protispolečenského vystoupení, kdy příslušníci LM prokázali svou aktivitu a akceschopnost. […] Pozitivně lze rovněž hodnotit, že se podařilo včas izolovat hlavní organizátory protispolečenského vystoupení, a tak chyběla účastníkům vůdčí osobnost.*[11]

Velký počet účastníků demonstrací znamenal tedy komplikace pro zásahové složky a ukázal potřebu úpravy taktiky zásahů. V průběhu zásahu se vyskytlo hned několik taktických chyb, ale hlavní problém se ukazoval v potřebě nasazení velkého množství příslušníků na jednom místě, a zejména pak v jejich vybavení:

[…] pořádkové jednotky disponují nedostatečným technickým vybavením pro rychlou a účinnou likvidaci hromadných protispolečenských vystoupení. K vážnější situaci by mohlo dojít, kdyby se hromadná protispolečenská vystoupení vyskytla ve větším rozsahu nebo na několika místech současně, případně v krajských nebo jiných velkých městech, kde technické vybavení je ještě na nižší úrovni.[12]

Šlo především o nedostatek jednak přenosné spojovací techniky schopné zajistit průběžné spojení mezi jednotkami rozmístěnými na velké ploše, a jednak o záznamovou techniku pro zachycení průběhu zásahů, hlavních organizátorů a aktivistů na demonstracích – zejména směrové mikrofony, magnetofony, videokamery. Dále se objevila potřeba většího počtu ochranných štítů, granátometů, speciální automobilní techniky apod. Po provedené analýze měly být požadavky ministerstva vnitra v tomto směru specifikovány a uplatněny.[13]

Prorežimní oslavy „Vítězného února" proběhly roku 1989 bez očekávaných významnějších problémů a incidentů, takže další možnost demonstrace nastala protirežimní opozici dne 1. května. Operativním složkám se již předem podařilo získat informace

tím akcí, 10. ledna 1989, o tom všem informuje federální ministr vnitra František Kincl svého českého rezortního kolegu Václava Jirečka (ABS, přír. č. 2478/94, bal. 24, Informace o připravovaných akcích Charty 77 ve dnech 15. 1.–25. 1. 1989, čj. VO-006/01-89).

9 O povaze a typech MBO podrobněji viz ŽÁČEK, Pavel: *Operační štáby generála Lorence v letech 1988–1989: Krizový management FMV v akci*. Securitas Imperii 4, Praha 1998, s. 10–12.

10 Tj. Lidových milicí.

11 ABS, přír. č. 2478/94, bal. 24, Informace o průběhu bezpečnostního opatření ve dnech 13.–15. 1. 1989, čj. KS-40/01-89.

12 ABS, přír. č. 2478/94, bal. 24, Informace, čj. VO-41-6/01-89.

13 Otázka vybavení a posílení pohotovostních sil a PP VB byla posléze řešena i dále v průběhu roku, viz níže.

o připravované aktivitě disentu, bylo tedy znovu vyhlášeno MBO. Zásah proběhl k naprosté spokojenosti Bezpečnosti, když se skupinu demonstrantů podařilo izolovat od hlavního průvodu a posléze ji rozptýlit do okolí Václavského náměstí bez nutnosti použití „mírnějších prostředků". Pozitivně bylo hodnoceno, že se od počátku zdařilo zajistit operativní kontrolu nad většinou tzv. nepřátelských skupin, což umožnilo nejen získávat přehled o jejich záměrech, ale i včas provádět preventivní opatření. Nejúčinnější metodou se ukázala být izolace organizátorů protispolečenského vystoupení – absence organizátorů usnadnila zákrok SNB, neboť *„[…] shromážděná skupina bez svých vůdců postrádala agresivitu a nedokázala vyvolat davovou psychózu."*[14] Kritizováno bylo naopak provádění preventivních pohovorů, protože *„[…] ve většině případů šlo o zatvrzelé antisocialistické elementy, mající již s touto metodou dlouhodobé zkušenosti a nevzbuzuje v nich respekt."*[15]

Bylo rovněž poukazováno na chyby při provádění uzávěry Václavského náměstí, totiž na nevhodné a nerovnoměrné rozmístění zásahových oddílů kolem náměstí a přílišnou zdlouhavost a nerovnoměrnost zákroků. Při zásahu se negativně projevila také malá zkušenost velitelů při řízení vzniklých situací a chybné bylo i pozdní využití příslušníků Odboru zvláštního určení (dále jen OZU)[16]. Objevily se též nedostatky v dokumentaci činnosti předvedených osob a zásadní byly problémy s rádiovým kontaktem – všechny stanice byly totiž na jednom kanálu a docházelo k zahlušení; nadto řadě operativních příslušníků působících ve shromážděném davu chyběly radiostanice (byl jich nedostatek). Problémem pro operativní složky byla nemožnost tichého provozu radiostanic a z toho vyplývající jejich nevhodnost pro použití právě u operativních pracovníků v davu. Zmíněn byl i nedostatek eskortních vozidel pro zasahující síly.[17]

Městská správa VB Praha vypracovala na základě zkušeností s tímto květnovým zásahem návrh provádění zákroků při bezpečnostních opatření, a to ve třech základních variantách.

V první měli situaci řešit pouze příslušníci SNB vlastními silami, do plánu bezpečnostních opatření (dále jen BO) se měla zapracovat možnost dílčích uzávěr Václavského náměstí; jeho úplná uzávěra měla být řešena lépe rozmístěnými zálohami. Do zásahu měly být rovněž zapojeny úderné skupiny s takovou dotací sil, aby nebyl oslabován počet příslušníků v úseku, jak k tomu docházelo při minulých zásazích. Měl se proto stanovit potřebný počet příslušníků OZU s konkrétními úkoly a podřídit je po dobu zásahu velení MS VB. Správa také navrhovala zajistit dostatečný počet eskortních vozidel, včetně radiostanic (konstatován nedostatek Avií na S SNB Praha). S tím souvisí i nutnost rozdělit rádiovou síť do více kmitočtů pro zvětšení její

14 ABS, přír. č. 2654-2664/95, bal. 6, Vyhodnocení BO k zajištění klidu a veřejného pořádku v době příprav a průběhu oslav Svátku práce v roce 1989, čj. KS-0271/01-89, str. 4.

15 Tamtéž.

16 Jsou to příslušníci tzv. červených baretů, kteří se posléze nechvalně proslavili brutalitou při zásahu na Národní třídě 17. listopadu 1989.

17 Tamtéž, s. 8–9

kapacity, upravení současné radiotechniky pro odposlech na sluchadla a vybavení příslušníků operativy dostatečným množstvím radiostanic pro skrytý radioprovoz.

Druhá varianta zásahu předpokládala, že při potřebě většího počtu zasahujících sil měli být k silám SNB nasazeni také příslušníci Lidových milicí, kterým měli asistovat pořadatelé svolané akce. Jako předpoklad pro úspěšný zásah navrhovala MS VB dát do souladu rozdělení prostoru Václavského náměstí a s tím úkoly pro všechny složky, zajistit jednotné velení zúčastněných jednotek určenými styčnými pracovníky SNB, milicí a armády, přičemž v průběhu zásahu měly přejít součinnostní složky pod velení velitelů úseků SNB.

Nejtvrdší třetí varianta zásahu již předpokládala nutnost nasazení příslušníků Pohotovostního pluku VB s plným vybavením, včetně vodních děl a obrněných transportérů.[18]

Ministr vnitra ČSSR Kincl, po zkušenostech z těchto shromáždění a na základě zmíněného návrhu MS VB, nařídil zřizovat pro realizaci bezpečnostních opatření jednotný velící štáb, ve kterém by byly zastoupeny všechny zúčastněné síly, a provádět instruktáže pro velící i řadové příslušníky SNB, milicí a armády.[19]

Na počátku června se konalo šest shromáždění čítající několik desítek osob u čínského velvyslanectví, jako protest proti masakru na pekingském náměstí Nebeského klidu.Veřejná bezpečnost řešila tyto akce prováděním perlustrací účastníků, některé z nich také předvedla k podání vysvětlení na obvodní oddělení VB. Konec června a červenec byl pak ve znamení pravidelných shromáždění lidí ve Stromovce, kdy se pochodem protestovalo proti chystané stavbě rychlostní silnice přes Stromovku. Bezpečnost se většinou spokojila s monitorováním těchto akcí, jen několik nejaktivnějších organizátorů předvedla na oddělení.

Srpen přinášel již tradičně rizikové období výročí „internacionální pomoci" vojsk Varšavské smlouvy. Pro udržení klidu bylo vyhlášeno MBO SRPEN. Již od 17. srpna probíhaly perlustrace osob zdržujících se na Václavském náměstí, k hlavnímu střetu pak došlo 21. srpna, kdy pořádkové jednotky rozehnaly shromáždění asi tisícovky demonstrantů. Své působení bezpečnostní složky viděly zpětně ve velmi dobrém světle: „*Srpen je nelegálními strukturami hodnocen jako jejich prohra*",[20] praví zápis z jednání operačního štábu FMV dne 12. října. Velmi dobře byla hodnocena celá příprava MBO –byly provedeny součinnostní dohovory jednotlivých zúčastněných složek (vyjma vojsk MV a PS) a taktické porady. Operativní součásti provedly předem rozkladná opatření a izolovaly hlavní organizátory,[21] dále byla vedena ofenzivní

18 Tamtéž, s. 9–11.

19 ABS, přír. č. 2654-2664/95, bal. 6, Rozhodnutí ministra vnitra ČSSR k „Vyhodnocení BO k zajištění klidu a veřejného pořádku v době příprav a průběhu oslav Svátku práce v r. 1989", čj. KS-605/01-89.

20 ABS, přír. č. 2632-2653/95, bal. 107, Záznam z jednání operačního štábu FMV ze dne 12. 10. 1989, s. 7.

21 Hlavním organizátorům připravované akce byly oznámeny výstrahy a varování před účastí, popřípadě byli preventivně vzati do vazby (ABS, přír. č. 2676/95, bal. 2, Vyhodnocení souboru opatření, přijatých v období MBO k zajištění klidu a veřejného pořádku u příležitosti 21. výročí internacionální pomoci vojsk státu Varšavské smlouvy Československu, čj. OV-00124/S-89, s. 7).

propagandistická kampaň ve sdělovacích prostředcích a byl zamezen vstup občanům Maďarska, Polska a Itálie mířícím do Prahy na demonstraci.[22] Jako slabina se projevila malá znalost prostředí v krajích (demonstrací se znovu zúčastňovalo mnoho mimopražských). Další slabinou byla neúčinnost rozkladných opatření „operativců" působících v davu,[23] taktické chyby zasahujících pořádkových jednotek (zapříčinily nutnost dodatečných zásahů proti skupinám demonstrantů) a opětovné problémy s rádiovým kontaktem (všechny velitelské kanály byly na jedné frekvenci a došlo k jejímu přetížení).[24]

Začala také skřípat spolupráce PP VB a příslušníků Správy SNB Praha (dále jen Správy) – v okamžiku nástupu Pohotovostního pluku považovali příslušníci Správy svůj úkol za splněný a dále se v zákroku neangažovali.[25] Velitel PP VB proto ve svých připomínkách k bezpečnostnímu opatření žádal, aby pro příště síly Správy přecházely při zákrocích pohotovostních jednotek (PJ) do podřízenosti velitele PJ VB, a nadhodil také otázku vydání nových služebních předpisů pro PJ VB.[26] Za potřebné se považovalo přehodnotit některá ustanovení Nařízení ministra vnitra ČSSR 9/82 (Úkoly bezpečnostních složek při MBO), aby byla možnost využít sil Lidových milicí a Pohraniční stráže i při nižším stupni MBO.[27] Zmíněna byla také nutnost vhodného označení příslušníků OZU pro rozkladné opatření v davu, aby nedocházelo k jejich napadání zásahovými jednotkami, a dále nezbytnost zařadit radiostanice BOUŘE do výbavy PJ VB, neboť megafony a výstražná rozhlasová zařízení na autech SNB jsou již při tak velkém shromáždění lidí málo účinná.[28]

Pokus o další demonstraci (tzv. svatováclavskou bouři) se odehrál 28. září, kdy se skupina asi 200 lidí shromáždila na Václavském náměstí u sochy sv. Václava, a později ještě další před obchodním domem Družba, zpívala svatováclavských chorál a skandovala různá hesla. Obě skupiny byly rozrušovány perlustracemi a druhá pak rozptýlena zásahem pohotovostních sil VB. Nedošlo však k žádnému závažnému incidentu a VB hodnotila celou akci jako rychlou a účinnou.[29]

Posledním velkým protestním shromážděním před listopadem 1989 byla demonstrace dne 28. října 1989. Na Václavském náměstí se shromáždilo zhruba 3000 lidí, kteří „dohnali" bezpečnostní síly k provedení zásahu, včetně použití vodních děl. Velitel PP VB v hlášení poté vyzdvihl rychlost zásahu a dobrou práci velitelů. Podle jeho

22 Tamtéž, s. 3–6

23 Tamtéž, s. 11.

24 ABS, přír. č. 2676/95, bal. 2, Vyhodnocení MBO-srpen 1989, čj. PP-0025/01-89, s. 4.

25 Tamtéž.

26 Tamtéž, Podněty a návrhy k vyhodnocení MBO k zajištění klidu a veřejného pořádku u příležitosti 21. výročí internacionální pomoci vojsk státu Varšavské smlouvy Československu – stanovisko velitele PP VB ČSR, čj. PP-0026/01-89, s. 2.

27 Tamtéž, Vyhodnocení souboru opatření přijatých v období MBO k zajištění klidu a veřejného pořádku u příležitosti 21. výročí internacionální pomoci vojsk státu Varšavské smlouvy Československu, čj. OV-00124/S-89, s. 11.

28 Tamtéž, s. 12.

29 ABS, přír. č. 3242-3251/99, bal. 1, Operační deník k BO SOCHA 28. 9. 1989, s. 64–72.

vyjádření neměla negativa zásadní vliv na úspěšnost zákroku a úkoly k obnovení klidu a veřejného pořádku byly beze zbytku splněny. Zdůraznil zejména včasné a rychlé uvedení sil do pohotovosti a obsazení míst zasahujícími jednotkami, velmi dobrou činnost velitelů i při operativních úkolech (dobrá místní znalost, přesuny jednotek, operativnost řízení zákroků), dobrý stav techniky, dynamické provádění zákroku, rozhodnost a aktivitu příslušníků PP VB a dobrou úroveň politickovýchovné práce, jež přispěla k zadržení exponentů Charty 77. Kritizoval však opětovnou nečinnost příslušníků MS VB Praha po nástupu sil PP VB, jež negativně působí na frekventanty i velitele PP VB.[30] Negativem byl i malý počet eskortních vozidel, nadto eskortní autobusy MS VB odmítaly převzít osoby, které neuposlechly výzvy k opuštění prostoru, ale jinak se neprovinily.[31] Požadoval proto podrobněji stanovit součinnost příslušníků a zlepšit součinnost a koordinaci velitelů eskortních vozidel MS VB a PP VB, aby nedocházelo k přeplňování vozidel pluku, zatímco vozy MS VB byly nevytíženy.[32] Poukázal rovněž na přetíženost rádiové sítě, přičemž vyjádřil podezření, že vysílání mohlo být monitorováno protivníkem – jako řešení navrhl maskování hovorů a využívání kódů typických činností.[33] Nevhodně byly podle něj umístěny přenosné zátarasy v okolí Václavského náměstí; měly by být využity hlavně ve větších ulicích ústících na Václavské náměstí. Navrhoval možnost využití obrněných transportérů[34] jako zátarasu při uzávěru některých ulic.[35] Náčelník pořádkové služby MS VB Praha se zasazoval o využití vrtulníku FMV ke sledování pohybu davu.[36] Celkově je vyznění zpráv o této demonstraci nejkritičtější ze všech zde zmíněných.

Kromě přímých hodnocení zásahů se v dokumentech složek VB v průběhu roku 1989 objevují i opakované požadavky na doplnění technického a početního vybavení zásahových jednotek. Již koncem ledna zamítla Ekonomická správa MV ČSR žádost o doplnění materiálně technického zabezpečení pražských pohotovostních útvarů; byla vyčíslena na 20 milionů FCO[37] a 35 milionů Kčs, neboť by došlo k ohrožení obnovy materiálně technického zabezpečení u ostatních útvarů SNB.[38]

30 Vytýkal jim zejména neprovádění kontrol ve vymezeném prostoru, nevykazování lidí a nezapojení se do pořádkové činnosti. (ABS, přír. č. 2676/95, bal. 1, Vyhodnocení MBO v říjnu 1989, čj. PP-0659/0-89, s. 4–6).

31 Tamtéž, s. 5.

32 Tamtéž.

33 Tamtéž, s. 4 a 6.

34 Konkrétně šlo o transportéry typu OT-64.

35 Tamtéž, s. 5.

36 ABS, přír. č. 2292-2313/93, bal. 15, Připomínky k dosavadní organizaci a průběhu MBO MOSTY, čj. VB-567/PS-89, s. 1.

37 Franco (vyjadřuje hodnotu dováženého zboží v měně, včetně nákladů na dopravu na smluvené místo).

38 ABS, přír. č. 2478/94, bal. 24, Stanovisko k materiálně technickému zabezpečení PJ VB – ekonomický rozbor, čj. VO-41-10/01-89. Ministerstvo tehdy zvažovalo nákup 25 nových Avií v různém provedení, 18 vodních děl Jelcz, 3 autobusů, videotechniky, vrhačů ručních granátů, pevných zátaras, ochranných vest a rozhlasových zařízení.

Od ledna se také řešila otázka navýšení sil a vybavení PP VB. Návrh byl posléze schválen až 28. září 1989 s tím, že v období od září 1990 do prosince 1991 dojde k navýšení počtu příslušníku PP VB o 150, a to z řad vojenských branců.[39] Prošel i návrh na zakoupení 150 kusů lehkých ochranných vest z USA (přes švýcarskou firmu, neboť na toto zboží bylo uvaleno embargo) pro PP VB a PJ S SNB a na nákup 1000 kusů upravené hokejové výzbroje (jako ochranných prostředků při fyzickém napadení) pro příslušníky ostatních pohotovostních jednotek.[40] Mělo se za to, že takto navýšené síly a prostředky PP VB budou postačovat k vyrovnání se s narůstajícím počtem masových demonstrací.

Pohotovostní pluk VB se tváří v tvář stále vzrůstajícímu počtu protirežimních demonstrací nezabýval jen otázkou dostatečného materiálního zabezpečení pořádkových sil, ale rovněž nutností změny svého celkového působení a taktiky zásahů.

V únoru 1989 se konala porada štábu velitele PP VB, na níž byla mj. řešena otázka výcviku a vybavenosti pluku. Bylo zde upozorněno na potřebu změn v normách, upravujících právě působení a taktiku zásahů PP VB. Činnost Pluku se řídila Rozkazem ministra vnitra č. 6/64, článek 6 („Zákroky hlídek VB a PJ") a Nařízením ministra vnitra ČSSR č. 15/76 („Cvičební řád Pohotovostních jednotek"). Obě tyto normy byly v roce 1989 již zastaralé a nevyhovující. První z nich (Rozkaz MV č. 6/64) nepočítala se vznikem útvaru typu PP VB a s některými technickými prostředky,[41] zatímco druhá neobsahovala nově používané taktické varianty zákroků.[42] Náčelník operativy mjr. Hrbotický upozornil, že tento problém je řešen a propracován v polském materiálu, který je Pluku k dispozici a je z něj již čerpáno při výcviku taktických variant: blokáda od středu a do středu, okřídlený manévr se soustředěním skupiny v tzv. pytel a přechod z okřídleného manévru do svírajícího prstence.[43]

Polským materiálem je příručka „Wskazówki pomocnicze do organizacji i prowadzenia działań przywracających naruszony porządek publiczny", kterou si PP VB nechal kompletně přeložit pod názvem „Pomocné materiály pro organizaci a provádění úkolů k obnovení narušeného veřejného pořádku".[44] Materiál vypracoval operační štáb Komendy głównej milicje obywatelskiej (polská obdoba Hlavního velitelství VB) na základě zkušeností z operací prováděných v letech 1980–1982, tedy v období

39 ABS, přír. č. 2632-2653/95 , bal. 107, Návrh opatření v oblasti sil a prostředků SNB k zabezpečení úkolů ochrany klidu a veřejného pořádku v hl. m. Praze a Středočeském kraji, čj. FB-0026/PD-89, s. 6.

40 Tamtéž, s. 9.

41 Pohotovostní pluk VB byl zřízen až v roce 1970 jako reakce na velké demonstrace, vzniklé v souvislosti s událostmi kolem okupace vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968 a v souvislosti s demonstracemi na jejich první výročí v roce 1969. RMV 6/64 nepředpokládal ještě nutnost zásahu proti mnohatisícihlavým protirežimním vystoupením.

42 ABS, přír. č. 2676/95, bal. 1, Zpráva pro poradu štábu velitele PP VB ČSR, konanou dne 23. 2. 1989, čj. PP-0158/0-89, s. 1.

43 Tamtéž, Porada štábu velitele PP VB ČSR, konaná dne 23. 2. 1989, diskuse k bodu 6 , čj. PP-0175/SV-89.

44 Materiál byl veden na Pohotovostním pluku pod čj. PP-202/0-89 (uloženo v ABS, přír. č. 2676 /95, bal. 1). Viz též obr. 3, 4.

polského stanného práva. Příručka obsahuje názornou a poměrně podrobnou instruktáž plánování a taktického průběhu zásahů proti větším shromážděním lidí a demonstracím (viz ukázky 3, 4). Štáb velitele PP VB na jednání rozhodl, že za použití tohoto polského materiálu bude přistoupeno k vypracování návrhu novelizace výše uvedených norem, týkajících se pořádkových jednotek a nový předpis bude nazván „Organizace pořádkových jednotek VB, metodika jejich výcviku a zásahu".[45] V dalších štábech byl průběh plnění úkolu kontrolován a 9. října 1989 velitel Pohotovostního pluku Břetislav Zdráhala upozorňuje 1. náměstka ministra vnitra ČSR Karla Nováka, že návrh nového předpisu je již na PP VB připraven.[46] Nový předpis se sice do listopadu 1989 přijmout nepodařilo, nicméně vše nasvědčuje tomu, že i tak polská příručka posloužila záměrům PP VB a dokázala ovlivnit taktiku jeho zásahů v průběhu roku 1989.[47]

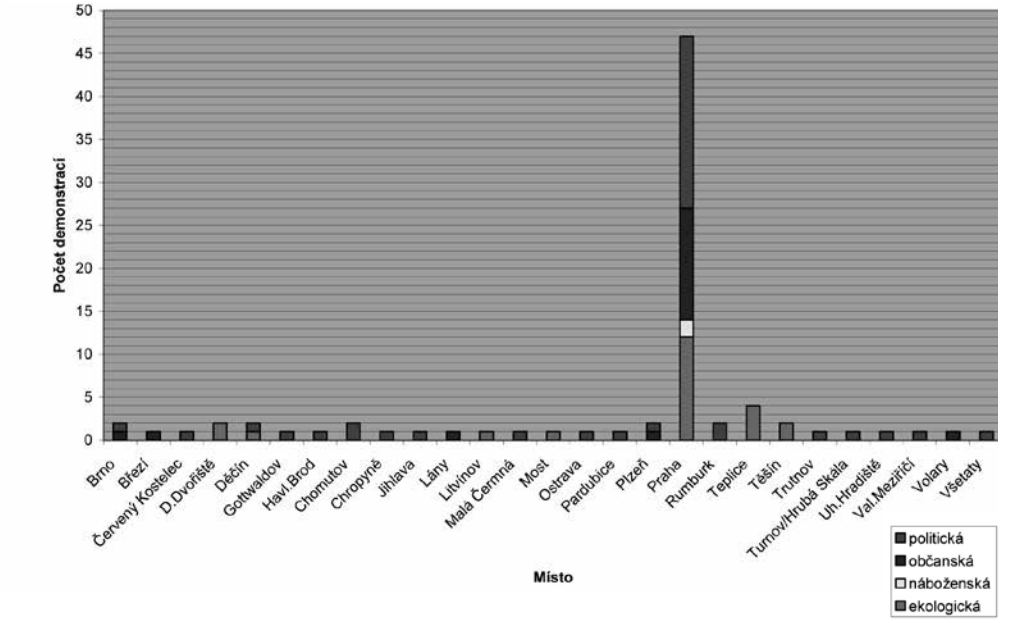
Takový byl tedy vývoj událostí roku 1989 od jeho počátku, až na práh 17. listopadu pohledem VB. Lze konstatovat, že se v jejích zprávách odráží snaha o nezbytnou změnu taktiky postupu proti vzrůstajícím nepokojům a hledání nejlepších strategií k jejich předcházení. Již od počátku však tato snaha narážela jednak na nedostatečné vybavení zásahových jednotek a na finanční limity při jeho zlepšování a doplňování, jakož i na rigidnost velitelů a laxnost samotných zasahujících příslušníků. Nadto se ukazovala stále výrazněji nepružnost VB a jejích složek, ztěžujících rychlou a koordinovanou akci mezi VB a dalšími silovými složkami, a dokonce i mezi jednotlivými složkami VB mezi sebou. To vše se odráželo ve stále kritičtějším vyznění hodnotících zpráv o jednotlivých zásazích.

Pokus o zásadnější změnu přístupu k působení, výcviku a zvýšení početního stavu příslušníků Pohotovostních jednotek, který byl v průběhu roku 1989 připravován a jehož realizace měla proběhnout v roce 1990, zastavil postup zásahových jednotek SNB při demonstraci 17. listopadu a následující sametová revoluce, která posléze vedla k nevyhnutelné transformaci celého Sboru národní bezpečnosti.

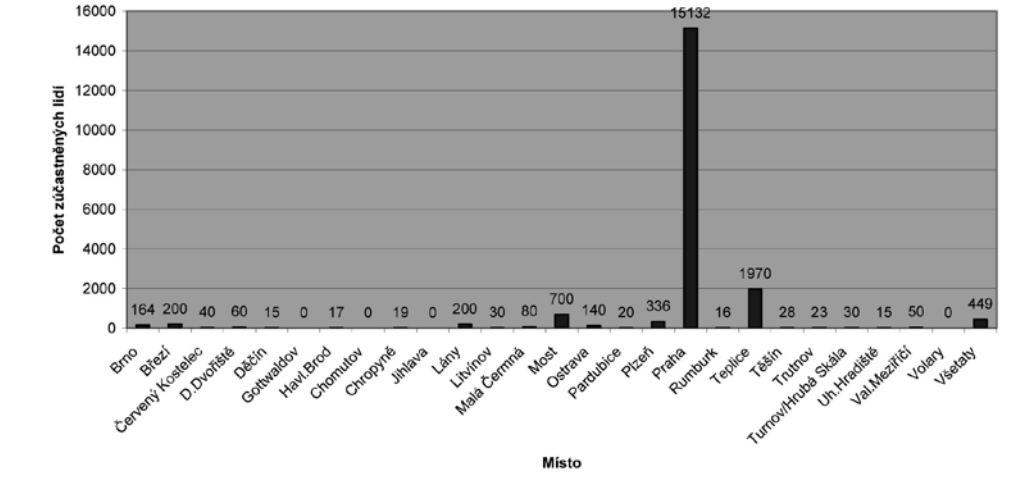
45 ABS, přír. č. 2676/95, bal. 1, Rozhodnutí č. 2. z porady štábu velitele PP VB ČSR, konané dne 23. 2. 1989, čj. PP-0175/SV-89, s. 2.

46 ABS, přír. č. 2632-2653/95, bal. 107, Podněty a návrhy k vyhodnocení MBO k zajištění klidu a veřejného pořádku u příležitosti 21. výročí internacionální pomoci vojsk států Varšavské smlouvy Československu – stanovisko velitele PP VB ČSR, čj. PP-0026-01-89, s. 2.

47 Taktika zásahu na Národní třídě 17. 11. 1989 je totiž učebnicovým příkladem okřídlujících manévrů, směřujících k vytvoření svírajícího prstence, v kombinaci s vytvořením dostředivé blokády, což jsou ony taktické prvky, které podle slov mjr. Hrbotického podle této polské příručky PP VB již v únoru 1989 nacvičoval.

Obr. 1 Počet demonstrací v roce 1989 a jejich zaměření (nezahrnuta demonstrace 17. 11. 1989, viz pozn. 7).

Obr. 2 Počet demonstrantů (na všech demonstracích v místě) dle údajů VB.

„Pomocné materiály pro organizaci a provádění úkolů k obnovení narušeného veřejného pořádku“

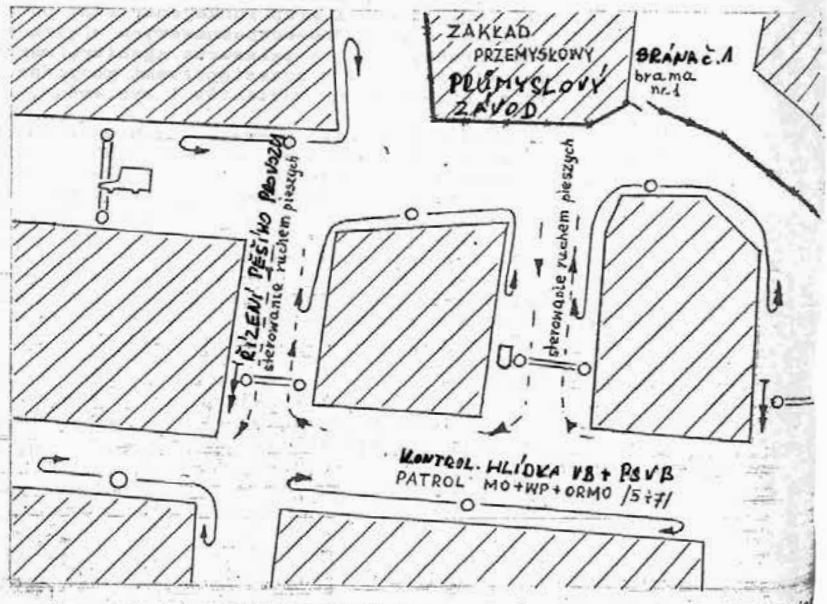
II. PROWADZENIE DZIAŁAŃ PRZYWRACAJĄCYCH NARUSZONY PORZĄDEK PUBLICZNY.

WYPRZEDZAJĄCE DZIAŁANIA PREWENCYJNE

Prowadzenie wzmożonych działań prewencyjnych w rejonach potencjalnego zagrożenia porządku publicznego ma na celu niedopuszczenie do blokowania obiektów - zwłaszcza zakładów pracy przez tłum i grupy agresywne, zapobieganie wypadkom zbiorowych wystąpień przeciw porządkowi, uniknięcie siłowego działania oddziałów zwartych MO względnie osłabienie siły przeciwnika.

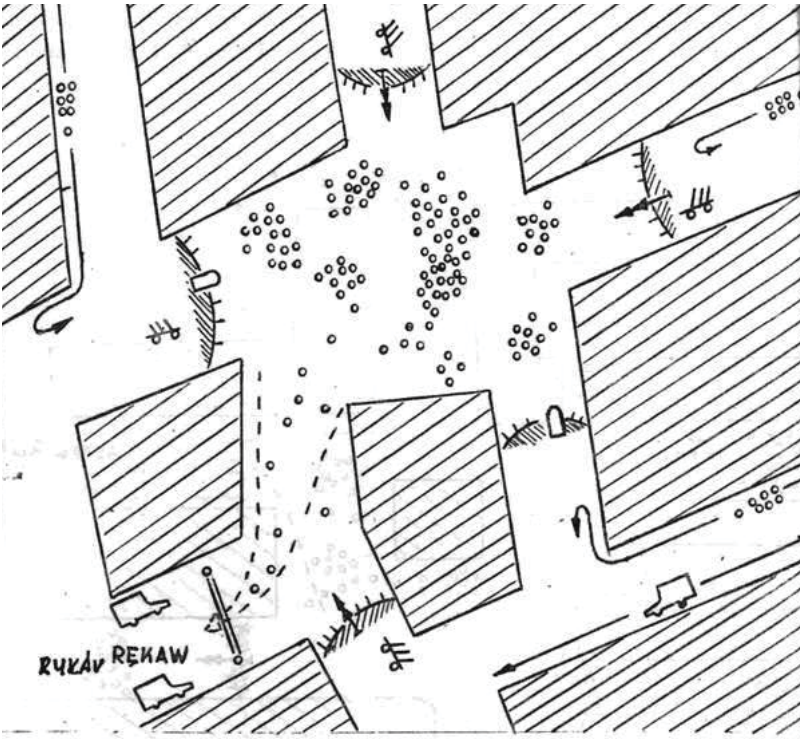
Działania prewencyjne w rejonach zagrożonych - podjęte wyprzedzająco i prowadzone wielokierunkowo - powinny polegać na:

1/ filtracyjnym blokowaniu określonych rejonów lub miejsc przewidywanych zgromadzeń. Zadaniem blokady filtracyjnej jest ograniczenie ruchu pojazdów i osób w tym rejonie /miejscu/ kierując ruch kołowy na trasy objazdowe, sterując równocześnie ruchem pieszym - uniemożliwiając zatrzymywanie i gromadzenie się osób.

Rys. nr 1 - rozwinięcie stałego pierścienia blokady filtruj

Obr. 3

Rys. nr 4 - blokada dośrodkowa.

Celem taktycznym blokad jest uniemożliwienie przenikania w rejon blokowany osób niepożądanych, kierowa ruchu kołowego na trasy objazdowe oraz zatrzymywanie pojaz i osób mogących stanowić zagrożenie dla porządku publiczn Aby blokada mogła spełnić te zadania należy wyznaczyć kie ki kanalizowania ruchu i punkty przejścia /tzw. rękawy/ d umożliwienia opuszczenia rejonu blokowanego przez pojazdy osoby znajdujące się tam przypadkowo.
Szczególnie istotnym w tej sytuacji jest kontrolowane ro kowanie tłumu, ponieważ zaciskający się pierścień sił MO, potęgować wzrost agresywności uczestników zbiegowiska /st tak ważna rola "rękawów"/.

Obr. 3, 4 Ukázky z polské příručky „Wskazówki pomocnicze do organizacji i prowadzenia działań przywracających naruszony porządek publiczny", používané Pohotovostním plukem VB.
(Do obrazců formací překladatel ručně vepsal české ekvivalenty polských termínů.)
(ABS, viz pozn. 44)

MATERIÁLY

„Socialismus, to je především evidence“

Změny v registraci, evidenci a archivaci agenturně-operativních svazků 1958–1962[1]

Pavel Žáček

Na přelomu padesátých a šedesátých let 20. století bylo vedení ministerstva vnitra (MV) s ohledem na politický a společenský vývoj v Československé republice nuceno přehodnotit stávající metody agenturně-operativní práce, včetně vydání dvou nových služebních předpisů A-oper-II-1, upravujících registraci, archivaci agenturně-operativních svazků a evidování zájmových osob. Ke zkvalitnění systému operativní evidence využili příslušníci MV dokonce údajnou poučku *„soudruha Lenina, když mluvil o zavedení pořádku do sovětského života: ‚Socialismus, to je především evidence‘“*.[2]

Počátkem roku 1958 vstoupila v platnost služební kniha, v jejímž rámci byl vydán nový předpis „Administrativa v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitra“, schválený 5. prosince 1957 usnesením kolegia MV a 20. prosince 1957 náměstkem ministra vnitra pplk. Štefanem Demjanem.[3] Rozsáhlá agenturně-operativní agenda opětně potřebovala zpřesnit jednotnou úpravou administrativních úkonů, a tak vedení MV stanovilo operativním pracovníkům MV i vojsk MV povinnost: v rozsahu – potřebném pro jejich práci – vycházet při agenturně-operativní činnosti z nové služební knihy A-oper-II-1.[4]

1 Tato studie navazuje na předchozí autorovu stať: ŽÁČEK, Pavel: *Agenturně-operativní svazky Státní bezpečnosti a jejich registrace, 1954–1957*. In: *Pamäť národa č. 3*, 2005, s. 6–17.

2 K citátu z přednášky „Operativní evidence, její význam a použití v agenturně operativní práci orgánů ministerstva vnitra“. Srov. Přílohu 1.

3 Služební předpis byl podepsán také náčelníkem I. zvláštního (zvl.) odboru MV pplk. Bedřichem Radoněm. Archiv bezpečnostních složek (dle jen ABS), fond (f.), Organizační a vnitřní správa FMV (A 6/4), inv. j. 509. Rozkaz ministra vnitra (RMV) č. 199, čl. 212 „Předpis o administrativě v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitra MV /A-oper-II-1/“ z 20. 12. 1957, čj. A/9-00123/01-57. Srov. http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/rmv_199_1957.pdf

4 Dnem 1. 1. 1958 tak pozbyly účinnosti rozkazy, výnosy a předpisy, které byly s novou normou v rozporu, zejména čl. 80 Tajný rozkaz ministra vnitra (TRMV) č. 77/1954 („Instrukce o zavedení evidence agentů, informátorů, residentů a majitelů konspirativních bytů v ministerstvu vnitra“), čl. 111 TRMV č. 108/1954, čl. 154 TRMV č. 149/1954, čl. 162 TRMV č. 157/1954, čl. 240 TRMV č. 230/1954, čl. 94 TRMV č. 92/1955, čl. 137 TRMV č. 135/1955, čl. 62 TRMV č. 60/1956, čl. 86 TRMV č. 83/1956, čl. 95 TRMV č. 92/1956, poslední odstavec v bodu b/ čl. 204 TRMV č. 189/1953, bod 3 na s. 30 (osobní a pracovní svazek) „Směrnice o agenturně-operativní práci“, vydaných TRMV č. 72/1954/, čl. 73–78 služební knihy NZ-oper-I-1, služební předpisy A-oper-II-1, A-oper-II-2, A-oper-II-4 a A-oper-II-5. Tamtéž. Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Agenturně-operativní svazky Státní bezpečnosti a jejich registrace*, s. 6–17.

Svazková agenda

V úvodu tohoto předpisu byly vyjmenovány druhy agenturně-operativních svazků, s nimiž nadále operativní součásti ministerstva vnitra pracovaly:

- **osobní svazek spolupracovníka**, určený pro jednotlivé kategorie spolupracovníků: agenta, informátora, rezidenta, konspirační a propůjčený byt.[5] Rozhodnutí o zavedení svazku i nadále schvaloval náčelník odboru na podkladě *„vázacího návrhu"*, zpracovaného podle směrnice o agenturně-operativní práci příslušným funkcionářem ministerstva vnitra.[6] V **osobním svazku** soustřeďovali operativní pracovníci MV materiály vztahující se k osobě spolupracovníka anebo ke konspiračnímu bytu. V **pracovním svazku**, který byl součástí svazku spolupracovníka, ukládali materiály získané od spolupracovníka a ostatní písemnosti *„vyznačené v předtisku pracovního svazku"***;**

- **evidenční svazek**, určený k *„prověřování státněbezpečnostních signálů a poznatků"*. Jeho zavedení schvaloval náčelník odboru (OO-MV), případně náčelníci útvarů stejné úrovně.[7] Předpis stanovil jako horní hranici prověřování *„poznatků a signálů"* lhůtu šesti měsíců od zavedení svazku. Pokud se nepodařilo věrohodnost signálů a poznatků prověřit, byla na základě odůvodněného návrhu vyšším náčelníkem lhůta prodloužena. Evidenční svazek mohl být převeden na jiný druh svazku, uložen do operativního archivu nebo zrušen;

- **osobní operativní svazek**, určený k rozpracování osoby *„podezřelé z provádění protistátní činnosti*, na základě *již prověřených poznatků"*. Zavedení tohoto svazku schvaloval náčelník součásti MV. Pokud však šlo o osoby vykonávající *„vyšší funkce ve veřejném nebo hospodářském životě"*, mohla být schvalující nomenklatura zavedení evidenčního i osobního operativního svazku posunuta *„podle funkce, kterou osoba vykonává"* ještě výše – na náčelníka součásti, náměstka ministra vnitra anebo samotného ministra vnitra;

- **skupinový operativní svazek**, určený k rozpracování skupiny osob *„podezřelých z provádění společné protistátní činnosti"*, se zaváděl na základě *„prověřených poznatků"* po schválení náčelníkem součásti MV;

- **agenturně-pátrací svazek**, určený k rozpracování osob, které se *„dopustily*

5 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *„Ostrá zbraň" Státní bezpečnosti. Spolupracovníci StB ve směrnicích pro agenturně operativní práci 1947–1989*. In: BLAŽEK, Petr (ed.): *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989*. ÚČD FF UK – Dokořán, Praha 2005, s. 194–196; GULA, Marian: *Vývoj typů spolupracovníků kontrarozvědky StB ve směrnicích pro agenturní práci*. In: *Securitas Imperii č. 1*. ÚDV, Praha 1994, s. 6–9.

6 ABS, f. 6/3, inv. j. 556. TRMV č. 72, čl. 74 „Rozkaz o práci s agentami" a „Smernice o agentúrne-operatívnej práci" – vydanie z 20. 4. 1954. Viz http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/trmv_72_1954.pdf

7 V dobových organizačních normách zkratka „OO-MV", jež není ve směrnici A-oper-II-1 nijak osvětlena (spíše byla dávána do souvislosti s odborem MV), znamenala okresní (obvodní) oddělení MV. Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu. Organizácia ministerstiev vnútra a bezpečnostných zborov, 1953–1990*. ÚPN. Bratislava 2005, s. 228–234.

protistátních činů a ukrývaly se před orgány MV", se zaváděl na základě schválení náčelníka odboru (OO-MV), případně náčelníka útvaru stejné úrovně;

- **objektový svazek**, určený k soustřeďování důležitých poznatků z objektů národního hospodářství, státních a veřejných institucí a podle jednotlivých státně bezpečnostních problematik, schvaloval náčelník součásti MV;

- **věcný operativní svazek**, se zaváděl „*v dohodě s vyšetřovateli MV […] na spáchaný státně bezpečnostní trestný čin v případě, že pachatel nebyl vypátrán.*" Pokud se ho nepodařilo zjistit do dvou let, ukládal se svazek do operativního archivu;

- **kontrolní svazek**, určený ke kontrole důležité akce u podřízeného útvaru, schvaloval náčelník oddělení součástí ústředního aparátu MV; u ostatních součástí náčelník odboru. Ve svazku se soustřeďovaly kopie příkazů a zpráv o jejich splnění. Po ukončení případu byl na základě rozhodnutí náčelníka, který dal souhlas k jeho zavedení, svazek zničen.

Směrnice okrajově zmínila také **vyšetřovací svazek**, vedený správou vyšetřování MV a jí metodicky řízenými součástmi dle „Instrukce o vyšetřování v součástech ministerstva vnitra".[8]

Operativní součásti MV zaváděly dále jako součást agenturně-operativní administrativy nesvazkové materiály:

- **mapy zpráv**, určené výhradně k podchycení zvláštních akcí (volby, 1. máj, 9. květen, přehlídky, spartakiáda apod.), schvaloval náčelník součásti. Po ukončení akce zůstávaly mapy zpráv na odboru (oddělení) nejdéle dva roky; poté se ukládaly do operativního archivu. Materiály, které nebylo možno založit do některého z druhů svazku, se soustřeďovaly ve spisovně vnitřního oddělení součásti MV;

- **dotazník osoby podléhající evidování** se vyplňoval „*na osobu nebezpečnou lidově demokratickému zřízení*". Její evidování musel odsouhlasit náčelník odboru (OO-MV) či náčelník útvaru stejné úrovně.[9]

Registraci agenturních a operativních svazků prováděly útvary MV u I. zvl. odboru MV[10], 1. zvl. oddělení krajských správ MV, 1. zvl. oddělení VI. správy MV (HS VKR), 1. zvl. oddělení správy VKR 2. vojenského okruhu (VO) a u správy MV Jáchymov podle služební příslušnosti následovně:

- příslušníci správ a samostatných odborů ústředního aparátu,[11] Hlavní správy

8 ABS, f. 6/4, inv. j. 374. RMV č. 64, čl. 70 „Instrukce o vyšetřování v součástech ministerstva vnitra" (A-vyšetř-I-1) z 15. 4. 1957. Podle čl. 47–49 směrnice A-vyšetř-I-1 byl na základě usnesení o zahájení vyšetřování předloženého vyšetřovatelem MV po registraci I. zvl. odborem (oddělení) vydán buď věcný vyšetřovací svazek, osobní vyšetřovací svazek anebo skupinový vyšetřovací svazek. Viz http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/vysetrovani/rmv64-1957.pdf

9 ABS, f. A 6/4, inv. j. 509. RMV č. 199, čl. 212 „Předpis o administrativě v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitra MV" z 20. 12. 1957, čl. 1. Druhy svazků. Srov. GULA, Marian – VALIŠ, Zdeněk: *Vývoj typologie svazků v instrukcích pro jejich evidenci*. In: *Securitas Imperii č. 2*, ÚDV 1994, s. 123–124.

10 K organizačnímu postavení 1. zvl. odboru MV srov. ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu*, s. 14–15, 17.

11 Konkrétně šlo o II. správu MV (kontrarozvědka), III. správu MV (politická kontrarozvědka), IV. správu MV (ekonomická kontrarozvědka), V. správu MV (kontrarozvědka dopravy

Pohraniční stráže (HS PS) a správy nápravných zařízení (SNZ) **u I. zvláštního odboru ministerstva vnitra**,

- příslušníci krajských správ ministerstva vnitra (KS-MV), správy MV Jáchymov, VI. správy MV, správ VKR 1. a 2. vojenského okruhu **u 1. zvláštních oddělení vlastních součástí**,

- příslušníci odborů železniční dopravy ministerstva vnitra (OŽD-MV), brigád Pohraniční stráže (PS), nápravně-pracovních táborů (NPT) a věznic nápravných zařízení (NZ)[12] **u 1. zvláštních oddělení MV (KS-MV)**, na jehož území se nacházela vedení jejich útvarů.

Při registraci agenturního nebo operativního svazku předkládali příslušníci I. zvl. odboru (oddělení) rozhodnutí o zavedení svazku, statistickou kartu svazku, evidenční kartu a lustrační list mladší deseti dnů.

Registrace agenturního i operativního svazku měla být provedena do 48 hodin po „vázání" (získání osoby ke spolupráci), resp. schválení „Rozhodnutí o zavedení svazku"; na okresních odděleních MV (OO-MV) a vzdálených útvarech do šesti dnů. Operativní pracovník potvrzoval převzetí *„mapy svazku"* svým podpisem do registračního protokolu. Pokud se nepodařilo osobu ke spolupráci zavázat, soustředil příslušník veškerý materiál, sešil jej do *„obyčejné mapy"* a do šesti dnů předal k uložení do operativního archivu společně s jednou evidenční kartou.[13]

Okresní oddělení MV a součásti jim na roveň postavené si vedly *„pomocné protokoly"*, do nichž se spolupracovníci a rozpracované osoby zapisovali podle pořadí. Osoby evidované podle těchto směrnic u 1. zvl. oddělení příslušné součásti byly navíc podchyceny *„v pomocné kartotéce evidovaných osob"*.[14]

Agenturní a operativní svazky byly uspořádány do jednotlivých částí podle druhu svazku. Operativní pracovník pomocí rychlovazačů průběžně zařazoval materiály

a spojů), VII. správu MV (správa sledování), VIII. správu MV (ochrana stranických a vládních činitelů), správu vyšetřování MV, II. zvl. odbor, V. zvl. odbor MV (východní emigrace), zčásti též VI. správu MV (HS VKR) a IX. správu MV (technická správa). Srov. FROLÍK, Jan: *Ještě k nástinu organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989*. In: *Sborník archivních prací č. 2,* 2002, s. 394–437. Explicitně zde bylo uvedeno, že I. správa MV (zahraničně-politická rozvědka) registrovala podle své vlastní vnitřní normy. Srov. Směrnici o operativní evidenci osob a objektů, rozpracovávaných I. správou MV, vydanou TRMV č. 79/1958, čl. 81. In: ŽÁČEK, Pavel*: Menší sestra. Vznik a vývoj První správy ministerstva vnitra 1953–1959. Edice dokumentů*. Prius. Brno 2004, s. 56–62.

12 Srov. ABS, f. 6/3, inv. j. 774. TRMV č. 47, čl. 49 „Směrnici o agenturně operativní práci mezi vězni /odsouzenými/ ve věznicích a NPT MV – vydání" z 23. 3. 1955; http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/trmv47-1955.pdf; ABS, f. 6/3, inv.j. 1019. TRMV č. 77, čl. 79 „Agenturně-operativní práce mezi vězni – úprava" z 14. 7. 1956; http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/trmv77-1956.pdf; ABS, f. 6/4, inv. j. 451. RMV č. 141 „Agenturně-operativní obsluha příslušníků NZ a civilních zaměstnanců ve věznicích a NPT" z 27. 9. 1957. Viz http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/rmv141-cl151-1957.pdf

13 ABS, f. 6/4, inv. j. 509. RMV č. 199 „Předpis o administrativě v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitra" z 20. 12. 1957, čl. 2. Registrace svazků.

14 Tamtéž, čl. 3. Registrace a administrativní pořádek u OO-MV a útvarů jim na roveň postavených.

do svazku, zapisoval je do seznamu dokumentů a sešíval před ukládáním do archivu. S písemnostmi o využití technických prostředků (odposlechy, sledování atp.) se zacházelo podle směrnice o evidenci a registraci operativně technických svazků.[15] Pokud byly ve svazku zařazeny obálky s dokumenty, mělo na nich být vyznačeno, o jaké dokumenty jde.[16] Služební kniha stanovila, že osobní svazky spolupracovníků se ukládaly v kovových skříních (trezorech) u náčelníků oddělení, pracovní a ostatní svazky v kovové skříni u operativního pracovníka.

Při převádění evidenčního svazku na osobní operativní svazek předkládal příslušník I. zvl. odboru (oddělení) kromě vlastního svazku také „Rozhodnutí o zavedení osobního operativního svazku", jednu statistickou a jednu evidenční kartu. Identicky postupoval při přeregistraci evidenčního nebo osobního operativního svazku na agenturně pátrací svazek, kdy předkládal „Rozhodnutí o pátrání". V případě, že operativní pracovník převáděl evidenční, osobní nebo pátrací svazek *„do skupiny"*, předkládal I. zvl. odboru (oddělení) se svazkem a oběma kartami také „Rozhodnutí o převedení do skupinového svazku". Pokud skupinový svazek nebyl dosud zaveden, musel přinést současně „Rozhodnutí o zavedení skupinového svazku" a statistickou kartu skupinového svazku. Také vyjmutí osoby *„ze skupiny"* muselo být písemně ohlášeno tiskopisem „Rozhodnutí o převedení ze skupinového svazku".

Za situace, kdy byl evidenční svazek převáděn na svazek spolupracovníka, mohly být potřebné materiály z evidenčního svazku vyjmuty a založeny do svazku spolupracovníka. V tomto případě ohlašoval příslušník I. zvl. odboru (oddělení) zrušení svazku zároveň se žádostí o vyjmutí příslušných karet z evidence. Souhlas ke zrušení evidenčního svazku vydával funkcionář MV, který odsouhlasil jeho zavedení. V hlášení nemělo být z konspiračních důvodů uvedeno, že osoba byla získána ke spolupráci.

Jiná situace nastala u osobního operativního svazku nebo agenturně pátracího svazku; po zavázání osoby ke spolupráci se ukončovalo její operativní rozpracování a svazek se ukládal do operativního archivu. Bylo-li to nutné, mohl si operativní pracovník svazek z archivu vypůjčit na dobu nezbytně nutnou.[17] Kompromitující ani jiné materiály se ze svazku nevyjímaly. Do druhé části svazku spolupracovníka se místo kompromitujícího materiálu založil odkaz na příslušný nový svazek.

Za opačné situace, kdy se na spolupracovníka zaváděl operativní svazek z důvodu jeho rozpracování *„jako objektu"*, se svazek spolupracovníka ukládal do archivu. Osobní svazek spolupracovníka se při převodu na jiný druh svazku nerušil.

Při změně charakteru spolupracovníka – z agenta na informátora, z informátora na agenta nebo rezidenta, předkládal příslušník I. zvl. odboru MV (oddělení) jednu statistickou kartu a hlášení o změně, podepsané náčelníkem součásti. Příslušnou

15 Srov. ABS, f. A 6/4, inv. j. 45. RMV č. 45, čl. 51 „Směrnice o evidenci a registraci operativně technických svazků" (A-oper-IX-2) z 3. 4. 1957, stať XVIII. Viz http:// www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/zpravodajska-technika/rmv45-cl51-1957.pdf

16 ABS, f. 6/4, inv. j. 509. RMV č. 199, „Předpis o administrativě v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitra" z 20. 12. 1957, čl. 4. Uspořádání agenturních a operativních svazků.

17 Tamtéž. Podmínky zapůjčování svazků z archivu stanovil čl. 15 směrnice.

změnu si na vnitřní straně desek svazku operativní pracovník vyznačoval sám. Hlásit musel také změnu *„zaměření spolupracovníka“*, změnu *„trestné činnosti nebo problematiky rozpracované osoby“*, přičemž I. zvl. odboru (oddělení) předkládal novou statistickou kartu.

Po zjištění pachatele *„protistátního trestného činu“* se materiály na podkladě náčelníkem součásti schváleného „Rozhodnutí o převedení“ přeřadily z věcného operativního svazku do příslušného operativního svazku (osobního, skupinového nebo pátracího). Rozhodnutí, evidenční a statistická karta se v tomto případě předkládaly I. zvl. odboru (oddělení) současně se svazkem.[18]

Podrobně bylo upraveno také předávání svazků mimo oddělení. Operativní pracovník musel zformulovat důvodovou zprávu, kterou schválenou předložil přejímající příslušník I. zvl. odboru (oddělení) s jednou statistickou a jednou evidenční kartou. Postoupení svazku z oddělení na oddělení v rámci odboru schvaloval náčelník odboru. Z odboru na odbor (OO-MV) pak funkcionář, který dal souhlas k zavedení svazku, a mezi součástmi – vždy po dohodě přejímajícího s předávajícím – náčelník součásti.[19] Pokud tak rozhodl náčelník schvalující vázání spolupracovníka, mohl být pracovní svazek předán spolu s osobním svazkem spolupracovníka; jinak byl uložen do operativního archivu.

Operativní pracovník při převzetí agenturního či operativního svazku od jiné součásti provedl jeho přeregistraci u I. zvl. odboru (oddělení) a zároveň předložil po jedné statistické a evidenční kartě. Předávající příslušník byl povinen provést *„rozbor osob procházejících“* v operativním svazku a rozhodnout, které bude dále rozpracovávat v samostatném operativním svazku, anebo evidovat jako *„osoby nebezpečné lidově demokratickému zřízení“*. Toto opatření bylo nařízeno z důvodu, že I. zvl. odbor (oddělení) vyjímal při předávání svazků z operativní evidence *„karty styků“* včetně *„karty rozpracovávané osoby“*.[20]

Lustrace a evidování

Nezbytnou povinností operativního pracovníka MV bylo *„lustrovat každou osobu, zjistil-li jakýkoliv signál státně bezpečnostního významu“*. Lustrace se podle povahy případu a osoby – vždy však před zatčením, vázáním nebo rozpracováním – prováděly v operativních evidencích:

18 Tamtéž, čl. 5. Manipulace se svazky.

19 Tamtéž. Veškeré svazky měly být mezi součástmi předávány výhradně přes I. zvl. odbor (oddělení). Specificky řešil čl. 7 předávání svazků mezi Státní a Veřejnou bezpečností, kdy spolupracovník VB byl předáván společně se svým agenturním svazkem, který se po ukončení spolupráce – na rozdíl od svazku spolupracovníka StB – vracel zpět. V opačném případě při předávání spolupracovníka StB operativní součásti VB měl být osobní svazek spolupracovníka ukládán do operativního archivu.

20 Tamtéž, čl. 6. Předávání svazků.

- I. zvl. odboru MV (1. zvl. oddělení KS-MV, VI. správy MV, správy VKR 2. vojenského okruhu a správy MV Jáchymov),[21]

- HS VB a správy VB,[22]

- I. správy MV, pouze pokud lustrovaná osoba měla *„z hlediska Stb vztah k zahraničí"*.

V operativní evidenci I. zvl. odboru MV byly soustředěny evidenční karty:

- spolupracovníků a jejich styků z operativních součástí ústředního aparátu MV (kromě I. správy MV), z KS-MV Praha, VI. správy MV (HS VKR) na civilní osoby s trvalým bydlištěm v Praze a ve Středočeském kraji, z HS PS, SNZ a odboru železniční dopravy MV (OŽD-MV) Praha,

- spolupracovníků všech součástí MV z českých zemí, s nimiž byla ukončena spolupráce, včetně osob, které se nepodařilo zavázat ke spolupráci,

- svazků, označených za *„zvláštní"* v celostátním měřítku,

- rozpracovaných a vyšetřovaných osob a osob, podléhajících evidování ze všech operativních součástí MV (mimo I. správy MV),

- styků rozpracovaných osob z operativních součástí ústředního aparátu MV, KS-MV Praha, VKR (na civilní osoby mající trvalé bydliště na území KS-MV Praha), HS PS, SNZ a OŽD-MV Praha,

- osob ze starých materiálů Archivně-studijního ústavu (ASÚ).[23]

Služební předpis zároveň upozornil, že KS-MV (kromě KS-MV Praha), správa MV Jáchymov a správa VKR 2. VO ve své kompetenci registrovaly ve vlastních operativních evidencích (1. zvl. oddělení) veškeré *„osoby státně bezpečnostního zájmu"*.[24]

Styky spolupracovníka a rozpracované osoby státně bezpečnostního zájmu evidoval operativní pracovník v operativní evidenci I. zvl. odboru (oddělení) na podkladě evidenční karty a lustračního listu. Pokud měl *„styk"* bydliště na území jiné krajské správy, evidovala se tato osoba u 1. zvl. oddělení příslušné součásti MV. V průběhu spolupráce nebo rozpracování dával souhlas k vyjmutí této karty náčelník oddělení (OO-MV).[25]

---

21 ABS, f. Statisticko-evidenční odbor (A 31/1), inv. j. 82. Operativní evidence, její význam a použití v agenturně operativní práci orgánů MV, čj. A/9-0052/01-57. I. zvl. odbor MV, který nesl odpovědnost za řízení operativní evidence a agenturní administrativy v rámci MV, měl na všech KS-MV 1. zvl. oddělení, odpovídající za úsek operativní evidence v rámci krajské správy. U VI. správy MV a správy VKR 2. vojenského okruhu působila 1. zvl. oddělení; na OŽD-MV byly zřízeny evidenční skupiny. *„Tyto součásti nejsou pouze evidenčním aparátem, nýbrž jsou současně kontrolním orgánem celé agenturní administrativy. I. zvláštní odbor MV nebo 1. zvláštní oddělení provádí pravidelnou kontrolu všech svazků, a tím zajišťuje pořádek v agenturní administrativě."*

22 Srov. ABS, f. A 6/3, inv. j. 179. TRMV č. 179, čl. 184 „Instrukce pro vedení evidence agentury v součástech VB – vydání" a čl. 185 „Instrukce pro vedení operativních evidencí v součástech VB – vydání".

23 K ASÚ MNB útržkovitě DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945–1953. Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek*. In: *Sešity*, ÚDV, Praha 2007, s. 242–248.

24 ABS, f. A 6/4, inv. j. 509. RMV č. 199 „Předpis o administrativě v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitra" z 20. 12. 1957, čl. 8. Lustrace.

25 Tamtéž, čl. 9. Evidování styků.

Operativní pracovníci MV měli v průběhu agenturně-operativní práce zjišťovat a v operativní evidenci I. zvl. odboru (oddělení) evidovat *„bývalé představitele buržoasie a osoby v minulosti zkompromitované ve službách buržoasie, jako bývalé vedoucí funkcionáře veřejného, politického nebo hospodářského života a jiné osoby*“, které mohly *„představovat nebezpečí pro socialistickou společnost,“* pokud již nebyly evidovány v některém z druhu svazků. Šlo zejména o následující kategorie osob:

„1) Funkcionáři a aktivisté bývalých reakčních politických stran (agrární, národně socialistické, lidové, slovenské demokratické strany, slovenské Hlinkovy strany, pravého křídla soc. dem. strany a jiných), kteří nevstoupili do nynějších stran Národní fronty, nebo do nich vstoupili, ale byli z nich vyloučeni.

2) Všichni členové bývalé fašistické Henleinovy strany,

3) Vedoucí činitelé bývalých fašistických a jiných mládežnických organisací, které byly vedeny reakčními politickými stranami (Junák, Orel, Sokol, nár. soc. mládež a podobně).

4) Trockisté.

5) Sionisté.

6) Buržoasní nacionalisté.

7) Reakční živly římsko katolického duchovenstva (illegální církevní hierarchie, legální církevní hierarchie, biskupové, kapitulární vikáři, kanovníci, generální vikáři, faráři, kteří studovali v Římě, profesoři bohoslovecké fakulty, představené ženských řádů, představení mužských řádů, dále všichni salesiáni a jesuité. Vedoucí laických řádů, vedoucí illegálních katolických mládežnických organisací).

8) Reakční živly nekatolických církví:

a) v českobratrské církvi – vedoucí osoby, reakční faráři a profesoři Komenského fakulty.

b) v československé církvi – biskupové, reakční faráři, profesoři Husovy fakulty,

c) v pravoslavné církvi – biskupové, vedoucí osobnosti, reakční faráři,

d) v církvi unitářů – baptistů, metodistů bratrské jednoty, českých bratří a starokatolické církvi – všechny vedoucí osoby,

e) v reformované církvi, v evangelické církvi augsburského vyznání, všechny vedoucí osobnosti, reakční kněží.

9) Sekty:

a) Jehovi[s]té, Svatý Grál,

b) vedoucí osobnosti Darbistů a Adventistů 7. dne a jiní.

10) Bývalí členové reakčních společností a klubů (francouzského institutu, britského institutu a klubu, Rotary-klubu, YMCA, YWCA, Svazu přátel USA).

11) Bývalí úředníci různých zahraničních firem a organisací UNRRA, JOINT, vedoucí ‚Armády spásy', osoby procházející ve stycích s pracovníky kapitalistických missí mimo oficielní styky, osoby, které pracovaly v těchto missích. Blízké styky francouzských armádních poradců v údobí I. republiky, důstojníci býv. západních

kapitalistických armád, kteří po roce 1945 neprojevili kladný poměr k lidově demokratickému zřízení.

12) Agenti a vyzvědači (bývalí orgánové policejních a výzvědných orgánů hitlerovského Německa a jejich agenti v Československu. Agenti a vyzvědači, procházející v agenturních a vyšetřovacích svazcích).

13) Emigranti a reemigranti:

a) emigrace z kapitalistických států,

b) východní emigrace,

c) reemigrace z kapitalistických států.

14) Bývalí lidé (bývalí továrníci, majitelé velkých závodů, majitelé dolů, členové správních rad, akciových společností, vedoucí činitelé bývalých koncernů, monopolů a bank. Velcí akcionáři a obchodníci. Aktivní kolaboranti s Němci. Velkostatkáři, kulaci, bývalí zástupci zahraničních průmyslových a obchodních firem v Československu, americké firmy IBM. Bývalí vedoucí pracovníci československých obchodních a diplomatických zastupitelstev v cizině, specialisté – bývalí členové zahraničních a mezinárodních vědecko-technických, ekonomických a politických organisací a společností. Osoby, které studovaly v cizině na účet fondů různých kapitalistických obchodníků – Forda, Rockefellera a jiných. Majitelé a zaměstnanci firmy obchodní a ekonomické rozvědky. Bývalí vedoucí činitelé policie a četnictva, justice a vyšší vládní činitelé. Vedoucí činitelé buržoasního odboje, kteří pracovali podle pokynů Benešovy vlády. Bývalí vedoucí činitelé t.zv. Slovenského státu, bývalí vysocí úředníci protektorátních ministerstev v Čechách a na Moravě, účastníci bývalých politických band.

15) Vojenské osoby, které absolvovaly různé zpravodajské kursy, parakursy a jiný výcvik v západních armádách, bývalí zpravodajští důstojníci předmnichovské republiky, dále důstojníci, kteří absolvovali vojenské školy v cizích kapitalistických státech.

16) Osoby, na které operativní pracovníci MV získali signály Stb charakteru, na jejichž podkladě nemohou tyto osoby v současné době rozpracovat, ale které je nutno evidovat v operativní evidenci. Na příklad: styky s kapitalistickou ambasádou, styky s visovými cizinci z kapitalistických států, nepřátelské a reakční živly z řad studentů, profesorů a pod.“[26]

Při evidování měli příslušníci soustředit k osobě „*nebezpečné lidově demokratickému zřízení*“ veškeré dosažitelné materiály a připojit je k dotazníku. Operativní pracovníci z ústředního aparátu MV, KS-MV Praha, OŽD-MV Praha, HS PS a SNZ dále přikládali jednu evidenční kartu, z ostatních součástí dvě evidenční karty.

Dotazník s materiálem a evidenční kartou se předkládal I. zvl. odboru (oddělení) k zaregistrování. Poté měl operativní pracovník možnost ponechat si uvedené podklady u sebe na oddělení, nejdéle však po dobu jednoho roku. Dotazník s materiálem

26 Tamtéž, čl. 10. Evidování osob nebezpečných lidově demokratickému zřízení.

bylo možno v případě potřeby z operativního archivu vyzvednout a zařadit do agenturně-operativního svazku *„podobně jako při obnovení svazku"*.[27]

V operativních evidencích I. zvl. odboru MV a 1. zvl. oddělení KS-MV v místě posledního bydliště byli evidováni také českoslovenští občané, kteří *„uprchli"* po 1. lednu 1958 nebo *„zneužili"* výjezdního povolení a nevrátili se do Československé republiky (ČSR); identicky se postupovalo u osob *„uprchlých"* v předchozích letech, pokud již nebyly evidovány.

Na „Hlášení o útěku čs. občana z ČSR", které bylo podkladem k evidování, se uváděly také *„uprchlíkem do ciziny zavlečené děti"*. Na vojenské osoby z povolání či příslušníky vojenské základní služby československé armády nebo vojsk MV podávaly hlášení podřízené útvary VKR 1. zvláštnímu oddělení VI. správy MV.

O případném zatčení (zadržení) československého občana při přechodu hranic z ciziny anebo o jeho legálním návratu podávala součást, která s ním jako první přišla do přímého styku, zprávu I. zvl. odboru MV, jestliže šlo o osobu, která z Československa uprchla po roce 1945.[28]

Pokud bylo na základě operativního rozpracování zahájeno vyšetřování, vypracoval příslušný operativní pracovník s vyšetřovatelem *„společný návrh na realisaci případu"*, který po schválení příslušnými funkcionáři MV i se svazkem předložil vyšetřovateli MV. Tyto materiály se po skončení vyšetřování vracely zpět operativnímu pracovníku, který je po uspořádání ukládal do příslušného operativního archivu.[29]

Při ukončení agenturních a operativních svazků je příslušníci předávali k uložení I. zvl. odboru (oddělení), u kterého byly svazky registrovány. Před archivací svazku spolupracovníka předkládal operativní pracovník nadřízeným závěrečnou zprávu, jež měla obsahovat charakteristiku spolupracovníka,[30] rozhodnutí o vyjmutí karet *„evidovaných styků"* a zdůvodnění, které z nich se mají v operativní evidenci ponechat, dále stanovení doby archivace svazku (deset, dvacet let, nebo natrvalo), případně označení svazku za *„zvláštní"* – s uvedením, který funkcionář schvaloval jeho zapůjčení z operativního archivu.[31]

---

27 Tamtéž.

28 Tamtéž, čl. 11. Evidování čs. občanů uprchlých z ČSR.

29 Tamtéž, čl. 13. Ukončení operativního svazku vyšetřováním.

30 Tamtéž, čl. 14. Závěrečná zpráva měla mj. obsahovat *„[…] a) na jakém podkladě byl spolupracovník získán ke spolupráci, jak plnil úkoly jako spolupracovník, jak se dostavoval na schůzky, zda podával písemné zprávy (jaké kvality), zda na základě jeho zpráv došlo k realisaci osob, jak se celkově stavěl ke spolupráci, jaké odměny a v jaké výši dostal za spolupráci (kolik bylo zaplaceno za pronájem bytu), b) důvody přerušení spolupráce (ukončení), c) v případě, že byl vázán na trestnou činnost, jaké důsledky pro něho budou vyvozeny (kádrové, soudní apod.), d) zvláštní schopnosti spolupracovníka, znalost řečí, zda byl v zahraničí, odbornost apod. […]"* Ukončení svazku a uložení do archivu MV.

31 Tamtéž. Mělo jít *„[…] o spolupracovníky, kteří se zúčastnili konkrétního rozpracování zatčených osob"*, anebo měli *„jinou státně bezpečnostní důležitost"*. Tyto svazky spolupracovníků se měly označovat písmenem „Z". K podmínkám zapůjčování svazků z operativního archivu srov. čl. 15 směrnice.

Závěrečná zpráva operativního svazku obsahovala charakteristiku svazku i rozpracované osoby,[32] dobu archivace. U osobního operativního svazku (samostatného, skupinového i pátracího) informaci o tom, které *„karty osob*“, důležitých z hlediska StB zůstávaly nadále v operativní evidenci. U objektových svazků archivovaných po dílech musel být každý z nich uzavřen důvodovou zprávou a věcně vyhodnocen. Závěrečnou zprávu podepisoval funkcionář MV stejného funkčního zařazení, jenž udělil souhlas k zavedení svazku. Do *„fondu zvláštního uložení“* se ukládaly operativní svazky, jež byly schváleny přímo ministrem anebo náměstkem ministra vnitra a svazky obsahující *„materiály celostátního významu“*. Svazky *„zvláštního uložení“* se ukládaly u I. zvl. odboru MV, o uložení rozhodoval náčelník součásti; závěrečná zpráva uváděla též funkcionáře schvalujícího jejich zapůjčení z operativního archivu.[33]

Při obnovení spolupráce se spolupracovníkem nebo při znovu zahájeném rozpracování osoby předkládal operativní pracovník I. zvl. odboru MV (oddělení) „Rozhodnutí o obnovení svazku uloženého v archivu“, jednu statistickou a jednu evidenční kartu. Pokud šlo o svazek, který do operativního archivu uložila jiná součást nebo jenž si již příslušník z archivu vypůjčil, předkládal se současně svazek k přeregistraci.[34]

Získal-li operativní pracovník v průběhu své agenturně-operativní práce *„poznatky Stb zájmu“* k osobám majícím v operativním archivu uložený svazek nebo dotazník, o nichž bylo rozhodnuto, že nebudou využity pro další rozpracování, předával je I. zvl. odboru (oddělení). Rozhodnutí o jejich připojení k archivnímu materiálu schvaloval přímo na spisech náčelník oddělení.[35]

I. zvl. odbor MV (oddělení) třídil archivní svazky a materiály, kterým uplynula *„doba úschovy“*. Vytřiďování probíhalo komisionálně za spolupráce součástí MV, které svazky nebo materiály uložily do operativního archivu. Vytříděné svazky a materiály nepodstatného obsahu nebo nevyužitelné, byly se souhlasem náčelníka součásti komisionálně ničeny.[36] Služební kniha stanovila I. zvl. odboru MV (oddělení) provádět kontrolu agenturních a operativních svazků u operativních součástí MV, s cílem zjišťovat, zda stav svazkové agendy na útvarech odpovídal registrovaným údajům a statistice, a kontrolovat dodržování rozkazů MV.[37]

32 Závěrečná zpráva měla mj. obsahovat: *„[…] a) druh svazku, registrační číslo a heslo, pod nímž byl veden, b) na koho, kdy a proč byl svazek zaveden (jméno a data rozpracovávané osoby a charakter trestného činu, název skupiny nebo název objektu), c) jaký byl postup při rozpracování osoby (objektu), jaká byla učiněna operativní opatření, s jakým výsledkem a důvod, proč má být operativní svazek uložen […].“*

33 ABS, f. A 6/4, inv. j. 509. RMV č. 199 „Předpis o administrativě v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitra MV“ z 20. 12. 1957, čl. 14. Ukončení svazku a uložení do archivu MV.

34 Tamtéž, čl. 16. Obnovování uložených svazků.

35 Tamtéž, čl. 17. Připojování poznatků k archivním svazkům a materiálům.

36 Tamtéž, čl. 18. Vytřídění archivních materiálů.

37 Tamtéž, čl. 19. Kontroly agenturních a operativních svazků u součástí MV.

Změny registrace spolupracovníků

Dne 1. října 1959 schválil ministr vnitra Rudolf Barák novou „Instrukci o agenturně operativní evidenci MV" (A-oper-II-1), která počátkem následujícího roku nahradila předchozí služební předpis z prosince 1957.[38] Služební kniha opětně upravila a v některých oblastech prohloubila povinnosti při vedení svazků, postup při evidování osob, zásady k provádění lustrace v evidencích MV, při ukládání, zapůjčování a skartaci svazků předaných do archivu I. zvl. archivu MV (1. zvl. oddělení součástí MV). *„Instrukce zajišťuje, aby státně bezpečnostně důležité poznatky k spolupracovníkům MV, k osobám, jež se nepodařilo zavázat ke spolupráci, poznatky o nepřátelské činnosti osob, skupin osob a o situaci v objektech zájmů státní bezpečnosti, byly soustřeďovány, pokud možno v jednom místě (svazku), aby nedocházelo k narušování rozpracovaných akcí a byla zajištěna konspirace a koordinace práce mezi součástmi MV a veden přesný přehled o situaci a činnosti nepřátelských živlů"*. Příslušníci operativních součástí MV měli striktně dodržovat stanovené zásady, přísně dbát o dodržování *„konspirace agentury a operativního rozpracování"* i mezi sebou navzájem.[39]

V úvodu směrnice označila za kategorie spolupracovníků rezidenty, agenty, informátory, majitele konspiračních bytů (pouze z řad osob, které nebyly příslušníky MV) a majitele propůjčených bytů.[40] Příprava k získávání spolupracovníků, jejich schvalování, řízení, obsluha a kontrola se prováděly podle zásad stanovených ve směrnicích o agenturně operativní práci.[41]

Registraci osobních svazků spolupracovníků a neuskutečněného vázání dožadovali podle služební příslušnosti operativní pracovníci

- správ a samostatných odborů ústředního aparátu MV, zpravodajského odboru HS PS a SNZ **u 1. oddělení I. zvl. odboru MV,**

- KS-MV a VI. správy MV **u 1. skupin I. zvl. oddělení těchto součástí** (operativní pracovníci VKR prostřednictvím registračních pracovníků svých součástí podle podřízenosti),

- OŽD-MV, brigád PS, oddělení NZ **u 1. skupin I. zvl. oddělení KS-MV**, v jejichž obvodu se nacházelo vedení jejich útvaru.[42]

---

38 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78, čl. 79 Služební předpis „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV (A-oper-II-1) – vydání" z 1. 10. 1959, čj. Sv-00337/40-59. Viz https://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/rmv_78_1959.pdf

39 Tamtéž. Základní ustanovení.

40 Tamtéž, část I, čl. 1. Evidence spolupracovníků.

41 Srov. ABS, f. A 6/3, inv. j. 556; http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/trmv_72_1954.pdf

42 Směrnice se nevztahovala na I. správu MV (viz pozn. 11), IX. správu MV (srov. ABS, f. 6/4, inv. j. 755. RMV č. 72, čl. 73 „Směrnice o evidenci a registraci operativně-technických svazků a krycích průkazů (A-oper-IX-2) z 15. 7. 1959, viz http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/zpravodajska-technika/rmv72-cl73-1959.pdf) a rozvědku PS, které operativní svazky registrovaly dle vlastních instrukcí u svých součástí. Samostatná evidence a objektů rozpracovávaných zahraniční rozvědkou PS vznikla koncem září 1959, přeregistrovány byly agenturní svazky a o měsíc

Při registraci osobního agenturního svazku předkládali operativní pracovníci dožádání o zavedení svazku podepsané náčelníkem oddělení, statistickou a evidenční kartu, tematickou kartu[43] na krycí jméno (doplňovanou v průběhu spolupráce) a lustrační list.[44] Registrace spolupracovníka měla být prováděna do 48 hodin po „vázání", u OO-MV a vzdálenějších útvarů do šesti dnů.

Pokud operativní pracovník zaváděl agenturní svazek na osobu evidovanou jako styk spolupracovníka nebo rozpracované osoby, musel předložit potvrzení od operativního pracovníka, který osobu jako styk evidoval, že se zrušením evidování osoby jako styku souhlasí. Registrace majitelů konspiračních a propůjčených bytů se prováděla obdobně jako u spolupracovníků. Nebylo-li nutné či možné uvádět jméno majitele propůjčeného nebo konspiračního bytu, registroval se tento byt na krycí jméno (heslo).

Registrátor byl povinen zkontrolovat před registrací správnost vyplnění všech dokumentů a prověřit, zda osoba nebyla již zaevidována.

Okresní oddělení MV (OO-MV), odbory VKR, OŽD-MV, zpravodajské oddělení brigád PS a NZ si vedly na spolupracovníky pomocné protokoly, do nichž byli zapisováni pořadově podle toho, jak byli získáváni. Na oddělení správ ústředního aparátu a krajských správ MV se vedly přehledy podle čísel svazků a řídících orgánů, za účelem udržení přehledu zaevidovaných osob pro případy lustrace.[45]

Spolupracovníci, které náčelníci součástí označili jako zvlášť důležité, byli v protokolech osobních agenturních svazků registrováni pouze pod krycím jménem. Podle pravých jmen se na ně vedly kartotéky u náčelníků příslušných operativních součástí MV. Pokud *„operativní potřeba"* vyžadovala, aby *„řídící pracovník"* byl v případě lustrace *„zvláštního spolupracovníka"* evidencí vyrozuměn, mohl si ho podle směrnice pod pravým jménem zaevidovat v některém druhu operativního svazku.

Operativní odbor (I. odbor) SNZ a operativní pracovníci NZ věznic a nápravněpracovních táborů (NPT) registrovali, evidovali a ukládali všechny druhy svazků spolupracovníků a operativního rozpracování **u I. zvl. odboru MV** a **1. zvl. oddělení KS-MV** tak, jako jiné operativní součásti.[46]

---

později převzaty archivované svazky, dosud uložené u I. zvl. odboru MV. ABS, f. 6/5, inv. j. 361. NMV č. 15 „Směrnice o operativní evidenci osob a objektů rozpracovávaných zahraniční rozvědkou Pohraniční stráže – vydání" z 24. 8. 1959.

43 ABS, f. 6/4, inv. j. 761. Rozkaz ministra vnitra č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV " z 1. 10. 1959, čl. 2. Registrace spolupracovníků. Statistickou, evidenční a tematickou kartu měl operativní pracovník ve všech rubrikách vyplňovat pravdivě, přesně a čitelně podepisovat.

44 Tamtéž. Lustrační listy nesměly být starší 30 dnů po obdržení od evidence. Při registrování agenturních svazků musely být vždy prověřeny v operativní kartotéce správy VB, v agenturně operativní kartotéce 1. zvl. oddělení KS-MV, jestliže osoba bydlela, pracovala byť i přechodně na území jiné KS-MV, i v kartotékách 1. zvl. oddělení těchto součástí nebo u I. zvl. odboru MV v agenturně operativní kartotéce; dále pak v operativní kartotéce I. správy MV, měla-li osoba vztah k zahraničí.

45 Tamtéž.

46 Tamtéž, čl. 3. Zvláštní způsoby registrace spolupracovníků.

Spolupracovníci se nesměli evidovat celostátně, ale výhradně v agenturně operativní kartotéce 1. zvl. oddělení součástí MV *„podle místa registrace"*. V agenturně operativní kartotéce I. zvl. odboru MV tak mohly být evidovány pouze osoby zaregistrované operativními pracovníky ústředního aparátu MV (mimo I. a VI. správu MV a rozvědku PS), KS-MV Praha, OŽD-MV Praha, SNZ a Hlavní správou PS. Předpis opakovaně konstatoval, že také styky spolupracovníků se evidovaly *„zásadně v kartotéce 1. zvláštního oddělení součásti MV, kde je svazek zaregistrován"*. Kromě toho však bylo možné *„z nutných koordinačních důvodů"* evidovat spolupracovníky, jejich styky a *„osoby neuskutečněného vázání"* v agenturně operativní kartotéce té součásti MV, *„v jejímž obvodu působnosti dotyčná osoba, byť i přechodně"* žila, pracovala anebo měla *„jiné osobní vztahy"*.[47]

Styky spolupracovníků, jako *„osoby Stb operativního zájmu"*, evidovali operativní pracovníci prostřednictvím registrátora I. zvl. odboru (oddělení) na základě lustračního listu, odsouhlaseného náčelníkem oddělení, a evidenční karty.[48] Evidované styky registrátor podchycoval na *„kontrolní karty styků"*. Jejich **vyjímání z agenturně operativní kartotéky** se realizovalo na základě písemného zdůvodnění schváleného náčelníkem oddělení.[49]

Specifickým problémem zůstávalo evidování osob *„při neuskutečněném vázání"*.[50] Pokud se operativnímu pracovníkovi nepodařilo osobu zavázat ke spolupráci s pomocí *„kompromitujících materiálů"*, byl povinen rozhodnout, v jakém druhu operativního svazku měla být nadále rozpracována. Nebyl-li kompromitující materiál pro zahájení rozpracování *„natolik závažný"* anebo nebyl žádný k dispozici, *„avšak osoba byla již kontaktována"*, měl operativní pracovník povinnost materiál uspořádat a s evidenční kartou uložit do *„agenturního archivu"* I. zvl. odboru MV (1. zvláštních oddělení součástí MV).

V případě, že tato osoba již byla evidována *„v evidencích"* MV (např. k operativnímu či vyšetřovacímu svazku, anebo dle rozkazu ministra vnitra č. 1/1959 „bývalí lidé"[51]), mohly se tyto materiály k archivovaným svazkům připojit jako podsvazek.[52]

---

47 Tamtéž, čl. 4. Toto se uvádělo v rozhodnutí o zavedení svazku nebo v odůvodnění k evidování styku. Evidování spolupracovníků a jejich styků.

48 Tamtéž. Při evidování styku bylo třeba dodržovat zásadu, že osoba má být evidována jako styk jedenkrát. Vyžadovala-li to však nezbytná operativní potřeba, mohlo dojít po oboustranné dohodě operativních pracovníků k evidování osoby jako styku k několika spolupracovníkům. V těchto případech předkládal operativní pracovník při evidování styku lustrační list nebo potvrzenku se souhlasem náčelníka svého oddělení i náčelníka oddělení operativního pracovníka, který osobu poprvé jako styk zaevidoval.

49 Tamtéž.

50 Tamtéž, čl. 5. Evidování osob při neuskutečněném vázání. Tyto osoby se evidovaly u 1. zvl. oddělení místní součásti.

51 Srov. ABS, f. 6/4, inv. j. 684. RMV č. 1 „Rozpracování, pozorování a evidování „bývalých lidí" z 3. 1. 1959; http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/rmv_no/rmv_1_1959.pdf; GRUNTORÁD, Jiří: *Akce NORBERT*. In: *Securitas Imperii č. 2*, ÚDV 1994, s. 16–18.

52 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV" z 1. 10. 1959, čl. 5.

Operativní pracovníci měli povinnost hlásit 1. oddělení I. zvl. odboru MV (1. skupině 1. zvl. oddělení příslušného útvaru) veškeré změny související s osobním svazkem spolupracovníka, zejména při:

- převedení informátora na agenta, agenta na informátora, informátora na rezidenta apod.; (předkládala se nová statistická karta),

- změně zaměření spolupracovníka do jiné problematiky nebo jiného ukazatele na statistické kartě; (předkládala se nová statistická karta).

Dodržovat hlášení těchto změn bylo nutné z důvodu zachování přesného stavu ve statistické kartotéce, na jejímž podkladě vypracovávaly I. zvl. odbor MV a 1. zvl. oddělení KS-MV statistické přehledy pro nadřízené složky.

Při předávání osobního agenturního svazku mezi příslušníky jednoho pracoviště (schvalovaném náčelníkem oddělení), oddělení na oddělení, z odboru na odbor, se registrátorovi předkládala jedna statistická karta. Mezi součástmi MV byla nejprve nutná dohoda jednotlivých operativních pracovníků. Předávající příslušník byl povinen vypracovat důvodovou zprávu, ve které identifikoval součást, odbor, oddělení a jméno přebírajícího, kterému se svazek předával. V případě předání svazku jiné správě se prováděl *„rozbor osob procházejících ve svazku,"* přičemž předávající příslušník musel rozhodnout, které z nich dále povede v samostatném svazku. Toto opatření zajišťovalo, aby zájmové osoby zůstaly v evidenci I. zvl. odboru (oddělení) i po předání svazku, neboť registrátor při jeho odeslání vyjímal z agenturně operativní kartotéky evidenční karty styků. Pracovní svazek se při předávání osobního svazku spolupracovníka mezi součástmi MV zpravidla ukládal do agenturního archivu; ve výjimečných případech po rozhodnutí náčelníka součásti mohl být předán současně s osobním svazkem.

Při přebírání spolupracovníka Veřejné bezpečnosti přejímala součást MV jeho osobní svazek spolu se všemi dalšími materiály, kromě vyšetřovacího svazku. Na požádání operativního pracovníka MV byly vyjmuty evidenční karty z operativní evidence VB.[53] Po převzetí materiálů se zaváděl nový svazek spolupracovníka; původní se po ukončení spolupráce vracel zpět VB, což bylo vyznačeno v agenturním svazku MV. Při předávání spolupracovníka VB byla dvojmo zpracována důvodová zpráva, kterou po schválení náčelníkem součástí MV postoupili (někdy včetně zpráv o kriminální činnosti) operativní součásti VB. Osobní svazek spolupracovníka se následně ukládal s kopií důvodové zprávy do agenturního archivu.

Předávání agenturních osobních svazků spolupracovníků na I. správu MV (1. odbory KS-MV[54]) se provádělo obdobným způsobem jako mezi jinými součástmi MV prostřednictvím 1. oddělení I. zvl. odboru (1. skupin 1. zvl. oddělení součástí MV). Vyjmutí a zničení evidenčních karet z evidence bylo zaznamenáno v registračním protokole.

Předávání svazků mezi odděleními, odbory (OO-MV) i mezi součástmi schvaloval v důvodové zprávě funkcionář, který podepisoval „verbovku" („vázání"). U VKR

53 K 1. 10. 1960 vstoupil v platnost nový služební předpis VB-oper-I-2. Srov. ABS, f. A 6/5, inv. j. 376. NMV č. 30 z 10. 12. 1959, kterým byla mj. vydána „Instrukce o administrativě agentury a operativních spisů v součástech Veřejné bezpečnosti", čj. VB-00618/01-1959.

54 Ke vzniku 1. odborů KS-MV viz ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu*, s. 223–224.

mohl předání schválit náčelník odboru VKR (OVKR). Při každém předávání a přebírání svazku měla být evidovaným stykům věnována přiměřená péče a zajištěno, aby zadržené *„lustrační listy“* či *„sdělení o lustraci“* mohly být doručeny příslušnému operativnímu pracovníkovi, který spolupracovníka převzal k řízení. Operativní pracovník, který svazek přijal, byl povinen po navázání spolupráce předložit osobní agenturní svazek k přeregistraci, jež se prováděla identickým způsobem jako registrace. Jestliže operativní pracovník z nějakého důvodů nepokračoval ve spolupráci, agenturní svazek se ukončoval a ukládal do agenturního archivu.

Pokud měl být spolupracovník *„rozpracován jako objekt“*, zakládal se na něho příslušný druh operativního svazku. Podle příčiny ukončení spolupráce (vyzrazení, provádění trestné činnosti, odmítnutí spolupráce apod.), charakteru a množství materiálu, operativní pracovník buď svazek uložil do agenturního archivu anebo materiály vyjmul a zařadil do operativního svazku, svazek spolupracovníka ukončil a se souhlasem příslušného funkcionáře komisionelně zrušil.

Osobní agenturní svazky, pracovní svazky a materiály nezavázaných osob se do agenturního archivu ukládaly podle příslušnosti registrace:

- správy ústředního aparátu MV, KS-MV Praha, zpravodajský odbor HS PS, OŽD-MV Praha **do archivu 1. oddělení I. zvl. odboru MV**,

- VKR, svazky spolupracovníků a neuskutečněného vázání, důstojníků a vojáků po dobu jejich činné a základní služby **do archivu 1. zvl. oddělení VI. správy MV**,

- KS-MV **do archivů 1. skupin 1. zvl. oddělení vlastní součásti**,

- OŽD MV, NZ a brigády PS **u 1. skupin 1. zvl. oddělení, kde byli spolupracovníci zaregistrováni**, které je pak zasílaly **do archivu 1. zvl. oddělení v místě bydliště osoby**.

Při ukončení spolupráce a před uložením svazku spolupracovníka do agenturního archivu vypracoval operativní pracovník závěrečnou zprávu, ve které mj. určil dobu archivace,[55] případně označil svazek za „zvláštní“, přičemž uvedl, který funkcionář

55 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 14. Ukončení svazku a uložení do archivu MV. Doba úlože svazků spolupracovníků byla stanovena následovně: *„[…] **na 20 let:** a) všechny osobní svazky rezidentů, b) osobní svazky agentů, na podkladě jejichž materiálů byly zatčeny a odsouzeny rozpracované osoby nebo provedeno profylaktické opatření, c) osobní svazky spolupracovníků, kteří byli vyřazeni z činné agenturně informační sítě pro desinformaci, provokaci a dublaření, d) osobní svazky spolupracovníků – cizinců, kteří odjeli za hranice, e) osobní svazky spolupracovníků, kteří byli odsouzeni, f) osobní svazky spolupracovníků mající pro součást MV operativní hodnotu; **na 10 let:** a) osobní svazky agentů, na podkladě jejichž materiálů nebyly zatčeny a odsouzeny rozpracované osoby, b) osobní svazky agentů, kteří byli dekonspirování nikoliv vlastní vinou, c) všechny svazky majitelů konspiračních a propůjčených bytů; **na 5 let:** a) osobní svazky agentů, kteří neměli konkrétní účast na rozpracování osob a byli vázáni na vlasteneckém podkladě, b) osobní svazky informátorů, kteří měli účast na konkrétním rozpracování osob, c) osobní svazky na zemřelé rezidenty, agenty, informátory, na podkladě jejichž zpráv bylo provedeno zatčení osob, d) materiály neuskutečněného vázání; **na 3 roky:** a) osobní svazky informátorů, kteří se nezúčastnili konkrétního agenturního rozpracování osob, b) osobní svazky informátorů, kteří byli vyřazeni z činné agenturní sítě pro pracovní neschopnost a dekonspiraci.“*

schvaloval zapůjčování svazku z archivu (ministr vnitra, náměstek, náčelník správy nebo odboru součásti, která svazek do archivu ukládala).[56]

Za *„zvláštní"* svazky spolupracovníků, ukládané v agenturním archivu, se označovaly svazky rezidentů a agentů významných a důležitých pro MV ze státně bezpečnostního hlediska. V každém případě šlo o svazky *„agentů, kteří se zúčastnili konkrétního rozpracování osob žijících v kapitalistických státech, a za tím účelem byli vysíláni za hranice."* Tyto svazky se označovaly písmenem „Z" a jejich uložení schvaloval na návrh operativního pracovníka funkcionář, který podepisoval „verbovku" spolupracovníka.

V případě, že se spolupracovník stal příslušníkem MV, jeho svazek se zrušil současně s evidenčními, statistickými i tematickými kartami.

Při obnovování spolupráce se spolupracovníkem předkládal operativní pracovník povinně 1. oddělení I. zvl. odboru MV (1. skupině 1. zvl. oddělení ostatních součástí MV) svazek, vyžádaný z agenturního archivu k přeregistraci s jednou statistickou a jednou evidenční kartou. Postup byl obdobný jako při registraci nového svazku spolupracovníka, pouze s tím rozdílem, že ve statistickém přehledu se spolupracovník vykazoval ve sloupci „Obnovená spolupráce".

Jestliže spolupráci obnovovala IX. správa MV (9. odbor KS-MV) musel být svazek spolupracovníka zachován v původním stavu a po ukončení spolupráce uložen opět do archivu té součásti, odkud byl vyzvednut. Obnovení spolupráce bylo zachyceno patřičným záznamem ve svazku.[57]

V rámci inventarizace bylo 1. oddělení I. zvl. odboru MV (1. skupiny 1. zvl. oddělení KS-MV) povinno provádět každé dva roky kontrolu agenturního archivu, a to jak z hlediska *„uložení jednotlivých svazků"*, tak kvůli potvrzení, že o všech svazcích mělo *„náležitý přehled"*. O výsledcích kontroly se podávala zpráva příslušnému náměstku ministra vnitra, u KS-MV náčelníku součásti.

Podle směrnice byla realizována i *„skartace"*, tj. vytřiďování agenturních svazků z archivu po uplynutí jejich *„doby uložení"*. O tom, které svazky se ničily, a které po posouzení jejich agenturně operativní hodnoty zůstávaly nadále v agenturním archivu, rozhodovala komise, která svazek uložila do archivu. Tvořili ji dva příslušníci operativní součásti MV a jeden pracovník z 1. oddělení I. zvl. odboru MV (1. skupiny 1. zvl. oddělení KS-MV); po prostudování svazku určeného ke skartaci rozhodli

56 Pravidla zapůjčování upravoval čl. 8 směrnice.

57 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV" z 1. 10. 1959, čl. 7. Postup při změně druhu a zaměření spolupracovníka, předání spolupracovníka, ukončení a obnovení spolupráce. Spolupracovníci operativní techniky byli evidováni ve všeobecné evidenci spolupracovníků MV u I. zvl. odboru MV (1. zvl. oddělení KS-MV) na rozdíl od krátkodobých technických spolupracovníků, kteří byli vedeni pouze v evidenci IX. správy MV a evidencích 9. odborů (oddělení) KS-MV. ABS, f. 6/4, inv. j. 749. RMV č. 66, čl. 67 „Směrnice o používání operativní techniky (A-oper-IX-1)" z 15. 6. 1959, stať V. Spolupracovníci pro operativní techniku MV. Viz http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/zpravodajska-technika/rmv66-cl67-1959.pdf

o jeho zničení,[58] které se zaznamenalo v registračním a archivním protokolu. Z agenturně operativní kartotéky se vyjala a zničila evidenční karta. Také z archivní kartotéky podle krycích jmen se vyndala karta, učinil se na ní potřebný záznam a uložila se odděleně. Pokud byl agenturní svazek spolupracovníka evidován též u jiné součásti, měl pracovník registrace požádat o vyjmutí a zničení karty i u této součásti.[59]

Druhy operativních svazků

Příslušníci operativních součásti MV pracovali nadále s následujícími druhy operativních svazků – skupinový operativní svazek, osobní operativní svazek, agenturně pátrací svazek, pozorovací svazek, svazek prověření signálu na osobu, objektový svazek, kontrolní svazek, mapa zpráv[60] – které se zaváděly:

- **skupinový operativní svazek** na základě prověřených poznatků *„na skupinu osob (nejméně dvě osoby)"*, podezřelou ze spojení *„k provádění nepřátelské činnosti proti lidově demokratickému zřízení"*. Každá osoba, *„činná v protistátní skupině nebo organizaci"*, měla být aktivně rozpracována ve vlastním osobním operativním nebo agenturně pátracím svazku, který byl součástí svazku skupinového.

- **osobní svazek** na základě prověřených poznatků *„k aktivnímu agenturnímu rozpracování osoby podezřelé z provádění protistátní činnosti"*. Rozpracování v osobním operativním svazku bylo definováno jako *„hluboké prověření všech okolností souvisejících s podezřením z provádění protistátní činnosti, opatření přímých i nepřímých důkazů a jejich zadokumentování prostřednictvím všech dosažitelných agenturně operativních prostředků"*.

- **agenturně pátrací svazek** na známého i neznámého pachatele nebo osobu podezřelou *„ze spáchání protistátního trestného činu, ukrývajícího se před orgány bezpečnosti"*[61], na neznámého pachatele *„zpravidla v případech, kdy je spáchán protistátní trestný čin a pachatele je třeba agenturně operativními prostředky zjistit"*. Po zjištění a dopadení pachatele se svazek ukončoval. Pokud byl pachatel zjištěn, nicméně se však nadále ukrýval *„před orgány bezpečnosti"*, převáděl se *„svazek na osobu"* a zavádělo

58 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV" z 1. 10. 1959, čl. 10. Inventarizace agenturního archivu a skartace svazků spolupracovníků. O zničení se sepisoval zápis, ve kterém se uvádělo jméno, příjmení, data osoby, registrační číslo svazku spolupracovníka, arch. č. svazku, stručná charakteristika osoby a důvod zrušení svazku. Zápisy o zničení svazků po podepsání všemi členy komise a náčelníkem I. zvl. odboru MV (1. zvl. oddělení KS-MV) se ukládaly u pracovníka registrace.

59 Tamtéž.

60 Tamtéž, část II. Evidence operativního rozpracování, čl. 11. Druhy operativních svazků. Srov. GULA, Marian – VALIŠ, Zdeněk: *Vývoj typologie svazků v instrukcích pro jejich evidenci*, s. 124–128.

61 Při tom nebylo rozhodující, zda se zdržoval na území ČSR anebo mimo něj. ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV" z 1. 10. 1959, čl. 11. Podle 2. doplňku k služebnímu předpisu A-oper-II-1 (čl. 16 RMV č. 16/1961) byla tato věta škrtnuta.

se příslušné pátrání. V průběhu vedení svazku, ale i *„při jeho dočasném uložení v operativní úloži"*, se osoby *„důvodně podezřelé z účasti na spáchání trestného činu"* evidovaly jako styky.

- **pozorovací svazek** za účelem *„dlouhodobého pozorování osob představujících operativní zájem státně bezpečnostní, tj. osob, u nichž na základě jejich třídního původu, kompromitující činnosti za bývalých režimů nebo na základě zjištěných poznatků lze předpokládat nepřátelskou činnost a jež mohou tvořit básni nepřátelských rozvědek."* Směrnice dokonce stanovila operativním pracovníkům MV kategorie osob, z nichž měli vytypovat ty osoby, jejichž činnost bylo účelné *„z Stb hlediska […] soustavně pozorovat"* agenturní sítí i za pomoci VB:

„- představitelé a zaměstnanci kapitalistických zastupitelstev a misí,

- někteří vísoví cizinci z kapitalistických států a čs. občané udržující s nimi styky,

- vyšší funkcionáři a někteří aktivní členové bývalých nacistických, fašistických a reakčních stran a jejich odnoží (např. NSDAP, SS, SA, Henleinova strana, Agrární strana, Selská jízda, Národní sjednocení, Vlajka, Národní garda, Hlinkova strana, Hlinkova garda a jiné).

- vyšší funkcionáři a někteří aktivní členové bývalých reakčních organisací a spolků z předmnichovské republiky a okupace (např. Junák, Orel, Sokol, Kuratorium, Veřejná osvětová služba, Liga proti bolševismu, Svaz pro spolupráci s Němci a tak podobně),

- vládní představitelé a poslanci buržoasních stran a organisací z doby I. ČSR, protektorátu a Slovenského státu a kolaboranti, kteří aktivně pomáhali fašistickým okupantům,

- buržoasní nacionalisté, sionisté, trockisté, revisionisté a jiní šiřitelé protimarxistických ideologií, kteří se svou činností jako takoví projevují,

- reakční představitelé církví a sekt,

- reakční činitelé společnosti a klubů (např. YMCA, YWCA, Rotary club, Svaz přátel USA),

- bývalí úředníci a zástupci cizích kapitalistických průmyslových obchodních firem a organizací, představující báze kapitalistických rozvědek (např. Ciba, Siemens, UNRRA, Joint),

- bývalí vyšší činitelé kapitalistického státního aparátu (justice, ministerstva zahraničních věcí, obchodu, financí, policie, četnictva a armády, zvláště vojenských zpravodajských orgánů, kteří absolvovali různé zpravodajské školy, kursy, parakursy v západních armádách a v armádě I. ČSR) atd.,

- bývalí agenti nepřátelských rozvědek a státního aparátu z doby nesvobody a I. ČSR,

- býv. představitelé buržoasie jako továrníci, majitelé dolů, větší akcionáři, členové a vedoucí činitelé správních rad, koncernů, monopolů, syndikátů a bank, velkoobchodníci, velkostatkáři a jejich rodinní příslušníci,

- bývalí přisluhovači buržoasie jako ředitelé bank, továren, dolů, hutí aj. buržoasní odborníci, jejichž poměr k lidově demokratickému zřízení není dosud vyjasněn nebo je nepřátelský,

- bývalí představitelé buržoasního odboje protektorátu a tzv. Slovenského státu,

- někteří navrátilci a amnestanti z kapitalistických států, zejména však ti, kteří opustili ČSR po osvobození v roce 1945 a po únoru 1948,

- všechny osoby po propuštění z vazby, které si odpykávaly trest za špionáž, teror, diverzi a jiné zvláště nebezpečné protistátní trestné činy,

- jiné osoby nebezpečné lidově demokratickému zřízení, podle jednotlivých problematik a linie práce operativních součástí MV."[62]

- **svazek prověření signálu** k prověření „*signálních poznatků o protistátní činnosti osoby (projevování zájmu o skutečnosti představující státní tajemství, mimoslužební návštěvy zastupitelských úřadů kapitalistických států, podezřelý styk, nebo dopisování s osobami v kapitalistických státech a tak pod.) získaných agenturou, vyšetřováním, hlášením různých úřadů, občanů a podobně, za účelem potvrzení jejich pravdivosti.*" K prověření těchto signálů byla od zavedení svazku stanovena šestiměsíční lhůta, kterou náčelník součásti (u VKR náčelník operativního odboru) prodlužoval ve zvláštních případech o dva až tři měsíce. Potvrdil-li se signál o protistátní činnosti, převáděl se tento svazek na jiný druh operativního svazku. V opačném případě, pokud nebylo nutné pokračovat v prověřování, se svazek rušil. Za situace, kdy pro důležitost materiálů je nešlo zničit, se mohl svazek převést na pozorovací nebo uložit do operativního archivu.

- **objektový svazek** na důležité objekty národního hospodářství, na státní a veřejné instituce, úseky státních hranic a podobně, „*za účelem státněbezpečnostní ochrany před nepřátelskou činností a podle jednotlivých problematik operativních součástí MV, za účelem státobezpečnostního dozoru a sledování nepřátelské činnosti bývalých reakčních institucí, organizací a spolků, úřadoven a central kapitalistických rozvědek a jejich ambasád a nepřátel v některých organizacích* tehdejšího *veřejného života.*" V objektovém svazku byly soustřeďovány „*důležité poznatky z objektu nebo problematiky*", které vytvářely operativnímu pracovníkovi „*základnu pro správnou orientaci*" při jeho činnosti. Vedení objektových svazků mělo zajistit správné a přehledné sledování „*politicko bezpečnostní situace daného objektu (báse)*" a účinné zaměřování agenturní sítě.

„Uspořádání objektového svazku a zejména soustavné doplňování přehledů o objektu, zvláště pokud jde o třídní a politické složení zaměstnanců a vedení závodu nebo úřadu, obsah a závady ve výrobě, zpravodajské a agenturní sítě vlastní (dle krycích jmen a registračních čísel svazků), zranitelnost úseku výroby, seznamy a rozmístění rozpracovaných a evidovaných osob, atp., to vše musí být základem dobré státně bezpečnostní práce ve svěřeném objektu nebo bázi. Proto operativní pracovník, který objektový svazek vede, vypracovává minimálně jednou za rok situační právu, předkládá ji svém nadřízenému náčelníku (dle důležitosti objektu) a po jeho vyjádření ji zakládá do svazku.

U pevných objektů (závodů, úřadů) vede objektový svazek ta součást (správa, odbor, oddělení, OO-MV), která provádí přímý dozor nebo ochranu objektu. Nadřízená

62 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV" z 1. 10. 1959, čl. 12. Použití jednotlivých druhů operativních svazků.

součást může si za účelem řízení operativní práce v objektu zavést kontrolní svazek. Je-li to nutné, vedou si operativní pracovníci u objektového svazku tohoto druhu samostatné díly na jednotlivé úseky objektu (např. ZVIL v Plzni – samostatnou mapu na kovárnu, slévárnu, apreturu apod.).

Objektové svazky zaváděné podle problematiky nebo bází zavádí se zpravidla u nadřízené součásti. (Např.: KS-MV Brno, 3. odbor zavádí objektový svazek na římsko-katolickou církev a k němu si vede pomocné mapy jednotlivých OO-MV, které plní funkci kontrolních svazků. Jednotlivá OO-MV v rámci KS-MV vedou u sebe díly hlavního objektového svazku vedeného na 3. odboru a zařazují do něho materiály k problematice římsko-katolické církve (v rámci svého okresu.)

Vyžaduje-li to potřeba, může být objektový svazek po linii nebo bázi zaveden i u nižších útvarů samostatně (např. u OO-MV)."[63]

- **kontrolní svazek** u součásti, která u podřízeného útvaru kontrolovala nebo řídila důležitou akci. Tento svazek (mapu) si vyžadoval náčelník odboru – na centrále náčelník oddělení – u I. zvl. odboru (oddělení). Kontrolní svazek se tam však neregistroval ani neukládal do archivu. Po dobu operativního rozpracování se v něm soustřeďovaly kopie příkazů a zpráv o jejich splnění. Na základě rozhodnutí náčelníka, který vydal souhlas k jeho zavedení, se svazek po určené době (zpravidla dva roky) komisionelně ničil. U kontrolního svazku objektového svazku se nepotřebné materiály pravidelně vytřiďovaly, vyjímaly a komisionelně ničily.

- **mapy zpráv** výhradně k opatřením a událostem mimořádného významu (např. volby, státní nebo místní zvláštní události, pohraniční operace u PS, akce a oslavy, které StB zajišťovala nebo sledovala). Soustřeďovaly se v nich přehledně uspořádané pokyny a zprávy o bezpečnostních opatřeních a jejich výsledcích, přehledy o náladě obyvatel, politické reagenci jednotlivých vrstev obyvatelstva apod. Po ukončení akce zůstávala mapa zpráv podle potřeby na odboru (oddělení) anebo se ukládala do operativního archivu.

Pokud se v průběhu rozpracování nebo prověřování „*případu*" ukázalo, že materiály, na jejichž podkladě byl operativní svazek zaveden, se nezakládaly na pravdě anebo šlo pro StB o bezvýznamné poznatky, byl svazek na základě návrhu schváleného náčelníkem operativní součásti MV komisionelně zničen. Protokol o zničení svazku operativní pracovník předával registrátorovi 1. zvl. odboru (oddělení).[64]

Registrace operativních svazků se podle služební příslušnosti operativního pracovníka prováděla u I. zvl. odboru MV, 1. zvláštních oddělení KS-MV a VI. správy MV:

- operativní pracovníci správ a samostatných odborů ústředního aparátu (kromě I. správy MV), HS PS a SNZ **u I. zvl. odboru MV**,

- operativní pracovníci KS-MV (kromě 1. odborů KS-MV) a VI. správy MV **u 1. zvl.**

63 Tamtéž.

64 Tamtéž, čl. 12. Použití jednotlivých druhů operativních svazků.

oddělení vlastních součástí (operativní pracovníci VKR prostřednictvím registrátorů svých součástí podle podřízenosti),

- operativní pracovníci OŽD MV, brigád PS a operativní pracovníci pasových kontrol, NPT a věznic NZ **u 1. zvl. oddělení KS-MV,** na jejímž území se nacházelo vedení jejich útvaru.

Při registraci předkládali operativní pracovníci tyto vyplněné tiskopisy:

- u osobních, agenturně pátracích, pozorovacích svazků a svazku prověření signálu rozhodnutí o zavedení svazku, statistickou kartu, evidenční kartu, lustrační listy,
- u skupinových svazků rozhodnutí o zavedení svazku a statistickou kartu,
- u objektových svazků a agenturně pátracích svazků na neznámého pachatele rozhodnutí o zavedení svazku (volnou formou) a statistickou kartu.

Lustrační listy musely být při registrování uvedených druhů operativních svazků na osoby vždy prověřeny v operativní evidenci správy VB, v evidenci 1. zvl. oddělení KS-MV (vojenské osoby mimo to ještě u VI. správy MV), pokud osoba bydlela či pracovala (i přechodně) na území jiné KS-MV, i v evidenci 1. zvláštních oddělení těchto součástí, u I. zvl. odboru MV v agenturně operativní evidenci a v operativní evidenci I. správy MV, měla-li osoba vztah k zahraničí.[65]

Statistickou a evidenční kartu vyplňoval operativní pracovník ve všech rubrikách pravdivě, přesně a čitelně ji podepisoval.

Pokud příslušník zaváděl operativní svazek na osobu, která byla evidována jako styk rozpracované osoby, musel předložit potvrzení od evidujícího operativního pracovníka, že odsouhlasil zrušení evidování jeho styku.

Odbory (OO-MV) a útvary jim na roveň postavené, vzdálené od operativní evidence, vedly si pro svou potřebu *„pomocné protokoly"*; kromě toho mohly vést také *„pomocnou kartotéku"* všech evidovaných osob. V pomocném protokole i kartotéce bylo nutno provádět všechny změny (předání, ukončení, převod apod.).[66]

Pravomoc při zavádění operativních svazků byla upravena:

- **skupinový, osobní operativní, agenturně pátrací a objektový svazek** schvalovali náčelníci operativní správy MV a OŽD-MV;
- **pozorovací svazek** a svazek **prověření signálu** schvalovali náčelníci odboru (pro OO-MV náčelník odboru KS-MV po linii práce), OŽD-MV a operativního oddělení NZ. O zavedení mapy zpráv rozhodovali náčelníci operativní součásti MV a odboru OŽD-MV. S ohledem na odlišnou organizační strukturu složek VKR[67] **a PS**[68] **byla u nich pravomoc při zavádění operativních svazků stanovena odlišně:**

65 Tamtéž, čl. 13. Registrace operativních svazků. Lustrační listy nesměly být starší 30 dnů po obdržení od evidence.

66 Tamtéž.

67 Srov. POVOLNÝ, Daniel: *Organizační vývoj Vojenské kontrarozvědky v letech 1945–1990.* VHÚ. Praha 2009, s. 42–49.

68 Srov. PULEC, Martin: *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989. Sešity č. 13*. ÚDV, Praha 2006, s. 20.

- **skupinový operativní svazek** u VKR schvalovali náčelník VI. správy MV, u PS náčelník zpravodajského odboru HS PS;
- **osobní operativní** a **pátrací svazek** u VKR schvalovali náčelník operativního odboru VKR, u PS náčelník zpravodajského odboru HS PS;
- **pozorovací svazek** a svazek **prověření signálů** schvalovali u VKR náčelník oddělení VKR, u PS náčelník zpravodajského oddělení brigády PS;
- **objektový svazek** schvalovali u VKR náčelníci operativního odboru VKR a OVKR, u PS náčelník brigády PS;
- o **mapě zpráv** rozhodovali u VKR náčelníci operativního odboru VKR a OVKR a u PS velitel brigády.

Výjimky ve schvalovací pravomoci se vztahovaly na osoby, jež vykonávaly *„vyšší funkce ve veřejném, politickém a hospodářském životě“*, do nichž byly schváleny politbyrem ÚV KSČ a vládou, a na objekty zvláště důležitého charakteru (vyšší státní úřady a instituce) schvaloval zavedení svazku ministr vnitra nebo jeho náměstek.

Na osoby, které byly schvalovány do funkce byrem krajského výboru KSČ a krajským národním výborem, schvalovali zavedení svazku náčelníci správy MV, KS-MV, OŽD-MV, odboru VKR a velitel brigády PS (kromě svazků, které příslušely HS PS) bez rozdílu svazku.

U VKR schvaloval svazek osoby – počínaje funkcí velitele pluku a výše, a civilní osoby schválené do funkce byrem krajského výboru KSČ a KNV – náčelník VI. správy MV.[69]

Osoby, na něž byly zaregistrovány osobní, agenturně pátrací, pozorovací svazky anebo svazky prověření signálu, se evidovaly v agenturně operativní kartotéce 1. zvl. oddělení součástí MV podle místa registrace a u 1. zvl. odboru MV celostátně.

Operativní pracovníci ústředního aparátu MV (kromě I. správy), KS-MV a OŽD-MV Praha, SNZ, HS PS evidovaly registrované osoby v agenturně operativní kartotéce I. zvl. odboru MV.

Styky rozpracovaných osob se evidovaly v agenturně pátrací kartotéce 1. zvl. oddělení součástí MV, kde byl svazek zaregistrován. Z koordinačních důvodů byly rozpracované osoby a jejich styky zároveň evidovány v agenturně operativní kartotéce té součásti MV, v jejímž obvodu působnosti dotyčná osoba byť i přechodně žila, pracovala nebo měla jiné osobní vztahy. Tuto informaci obsahovalo rozhodnutí o zavedení svazku nebo odůvodnění k evidování styku. Jako styky rozpracovaných osob operativní pracovníci evidovali osoby, které během rozpracování v osobním, agenturně pátracím nebo pozorovacím operativním svazku měly udržovat s rozpracovanou osobou styky *„takového rázu“*, že zasluhovaly *„státobezpečnostního operativního zájmu“*. V agenturně pátracím svazku na neznámého pachatele se evidovaly jako styky osoby z operativního hlediska *„důvodně podezřelé z účasti na spáchání trestného činu“*.

69 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 14. Schvalovací proces při zavádění operativních svazků.

Hlavním důvodem evidování styků kromě *„nezbytné koordinace práce“* bylo zajištění operativního rozpracování *„blokováním osob“* při lustraci a ochrana před jeho narušením ze strany jiného operativního pracovníka.

Styky rozpracovávaných osob příslušníci evidovali prostřednictvím registrátora I. zvl. odboru (oddělení), jemuž předkládali evidenční kartu a lustrační list, jehož zadní strana obsahovala výsledek lustrace a zdůvodnění schválené náčelníkem oddělení.

Při evidování styku byla zdůrazněna zásada soustřeďovat poznatky do jednoho svazku a potřeba evidovat osobu jako styk pouze jedenkrát. Jen v případě nezbytné operativní potřeby, a za oboustranné dohody operativních pracovníků, mohl být styk evidován k několika rozpracovaným osobám. Za této situace předkládal příslušník při evidování styku lustrační list nebo stvrzenku. Na stvrzence byl vyjádřen jak souhlas jeho náčelníka oddělení, tak i náčelníka oddělení (operativního pracovníka, který osobu poprvé zaevidoval).

O všech evidovaných osobách se na odděleních operativních součástí měly vést přehledy čísel svazků i příslušníků, z důvodu rychlé orientace při lustrování osob jinými *„orgány“* MV.

Vyjímání styků z operativní evidence se provádělo pouze po písemném zdůvodnění schváleném náčelníkem oddělení, které se po vyjmutí karty styku z agenturně operativní evidence ukládalo u příslušného registrátora.

Zvláštní poznámka konstatovala, že osoby procházející v objektových svazcích, kontrolních svazcích a mapách zpráv se neevidovaly. Pokud na ně existovaly *„závažné státně bezpečnostní poznatky“*, musely být evidovány v některém druhu operativního svazku. Z osob rozpracovaných operativními pracovníky NZ a NPT se evidovaly pouze osoby nebo jejich styky, nacházející se mimo výkon trestu (civilní osoby). I. správa MV a I. odbory KS-MV mohly podle zvážení a své operativní potřeby evidovat vybrané osoby v evidenci I. zvl. odboru MV, popřípadě 1. zvl. oddělení příslušné KS-MV.[70]

„Administrativní uspořádání operativních svazků spočítá v soustavné presentaci, tj. zapisování do seznamu dokumentů a připojování spisů pomocí rychlovazačů do svazků podle předtisku jejich jednotlivých částí. Dále je operativní pracovník povinen soustavně doplňovat „seznam osob nacházejících se ve svazku“ (jmenný rejstřík u osobních, agenturně pátracích a pozorovacích svazků) a vyznačovat v něm osoby zaevidované jako styky. Jestliže jsou ve svazku zařazeny obálky s dokumenty, musí být na nich vyznačeno, jakých dokumentů a kolik obálka obsahuje.

Informační a souhrnné zprávy pro nadřízené součásti se odesílají pod číslem jednacím a opisy, s vyznačením v kolika exemplářích byla zpráva vyhotovena, se zařazují do příslušného operativního svazku.

Všechny písemné záznamy, zařazené v operativních svazcích, musí být podepsány vlastnoručně příslušnými pracovníky, kteří je zhotovili a případně schválili.

70 Tamtéž, čl. 15. Evidování osob v operativních svazcích.

S materiály získanými technickými prostředky se manipuluje podle zvláštních směrnic.

Do skupinového operativního svazku se zařazují materiály společné pro celou skupinu. Do osobních svazků připojených ke skupině se zařazují materiály a dokumenty týkající se osoby, na níž je svazek zaveden, do objektových svazků nebo jejich dílů zakládají se materiály obsahující státně bezpečnostní poznatky, vztahující se k příslušnému objektu (bázi, problematice), pokud nepatří do některého jiného operativního svazku nebo na jejichž podkladě není nutno některý operativní svazek založit.

V každé části nebo dílu objektového svazku k jednotlivými tématickým bodům (organizace objektu, nepřátelské báze, vlastní agenturní sítě, závady ve výrobě atp.) mohou se vést pomocné mapy (díly) se samostatným obsahem dokumentů, které se v průběhu vedení svazku soustavně doplňují. Jednotlivé mapy (díly) se zapisují do seznamu dokumentů hlavního objektového svazku.

Vyjímá-li operativní pracovník z operativního svazku některé písemnosti, vyznačí v seznamu dokumentů vedle zápisu kdo, kdy a proč je vyjmul.

V kontrolním svazku a mapě zpráv se materiály zařazují chronologicky podle dat.

Operativní svazky se ukládají v kovových skříních u operativního pracovníka.

Ostatní písemnosti (běžná spisová agenda operativních správ, odborů, oddělení, které podle svého obsahu není možno připojit do žádného operativního svazku a to skupinového, osobního, agenturně pátracího, pozorovacího, svazku prověření signálu, objektového nebo mapy zpráv nebo nelze některý z nich na jejich základě založit), vyřizují a ukládají se podle administrativního pořádku MV-adm-I-1 a 2.[71]

Obsahuje-li spis poznatky k problematice jiné součásti (odboru, oddělení OO-MV) odstupuje se této součásti k přímému využití nebo založení."[72]

Změna archivace svazkové agendy

Poněkud nesrozumitelně směrnice definovala důvod změny operativního svazku: Byla-li „*v důsledku zjištěných poznatků v průběhu agenturně operativní práce změněna její forma*", měl operativní pracovník povinnost provést „*i změnu charakteru*" příslušného operativního svazku. Všechny převody operativních svazků se prováděly prostřednictvím I. zvl. odboru MV (oddělení KS-MV) na podkladě „Rozhodnutí o převedení operativního svazku", schváleného funkcionářem MV s kompetencí příslušný svazek zavádět.

Při změně svazku prověření signálu na pozorovací, agenturně pátrací nebo osobní, pozorovacího svazku na agenturně pátrací nebo osobní, osobního svazku na agenturně pátrací, osobního a agenturně pátracího svazku na pozorovací, či připojení

71 Srov. ABS, f. 6/4, inv. j. 168. TRMV č. 50 „Služební předpis MV-adm-I-1 „Administrativní pořádek MV" – vydání" z roku 1954.

72 ABS, f. 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV" z 1. 10. 1959, čl. 16. Uspořádání operativních svazků.

osobního nebo agenturně pátracího do skupinového svazku, předkládal operativní pracovník I. zvl. odboru MV (oddělení) původní svazek k přeregistraci, rozhodnutí o převedení svazku (při převedení na agenturně pátrací svazek („Rozhodnutí o pátrání") a jednu statistickou kartu (změnila-li se problematika nebo charakter trestného činu).

V případě, že skupinový svazek nebyl dosud zaveden, předkládal současně „Rozhodnutí o zavedení skupinového svazku" a statistickou kartu skupinového svazku. Zvláštním případem bylo rozpracování osoby, jako člena „*protistátní skupiny*", s již zavedeným svazkem prověření signálu (pozorovacím svazkem), kdy se svazek před zařazením „*do skupiny*" převáděl na osobní nebo agenturně pátrací.

Naopak vyjmutí osobního nebo agenturně pátracího svazku ze skupinového ohlašoval operativní pracovník I. zvl. odboru (oddělení) vyplněním tiskopisu „Rozhodnutí o převedení ze skupinového svazku".

Osobní, agenturně pátrací a pozorovací svazek nebylo dovoleno převádět na svazek prověření signálu.

Pokud byla osoba rozpracovaná v operativním svazku zavázána ke spolupráci, mohl operativní pracovník podle charakteru a množství soustředěného materiálu tento svazek buď uložit do archivu anebo materiály vyjmout, zařadit do svazku spolupracovníka a operativní svazek se souhlasem příslušného funkcionáře zrušit. V důvodové zprávě o zrušení operativního svazku neměla být informace o „*zaverbování*".

Operativní svazky se mezi součástmi předávaly zejména v případech, že osoba, na niž byl svazek zaveden, změnila bydliště, zaměstnání, nebo to vyžadovala „*agenturně operativní práce*". Předávání se realizovalo zásadně za součinnosti I. zvl. odboru MV (1. zvláštních oddělení).

Předávající pracovník povinně zpracoval důvodovou zprávu (pravdivou a správně vystihující celý případ), aby přejímající měl přehled o tom, jakým způsobem se na případu pracovalo, jakých výsledků bylo dosaženo, případně jaký další postup je doporučován. Předávané svazky navíc musely být v naprostém administrativním pořádku. Zejména byla zdůrazněna potřeba věnovat péči evidovaným stykům, a zajistit tak, aby zadržené lustrační listy nebo sdělení o lustraci mohly být evidencí doručeny novému operativnímu pracovníku.

V rámci oddělení, změnila-li se problematika rozpracování, schvaloval předání operativního svazku jeho náčelník schválením důvodové zprávy; z oddělení na oddělení náčelník odboru. Přejímající příslušník předkládal zprávu – včetně nové statistické karty – registrátorovi I. zvl. odboru (oddělení). Předávání z odboru na odbor (OO-MV) v rámci jedné součásti schvaloval náčelník, udělující souhlas k zavedení svazku. Přeregistrace se v tomto případě neprováděla, pouze přejímající příslušník předkládal operativní svazek registrátorovi s novou statistickou kartou k provedení příslušných změn.

Předávání svazků mezi operativními součástmi MV se dělo vždy po předchozí dohodě, zachycené v důvodové zprávě, schválené náčelníkem předávající součásti. Předávající operativní pracovník byl povinen provést rozbor osob procházejících

ve svazku a rozhodnout, kterou z nich dále povede v samostatném operativním svazku. V ústřední kartotéce u I. zvl. odboru MV zůstávala evidenční karta rozpracované osoby až do doručení nové evidenční karty.

Předávání operativních svazků na I. správu MV se také mělo realizovat prostřednictvím I. zvl. odboru MV (oddělení KS-MV); předávající zároveň žádal o vyjmutí evidenčních karet z evidence. Přejímající operativní pracovník provedl přeregistraci přijatého svazku u I. zvl. odboru (oddělení), přičemž předložil po jedné statistické a evidenční kartě, případně karty styků. Při převzetí agenturně pátracího svazku na osobu, po níž bylo vyhlášeno celostátní pátrání (bez ohledu na druh pátrání), musel operativní pracovník požádat I. zvl. odbor (oddělení) MV o provedení změny v pátrání (označení součásti, jíž je nutno zasílat poznatky, nebo předat dopadenou osobu, doplnění nebo změnu požadavků a úkonů při pátrání atp.).

Pokud operativní pracovník převzal od příslušníka VB *„poznatky o protistátní činnosti osoby"* za účelem dalšího rozpracování, zaváděl na jejich podkladě příslušný operativní svazek. V opačném případě, bylo-li v průběhu rozpracování (prověřování) osoby zjištěno, že provádí výhradně kriminální činnost, předával příslušník StB operativním pracovníkům VB souhrnnou zprávu o výsledku dosavadní práce a dokumenty, dokazující kriminální činnost osoby. Opis zprávy byl založen do operativního svazku, který se ukládal – po souhlasu příslušného náčelníka – se zbývajícími materiály *„do operativní úložě"*.

Operativní svazky ukončovali operativní pracovníci v případech, kdy

- se proti rozpracovávané osobě zahájilo vyšetřování anebo s ní byla realizována agenturně operativní nebo profylaktická opatření,[73]
- se nepotvrdily materiály, na jejichž základě byl svazek zaveden a v průběhu prověřování (rozpracování) nebyly zjištěny další *„kompromitující státně bezpečnostní poznatky"*,
- aktuálně nebylo nutné osobu (případ) aktivně rozpracovat nebo pozorovat,
- byla *„nepřátelská"* činnost přerušena (upuštěním od provádění trestné činnosti, trvalým odjezdem z ČSR, úmrtím apod.).
- byl zrušen nebo rozčleněn objekt (báze) anebo padlo rozhodnutí, že objekt nevyžadoval dále *„ze státně bezpečnostního hlediska dozoru"*.

Při zakončení operativního rozpracování vyšetřováním, připravil operativní pracovník ve spolupráci s vyšetřovatelem MV společný návrh na realizaci případu, který po schválení náčelníkem operativní součásti MV předal i s operativním svazkem (materiály) vyšetřovateli MV.

73 K profylaktickým opatřením se vztahovala část VI. Registrace, evidence a statistické vyhodnocování případů profylakticky ukončených operativním součástmi MV (VKR) a vyšetřovateli MV (VKR), čl. 34–37 (1. doplněk k A-oper-II-1, k čl. 40 NMV č. 40/1960). V obecné rovině viz ŽÁČEK, Pavel: *KGB na cestě ke komunismu.* In: *Pamäť národa č. 1*, 2005, s. 42–57; TOMEK, Prokop: *Prevence, profylaxe a výchova v pojetí Státní bezpečnosti.* In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek č. 5*. ÚDV, Praha 2007, s. 155–181.

V průběhu vyšetřování, vedeného podle instrukce o vyšetřování,[74] byl operativní pracovník v neustálém styku s vyšetřovatelem za účelem prověřování (a evidování) materiálů a poznatků získaných během vyšetřování. Stejný postup musel být dodržen i za situace, že se „*kompromitující poznatky*" zjistily v průběhu vyšetřování k osobě, která nebyla předem operativně rozpracována.

Po skončení vyšetřování vracel vyšetřovatel operativní svazky (materiály) operativnímu pracovníkovi, který je uzavíral a ukládal do operativního archivu. Z ukládaných operativních svazků měly být vyřazeny spisy (dožádání, bezcenné zprávy, materiály operativní techniky atp.), které neobsahovaly z hlediska státně bezpečnostního žádné cenné poznatky anebo nevyzrazovaly pravá jména spolupracovníků. Vyjmutí spisů se vyznačilo v příslušném obsahu dokumentů.

Při ukládání skupinového, osobního, agenturně pátracího nebo pozorovacího svazku zdůvodňoval operativní pracovník v závěrečné zprávě[75], které karty osob evidovaných jako styky měly být v operativní kartotéce ponechány a které vyjmuty. U objektových svazků bylo možné „*do operativní úlože*" ukládat jednotlivé díly těchto svazků; každý díl musel obsahovat důvodovou zprávu i věcné vyhodnocení v seznamu dokumentů. Operativní svazky zavedené z rozhodnutí ministra vnitra či jeho náměstka, a svazky obsahující materiály celostátního významu nebo údaje tvořící předmět zvláště důležitého státního tajemství, se ukládaly jako „*zvláštní*". Svazky „*zvláštního uložení*" se ukládaly pouze u I. zvl. odboru MV.

Závěrečnou zprávu podepisoval funkcionář ve srovnatelném funkčním zařazení jako ten, který dával souhlas k zavedení operativního svazku; u svazků zakončovaných vyšetřováním pak náčelník odboru (OO-MV). Svazky prověření signálu, prolongované nad šest měsíců, se ukládaly na základě souhlasu náčelníka operativní součásti MV; u VKR pak náčelníka odboru. Operativní svazky musely být řádně administrativně uspořádány (sešité motouzem, jehož konec se pečetil lepicí páskou) a uloženy prostřednictvím registrátora I. zvl. odboru (oddělení), u něhož byl svazek zaregistrován.

74 Srov. ABS, f. 6/4, inv. j. 374. RMV č. 64 čl. 70 Služební kniha „Instrukce o vyšetřování v součástech MV" (A-vyšetř-I-1) z 15. 4. 1957. Viz http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/vysetrovani/rmv64-1957.pdf

75 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV" z 1. 10. 1959, čl. 17. Postup při převedení, předání, ukončení a obnovení operativních svazků. Závěrečná zpráva mj. stanovila, „*po jaké době má být operativní svazek vytříděn*". Lhůty pro uložení svazků měly být příslušníky určovány z hlediska operativní, případně historické hodnoty a důležitosti v nich zařazených dokumentů, zpravidla následovně: „*Trvale: operativní svazky zvláštního charakteru (‚Z') a svazky mající zvláštní operativní, příp. historickou hodnotu; na 20 nebo 10 let: – operativní svazky ukončené bez vyšetřování podle závažnosti státně bezpečnostních poznatků a charakteru osob, – operativní svazky ukončené vyšetřováním, v nichž zůstaly evidovány osoby, jejichž rozpracování nebylo ukončeno vyšetřováním (styky, osoby ze skupin apod.); na 5 let nebo 3 roky: ostatní operativní svazky ukončené vyšetřováním nebo profylaktickým opatřením a operativní svazky na osoby, které zemřely v průběhu rozpracování, pozorování nebo prověřování. Objektové svazky a mapy zpráv se ukládají podle důležitosti objektu nebo akce na 5, 10 nebo 20 let a zvláště důležité trvale.*"

Specifickým způsobem při ukončování a ukládání postupovali operativní pracovníci NZ. Pokud byl zaveden operativní svazek

- na osobu ve výkonu trestu, která již měla u některé součásti MV založen operativní nebo vyšetřovací svazek, zasílal se této součásti ukončený svazek NZ k připojení jako podsvazek;

- na civilní osobu nebo osobu ve výkonu trestu, jež neměla u součástí MV uložen žádný svazek, ukládal se operativní svazek u 1. zvl. oddělení té správy MV, na jejímž území se nacházelo vedení útvaru NZ, který svazek ukončoval.

Obnovování operativního „rozpracování" osob, na něž byly svazky uloženy v archivu, se provádělo za předpokladu získání nových důležitých signálů *„o protistátní činnosti"* osoby, které se nutně musely agenturně prověřit, zadokumentovat, případně této činnosti zabránit. Při obnově předkládal operativní pracovník registrátoru I. zvl. odboru (oddělení) rozhodnutí o obnovení svazku, jednu statistikou a jednu evidenční kartu, lustrační list a operativní svazek. Pokud byly ke svazku evidovány styky, rozhodl operativní pracovník, které vyjmout; na ostatní předkládal nové evidenční karty s lustračními listy.

Nebylo možné obnovovat operativní svazky, na jejichž základě bylo zavedeno vyšetřování ukončené pravomocným rozsudkem. Tyto materiály mohl operativní pracovník proti podpisu vyzvednout z operativního archivu na základě písemného dožádání, schváleného náčelníkem součásti MV (náčelníkem operativního odboru VKR) a ponechat si je po dobu rozpracování.[76] Osobní, agenturně pátrací a pozorovací operativní svazky nešlo obnovovat jako svazek „prověření signálu".[77]

Pokud operativní pracovník získal k zájmové osobě, jejíž materiály se již nacházely v operativním archivu, poznatky *„státně bezpečnostního charakteru"*, o nichž bylo po prověření rozhodnuto, že nebudou využity pro další rozpracování, zdůvodnil přímo na spise jejich připojení a po schválení náčelníkem oddělení je předal do operativního archivu. Smyslem opatření bylo zajistit soustřeďování poznatků *„na jedno místo"*.[78]

Uložené operativní svazky a materiály vytřiďovali pracovníci operativního archivu podle termínů uvedených v závěrečné zprávě každého svazku a předávali je operativním součástem MV, které je uložily. Operativní pracovníci poté posuzovali aktuálnost a použitelnost svazků a materiálů, zpracovávali písemná rozhodnutí, zda a na jakou dobu mají být svazky a materiály znovu uloženy, anebo mají-li být zničeny. Rozhodnutí schvaloval náčelník operativní součásti MV (u VKR náčelník operativního odboru). Svazky a materiály s připojeným rozhodnutím vraceli operativní pracovníci zpět I. zvl. odboru MV (oddělení).

Ničení operativních svazků a materiálů se mělo provádět komisionelně za přítomnosti nejméně dvou operativních pracovníků, následně se sepisoval protokol, v němž

76 Poněkud odlišně bylo dle č. 18 definováno zapůjčování svazků a materiálů z operativního archivu.

77 Tamtéž, čl. 17. Postup při převedení, předání, ukončení a obnovení operativních svazků.

78 Tamtéž, čl. 19. Připojování státně bezpečnostních poznatků k operativním svazkům a materiálům v archivu.

bylo uvedeno kde, jak, kdy a kým byly materiály zničeny. Rozhodnutí společně s protokoly se ukládalo u I. zvl. odboru (oddělení).[79]

Směrnice precizovala podmínky evidování československých „občanů-uprchlíků" v agenturně operativní evidenci 1. zvl. oddělení KS-MV podle místa jejich posledního pobytu na území ČSR, a celostátně v agenturně operativní evidenci I. zvl. odboru MV. O uprchlících byly navíc podle místa posledního pobytu vedeny statistické evidence u 1. zvl. oddělení všech KS-MV a celostátní tematická evidence „U" (uprchlíků) u I. zvl. odboru MV.[80]

I. zvl. odbor MV (oddělení) prováděl v neposlední řadě kontroly agenturních a operativních svazků u součástí MV za účelem zjištění, zda stav svazků odpovídá údajům registrace i statistiky a zkoumání agenturně-operativní svazkové agendy z hlediska dodržování rozkazů MV. Operativní pracovníci byli při provádění kontroly povinni předložit veškeré druhy operativních svazků a materiálů.[81]

Organizace I. zvláštního odboru

V lednu 1959 vydal Rudolf Barák statut I. zvl. odboru MV, kterým stanovil jeho úkol jako soustřeďování poznatků, vedení evidencí, studium a vytěžování jejich obsahu, zajišťování jednotné a účelné agenturní a vyšetřovací práce součástí MV *„při ochraně lidově demokratického zřízení ČSR před kontrarevolučními úklady nepřátelských živlů"*. Konkrétně to v celostátním měřítku znamenalo organizování a řízení registrační, statistické, evidenční a archivní agendy spolupracovníků MV, osob v operativním rozpracování a vyšetřování, agendy prověrky žadatelů v přeshraničním styku, agendy uprchlíků z ČSR a agendy státně bezpečnostních poznatků z archivních materiálů aparátu bývalého státního zřízení ČSR. Společně s 1. zvl. odděleními měl odbor zajišťovat, aby nedocházelo k *„narušování rozpracovaných státně bezpečnostních akcí"* mezi jednotlivými operativními součástmi MV.[82]

I. zvl. odbor MV byl jako samostatná součást MV podřízen náměstkovi ministra pplk. Štefanu Demjanovi a členil se na jednotlivá oddělení. První tři oddělení, z pohledu agenturně-operativní agendy nejdůležitější, která řídil osobně náčelník odboru pplk. Bedřich Radoň, vedla:

1. oddělení – agenda spolupracovníků; provádělo lustraci v evidenci spolupracovníků,
2. oddělení – agenda operativního rozpracování, vyšetřování a uprchlíků, úlož,
3. oddělení – operativní evidence osob v operativním rozpracování, vyšetřování uprchlíků, jejich státně bezpečnostních závadových styků a osob evidovaných pracovníky operativních součástí MV; provádělo lustraci v evidenci,

79 Tamtéž, čl. 20. Vytřídění svazků a materiálů operativního archivu.

80 Tamtéž, část III., čl. 21. Evidování čs. občanů uprchlých z ČSR.

81 Tamtéž, Závěrečné ustanovení, čl. 33. Kontroly operativních svazků u správ MV.

82 ABS, f. 6/4, inv. j. 685. RMV č. 2, čl. 2 „Statut I. zvláštního odboru a Studijního ústavu ministerstva vnitra – vydání" z 6. 1. 1959, hlava I. Všeobecná ustanovení.

6. oddělení – podřízené zástupci náčelníka odboru; mj. provádělo registraci prověrkových spisů.[83]

V jednotlivých oblastech činnosti byly hlavní úkoly stanoveny následovně:

1/ V agendě spolupracovníků MV

- registrování spolupracovníků MV a osob, které spolupráci s orgány MV odmítly,
- vedení statistických přehledů spolupracovníků podle druhů, rozborová činnost pro vedení MV a součásti MV,
- zachycování změn v registraci spolupracovníků z hlediska jejich pohybu, ukončení a obnovení spolupráce,
- vedení tematické evidence z hlediska operativního využití spolupracovníků všemi součástmi MV,
- vedení evidence spolupracovníků a jejich státně bezpečnostně důležitých styků a typů pro spolupráci, lustrace v evidenci,
- archivace svazků spolupracovníků, se kterými byla spolupráce ukončena, ochrana a údržba jejich archivní úlože a zapůjčování operativním pracovníkům,
- provádění kontroly svazků spolupracovníků u operativních součástí z hlediska plnění směrnic a rozkazů ministra vnitra.

2/ V operativním rozpracování

- registrování agenturně operativních svazků a vedení jejich statistických přehledů, rozborová činnost pro vedení MV a součásti MV,
- vedení evidence osob, na něž byl založen svazek operativního rozpracování a evidence jejich státně bezpečnostně důležitých styků,
- archivace svazků operativního rozpracování, vyšetřování a svazků bývalých příslušníků MV, občanských zaměstnanců a zamítnutých žadatelů do služeb MV,
- ochrana a údržba těchto svazků,
- kontrolní činnost atd.

3/ Ve vyšetřování

- registrování vyšetřovacích svazků osob, zavedených správou vyšetřování MV, VI. správou MV a vyšetřovacími odbory KS-MV,
- vedení statistických přehledů těchto svazků, rozborová činnost pro vedení MV a součásti MV,
- vedení evidence osob, na které bylo zavedeno vyšetřování součástmi MV,
- archivace zakončených vyšetřovacích svazků,
- předávání vyšetřovacích svazků příslušným prokuraturám, vedení přehledu o těchto svazcích,

83 Tamtéž, hlava III. Organizace I. zvláštního odboru MV. FROLÍK, Jan: *Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989.* In: *Sborník archivních prací č. 2*, Praha 1991, s. 489–490.

- dohlížení na správné vedení administrativy ve vyšetřovacích svazcích a na dodržování socialistické zákonnosti.[84]

Lustrace v evidencích

Směrnice následně upravila obsah jednotné agenturně operativní kartotéky (evidence).

Evidence I. zvl. odboru MV obsahovala evidenční karty:

- **celostátně ze všech operativních součástí MV** (kromě I., IX. správy MV a rozvědky PS) **na osoby** rozpracované v některém druhu operativního svazku nebo jejichž rozpracování bylo ukončeno, vyšetřované vyšetřovateli MV, uprchlé z ČSR nebo jež se o útěk pokusily, na které bylo vyhlášeno pátrání součástmi MV, zaevidované ve starých materiálech (od roku 1945 do roku 1951),

- **součástí MV na území KS-MV Praha na osoby** zavázané ke spolupráci nebo s nimiž byla spolupráce ukončena (s výjimkou spolupracovníků v činné vojenské službě složek pod operativním dohledem VI. správy MV, centrálně evidovaných jen u 1. zvl. oddělení VI. správy), které se nepodařilo zavázat ke spolupráci, zaevidované jako styky spolupracovníků a rozpracovaných osob či jako „bývalí lidé" (podle RMV č. 1/59).[85]

Vyžadovat lustraci v evidencích byli v odůvodněných případech oprávněni operativní pracovníci součástí MV, zpravodajští orgánové PS (příslušníky československých ozbrojených sil lustrovali prostřednictvím příslušného OVKR), vyšetřovatelé MV a VKR, kádroví pracovníci správy kádrů MV, odboru kádrů KS-MV a samostatných součástí centrály MV, pracovníci sekretariátů náměstků, stížnostního oddělení, vnitřní správy, vnitřních oddělení správ a zvláštních odborů a vnitřních oddělení KS-MV, inspekcí ministra vnitra, náčelníků KS-MV a správy kádrů MV, v neposlední řadě pak pracovníci I. zvl. odboru MV a 1. zvl. oddělení součástí MV.[86]

Lustrace se realizovala na podkladě lustračního listu schváleného náčelníkem oddělení, šifrovky schválené náčelníkem operativní součásti MV, abecedně uspořádaného seznamu schváleného příslušným náčelníkem odboru (OO-MV, OVKR), žádosti o pas nebo vstupní vízum podepsané pracovníkem pasové a vízové agendy, který žádost vyřizoval, anebo žádosti uchazečů do vojenských učilišť a seznamu branců,

84 ABS, f. 6/4, inv. j. 685. RMV č. 2, čl. 2 „Statut I. zvláštního odboru a Studijního ústavu ministerstva vnitra – vydání" z 6. 1. 1959, hlava II. Hlavní úkoly I. zvláštního odboru MV a 1. zvláštních oddělení součástí MV.

85 ABS, f. 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV" z 1. 10. 1959, část V. Agenturně operativní evidence, čl. 30. Obsah agenturně operativní kartotéky MV Evidence 1. zvl. oddělení KS-MV (kromě KS-MV Praha) a VI. správy MV obsahovaly evidenční karty na osoby obou kategorií, zaevidované v rámci vlastních součástí.

86 Tamtéž, čl. 31. Právo lustrace v agenturně operativních evidencích. kádrových a operativních pracovníků VB byla upravena zvláštními směrnicemi (č. 37/1960).

podepsaných náčelníkem vnitřního oddělení KS-MV. Veškeré požadavky k lustraci v evidenci se podávaly 1. zvl. oddělení KS-MV (I. zvl. odboru MV) podle příslušnosti operativního pracovníka. Příslušníci VKR mohli zasílat své požadavky 1. zvl. oddělení KS-MV a 1. zvl. odboru MV přímo. Na lustrační požadavek bylo nutné vyznačit, ve kterých evidencích (MV, I. zvl. odbor atp.) měla být lustrace provedena. Pokud byla lustrace vyžádána šifrou v mimopracovní dobu, musela obsahovat základní údaje o totožnosti osoby (jméno, příjmení, předchozí jméno, datum a místo narození, zaměstnání, bydliště), správu, odbor, oddělení, telefon a čitelný podpis pracovníka, jenž lustraci vyžadoval a souhlas příslušného náčelníka.

Samotné prověřování (lustrace) osob v evidenci I. zvl. odboru MV a 1. zvl. oddělení KS-MV probíhalo následovně:

- nejprve v místní agenturně operativní kartotéce, kde osoba bydlela, tj. u 1. zvl. oddělení příslušné KS-MV (na území KS-MV Praha v evidenci I. zvl. odboru MV),
- pokud osoba bydlela nebo pracovala na území jiné krajské správy nebo na více místech na území republiky, provádělo se prověřování též u 1. zvl. oddělení těchto součástí,
- když nebylo známo, zda osoba bydlela nebo pracovala na území jiných krajských součástí, provádělo se prověřování též u I. zvl. odboru MV,
- v evidenci 1. zvl. oddělení VI. správy MV bylo účelné lustrovat tehdy, pokud předmětem operativního zájmu byly osoby, konající činnou vojenskou službu v součástech Československé lidové armády a vojsk MV, pod operativním dohledem VI. správy MV.

Poznámka uváděla, že lustrace vojenských osob v činné službě, provedená u VI. správy MV, nezajišťovala shromáždění veškerých operativních poznatků na tyto osoby, a proto bylo vždy bezpodmínečně nutné lustrovat u KS-MV podle místa trvalého bydliště, neboť některé součásti ČSLA působily pod dozorem územních složek MV. Lustrace jiných osob v evidenci 1. zvl. oddělení VI. správy MV nebyla považována za účelnou.

Výsledek lustrace v evidencích I. zvl. odboru MV (1. zvl. oddělení KS-MV) se označoval razítkem, které obsahovalo identifikaci odboru (oddělení), kde byla lustrace provedena, datum provedení a výsledek lustrace („*není v evidenci*“ nebo „*viz záznam*“) a jméno pracovníka, který lustraci provedl.

V případech, kdy lustrovaná osoba byla spolupracovníkem, stykem spolupracovníků, rozpracována v některém druhu operativního svazku nebo stykem rozpracované osoby, obdržel pracovník, který lustraci vyžadoval, místo lustračního listu potvrzenku. V tomto případě byl povinen se do tří dnů spojit v místě a do šesti dnů mimo KS-MV s operativním pracovníkem, který byl uveden na potvrzence, s písemným sdělením o důvodu lustrace. Lustrační list předal I. zvl. odbor MV (oddělení KS-MV) pracovníkovi, který měl příslušný svazek přidělen, či který osobu jako styk prvně zaevidoval, neboť i on byl povinen zjišťovat a vyžadovat si důvody prověřování osoby.

Jestliže operativní pracovník prováděl lustraci jedním lustračním listem v evidencích VB i v evidencích MV, musel z konspiračních důvodů vyžadovat nejprve lustraci

v evidencích VB a poté u 1. zvl. oddělení – odboru MV. Pokud toto pořadí nebylo dodrženo, vracel se lustrační list po zjištění jakýchkoliv poznatků k žadateli, neboť nebylo možné se stejným listem pokračovat v další lustraci.

Mimo agenturně operativní evidenci I. zvl. odboru MV (1. zvl. oddělení součástí MV) mohl operativní pracovník lustrovat podle charakteru osob a poznatků také u I. správy MV, v operativní evidenci správ VB, HS VB a u SNZ ke zjištění, kde osoba odpykávala (odpykává) trest. Kromě toho bylo možné provádět dotazy a prověřování:

- v tematické evidenci spolupracovníků MV (specielní vlastnosti a odbornost spolupracovníků) u 1. oddělení I. zvl. odboru MV (1. skupin 1. zvl. oddělení součástí MV),[87]
- ve věcné evidenci operativního archivu u 2. oddělení I. zvl. odboru MV (2. skupin 1. zvl. oddělení součástí MV),
- v evidenci „U" (uprchlíků) u 2. oddělení I. zvl. odboru MV,
- v evidenci žadatelů o pasy a víza u I. zvl. odboru (PV) MV (1. zvl. oddělení (PV) KS-MV),
- v dokumentačních a pomocných evidencích Studijního ústavu I. zvl. odboru MV,
- u II. zvl. odboru MV (2. zvl. oddělení KS-MV),[88]
- u VII. a IX. správy MV (7. a 9. odborů KS-MV),
- u správy kádrů MV v evidenci žadatelů a bývalých příslušníků bezpečnostních složek,
- v ústřední evidenci obyvatel (ÚEO) HS VB, MS VB, O VB,
- v celostátní evidenci cizinců u HS VB,
- v celostátní daktyloskopické evidenci u HS VB,
- ve všeobecné evidenci (kurent) u HS VB,
- v evidenci MNO – Generální štáb, prostřednictvím VI. správy MV.[89]

87 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV" z 1. 10. 1959, čl. 9. Tematická evidence spolupracovníků. Dle čl. 9 měla tematická evidence (zřízená k 1. 7. 1958) umožnit využití *„zvláštních schopností agentury pro přesunutí (nasazení) do nepřátelských skupin (akcí)"* a zkvalitnit tak agenturní práci. Sestávala z aktivních rezidentů a agentů a z osobních agenturních svazků rezidentů a agentů, s nimiž byla spolupráce ukončena; uspořádána byla podle registračních čísel svazků. Souhlas k vyhledávání vhodných typů v tematické evidenci dával u 1. oddělení I. zvl. odboru MV náčelník součásti, u 1. skupin 1. zvl. oddělení ostatních součástí MV náčelník odboru příslušné součásti. Poznatky z této evidence se vydávaly u činných spolupracovníků pouze pod krycím jménem a registračním číslem s uvedením, která správa, odbor, oddělení spolupracovníka řídila. U archivovaných svazků se vyznačovaly archivní čísla svazků.

88 Ke 2. zvl. odboru MV (prověrka korespondence) viz FROLÍK, Jan: *Ještě k nástinu organizačního vývoje*, s. 425–435.

89 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV" z 1. 10. 1959, čl. 32. Provádění lustrace.

Závěrem

Na přelomu padesátých a šedesátých let minulého století přistoupilo ministerstvo vnitra k rozsáhlému přehodnocení stávajícího administrativního systému agenturně-operativní agendy, které výrazně ovlivnilo činnost státně bezpečnostních složek v následujícím období. Přijatá opatření stabilizovala kategorie agenturních i operativních svazků, prosadila systém evidování zájmových osob k jednotlivým svazků (případům), odrazila se ve výrazném nárůstu počtu osob evidovaných jako nepřátelé lidově demokratického režimu („bývalí lidé").[90] Dopad nových směrnic v mnoha směrech ovlivnil teorii i praxi operativních součástí ministerstva vnitra minimálně až do období pražského jara 1968. Dalšímu vývoji operativní evidence, registrace agenturně operativních svazků a evidence zájmových osob bude věnována samostatná studie.

90 Srov. KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954–1968. Základní údaje.* ÚSD AV ČR, Praha 1993, s. 90.

PŘÍLOHA 1

1957, 7. dubna, Praha – Operativní evidence, její význam a použití v agenturně operativní práci orgánů ministerstva vnitra, čj. A/9-0052/01-57.[91]

Osnova: 1. Význam operativní evidence.
2. Úkoly a obsah operativní evidence.
3. Praktická činnost operativních pracovníků ve vztahu k operativní evidenci.
4. Závěr.

Na operativní součásti ministerstva vnitra se kladou stále vyšší a zodpovědnější úkoly. Aby tyto úkoly mohly být splněny, je nutno pracovat kvalitně, cílevědomě a na vědeckém podkladě. Všechny tyto požadavky by nemohly být splněny bez operativní evidence.

[…]

Operativní evidence ministerstva vnitra dává obraz agenturně operativní práce jednotlivých součástí ministerstva vnitra. Přitom dává přehled o osobách, které byly nebo jsou operativně rozpracovány, zavázány ke spolupráci anebo vyšetřovány pro protistátní činnosti.

Evidence je operativní proto, že operativně rychle, přesně a pravdivě zachycuje všechny agenturně operativní jevy. Při tom nejenom konstatuje, že tyto jevy existují, nýbrž i ukazuje na nedostatky, které se v průběhu agenturně operativní práce vyskytnou. Např. okamžitě signalisuje, jestliže více operativních pracovníků rozpracovává nebo váže tutéž osobu, aniž by operativní pracovníci navzájem o tom věděli. Jindy zase operativní evidence včas ukáže na nesoulad mezi počtem zavázaných spolupracovníků a mezi počtem rozpracovaných osob a podobně.

Tím, že operativní evidence ukazuje na stav agenturně operativní práce a na vznikající nedostatky, je velkým přínosem pro vedoucí pracovníky ministerstva vnitra. Na podkladě údajů operativní evidence je možno sledovat zaměření třídního nepřítele, předvídat jeho zájmy a útoky a podle toho je možno i provádět zodpovědnou organisaci práce k jeho likvidaci. Přitom operativní evidence dává vedoucím pracovníkům ministerstva vnitra pravdivý a přesný přehled o práci podřízených součástí. Operativní evidence znamená dále kontrolu. V tom je nutno chápat význam operativní evidence v měřítku ministerstva vnitra.

Význam operativní evidence je nutno vidět i v širším měřítku. Operativní evidence nám dává obraz o průběhu třídního boje v celé naší zemi a proto její vedení a sledování je důležité s hlediska celostátní politiky. Na podkladě operativní evidence se vypracovávají statistické přehledy o zavázaných, rozpracovaných a vyšetřovaných osobách operativou ministerstva vnitra. Tyto přehledy jsou jedním z podkladů pro různá opatření strany a vlády a umožňují správně zaměřit úder orgánů ministerstva

91 Dokumenty jsou ponechány v původním stavu, včetně překlepů pravopisných chyb. Podle doprovodného přípisu šlo o přednášku určenou pro školu MV – Slapy.

vnitra proti třídnímu nepříteli. Proto je operativní evidence ministerstva vnitra i důležitou politickou, hospodářskou a mocenskou institucí státního aparátu – nástroje lidově demokratického zřízení.

K tomu, aby operativní evidence měla takový rozhodující význam je nezbytně třeba, aby byla přesná, odpovídala skutečné situaci a hlavně, aby byla pravdivá. Tyto základní požadavky každé evidence může operativní evidence ministerstva vnitra splnit jedině tehdy, jestliže bude úzce skloubena s operativní činností operativních pracovníků ministerstva vnitra. Dále je nutné, aby zásady operativní evidence byly důsledně dodržovány a uplatňovány všemi pracovníky, kteří pracují v operativě. Je možno říci, že přesnost a pravdivost operativní evidence závisí hlavně na operativních pracovnících. Kdyby operativní pracovníci neevidovali včas všechny rozpracované případy, kdyby nutné doklady vyplňovali nepřesně a nepravdivě, došlo by narušení přesného přehledu, ke zkreslování existující situace a k desinformaci vedoucích pracovníků ministerstva vnitra. Proto je nutné aby směrnice operativní evidence důsledně ovládali všichni operativní pracovníci a hlavně, aby je v praxi důsledně uplatňovali.

Při zkvalitňování agenturní práce má vedle přesné evidence veliký význam i správné vedení agenturní administrativy. Vhodný výběr a použití agenturních materiálů velmi často rozhoduje o úspěchu agenturní práce.

Proto systém operativní evidence musí velmi těsně navazovat na pružný systém agenturní administrativy.

Administrativa je důležitým prostředkem k plnění úkolů na kterémkoliv úseku. O administrativě se často hovoří jako o něčem zbytečném, škodlivém a byrokratickém. V poměru k administrativě byly již natropeny mnohé škody. Škody obyčejně vyplývaly ze dvou příčin: buďto administrativa byla přebujelá a správné operativní řízení se utopilo v papírech, a nebo administrativa nebyla žádná a to co bylo třeba zadokumentovat, nebylo nikde podchyceno.

Obojí, jak přebujelost tak neúplnost administrativy, je škodlivé pro práci a je nutno proti oběma extrémům v administrativě bojovat.

Ministerstvo vnitra potřebuje takovou administrativu, aby zajišťovala pořádek a přehled v agenturních materiálech a aby byla vyloučena jakákoliv ztráta a zneužití dokumentů.

Aby tyto zásady byly dodrženy a uplatňovány v praxi, byl vypracován administrativní systém operativních, vyšetřovacích a agenturních svazků, které na podkladě operativní evidence spolu úzce souvisejí a na sebe navazují. Tento systém byl vypracován na bohatých zkušenostech sovětských soudruhů a vzhledem k tomu, že není vtěsnán do byrokratických formulek a šablon, předpokládá od operativních pracovníků určitou odbornou i politickou vyspělost.

Odpovědnost za řízení operativní evidence a agenturní administrativy v rámci MV má I. zvláštní odbor MV. I. zvláštní odbor ministerstva vnitra, který má na všech krajských správách MV 1. zvl. oddělení, jež odpovídají za úsek operativní evidence v rámci krajské správy. Rovněž u VI. správy MV a 2.V.O. SVKR je I. zvláštní oddělení. Na všech odborech železniční dopravy je též zřízena evidenční skupina.

Tyto součásti nejsou pouze evidenčním aparátem, nýbrž jsou současně kontrolním orgánem celé agenturní administrativy. I. zvláštní odbor MV nebo 1. zvláštní oddělení provádí pravidelnou kontrolu všech svazků a tím zajišťuje pořádek v agenturní administrativě.

II. Úkoly a obsah operativní evidence.

V úvodu byla již vysvětlena vzájemná souvislost mezi operativní evidencí a agenturní administrativou. Tato souvislost zvlášť úzce vyniká při vytýčení úkolů a obsahu operativní evidence.

1. Registrace.

Registrace je spojením operativní evidence s pružným systémem agenturně operativní administrativy.

Registrací má operativní pracovník zajištěno, že osoba jeho operativního zájmu bude zavedena v operativní evidenci. Při registraci operativní pracovník současně obdrží mapu příslušného svazku, do které si ukládá veškerý materiál k osobě, který získal z operativního rozpracování.

[…]

2. Evidování.

Po zaregistrování osoby je operativní evidence povinna provést zaevidování osoby. Nejdůležitější úkol operativní evidence spočívá ve vedení evidence osob, nepřátelských lidově demokratickému zřízení. Tyto osoby jsou evidenčně podchyceny v kartotéce, která je jedna z nejdůležitějších pomůcek agenturně operativní práce. Dává jmenný přehled všech osob, které jsou závažné s hlediska státobezpečnostního zájmu.

Jakmile je v operativní evidenci karta na osobu, je vyloučeno dvojí rozpracování této osoby, protože kdokoliv bude v budoucnu tuto osobu lustrovat, dozví se o tom okamžitě ten pracovník operativy, který osobu zaregistroval a rozpracovává.

V operativní evidenci I. zvl. odboru MV jsou soustředěny karty osob v celostátním měřítku včetně karet styků z centrálního aparátu MV, KS-MV Praha, VI. správy MV a OŽD-MV Praha. Centrálně nejsou vedeny karty styků, rozpracovaných osob z ostatních součástí MV, tyto osoby jsou evidovány podle místa bydliště v příslušné místní oper. evidenci případně podle rozhodnutí operativního pracovníka v další operativní evidenci, kde je nutné, aby osoba byla evidována.

V I. zvláštním odboru MV, v I. zvláštních odborech /odděleních/, ostatních součástech MV je vedena operativní evidence, evidence spolupracovníků, a u I. zvláštního odboru MV navíc evidence ASÚ.

[…]

3. Lustrace

Operativní evidence a evidence spolupracovníků je vytvořena k tomu, aby plně sloužila operativním pracovníkům. Operativní pracovníci mají možnost provádět v ní prověrku u osob, které jsou předmětem jejich operativního zájmu. U nově rozpracovaných osob je přímo povinností operativního pracovníka nejdříve zjistit, zda osobu nerozpracovává již jiný operativní pracovník, nebo zda není spolupracovníkem MV.

Toto zjištění se provádí jednotnou lustrací pomocí lustračního listu, ve kterém operativní pracovník vyplní všechna osobní data lustrované osoby a předá I. zvláštnímu odboru MV, nebo I. zvláštnímu oddělení KS-MV.

Lustrace je prováděna tak, že každý lustrační list je nejprve prověřen v operativní evidenci a potom v evidenci spolupracovníků. U I. zvláštního odboru MV ještě v evidenci ASÚ. Výsledek lustrace se vyznačuje na zadní stranu lustračního listu.

Jestliže osoba není vedena v evidenci, vyznačí se na rubu lustračního listu, že na osobu není žádných poznatků.

Jestliže na kartě osoby je vyznačeno, že jsou poznatky uloženy v archivu, pracovník operativní evidence uvede na lustrační list příslušná archivní čísla, druh fondu a místo uložení.

[…]

4. Statistika.

Vedle evidence, lustrace a registrace provádí I. zvláštní odbor /oddělení/ další důležitý úkol, vypracování statistických přehledů. Vyhotovování statistik je důležitý politický úkol, který svým významem mnohdy přesahuje rámec ministerstva vnitra.

Statistika ukazuje vzájemné vztahy a závislosti různých jevů a má být nejdůležitějším a nejjemnějším nástrojem operativního vedení a plánování.

Statistika operativní práce ministerstva vnitra je velmi zajímavým živým obrazem činnosti jednotlivých součástí a výsledků jejich práce.

Ze statistických přehledů je možno vyčíst početní stavy zavázaných spolupracovníků, rozpracovaných i vyšetřovaných osob. Při tom je možno poznat nejenom kvantitu ale i kvalitu, což se hlavně projeví v případech ukončené spolupráce nebo ukončeného rozpracování. Rovněž podle výsledků ukončeného vyšetřování lze posoudit kvalitu operativní práce.

Statistika současně ukazuje charakter jednotlivých osob, jejichž třídní původ, nepřátelskou činnost, politickou příslušnost apod. Podle těchto všech ukazatelů lze posoudit na jaké výši je operativní práce, jaké má klady a kde je nutno odstranit nedostatky.

Vzájemným kombinováním statistických údajů lze dosáhnout přesného obrazu o poměru agentury k rozpracovaným osobám, o poměru nově rozpracovaných osob k ukončeným osobám, s přihlédnutím na důvody ukončení a podobně.

Statistické přehledy I. zvláštního odboru /oddělení/ se vypracovávají podle statistických karet, které operativní pracovník vyhotoví při registraci nového svazku. Z tohoto důvodu přesnost a spolehlivost statistiky je z velké části závislá na zodpovědnosti operativního pracovníka při vyhotovování evidenčních dokumentů.

Statistika spolupracovníků, rozpracovaných a vyšetřovaných osob se vyhotovuje měsíčně v rámci součásti MV a celostátním měřítku čtvrtletně, pololetně i na konci roku za uplynulý rok. Kromě těchto termínů na požádání vyššího náčelníka je možno vypracovat jiné přehledy podle potřeby a požadavků příslušného náčelníka.

5. Archivování.

Jestliže je ukončeno rozpracování, ukládá se materiál do archivu. Archivováním státobezpečnostních spisů je pověřen rovněž I. zvláštní odbor /oddělení/.

Pro operativního pracovníka je velmi důležité, aby věděl, kde může získat archivní poznatky, nutné k rozpracování. Stará roztříštěnost archivních materiálů je odstraněno novými Směrnicemi o operativním archivu v součástech MV. Těmito směrnicemi je určena nová struktura operativních archivů.

Rozdělení operativních archivů je následující:

1./ Ústřední operativní archiv u I. zvláštního odboru MV.

2./ Pobočky ústředního operativního archivu u I. zvl. odborů v Brně a Bratislavě.

3./ Místní operativní archivy na I. zvl. odděleních KS-MV, 6. správy MV, SVKR-VO 2 a OŽD.

[…]

6. Kontrola.

Nezbytným doplňkem všech uvedených úkolů je provádění důsledné kontroly. I. zvláštní odbor /oddělení/ zodpovídá za celou operativní evidenci MV, za agenturní administrativu jak živých rozpracovaných svazků, tak ukončených případů, které byly již uloženy k úschově. Z toho důvodu provádí pravidelnou administrativní kontrolu všech svazků. Operativní pracovníci jsou povinni předložit na požádání I. zvláštního odboru /oddělení/ svazek ke kontrole.

Výsledky kontrol se sdělují příslušnému náčelníku, který je upozorněn na všechny zjištěné nedostatky.

V závěru úkolů I. zvláštního odboru /oddělení/ je nutno říci, že úkoly této součásti jsou rozsáhlé a jejich úspěšné zvládnutí je možno pouze za úzké spolupráce a přispění operativních pracovníků.

Operativní pracovníci mají mít zájem na přesné operativní evidenci, protože dává přehled o práci jednotlivých součásti MV a umožňuje systematické poznání a rozpracování nepřátelského prostředí.

III. Praktická činnost operativních pracovníků ve vztahu k operativní evidenci.

[…]

Z á v ě r.

V závěru je třeba říci, proč všechny zásadní operativní evidence je třeba dodržet a stíhat jejich porušování. Jak bylo na některých příkladech uvedeno, každé podceňování a porušování evidenčních pravidel může napáchat veliké operativní škody.

Je pravda, že nejdůležitějším úsekem je přímá agenturní práce operativních pracovníků, kde je přímý styk s třídním nepřítelem. Operativní evidence je však nezbytným doplňkem tohoto úseku. Je jedním z nejdůležitějších pomocníků operativy, která má vytvořit ty nejvýhodnější podmínky k úspěšné agenturní činnosti.

Rychlým a důsledným prováděním prověrek v kartotékách má operativní evidence zajistit dokonalou konspiraci a informovanost operativních pracovníků o všech nepřátelských rozpracovaných živlech.

Předkládáním opodstatněných kompromitujících dokumentů operativním pracovníkům má zajistit hlubší poznání rozpracovaných osob a tím výhodnější půdu pro úspěšnou agenturní práci.

Neustálou kontrolou vydaných svazků se má zajistit pořádek a přehlednost do operativní administrativy.

Vyhotovováním různých statistických přehledů ať spolupracovníků nebo rozpracovaných osob nebo vyšetřovaných osob operativní evidence staví před vyšší funkcionáře ministerstva vnitra přesné zrcadlo agenturně operativní činnosti ministerstva vnitra. Tyto přehledy slouží k provádění různých opatření, ke zlepšení agenturní práce ať v rámci určitého úseku nebo i v celostátním měřítku.

Aby všechny tyto nanejvýš odpovědné úkoly operativní evidence mohla plnit, jest k tomu třeba soustavné pomoci všech operativních pracovníků. Operativní evidence ve většině údajů je závislá na operativních pracovnících, protože všechny své poznatky shromažďuje z práce operativních pracovníků. Proto jest třeba, aby operativní pracovníci ve všech evidenčních dokumentech uváděli prověřené a hlavně pravdivé věci. Jen tak bude zajištěna přesnost všech evidenčních úkonů počínaje lustrací pro operativního pracovníka a konče vypracováním statistických přehledů pro soudruha ministra.

[…]

I. zvláštní odbor /oddělení/ zodpovídá za správných chod operativní administrativy a je jeho povinností, kontrolou svazků a neustálou kontrolou dodržování zákonnosti při státně bezpečnostním vyšetřování, zjišťovat veškeré nedostatky a po vyhodnocení a prošetření je hlásit příslušným náčelníkům.

V průběhu rozvoje naší operativní práce se projevuje hluboký smysl poučky soudruha Lenina, když mluvil o zavedení pořádku do sovětského života: „Socialismus, to je především evidence". Toto závažné heslo není důležité jen pro naše hospodářské orgány, ale i my musíme vidět, že k naší kvalitní práci potřebujeme mít přesnou a pravdivou operativní evidenci. Bez ní si již dnes nemůžeme představit dobrou agenturní práci. Jestliže operativní pracovník má přehled o nepřátelských živlech a má v pořádku všechny kompromitující dokumenty k rozpracovaným případům, má mnohem snadnější plnění odpovědných operativních úkolů. Dále je tím zaručena možnost kontroly operativního pracovníka se strany náčelníků a tím všechny předpoklady k úspěšné agenturní práci.

Operativní evidence, její struktura a její systém je přínosem pro operativu. Její způsobilost poskytnout v krátké lhůtě jakékoliv údaje o agenturně operativní i vyšetřovací práci jak v krajském, tak i celostátním měřítku je velikou předností v práci ministerstva vnitra.

[…]

ABS, f. A 31/1, inv. j. 82. Strojopis, 23 stran. Přednáška o operativní evidenci, jejím významu a použití v agenturně operativní práci orgánů MV. Výtisk č. 1.

PŘÍLOHA 2

1958, 15. ledna, Praha – Návrh poučení k administrativě v agenturně operativní práci součástí ministerstva vnitra (příloha ke služební knize A-oper-II-1), čj. A/9-00123/01-57.[92]

Ú v o d

Pro úspěšné plnění státně bezpečnostních úkolů musí existovat i dobře organisovaná administrativa, která má zpětně působit na správnou bezpečnostní práci.

Administrativa, zejména evidence má sloužit jako nezbytný pomocník pro plánovitost, přehlednost a kontrolovatelnost každé práce a proto i činnosti orgánů státní bezpečnosti.

Má-li plnit administrativa u ministerstva vnitra tyto zásadní úkoly, je třeba, aby byla uspořádána a vedena jednotně všemi státně bezpečnostními pracovišti a pracovníky a proto byl vydán předpis „Administrativa v agenturně operativní práci…"

Smyslem „poučení" je vysvětlit účel a úkoly operativních pracovníků státní bezpečnosti, vyplývající z jednotlivých ustanovení předpisu.

K článku 1.

K odstavci 1: Jednotný předpis ukládá operativním pracovníkům státní bezpečnosti povinnost vést na každého spolupracovníka řádně uspořádaný svazek a pracovní svazek, který je součástí svazku spolupracovníka.

Na všechny druhy spolupracovníků se vede jeden (zjednodušený) druh svazku, který je i jednotně vnitřně uspořádán ve dvě části. Druh spolupracovníka (agent, informátor, resident, konspirační nebo propůjčený byt) se označuje na každá svazek při jeho zavedení.

Svazek na konspirační nebo propůjčený byt má doplnění o třetí část, do níž se ukládají dokumenty, podobně jako u předchozích dvou částí, vyznačené v předtisku. Tato výjimka slouží k přehlednému uložení písemností jako na příklad plán bytu, seznam operativních pracovníků konajících v bytě agenturní schůzky, seznam spolupracovníků docházejících do bytu na agenturní schůzky, prověrka bytu, účty za nájemné a jiné podobné doklady.

K odstavci 2: Účelem zavedení evidenčního svazku má vždy být jen prověření jednotlivého nebo několika málo signálů „poznatků", které by po prověření tvořily podklad k podezření z páchání protistátní trestné činnosti. Nebo jinak řečeno, ověření poznatků a zjištění souvislostí, které nasvědčují možnosti páchání aktivní protistátní trestné činnosti.

Není tedy účelem zavedení evidenčního svazku, jak bylo a je mnohdy nesprávně uváděno a chápáno „prověření" nebo „zjištění", zda osoba trestní činnost páchá, to by

92 Náčelník I. zvl. odboru MV pplk. Bedřich Radoň 15. 1. 1958 vyzval přípisem, v jehož příloze byl přiložen návrh „Poučení k administrativě při agenturně operativní práci MV", operativní součásti MV k formulování připomínek, které měly být prostřednictvím 1. zvl. oddělení do konce ledna 1958 vráceny centrále.

byl již osobní operativní svazek – rozpracování osoby. Rovněž tak je naopak nesprávné vést evidenční svazek a léta osobu jen „sledovat", jak se to v praxi nesprávně často provádí. Proto je stanovena doba prověření poznatků na 6 měsíců a možnost jejího prodloužení vyšším náčelníkem, to jest náčelníkem součásti, aby nebyl charakter evidenčního svazku samovolně narušován a zkreslovány tak stavy rozpracování, skutečně již podezřelých osob.

Manipulace s evidenčními svazky, to jest jeho pružnost umožňující jeho převedení na vyšší typ (osobní, agenturně pátrací) nebo svazek spolupracovníka, připojení ke skupině, jakož i jeho uložení do archivu nebo zrušení, vyžaduje od všech operativních pracovníků a zvláště náčelníků dbát na dodržení náležitostí uvedených výše v charakteru evidenčního svazku.

[…]

K odstavci 3: Rozpracování osoby, to jest zjištění a zadokumentování trestné činnosti na základě prověření dílčích poznatků v osobním operativním svazku, je a má být hlavní náplní agenturně operativní práce.

Jde tedy o hloubkové prověření všech okolních souvislostí k podezření z protistátní činnosti osoby, jako je opatření přímých i nepřímých důkazů, jejich vytřídění a zadokumentování prostřednictvím všech dosažitelných prostředků, zejména pomocí agenturních sítí. Prakticky v podstatě jde o předběžnou přípravnou práci pro oficielní vyšetřování protistátní činnosti, to jest o zjištění objektivní pravdy. Nesprávná je praxe zakládání operativních osobních svazků bezprostředně před zatčením osoby jen proto, aby se realisace mohla vykázat na vrub operativních pracovníků.

Na osoby, které povahou svého povolání (zaměstnané u hospod. zastup. úřadů a firem) nebo charakterem jiné činnosti předpokládají (někteří amnestanti) nepřátelské záměry a jeví potřebu dlouhodobého rozpracovávání, mohou se zavádět osobní operativní svazky přímo.

Na osoby ve vyšších veřejných, hospodářských a politických funkcích schvaluje zavedení kteréhokoliv druhu svazku služební funkcionář, podle toho, kdo do uvedených funkcí osoby schvaluje. (Například na vedoucí funkcionáře centrálních úřadů a odborů ministerstev schvaluje zavedení svazku náměstek ministra vnitra nebo ministr.)

K odstavci 4: Souvisí-li činnost podezřelé osoby s jinou osobou a pověření dílčích poznatků svědčí o společném nebo vzájemně se doplňujícím úsilí poškozovat zájmy státního zřízení celou skupinou osob, evidují se svazky rozpracovaných osob do skupinového svazku, bez ohledu na jejich druh (evidenční, osobní, agenturně pátrací).

Skupinový svazek může existovat nejméně na 2 osoby a není vázán společnou skutkovou podstatou trestné činnosti, to jest jednotlivé osoby mohou být podezřelé z různých trestních činů (špionáž, sabotáž, napomáhání, neoznámení a tak podobně.)

K odstavci 5: Na osobu, kterou je třeba stíhat pro podezření z kontrarevoluční činnosti, která se skrývá před orgány bezpečnosti a spravedlnosti, provádí se rozpracování v agenturně pátracím svazku. Při tom nerozhoduje, zda se osoba nachází na území ČSR či mimo.

Rozpracování spočívá v prověřování, opatřování dokumentů a hlavně agenturním pronikání (odtud název agenturně pátrací svazek) do příbuzenských a jiných styků osoby, po níž se pátrá a ve snaze tuto osobu dopadnout a její další nepřátelskou činnost znemožnit. Za účelem dopadení pachatele provádí se příslušné pátrání, o jehož vyhlašování pojednává článek 12 předpisu.

K odstavci 6: Objektové svazky mají být základem státněbezpečnostní práce, proto je třeba, aby zejména náčelníci všech stupňů jakožto odpovědní funkcionáři, věnovali soustavnou pozornost správnému vedení těchto svazků. Vedení objektových svazků umožňuje také správně a přehledně sledovat politicko bezpečnostní situaci daného objektu (báse) a správně a účinně řídit podřízený bezpečnostní aparát včetně jeho prostředků, zejména agenturních sítí.

Uspořádání a hlavně soustavné doplňování přehledů objektového svazku, zvláště pokud se týká třídního a politického složení zaměstnanců a vedení závodu nebo úřadu, obsahu a závad ve výrobě, zpravodajské a agenturní sítě vlastní (dle krycích jmen a registračních čísel svazků), zranitelnosti úseku výroby, seznamů a rozmístění rozpracovaných a evidovaných osob a tak podobně – to vše má být základem dobré bezpečnostní práce ve svěřeném objektu nebo bási.

Osoby procházející v objektových svazcích se evidenčně nepodchycují, protože osoby, na které je kompromitující materiál, musí být evidovány v jiných druzích operativních a vyšetřovacích svazků, nebo na dotazníku osoby podléhající evidování.

Pro přehlednost se v objektovém svazku zhotovují seznamy rozpracovaných a evidovaných osob.

Písemné návrhy na zavedení objektových svazků, které mají mimo jiné obsahovat důvody rozpracování objektu a jeho důležitost, schvalují náčelníci součástí, ve zvláště důležitých případech (vyšší státní úřady a instituce hospodářské či politické) náměstek ministra vnitra.

Objektové svazky je nutno na všechny skutečně rozpracované objekty (báse) u těch součástí (i u OO-MV), které vlastní rozpracování provádí.

K odstavci 7: Na každý spáchaný trestní čin podle I. hlavy zvláštní části trestního zákona (kontrarevoluční trestní čin), na který má být podle zákona zavedeno vyšetřování ve věci, je možno zavést „věcný operativní svazek", nebyl-li zjištěn pachatel. Děje se tak většinou po předchozí dohodě s vyšetřovateli ministerstva vnitra.

Věcný operativní svazek slouží k agenturně operativnímu rozpracovávání, to jest k opatřování a soustřeďování důkazů získaných neoficielní cestou, prostředky operativních součástí státní bezpečnosti (agenturní zprávy). Bude tedy zaregistrován a veden zpravidla tehdy, kdy operativní pracovník státní bezpečnosti spolupracuje s vyšetřovateli ministerstva vnitra nebo i po skončení oficielního vyšetřování, zůstává-li podezření, že trestný čin byl spáchán záměrně a vyšetřováním ve věci nebyli pachatelé zjištěni.

Jednotlivé osoby však není možno v tomto druhu svazku evidovat ani rozpracovávat. K tomu je třeba využít jiné druhy svazků (evidenční, osobní nebo dotazníků). Po zjištění pachatele se věcný svazek prakticky se všemi materiály převádí na jiný druh

(osobní, agenturně pátrací nebo skupinový) nebo se ponechává v původním označení, se závěrem k uložení v archivu s tím, že byl zaveden osobní vyšetřovací svazek.

[…]

K odstavci 8: Součásti, které po své linii práce řídí a kontrolují zvláště důležitou nebo širší rozpracovávanou akci (více osob nebo i skupin) zasahující do více krajů nebo okresů, zavádí si „kontrolní svazek".

K odstavci a): Mapy zpráv je možno zakládat jen k opatřením a událostem mimořádného významu, například volby, státní nebo místní zvláštní události, akce a oslavy, které státní bezpečnost zajišťovala nebo sledovala.

Soustřeďují se v nich přehledně uspořádané pokyny a zprávy o bezpečnostních opatřeních a jejich výsledcích, přehledy o náladě obyvatel, politické reagenci jednotlivých vrstev obyvatel a tak podobně.

V mapách zpráv se žádné osoby neevidují, a proto ani do map zpráv nesmí být zařazovány žádné takové písemnosti k osobám, jejichž obsah měl nebo má být prověřen (i v evidenčním svazku), nebo jinak evidován v operativní evidenci.

Mapy zpráv se označují příslušnými hesly, pořadově se číslují u operativních součástí a ukládají se do operativního archivu po 2 letech jejich uzavření. Do té doby zůstávají u operativních oddělení. Administrativní uspořádání spočívá ve věcném a osobním rejstříku a závěru k uložení, který schvaluje náčelník odboru (OO-MV).

Rovněž nelze do map zpráv zařazovat spisy, které svým charakterem i obsahem nepatří do mapy zpráv ani do žádného druhu agenturně operativních svazků nebo dotazníků. Tyto se ukládají (vyřizují) podle administrativního spisového pořádku.

Spisy prošlé spisovými protokoly, které jsou zařazovány do map zpráv nebo některého agenturně operativního svazku, nutno v příslušných rubrikách spisových protokolů ukončovat (vyřizovat) s odkazem na číslo svazku (mapy).

V žádném případě nesmí být do map zpráv ukládána běžná služební korespondence, která nesouvisí s akcí, na níž byla mapa zpráv zavedena.

K odstavci b): Dotazník osoby podléhající evidování je v podstatě upravený a potřebám operativních pracovníků přizpůsobený § 35 zrušených směrnic z roku 1954. Jedná se o formu evidování státně bezpečnostních zajímavých a závažných poznatků osob tak zvaně nebezpečných lidově demokratickému zřízení, a to jak svým třídním původem a politickou minulostí (bývalí lidé), tak i takových osob, na něž vznikly v průběhu agenturně operativní práce takové poznatky, že osoba svým charakterem se stává rovněž nebezpečnou zřízení. (O manipulaci s dotazníkem viz poučení k článku 10.)

K článku 2:

Registrace svazků spočívá v předložení příslušných náležitostí pracovníku I. zvláštního odboru – oddělení, který na jejich podkladě vydá operativnímu pracovníku zaregistrovaný obal svazku s patřičnými tiskopisy. Pracovníci I. správy registrují ve vlastní operativní evidenci, pracovníci 1. odborů KS-MV u 1. zvláštních oddělení svých KS-MV.

K náležitostem při registraci patří: […]

K článku 3:

Pod pojmem „OO-MV a součásti jim na roveň postavené" rozumí se operativní oddělení – brigád PS, OVKR, SNZ a OŽD.

Protokoly, do nichž si tyto útvary zapisují příslušné svazky, vydává jim 1. zvláštní oddělení součásti, u níž registrují. Za správné vedení protokolu (nesmí se nijak mechanicky ani chemicky do údajů jednou vepsaných zasahovat, přelepovat a tak podobně), zodpovídá určený příslušník útvaru.

Protože tyto útvary jsou většinou vzdáleny od své operativní evidence, vyhotovují si a vedou na příslušném útvaru pomocnou kartotéku všech osob, které sami evidovali v příslušném útvaru operativní evidence 1. zvláštních oddělení. K tomu si vyplňují v opisu evidenční karty. Toto opatření má pomoci zejména k rychlé přehlednosti o osobách státně bezpečnostního zájmu v místě a slouží jen vlastním vnitřním potřebám. Jak v pomocných protokolech, tak i na evidenčních kartách, nutno soustavně zaznamenávat všechny změny, zapůjčení, předání a převod, ukončení svazku včetně archivních čísel.

K článku 4:

Udržování a systematické doplňování vnitřní úpravy svazků podle příslušných předtisků jejich jednotlivých částí je prvním obrazem kvality a odpovědnosti operativního pracovníka a často i jeho náčelníka.

Všechny dokumenty ve svazcích musí být ihned při jejich připojení do svazku pořadově očíslovány, zapsány do seznamu dokumentů a osoby jimi procházející doplňovány v seznamu osob nacházejících se ve svazku. Agenturní zprávy musí nést krycí znaky (registrační číslo) spolupracovníka, který je podal.

[…]

K článku 8:

V operativní evidenci I. zvláštního odboru a oddělení jsou obsaženy evidenční karty pouze těch osob, které evidují samotní operativní pracovníci. Není tudíž oprávněná domněnka některých operativních pracovníků, že pracovníci I. zvláštního odboru, oddělení evidují při uložení kteréhokoliv druhu svazku všechny osoby uvedené v osobním rejstříku svazku.

Záleží tedy na operativních pracovnících, aby v operativní evidenci byly evidovány všechny osoby, na něž byly získány státně bezpečnostní poznatky.

Velmi důležité při lustraci osob je, aby všichni operativní pracovníci znali obsah jednotlivých operativních evidencí, to znamená, aby věděli, kdy a hlavně kde bude třeba lustrovat a jaké státně bezpečnostní poznatky která evidence zahrnuje.

V operativní evidenci I. zvláštního odboru [MV] v Praze nejsou centralisovány evidenční karty ze všech součástí s poznatky o tom, zda je nebo byla osoba spolupracovníkem, stykem spolupracovníka nebo stykem rozpracované osoby u některé součásti, u níž se nachází samostatné 1. zvláštní oddělení (to jest, kde se registrují agenturní a operativní svazky.)

Z toho vyplývá pro operativní pracovníky povinnost, mají-li zjištěn pobyt nebo zaměstnání (i bývalé, po roce 1945) osoby svého zájmu na území některého kraje,

lustrovat i u jeho KS-MV (1. zvláštní oddělení). /KS-MV Praha nemá samostatnou operativní evidenci – tato je zahrnuta u I. zvl. odboru MV./

Dočasnou výjimku tvoří evidenční karty archivovaných svazků spolupracovníků z KS-MV v Čechách, které jsou zařazeny u I. zvl. odboru MV v Praze.

Dalším významným činitelem, na němž závisí správnost, přesnost a rychlost lustrace, je správné a úplné uvádění osobních dat osob, ať na evidenční karty či na samotné lustrační listy. Zdánlivě nepatrná chyba v tom, že na jméně osoby chybí jedno písmeno, háček, nebo je naopak přidáno, snadno zapříčiní nesprávné a neúplné vylustrování zejména v objemově rozsáhlejších evidencích.

Pokud se týká lustrace osob, které používaly nebo používají různá jména (rodná u žen, pseudonymy a podobně), jsou-li operativním pracovníkům známa, je nutno je vždy uvádět.

Rovněž tak při neznalosti a nemožnosti opatřit minimální data osob, která však je třeba ze státně bezpečnostního hlediska ztotožnit, je nutno uvést všechny údaje, které známy jsou, to jest i určitou činnost, používané tituly, přezdívky, působnost ve funkcích a tak podobně. Doporučuje se v těchto případech vejít v přímý styk s řídícími pracovníky operativních evidencí. Ve velmi vážných případech, kdy je bezvýsledné i toto ztotožňování lustrací, doporučuje se provést dotaz (ne lustraci) v ASÚ-MV, to jest v jeho vlastních pomocných studijních kartotékách.

Výsledky lustrace jsou uváděny na zadní straně lustračního listu (je-li poznatků více, přikládají se přílohy nebo jsou psány odkazy na seznamy k svazkům nacházejícím se v operativních archivech.) Čísla označená „OE" znamenají operativní státně bezpečnostní poznatky u operativní evidence, čísla pod označením „ES" jsou poznatky z evidence spolupracovníků.

Při lustraci vzdálených součástí jsou k číslům operativních poznatků uváděny tak zvané relace z karet nebo je proveden stručný výpis z archivovaných materiálů, aby příslušní operativní pracovníci nebyli zdržováni zpětným vyžadováním poznatků.

[…]

K článku 10:

Úprava formy evidování osob nebezpečných lidově demokratickému zřízení na dotazník je popsána v článku 1. odstavec b).

Změna manipulace s dotazníkem oproti starému způsobu spočívá v tom, že operativní pracovník při zaregistrování osoby a přiložení materiálů (i ověřených kopií nebo výpisů) do dotazníku může si tento u sebe ponechat po dobu 1 roku.

Nutno však upozornit, že osoby takto evidované nejsou při lustraci blokovány (lustrační list se nezadržuje). Dále pak nutno dodržet to, že osoby evidované v dotazníku nelze agenturně rozpracovávat.

Je tudíž třeba přísně rozlišovat dotazník od styku i od evidenčního svazku! Doporučuje se operativním pracovníkům, kteří při lustraci zjistí existenci dotazníku na osobu pokud sami nemají důvod osobu jinak evidovat (svazky), aby materiály se státně bezpečnostními poznatky k dotazníkům přikládali bez ohledu zda je dotazník v archivu či u některého jiného operativního pracovníka.

Ačkoliv je „dotazník osoby podléhající evidování“ zaveden od roku 1954, bylo ze strany operativních pracovníků velmi málo osob takto zaevidováno. Má-li mít státní bezpečnost dostatečně širokou základnu pro agenturně operativní práci je nutné, aby všichni operativní pracovníci přistupovali zodpovědně k vyplňování dotazníků osob podléhajících evidování, a aby v jeho vyplnění nebyl viděn zájem jednoho pracovníka, ale zájem celé bezpečnosti. Je nutné dbát, aby ani jedna osoba, představující nebezpečí pro socialistickou společnost, na kterou operativní pracovníci narazí při své práci, nezůstala nezaevidována.

Dotazník je možno rušit jen převedením materiálů do některého druhu svazku.

[…]

K článku 15:

V operativních archivech státní bezpečnosti se soustřeďuje většina písemností vzniklých činností operativních součástí státní bezpečnosti. Jsou to všechny druhy svazků a map vedených podle předpisu A-oper-II-1 a některé jiné materiály, svým obsahem přibližného charakteru /kádrové materiály bývalých příslušníků a podobně/.

Operativní archivy se nacházejí zásadně u každé součásti MV, která má svoje 1. zvláštní oddělení /odbor/ a ukládají do něho ty součásti, které u těchto 1. zvláštních oddělení svazky registrují. Výjimku tvoří 1. zvláštní skupina KS-MV Praha, která nemá vlastní operativní archiv /ani operativní evidenci/, i když registraci provádí. Evidence i archiv KS-MV Praha se nachází u I. zvláštního odboru MV.

Operativní archivy jsou uspořádány podle jednotlivých fondů, do nichž se ukládají materiály podle jejich charakteru a druhu. Jsou to tyto fondy:

1/ Fond svazků spolupracovníků – obsahuje všechny svazky spolupracovníků včetně map zpráv – pracovních svazků /označuje se při lustraci „ES“/. Všechny součásti z Čech mají tyto fondy u I. zvláštního odboru MV.

2/ Fond operativních svazků – obsahuje osobní, skupinové, agenturně pátrací, evidenční a věcné svazky.

3/ Fond vyšetřovacích svazků – obsahuje osobní, skupinové a věcné svazky a materiály /mapy/ osob v prozatímní vazbě MV.

4/ Fond dotazníků – osob podléhajících evidování podle čl. 10 předpisu.

5/ Fond „S“ – starých operativních materiálů – obsahuje operativní spisové materiály, vzniklé po roce 1945 až do zavedení svazkové agendy v roce 1951.

6/ Fond bývalých příslušníků starého státního aparátu – obsahuje osobní spisy a materiály bývalých zaměstnanců MV, příslušníků policie, četnictva, finanční stráže a vojenské zpravodajské služby, kteří sloužili za buržoasní republiky a okupace a nebyli převzati při očistě státního aparátu do služeb MV, nebo byli po roce 1945 ze služeb propuštěni jako cizí živly, které se politicky nebo i trestně provinily proti lidu a národu. Evidenční karty těchto osob jsou zařazeny v operativní evidenci.

7/ Fond objektových svazků a map zpráv.

8/ Fond osobních svazků bývalých pracovníků MV, který se nachází a doplňuje u všech KS-MV, obsahuje osobní spisy příslušníků i civilních zaměstnanců, kteří byli přijati nebo převzati do služeb MV po roce 1945 a byli uvolněni ze služeb MV bez

politických důvodů. Tento fond zároveň obsahuje zamítnuté žádosti uchazečů do služeb MV. Karty osob z těchto materiálů nejsou zařazeny v operativní evidenci.

9/ Zvláštní fondy:

a/ svazky spolupracovníků
b/ operativních svazků
c/ vyšetřovacích svazků

jsou uloženy jen u I. zvláštního odboru MV.

Operativní archiv SVKR-2. VO obsahuje pouze osobní svazky spolupracovníků, materiály neuskutečněného vázání a operativní svazky vojenských osob, které byly ukončeny v průběhu jejich aktivní služby, objektové, vyšetřovací a operativní svazky, mapy zpráv a dotazníky osob podléhajících evidování.

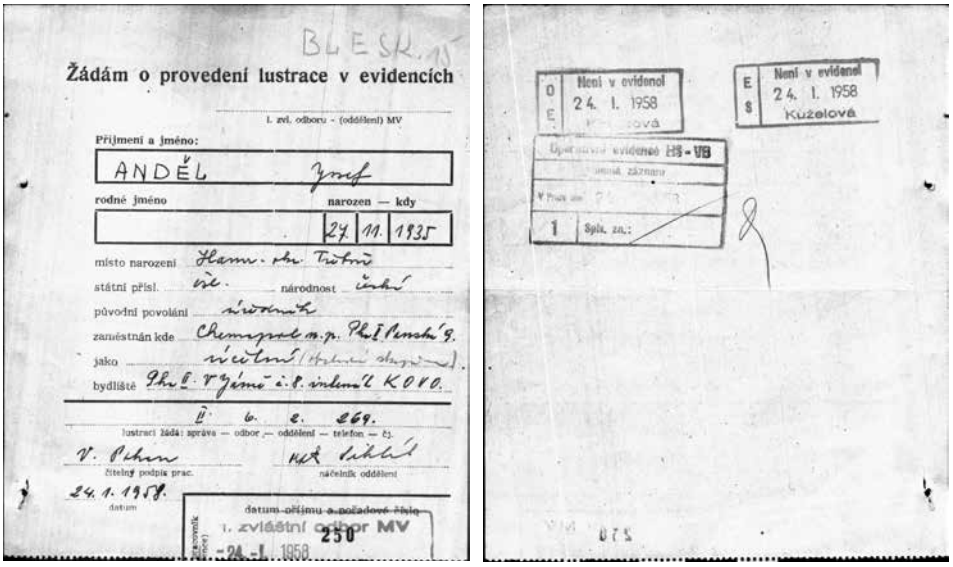
Osobní svazky spolupracovníků, operativní svazky osob, které byly propuštěny z ČSA, nebo ukončily základní vojenskou službu, zavedené pracovníky SVKR-2.VO, o kterých nebylo rozhodnuto, že budou předáni příslušné součásti k dalšímu řízení nebo rozpracování, se ukládají v operativním archivu KS-MV, kde mají v době zakládání svazku trvalé bydliště.

Vlastní využívání operativních archivů spočívá pak v zapůjčování materiálů, které jsou operativním nebo kádrovým pracovníkům státní bezpečnosti předkládány na studovnách I. zvláštních oddělení /odboru/ ke studiu.

[…]

ABS, f. A 31/1, inv. j. 116. Strojopis, 31 stran. Příloha ke služební knize A-oper-II-1. Výtisk č. 60.

PŘÍLOHA 3

Žádám o provedení lustrace v evidencích

I. zvl. odboru - (oddělení) MV

Příjmení a jméno: ANDĚL Josef

rodné jméno — narozen — kdy: 27. 11. 1935

místo narození Hlavní nádr. Ostrava

státní přísl. ČSR národnost česká

původní povolání účetní

zaměstnán kde Chemopol n.p. Ph I Ponská 9.

jako účetní

bydliště Ph 6. V jámě č.8. ubytovně KOVO.

II. 6. 2. 269.

lustraci žádá: správa — odbor — oddělení — telefon — čj.

V. Pekna — náčelník oddělení

čitelný podpis prac.

24. 1. 1958 — datum

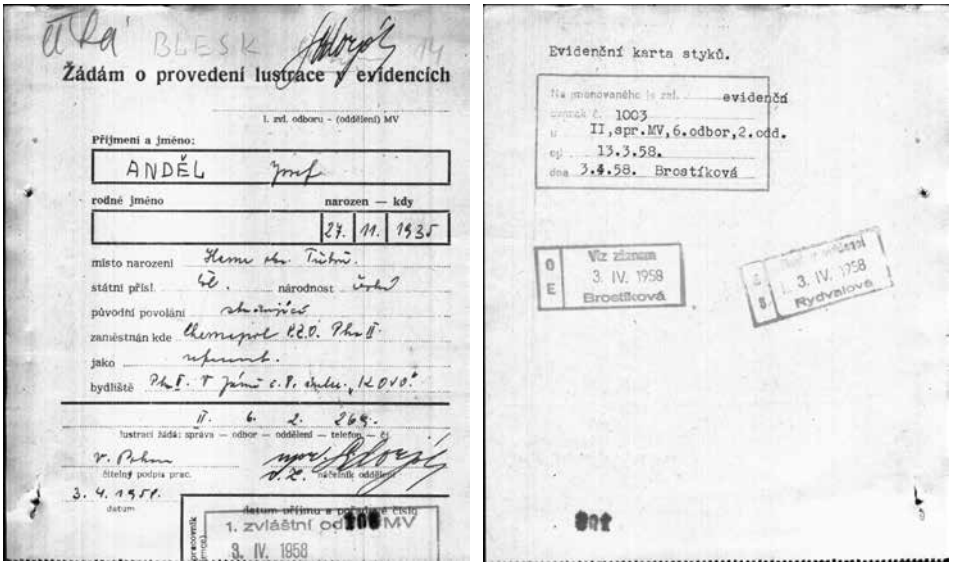
datum příjmu a pořadové číslo: 1. zvláštní odbor MV 250 — 24. I. 1958

Není v evidenci 24. I. 1958 Kroslová

Není v evidenci 24. I. 1958 Kuželová

Spis. zn.: 1

Před zavedením agenturně-operativního svazku si registrující příslušník z 2. oddělení 6. odboru II. správy MV požádal dne 24. 1. 1958 o lustraci v operativní evidenci HS VB a 1. zvl. odboru MV (rub a líc žádánky).

Žádám o provedení lustrace v evidencích

I. zvl. odboru - (oddělení) MV

Příjmení a jméno: ANDĚL Josef

rodné jméno — narozen — kdy: 27. 11. 1935

místo narození Hlavní nádr. Ostrava.

státní přísl. ČS. národnost česká

původní povolání stavitelský

zaměstnán kde Chemopol k.p.o. Ph II.

jako mistr.

bydliště Ph I. V jámě č.8. ubyt. KOVO.

II. 6. 2. 269.

lustraci žádá: správa — odbor — oddělení — telefon — čj.

V. Pekna — náčelník oddělení

3. 4. 1958 — datum

1. zvláštní odbor MV 3. IV. 1958

Evidenční karta styků.

Na jmenovaného je zvl. evidenční

oznám č. 1003

u II.spr.MV,6.odbor,2.odd.

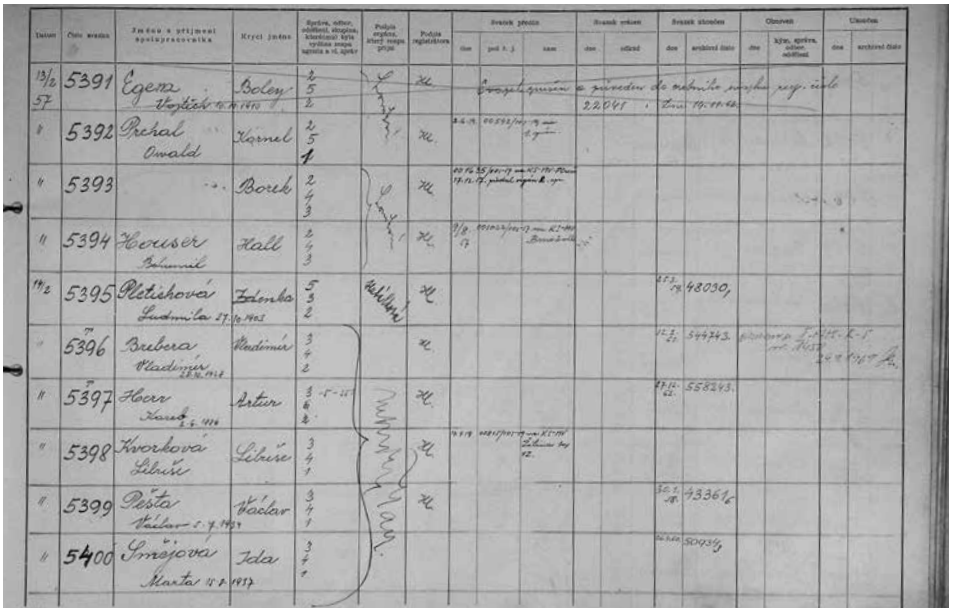
ze dne 13.3.58.

dne 3.4.58. Brostíková

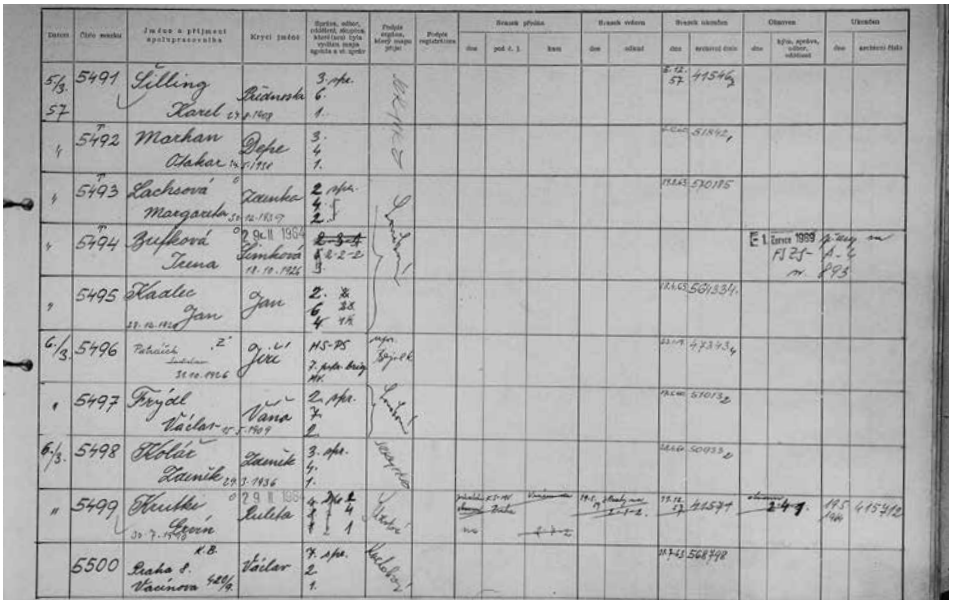
Viz záznam 3. IV. 1958 Brostíková

1. zvláštní 3. IV. 1958 Rydvalová

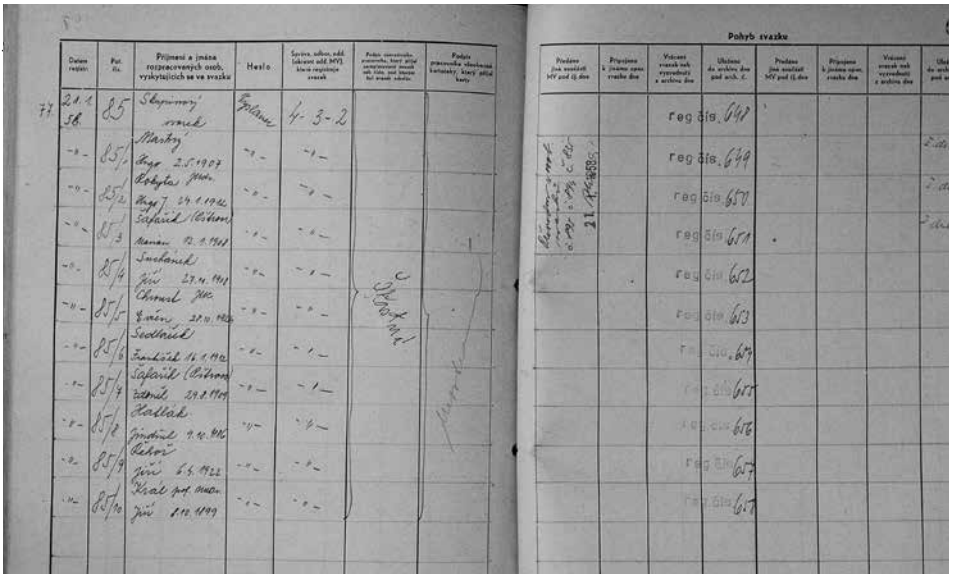
Den před zavedením osobního svazku spolupracovníka (3. 4. 1958) se operativní pracovník 2. oddělení 6. odboru II. správy MV lustrací ujistil, zda je jeho zájmová osoba v operativní evidenci 1. zvl. odboru MV vhodně konspirována – evidenčním svazkem (rub a líc žádanky).

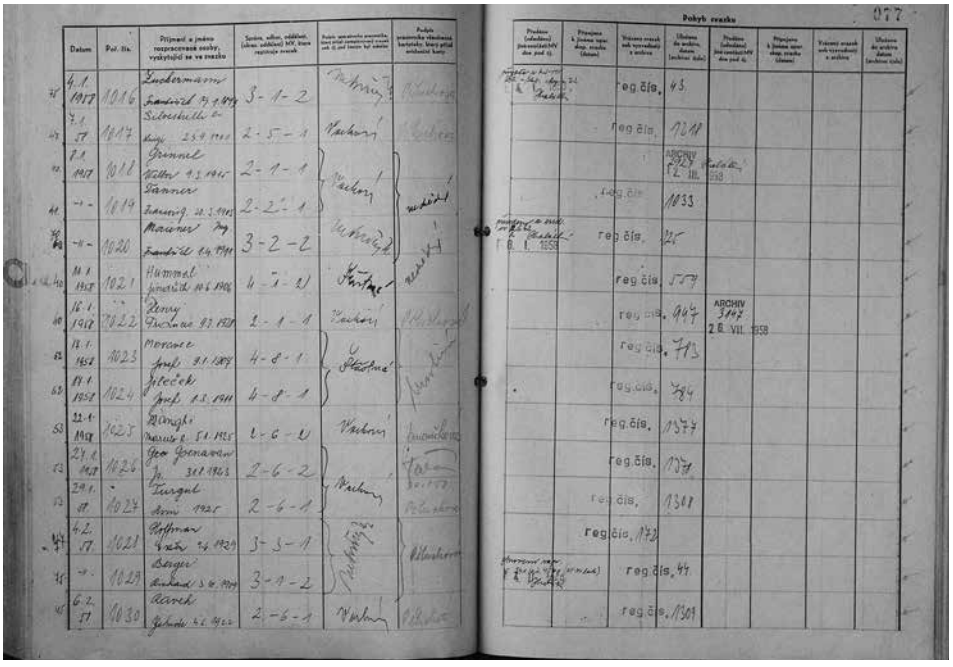
Registrátorka 1. zvl. odboru MV dne 13. 2. 1957 na základě žádosti náčelníka II. správy MV zaregistrovala do Protokolu registrace svazků spolupracovníků (4831-8520) pod reg. č. 5393 spolupracovníka s krycím jménem "Borek", u něhož z konspiračních důvodů neuvedla pravé jméno.

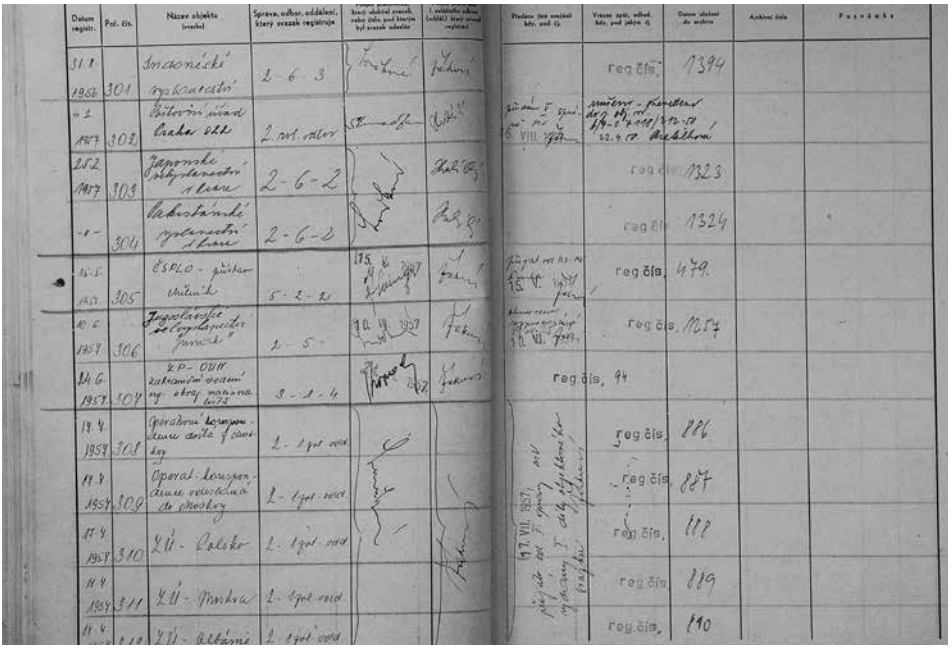
Dne 5. 3. 1957 zaregistroval 1. zvl. odbor MV v souladu se směrnicí A-oper-II-1 spolupracovníka zpravodajského oddělení Hlavní správy Pohraniční stráže s krycím jménem "Jiří" (reg. č. 5496), jehož pravé jméno bylo do registračního protokolu svazků spolupracovníků doplněno později.

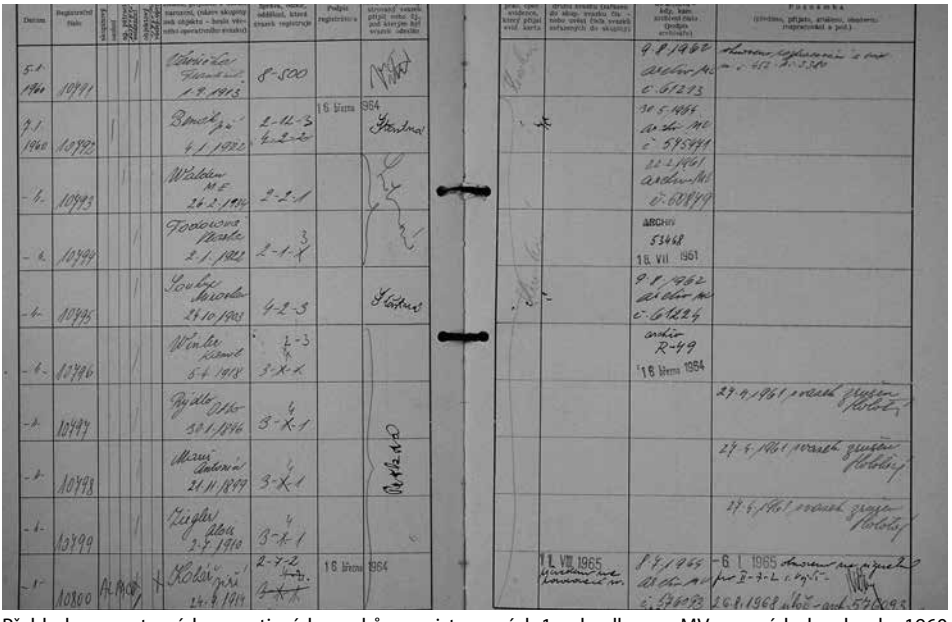
Dne 21. 1. 1958 byl do Protokolu registrace osobních operativních a agenturně pátracích svazků 1. zvl.odboru MV na základě žádosti 2. oddělení 3. odboru IV. správy MV zaregistrován skupinový svazek s krycím jménem "Vyslanec".

První svazky registrované 1. zvl. odborem MV počátkem roku 1957 do Protokolu registrace osobních operativních a agenturně pátracích svazků.

Objektové svazky registrované 1. zvl. odborem MV do Protokolu registrace objektových svazků pro II., III., V. správu MV a 2. zvl. odbor MV od srpna 1956 do července 1957.

Přehled neagenturních operativních svazků zaregistrovaných 1. zvl. odborem MV v prvních dnech roku 1960 do Protokolu registrace skupinových, osobních, agenturně pátracích, evidenčních objektových a věcných operativních svazků.

Centrála ŠtB na Slovensku

Vznik, vývoj a zánik Hlavnej správy Štátnej bezpečnosti Slovenskej socialistickej republiky (1969–1974)

Jerguš Sivoš

V priebehu rokov 1968–1969 prechádzala Štátna bezpečnosť (ďalej ŠtB) procesom zmien. Dôvodom neboli len udalosti pražskej jari, ktoré sa prejavovali postupným obmedzovaním pôsobnosti ŠtB a otvorenou kritikou jej činnosti a metód, ale aj príprava a realizácia ústavného zákona o československej federácii. Po viac ako osemnástich rokoch sa v rámci Slovenskej správy ministerstva vnútra formoval centrálny útvar ŠtB na Slovensku, ktorý od začiatku roku 1969 podliehal slovenskému ministerstvu vnútra (MV).[1] Jeho budovanie, organizáciu a celkové pôsobenie však už krátko na to ovplyvňovali centralizačné snahy federálneho ministerstva vnútra (FMV). Hlavná správa ŠtB v Slovenskej socialistickej republike sa napokon transformovala do podoby federálneho útvaru a pod krycím názvom XII. správa FMV (neskôr ZNB) pôsobila až do pádu komunistického režimu v Československu.

Formovanie slovenskej centrály ŠtB

Budúcu organizáciu Štátnej bezpečnosti významne ovplyvnil prebiehajúci proces federalizácie. Československá vláda 9. septembra 1968 rozhodla *„[…] v záujme zdokonalenia riadenia bezpečnosti na Slovensku a úzkej koordinácie práce s orgánmi Slovenskej národnej rady*“[2] o vzniku Slovenskej správy MV. Predsedníctvo SNR vyslovilo súhlas s jej vytvorením o tri dni neskôr, 12. septembra 1968. Do vedenia správy zároveň odporučilo menovať prvého námestníka povereníka a predsedu Komisie SNR pre národné výbory genmjr. Egyda Pepicha.[3] Minister vnútra ČSSR Jan Pelnář zriadil správu 17. septembra 1968 a nasledujúci deň menovala vláda ČSSR Pepicha do funkcie námestníka ministra vnútra a vedúceho Slovenskej správy MV.[4] Koncom mesiaca schválil

1 Do polovice roku 1950 zastrešoval činnosť ŠtB na Slovensku odbor BA Povereníctva vnútra.

2 Citvané podľa PEŠEK, Jan: *Štátna bezpečnosť – „meč, uši a oči“ komunistickej strany.* In: PEŠEK, Jan – LETZ, Róbert: *Štruktúry moci na Slovensku 1948 : 1989*. Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2004, s. 144.

3 PEŠEK, Jan: *Nástroj represie a politickej kontroly. ŠtB na Slovensku 1953–1970*. Veda, Bratislava 2000, s. 93.

4 Egyd Pepich (1923, Mýto pod Ďumbierom – 2006, Modra) člen KSS od roku 1941, od roku 1943 príslušník Slovenskej armády a neskôr Československej ľudovej armády, kde dosiahol hodnosť genmjr. (1961), 1954–1958 poslanec SNR, poslanec Národného zhromaždenia od roku 1960. V armáde zastával politické funkcie – v päťdesiatych rokoch na Slovensku v rámci Východného vojenského okruhu, neskôr na MNO ako vedúci tajomník hlavného výboru KSČ (1960–1964),

Ústredný výbor KSS (ÚV KSS) aj ďalších vedúcich funkcionárov správy: námestníkom Egyda Pepicha sa stal zástupca náčelníka Hlavnej správy (HS) Verejnej bezpečnosti (VB) Ján Gazdík, náčelníkom HS ŠtB náčelník rozviedneho odboru ŠtB v Košiciach Ján Pobeha, náčelníkom HS VB zástupca náčelníka Správy VB v Banskej Bystrici Jozef Vadovický, náčelníkom kádrového odboru náčelník vnútorného oddelenia krajskej správy (KS) ZNB v Bratislave Gustáv Mišanko a vedúcim sekretariátu náčelník odboru vyšetrovania mestskej správy VB v Bratislave Ján Janík.[5] Slovenská správa MV prevzala riadenie útvarov Zboru národnej bezpečnosti (ZNB) na Slovensku a zastrešenie organizačných a kompetenčných otázok vzniku slovenského MV, vrátane jednotlivých bezpečnostných útvarov.

Diskusiu o pôsobnosti a organizácii československých bezpečnostných zložiek otvoril zástupca náčelníka HS ŠtB Jaroslav Kubík, ktorý 22. októbra 1968 rozoslal k pripravovanej porade materiál, týkajúci sa rozsahu pôsobnosti ŠtB zainteresovaným súčastiam MV. Obsahom rokovania malo byť zjednotenie stanoviska a posúdenie predložených návrhov k rozdeleniu pôsobnosti medzi federálnymi a národnými orgánmi v oblasti agentúrno-operatívnej práce, sledovania, spravodajskej techniky a vyšetrovania ŠtB.[6]

Slovenská správa MV spracovala vlastný návrh začiatkom novembra 1968. Presadzovala v ňom vytvorenie trojstupňového systému riadenia: od federálneho výboru, ako federálneho útvaru kontrarozviedky, s riadiacimi, analytickými, kontrolno-právnymi a koordinačnými úlohami, cez českú a slovenskú správu kontrarozviedky, ktoré by zabezpečovali agentúrno-operatívnu činnosť, vrátane činnosti na území „nepriateľa", až po oblastné správy kontrarozviedky, podriadené výlučne národným správam.[7]

Správa slovenskej kontrarozviedky so sídlom v Bratislave mala byť riadiacim analytickým, kontrolno-právnym, koordinačným a – vo vymedzených činnostiach – aj výkonným orgánom jednotnej československej kontrarozviedky, s pôsobnosťou na území SSR. Návrh stanovil základné úlohy správy nasledovne:

- podieľa sa na rozpracovávaní rozviednych a iných nepriateľských centrál na území protivníka, ktoré vyvíjajú konkrétnu činnosť proti Československu,
- uskutočňuje spravodajské, organizačné a špeciálne opatrenia na ochranu vymedzených objektov, vrátane hraničných prechodov dôležitých z hľadiska záujmov republiky pred prenikaním nepriateľských rozviedok a na ochranu štátneho tajomstva na území ČSSR aj v zahraničí,

---

zástupca (1966–1968) a neskôr náčelník hlavnej politickej správy ČSĽA (1968). V rokoch 1964–1966 absolvoval Vojenskú akadémiu Generálneho štábu ozbrojených síl ZSSR. Od polovice roku 1968 pracovník SNR, od 19. 9. 1968 nám. ministra vnútra ČSSR a od 2. 1. 1969 do júla 1973 minister vnútra SSR, 1973–1987 predseda Slovenského ÚV Zväzarmu. Pozri PEŠEK, Jan a kol.: *Aktéri jednej éry na Slovensku 1948–1989. Personifikácia politického vývoja.* Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2003, s. 256–260.

5 Tamže, s. 93–94.

6 ŽÁČEK, Pavel: *ŠtB na Slovensku za „normalizácie". Agónia komunistickej moci v zvodkách tajnej polície*. MS SR ODZK, Bratislava 2002, s. 16.

7 ABS, Studijní ústav MV (A1), inv. j. 578.

- podieľa sa na rozpracovávaní zastupiteľských úradov a iných organizácii kapitalistických štátov na území ČSSR, s cieľom odhaliť tam legalizovaných rozviedčíkov a ich činnosť,
- odhaľuje agentúru a iných spolupracovníkov rozviednych a nepriateľských zahraničných centrál medzi československými občanmi a cudzincami pôsobiacimi na území ČSSR,
- prostriedkami preventívneho pôsobenia chráni československých občanov pred činnosťou nepriateľských rozviedok,
- prostriedkami agentúrno-operatívnej práce rozpracováva signály o trestnej činnosti československých občanov a cudzincov, v rozsahu základného zamerania uskutočňuje ich operatívnu dokumentáciu a odovzdáva ich orgánom činným v trestnom konaní,
- predchádza trestnej činnosti preventívnymi opatreniami v oblasti všeobecnej a individuálnej prevencie,
- riadi a kontroluje činnosť odborov sledovania na oblastných správach, metodicky zdokonaľuje a rozvíja nové formy sledovania. Pri vážnych akciách celoštátnej povahy koordinuje akcie sledovania medzi oblastnými správami v Čechách a na Slovensku,
- v rámci zákonných noriem a rezortných smerníc riadi a kontroluje používanie operatívno-technických prostriedkov a vo vymedzených akciách plní na úseku operatívnej techniky aj výkonnú činnosť. Útvar operatívnej techniky pri Slovenskej správe kontrarozviedky úzko spolupracuje s centrálnym výskumným a vývojovým pracoviskom pri federálnom orgáne,
- zabezpečuje koordinačné a vzťahové otázky s ostatnými zložkami MV a MNO na Slovensku (VB, VKR, rozviedka Generálneho štábu a pod.), rieši vzťahové problémy k civilným orgánom a organizáciám, ktorých činnosť je využívaná kontrarozviedkou (podniky zahraničného obchodu, Čedok, atď.),
- zabezpečuje štatisticko-evidenčnú činnosť na území Slovenska.

Návrh organizačného usporiadania Slovenskej správy kontrarozviedky predpokladal vytvorenie odborov po línii kontrarozviedky a vnútorného spravodajstva, odborov sledovania, operatívnej techniky, ako aj odboru evidencie a štatistiky. Konečný počet kontrarozviednych odborov, ich štruktúra a zameranie, mal byť spresnený až na základe rozboru hlavných smerov „náporu protivníka". V rámci štábneho útvaru náčelníka sa plánovalo s vytvorením skupiny analytiky, relatívne nezávislej na riadení a výkone na úsekoch kontrarozviedky a vnútorného spravodajstva. Výsledky analytiky mali slúžiť k spätnému riadeniu celkovej činnosti, k informovaniu federálnych orgánov, rovnako národných, štátnych a straníckych orgánov.

Výkonnú činnosť mali zabezpečovať oblastné odbory kontrarozviedky v Bratislave, Banskej Bystrici a v Košiciach, vytvorené z dovtedajších správ ŠtB, podriadené výlučne Slovenskej správe kontrarozviedky.[8]

8 Vytvorenie oblasti v Bratislave (vedľa Slovenskej kontrarozviedky) bolo odôvodnené obsiahlou

Ministerstvo vnútra vnímalo tieto návrhy negatívne a požadovalo ako federálny orgán vytvoriť FMV. To bolo napokon vytvorené Ústavným zákonom č. 143/1968 Zb. o československej federácii a zákonom č. 166/1968 Zb. o vymedzení pôsobnosti ČSSR vo veciach vnútorného poriadku a bezpečnosti na čele s Janom Pelnárom. Dňa 28. decembra 1968 prijala SNR zákon, ktorým bolo, okrem iného, formálne vytvorené Ministerstvo vnútra SSR.[9] Do jeho čela bol menovaný Egyd Pepich. Dňa 7. februára 1969 vláda SSR schválila menovanie troch námestníkov (nám.) ministra vnútra SSR: I. nám. sa stal vedúci Severín Martinka, tajomník Mestského výboru KSS v Košiciach,[10] nám. pre VB bol menovaný Ján Gazdík a nám. pre civilno-správny úsek Ján Filko. Začiatkom marca 1969 bolo zriadené kolégium ministra vnútra SSR[11] a rozdelená zodpovednosť za riadenie útvarov MV SSR.

Až v polovici marca 1969 bola obsadená posledná voľná funkcia vo vedení MV. Uznesením vlády č. 70 zo 14. marca 1969 bol do funkcie nám. ministra vnútra SSR pre úsek ŠtB menovaný Vincent Ožvolda, ktorý prevzal riadenie bezpečnostného odboru ŠtB, HS ŠtB, správy vyšetrovania ŠtB, správy ochrany straníckych a vládnych činiteľov a oddelenia ochrany utajovaných skutočností. V apríli si Ožvolda s nám. ministra vnútra pre VB Jánom Gazdíkom vymenil správu ochrany ústavných a straníckych činiteľov za správu pasov a víz.[12] Keďže aj „ochranka" patrila medzi útvary ŠtB, bola napokon v polovici roku 1969 zverená do kompetencie Vincenta Ožvoldu.

Vincenta Ožvoldu presadil do funkcie námestníka minister Pepich. Jeho charakterové vlastnosti a pracovné schopnosti poznal zo spoločného pôsobenia pri Východnom vojenskom okruhu. Ožvolda od roku 1952 pôsobil ako príslušník VKR. Už ako

problematikou v dôsledku teritoriálneho položenia a špecifickosti Bratislavy, ako hlavného mesta Slovenska. Pozri ABS, f. A1, inv. j. 578. Organizácia a náplň práce na úseku kontrarozviedky a vnútorného spravodajstva.

9 Zákon SNR č. 207/1968 Zb. z 28. 12. 1968 o zriadení ministerstiev a iných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej socialistickej republiky.

10 Severín Martinka (1927, Wingles, Francúzsko) pochádzal z robotníckej rodiny. Zúčastnil sa SNP a v roku 1945 vstúpil do KSS. Po vojne absolvoval obchodnú akadémiu s maturitou, pracoval ako účtovník pre závod ČSSZ v Liptovskom Mikuláši a neskôr pre Chronom, oblastné riaditeľstvo Bratislava. V rokoch 1951–1952 pôsobil ako kádrový referent na povereníctve ľahkého priemyslu a v rokoch 1952–1955 v rôznych funkciách na ÚV KSS. V tomto období zároveň absolvoval ročnú Ústrednú stranícku školu KSS. Do roku 1958 pôsobil ako vedúci tajomník OV KSS v Sabinove. Nasledujúce tri roky študoval na Vysokej škole politickej ÚV KSČ v Prahe (RSDr.). Po ukončení štúdia pôsobil v rokoch 1961–1963 na OV KSS Prešov ako tajomník pre úsek priemyslu a v rokoch 1963–1968 ako vedúci tajomník. V roku 1968 sa stal vedúcim tajomníkom Mestského výboru KSS v Košiciach. Od februára 1969 do polovice júla 1970 bol I. nám. ministra vnútra SSR. ABS, osobná evidenčná karta príslušníka MV Severína Martinku; f. Kádrové rozkazy 1965–1990, š. 7/70. Kádrový rozkaz MV SSR č. 223/1970 z 15. 7. 1970; 339/1970 z 15. 10. 1970.

11 Členmi kolégia sa stali námestníci ministra vnútra SSR a náčelník hospodárskej správy MV SSR Ján Král. Ako tajomník kolégia pôsobil náčelník sekretariátu ministra Ján Janík.

12 Archív Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (A MV SR) Levoča, Zoznam rozkazov ministra vnútra SSR, RMV SSR č. 9/1969 z 8. 4. 1969 „Určenie zodpovednosti námestníkov ministra vnútra za riadenie práce v rezorte Ministerstva vnútra".

dvadsaťpätročný sa v roku 1956 stal náčelníkom oddelenia VKR v Nitre a ako tridsaťdvaročný v roku 1963 dokonca náčelníkom odboru VKR Východného vojenského okruhu. Navyše bol absolventom ročnej operatívnej školy KGB v Moskve (1959) a Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.[13]

Formovanie slovenskej centrály ŠtB

Návrh organizácie a koncepcie činnosti nového útvaru ŠtB pripravovala správa ŠtB Slovenskej správy MV od jesene 1968. Do jej čela si Pepich vybral Jána Pobehu, ktorého poznal ešte z čias, keď riadil KS MV v Banskej Bystrici. Pobeha bol jeden z prvých Slovákov, ktorý absolvoval ročnú operatívnu školu KGB v Moskve. Po návrate zo Sovietskeho zväzu bol povýšený z poručíka na majora (!) a prevzal riadenie KS v Banskej Bystrici. V roku 1958 dokonca kolégium ministra v Prahe uvažovalo, v rámci diskusie o posilnení právomocí náčelníka, o jeho menovaní do funkcie náčelníka KS MV v Bratislave.[14] Po územnej reorganizácii a znížení počtu krajov bol v apríli 1960 zaradený do funkcie zástupcu náčelníka KS MV v Banskej Bystrici. Po afére s odhalením technických úkonov v hoteli Národný dom v Banskej Bystrici[15] bol z funkcie odvolaný

13 Vincent Ožvolda (1931, Šurany) pochádzal z robotníckej rodiny a detstvo prežil na území odstúpenom Maďarsku v rámci Viedenskej arbitráže. V roku 1946 začal pracovať ako úradník na MNV v Šuranoch. Neskôr pôsobil ako tajomník okresného výboru Zväzu slovenskej mládeže a okresného akčného výboru Národného frontu. V roku 1950 absolvoval školu dôstojníckeho dorastu s maturitou a v roku 1952 vojenské učilište. Začiatkom októbra 1952 bol zaradený k 70. pešiemu práporu a o dva týždne neskôr premiestnený ako referent VKR k 68. PTP. Od novembra 1953 pôsobil na správe VKR 2. vojenského okruhu (VO). V roku 1954 absolvoval Ústrednú školu F. E. Dzeržinského v Prahe. Začiatkom mája 1956 sa stal náčelníkom odd. VKR Krajskej vojenskej správy v Nitre. V auguste 1959 ukončil ročné štúdium operatívnej školy KGB v Moskve a prevzal funkciu náčelníka 2. odd. odboru VKR. V marci 1963 sa stal náčelníkom odboru VKR 2. VO. Od 14. marca 1969 do 15. júla 1970 pôsobil ako nám. ministra vnútra SSR pre ŠtB. V auguste 1970 nastúpil na odbor obrany vlády SSR ako odborný poradca pre otázky VB a ŠtB, v apríli 1974 sa stal náčelníkom odboru. Od mája 1975 pracoval ako odborný učiteľ I. stupňa na pohotovostnom útvare VB SSR. Koncom júna 1976 bol prepustený zo služobného pomeru vojaka z povolania v hodnosti plukovníka. Žije v bratislavskej mestskej časti Karlova Ves. Pozri ABS, personálna karta príslušníka MV Vincenta Ožvoldu; SNA, f. ÚV KSS, š. 1224. Uznesenie z 28. schôdze predsedníctva ÚV KSS, 10. 3. 1969.

14 S výnimkou jedného roku riadil od októbra 1951 najdôležitejší krajský bezpečnostný útvar na Slovensku Čech. Vedenie MV v marci 1958 diskutovalo o menovaní Slováka a rozšírení jeho právomocí na úroveň nám. ministra. ABS, f. Sekretariát ministra vnitra, I. díl (A2/1), inv. j. 271. Zápis ze 7. schůze kolegia MV dne 6. 3. 1958.

15 Spravodajsko-technické úkony 103 (dlhodobé odpočúvanie) a 330 (skryté pozorovanie a fotografovanie) boli v hoteli Národný dom zavedené so súhlasom nám. MV pracovníkmi II. a IX. správy MV ČSR, ako aj 9. samostatného odd. KS MV v Banskej Bystrici v rokoch 1958 a 1959. Cieľom ich montáže bolo zisťovanie činnosti vojenských pridelencov USA, Veľkej Británie, Francúzska a Kanady. Na jar roku 1960 boli v miestnostiach dočasne ubytovaní funkcionári zo zrušeného KV KSS v Žiline, ktorí technické prostriedky ŠtB objavili. Pozri A ÚPN,

a premiestnený na KS MV v Košiciach do funkcie náčelníka rozviedneho odboru.[16]

Personálne obsadenie „pracovnej skupiny" bolo dopĺňané len postupne. Začiatkom novembra 1968 bola na správu prijatá ako referent spisov Ľudmila Jediná z II. odboru S-ŠtB KS ZNB Bratislava a k 1. decembru 1968 prevzali funkcie starších referentov špecialistov náčelník 6. odd. II. odboru S-ŠtB KS ZNB Bratislava Daniel Láska a zástupca náčelníka II. odboru S-ŠtB KS ZNB Banská Bystrica Anzelm Juriga. K 1. januáru 1969 boli do funkcie starších referentov zaradení aj náčelník skupiny ŠtB v Humennom Ondrej Havaši a náčelník odd. ŠtB v Čiernej nad Tisou Ondrej Široký.

Začiatkom roka 1969 boli v súvislosti s vytvorením MV SSR všetci administratívne preradení na útvar veliteľstva ŠtB, ktorého rady zároveň rozšírili starší referent 2. odd. II. odboru S-ŠtB KS ZNB Bratislava Peter Mlej a starší referent špecialista 8. odd. II. odboru S-ŠtB KS ZNB Bratislava Ján Popelka.

Koncepčné a organizačné prípravy vychádzali z predpokladu, že nový národný útvar ŠtB bude mať predovšetkým riadiacu, kontrolnú a koordinačnú funkciu a výkonné, teda operatívne úlohy bude plniť len v obmedzenej miere. Bude mať postavenie slovenskej centrály ŠtB a ako taký prevezme riadenie útvarov ŠtB na Slovensku. Samozrejme okrem oblastí, ktoré zostanú v pôsobnosti federácie (v tom čase napr. rozviedka).

Už 22. januára 1969 vypracoval útvar veliteľstva ŠtB, v záhlaví označený ako HS ŠtB Bratislava,[17] dokument pod názvom „Návrh činnosti a organizácie Hlavnej správy

---

f. Inšpekcia MV ČSSR v Prahe (A8), inv. j. 918. Správa o technických úkonoch, ktoré boli použité v Národnom dome v Banskej Bystrici v roku 1958. FROLÍK, Jan: *Jak dostat přes ucho…* In: *Sborník Archivu ministerstva vnitra č. 3*, Praha 2005, s. 425–428.

16 Ján Pobeha (1922, Oravská Poruba – 2006, Košice) pôvodným povolaním tesár, v rokoch 1944–1945 člen partizánskej jednotky SIGNÁL, od júna 1946 príslušník ZNB. Vo februári 1950 preradený z útvaru národnej bezpečnosti na krajské veliteľstvo ŠtB v Žiline, v rámci ktorého od augusta do decembra 1950 viedol oddelenie ŠtB v Čadci. Od 1. 1. 1953 bol zástupcom náčelníka II. odboru KS ŠtB v Žiline. Od roku 1954 študoval ročnú operatívnu školu KGB v Moskve a po návrate bol v polovici apríla 1955 menovaný do funkcie náčelníka KS MV v Banskej Bystrici. Po územnej reorganizácii a redukcii počtu KS pôsobil od apríla 1960 ako zástupca náčelníka KS MV v Banskej Bystrici. Už v júli 1960 bol preradený do Košíc, kde prevzal funkciu náčelníka I. (rozviedneho) odboru. V rokoch 1962–1964 pôsobil ako vedúci skupiny poradcov MV ČSSR v republike Mali. Po návrate z Afriky prevzal pôvodnú funkciu. Od októbra 1968 bol náčelníkom správy ŠtB Slovenskej správy MV a od januára 1969 náčelníkom útvaru Hlavného veliteľstva ŠtB MV SSR. Od 1. 2. 1969 riadil ako I. zástupca náčelníka I. správy MV vedecko-technickú rozviedku, oblastné odbory HS rozviedky a jej školský systém. V roku 1971 ukončil Právnickú fakultu UK v Bratislave. Od augusta 1974 do apríla 1981 pôsobil vo funkcii náčelníka KS ZNB v Bratislave. Od mája 1981 náčelník (dekan) Fakulty vyšetrovania VŠ ZNB v Bratislave. Koncom januára 1987 odišiel do dôchodku v hodnosti plukovníka. A ÚPN Bratislava, f. Personálne spisy príslušníkov, Pobeha Ján (1922).

17 Začiatkom roka 1969 bola formujúca sa slovenská centrála ŠtB označovaná vedením MV SSR aj vlastnými funkcionármi viacerými názvami. Podľa rozkazu ministra vnútra SSR z 1. 1. 1969 niesla dočasný pracovný názov „útvar veliteľstva ŠtB". V kádrových rozkazoch sa používal názov „útvar Hlavného veliteľstva ŠtB" a v oficialnych dokumentoch niesla označenie „Hlavná správa ŠtB Bratislava".

Štátnej bezpečnosti /kontrarozviedky/".[18] Pracovný materiál, ktorý v štyroch častiach definoval pôsobnosť slovenskej kontrarozviedky, hlavnú činnosť jej jednotlivých organizačných celkov, pôsobnosť a organizáciu správy vyšetrovania ŠtB, organizačnú schému, ako aj početný stav HS ŠtB, sa stal základom ďalšej diskusie o pôsobnosti a podobe národného útvaru ŠtB.

Slovenská kontrarozviedka, ako dokument označoval slovenskú centrálu ŠtB, *„[…] riadi, koordinuje a kontroluje činnosť podriadených súčastí pri plnení zvláštnych úloh v ochrane Československej socialistickej republiky a záujmov krajín socialistického tábora. […] je orgánom štátneho donútenia, ktorý vo svojej činnosti zároveň uplatňuje prostriedky spoločenského pôsobenia výchovy a prevencie.*"[19] Jej hlavnými úlohami je:

1/ odhaľovať činnosť nepriateľských rozviedok s cieľom znemožniť ich zámery, vyhľadávať a postihovať ich kádrových rozviedčíkov a agentúru na území ČSSR,
2/ odhaľovať nepriateľské zámery osôb činných v emigrantských a iných zahraničných organizáciách a inštitúciách, ktoré nepriateľsky pracujú proti ČSSR,
3/ odhaľovať vo vymedzenom rozsahu trestnú činnosť proti republike a prevádzať vnútornú spravodajskú činnosť,
4/ organizovať a vykonávať ochranu štátneho tajomstva,
5/ informovať slovenskú vládu, dôležité národné orgány a federálnu kontrarozviedku o bezpečnostnej situácii.[20]

Podrobne uvádzal dokument aj úlohy v oblasti koncepčnej, riadiacej, koordinačnej, kontrolnej, výkonnej a analytickej činnosti.

V oblasti koncepčnej činnosti centrála ŠtB:

1/ podieľa sa na rozpracovávaní zamerania kontrarozviednej práce boja proti nepriateľským rozviedkam,
2/ rozpracováva zameranie kontrarozviednej práce vnútornej spravodajskej služby a v oblasti spravodajskej ochrany štátneho tajomstva,
3/ spracováva podklady a vyjadruje sa k návrhom zákonov a k predpisom, ktorými sa upravuje:
   - práca s agentúrnym aparátom,
   - používanie agentúrno-operatívnych prostriedkov,
   - režim s operatívnou dokumentáciou,
4/ podieľa sa na úprave súčinnostných vzťahov medzi federálnymi a národnými bezpečnostnými orgánmi,
5/ uplatňuje požiadavky v oblasti výskumu a vývoja spravodajských prostriedkov,
6/ navrhuje a vydáva rozkazy a smernice na zabezpečenie plnenia úloh.[21]

18 A ÚPN, f. Bezpečnostný odbor ŠtB pri MV SSR (A 29), inv. j. 3. Návrh činnosti a organizácie Hlavnej správy Štátnej bezpečnosti /kontrarozviedky/.
19 Tamže.
20 Tamže.
21 Tamže.

V oblasti riadenia mala plniť nasledovné úlohy:
1/ podieľať sa na spracovávaní základných úloh proti nepriateľským rozviedkam a konkretizovať ich pre národný orgán a oblastné orgány,
2/ určovať základné úlohy:
- proti emigrantským a iným zahraničným organizáciám a inštitúciám nepriateľsky pracujúcim proti SSR,
- v oblasti spravodajskej ochrany štátneho tajomstva a vnútornej spravodajskej služby,
3/ zabezpečovať riadenie agentúrno-operatívnych operácií:
- vysielanie agentúry do zahraničia, spravodajské hry a rozpracovávanie kádrových rozviedčíkov (viazané na rozhodnutie federálnych orgánov),
- riadenie agentúry vysielanej do emigrantských a iných nepriateľských zahraničných organizácií a inštitúcií,
- plnenie konkrétnych úloh vyplývajúcich z medzinárodných dohôd,
- rozpracovávanie akcií a signálov trestnej činnosti proti republike,
4/ zabezpečovať plnenie úloh doporučených federálnym orgánom,
5/ riadiť prevádzanie úkonov operatívnej techniky a sledovania.[22]

V oblasti koordinačnej činnosti boli úlohy centrály ŠtB navrhnuté nasledovne:
1/ koordinovať rozpracovávanie konkrétnych akcií a signálov trestnej činnosti proti republike presahujúce rámec oblasti,
2/ koordinovať rozpracovávanie cudzích štátnych príslušníkov podozrivých z nepriateľskej činnosti, pohybujúcich sa na území Slovenskej socialistickej republiky alebo Českej socialistickej republiky,
3/ koordinovať opatrenia v oblasti spravodajskej ochrany štátneho tajomstva a jeho nositeľov,
4/ koordinovať súčinnosť medzi ostatnými zložkami MV, MNO a orgánmi štátnej správy.[23]

Kontrolná činnosť centrály ŠtB spočívala v dohľade na plnenie úloh jednotlivých správ ŠtB v krajoch. Vlastný výkon agentúrno-operatívnej práce sa mal zameriavať na zastupiteľské úrady tzv. kapitalistických štátov, zahraničné organizácie a inštitúcie pôsobiace na území SSR a na zabezpečovanie plnenia úloh špeciálnej operatívnej techniky a sledovania. Z pohľadu analytickej práce sa mala spolu s Federálnou správou spravodajských služieb (FSSS) podieľať na zaisťovaní, sústreďovaní, spracovávaní a využívaní informácií.[24]

Predložený materiál navrhoval systematizovať v slovenskej centrále ŠtB 192 príslušníkov a organizáciu útvaru schváliť nasledovne: sekretariát náčelníka správy, štábne útvary (vnútorný odbor, hospodársko-finančný odbor, personálny a školský odbor, analytický odbor, samostatné oddelenie evidencie a štatistiky a oddelenie inšpekcie

22 Tamže
23 Tamže.
24 Tamže.

a obrany vlastného aparátu), odborné útvary pre riadenie činnosti ŠtB na úseku tzv. kapitalistických rozviedok (3 odbory), vízových cudzincov a oddelení pasovej kontroly, spravodajskej ochrany štátneho tajomstva, vnútorného spravodajstva (2 odbory a samostatné oddelenie), operatívnej techniky a sledovania.

Riadenie útvaru mal zabezpečovať náčelník správy s dvomi zástupcami. Náčelník zodpovedal za operatívne riadenie a organizáciu činnosti kontrarozviedky, jej organizačných zložiek a správ ŠtB v krajoch. Jeden zástupca mal operatívne riadiť a organizovať činnosť na úseku boja proti rozviedkam, druhý zástupca na úseku vnútorného spravodajstva, spravodajskej techniky a sledovania. Na sekretariáte náčelníka mal byť zaradený aj starší referent operatívy, poverený výkonnými úlohami („výkonný sekretariátu") a traja referenti spisov, ktorí mali viesť korešpondenciu vedenia správy.

Dve oddelenia personálneho a školského oddelenia mali zabezpečovať personálne (kádrové) otázky a odbornú, bojovú a telesnú prípravu príslušníkov ŠtB. Analytický odbor mal najmä sústreďovať informácie, zabezpečovať informačný tok, spätné informačné väzby a vykonávať analytické rozbory. Spisovú, operačnú, normotvornú, organizačno-plánovaciu, administratívno-správnu a kontrolnú činnosť, vrátane stálej dozornej služby mal zabezpečovať vnútorný odbor. Samostatné oddelenie evidencie a štatistiky viedlo evidenciu stavu agentúry, operatívnych zväzkov a zväzkov vyšetrovaných osôb a metodicky riadilo a koordinovalo túto činnosť aj na oddeleniach správ ŠtB v krajoch. Oddelenie inšpekcie a obrany vlastného aparátu malo zabezpečovať inšpekčnú a previerkovú činnosť, ako aj zaisťovať vlastný útvar pred únikom utajovaných skutočností a prenikaním cudzích rozviedok. Materiálno-technické a finančné otázky mali zabezpečovať finančno-plánovacie a hospodárske oddelenie hospodársko-finančného odboru.

V priebehu februára 1969 bol v prepracovanom návrhu počet systematizovaných miest rozšírený na 213 posilnením hospodársko-finančného odboru o dvadsať miest a odboru operatívnej techniky o jedno miesto (vodiči-mechanici).

Na prelome januára a februára 1969 tak bola vytvorená základná štruktúra slovenskej centrály ŠtB. Otázkou zostala len možnosť začlenenia samostatných oddelení do odborov, teda zjednodušenie organizácie, ako aj početné stavy jednotlivých útvarov, vrátane ich postavenia v štruktúre správy.

Začiatkom marca 1969 stanovil minister vnútra organizáciu, názvy, náplň činnosti a spisové značky útvarov a zložiek slovenského MV.[25] Názov centrály ŠtB vyjadroval jej postavenie a pôsobnosť, ako aj vzťah k rezortu vnútra. Okrem HS ŠtB MV SSR bola k rovnakému dátumu vytvorená HS ŠtB MV ČSR s pôsobnosťou na území ČSSR a FSSS. Federálna správa mala celoštátnu pôsobnosť; tvorili ju HS rozviedky (vrátane jej oblastných odborov dislokovaných na krajských správach), hlavná správa kontrarozviedky, správa VKR, správa spravodajskej techniky a správa sledovania.[26]

25 A MV SR Levoča, RMV SSR č. 7/1969 z 1. 3. 1969 „Organizácia Ministerstva vnútra Slovenskej socialistickej republiky a jeho centrálnych výkonných zložiek".

26 Pozri ABS, f. Organizažní a vnitřní správa FV, IV. díl (A6/4), inv. j. 1194. RMV ČSSR č. 9/1969 z 3. 3. 1969 „Organizace, spisové značky a krycí označení útvarů ministerstva vnitra ČSSR,

Organizácia, názvy, náplň činnosti a spisové značky útvarov HS ŠtB MV SSR boli následne stanovené v polovici apríla.[27] Útvary slovenskej centrály ŠtB boli rozdelené na štábne a odborné. K štábnym patril vnútorný odbor, personálny a školský odbor, analytický odbor, štatisticko-evidenčné oddelenie, oddelenie inšpekcie a obrany vlastného aparátu a hospodársko-finančné oddelenie. K odborným útvarom patrilo päť kontrarozviednych odborov, dva odbory vnútorného spravodajstva, odbor spravodajskej techniky a odbor sledovania.

Vnútorný odbor plnil funkciu výkonného sekretariátu náčelníka HS ŠtB MV SSR a metodicky riadil administratívu v rámci kontrarozviedky na Slovensku. Zabezpečoval administratívnu, spisovú, operačnú, organizačno-plánovaciu a stálu službu. Personálny a školský odbor bol riadiacim a výkonným útvarom v oblasti kádrovej práce, vzdelávania, bojovej a veliteľskej prípravy, organizačno-evidenčnej činnosti, zvláštnych a mobilizačných úloh.

Štatisticko-evidenčné oddelenie bolo riadiacim a kontrolným útvarom. Viedlo operatívnu evidenciu a archív, zabezpečovalo metodickú a koordinačnú službu na úseku evidencie a štatistiky a vykonávalo kontrolu dodržiavania smerníc o agentúrno-operatívnej práci.

Oddelenie inšpekcie a obrany vlastného aparátu preverovalo stav riadiacej a výkonnej činnosti aparátu a zabezpečovalo vnútornú ochranu štátneho a služobného tajomstva.

Hospodársko-finančné oddelenie riadilo, organizovalo a kontrolovalo výkon materiálneho, technického a finančného zabezpečenia.

Stanovená pôsobnosť odborných útvarov HS ŠtB MV SSR vyjadrovala ich postavenie ako kontrolných, riadiacich, koordinačných a čiastočne výkonných útvarov. Podľa rozkazu, ktorý v zastúpení náčelníka HS ŠtB MV SSR vydal jeho zástupca Michal Dudáš, boli úlohy I. odboru HS ŠtB nasledovné: „*[…] organizuje a riadi kontrarozviednu činnosť proti rozviedke USA. Riadi rozpracovávanie dôležitých prípadov a koordinuje rozpracovávanie akcií celoslovenského charakteru. V spolupráci s federálnym útvarom kontrarozviedky koordinuje činnosť zameranú proti centrám kapitalistických rozviedok v zahraničí*“.[28]

Podobné zameranie mali aj II. a III. odbor HS ŠtB, ktoré pracovali po línii rozviedok NSR a Rakúska, resp. Anglicka, Francúzska a ostatných kapitalistických štátov. Na rozdiel od ďalších odborov pracujúcich proti rozviedkam cudzích „kapitalistických“ štátov, plnil II. odbor HS ŠtB aj výkonnú funkciu – pri rozpracovávaní rakúskeho konzulátu v Bratislave.

„*Kontrarozviednu činnosť proti nepriateľskej činnosti vízových cudzincov*“ organizoval, riadil a koordinoval IV. odbor HS ŠtB.

Spravodajskú ochranu štátneho tajomstva riadil, koordinoval a kontroloval V. od-

útvarů jeho výkonného aparátu a útvarů služeb“. ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu. Organizácia ministerstiev vnútra a bezpečnostných zborov 1953–1990*. ÚPN, Bratislava 2005, s. 93–94.

27 A ÚPN, f. A29, inv. j. 139. Rozkaz náčelníka HS-ŠtB MV SSR č. 1/1969 zo 17. 4. 1969 „Organizácia Hlavnej správy ŠtB Ministerstva vnútra SSR a používanie spisových značiek“.

28 Tamže.

bor HS ŠtB. V rámci tejto činnosti zároveň riadil a organizoval agentúrno-operatívnu činnosť na úseku výjazdov a emigrácie.

I. odbor vnútorného spravodajstva (VS) organizoval, riadil a koordinoval kontrarozviednu činnosť proti zahraničným nepriateľským inštitúciám emigrantským centrám a ich vnútorným „pomáhačom".

II. odbor VS organizoval, riadil a koordinoval vyhľadávanie, odhaľovanie a dokumentáciu trestnej činnosti proti republike páchanej občanmi SSR bez spojenia na „nepriateľské zahraničie", organizoval vyhľadávanie trestnej činnosti na úseku zakázaných organizácií a riadil rozpracovanie a odhaľovanie výrobcov a rozširovateľov protištátne písomnosti.

Odbor sledovania bol riadiacim, koordinačným a kontrolným útvarom. Spoločne so IV. správou FSSS sa podieľal na vypracovaní smerníc pre výkon služby, zdokonaľovaní foriem a metód sledovania. Zabezpečoval koordináciu akcií medzi výkonnými a národnými útvarmi. Zabezpečoval tiež špeciálne technické prostriedky pre potreby sledovania.

Odbor spravodajskej techniky bol riadiacim, koordinačnými a vo vymedzenom rozsahu výkonným orgánom spravodajskej techniky na Slovensku. Rozpracovával dlhodobé koncepcie, vykonával analytickú činnosť na úseku používania spravodajskej techniky, zabezpečoval technické prostriedky a ich opravu. V spolupráci so VI. správou FSSS sa podieľal na rozvoji technických prostriedkov. Vykonával kriminalisticko-technické expertízy a technickú obranu pri zabezpečovaní štátneho tajomstva a rokovaní straníckych a štátnych orgánov.[29]

Zameranie odborných útvarov HS-ŠtB MV SSR

Odborný útvar HS ŠtB MV SSR	**Zameranie**
I. odbor kontrarozviedky	rozviedka USA
II. odbor kontrarozviedky	rozviedka NSR, Rakúska
III. odbor kontrarozviedky	rozviedka Anglicka, Francúzska, ostatných KŠ
IV. odbor kontrarozviedky	vízoví cudzinci, riadenie oddelení pasovej kontroly
V. odbor kontrarozviedky	ochrana štátneho tajomstva, výjazdy, emigrácia
I. odbor vnútorného spravodajstva	zahraničné „nepriateľské" organizácie, emigrantské centrá a „ich vnútorný pomáhači"
II. odbor vnútorného spravodajstva	vyhľadávanie, odhaľovanie a dokumentácia trestnej činnosti proti republike páchanej občanmi SSR bez spojenia na „nepriateľské zahraničie", zakázané organizácie a protištátne písomnosti
odbor sledovania	vypracovanie smerníc pre výkon služby, zdokonaľovanie foriem a metód sledovania, koordinácia akcií sledovania, zabezpečovanie špeciálnych technických prostriedkov
odbor spravodajskej techniky	rozpracovávanie dlhodobých koncepcií, analytická činnosť na úseku používania spravodajskej techniky, zabezpečovanie, oprava a rozvoj technických prostriedkov, kriminalisticko-technické expertízy, technická obrana

29 Tamže.

Začiatkom mája 1969 bola schválená tabuľka zloženia a počtov HS ŠtB MV SSR. Systematizovaný stav správy bol posilnený o ďalšie dve miesta na 215 príslušníkov. Pracovníci sekretariátu náčelníka a zástupcov náčelníka boli presystematizovaní do vnútorného odboru. Samostatné oddelenie informácií, koordinácie a kontroly sa stalo súčasťou analytického odboru. Oproti predloženému návrhu boli na úkor hospodársko-finančného oddelenia (minus 14 miest) a odboru sledovania (minus 1 miesto) personálne posilnený odbor vízových cudzincov a oddelení pasovej kontroly, II. odbor VS a samostatné oddelenie evidencie a štatistiky, ktoré bolo zároveň rozšírené na odbor.[30]

Prehľad o navrhovanej organizačnej štruktúre a plánovaných stavoch HS ŠtB MV SSR

Útvar HS ŠtB	Pôvodný návrh (22. 1. 1969)	Prepracovaný návrh (nedatovaný)	Schválený návrh (1. 5. 1969)
vedenie správy	7	7	3
personálny a školský odbor	15	15	15
vnútorný odbor	13	13	18
analytický odbor	10	10	17
hospodársko-finančný odbor (oddelenie)	20	40	26
oddelenie inšpekcie a obrany vlastného aparátu	5	5	5
samostatné oddelenie (odbor) evidencie a štatistiky	7	7	16
I. odbor kontrarozviedky	9	9	9
II. odbor kontrarozviedky	12	12	12
III. odbor kontrarozviedky	9	9	9
IV. odbor kontrarozviedky	12	12	17
V. odbor kontrarozviedky	8	8	8
1. odbor vnútorného spravodajstva	14	14	14
2. odbor vnútorného spravodajstva	7	7	9
samostatné oddelenie informácií, koordinácie a kontroly	7	7	––
odbor sledovania	14	14	13
odbor operatívnej techniky	23	24	24
Systematizovaný stav HS ŠtB	**192**	**213**	**215**

30 Pozri ABS, neusporiadané. Přehled o vývoji organizace a početních stavů centrálních útvarů federálního ministerstva vnitra v průřezu jednotlivých pětiletých plánů.

Po schválení organizačnej štruktúry útvaru a menovaní druhého zástupcu náčelníka správy bola zároveň prerozdelená zodpovednosť za riadenie jednotlivých útvarov HS ŠtB MV SSR. Náčelník správy Ondrej Dovina si ponechal riadenie štábnych útvarov, zástupca náčelníka Jozef Vavro[31] riadil I., III. a IV. odbor kontrarozviedky, odbor sledovania a odbor evidencie a štatistiky. Druhý zástupca náčelníka Michal Dudáš riadil II. a V. odbor kontrarozviedky, I. a II. odbor VS a odbor spravodajskej techniky.[32]

V polovici mája 1969 zriadil náčelník HS ŠtB MV SSR Ondrej Dovina vlastný štáb ako poradný orgán pre zásadné otázky riadenia HS ŠtB a podriadených súčastí, v tomto zložení: zástupcovia náčelníka správy Michal Dudáš a Jozef Vavro, náčelník správy ŠtB Bratislava Michal Kasan, náčelník personálneho odboru HS ŠtB Gustáv Grom ako členovia štábu, a náčelník vnútorného odboru HS ŠtB Peter Mlej ako tajomník štábu.[33] Rokovaní štábu sa pravidelne zúčastňoval náčelník správy vyšetrovania ŠtB a predseda základnej organizácie KSS.[34]

Štáb prerokovával najmä:

a/ rozpracovanie úloh vyplývajúcich z uznesení straníckych a štátnych orgánov, zo zákonov a iných predpisov, najmä rozpracovanie základnej koncepcie hlavných cieľov a metód činnosti kontrarozviedky na Slovensku,

b/ návrhy plánov hlavných úloh kontrarozviedky a kontrolu ich plnenia,

c/ rozbory stavu a vývoja protištátnej trestnej činnosti,

d/ rozbory a hodnotenia účinnosti metód práce kontrarozviedneho aparátu,

e/ zásadné správy o výsledkoch celkových previerok práce na jednotlivých úsekoch kontrarozviedky na Slovensku,

f/ rozbory stavu bojovej pohotovosti a mobilizačnej prípravy príslušníkov kontrarozviedky na Slovensku,

g/ morálno-politický stav príslušníkov ŠtB, plány výchovy a rozmiestňovania, kádrové opatrenia v nomenklatúre náčelníka HS ŠtB MV SSR, zmeny v tabuľkách zloženia a počtov príslušníkov ŠtB,

h/ otázky spojené s materiálnym, finančným a technickým zabezpečovaním kontrarozviedky na Slovensku.[35]

Formovanie slovenskej centrály ŠtB bolo zavŕšené spracovaním materiálu „Návrhu dočasného štatútu HS-ŠtB MV SSR". Zástupca náčelníka HS ŠtB Michal Dudáš ho

31 O kariére Jozefa Vavra pozri viac: SIVOŠ, Jerguš: *Kariéry v službách ŠtB. Jozef Vavro.* In: *Pamäť národa č. 3*, roč. VII, Bratislava 2011, s. 89–96.

32 A ÚPN, f. A29, inv. j. 17. Organizačná štruktúra ŠtB MV SSR.

33 A ÚPN, f. A 29, inv. j. 139. Rozkaz náčelníka HS-ŠtB MV SSR č. 2/1969 z 15. 5. 1969 „Ustanovenie členov štábu náčelníka HS-ŠtB MV SSR a vydanie Smerníc o štábe náčelníka HS-ŠtB MV SSR".

34 V polovici januára 1970 nahradil Michala Kasana náčelník S ŠtB v Banskej Bystrici Emil Blaho. Pozri A ÚPN, f. A29, inv. j. 139. Rozkaz náčelníka HS-ŠtB MV SSR č. 1/1970 zo 4. 1. 1970 „Ustanovenie členov štábu náčelníka HS-ŠtB MV SSR na rok 1970 – zmena".

35 Tamže. Príloha k rozkazu náčelníka HS-ŠtB MV SSR č. 2/1969 z 15. 5. 1969 „Smernice o štábe náčelníka Hlavnej správy ŠtB Ministerstva vnútra SSR".

predložil 19. júna 1969 a do diskusie k otázke jeho rozboru navrhol prizvať členov komisie a náčelníkov správ ŠtB v krajoch. Štáb náčelníka správy prerokoval návrh štatútu na svojom zasadnutí 4. júla 1969. Po menších štylizačných a doplňujúcich úpravách zaslal náčelník správy Ondrej Dovina návrh dočasného štatútu na pripomienkovanie bezpečnostnému odboru ŠtB MV SSR a 22. júla 1969 aj na rokovanie kolégia ministra vnútra SSR.[36] Štatút upravoval organizáciu a hlavné úlohy HS ŠtB MV SSR a jej vzťah k ostatným bezpečnostným zložkám. Zároveň poskytoval základné inštrukcie o zásadách administrovania operatívnych zväzkov a informačnej činnosti v rámci útvaru.

V úvode štatútu bolo uvedené základné zameranie ŠtB, formulované v zákone o ZNB a o Akčnom pláne československej kontrarozviedky: *„Úlohou Štátnej bezpečnosti ako donucovacieho orgánu štátu je ochrana bezpečnosti Československej socialistickej republiky, jej spoločenského a štátneho zriadenia."*[37] V rámci toho ŠtB:

1. chráni spoločenské a štátne zriadenie ČSSR pred činnosťou nepriateľských rozviedok a iných zahraničných nepriateľských centier,
2. odhaľuje trestné činy namierené proti republike, ktoré sú páchané v spojení s cudzou mocou alebo cudzím činiteľom,
3. odhaľuje najzávažnejšie trestné činy proti republike, páchané vnútornými nepriateľmi,
4. na zabezpečenie ochrany republiky plní ŠtB aj špeciálne úlohy, ktoré nie sú uvedené v jej základnom zameraní, ktorých rozsah stanoví vláda na základe aktuálnej bezpečnostnej situácie.[38]

Štatút ďalej uvádzal, že HS ŠtB MV SSR, ako centrálna výkonná bezpečnostná zložka MV SSR, je v rámci svojej pôsobnosti riadiacim, kontrolným, koordinačným a vo vymedzených činnostiach aj výkonným útvarom s pôsobnosťou na území Slovenska. *„Hlavná správa ŠtB ako súčasť jednotnej čs. spravodajskej služby je nadriadeným orgánom správam Štátnej bezpečnosti na Slovensku. Náčelník HS-ŠtB riadi prácu správ ŠtB na Slovensku prostredníctvom svojich zástupcov, náčelníkov odborov HS-ŠtB a náčelníkov správ ŠtB. Náčelníci správ ŠtB na Slovensku sú podriadení náčelníkovi HS-ŠtB a jeho zástupcom."*[39]

Vo vzťahu k správam ŠtB na Slovensku určovala HS ŠtB hlavné smery a zameranie práce proti tzv. kapitalistickým rozviedkam, na úseku vnútorného spravodajstva proti *„nepriateľským emigrantským centrám a iným zahraničným inštitúciám, vyvíjajúcim nepriateľskú činnosť proti ČSSR"*. Riadila prácu správ ŠtB vo vyčlenených dôležitých akciách a zabezpečovala v nich kontrolu plnenia plánov, po dohode s FSSS rozhodovala o spôsobe ukončenia prípadov, ktoré presahovali územie SSR, resp. tých o ktorých mala kompetenciu rozhodovať FSSS. Zabezpečovala koordináciu pri vysielaní agentúry do zahraničia s FSSS a HS ŠtB MV ČSR a plnenie požiadaviek správ ŠtB na FSSS

36 A ÚPN, f. A29, inv. j. 7 a 59. Návrh dočasného štatútu Hlavnej správy Štátnej bezpečnosti Ministerstva vnútra SSR.

37 Tamže

38 Tamže.

39 Tamže.

a HS ŠtB MV ČSR.[40] Uskutočňovala rozbory situácie po jednotlivých líniách štátnobezpečnostnej práce, rozbory prípadov, akcií a vážnejších signálov; za týmto účelom zakladala kontrolné zväzky a pripomienkovala, schvaľovala a kontrolovala plnenie plánov práce správ ŠtB na Slovensku.

Súčinnostné vzťahy s HS ŠtB MV ČSR boli založené na princípe rovnoprávneho postavenia. Spočívali v koordinácii práce na rozpracovaných prípadoch a akciách presahujúcich rámec Slovenska na úseku výmeny spravodajských informácií a požiadaviek jednotlivých správ ŠtB na Slovensku smerom k HS ŠtB MV ČSR.

Vzťahy HS ŠtB MV SSR a FSSS vychádzali z pôsobnosti tohto federálneho bezpečnostného útvaru, ako aj federálneho MV (FMV). Federálna správa spravodajských služieb bola riadiacim a kontrolným útvarom v oblasti spravodajskej činnosti proti zastupiteľským úradom tzv. kapitalistických štátov a vízovým cudzincom. *„Federálny orgán je riadiacim z hľadiska rozdelenia úloh medzi FSSS a HS-ŠtB MV SSR proti rozviedkam a zahraničným nepriateľským centrám, ktoré operujú proti federálnemu štátu ako celku. HS-ŠtB je riadiacim orgánom v práci na úseku vymedzených centier, ktorých činnosť je v prevažnej miere namierená proti SSR.“* Hlavná správa ŠtB MV SSR rozpracovávala konzuláty tzv. kapitalistických krajín v Bratislave a stykovú základňu zastupiteľských úradov na území Slovenska.

Federálna správa spravodajskej služby udeľovala HS ŠtB MV SSR súhlas na spravodajskú činnosť v zahraničí, najmä pri vysadení agenta a prevádzaniu spravodajsko-technických úkonov proti tzv. kapitalistickým rozviedkam a zahraničným centrám, ako aj pri prenikaní do konzulátov, pri získavaní agentúry z prostredia pracovníkov konzulátov (cudzincov) a pri ukončovaní špionážnych prípadov, ktoré realizovali pracovníci konzulátov na území Slovenska.

Federálna správa spravodajskej služby na základe požiadaviek HS ŠtB MV SSR vykonávala blokáciu vízových cudzincov a československých občanov na oddeleniach pasovej kontroly pre príchod a odchod do ČSSR a zariaďovala na oddeleniach pasovej kontroly mimoriadne colné kontroly, zadržanie osôb, ich vyťaženie apod. HS ŠtB MV SSR bola povinná predkladať FSSS podklady do indexu nežiadúcich vízových cudzincov, ktorým nebol dovolený vstup do ČSSR.

Federálna správa spravodajskej služby napokon zabezpečovala realizáciu náročných spravodajsko-technických úkonov a expertíz a dopĺňanie prostriedkov spravodajskej techniky a iných špeciálnych prostriedkov.[41]

Súčinnostné vzťahy s rozviedkou spočívali vo vzájomnej výmene a využívaní spravodajských informácií a v spolupráci pri výbere a vysielaní tajných spolupracovníkov do zahraničia. S útvarmi VKR spolupracovala HS ŠtB MV SSR pri ochrane objektov ČSĽA, sovietskej armády a štátnych hraníc ČSSR. Súčinnosť so správou pasov a víz MV SSR spočívala vo využívaní možností tohto útvaru ŠtB pri výjazdoch tzv. záujmových

40 Správy ŠtB na Slovensku boli v styku s uvedenými bezpečnostnými útvarmi výlučne prostredníctvom HS ŠtB MV SSR.

41 A ÚPN, f. A29, inv. j. 59. Návrh dočasného štatútu Hlavnej správy Štátnej bezpečnosti Ministerstva vnútra SSR.

osôb do zahraničia, resp. pri príchode určených kategórií vízových cudzincov. Spolupráca s útvarmi VB sa orientovala najmä na výmenu získaných informácií.

Súčinnostné vzťahy HS ŠtB MV SSR s útvarmi vyšetrovania ŠtB upravovali smernice o vzájomnej spolupráci vyšetrovateľov s orgánmi operatívy ŠtB. Spoluprácu s veliteľstvom útvaru Pohraničnej stráže v Bratislave upravovala vzájomná dohoda.

Dočasný štatút HS ŠtB MV SSR, hoci schválený štábom náčelníka správy, sa napokon nedostal na program rokovania kolégia MV SSR. Poradný zbor ministra ho teda neschválil a v podstate tak nevstúpil do platnosti. Po organizačných zmenách z druhej polovice roku 1970 už nebol aktuálny. Aj napriek tomu niet pochýb, že organizácia, činnosť, ako aj uvedené súčinnostné vzťahy sa v praxi realizovali.

Obsadzovanie náčelníckych funkcií v roku 1969 a dopĺňanie početného stavu centrály ŠtB

Personálne obsadenie náčelníckych funkcií na slovenskej centrále ŠtB pripravovali vedúci funkcionári ŠtB a MV SSR súčasne s riešením organizačných, koncepčných a kompetenčných otázok. Konkrétnym kádrovým opatreniam predchádzala zmena vo funkcii náčelníka Hlavného veliteľstva ŠtB. Toto opatrenie súviselo s plánovaným pomerným obsadením vedúcich postov federálnych útvarov zástupcami oboch národností. Ministerstvo vnútra ČSSR ho v spolupráci s vedením Slovenskej správy MV pripravovalo už v priebehu decembra 1968. Minister vnútra ČSSR Jan Pelnář, po dohode s Egydom Pepichom, predložil predsedníctvu ÚV KSS návrh na odvolanie Jána Pobehu z funkcie náčelníka pre úsek ŠtB. Zároveň vypracoval pre predsedníctvo ÚV KSČ návrh na jeho schválenie do funkcie 1. zástupcu náčelníka HS rozviedky (náčelníkom I. správy MV bol od polovice decembra 1968 Čestmír Podzemný). V dôvodovej správe objasnil svoj zámer nasledovne: „*Pro tuto funkci byl vybrán proto, že má dlouholeté zkušenosti z operativní práce MV a na úseku rozvědky již pracoval. Jeho jmenováním má být také uplatněna zásada obsazení některých důležitých funkcí na centrálních úřadech příslušníky slovenské národnosti.*“[42]

V súvislosti s pripravovaným odchodom Jána Pobehu do Prahy hľadalo ministerstvo kandidátov na funkciu náčelníka slovenskej centrály ŠtB medzi dlhoročnými príslušníkmi ŠtB, ktorí už v minulosti pôsobili v riadiacich funkciách a boli akceptovateľní pre predstaviteľov FMV a sovietskej KGB. Minister Pepich navrhoval do funkcie náčelníka slovenskej kontrarozviedky náčelníka S-ŠtB v Košiciach Ondreja Dovinu. Urobil tak pravdepodobne na základe odporučenia Jána Pobehu, ktorý Dovinu poznal zo spoločného pôsobenia na východnom Slovensku.

Ondrej Dovina vstúpil do ZNB v septembri 1948, od roku 1956 pôsobil ako zástupca náčelníka (pre operatívu) KS MV v Prešove a neskôr v Košiciach. Po reorganizácii krajských útvarov kontrarozviedky v polovici roku 1966 sa stal náčelníkom S-ŠtB

42 ABS, f. Sekretariát ministra vnitra, III. díl (A2/3), inv. j. 1838. Návrh na odvolání z funkce náčelníka pro úsek StB na Slovenské správě MV.

v Košiciach. Vernosť a oddanosť svojej práci a režimu dokázal pri riadení útvarov ŠtB vo Východoslovenskom kraji aj v období tzv. pražskej jari a augustových udalostí roku 1968.[43] Predsedníctvo ÚV KSS sa stotožnilo s návrhom ministra vnútra SSR Egyda Pepicha a do funkcie náčelníka útvaru schválilo Ondreja Dovinu na svojej 24. schôdzi 3. februára 1969.[44]

V priebehu januára 1969 pôsobil vo vedení slovenskej kontrarozviedky Ján Pobeha spoločne s Ondrejom Dovinom. Prvý sa už sústredil na pôsobenie v hlavnom meste, ako menovaný náčelník však aj naďalej zastrešoval všetky prípravné práce súvisiace so vznikom útvaru. Druhý preberal vedenie správy a organizoval činnosť jej príslušníkov. Možno aj preto menoval prvých náčelníkov odborov minister Egyd Pepich. Kádrovým rozkazom z 28. januára 1969 ustanovil do funkcie náčelníka III. odboru kontrarozviedky Ondreja Širokého a do funkcie náčelníka IV. odboru kontrarozviedky Anzelma Jurigu. Zároveň menoval do funkcie náčelníka samostatného oddelenia vnútorného spravodajstva Daniela Lásku.[45]

Ďalších náčelníkov odborov vymenoval Ondrej Dovina hneď v prvý deň po oficiálnom prevzatí funkcie. Kádrovým rozkazom z 1. februára 1969 ustanovil do funkcie nasledovných príslušníkov ŠtB: náčelníkom I. odboru kontrarozviedky sa stal zástupca náčelníka II. odboru S-ŠtB Košice Jozef Vavro, náčelníkom II. odboru kontrarozviedky náčelník 4. oddelenia II. odboru S-ŠtB Bratislava Michal Husťák, náčelníkom I. odboru VS zástupca náčelníka II. odboru S-ŠtB Bratislava Jozef Daško a náčelníkom II. odboru VS náčelník oddelenia ŠtB v Rožňave Ondrej Dányi. Návrhy na ich schválenie predložil Dovina na MV SSR 4. februára 1969.

V rovnaký deň predložil náčelník slovenskej centrály ŠtB MV SSR aj návrhy na personálne obsadenie funkcií svojich zástupcov. Na dve plánované miesta navrhoval Michala Dudáša, náčelníka S-ŠtB v Bratislave, a Jána Hanuliaka[46], zástupcu náčelníka

43 Ondrej Dovina (1925, Kálnica, okr. Nové Mesto nad Váhom) pôvodným povolaním robotník, od 1. 9. 1948 člen ZNB. Po vstupe do ZNB absolvoval školu Národnej bezpečnosti I. stupňa v Poprade a následne spravodajský kurz v Novom Městě nad Metují. Od apríla 1949 do marca 1960 pôsobil na krajskom veliteľstve ŠtB (po reorganizácii v roku 1954 KS MV) v Prešove – od októbra 1949 ako veliteľ 5. referátu, od roku 1952 ako zástupca náčelníka, od 1. 5. 1953 ako náčelník odboru VS a od 15. 2. 1956 ako zástupca náčelníka KS MV. V roku 1957 absolvoval ročnú operatívnu školu KGB v Moskve. Po územnej reorganizácii a zlúčení KS MV v Prešove s KS MV v Košiciach bol k 1. 4. 1960 menovaný do funkcie zástupcu náčelníka KS MV Košice pre operatívu. Od mája 1966 zastával funkciu náčelníka ŠtB vo Východoslovenskom kraji a od 1. 2. 1969 funkciu náčelníka HS ŠtB na Slovensku. Od júla 1974 do apríla 1984 pôsobil ako 1. zástupca náčelníka HS rozviedky. V máji 1984 bol preradený do funkcie staršieho referenta špecialistu 1. oddelenia organizačného a operačného odboru správy ZNB hl. mesta Bratislavy a Zsl. kraja. Koncom júna 1987 odišiel do dôchodku v hodnosti plukovníka. Žije v bratislavskej mestskej časti Dúbravka. A ÚPN, f. Personálna dokumentácia príslušníkov. Personálny spis príslušníka ZNB Ondreja Dovinu.

44 SNA, f. ÚV KSS, š. 1221. Uznesenie z 24. schôdze predsedníctva ÚV KSS, 3. 2. 1969.

45 ABS, f. Kádrové rozkazy 1965–1990, š. 5/1969. Kádrový rozkaz MV SSR č. 20/1969 z 28. 1. 1969.

46 O kariére Jána Hanuliaka pozri SIVOŠ, Jerguš: *Kariéry v službách ŠtB. Ján Hanuliak.* In: *Pamäť národa č. 4*, roč. V, Bratislava 2009, s. 73–79; též *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci.* Praha 2009, s. 60–63.

S-ŠtB v Košiciach. O schválení predložených návrhov malo rozhodnúť kolégium ministra vnútra SSR, ktoré však v tom čase ešte nebolo vytvorené. Definitívne však neboli ani predložené návrhy. Začiatkom marca totiž Dovina predložil nový návrh na menovanie Jána Hanuliaka, tentoraz za náčelníka ŠtB v Košiciach. Nie je jasné, či príčinou bola jeho minulosť (podieľal sa na zahladzovaní trestnej činnosti príslušníkov ŠtB) alebo neochota sťahovať sa do Bratislavy, prípadne rozhodnutie prevziať vedenie útvaru, ktorý rovnako ako prostredie a problémy poznal z dlhoročného pôsobenia.

Funkciu druhého zástupcu náčelníka mal obsadiť Bohuš Vavro.[47] Vavro vstúpil do ZNB v roku 1947. Pôsobil na odbore ŠtB povereníctva vnútra a po jeho zrušení riadil od septembra 1950 veliteľstvo oddielu ŠtB v Trenčíne. Spolu s Pobehom bol frekventantom (druhého ročníka) operatívnej školy KGB v Moskve. Po návrate zo ZSSR v polovici apríla 1955 bol povýšený z nadporučíka na majora (!) a prevzal riadenie KS MV v Žiline. Po územnej reorganizácii a zlúčení krajských správ MV sa na jar 1960 stal náčelníkom KS MV v Banskej Bystrici. V rámci „racionalizačných kádrových opatrení" však bol v polovici roku 1963 odvolaný z funkcie a „odsunutý" do funkcie náčelníka strednej odbornej školy MV v Žiline.[48] Pokus o jeho „oživenie" začiatkom roku 1969 však ešte nebol úspešný. Kolégium ministra vnútra SSR na svojej 2. schôdzi konanej 18. marca 1969 schválilo do funkcie zástupcu náčelníka správy len Michala Dudáša. Rozhodnutie o Vavrovi odložilo *„na ďalšie overenie a neskoršie zaujatie stanoviska"*.[49] Na nasledujúcej schôdzi napokon návrh definitívne zamietlo. Zároveň poverilo náčelníka personálneho odboru MV, aby pre Vavra našiel iné pracovné zaradenie.[50]

Rovnako pochodil ďalší bývalý náčelník KS MV „odstavený" v polovici šesťdesiatych rokov. Martina Benčeka navrhoval Dovina do funkcie náčelníka odboru sledovania HS ŠtB. Kolégium nielenže tento návrh neschválilo, ale odporučilo jeho zaradenie na iný úsek, teda mimo HS ŠtB.[51]

---

47 A MV SR Levoča, f. Kolégium ministra vnútra SSR, Bratislava (P6), inv. j. 2. Návrh na schválenie pplk. Ing. Jána Hanuliaka do funkcie náčelníka Správy ŠtB Košice zo 4. 3. 1969; Návrh na ustanovenie pplk. Vavro Bohuslava do funkcie zástupcu náčelníka HS ŠtB MV SSR.

48 Návrh na odvolanie uvádzal: *„Přes počáteční kladné výsledky po ustanovení do funkce náčelníka krajské správy ministerstva vnitra Středoslovenského kraje začaly se u soudruha podplukovníka Bohuslava VAVRO projevovat některé nedostatky v náročnosti k podřízeným a ve výslednosti práce. K prohloubení teoretických znalostí byl v roce 1962 vyslán do jednoročního kursu Vysoké stranické školy při ÚV KSČ. Teprve po jeho odchodu do školy se v plné šíři ukázalo, že nedostatky v jeho řídící a kádrově výchovné práci mají daleko hlubší důsledky na současný stav celé krajské správy. Pro další růst jmenovaného i jeho použitelnost bylo by vhodnější umístit jej v rámci ministerstva vnitra do takové funkce, kde bude plně využito jeho zkušeností z bezpečnostní práce a zajištěna jeho bezprostřední kontrola."* A ÚPN, f. Personálna dokumentácia príslušníkov. Personálny spis príslušníka ZNB Bohuša Vavra. Výpis z návrhu na odvolání z funkce zo 6. 4. 1963.

49 A MV SR Levoča, f. P6, inv. j. 2. Zápis z 2. schôdze kolégia ministra vnútra dňa 18. marca 1969.

50 Tamže, inv. j. 3. Zápis z 3. schôdze kolégia ministra vnútra dňa 8. apríla 1969.

51 Martin Benček (1923, Liptovská Kokava – 2003, Bratislava) pochádzal z viacpočetnej rodiny maloroľníka. Zúčastnil sa SNP a začiatkom februára 1945 vstúpil do I. čs. armádneho zboru,

Začiatkom marca 1969 boli do funkcie menovaní ďalší náčelníci funkčných a operatívnych odborov: Gustáv Grom sa stal náčelníkom personálneho odboru, Vojtech Makovinský náčelníkom V. odboru kontrarozviedky a Vladimír Kucian náčelníkom odboru spravodajskej techniky. V druhej polovici marca schválilo kolégium do funkcie náčelníka II. odboru VS náčelníka oddelenia ŠtB v Senici Štefana Štefunka. V tejto súvislosti odvolal náčelník HS ŠtB MV SSR z uvedenej funkcie Ondreja Dányiho a s účinnosťou od 1. apríla ho menoval náčelníkom analytického odboru. Funkciu náčelníka vnútorného odboru zároveň prevzal Peter Mlej.

Vzhľadom na neobsadené miesto zástupcu náčelníka správy a odporučenie kolégia v otázke zaradenia Bohuša Vavra, rokoval v priebehu apríla náčelník HS ŠtB Ondrej Dovina s náčelníkom personálneho odboru MV Gustávom Mišankom. Po vzájomnej dohode predložili na májové zasadnutie kolégia kádrové návrhy, v ktorých navrhli schválenie Bohuša Vavra do funkcie náčelníka I. odboru kontrarozviedky a do funkcie zástupcu náčelníka správy „posunúť" dovtedajšieho náčelníka tohto odboru JozefaVavra. Kolégium návrh schválilo. Zároveň schválilo do funkcie náčelníka odboru evidencie a štatistiky Jozefa Hrnčiara a do funkcie náčelníka odboru sledovania Eduarda Púčika.[52]

Ako posledné boli obsadené funkcie náčelníkov inšpekcie a hospodársko-finančného oddelenia. V júni 1969 sa náčelníkom hospodársko-finančného oddelenia stal

---

s ktorým sa ako pátrač vojenského obranného spravodajstva dostal až do Prahy. Po kapitulácii Nemecka bol v máji 1945 zaradený na veliteľstvo 1. oblasti – oblastnú správu OBZ Praha. Vo februári 1946 vstúpil do ZNB. Po absolvovaní základnej školy NB v Rimavskej Sobote nastúpil na Okresné veliteľstvo NB V. do Bratislavy. V polovici augusta 1947 na vlastnú žiadosť prešiel k štátnobezpečnostnej zložke ZNB. Absolvoval spravodajský kurz VII. odboru Povereníctva vnútra a koncom augusta bol odoslaný na realizáciu protištátneho sprisahania v prípade Rudolfa Komanderu, v rámci ktorého bola v polovici septembra 1947 odhalená protištátna skupina Anton MELTZER a spol. Od konca novembra 1947 pôsobil na odbočke ŠtB v Prešove. Po reorganizácii ŠtB pôsobil v Prešove od januára 1949 ako referent politického spravodajstva a od mája 1949 ako obranný referent. Po absolvovaní operatívnej školy MNB sa v októbri 1950 stal veliteľom oddelenia (neskôr odboru) politického spravodajstva. V máji 1953 sa stal zástupcom náčelníka a v júli 1953 náčelníkom ŠtB v Košiciach. V marci 1963 bol menovaný náčelníkom KS MV v Banskej Bystrici. Od polovice roku 1966 bol vedúcim odd. zvláštnych úloh pri SNR. Po zrušení pracoviska na SNR bol 15. 11. 1968 dočasne zaradený k útvaru civilnej obrany. V júni 1969 menovaný do funkcie náčelníka samostatného cudzineckého oddelenia SPaV MV SSR a 1. 11. 1970 do funkcie zástupcu náčelníka SPaV MV SSR. V súvislosti s prechodom ŠtB do podriadenosti FMV bol začiatkom februára 1971 menovaný do funkcie zástupcu náčelníka federálnej SPaV – správy pre SSR a súčasne náčelníka samostatného kontrolno-inšpekčného oddelenia. Od 1. 4. 1973 pôsobil ako zástupca náčelníka federálnej SPaV – správy pre SSR a súčasne náčelníka pasového odboru. Po reorganizácii zastával od 1. 7. 1974 funkciu zástupcu náčelníka IV. odboru a zároveň náčelníka 1. odd. SPaV FMV. Koncom augusta 1979 odišiel do dôchodku. Pozri SIVOŠ, Jerguš: *Kariéry v službách ŠtB. Martin Benček.* In: *Pamäť národa č. 1,* roč. VI, Bratislava 2010, s. 69–78; A MV SR Levoča, f. P6, inv. j. 3. Zápis z 3. schôdze kolégia ministra vnútra dňa 8. apríla 1969.

52 A MV SR Levoča, f. P6, inv. j. 4. Zápis zo 4. schôdze kolégia ministra vnútra dňa 6. mája 1969.

Ján Majko a v júli 1969 obsadil funkciu náčelníka samostatného oddelenia inšpekcie a obrany vlastného aparátu Ondrej Havaši.[53]

S výnimkou odvolania Ondreja Dányiho z funkcie náčelníka II. odboru VS, ktoré vyplynulo z rozhodnutia kolégia ministra vnútra SSR, sa v priebehu roku 1969 uskutočnili štyri zmeny vo vedení odborov. V súvislosti so zvolením Ondreja Širokého do funkcie tajomníka pre ideologickú prácu Hlavného výboru KSS na MV bol do funkcie náčelníka III. odboru kontrarozviedky menovaný v polovici júna 1969 náčelník 1. odd. II. odboru S-ŠtB Košice Peter Sijka.[54] Po odchode Ondreja Havašiho na II. správu FSSS prevzal začiatkom novembra funkciu náčelníka inšpekcie starší referent inšpekcie ministra vnútra SSR Ján Krupík. K rovnakému dátumu prevzal riadenie I. odboru VS bývalý náčelník bezpečnostného odboru ŠtB MV SSR Michal Fodran. Vo funkcii nahradil Jozefa Daška, ktorý bol zbavený výkonu funkcie pre *„nevyjasnenú politickú a služobnú činnosť v roku 1968"*. Koncom októbra 1969 odišiel z funkcie náčelníka V. odboru kontrarozviedky Vojtech Makovinský, ktorý sa stal zástupcom náčelníka správy ŠtB v Bratislave a odbor až do vymenovania nového náčelníka vo februári 1970 viedol starší referent odboru Jozef Danák.

Personálne obsadenie náčelníckych funkcií na HS ŠtB MV SSR v roku 1969

HS ŠtB MV SSR	Náčelník	Vo funkcii od
náčelník správy	Ján Pobeha Ondrej Dovina	1. 1. 1969 1. 2. 1969
zástupca náčelníka správy	Michal Dudáš	1. 3. 1969
zástupca náčelníka správy	Jozef Vavro	1. 5. 1969
vnútorný odbor	Peter Mlej	1. 4. 1969
analytický odbor	Ondrej Dányi	1. 4. 1969
personálny a školský odbor	Gustáv Grom	1. 3. 1969
samostatné oddelenie inšpekcie a obrany vlastného aparátu	Ondrej Havaši Ján Krupík	1. 7. 1969 1.11.1969
hospodársko-finančné oddelenie	Ján Majko	1. 6. 1969
odbor evidencie a štatistiky	Jozef Hrnčiar	1. 5. 1969
I. odbor kontrarozviedky	Jozef Vavro Bohuš Vavro	1. 2. 1969 1. 8. 1969
II. odbor kontrarozviedky	Michal Husťák	1. 2. 1969

53 Ondrej Havaši (1931, Šafárikovo) od 1. 9. 1958 na III. odbore KS MV v Prešove, od 1. 4. 1960 v Košiciach. Po reorganizácii v apríli 1964 pôsobil krátko na 2. odd. II. odboru a 1. 7. 1964 sa stal zástupcom náčelníka OO MV v Humennom. Od 1. 8. 1966 viedol skupinu ŠtB v Humennom. K 1. 1. 1969 zaradený na vnútorný odbor Hlavného veliteľstva ŠtB MV SSR. Od 1. 7. 1969 viedol odd. inšpekcie a obrany vlastného aparátu HS ŠtB MV SSR. Začiatkom novembra 1969 preradený na II. správu FSSS, 1970 nastúpil ako predstaviteľ FMV v MĽR. Po návrate v apríli 1974 pôsobil na odbore pre medzinárodné styky sekretariátu FMV. V rokoch 1978–1988 pôsobil ako činná záloha MV ČSSR. Koncom januára 1988 odišiel do starobného dôchodku v hodnosti majora.

54 Do funkcie náčelníka III. odboru KR bol pôvodne navrhovaný Ondrej Havaši.

HS ŠtB MV SSR	Náčelník	Vo funkcii od
III. odbor kontrarozviedky	Ondrej Široký Peter Šijka	1. 2. 1969 15. 6. 1969
IV. odbor kontrarozviedky	Anzelm Juriga	1. 2. 1969
V. odbor kontrarozviedky	Vojtech Makovinský	1. 3. 1969
I. odbor vnútorného spravodajstva	Jozef Daško Michal Fodran	1. 2. 1969 1. 11. 1969
II. odbor vnútorného spravodajstva	Ondrej Dányi Štefan Štefunko	1. 2. 1969 1. 4. 1969
odbor sledovania	Eduard Púčik	1. 5. 1969
odbor spravodajskej techniky	Vladimír Kucian	1. 3. 1969

V zložitej situácii, v ktorej sa ŠtB koncom šesťdesiatych rokov nachádzala, sa personálne budovanie útvaru ukázalo ako problematické. Obsadzovanie voľných tabuľkových miest prebiehalo výberom „schopných a osvedčených" príslušníkov z krajských a okresných bezpečnostných útvarov. Počty premiestnených však prevyšovali počty novoprijatých príslušníkov ŠtB, čo spôsobovalo problémy v činnosti nižších zložiek. Personálne budovanie útvaru ŠtB pri slovenskom MV ovplyvňovali aj začínajúci proces „očisty" bezpečnostného aparátu a obmedzené možnosti riešenia základnej sociálnej otázky – ubytovania príslušníkov.

Prehľad prijatých, resp. premiestnených príslušníkov na HS ŠtB v SSR v rokoch 1969–1974

PRIŠLI	1969	1970	1971	1972	1973	1974	SPOLU
ŠtB	98	10	14	7	5	5	139
VB	2	0	3	2	3	0	10
MV SSR	3	2	1	0	0	0	6
KS ZNB	11	2	0	0	0	1	14
prijatý	22	14	20	2	4	0	62
ZNV	1	0	0	0	0	0	1
SOŠ MV	1	0	0	0	0	0	1
MNO	0	1	0	0	0	0	1
SPOLU	**139**	**29**	**38**	**11**	**12**	**6**	**234**

V polovici augusta 1969 pracovalo na slovenskej centrále ŠtB 111 príslušníkov a do konca roka sa ich počet zvýšil len o 19, čo z celkového počtu plánovaných miest predstavovalo necelých 60 %. V nasledujúcom roku prišlo 29 a odišlo 16 príslušníkov; koncom roka 1970 mala správa 143 príslušníkov. V priebehu roku 1971 naopak pribudlo až 28 príslušníkov a koncom roku mala správa obsadených 171 tabuľkových miest. Najväčšiu časť nových pracovníkov tvorili novoprijatí (20) a premiestnení od zložiek ŠtB (14). Ďalší prišli od útvarov VB (3), resp. útvarov MV SSR (1). Odišlo 10 príslušníkov. V roku 1972 dosiahol početný stav správy svoj vrchol – 175 príslušníkov. V ďalšom roku najmä z dôvodu presunu pracovísk (dierovacie stredisko a stredisko

evidencie vízových cudzincov CENTER prešli pod KS ZNB v Bratislave) počet príslušníkov klesol na 163. Rovnaký početný stav mala správa aj v polovici roku 1974, keď došlo k zásadným organizačným zmenám a vzniku XII. správy FMV.

Početný stav HS ŠtB SSR v rokoch 1969–1974

STAV HS ŠtB SSR	
31. 12. 1969	130
31. 12. 1970	143
31. 12. 1971	171
31. 12. 1972	175
31. 12. 1973	163
30. 6. 1974	163

Náčelník HS ŠtB MV SSR Ondrej Dovina už 6. októbra 1969 zriadil trojčlennú komisiu v zložení: zástupca náčelníka správy Jozef Vavro, vedúci komisie, starší referent III. odboru KR Jozef Danák a technik oddelenia kriminalisticko-technických expertíz Viliam Osuský. Komisia mala sústrediť a prehodnotiť objektívnosť materiálov súvisiacich s podpísaním prehlásenia náčelníkov S-ŠtB Bratislava z 26. augusta 1968, ako aj poznatkov k niektorým príslušníkom HS ŠtB MV SSR a do13. októbra 1969 predložiť vedeniu správy návrhy na riešenie týchto prípadov.[55] S komisiou úzko spolupracovali aj náčelníci inšpekcie a personálneho a školského odboru Gustáv Grom a Ján Krupík.

Komisia riešila 21 príslušníkov – 16 dostalo stranícky a služobný trest, 5 sa vyriešilo pohovorom s nadriadeným náčelníkom a v základnej organizácii KSS. Z riešených príslušníkov boli traja prepustení zo ZNB, piati preradení na nižšiu funkciu a ôsmi ponechaní vo funkcii. V rámci straníckych trestov boli piati príslušníci vylúčení z KSS, traja potrestaní straníckym trestom I. stupňa (napomenutie), štyria straníckym trestom II. stupňa (pokarhanie) a štyria straníckym trestom III. stupňa.

Najväčšiu skupinu riešených príslušníkov tvorili bývalí vedúci funkcionári kontrarozviedneho odboru a okresných oddelení ŠtB správy ŠtB KS ZNB Bratislava, ktorí v prvých mesiacoch roku 1969 obsadili rozhodujúce náčelnícke a riadiace funkcie na HS ŠtB MV SSR:

Náčelník I. odboru VS Jozef Daško bol 1. novembra 1969 zbavený výkonu funkcie a 31. júla 1970 prepustený zo služobného pomeru príslušníka ZNB. Podľa záverov previerky, ktorú vypracoval náčelník inšpekcie Ján Krupík začiatkom marca 1970, bol

55 A ÚPN, f. A29, inv. j. 139. Rozkaz náčelníka HS ŠtB MV SSR č. 5/1969 zo 6. 10. 1969 „Ustanovenie členov komisie náčelníka HS ŠtB MV SSR k prešetreniu obvinenia niektorých funkcionárov Štátnej bezpečnosti v augustových udalostiach 1968".

Daško spoluautorom a signatárom vyhlásenia funkcionárov KS ZNB Bratislava, ktoré vstup vojsk označilo za okupáciu, sľubovalo podporu ilegálnym vysielačom a hrozilo likvidáciou *„kolaborantom a zradcom"*. V auguste 1968 vyvesil letáky s protisovietskym a protimarxistickým obsahom, ktoré *„podnecovali vtedajšiu hystériu"*, v septembri 1968 navštívil niektoré redakcie a vysoké školy, kde v rámci diskusie obvinil niektorých funkcionárov KS ZNB a MV z kolaborácie a zradcovstva, v diskusiách s podriadenými sa vyjadroval o nesprávnej politike ZSSR apod.[56]

Zástupca náčelníka I. odboru VS Daniel Láska sa *„[...] ako služobný funkcionár zúčastnil sa porady, ktorá dala podnet k vypracovaniu vyhlásenia náčelníkov S-ŠtB a bol jeho signatárom"*. Koncom apríla 1970 bol odvolaný z funkcie a zaradený na nižšiu funkciu staršieho referenta II. odboru VS.

Náčelník II. odboru VS Štefan Štefunko *„[...] podpísal vyhlásenie prijaté na porade náčelníkov S-ŠtB v Bratislave 26. 8. 1968, ktoré priniesol na O-ŠtB Senica pplk. Valter a spol."* Koncom júna 1970 bol odvolaný z funkcie a zaradený ako starší referent na oddelenie ŠtB v Trnave.

Náčelník II. odboru KR Michal Husťák *„[…] ako služobný funkcionár zúčastnil sa porady, ktorá dala podnet k vypracovaniu vyhlásenia náčelníkov S-ŠtB a bol jeho signatárom, ako člen IV. straníckej skupiny a služobný funkcionár má podiel na nesprávnom počínaní si niektorých členov straníckej skupiny a rozširovaní neprávnych tendencií a názorov k niektorým správne orientovaným príslušníkom ZNB. Prejavilo sa to v účasti a príprave diskusných príspevkov na členskej schôdzi a v odnesení listu do redakcie Večerník, za účelom jeho zverejnenia pod názvom ‚Pomoc Merkurákom'"*. Začiatkom mája 1970 bol odvolaný z funkcie a zaradený ako starší referent špecialista na odbor analytiky HS ŠtB MV SSR.

Okrem Jozefa Daška dostali najvyšší stranícky a služobný trest Václav Kráľ, technik odboru spravodajskej techniky a Igor Nitriansky, starší referent II. odboru VS Václav Kráľ pôsobil v roku 1968 na I. odbore VI. správy MV. Podľa hodnotenia *„[…] nesúhlasil s líniou strany a bol zástancom názoru vytvorenia ďalšej politickej strany ako oponenta KSČ."* Na členskej schôdzi KSS vyhlásil, že *„[…] KSČ, ktorá zavinila súčasnú krízovú situáciu v ČSSR, nemá morálne právo viesť spoločnosť."* Vybavil zapožičanie dvoch rádiostaníc VENUŠA zo stavu I. odboru, ktoré odovzdal tajomníkovi ÚV ČSM, podpísal a rozširoval rezolúciu, odsudzoval moskovské rokovania a prehlasoval, že išlo o nátlak na našu delegáciu. Začiatkom februára 1970 bol zbavený výkonu funkcie a koncom apríla 1970 prepustený zo služobného pomeru príslušníka ZNB. V Prahe pôsobil v roku 1968 aj Igor Nitriansky (HS kontrarozviedky). Dňa 11. mája 1970 bol zbavený výkonu funkcie a koncom júla 1970 prepustený zo ZNB.

Členstvo v komunistickej strane stratil aj starší referent I. odboru kontrarozviedky Cyril Laluha, ktorý bol 1. decembra 1971 preradený na Mestskú správu VB v Bratislave a Jolana Horáková, ktorá pracovala aj naďalej ako referent spisov na odbore VS.

56 A ÚPN, f. Personálna dokumentácia príslušníkov. Personálny spis príslušníka ZNB Jozefa Daška. Správa o výsledkoch previerky negatívnych postojov niektorých príslušníkov ŠtB v roku 1968.

Vo funkciách zostali pôsobiť aj stranícky potrestaní starší referenti I. odboru kontarozviedky Jozef Krupa a Vojtech Molnár, starší referent mobilizačnej prípravy personálneho a školského odboru Martin Krč (pokarhanie), technik odboru spravodajskej techniky Jozef Zachar (pokarhanie), starší referent špecialista odboru sledovania Jozef Milko (napomenutie) a starší referent odboru sledovania Pavol Priebera (napomenutie), ktorý začiatkom júla 1970 prešiel na IV. odbor kontrarozviedky, kde spravodajskými metódami zabezpečoval ochranu sovietskych vojenských objektov. Vo funkcii pôsobil naďalej aj náčelník analytického odboru Ondrej Dányi (pokarhanie), s ktorým však napokon zúčtovali pri reorganizácii útvaru v polovici roku 1974. Z útvaru napokon odišiel iba starší referent V. odboru kontrarozvedky Milan Haluška (pokarhanie), ktorý bol začiatkom mája 1970 premiestnený na 9. oddelenie II. odboru S-ŠtB Bratislava.

Na útvaroch ŠtB na Slovensku bolo do konca roku 1972 stranícky riešených 128 príslušníkov, z toho na S-ŠtB v Bratislave 62, v Banskej Bystrici 23 a v Košiciach 22. Z nich bolo v Bratislave 13 náčelníkov, v Banskej Bystrici 8 a v Košiciach 1. Do polovice roku 1973 bolo z útvarov ŠtB na Slovensku prepustených 33 príslušníkov.

Hlavná správa ŠtB MV SSR od roku 1971 vykonávala proti prepusteným príslušníkom viaceré opatrenia – sústredenie charakteristík (okruh poznania utajovaných skutočností), zhromažďovanie informácií o názoroch (v práci, v okolí domu), blokácia na oddeleniach pasovej kontroly, zabránenie kontaktov s pracujúcimi príslušníkmi, sledovanie vzájomných vzťahov. Niektorých neskôr získali na spoluprácu (Jaroslav Svěchota, Igor Nitriansky).

Postupná centralizácia bezpečnostných zložiek

Nedoriešená organizácia bezpečnostných útvarov, problémy s ich personálnym obsadením, ako aj nedostatočne (vy)riešené koncepčné a kompetenčné otázky, viedli spolu s kritickou situáciou zapríčinenou udalosťami v roku 1968 ku kritike činnosti ŠtB. Slovenské MV hľadalo príčiny, okrem iného, v zlej spolupráci federálneho útvaru s národnými. Naopak FMV videlo chyby v rozdelení riadenia do troch pomerne izolovaných a nezávislých centier a navrhovalo opätovnú centralizáciu riadenia bezpečnostných zložiek.

Už v júni 1969 zaslali funkcionári federálnej kontrarozviedky návrhy na zmenu organizácie československej kontrarozviedky. Nutnosť prijatia niektorého z troch predložených variantov odôvodňovali „ťažkopádnosťou" riadenia kontrarozviedky v dôsledku vytvorenia troch relatívne nezávislých kontrarozviednych útvarov, oslabením akcieschopnosti a nízkou efektívnosťou práce, zložitosťou úpravy vzťahových otázok medzi federálnou a národnými kontrarozviedkami a „príkladnosťou" integrovaného úsilia nepriateľských rozviedok proti ČSSR a ostatným krajinám socialistického tábora.

Prvý variant predpokladal trojstupňové riadenie československej kontrarozviedky – republikové orgány by boli podriadené federálnej kontrarozviedke a len v kádrových

otázkach a otázkach tvorby bezpečnostnej politiky prostredníctvom národných ministrov vnútra národným vládam. Vzájomné vzťahy založené na princípe súčinnosti by sa zmenili na princíp nadriadenosti a podriadenosti.

Druhý variant predpokladal dvojstupňové riadenie československej kontrarozviedky – federálnej centrále by boli podriadené oblastné orgány kontrarozviedky. Predpokladal teda likvidáciu hlavných správ ŠtB v SSR a ČSR. Vplyv národných ministrov a národných vlád by zostal rovnaký ako v prvom variante.

Tretí variant bol modifikáciou prvého a druhého variantu. Federálna kontrarozviedka zároveň navrhovala vytvorenie komisie, ktorá by analyzovala súčasný stav riadenia československej kontrarozviedky.

Zástupcovia slovenského MV predložené návrhy odmietli, analyzoval ich bezpečnostný odbor ŠtB. V odpovedi pre sekretariát ministra vnútra SSR z konca júna 1969 uviedol, že organizácia kontrarozviedky nemohla byť ešte v praxi overená a navyše uvedené varianty predpokladajú novelizáciu platných právnych noriem, vrátane ústavných zákonov. Uviedli naopak, že *„[…] federálna kontrarozviedka doteraz nevyvinula ani minimálne úsilie v oblasti riadiacej, koncepčnej, koordinačnej a organizačnej činnosti pre upevnenie a presadenie súčinnostných vzťahov doteraz platnej organizačnej štruktúry čs. kontrarozviedky.“*[57]

Vedúci funkcionári slovenského MV a jeho bezpečnostných útvarov urobili v polovici roku 1969 rozbor práce a činnosti zložiek ŠtB a VB. Výsledky zhrnul minister vnútra SSR Egyd Pepich v šestnásťstranovom dokumente pod názvom „Návrh na zlepšenie činnosti ozbrojených zložiek MV SSR“, ktorý predložil na posúdenie 14. júla 1969. Za hlavné príčiny nedostatkov v práci ŠtB považoval:

a/ neujasnenú koncepciu práce na jednotlivých úsekoch činnosti kontrarozviedky,
b/ nedoriešenú organizačnú štruktúru zložky ŠtB,
c/ nedostatky v riadení, organizácii a koordinácii štátno-bezpečnostnej práce,
d/ dekoncentráciu v práci riadiaceho a výkonného aparátu ŠtB (najmä pomerne široko vymedzený rozsah činnosti ŠtB),
e/ kádrové problémy, vrátane nedostatočného školského systému MV a generačného problému,
f/ psychický stav príslušníkov ŠtB (zapríčinený situáciou v rokoch 1968 a 1969),
g/ uvoľnenie disciplíny, zodpovednosti, iniciatívy a dôslednosti pri plnení povinností,
h/ ďalšie príčiny, najmä odkrytie foriem a metód práce ŠtB v roku 1968.[58]

V rámci riešenia postavenia a činnosti ŠtB na Slovensku navrhol:

a/ uložiť vedeniu federálnej kontrarozviedky, aby v súčinnosti s vedením republikových kontrarozviedok vypracovalo koncepciu práce československej kontrarozviedky na úseku boja proti tzv. vonkajšiemu nepriateľovi, *„proti nepriateľovi vo vnútri štátu“* a na úseku ochrany štátneho a hospodárskeho tajomstva,

57 A ÚPN, f. A29, inv. j. 63. Bez názvu, čj. BOŠ-005/1969.
58 Tamtéž, inv. j. 19. Návrh na zlepšenie činnosti ozbrojených zložiek MV SSR.

b/ urýchlene doriešiť organizačnú štruktúru HS ŠtB MV SSR, správ ŠtB v krajoch, vrátane postavenia a obsahu činnosti oddelení a vysunutých pracovísk ŠtB v okresoch,

c/ uložiť federálnej kontrarozviedke, aby v súčinnosti s vedením republikových kontrarozviedok urýchlene rozpracovala súčinnostné vzťahy medzi federálnou a republikovými kontrarozviedkami, vzťahy k VKR a rozviedke na úseku koordinácie, riadenia výkonu, rozdelenie sfér činnosti v tzv. kapitalistickom zahraničí a na úseku informačnej činnosti,

d/ uložiť vedeniu slovenskej kontrarozviedky urýchlene riešiť kádrové otázky (doplniť štábne útvary a útvary námestníka ministra vnútra SSR pre ŠtB, spracovať koncepciu urýchleného doplnenia zložiek ŠtB výberom nových pracovníkov a pripraviť podklady na vytvorenie komplexného školského systému),

e/ aktívnejšie pôsobiť (federálne a národné ministerstvá vnútra) na urýchlené prijatie zákona o Spravodajskej službe a zákona o sociálnom a právnom postavení príslušníkov ozbrojených zložiek,

f/ uložiť náčelníkom ŠtB všetkých stupňov na Slovensku prijať konkrétne opatrenia na zlepšenie činnosti na úseku vyhľadávania a dokumentácie trestnej činnosti a využívania agentúrno-operatívnych prostriedkov, na postupný prechod k ofenzívnej spravodajskej práci, ako aj na upevnenie disciplíny a pracovnej morálky,

g/ v rámci bezpečnostnej politiky všetkými dostupnými prostriedkami pôsobiť na vedomie spoločnosti, aby ŠtB bola poskytovaná všestranná pomoc.[59]

Najmä v otázke spolupráce a koordinácie naznačil minister Pepich problémy vo vzťahoch s federálnou kontrarozviedkou, keď uviedol, že „*[…] riadiaci aparát HS-ŠtB MV SSR zabezpečoval i zabezpečuje organizáciu práce Štátnej bezpečnosti na Slovensku prakticky izolovane od činnosti federálnej kontrarozviedky, ktorej zákonitá pomoc vo vzťahu k národnej kontrarozviedke je minimálna a v niektorých smeroch žiadna.*“[60] Tieto problémy mali hlbší charakter a vyplývali z ambície FMV opätovne centralizovať riadenie ŠtB v pražskej centrále. Ministri vnútra 23. júla 1969 spoločne predložili správu o problémoch a nedostatkoch v práci ŠtB a ich príčinách, vrátane návrhu na zvýšenie akcieschopnosti bezpečnostného aparátu, ktoré boli nasledujúci deň predložené na 136. schôdzi predsedníctva ÚV KSČ.

Konštatovali, že „*[…] z dosud jednotné kontrarozvědky byly vytvořeny tři samostatné, vzájemně nepodřízené celky. V této souvislosti se objevily a dosud trvají nejasnosti a praktické potíže, vyplývající z nové organizační struktury, vyplynuvší z federálního státoprávního uspořádání ČSSR. […] přes řadu jednání na různých stupních není dosud zcela jasné, co v oblasti práce StB je ve výlučné působnosti federální a národní, co je v působnosti společné. V praxi dochází k různosti výkladu a ke kompetenčním kolisím.*“[61]

Navrhli: „*1/ a) […] upřesnit zásady koordinace v práci republikových a federálních kontrarozvědných složek v oblasti vnitřního zpravodajství a posílit integraci kontrarozvědné*

59 Tamže.

60 Tamže.

61 A ÚPN, f. Ján Langoš, š. 1. Správa o problémech a nedostatcích v práci Státní bezpečnosti a jejich příčinách.

činnosti v práci do zahraničí v boji proti nepřátelským rozvědkám a jejich domácím pomáhačům a v toku zpravodajských informací. b) konkrétně vymezit působnost MV-ČSSR (FS-ZS) a republikových orgánů MV (HS-StB) v oblasti kontrarozvědné práce […] 2/ V zájmu provádění jednotné bezpečnostní politiky organizovat podle potřeby neformální schůzky ministrů, náměstků a odpovědných náčelníků k zabezpečení úkolů, zaměření a cílů kontrarozvědné a rozvědné práce."[62]

Predsedníctvo ÚV KSČ po prerokovaní správy uložilo ministrom vnútra upresnit *„[…] zásady koordinace v práci republikových a federálních kontrarozvědných složek a posílit integraci kontrarozvědné činnosti"* a do 30. septembra 1969 predložiť predsedníctvu ÚV KSČ návrh na zameranie ŠtB na úseku vnútorného spravodajstva.[63]

Koncom januára 1970 predložili námestníci ministra vnútra ČSSR (na základe záverov vlády ČSSR z 15. januára, rokovania predsedníctva ÚV KSČ z 19. januára a plánu hlavných úloh MV ČSSR) po predbežnom prerokovaní s námestníkmi národných ministrov na operatívnu poradu vedenia FMV materiál pod názvom „Návrh na zvýšení vlivu a působnosti MV ČSSR při řízení a výkonu činnosti SNB". Dokument konštatoval, že v praxi vznikli vážne prekážky efektívneho plnenia úloh kontrarozviedky ŠtB a zároveň došlo k podstatnému oslabeniu riadiacej a koordinačnej funkcie FMV pri zabezpečovaní záujmov československého charakteru.

„Federální ministerstvo vnitra ani další stupně federální kontrarozvědky nedisponují potřebným množstvím informací o činnosti vnějšího a vnitřního nepřítele a nemohou za tohoto stavu objektivně a včas informovat stranické a státní orgány o problémech a úrovni práce v ochraně bezpečnosti federace, tuto aktivně zajišťovat a nést za ni odpovědnost. Celospolečenský zájem na důsledném a účinném zajišťování bezpečnosti federace vyžaduje, aby kontrarozvědka plnila úkoly jednotně a velmi operativně jak na celém území státu, tak i ve vztahu k cizině. […] Přitom se vychází i z potřeby maximální koordinace kontrarozvědných služeb států Varšavské smlouvy, jako součásti obranného systému socialistického tábora. Nutnost existence jednotné kontrarozvědky vyplývá pak i z jejího základního poslání, tj. zejména samostatnost, územní celistvost a socialistické společenské a státní zřízení ČSSR."[64]

Podľa predloženej správy by neriešenie problémov *„v obsahu, organizaci a řízení Státní bezpečnosti a zachování dosavadního stavu"* malo za následok:

- neustále prehlbovanie duplicity mnohých činností,
- ťažkopádnosť riadenia pomocou medzičlánkov,
- nejednotnosť výkonu vplyvom subjektívnych faktorov vznikajúcich v medzičlánkoch riadenia,
- kompetenčné spory medzi tromi rovnoprávnymi subjektmi za neexistencie arbitra,
- problém s postavením jediného partnera z ČSSR v integrovanej bezpečnostnej sústave spojeneckých socialistických krajín,
- nehospodárne vynakladanie síl a prostriedkov,

62 Tamže.

63 Tamže.

64 Citované podľa ŽÁČEK, Pavel: *ŠtB na Slovensku za „normalizácie"*, s. 26.

- nezdravé kvantitatívne vzťahy medzi riadiacim a výkonným aparátom,
- roztrieštenosť informácií a nemožnosť včas a objektívne informovať stranícke a štátne orgány.[65]

Ako hlavné dôvody centrálneho riadenia ŠtB dokument uvádza:

- aplikáciu zásad bezpečnostnej politiky KSČ na činnosť ŠtB pre dlhšie časové obdobie,
- spracovanie perspektívnych výhľadových plánov ŠtB v ročných plánoch práce,
- spracovanie návrhov predpisov a rozkazov upravujúcich jednotný výkon služby ŠtB,
- schvaľovanie plánov práce centrálnych a teritoriálnych správ,
- sústreďovanie a analýza informácií,
    - o stave a celkových tendenciách protištátnej činnosti,
    - o cieľoch, zameraní, záujmoch, metódach a prostriedkoch protištátnej činnosti vnútorného nepriateľa,
    - o účinnosti vlastných foriem práce (používanie agentúry, sledovania, techniky)
    - o úrovni riadiacich procesov a celkových pracovných výsledkoch zložky,
- spracovanie informácií pre federálne a republikové stranícke a štátne orgány a ich využitie pre riadenie zložky,
- rozhodovanie o akciách celoštátneho významu a akciách dotýkajúcich sa medzinárodných záujmov ČSSR,
- stanovenie celkového systému kontrolnej činnosti,
- organizovanie kontroly plnenia všetkých závažných úloh, ktoré sú obsahom celoštátneho riadenia,
- schvaľovanie štatútu, organizačných poriadkov správ v krajoch,
- stanovenie obsahu, metód a foriem odbornej prípravy príslušníkov zložky.[66]

Návrh vychádzal zo zásady, že kontrarozviedka je jednotná, ozbrojená a podľa vojenských zásad organizovaná časť ŠtB, ktorá je v plnom rozsahu vyčlenená na plnenie zvláštnych úloh pri ochrane ČSSR. Je budovaná ako vysoko kvalifikovaný aparát s prísne utajenou činnosťou a metódami práce. Jej mierová organizácia zodpovedá aj optimálne potrebám, ktoré vzniknú za brannej pohotovosti štátu; je organizovaná podľa štátoprávneho usporiadania a územného členenia štátu a potrieb bezpečnosti ČSSR.[67]

Návrh predostieral tri alternatívy riešenia organizačnej štruktúry československej kontrarozviedky. Posledná vznikla na pôde slovenského MV.

Alternatíva č. I predpokladala zrušenie národných správ ŠtB a zúženie systému riadenia kontrarozviedky len na dva stupne. Hlavná správa kontrarozviedky by niesla plnú zodpovednosť za plnenie úloh kontrarozviedky a v rozsahu základného zameranie by riadila, organizovala a kontrolovala operatívnu prácu na celom území ČSSR. Zároveň by prevzala riadenie operatívneho výkonu teritoriálnych útvarov ŠtB. Okrem toho by sústreďovala a analyzovala informácie získané vlastnou činnosťou,

65 Tamže, s. 27.
66 Tamže, s. 27–28.
67 Tamže, s. 28.

resp. činnosťou správ ŠtB v krajoch. Bola by gestorom agentúrno-operatívnej práce útvarov kontrarozviedky v zahraničí a celkovo by zabezpečovala operatívny výkon v presne stanovenom (vymedzenom) rozsahu v objektoch a oblastiach celoštátneho významu. Vplyv národných ministerstiev na tvorbu základného zamerania, kádrovej politiky a zhromažďovanie informácií by bol zabezpečený sústavou štábnych útvarov uvedených ministerstiev. Prijatie uvedenej alternatívy by vyžadovalo vyčleniť celú ŠtB do pôsobnosti federácie, tj. zmeniť zákon č. 166/1968 Zb.

Alternatíva č. II predpokladala zachovanie národných správ ŠtB a ich priame podriadenie pražskej centrále kontrarozviedky. Úlohy federálnej kontrarozviedky by zostali nezmenené. Národné správy kontrarozviedky by zabezpečovali operatívny výkon vo vymedzených objektoch vrcholného republikového významu (ministerstvá a centrálne úrady), ako aj sústreďovanie a analýzu informácií o činnosti kontrarozviedky na území republiky pre potreby vedenia národného, straníckych a štátnych orgánov republiky. Prijatie alternatívy by vyžadovalo vyčleniť celú ŠtB do pôsobnosti federácie, tj. zmeniť zákon č. 166/1968 Zb.

Obe alternatívy vychádzali z princípu jednotnej kontrarozviedky podriadenej federálnemu ministrovi vnútra.

Alternatívu č. III. predložili vedúci činitelia slovenského MV. Vychádzala z dokumentu „Východiskové stanoviská MV SSR", ktorý vypracoval bezpečnostný odbor ŠtB 21. januára 1970.[68] Návrh predpokladal, že:

- zákony upravujúce pôsobnosť federácie (z konca 1968) nebudú novelizované (posilnenie prebehne bez zmien právnych noriem),
- národné správy ŠtB zostanú zachované,
- pražská centrála kontrarozviedky bude „výlučne riadiacim orgánom", tj. dôjde k oddeleniu riadenia od výkonu,
- organizačná štruktúra národných kontrarozviedok bude analogická so štruktúrou centrály,
- riadiacu a kontrolnú činnosť centrály na nižšiu úroveň zabezpečia národné správy ŠtB,
- vrcholné riadenie ŠtB bude zabezpečovať MV ČSSR, vznikne poradný orgán (členmi budú aj námestníci národných ministerstiev pre ŠtB a náčelníci národných správ ŠtB),
- národné ministerstvá budú zabezpečovať realizáciu bezpečnostnej politiky a iných zásadných rozhodnutí MV ČSSR v rámci národných teritórií a obohacovať tieto rozhodnutia o špecifické národné problémy.

Návrh ďalej uvádzal, že v záujme posilnenia národného elementu je nutné:

- celú personálnu politiku voči národnej správe ŠtB zveriť do pôsobnosti národných ministrov s tým, že menovanie náčelníkov a zástupcov HS ŠtB, ako aj náčelníkov ŠtB v krajoch, prebehne po konzultácii s ministrom vnútra ČSSR,

68 A ÚPN, f. A29, inv. j. 63. Východiskové stanoviská MV SSR.

- koordinovať bezpečnostné zložky v rámci národnej republiky,
- prijímať informácie o štátno-bezpečnostnej situácii v rámci národnej republiky pre potreby informovania straníckych a štátnych orgánov republiky a spätného ovplyvňovania kontrarozviedneho procesu,
- v súlade s koncepciou kontrarozviednej činnosti MV ČSSR robiť príslušné opatrenia na základe štátno-bezpečtnosných informácií, ako aj pri tvorbe základného zamerania činnosti národných správ ŠtB,
- uskutočňovať kontrolnú činnosť v záujme preverovania úrovne realizácie bezpečnostnej politiky v podmienkach národných republík.

Vlastný „Návrh projektu organizácie československej kontrarozviedky v podmienkach federácie" vypracovalo 24. februára 1970 aj MV ČSR.[69] Predpokladalo zachovanie národných správ ŠtB s výkonnými úlohami, existenciu centrály ako orgánu odborného koncepčného riadenia a organizovanie kontrarozviednej práce v zahraničí, posilnenie postavenia federálneho ministra vnútra v oblasti organizovania koncepčných zámerov (návrh neuvádzal, ako sa má posilniť), vytvorenie poradného orgánu (ministri a námestníci pre ŠtB), ako aj iné organizačné, koncepčné a kompetenčné zmeny.

Navrhovaný model:

A/ koncepčný aparát – centrála – pracovníci s koncepčným myslením,

B/ riadiaci aparát – národné správy – pracovníci s praktickými skúsenosťami, organizátori,

C/ výkonný aparát – krajské správy ŠtB.

Tento návrh považovalo slovenské ministerstvo, s menšími pripomienkami, za „*solídne východzie stanovisko v ďalšej etape práce*".[70] Zhodli sa najmä na zmene štruktúry a zamerania centrály ŠtB a ocenili fakt, že návrh: „*[…] na rozdiel od doteraz spracovaných návrhov Federálneho ministerstva vnútra v tejto oblasti rešpektuje existujúce právne normy, súčasný stav v čs. kontrarozviedke, skúsenosti získané v doterajšom organizačnom a náplňovom usporiadaní a v kontrarozviednom procese a zásady plynúce z čs. federácie.*"

V tejto situácii zvolal minister vnútra ČSSR Radko Kaska na 10. marca 1970 rokovanie ministrov vnútra. Výsledkom boli nasledujúce závery:

- Predpokladané riešenie na zhodných princípoch nebude znamenať zásadné zmeny oproti súčasnej organizácii, bude však potrebné prehĺbiť formy a metódy v riadiacej práci, vychádzajúc z princípov vojensky organizovaného zboru a z rešpektovania zásady, že vnútorný poriadok a bezpečnosť štátu sú v spoločnej pôsobnosti Československej socialistickej republiky a oboch republík,

- Uplatniť systém jednotného riadenia kontrarozviednej práce z vylúčením dvojitej podriadenosti. Pri tom vypracovať optimálne riešenie, ktoré by rešpektovalo národné záujmy, postavenie a zodpovednosť federálneho ministra vnútra a ministrov vnútra národných republík vo vzťahu ku straníckym a štátnym orgánom,

69 A ÚPN, f. A29, inv. j. 63. Návrh projektu organizace kontrarozvědky v podmínkách federace.

70 Tamže. Pripomienky MV SSR k Návrhu projektu organizácie kontrarozviedky v podmienkach čs. federácie spracovanom MV ČSR zo dňa 24. 2. 1970, čj. ŘO-0043/01-70.

- Vychádzajúc zo zhodných základných princípov pripraviť návrhy na novelizáciu príslušných právnych noriem (vypracovať návrh štatútu pre jednotnú kontrarozviedku, vrátane základných povinností, vzťahových a organizačných otázok).

Na zabezpečenie uvedených úloh vznikla pracovná skupina pod vedením náčelníka sekretariátu ministra vnútra ČSSR Jaroslava Šilhavého, ktorej členmi boli zástupcovia troch rezortov MV. Pracovná skupina rozpracovávala materiál „Posilnenie vplyvu MV ČSSR na riešenie kontrarozviedky a Verejnej bezpečnosti" v dňoch 16.–18. marca 1970. Komisia pripomienkovala návrh štatútu československej kontrarozviedky a návrhy zákonov o vymedzení pôsobnosti ČSSR vo veciach vnútorného poriadku a bezpečnosti a o pôsobnosti FMV.[71] Pri spracovávaní uvedených dokumentov však pracovná skupina nenašla zhodu v rozhodujúcej otázke – či československú kontrarozviedku vyčleniť do pôsobnosti federácie, alebo zachovať doterajší stav.

Ministerstvo vnútra predložilo predsedníctvu ÚV KSČ 8. apríla 1970 prepracovaný „Návrh zásad na posilnenie vplyvu MV pri riadení kontrarozviedky a Verejnej bezpečnosti". Na rozdiel od materiálu predloženého 3. marca neboli jeho súčasťou stanoviská národných ministerstiev. Obsahoval návrhy dokumentov, o ktorých diskutovala pracovná skupina v polovici marca 1970. Federálne MV vo všeobecnosti neakceptovalo návrhy národných ministerstiev. Napríklad v návrhu zákona o vymedzení pôsobnosti ČSSR vo veciach vnútorného poriadku a bezpečnosti nezapracovalo pripomienky k bodom č. 1. a 2, naopak rozšírilo pôsobnosť federácie o stanovenie zásad bezpečnostnej politiky štátu a koordinovanie činnosti orgánov národných republík pri riadení VB a tých útvarov ŠtB, ktoré sú vyčlenené do pôsobnosti republík. Rovnako v navrhovanom štatúte československej kontrarozviedky zostali nezmenené zástupcami národných ministerstiev navrhované kompetencie federálneho ministra vnútra pri schvaľovaní rozpočtu a plánu materiálno-technického zabezpečenia československej kontrarozviedky, ako aj v oblasti kádrovej právomoci (tu bolo len doplnené, že časť deleguje na nižšie stupne riadenia v ČSR a SSR v rozsahu, ktorý stanoví zvláštny predpis).[72]

Federálny minister vnútra Kaska predložil 27. mája 1970 predsedníctvu ÚV KSČ návrh na posilnenie vplyvu MV ČSSR pri riadení Štátnej a Verejnej bezpečnosti. Podľa jeho názoru, ktorý zhrnul v dôvodovej správe *„[…] roční zkušenosti z fungování bezpečnostního aparátu v podmínkách federace však vyžadují, aby s přihlédnutím ke složité vnitropolitické a zahraničně politické situaci a k situaci v bezpečnostním aparátu byly přijaty některé úpravy, sledující zlepšení fungování bezpečnostního aparátu v podmínkách federace, a to cestou posílení vlivu ministerstva vnitra ČSSR."*[73]

Federálne MV vypracovalo za spoluúčasti národných ministerstiev návrhy právnych a organizačných úprav, ktoré predložilo príslušnej komisii ÚV KSČ. Navrhovalo

71 A ÚPN, f. A29, inv. j. 63. Zápis z jednání pracovní skupiny.

72 Tamže. Návrh zásad na posílení vlivu ministerstva vnitra ČSSR při řízení kontrarozvědky z Veřejné bezpečnosti z 8. 4. 1970.

73 A ÚPN, f. Ján Langoš, š. 1. Realizace zásad na posílení vlivu MV ČSSR při řízení Státní a Veřejné bezpečnosti do doby, než budou přijaty příslušné zákonné úpravy; ŽÁČEK, Pavel: *ŠtB na Slovensku za „normalizácie"*, s. 33.

posilniť dovtedajšie kompetencie MV ČSSR a zveriť do jeho pôsobnosti stanovenie zásad bezpečnostnej politiky štátu, riadenie útvarov ŠtB, stanovenie postupu pre činnosť útvarov VB, ktoré sú vyčlenené do pôsobnosti ČSR a SSR. Koordináciu činnosti orgánov oboch republík pri riadení útvarov VB, vedenie potrebnej celoštátnej evidencie a štatistiky a organizovanie celoštátneho pátrania po osobách a veciach, vykonávanie expertíznej činnosti, výskumu a vývoja kriminalistickej techniky a taktiky, udeľovanie víz a dokladov na cesty do cudziny a zabraňovanie prepravy a šírenia vecí zahraničného pôvodu, ktorých obsah je v rozporu s chránenými záujmami.

Predsedníctvo ÚV KSČ na schôdzi 5. júna 1970 konštatovalo, že „*[…] zajišťování úkolů v oblasti vnitřního pořádku a bezpečnosti státu, se zřetelem na potřeby a na zkušenosti z fungování bezpečnostního aparátu v podmínkách federace, vyžaduje některých úprav. Do doby, než budou přijaty potřebné zákonné úpravy na příslušných úsecích státní správy, je nutno zabezpečit realizaci zsad na posílení vlivu MV ČSSR a vytvořit tak předpoklady pro uplatnění připravovaných právních opatření v působnosti a organizaci ozbrojených bezpčnostních sborů.*" Zároveň vyslovilo súhlas s tým, aby minister vnútra ČSSR priamo riadil všetky útvary ŠtB.

Spoločný rozkaz ministrov vnútra následne zrušil dohodu ministrov vnútra ČSSR, ČSR a SSR z 21. februára 1969 o vymedzení pôsobnosti v oblasti ozbrojených bezpečnostných zborov a stanovil viaceré opatrenia:

- k 15. júlu 1970 prevzal minister vnútra ČSSR riadenie všetkých útvarov ŠtB, s výnimkou útvarov vyšetrovania ŠtB a útvarov vydávajúcich doklady na cesty do cudziny,
- národné útvary kontrarozviedky boli podriadené námestníkovi ministra vnútra ČSSR, povereného riadením útvarov ŠtB,
- riadenie teritoriálnych útvarov ŠtB sa uskutočňovalo prostredníctvom národných správ kontrarozviedky,
- na zabezpečenie jednotného riadenia kontrarozviedky bola zriadená koordinačná rada na čele s nám. ministra vnútra ČSSR,
- odborné riadenie správy ochrany straníckych a štátnych činiteľov v Bratislave vykonávala V. správa ZNB,
- na zabezpečenie jednotného riadenia bezpečnostného zboru a na uplatňovanie záujmov národných republík bol zriadený poradný orgán ministra vnútra ČSSR, ktorého stálymi členmi boli ministri vnútra ČSR a SSR. Poradný orgán ministra rokoval o základnej koncepcii, zameraní činnosti, organizácii a výhľadových plánoch činnosti ozbrojeného bezpečnostného aparátu.[74]

Ďalší krok k posilneniu moci federálnych orgánov predstavoval návrh ministra vnútra Kasku zo 16. októbra 1970, určený na schôdzu predsedníctva ÚV KSČ pod názvom „Dílčí úpravy v řízení československé kontrarozvědky". Navrhovaný dokument požadoval od najvyššieho orgánu KSČ, aby vzal na vedomie, že v súvislosti s realizáciou

74 Spoločný rozkaz ministrov vnútra ČSSR, ČSR a SSR č. 2/1970 z 13. 7. 1970 „Opatření k posílení vlivu MV ČSSR při řízení Státní bezpečnosti a Veřejné bezpečnosti; ŽÁČEK, Pavel: *ŠtB na Slovensku za „normalizácie"*, s. 34–35.

uznesenia predsedníctva ÚV KSČ z 5. júna 1970 o jednotnom riadení československej kontrarozviedky dňom 1. novembra 1970:

- ruší HS ŠtB v Českej socialistickej republike,
- riadenie teritoriálnych útvarov kontrarozviedky v SSR vykonáva FMV prostredníctvom zodpovedajúceho útvaru ŠtB pri MV SSR.[75]

Proces centralizácie bezpečnostných zložiek bol zavŕšený koncom roka 1970. V zbierke zákonov boli 20. decembra publikované tri zákony, ktoré s definitívnou platnosťou umožnili presun všetkých podstatných právomocí na federálne orgány.[76]

Ústavný zákon č. 125/1970 Zb. menil a doplňoval ústavný zákon o československej federácii.

Zákon č. 128/1970 Zb. zrušil zákon č. 166/1968 Zb. a od 1. januára 1971 zveril do pôsobnosti ČSSR riadenie ŠtB, vrátane útvarov vyšetrovania, a riadenie činnosti všetkých útvarov ZNB v čase mimoriadneho ohrozenia pokoja a verejného poriadku.

Zákon č. 133/1970 Zb. upravil pôsobnosť federálnych ministerstiev, vrátane MV ČSSR.

Organizačné zmeny a návrhy na úpravu pôsobnosti slovenskej centrály ŠtB v rokoch 1971–1974

Centralizačné opatrenia FMV viedli k postupným zmenám nielen v samotnom vedení ministerstva, ale aj v pôsobnosti a štruktúre pražských centrálnych útvarov ŠtB a prirodzene aj v pôsobnosti, štruktúre a riadení zložiek ŠtB na Slovensku. Prechod slovenskej kontrarozviedky do pôsobnosti ministra vnútra ČSSR zároveň predznamenal zmeny vo vedení národného ministerstva MV. V polovici júla 1970 odvolala vláda SSR námestníka ministra vnútra SSR pre ŠtB Vincenta Ožvoldu, ktorý prešiel na odbor obrany vlády SSR ako odborný poradca pre otázky ŠtB a VB, zároveň bol zrušený bezpečnostný odbor ŠtB.

Z názvu slovenskej centrály ŠtB vypadli slová vyjadrujúce jej vzťah k MV SSR a začal sa používať názov Hlavná správa ŠtB Slovenskej socialistickej republiky.[77] Podľa

75 V dôvodovej správe uviedol, že *„[…] systému řízení kontrarozvědky jak z hlediska účinnosti velení, tak i z hospodárnosti, nejlépe odpovídá dvoustupňové řízení, s jehož realizací se také počítá. V této souvislosti bude zrušena Hlavní správa Státní bezpečnosti v ČSR; její působnost a povinnosti k příslušným územním stranickým a státním orgánům převezmou ministr vnitra ČSSR a příslušné stupně řízení kontrarozvědky MV ČSSR. Oproti situaci v českých zemích, jeví se potřebné v SSR nadále ponechat útvar kontrarozvědky, podřízený federálnímu velení pri řízení územních útvarů kontrarozvědky dislokovaných v SSR, pokud se zabývají činností, mající charakter národní specifiky, pro výkon konrarozvědné práce ve vymedzených objektech republikového významu a konečně jako útvar pro soustřeďování a analýzu informací pro stranické a státní orgány Slovenské socialistické republiky“.* Citované podľa ŽÁČEK, Pavel: *ŠtB na Slovensku za „normalizácie“*, s. 36.

76 Tamže.

77 Tento stav sa však dlho nezmenil na oficiálnych tlačivách a pečiatkach. „Nejednotnosť“ fakticky

dobových normatívov sa stala „správou nikoho". Organizačne nebola súčasťou FMV, ani jednou zo zložiek pražskej HS kontrarozviedky. Nebola ani v štruktúre slovenského MV. Kompetenčne pritom od júla 1970 spadala do pôsobnosti námestníka federálneho ministra vnútra Miloslava Košnara a od februára 1971 do pôsobnosti námestníka Jána Hanuliaka.

Prvé organizačné zmeny v štruktúre národnej kontrarozviedky sa uskutočnili v priebehu roku 1970 postupným zlučovaním odborov zameraných na boj proti tzv. kapitalistickým rozviedkam a odborov vnútorného spravodajstva. Súviseli s postupným riešením politickej a služobnej činnosti príslušníkov správy v roku 1968 a nedostatkom schopných príslušníkov.

Koncom apríla 1970 odvolal náčelník HS ŠtB MV SSR Ondrej Dovina z dôvodu *„nesprávnych politických názorov v roku 1968"* vedenie II. odboru kontrarozviedky (problematika boja proti rozviedkam NSR a Rakúska) a poveril jeho riadením náčelníka I. odboru kontrarozviedky Bohuša Vavra. Náčelník odboru Michal Husťák bol po straníckom treste preradený do funkcie staršieho referenta operatívy analytického odboru. Jeho zástupca Ján Malík sa vrátil na S-ŠtB v Banskej Bystrici, po straníckom doriešení bol napokon vylúčený z KSČ a ešte v roku 1970 uvoľnený zo služieb MV.

Koncom októbra 1970 prešiel do pôsobnosti Bohuša Vavra aj III. odbor kontrarozviedky (problematika boja proti rozviedkam Veľkej Británie, Francúzska a ostatných kapitalistických štátov, vrátane Juhoslávie). Dôvodom bola racionalizácia organizačnej štruktúry správy zlúčením troch odborov do jedného, ako aj nevyhnutné obsadenie uvoľnenej funkcie náčelníka IV. odboru kontrarozviedky. Náčelník tohto odboru Anzelm Juriga zastával v auguste 1968 názor, že *„situáciu bolo možné riešiť vlastnými silami"*. Po prešetrení jeho prípadu v komisii ministra vnútra bol začiatkom júna 1970 preradený do funkcie staršieho referenta operatívno-pátracieho oddelenia II. odboru správ vyšetrovania ŠtB MV SSR. Vo funkcii ho nahradil náčelník III. odboru kontrarozviedky Peter Sijka.

Zlá kádrová situácia na náčelníckych postoch odborov vnútorného spravodajstva predznamenala zmeny aj v týchto operatívnych zložkách. Potom, čo začiatkom novembra 1969 nahradil *„stranícky riešeného"* Jozefa Daška vo funkcii náčelníka I. odboru VS náčelník bezpečnostného odboru ŠtB MV SSR Michal Fodran, sa v polovici roku 1970 uskutočnila zmena aj vo vedení II. odboru VS. Koncom júna bol po straníckom treste odvolaný náčelník odboru Štefan Štefunko, ktorý v auguste 1968 ako náčelník oddelenia ŠtB v Senici svojím podpisom podporil „Vyhlásenie náčelníkov S-ŠtB", neskôr označené za *„kontrarevolučné, protisocialistické a protiinternacionalistické"* a vedením odboru bol poverený náčelník I. odboru VS Fodran.[78]

---

odstránila až reorganizácia z polovice roku 1974 a vznik správy kontrarozviedky v Bratislave (XII. správa FMV).

78 Štefan Štefunko bol k 1. 7. 1970 preradený do funkcie staršieho referenta odd. ŠtB v Trnave. V tom čase už mal viac ako pätnásťročné skúsenosti z riadiacej práce. Od júna 1954 zastával funkciu zástupcu náčelníka okresného odd. MV v Pezinku, od októbra 1956 náčelníka okresného odd. MV v Malackách a od apríla 1960 do marca 1969 náčelníka odd. ŠtB v Senici.

Úprava existujúceho stavu sa uskutočnila začiatkom roku 1971 v súvislosti s prechodom riadenia všetkých útvarov ŠtB do kompetencie FMV a následnými organizačnými zmenami v kontrarozviedke a ďalších útvaroch ŠtB. Tri kontrarozviedne odbory pracujúce po línii zahraničných rozviedok boli zlúčené a vytvorili I. odbor. Dovtedajší V. odbor kontrarozviedky dostal nové krycie označenie – III. odbor a jeho pracovná činnosť bola rozšírená o problematiku ochrany socialistickej ekonomiky. Naopak v prospech IV. odboru kontrarozviedky prenechal problematiku výjazdov, emigrantov a navrátilcov. Dva odbory vnútorného spravodajstva vytvorili II. odbor. Štruktúra, pracovné zameranie a obsadenie náčelníckych funkcií odborných útvarov slovenskej centrály ŠtB k 1. januáru 1971 bolo nasledovné:

Odborný útvar	**Zameranie**	**Náčelník odboru**
I. odbor	zahraničné rozviedky	Bohuš Vavro
II. odbor	vnútorné spravodajstvo	Michal Fodran
III. odbor	ochrana štátneho tajomstva a socialistickej ekonomiky	Jozef Belan
IV. odbor	vízoví cudzinci, emigranti a navrátilci, výjazdy	Peter Sijka

K uvedenej organizačnej zmene nebol vydaný žiadny akt, ktorý by novú schému slovenskej centrály ŠtB potvrdil. Navyše neboli zmenené ani tabuľky zloženia a počtov. V ďalších rokoch tak boli napr. príslušníci III. odboru zaraďovaní na tabuľkové miesta V. odboru kontrarozviedky, príslušníci II. odboru na tabuľkové miesta odborov vnútorného spravodajstva. Rovnaká situácia nastala už predtým, keď žiadny akt oficiálne neupravil zmenu postavenia a názvu správy. Táto situácia spolu s nejasným postavením správy v bezpečnostných štruktúrach bola jasným znakom, že postavenie HS ŠtB SSR nie je ani po zavŕšení centralizácie riadenia ŠtB jednoznačné a definitívne.

Postavenie správy začiatkom roka 1971 však predsa len jeden moment posilnil. Na slovenskú centrálu ŠtB prišiel sovietsky poradca, plukovník Ivan Fjodorovič Skripov, oficiálne legalizovaný na sovietskom konzuláte v Bratislave. Obýval rezortný byt MV SSR v bratislavskej Dúbravke, v jednej bytovke spolu s náčelníkom správy Dovinom. Vedúci funkcionári FMV pracovali na postupnej organizačnej konsolidácii kontrarozviedky. Hoci perspektívne počítali s dvojstupňovým systémom jej riadenia, tj. existenciou pražskej centrály a správ ŠtB v krajoch, museli brať do úvahy aj rozhodnutie predsedníctva ÚV KSČ z 5. júna 1970, ktoré deklarovalo existenciu útvaru ŠtB na Slovensku.

Otázka ďalšej budúcnosti slovenskej centrály ŠtB sa mala riešiť až v súvislosti s konečnou podobou HS kontrarozviedky. Jej organizácia, ako aj pôsobnosť, však boli predmetom pomerne širokej diskusie. Materiál z júna 1970 navrhoval v rámci HS kontrarozviedky vytvoriť dve správy – správu boja proti imperialistickým rozviedkam (II. správa) a správu vnútorného spravodajstva a ochrany československej ekonomiky. Prirodzene počítal aj s existenciou HS ŠtB v SSR, ktorá riadi operatívnu činnosť slovenských správ ŠtB a informuje ÚV KSS a vládu SSR o štátno-bezpečnostnej situácii na Slovensku.

Posilnená mala byť operatívna činnosť útvaru na prípady, ktoré presahovali rámec kraja, a pod priamym riadením II. správy aj vôči konzulátom tzv. kapitalistických krajín dislokovaných v Bratislave. V rámci riadenia a kontroly mala správa upresňovať činnosť podriadených súčastí s prihliadnutím na špecifické štátno-bezpečnostné javy v SSR, ovplyvňovat tvorbu ročných plánov práce slovenských správ ŠtB a s pripomienka-mi ich predkladať na schválenie kontrarozviednym správam. Mala tiež organizovať porady v rámci SSR a vydávať záväzné pokyny pre ďalšiu kontrarozviednu činnosť. Schvaľovať plány rozpracovania v prípadoch, ktoré si vyčlenila na riadenie a vyjadrovať sa k prípadom, ktoré budú odovzdané na zahájenie vyšetrovania. Zabezpečovať prostredníctvom vlastných príslušníkov kontrolu, pomoc a stanovenie ďalšieho postupu v rozpracovávaných prípadoch na jednotlivých správach ŠtB na Slovensku. Analytický odbor HS ŠtB v SSR mal zabezpečovať tok informácií zo slovenských krajov na kontrarozviedne útvary v Prahe a metodicky riadiť analytické útvary v krajoch.[79]

Už koncom decembra 1970 predložil náčelník II. správy MV Jaroslav Hrbáček na operatívnu poradu vedenia FMV nový návrh organizácie pražskej kontrarozviedky. Ten zatiaľ ponechával existenciu jednej správy, no problematika vnútorného spravodajstva a ochrany ekonomiky bola organizačne a funkčne zabezpečená tak, aby *„ve vhodné době“* mohla byť vyčlenená do samostatnej správy.

V rámci ambícií vedúcich funkcionárov FMV realizovať v prvej etape reorganizáciu HS kontrarozviedky, sa predložený návrh venoval slovenskej centrále ŠtB len okrajovo: *„V SSR bude zachován útvar kontrarozvědky, podřízený federálnímu velení pro řízení územních útvarů kontrarozvědky dislokovaných v SSR, pokud se zabývají činností mající charakter národní specifiky, pro výkon kontrarozvědné práce ve vymezených objektech republikového významu a konečně jako útvar pro soustřeďování a analýzu informací pro stranické a státní orgány Slovenské socialistické republiky. Působnost tohoto útvaru v řízení S-StB na území SSR bude upřesněna.“*[80]

Predloženým návrhom sa zaoberalo kolégium ministra vnútra ČSSR na svojej druhej schôdzi dňa 25. januára 1971. Odporučilo schváliť predložený návrh organizácie II. správy MV s platnosťou od 1. januára 1971 okrem iného s tým, že zameranie, organizácia a štruktúra HS ŠtB SSR bude spracovaná v závislosti na schválenom organizačnom usporiadaní II. správy MV a *„[…] po konzultaci stranickými a vládními orgány SSR bude organizační uspořádání a struktura tohoto útvaru schválena vedením FMV ČSSR.“*[81] Minister vnútra ČSSR Radko Kaska zároveň uložil náčelníkovi II. správy MV Jaroslavovi Hrbáčkovi, aby do začiatku marca 1971 predložil návrh organizácie *„útvaru ŠtB pri MV SSR“* (sic!) a rozsah jeho pôsobnosti pri riadení územných útvarov kontrarozviedky v SSR v oblasti výkonu a vzťahov k straníckym a štátnym orgánom SSR.

Zmenami prechádzalo aj samotné vedenie FMV. Začiatkom decembra 1970 presadil minister Kaska *„[…] v souvislosti s dokončením politické a pracovní konsolidace,*

79 ABS, f. A2/3, inv. j. 292. Návrh organizace II. správy MV, návrh organizace správy vnitřního spravodajství a ochrany čs. ekonomiky, návrh působnosti.

80 Tamže.

81 Tamže, inv. j. 332.

nutností zlepšit po všech stránkách řízení (včetně provádění cílevědomé kontroly) a propracování koncepce státobezpečnosti problematiky“[82] rozšírenie počtu námestníkov z dvoch na päť. Predsedníctvo ÚV KSČ schválilo na novembrovej schôdzi do funkcií námestníkov náčelníka VI. správy FSSS Jaroslava Voseckého, náčelníka vnútornej a organizačnej správy Jaroslava Šilhavého a I. zástupcu náčelníka Generálneho štábu ČSĽA Jozefa Turošíka.[83] Národnostné zloženie vedenia FMV tak reflektovalo pomerné zastúpenie oboch národov – štyria Česi, dvaja Slováci.[84] V polovici februára 1971 vláda ČSSR zrušila menovací dekrét Jozefa Turošíka, ktorý zostal pôsobiť v pôvodnej funkcii a na voľné miesto námestníka MV ČSSR menovala náčelníka IV. správy FSSS Jána Hanuliaka.[85] V ďalšom období práve Hanuliak, ktorý s Jaroslavom Šilhavým zodpovedal za reorganizáciu kontrarozviedky, pomáhal tlmočiť a v niektorých oblastiach aj presadzovať slovenské záujmy.

Novú organizačnú štruktúru MV ČSSR, spisové značky, krycie označenie a rozdelenie zodpovednosti námestníkov MV za riadenie jednotlivých útvarov stanovil minister Kaska rozkazom z 28. januára 1971.[86] Zrušená bola FSSS, spravodajský odbor FSSS, cudzinecký odbor MV ČSSR, odbor VB MV ČSSR a sekretariáty námestníkov MV ČSSR pre riadenie federálnej spravodajskej služby a ochranu štátneho tajomstva a riadenie výkonných útvarov a útvarov služieb. Do pôsobnosti federácie prešlo riadenie ŠtB, vrátane útvarov vyšetrovania ŠtB, vydávanie cestovných dokladov, povoľovanie vstupu a pobytu cudzincov na územie ČSSR, riadenie vojsk MV a príprava civilnej obrany, riadenie činnosti všetkých útvarov ZNB v čase mimoriadneho ohrozenia pokoja a verejného poriadku a vo vymedzených oblastiach aj útvarov VB. Prechodom útvarov z národných ministerstiev bola vytvorená Hlavná správa vyšetrovania ŠtB a Federálna správa pasov a víz.

Začiatkom júla 1971 sa uskutočnila aj reorganizácia správ ŠtB v krajoch. Výkon sledovania a spravodajsko-technických úkonov prešiel z pôsobnosti správy ŠtB v Bratislave do pôsobnosti HS ŠtB v SSR. V tejto súvislosti boli v auguste 1971 na základe rozhodnutia nám. ministra vnútra ČSSR zo správy ŠtB v Bratislave organizačne vyčlenené odbory sledovania a spravodajskej techniky a boli prevedené do právomoci HS ŠtB v SSR.[87] Kádrové a disciplinárne podriadenie 4. a 6. odboru S-ŠtB Bratislava

82 A ÚPN, f. Ján Langoš, š. 1. Dôvodová správa k návrhu kádrových zmien Ministerstva vnútra ČSSR.

83 Tamtéž. Usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 20. listopadu 1970.

84 Po obnovení funkcie I. nám. FMV v marci 1973 platila v rámci česko-slovenskej personálnej parity aj ďalšia zásada: ak bol federálnym ministrom Čech, musel byť jeho I. nám. Slovák. Tento úzus platil až do zániku federácie.

85 ABS, f. Kádrová správa (A26), inv. j. 45. Odpis Usnesení vlády Československé socialistické republiky ze dne 15. února 1971 č. 46 o jmenování náměstka mnistra vnitra.

86 ABS, f. A2/6, inv. j. 5. RMV ČSSR č. 5/1971 z 28. 1. 1971 „Organizace, spisové značky, krycí označení a rozdělení odpovědnosti náměstků ministra vnitra za řízení štábních útvarů, útvarů služeb a útvarů výkonného aparátu federálního ministerstva vnitra“.

87 ŽÁČEK, Pavel: *ŠtB na Slovensku za „normalizácie“*, s. 38. Návrh zlúčenia uvedených útvarov sa objavil už v návrhu na úpravu organizácie a pôsobnosti VI. správy MV vo februári 1971.

náčelníkovi slovenskej centrály a ich následné zlúčenie s príslušnými odbormi HS ŠtB v SSR sledovalo podľa zodpovedných funkcionárov FMV ich efektívnejšie využitie v rámci súčasti, ktorá bola funkčne vyššie postavená a rozpracovávala objekty a problematiky republikového významu.[88]

Začiatkom októbra 1971 predložil nám. ministra vnútra ČSSR Hanuliak na zasadnutie kolégia MV ČSSR „Návrh postavenia, úloh, organizačného usporiadania a riadenia Štátnej bezpečnosti v centrále a SSR". Dokument, vypracovaný na základe plánu hlavných úloh FMV, bol po pripomienkovom konaní spracovaný skupinou vedúcich funkcionárov ŠtB a FMV.[89]

Návrh predpokladal prenesenie zodpovednosti za riadenie útvarov ŠtB do pôsobnosti troch námestníkov federálneho ministra vnútra pre ŠtB – námestníka pre kontrarozviedku, námestníka pre vyšetrovanie a námestníka pre spravodajskú techniku.

V rámci sekretariátu federálneho ministra, resp. sekretariátu námestníka pre kontrarozviedku, ktorý ako uvádzal návrh, by bol v prípade neprítomnosti ministra nadriadený ostatným námestníkom, mal byť zriadený odbor informácií a koncepcie ŠtB. Na základe odborných analýz výkonných útvarov ŠtB mal zovšeobecňovať pre vedenie ministerstva taktiku nepriateľa, navrhovať zmeny foriem a metód práce ŠtB. Zároveň by spracovával informácie pre vedenie rezortu a stranícke a štátne orgány federácie a národných republík.

Návrh ďalej predpokladal začlenenie oblastných odborov I. správy, operujúcich na území Československa, pod náčelníka správy ŠtB v kraji, aby *„mohly být poznatky, agenturní síť atd. kontrarovědky plně využity rozvědkou"*. Tento návrh sa napokon realizoval až v polovici roku 1980.

V oblasti riadenia kontrarozviednej činnosti vychádzal návrh z princípu líniového riadenia. Ten predpokladal metodické riadenie jednotlivých organizačných celkov správ ŠtB v krajoch centrálnymi útvarmi ŠtB v Prahe.[90]

V otázke postavenia, hlavných úloh a organizačného usporiadania slovenskej centrály ŠtB navrhovali predkladatelia rozšírenie pôsobnosti útvaru začlenením slovenskej zložky správy ochrany straníckych a ústavných činiteľov a posilnením výkonnej, tj. agentúrno-operatívnej činnosti v objektoch s celorepublikovou pôsobnosťou so sídlom v Bratislave, konzulátoch a v zahraničných inštitúciách tzv. kapitalistických štátov, ako aj podľa požiadaviek vrcholných politických a štátnych orgánov SSR.

88 A ÚPN, f. A2/3, inv. j. 258. Návrh postavenia, vymedzenia pôsobnosti, hlavných úloh a organizačného usporiadania „FMV– Správy ŠtB v SSR".

89 ABS, f. A2/3, inv. j. 389. Kolegium ministra vnitra ČSSR. Návrh postavení, úkolů, organizačního uspořádání a řízení Státní bezpečnosti v centrále a SSR.

90 Pri takomto systéme náčelník II. správy FMV metodicky riadi II. odbory správ ŠtB v krajoch a HS ŠtB v SSR. Podobne náčelník VI. správy FMV metodicky riadi VI. odbory správ ŠtB v krajoch a HS ŠtB v SSR, prípadne náčelník štatisticko-evidenčného odboru FMV metodicky riadi vyhodnocovacie a evidenčno-štatistické oddelenia správ ŠtB v krajoch a štatisticko-evidenčný odbor HS ŠtB v SSR.

Hlavná správa ŠtB v SSR, ako federálny útvar ZNB, mala aj naďalej zabezpečovať riadenie správ ŠtB na Slovensku, informovanie straníckych a štátnych orgánov SSR[91] a *„v zájmu konspirace a z důvodů hospodárnosti"* aj výkon sledovania a spravodajskej techniky pre správu ŠtB v Bratislave, útvary ZNB dislokované v Bratislave a v Západoslovenskom kraji (a odbornú pomoc pre útvary ostatných krajov).

„V zájmu správneho řízení, koordinace" predkladatelia navrhovali zváženie možnosti začlenenia federálnych útvarov pôsobiacich na Slovensku do štruktúry slovenskej centrály ŠtB. Išlo o odbor rozviedky, správu pasov a víz v SSR, správu vyšetrovania ŠtB v SSR a správu ochrany straníckych a ústavných činiteľov.[92] V tejto súvislosti sa mala meniť aj organizačná štruktúra útvaru, pričom súčasne s rozšírením úloh vznikla požiadavka rozšírenia plánovaného počtu príslušníkov správy z 215 na 245.

Riadenie slovenskej centrály ŠtB malo byť zabezpečené prostredníctvom rozkazov ministra vnútra ČSSR, rozkazov a metodických pokynov náčelníka HS kontrarozviedky a náčelníka správy ochrany straníckych a ústavných činiteľov, ako aj metodických pokynov náčelníka správy sledovania, náčelníka správy spravodajskej techniky a náčelníka štatisticko-evidenčného odboru. Finančné, ubytovacie, materiálno-technické, zdravotnícke záležitosti a spojenie malo zabezpečovať MV SSR.

V rámci organizačných úprav výkonných útvarov HS SSR predpokladal návrh rozšírenie operatívnych odborov zo štyroch na šesť, ako aj začlenenie správy ochrany straníckych a ústavných činiteľov. Štruktúra výkonných útvarov mala byť nasledovná:

- odbor kontrarozviedny	I. odbor
- odbor vnútorného spravodajstva	II. odbor
- odbor ochrany čs. ekonomiky	III. odbor
- odbor sledovania	IV. odbor
- odbor vízových cudzincov, navrátilcov a emigrácie	V. odbor
- odbor spravodajskej techniky	VI. odbor
- správa ochrany straníckych a ústavných činiteľov.	

Naopak počet funkčných útvarov sa mal redukovať zo šiestich na štyri zlúčením analytického odboru s odborom evidencie a štatistiky (analytický a štatisticko-evidenčný odbor) a začlenením hospodársko-finančného oddelenia do vnútorného odboru.

91 Informácie a podklady vrcholným politickým a štátnym orgánov na Slovensku mal poskytovať priamo náčelník HS ŠtB v SSR. Návrh však operoval aj s alternatívou, že požadované materiály budú poskytované prostredníctvom ministra vnútra SSR. Ten mal byť v každom prípade v potrebnom rozsahu informovaný o štátno-bezpečnostnej situácii.

92 Toto slovenské špecifikum bolo zároveň odpoveďou na otázky vedúcich funkcionárov FMV, prečo na federálnej úrovni existuje Hlavná správa kontrarozviedky, zatiaľ čo na Slovensku Hlavná správa Štátnej bezpečnosti.

Úlohy výkonných útvarov HS ŠtB v SSR podľa návrhu z októbra 1971:

I. odbor – zabezpečuje plnenie agentúrno-operatívnych úloh po línii nepriateľských rozviedok, vykonáva vlastnú agentúrno-operatívnu činnosť vo vzťahu ku konzulátu Rakúska a obchodnému zastupiteľstvu Fínska.

II. odbor – zabezpečuje plnenie agentúrno-operatívnych úloh po línii vnútorných báz, vykonáva vlastnú agentúrno-operatívnu činnosť vo vymedzených objektoch celoštátneho významu – Slovenská akadémia vied, Ministerstvo školstva SSR, Ministerstvo kultúry SSR a objekty akcie JUH.

III. **odbor** – zabezpečuje plnenie agentúrno-operatívnych úloh v súvislosti s ochranou československej ekonomiky, vykonáva vlastnú agentúrno-operatívnu činnosť a zabezpečuje režimovú ochranu štátneho tajomstva v objektoch – Ministerstvo výstavby a techniky SSR, Ministerstvo stavebníctva SSR, Ministerstvo financií SSR, Slovenský plánovací úrad, Komisia pre zahraničný obchod, podniky zahraničného obchodu (Technoexport, Omnia, Hydroconsulat, Strojexport, Koospol, Strojimport, Transakta, Polytechna, Kerametal), podniky na zastupovanie zahraničných kapitalistických firiem na Slovensku (Efektím, Zenit, Interal, Média).

IV. odbor – zabezpečuje plnenie úloh pri realizácii jednotného systému sledovania a vykonáva vlastný výkon na území Západoslovenského kraja, zabezpečuje výkon sledovania pre útvary rozviedky, kontrarozviedky a vojenskej kontrarozviedky, dislokovaných na tomto území.

V. odbor – zabezpečuje plnenie agentúrno-operatívnych úloh v oblasti turistického ruchu, v bázach emigrácie a navrátilcov a pri ochrane objektov československej a sovietskej armády, vykonáva vlastnú agentúrno-operatívnu činnosť v turistických inštitúciách s celoslovenskou pôsobnosťou (Generálne riaditeľstvo Tatratour, Športturist, Čedok, CKM, Slovakoterma) a prenikanie do colných a pasových orgánov Rakúska v Marchegu a Bergu, koordinuje a usmerňuje činnosť oddelení pasovej kontroly.

VI. odbor – zabezpečuje vykonávanie spravodajsko-technických úkonov pre výkonné útvary HS ŠtB v SSR, teritoriálne útvary ŠtB na Slovensku a ostatné operatívne útvary ZNB, zabezpečuje odborné expertízy pre správy ŠtB na Slovensku a v prípade potreby v slovenskom jazyku aj pre správy ŠtB v ČSR, poskytuje odbornú pomoc VI. odborom správ ŠtB na Slovensku a vedie centrálnu evidenciu krycích dokumentov, používaných operatívnymi orgánmi ŠtB na Slovensku.

Správa ochrany straníckych a ústavných činiteľov – podľa zvláštneho statusu zabezpečuje ochranu straníckych a ústavných činiteľov, zahraničných delegácií a objektov zvláštnej dôležitosti.

Kolégium ministra vnútra ČSSR, ktoré sa návrhom zaoberalo na svojej 15. schôdzi dňa 2. novembra 1971, nenašlo zhodu vo viacerých bodoch. Išlo najmä o organizačné začlenenie federálnych útvarov pôsobiacich na Slovensku do HS ŠtB v SSR, o zvýšenie počtu systematizovaných miest, kádrovú právomoc v otázke menovania náčelníka

útvaru (pôvodne v kompetencii námestníka ministra vnútra ČSSR), o zverenie zodpovednosti za poskytovanie informácií straníckym a štátnym orgánom SSR, o pôsobnosti a postavenia slovenskej centrály ŠtB ako federálneho útvaru.[93]

Kolégium sa uznieslo, že HS ŠtB v SSR je federálny útvar na riadenie kontrarozviednej činnosti na území Slovenska a poverilo nám. federálneho ministra vnútra Hanuliaka a náčelníka HS ŠtB v SSR Dovinu v tomto smere, ako aj v smere prednesených pripomienok, návrh upraviť. Pred predložením do straníckeho orgánu sa malo návrhom zaoberať ešte FMV tak, aby nová organizácia slovenskej centrály vstúpila do platnosti začiatkom roku 1972.[94]

Prepracovaný návrh predložil Ján Hanuliak na oddelenie štátnej administratívy ÚV KSČ začiatkom marca 1972. V úvodnej časti návrh zhrnul postavenie správy, slovné spojenie „federálny útvar" napokon neobsahovalo: *„Hlavní správa StB při MV SSR [sic!] je orgánem jednotné čsl. státní bezpečnosti, jedním ze stupňů jeho řízení a zároveň i výkonným orgánem v přesně vymezených objektech a oblastech činnosti. Její působnost v oblasti řízení a výkonu je na území SSR. Po stránce odborného řízení a velení podléhá FMV ČSSR a jeho odborným úsekům."*[95] K hlavným úlohám útvaru pribudla možnosť navrhovať FMV styky so spriatelenými štátmi v oblasti štátno-bezpečnostnej práce, výkon kádrovej a disciplinárnej právomoci nad príslušníkmi zaradenými na podriadených útvaroch na Slovensku a v súlade s celoštátnymi úlohami zabezpečovať výber, výchovu a rozmiestňovanie kádrov pre vlastnú potrebu a ovplyvňovať plnenie týchto úloh na podriadených súčastiach a zabezpečovať materiálno-technické vybavenie vlastného výkonu služby.

Návrh upúšťal od organizačného začlenenia federálnych útvarov pôsobiacich na Slovensku, vrátane ochranky, do štruktúry slovenskej centrály ŠtB. Zmenené mali byť aj krycie názvy jednotlivých operatívnych odborov, ich obsahové zameranie zostávalo nezmenené. Štruktúra výkonných útvarov mala byť nasledovná:

- odbor vnútorného spravodajstva	I. odbor
- odbor ochrany čs. ekonomiky	II. odbor
- odbor kontrarozviedny	III. odbor
- odbor vízových cudzincov, navrátilcov a emigrácie	IV. odbor
- odbor sledovania	V. odbor
- odbor spravodajskej techniky	VI. odbor

Systematizovaný stav sa pričlenením odborov sledovania a spravodajskej techniky zvýšil na 419 príslušníkov. Počty jednotlivých odborov HS ŠtB v SSR mali byť nasledovné:

93 ABS, f. A2/3, inv. j. 389. Kolegium ministra vnitra ČSSR. Návrh postavení, úkolů, organizačního uspořádání a řízení Státní bezpečnosti v centrále a SSR.

94 ABS, f. A2/3, inv. j. 391. Záznam z jednání 15. schůze kolegia ministra vnitra ČSSR 2. 11. 1971.

95 Citované podľa ŽÁČEK, Pavel: *ŠtB na Slovensku za „normalizácie"*, s. 38.

Organizačný celok HS ŠtB v SSR	Systematizovaný stav príslušníkov ŠtB
vedenie správy	3
vnútorný odbor	41
samostatné oddelenie obrany a ochrany vlastného aparátu	6
personálny a školský odbor	16
analytický a štatisticko-evidenčný odbor	42
odbor vnútorného spravodajstva	27
odbor ochrany československej ekonomiky	28
kontrarozviedny odbor	22
odbor vízových cudzincov, navrátilcov a emigrácie	29
odbor sledovania	106
odbor spravodajskej techniky	99
Celkom	**419**

Ani táto úprava postavenia, pôsobnosti a organizácie centrálneho útvaru ŠtB na Slovensku sa v praxi nerealizovala. Zodpovední námestníci FMV – Ján Hanuliak a Jaroslav Šilhavý – pripravovali ďalšie varianty možného riešenia. Z archívnych materiálov je zrejmé, že obom pomaly dochádzala trpezlivosť a nevyhli sa vzájomným rozporom. V septembri 1972 spoločne predložili na rokovanie operatívnej porady vedenia FMV „Návrh na úpravy v řízení kontrarozvědné služby na území Slovenské socialistické republiky", ktorý obsahoval dve alternatívy. Hanuliak pritom vyjadroval nesúhlasné stanovisko (predovšetkým s II. variantom) a vypracoval III. alternatívu, ktorú odporúčal schváliť. K jeho stanovisku priložil pripomienky Jaroslav Šilhavý. Kompletný materiál pre operatívnu poradu vedenia FMV tak obsahoval nielen spoločné návrhy vypracované oboma námestníkmi, ale aj vlastný návrh Jána Hanuliaka spolu so stanoviskom k návrhu a pripomienky Jaroslava Šilhavého k tomuto návrhu.

Alternatíva č. I bola vo svojej podstate návrhom rozpracovaným v októbri 1971. Ponechávala HS ŠtB v SSR ako federálny útvar ZNB pre výkon kontrarozviednej činnosti a riadenie teritoriálnych útvarov ŠtB na Slovensku. Z organizačnej štruktúry vypadli odbory sledovania a spravodajskej techniky, ktoré mali zostať súčasťou správy ŠtB Bratislava, ako aj správa ochrany straníckych a ústavných činiteľov.

Naopak podstatou alternatívy č. II bolo zrušenie slovenskej centrály ŠtB a zriadenie oblastného odboru HS kontrarozviedky, ktoré by plnilo úlohy analytického pracoviska. Oblastný odbor s počtom 15 až 20 príslušníkov by sa členil na informačné oddelenie a analytické oddelenie. Úlohy v oblasti agentúrno-operatívnej činnosti by sa presunuli na S-ŠtB v Bratislave. Súhrnné informácie pre vrcholné orgány KSS a vládu SSR by zabezpečovalo FMV prostredníctvo ministra vnútra ČSSR, oblastný odbor by zabezpečoval „len" priebežné denné informovanie spomínaných straníckych a štátnych orgánov na Slovensku. Alternatíva č. II spĺňala závery uznesenia predsedníctva ÚV KSČ z roku 1970 o existencii útvaru ŠtB na Slovensku. Obsahovala aj povinnosť FMV informovať stranícke a štátne orgány na Slovensku a navyše umožňovala *„racionálnější využití početních stavů zejména pro posílení vlastního výkonu"*. V závere správy preto

predkladatelia konštatovali, že *„[…] na základě posouzení daného stavu a z hlediska dalšího vývoje v oblasti řídící činnosti, efektivnějšího využití sil, se proto doporučuje uplatnění varianty II, podle níž budou potřeby ve vztahu k vrcholným stranickým a státním orgánům SSR všestranně zabezpečeny.“*[96]

Námestník ministra vnútra ČSSR Ján Hanuliak označil túto variantu ako *„nevhodnú a nereálnu“* a predostrel vlastnú alternatívu. Jej základom bolo vytvorenie malého útvaru ŠtB so sídlom v Bratislave, ktorý by predkladal straníckym a štátnym orgánom SSR správy o štátno-bezpečnostnej situácii od všetkých federálnych útvarov ZNB na Slovensku (tj. správa pasov a víz, správa vyšetrovania ŠtB, správa ochrany straníckych a ústavných činiteľov apod.). Zabezpečoval by plnenie úloh uložených ÚV KSS, resp. vládou SSR, na teritoriálnych útvaroch ŠtB na Slovensku a vo vyčlenených objektoch s celoslovenským dosahom a vykonával agentúrno-operatívnu činnosť. Riadenie správ ŠtB v krajoch by tak, podobne ako v prípade II. varianty, prešlo do priamej kompetencie HS kontrarozviedky v Prahe, čím by sa v celej federácii zaviedol dvojstupňový systém riadenia útvarov ŠtB. Jaroslav Šilhavý v stanovisku k návrhu Jána Hanuliaka, s výnimkou vytvorenia dvojstupňového systému riadenia, všetky ďalšie body odmietol.

Vyriešenie otázky postavenia a úloh slovenskej centrály ŠtB ovplyvnili zmeny na FMV zo začiatku roku 1973. Posledný februárový deň zahynul pri leteckom nešťastí neďaleko poľského mesta Štetín minister vnútra ČSSR Radko Kaska. O mesiac neskôr sa novým federálnym ministrom vnútra stal Jaromír Obzina.[97] Už v polovici februára rozhodlo predsedníctvo ÚV KSČ o obnovení funkcie I. námestníka, do ktorej bol podľa národnostného princípu rozdelenia vedúcich funkcií k 1. marcu 1973 menovaný Ján Hanuliak. Tým sa jeho pozícia na ministerstve posilnila, najmä s ohľadom na ostatných námestníkov.

Riešenie dlhodobého problému smerovalo k vytvoreniu menšieho národného útvaru ŠtB, ktorý by plnil predovšetkým analyticko-informačné úlohy. To znamenalo postupné znižovanie početného stavu, pôsobnosti a úloh ako v otázke riadenia, tak aj v otázke agentúrno-operatívnej činnosti.

Začiatkom roku 1973 oznámilo MV prostredníctvom kádrovej správy, že plánované početné stavy HS ŠtB v SSR sa do konca roka 1975 znížia na 185 príslušníkov. V praxi to znamenalo zrušenie neobsadených tabuľkových miest. Prvé dve miesta boli presystematizované v súvislosti s kreovaním HS Pohraničnej stráže a ochrany štátnych hraníc v polovici júna 1973. K 1. septembru prešlo do pôsobnosti KS ZNB Bratislava dierovacie stredisko s 9 funkčnými miestami a začiatkom decembra 1973 aj skupina CENTER so 6 funkčnými miestami.[98] Systematizovaný stav slovenskej

96 Tamže.

97 Zmena ministra sa v roku 1973 uskutočnila aj v slovenskom rezorte vnútra. V júli 1973 bol odvolaný Egyd Pepich a 11. 7. 1973 sa ministrom vnútra SSR stal Štefan Lazar. Vo funkcii pôsobil až do januára 1990.

98 ABS, f. Kádrové rozkazy 1965–1990, š. 3/73. Kádrový rozkaz námestníka ministra vnútra ČSSR č. 294/1973 z 28. 8. 1973; č. 417/1970 z 27. 11. 1973; č. 429/1973 z 5. 12. 1973.

centrály ŠtB sa tak do konca decembra 1973 znížil na 198 miest. Ani tieto zmeny, podobne ako všetky predchádzajúce, však neboli zahrnuté v tabuľkách zloženia a počtov.

V závere roka predložila FMV vlastný návrh komplexnej reorganizácie aj HS ŠtB v SSR. Návrh vychádzal z rok starých úvah o možnom riešení postavenia tohto slovenského útvaru. Jeho základom bolo povýšenie slovenskej centrály ŠtB na úroveň federálneho útvaru, ktorý by vo vymedzenom rozsahu zabezpečoval výkonnú, koordinačnú a informačnú činnosť. Vedúci funkcionári správy pod vedením Ondreja Dovinu tým naznačili svoj súhlas s odňatím riadiacej činnosti vo vzťahu k teritoriálnym útvarom ŠtB na Slovensku.

Návrh uvádzal, že FMV S-ŠtB v SSR so sídlom v Bratislave *„[…] je federálny útvar Zboru národnej bezpečnosti, ktorý v rozsahu základného zamerania čs. kontrarozviedky prevádza výkon kontrarozviednej služby vo vyčlenených objektoch a koordináciu činnosti medzi správami ŠtB v SSR v určených problematikách.“*[99]

Hlavné úlohy správy, (okrem agentúrno-operatívnej činnosti v určených objektoch a problematikách a koordinačnej činnosti, ktorá sa mala realizovať na žiadosť I. tajomníka a predsedníctva ÚV KSS prostredníctvom koordinačných pokynov pre správy ŠtB na Slovensku, a to v problematikách vnútorného spravodajstva a ochrany socialistickej ekonomiky[100]) boli nasledovné:

- v rozsahu svojej výkonnej, koordinačnej a informačnej činnosti vyžaduje, sústreďuje a spracováva informácie pre FMV, I. tajomníka a predsedníctvo ÚV KSS z vlastnej výkonnej činnosti o výskyte mimoriadnych udalostí na Slovensku, o štátno-bezpečnostnej situácii na Slovensku (v tomto prípade len na požiadanie I. tajomníka a predsedníctva ÚV KSS), ako aj periodické (týždenné, mesačné, štvrťročné a ročné) informácie z vlastného výkonu a z výkonu správ ŠtB na Slovensku,
- zabezpečuje sledovanie a nasadzovanie technických úkonov (odpočúvanie, previerka korešpondencie apod.) pre bezpečnostné útvary pôsobiace na teritóriu Západoslovenského kraja,
- realizuje písmoznalecké a jazykovedné expertízy protištátnych písomností pre operatívne a súdne účely v rámci SSR (pri písomnostiach v slovenskom jazyku zabezpečuje tieto úlohy v rámci ČSSR), vedie celoslovenskú „taktickú evidenciu písma“, uskutočňuje daktyloskopickú, chemickú a biologickú expertízu pre útvary ZNB na Slovensku,
- vybavuje lustračné požiadavky pre federálne útvary dislokované v Bratislave a vo fondoch bývalých politických strán aj pre iné útvary ZNB a stranícke orgány,
- v rozsahu svojej výkonnej činnosti zabezpečuje súčinnosť s VB a ostatnými útvarmi ZNB pôsobiacimi v Bratislave.

99 A ÚPN, f. A2/3, inv. j. 258. Návrh na zriadenie Federálneho ministerstva vnútra – Správy Štátnej bezpečnosti v SSR.

100 Správa mala koordinovať agentúrno-operatívnu činnosť teritoriálnych útvarov ŠtB na Slovensku v problematikách cirkev a sekty, sionizmus, veda, kultúra, nacionalizmus, revizionizmus, oportunizmus, ako aj v ekonomických objektoch s celoslovenskou pôsobnosťou.

Navrhovaná organizačná štruktúra predpokladala organizačné začlenenie odborov sledovania a spravodajskej techniky (dovtedy začlenené len po kádrovej a disciplinárnej stránke), zníženie počtu operatívnych odborov na tri, funkčných útvarov na štyri a celkové zníženie počtu systematizovaných miest o 41.

Vedenie správy sa malo zúžiť na náčelníka správy a jedného zástupcu, ktorý by zodpovedal za činnosť útvarov určených náčelníkom správy a tohto v čase neprítomnosti v plnom rozsahu zastupoval. Úlohy náčelníka správy boli navrhnuté nasledovne:

- riadi činnosť FMV S-ŠtB v SSR a zodpovedá za politickú, odbornú pripravenosť, morálno-politický stav a disciplínu príslušníkov správy,
- zodpovedá za stav a úroveň kontrarozviednej ochrany vyčlenených objektov republikového významu,
- koordinuje činnosť správ ŠtB na Slovensku v určených problematikách,
- informuje stranícke orgány v rozsahu stanovenom FMV,
- predkladá iniciatívne návrhy na skvalitnenie štátno-bezpečnostnej práce a jej výsledkov,
- schvaľuje návrhy na spravodajské, technické a sledovacie úkony a opatrenia v stanovenom rozsahu,
- vykonáva kádrovú a disciplinárnu právomoc nad príslušníkmi správy v stanovenom rozsahu,
- plní ďalšie úlohy podľa pokynov náčelníkov centrálnych útvarov československej kontrarozviedky.

V rámci redukcie funkčných útvarov sa počítalo so začlenením hospodársko-finančného oddelenia do vnútorného odboru a spojením analytického odboru so štatisticko-evidenčným. K ďalším útvarom patrilo samostatné oddelenie inšpekcie a z úrovne odboru oslabené kádrové a školské oddelenie.

Počet operatívnych útvarov sa v rámci pripravovanej komplexnej reorganizácie kontrarozviedky, ako aj s ohľadom na systém líniového riadenia, znižoval na tri.

Kontrarozviedny odbor – krycie označenie I. odbor:

- podľa pokynov centrálnych útvarov kontrarozviedky plní kontrarozviedne úlohy v objektoch: výpočtové stredisko OSN v Bratislave, konzuláty USA, NSR a Rakúska, fínske obchodné zastupiteľstvo,

- organizuje kontrarozviedne opatrenia v rámci aktívneho a pasívneho cestovného ruchu u cestovných kancelárií s celoslovenskou pôsobnosťou: CK Čedok, Generálne riaditeľstvo CK Slovakoterma, DCK Tatratour, Generálne riaditeľstvo Intravel a Extravel, Cestovná kancelária mládeže, Slovakotour a Výskumný ústav cestovného ruchu.

Odbor vnútorného spravodajstva – II. odbor:

- odhaľuje nepriateľskú činnosť čelných predstaviteľov pravice z radov bývalých funkcionárov ústredných politických, štátnych s kultúrnych organizácií a orgánov, žijúcich na území Bratislavy,

- ochraňuje pred prenikaním ideologickej diverzie zo strany vonkajšieho a vnútorného nepriateľa inštitúcie s celoslovenskou pôsobnosťou,

- odhaľuje nepriateľskú činnosť v problematike CÍRKEV, a to v objektoch: Bohoslovecká fakulta rímsko-katolíckej cirkvi v Bratislave, Ústredie Charity v Bratislave, Generálny biskupský úrad evanjelickej cirkvi augburského vyznania v Bratislave (ev. a. v.) a Teologická fakulta ev. a. v.

- odhaľuje nepriateľskú činnosť čelných predstaviteľov ľudáctva a ich spojenia na separatistickú ľudácku emigráciu, združenú vo Svetovom kongrese Slovákov,

- odhaľuje nepriateľskú činnosť v slovenskom ústredí Židovských náboženských obcí a koordinuje rozpracovávanie akcie SPLENDID.

Odbor ochrany socialistickej ekonomiky – III. odbor:

- vykonáva aktívnu kontrarozviednu ochranu proti spravodajskému prenikaniu, hospodárskej diverzii a sabotáži organizovanej zo strany imperialistických rozviedok, monopolov a vnútorných nepriateľských síl v objektoch republikového významu na území Bratislavy,

- vykonáva kontrarozviedne opatrenia k medzinárodným veľtrhom a vedeckým sympóziám,

- zabezpečuje režimovú ochranu štátneho tajomstva v objektoch republikového významu.[101]

Návrh ďalej počítal s organizačným začlením odborov sledovania a spravodajskej S-ŠtB Bratislava do štruktúry FMV S-ŠtB v SSR.

Odbor sledovania – IV. odbor:

- zabezpečuje výkon sledovania pre operatívne útvary FMV S-ŠtB v SSR, S-ŠtB-Bratislava, oblastný odbor I. správy FMV v Bratislave a oddelenie VKR Východného vojenského okruhu Trenčín.

Odbor spravodajskej techniky – VI. odbor:

- zabezpečuje výkon spravodajskej techniky na území Západoslovenského kraja pre operatívne útvary FMV S-ŠtB v SSR, S-ŠtB v Bratislave, oblastný odbor I. správy FMV v Bratislave, oddelenie VKR Východného vojenského okruhu Trenčín a správu VB Bratislava.

Počet systematizovaných miest na funkčných útvaroch sa mal znížiť z 97 na 69 (tj. o 28) a počet plánovaných miest na operatívnych odboroch mal klesnúť zo 78 na 72 (tj. o 6). Spojenie odborov sledovania a spravodajskej techniky S-ŠtB Bratislava s rovnakými odbormi HS ŠtB v SSR malo priniesť úsporu 6 miest (z 211 na 205). Spolu s racionalizáciou vedenia správy (bez druhého zástupcu náčelníka správy) klesla systematizácia útvaru z 389 na 348 miest.

101 A ÚPN, f. A2/3, inv. j. 258. Návrh na zriadenie Federálneho ministerstva vnútra – Správy Štátnej bezpečnosti v SSR.

Navrhovaná štruktúra FMV – S-ŠtB v SSR (december 1973)

Vedenie správy	
náčelník správy	1
zástupca náčelníka správy	1
Funkčné útvary	
odbor vnútorný a hospodársko-finančný	31
analyticko informačný a štatisticko-evidenčný odbor (AIŠEO)	27
kádrové a školské oddelenie	7
samostatné oddelenie inšpekcie	4
Výkonné útvary	
odbor kontrarozviedny	17
odbor vnútorného spravodajstva	29
odbor ochrany ekonomiky	26
odbor sledovania	106
odbor spravodajskej techniky	99
FMV S-ŠtB v SSR	**348 príslušníkov**

Návrh, vypracovaný v spolupráci s komisiou ministra vnútra, predložil I. nám. federálneho ministra vnútra Ján Hanuliak na prvú schôdzu kolégia ministra vnútra ČSSR. Kolégium na svojom zasadnutí 14. januára 1974 neriešilo len otázku postavenia, úloh a organizácie útvaru ŠtB na Slovensku, ale predovšetkým otázku komplexnej reorganizácie československej kontrarozviedky. Hlavná správa kontrarozviedky mala byť, podobne ako v období rokov 1954–1964, rozčlenená na tri samostatné správy zabezpečujúce kontrarozviednu činnosť v problematikách vonkajšieho a vnútorného nepriateľa a ochrany socialistickej ekonomiky. S návrhom súhlasili na bilaterálnom stretnutí v roku 1972 aj predstavitelia sovietskej KGB.[102]

Predložený návrh postavenia, pôsobnosti, hlavných úloh a organizácie FMV S-ŠtB v SSR nenašiel podporu námestníkov federálneho ministra vnútra, ani ďalších zúčastnených náčelníkov. Členovia kolégia hľadeli kriticky najmä na koordinačnú funkciu útvaru, rozsah informačnej činnosti, početný stav správy, presun odborov sledovania a spravodajskej techniky na FMV S-ŠtB v SSR, a upozorňovali na nevyšpecifikované vzťahy medzi FMV S-ŠtB v SSR a KS ZNB v Bratislave, ako na úrovni riadenia, tak aj na úrovni výkonu.

Názorovým východiskom väčšiny členov kolégia bolo vytvorenie dvojstupňového systému riadenia ŠtB, zverenie povinnosti informovať slovenské stranícke a štátne orgány ministrovi vnútra ČSSR, a v konečnom dôsledku čo najväčšie oslabenie úloh a postavenia HS ŠtB v SSR.

Kolégium ministra vnútra odporučilo federálnemu ministrovi vnútra, aby neprijal materiál v predloženej podobe a na dopracovanie materiálu podľa pripomienok

102 Výsledkom stretnutia predstaviteľov MV ČSSR a KGB v Prahe vo februári 1972 bol okrem iného podpis dohody o vzájomnej spolupráci. Pozri SIVOŠ, Jerguš – ŽÁČEK, Pavel: *Spolupráca KGB ZSSR a MV ČSSR na najvyššej úrovni. Edícia dohôd o vzájomnej čs.-sovietskej štátnobezpečnostnej súčinnosti, 1958–1989.* In: *Paměť a dějiny č. 2*, roč. III, 2009, s. 72–86.

členov kolégia vytvoril pracovnú komisiu.[103] Minister Jaromír Obzina vzápätí uložil svojmu I. námestníkovi zapracovať v spolupráci s ostatnými členmi komisie pripomienky členov kolégia, najmä prepracovať náplň, postavenie a pôsobnosť FMV S-ŠtB v SSR s ohľadom na pôsobnosť ÚV KSS a I. tajomníka. Doriešiť vzťahy ku všetkým KS ZNB na Slovensku, najmä však ku KS ZNB Bratislava, aby nebola narušená jej právomoc voči ostatným krajským správam. Prepracovať organizačné začlenenie odborov sledovania a spravodajskej techniky v rámci útvarov ŠtB v Bratislave. Zároveň mu uložil predložiť prepracovaný návrh na najbližšie rokovanie kolégia a do konca marca 1974 aj materiál na konečnú realizáciu.[104]

Komisia zapracovala pripomienky kolégia v nasledujúcich dňoch. Z návrhu odstránila úlohu koordinovať činnosť správ ŠtB na Slovensku a čiastočne upravila aj informačnú funkciu správy. FMV S-ŠtB v SSR získala povinnosť predkladať I. tajomníkovi ÚV KSS správy o štátno-bezpečnostnej situácii, a v tejto súvislosti aj právo vyžadovať informácie o štátno-bezpečnostnej situácii a o výskyte mimoriadnych udalostí od teritoriálnych útvarov ŠtB na Slovensku. I. tajomníkovi ÚV KSS mala zároveň predkladať informácie z vlastnej výkonnej činnosti o výskyte mimoriadnych udalostí na Slovensku, ako aj periodické (prípadne podľa potreby) informácie o štátno-bezpečnostnej situácii na Slovensku a v jednotlivých problematikách. Informácie o štátno-bezpečnostnej situácii v Československu a informácie týkajúce sa problematík špecifických pre Slovensko, ktoré získali federálne útvary, mal predkladať I. tajomníkovi ÚV KSS minister vnútra ČSSR alebo ním poverený námestník.

Správe pribudla úloha zastupovať federálne útvary dislokované v Bratislave (Federálna správa pasov a víz, odbor vyšetrovania v SSR) voči I. tajomníkovi ÚV KSS. Spomínané federálne útvary boli povinné na požiadanie predkladať náčelníkovi správy ním požadované informácie a plniť úlohy dané I. tajomníkom ÚV KSS.

V rozsahu svojej výkonnej činnosti mala správa zabezpečovať súčinnosť nielen s útvarmi ZNB pôsobiacimi v Bratislave, ale aj s odborom VKR Východného vojenského okruhu v Trenčíne.

Úlohy funkčných a výkonných útvarov správy zostali nezmenené s výnimkou kontrarozvedného odboru, ktorý mal zabezpečovať kontrarozvedné úlohy aj v objekte konzulátu Kostariky.

V otázke umiestnenia odboru sledovania a odboru spravodajskej techniky nenašla komisia konsenzus. Ján Hanuliak, Jaroslav Hrbáček a Ondrej Dovina požadovali začlenenie odborov do FMV S-ŠtB v SSR, naopak Ján Kováč a Vladimír Stárek presadzovali ich ponechanie v štruktúre správy ŠtB KS ZNB Bratislava. Početné stavy útvaru, ako aj kritizovaný pomer funkčných a operatívnych miest (69:72), zostali zachované.

103 Komisia mala nasledovné zloženie: I. nám. ministra vnútra ČSSR Ján Hanuliak, nám. ministra vnútra ČSSR Ján Pješčak, náčelník II. správy MV Jaroslav Hrbáček, náčelník HS ŠtB v SSR Ondrej Dovina, náčelník KS ZNB Bratislava Ján Kováč a zástupca náčelníka sekretariátu FMV Vladimír Stárek.

104 ABS, f. A2/3, inv. j. 588. Zápis z jednání 1. schůze kolegia ministra vnitra ČSSR dne 14. 1. 1974.

Takto prepracovaný návrh predložil Ján Hanuliak 30. januára 1974 na program druhej schôdze kolégia ministra vnútra ČSSR. V navrhovanom uznesení kolégium odporúčalo ministrovi vnútra ČSSR schváliť predložený návrh a uložiť:

- I. námestníkovi Jánovi Hanuliakovi dopracovať návrh podľa prijatých pripomienok členov kolégia, vypracovať návrh a dôvodovú správu na zriadenie správy a predložiť návrh predsedníctva ÚV KSČ na zmenu jeho uznesenia zo 16. októbra 1970,
- námestníkovi ministra vnútra ČSSR Miloslavovi Vaníčkovi vypracovať rozkaz ministra vnútra ČSSR o zriadení S-ŠtB v SSR so sídlom v Bratislave,
- náčelníkovi II. správy Jaroslavovi Hrbáčkovi v súčinnosti s náčelníkom HS ŠtB Ondrejom Dovinom, náčelníkom KS ZNB Bratislava Jánom Kováčom a náčelníkom S-ŠtB Bratislava Michalom Kasanom[105] vymedziť objekty pre S-ŠtB v SSR, a zároveň s tým aj spresniť početné stavy navrhovaného útvaru a S-ŠtB KS ZNB Bratislava.

Kolégium na svojom zasadnutí 4. februára 1974 odporučilo ministrovi vnútra ČSSR prijať predložený návrh na zriadenie S-ŠtB so sídlom v Bratislave, s výnimkou navrhovaného stavu a počtu, dislokácie a ubytovania. Zároveň mu odporučili zriadiť komisiu v zložení Ján Hanuliak, Karel Kropáček, Jaroslav Hrbáček a doriešiť zaradenie pracoviska CENTER.[106]

Zrušenie Hlavnej správy ŠtB v SSR

Obsah rokovaní, ktoré sa uskutočnili v priebehu februára, marca a začiatkom apríla 1974, nie sú známe. Federálny minister vnútra Jaromír Obzina však napokon 29. apríla 1974 predložil na predsedníctvo ÚV KSČ návrh na úpravu organizácie československej kontrarozviedky, ktorý žiadal zrušenie HS ŠtB v SSR, a na vytvorenie správy kontrarozviedky v Bratislave s krycím označením XII. správa FMV.[107] Najvyšší stranícky orgán zmeny v československej kontrarozviedke schválil. Minister vnútra ČSSR následne 20. mája 1974 vydal rozkaz, ktorým k 1. júlu 1974 okrem iného zrušil HS ŠtB v SSR. Jej miesto zaujala správa kontrarozviedky v Bratislave ako súčasť FMV, s obmedzenými právomocami aj rozsahom vyčlenených problematík.

Hlavná správa ŠtB v SSR vznikla v dôsledku federalizácie Československa. Ako centrálny útvar ŠtB na Slovensku prevzala riadenie a koordináciu činnosti útvarov ŠtB na Slovensku. V obmedzenej miere, predovšetkým vo vzťahu k rakúskemu konzulátu v Bratislave, vykonávala aj vlastnú operatívnu činnosť. Postupná snaha o centralizáciu bezpečnostných zložiek pod FMV vplývala na personálne a organizačné budovanie útvaru, ako aj na jeho činnosť. V dôsledku prechodu kompetencií na pražské MV stratila HS ŠtB v SSR právomoc riadiť a koordinovať teritoriálne útvary ŠtB na Slovensku

105 Michal Kasan (1924, Tekovská Breznica – 2008, Bratislava) bol náčelníkom S-ŠtB v Bratislave od 1. 3. 1969 do 1. 7. 1983.

106 ABS, f. A2/3, inv. j. 595. Zápis z jednání z 2. schůze kolegia ministra vnitra ČSSR z 4. února 1974.

107 ABS, f. Organizační a vnitřní správa FMV, VI. díl (A6/6), inv. j. 122. Návrh na úpravu organizace čs. kontrarovědky, správy vyšetřování StB a správy pasů a víz FMV.

a ťažisko jej práce sa presúvalo z riadiacich, koordinačných a kontrolných úloh na operatívnu činnosť. Postavenie a vnútorná štruktúra správy však zostali nedoriešené až do polovice roku 1974. Počas tohto štvorročného obdobia zostala HS ŠtB v SSR vo vzduchoprázdne. Podzákonné normy neurčovali jej vzťah k FMV ani jeho podriadeným útvarom, hoci fakticky riadil správu poverený námestník ministra vnútra ČSSR. Organizačná štruktúra správy, ktorá v praxi fungovala od roku 1971 až do zrušenia správy, nebola schválená kolégiom ministra vnútra ČSSR a (rovnako ako meniaci sa početný stav príslušníkov správy) nebola zahrnutá do tabuliek zloženia a počtov.

Diskusia o zmysle, postavení a úlohách tohto útvaru ŠtB trvala príliš dlho. Na jednej strane stálo FMV požadujúce čo najväčšie obmedzenie právomocí útvaru, na strane druhej slovenskí komunisti s vlastným bezpečnostným útvarom a príslušníci správy ŠtB, ktorí získali funkcie, právomoci a vyššie tabuľkové miesta. A medzi nimi I. nám. ministra vnútra ČSSR Slovák Ján Hanuliak. Nevyhnutným riešením sa stalo zrušenie útvaru a vybudovanie nového. Správa kontrarozviedky v Bratislave pôsobila od júla 1974 do februára 1990.

I. Federalne ministerstvo vnútra

Radko Kaska,
minister vnútra ČSSR

Ján Hanuliak, námestník
ministra vnútra ČSSR

Jaroslav Šilhavý, námestník
ministra vnútra ČSSR

II. Slovenské ministerstvo vnútra

Egyd Pepich,
minister vnútra SSR

Vincent Ožvolda, námestník
ministra vnútra SSR pre ŠtB

Ján Pobeha, prvý náčelník
HS ŠtB MV SSR

III. Vedenie HS ŠtB MV SSR

Ondrej Dovina, náčelník
HS ŠtB MV SSR

Michal Dudáš, zástupca
náčelníka HS ŠtB MV SSR

Jozef Vavro, zástupca
náčelníka HS ŠtB MV SSR

IV. Náčelníci odborov HS ŠtB MV SSR

Jozef Daško, náčelník I. odboru
vnútorného spravodajstva
HS ŠtB MV SSR

Michal Dušák, náčelník
vnútorného spravodajstva
HS ŠtB v SSR

Michal Fodran, náčelník I. odboru
vnútorného spravodajstva
HS ŠtB MV SSR

Michal Husťák, náčelník
II. odboru kontrarozviedky
HS ŠtB MV SSR

Anzelm Juriga, náčelník
IV. odboru kontrarozviedky
HS ŠtB MV SSR

Vladimír Kucian, náčelník
odboru spravodajskej techniky
HS ŠtB MV SSR

Vojtech Makovinský, náčelník
V. odboru kontrarozviedky
HS ŠtB MV SSR

Eduard Púčik, náčelník
odboru sledovania
HS ŠtB MV SSR

Peter Sijka, náčelník
III. odboru kontrarozviedky
HS ŠtB MV SSR

Ondrej Široký, náčelník
III. odboru kontrarozviedky
HS ŠtB MV SSR

Štefan Štefunko, náčelník
II. odboru vnútorného
spravodajstva HS ŠtB MV SSR

Bohuš Vavro, náčelník
I. odboru kontrarozviedky
HS ŠtB MV SSR

ZPRÁVY

I. Průzkum fyzického stavu vyšetřovacích spisů v kauze dr. Milady HORÁKOVÉ a spol., známé jako akce STŘED

Archiv bezpečnostních složek, fond V-6301 MV
Oddělení péče o fyzický stav archiválií

Michal Šrůtek, Martin Kostlán

Předmět zkoumání

Předmětem zkoumání pracovníků Oddělení péče o fyzický stav archiválií ABS byla část archiválií z fondu V-6301 MV. Šlo o vyšetřovací spisy v kauze akce STŘED, která vyvrcholila procesem s JUDr. Miladou Horákovou a skupinou dalších osob.

Předmětné vyšetřovací spisy vznikly na přelomu čtyřicátých a padesátých let a jsou doplněny materiály úřední povahy z několika amnestií z let šedesátých a po roce 1968 také dokumenty normalizujícími předchozí stav věcí.

Cílem průzkumu bylo zjistit maximum údajů potřebných z hlediska restaurování a konzervátorské péče, ze kterých bude rozhodováno, jak nadále naložit s celým fondem. Tyto údaje jsou použitelné také pro další fondy. Z toho důvodu byly informativně zkoumány i ostatní fondy a depozitáře ABS a získávané poznatky průběžně konfrontovány s archiváři jednotlivých fondů. Výsledkem je tento text, který má mimo jiné plnit i určitou funkci didaktickou – ve smyslu manuálu, doplňujícího jednotlivé průzkumové formuláře.

Vznik spisů

Vyšetřovací spisy vznikaly v kancelářích a vyšetřovnách Státní bezpečnosti, a to také určuje jejich materiálové složení a vzhled. Jsou to převážně strojopisy a průklepy obsahující doplňky typu rukopisů, fotografií, dopisů, kopií apod. s razítky, podpisy, vpisky a různými zvýrazněními. Téměř každý spis je konvolutem postupně vznikajících vyšetřování, výslechů, výsledků domovních prohlídek, zpráv o zatčeních, délkách trestů apod. V jednotlivých kancelářích byly užívány různé papíry, různé psací stroje a různé inkousty, pera, tužky apod. Postupné vznikání spisů zapříčinilo pestrost materiálového složení.

Archiválie z hlediska fyzického stavu

Z restaurátorského hlediska, tedy z hlediska zachování fyzického stavu archiválie, je nejdůležitější **stav psacích podložek** – papírů, kartonů, desek apod., tedy nosičů informací.

Degradace archiválií je jednak chemická – působení prostředí a složení materiálů, jednak mechanická – způsobená manipulací s objektem.

Všechny spisy vykazují **chemickou degradaci** buď podmíněnou materiálem, ze kterého jsou složeny, či podmíněnou způsobem jejich výroby. Od jejich vzniku sice uběhla poměrně krátká doba a spisy byly jako cenné materiály bezpečnostních složek ČSSR pečlivě uloženy, přesto je v některých případech stav papírů (například dřevitých průklepových) alarmující. Navíc také chemické složení krabic a desek, ve kterých byly spisy uloženy, je převážně nevyhovující, a proto v současné době probíhá jejich průběžná výměna za materiál archivní kvality.

Degradace mechanická je mnohem více individualizovaná. Častěji používané spisy vykazují samozřejmě mnohem větší míru opotřebení, mají ohmatané stránky, časté vpisování a podtrhávání v textu. Míra použití je na první pohled patrná již na deskách spisu, které jsou vlivem častého vyjímání z krabic a regálů opotřebované a odřené. Časté je poškození okrajů desek i listů vzniklé tím, že k sobě byly přidány složky různě veliké a jejich přesahující části byly poškozovány při listování a další manipulaci. (Poznámka: Jediným mechanickým poškozením, které se vyskytuje u většiny spisů, je obecně rozešití po nedávné digitalizaci.)

Specifickým druhem poškození je **poškození nevhodnou opravou**. Jde o záměrně provedený zásah, který má na danou archiválii vliv v důsledku spíše destruktivní, nežli ochranný. Příčina destruktivních oprav tkví vesměs v neznalosti, popř. nedostatečné znalosti vlastností papíru a zásad jeho konzervace. Jde o použití nevhodných, snadno aplikovatelných technologií, jako jsou opravy klihovými a plastovými páskami, popř. vzácněji páskami bankovními. Zejména první dvě jsou nevyhovující svým materiálem. V některých případech je ovšem zřejmé, že část archiválie by byla bez této (byť nevhodné) opravy ztracena. Nelze se tedy na ně dívat výlučně jen jako na zdroj poškození.

Vzhledem k předpokladu, že se s digitalizovaným objektem dále nebude téměř vůbec manipulovat (badatelům budou předkládány digitální kopie), je nutné se do budoucna zaměřit zejména na degradaci chemickou. Tedy na **uložení materiálů** v nekyselých archivních krabicích, nejlépe v horizontální poloze, v čistých bezprašných depotech s odpovídajícím klimatickým, úklidovým režimem atd.

Kromě uložení archiválií je důležité řešit **odkyselení papíru**. To je nutné provést tak, aby byl papír dotován dostatečnou alkalickou rezervou na desítky let dopředu. Tím bude zajištěno to, že se s archiváliemi nebude muset (krom občasného přeměřování popř. výměny obalu) v budoucnu vůbec manipulovat a nebude tak pokračovat postupná chemická degradace papíru.

Důležitou částí restaurování bude i zbavení dokumentů nevhodných oprav.

Mechanické opravy archiválií jsou v případě, že se archivní spisy nebudou vydávat k nahlédnutí, až druhotné. V ideálním případě by však měly proběhnout současně s chemickou konzervací.

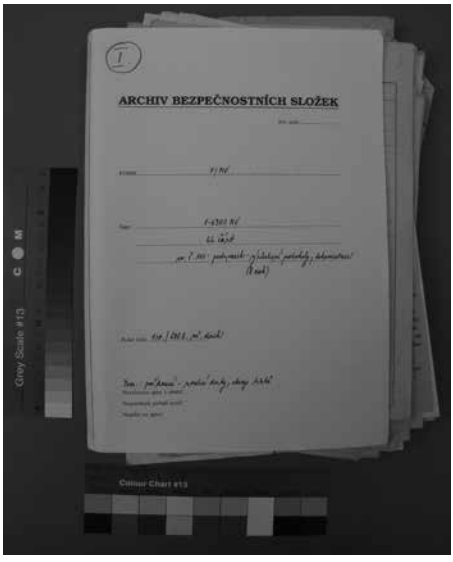
Forma průzkumu

Průzkum vyšetřovacích spisů v kauze dr. Milady HORÁKOVÉ (část fondu V-6301 MV) byl prováděn na restaurátorském pracovišti Archivu bezpečnostních složek (ABS) na Branickém náměstí v Praze, průzkum provedli vedoucí oddělení Martin Kostlán a Michal Šrůtek, externí spolupracovník archivu.

Jednotlivé spisy celého fondu byly nafotografovány, a to z čelního pohledu (jako jediné foto i s „košilkou"), pak perspektivně zepředu a zezadu, poté čelně a zezadu, první dvoustrana spisu, několik dvoustran popř. detailů a poslední dvoustrana, popř. detailů desek. Archiválie byla nafocena tak, aby bylo možno již při prohlédnutí těchto fotografií zhruba vidět materiálové složení, výraznější poškození apod. Obvykle připadá cca 10–15 fotografií na spis, jsou však i spisy s cca třiceti fotografiemi. Jednotlivé pohledy byly fotografovány na neutrálním šedém pozadí, pod zářivkami s denním světlem a s barevnými kalibračními mřížkami. Detaily bez kalibračních mřížek.

Metodika fotografování – jednotlivé pohledy:

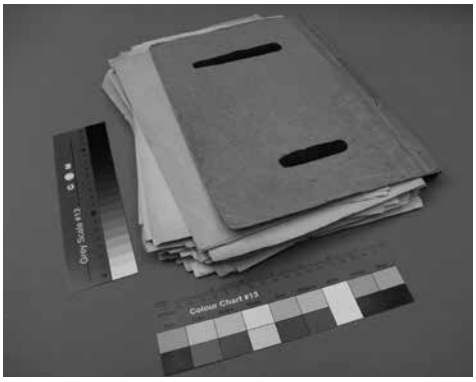
1. Kolmý pohled na složku včetně nové obálky, kterou jsou objekty opatřeny po digitalizaci.

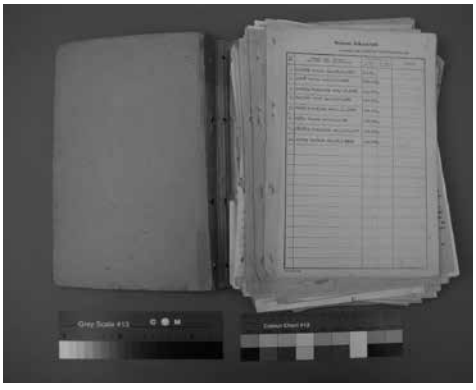
2. Perspektivní pohled na přední stranu složky.

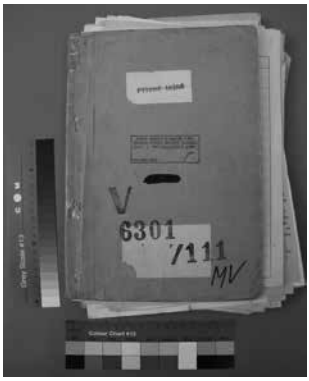
3. Perspektivní pohled na zadní stranu složky.

4. Kolmý pohled na otevřenou složku – obálka a první list.

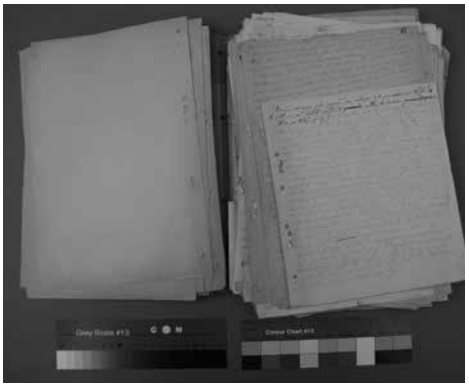
5. Kolmý pohled na přední stranu složky bez obálky.

6. Kolmý pohled na zadní stranu bez obálky.

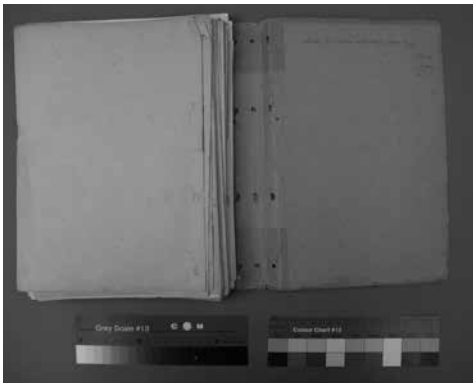

7. Kolmý pohled na složku otevřenou na dvoulistě, užity různé látky, materiály, přílohy.

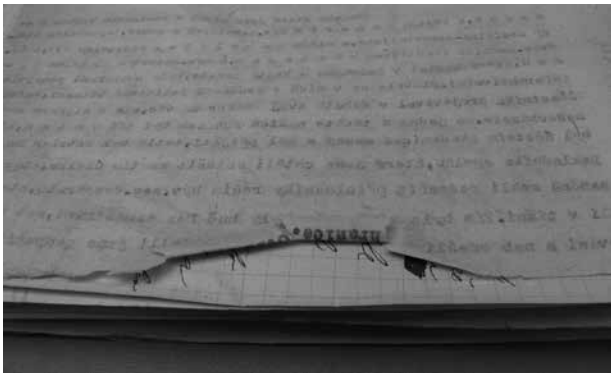

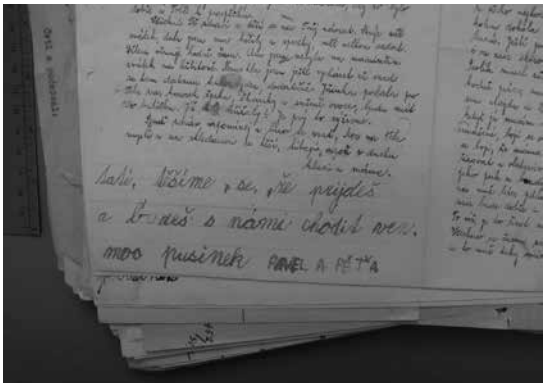
8. Kolmý pohled na otevřenou složku – poslední list a obálka.

9. Detaily.

10. Detaily.

Po zdokumentování byly obvykle jednotlivé spisy jedním restaurátorem zkoumány a druhým poznatky zaznamenávány do pracovního formuláře. V průběhu zkoumání byly jednotlivé poznatky konzultovány s dalšími restaurátory i archiváři. Průzkum probíhal pod zářivkami s denním světlem, pro orientační posuzování míry kyselosti byly používány pH tužky, použita byla lupa, popř. malý mikroskop. (Podrobná tabulka míry kyselosti a opticky zjištěné degradace je přiložena ve zprávě „Vyhodnocení průzkumu", viz výše).

Pro potřeby průzkumu, pro archivaci a jako podklad pro následné restaurování byl vyhotoven formulář, v průběhu průzkumu nadále upřesňovaný.

Formulář byl tvořen tak, aby v něm bylo možno jednoduše číst a zároveň do něj i jednoduše zaznamenávat. Měl by pokrývat široké spektrum archiválií, se kterými jsme se při průzkumu setkali na jednotlivých pracovištích a o kterých jsme jednali s archiváři ABS. Jde tedy o formulář „šitý na míru" fondům ABS. Nebyl vytvořen přímo jen pro fond M. HORÁKOVÉ,[1] proto jsou v něm i položky, které tento fond neobsahuje, slouží i jako podklad a průvodní dokument spisu při restaurování. Formulář má prozatím tištěnou fyzickou podobu, v budoucnu by měl být převeden do elektronické podoby a měl by být automatickou součástí digitalizovaných spisů.

Průzkum – jednotlivé položky (s ukázkami formulářů)

Objekt

Obsahuje obecné a archivní určení spisu – signaturu, označení fondu, evidovanou část fondu, rozměry v mm a počet listů, popř. částí.

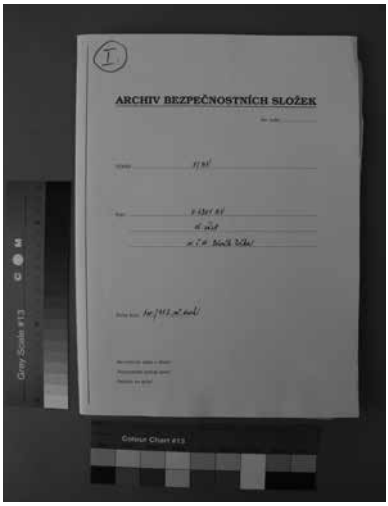
objekt

signatura
titul
vlastník **Archiv bezpečnostních složek** původ (fond).....datace .....

počet krabic .....evidovaná část .....počet listů (včetně desek)

rozměry ☐ A4 ☐ jiné výška mm ..... šířka mm .....
tloušťka mm .....

1 Vyšetřovací spisy, část fondu V-6301 MV; dále jen fond (spisy) MH.

Spis s košilkou se základními údaji.

Dokumentace

Obsahuje informace o provedení předchozích kopií a místě jejich uložení. Obsahuje i informace o dokumentaci provedené při průzkumu.

dokumentace

předchozí — místo uložení: ÚSTR, oddělení digitalizace

☐ fotodokumentace ☐ digitální ☐ analogová ☐ tištěná
☐ celková digitalizacece ☐ jiné .....

provedená při průzkumu — místo uložení: ABS, oddělení péče o fyzický stav archiválií

☐ fotodokumentace ☐ digitální ☐ jiná .....

Typologický popis

Tato část formuláře obsahuje informace o tom, jakou formu má daná archiválie – zda jde o spis, registrační kartu, jednotlivost, fotografii apod. Dále je uvedeno, jestli spis obsahuje pečeť. Ošetření zapečetěných spisů, a zejména jejich případné rozešití,

bude z hlediska zachování původnosti ožehavým problémem. U spisu Milady HORÁKOVÉ (MH) šlo o digitalizované (a tedy vesměs rozešité archiválie a k žádnému dilematu zde nedocházelo.

typologický popis

☐ jednotlivost	☐ spis	☐ vázaný kodex	☐ nevázané	☐ registrační karta
☐ příloha	☐ fotografie	☐ dokumenty	☐ jiné	
☐ pečeť	☐ papírová	☐ vosková	☐ jiná	

Vazba

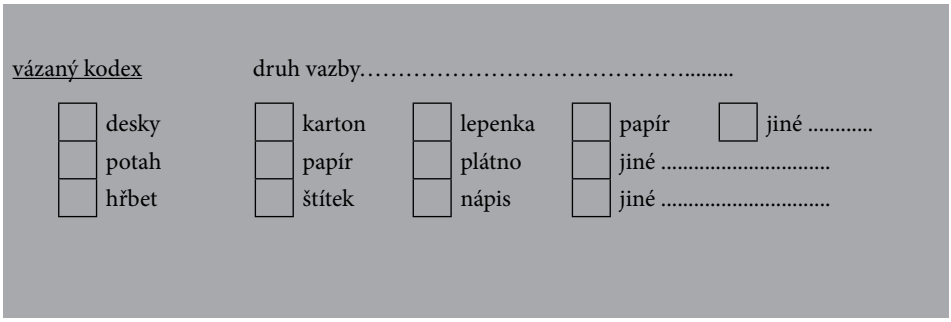
Informuje o formě dochování vazby vázaného dokumentu.

vazba	☐ původní	☐ opravovaná	☐ převazba	☐ přešito	☐ nedochovaná
	☐ rozešitá	☐ nesvázáno	☐ jiná……		
	☐ obsahuje části jiného formátu		☐ A5	☐ jiné dopisy/foto/drobné tiskoviny	

- původní
- opravovaná – vesměs pouze velmi laicky opravená vazba, obvykle provedená klihovou, či v horším případě plastovou páskou, oprava často spíše uškodila, než pomohla
- převazba
- přešito – často u spisů přešitých po první digitalizaci
- nedochovaná
- rozešitá – obvyklý stav spisu po digitalizaci. Je důležité se vyvarovat manipulaci s rozešitými archiváliemi, které jsou v tomto stavu náchylné k další destrukci.
- nesvázáno
- obsahuje části jiného formátu
  A5 – velmi často doplňují spis formátu A4, obvykle jsou to příkazy k zatčení, domovním prohlídkám apod.
- dopisy / foto / drobné tiskoviny – dopisy jsou zcela nestandardním doplňkem vyšetřovacích spisů, psány na velmi různorodých materiálech různými psacími látkami, dále jsou zde často všité i přehnuté plánky formátu A3

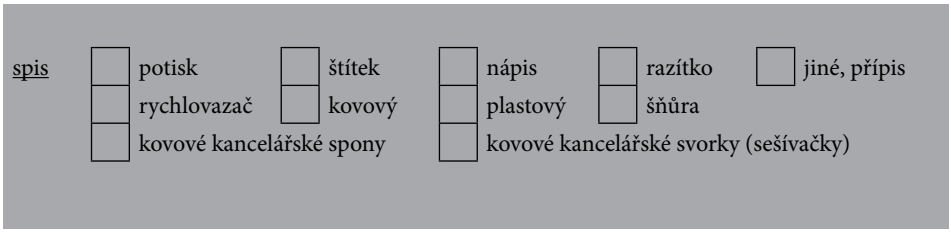
Vázaný kodex

Obsahuje informace o dokumentech svázaných do kodexu a o knihách. O druhu desek, potahu, o úpravě hřbetu a ořízky.

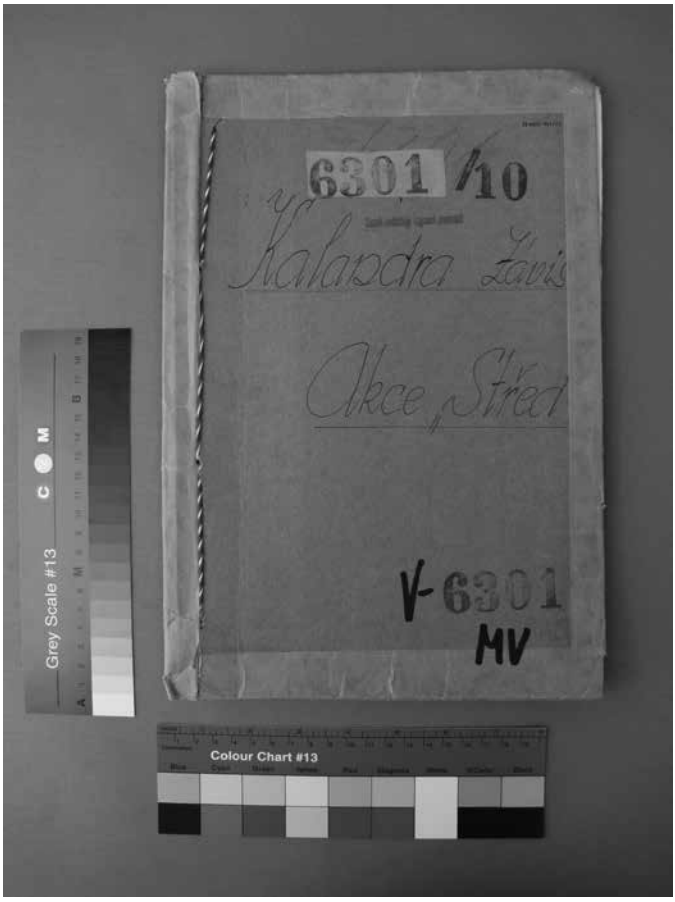

Spis

Obsahuje informace o způsobu vazby dokumentu, o formě označení na deskách.

- potisk
- štítek
- nápis – většinou rukou psaný název spisu
- razítko – obvykle razítko určení spisu, razítko TAJNÉ, odtajnění z doby po roce 1990, atd.
- jiné, přípis – různé poznámky a doplňky informací nápisu
- rychlovazač – svázání spisu obvyklé po první digitalizaci
  kovový
  plastový
  šňůra
- kovové kancelářské spony
- kovové kancelářské svorky (sešívačky)

Opravované desky s nápisem, razítky, přelepem.

Nevázané

Informuje o způsobu adjustace nevázaného dokumentu (jednotlivosti).

nevázané ☐ ochranné desky (obal) ☐ tkanice ☐ obálka ☐ jiné.....

Nesvázaný materiál v deskách s tkanicemi.

Materiálové složení

Obsahuje informace o veškerých materiálech, ze kterých je dokument složen. Jsou to vesměs jednotlivé psací podložky a materiál příloh.

materiálové složení

☐ více druhů papíru
☐ papír obyčejný
☐ průklepový
☐ barevný
☐ pauzovací
☐ výstřižky vlepené
☐ hlazený
☐ extra tenký
☐ karton
☐ jiný xerox/ voskovaný x.....
☐ dřevitý
☐ průklepový dřevitý
☐ novinový papír
☐ papír s textilními vlákny

Ukázka různých druhů papírů obsažených v části jednoho spisu:

- více druhů papíru – množství papírů vyskytujících se ve spisu, často se znamínkem označujícím větší množství papírů, než je udáno (například při množství příloh atp.)
- papír obyčejný – různé druhy bílého matného papíru, který působí na první pohled dojmem poměrně kvalitního nepříliš kyselého papíru
  hlazený – bílý hlazený papír, obvykle tenký
- dřevitý – celá škála žloutnoucích až hnědých papírů s výraznými dřevitými vlákny, se zjevnými problémy s kyselostí a vysokým obsahem ligninu

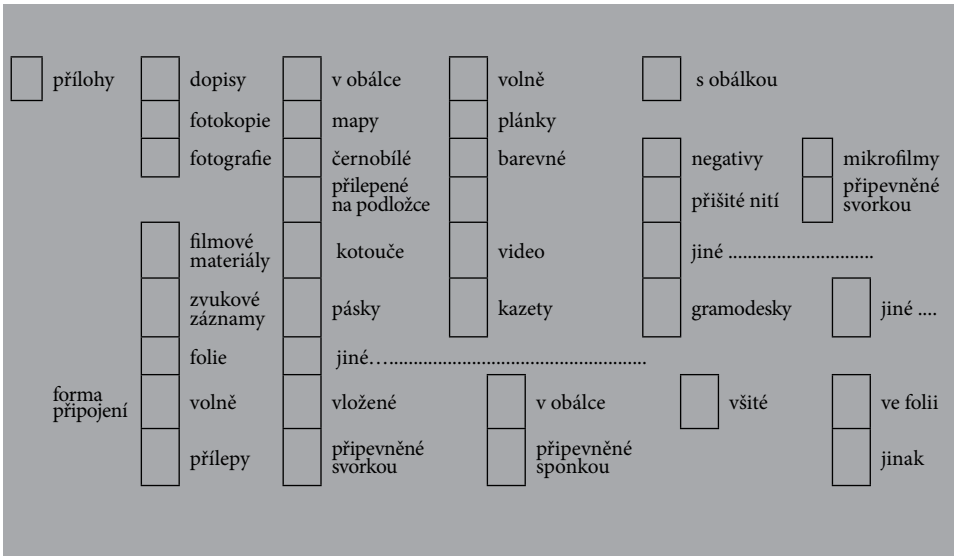
- papír s textilními vlákny – papír s viditelnými tenkými, tmavými vlákny se zjevnými problémy s kyselostí a vysokým obsahem ligninu, často způsobuje zhnědnutí protilehlých stránek
- průklepový
  extra tenký – velmi tenký, často z jedné strany hlazený průklepový papír, velmi náchylný na mechechanické poškození
  průklepový dřevitý – tenký, velmi problematický, měkký papír, se špatnými mechanickými vlastnostmi, velmi náchylný na mechanické poškození, se zjevnými problémy s kyselostí a vysokým obsahem ligninu
- pauzovací – ve fondu V-6301 se téměř nevyskytuje, je častým papírem u plánů
- barevný – obvykle červený formulář o zatčení a zajišťovací příkaz
- karton – podložka, na kterou jsou často přilepeny fotografie
- novinový – papír novinových výstřižků, popř. celé zabavené noviny jako příloha
- výstřižky – vlepené texty, často dálnopisné zprávy
- jiný xerox / voskovaný xerox – zde se téměř nevyskytuje, je to později častý papír kopií, kde byl povrch papíru zahlazen a má mastný charakter.

Desky – materiál desek

Desky spisů jsou převážně kartónové. Jde o několik druhů kartonů, například červený karton, okrový, šedozelený atp., většinou hladký. Vyskytují se výjimečně i desky z tenké šedé lepenky a desky z plastu. Na základě zkoušek bylo zjištěno, že materiál desek reaguje na kapalinu Neschen a má tendenci měnit barevnost. Z tohoto důvodu (i z důvodu problematického transportu tuhých desek strojem Neschen) bylo rozhodnuto všechny desky odkyselit postřikem (metoda Bookkeeper). Také proto nebylo materiálové složení desek zkoumáno tak podrobně, jako složení knižního bloku. Odkyselení postřikem neobsahuje žádná výrazná rizika a neklade požadavky na zkoušky rozpustnosti nebo barevné stálosti. Všechny desky jsou dobře zdokumentovány fotografickou částí průzkumu.

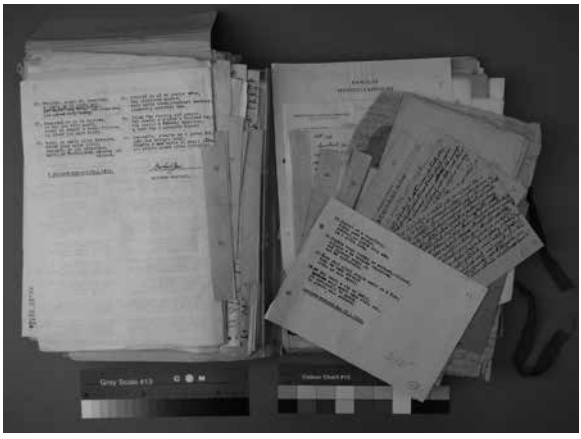
desky ☐ kartónové desky ☐ lepenka ☐ jiné……

Přílohy – kapitola popisující velmi pestrou směsici materiálů, doplňujících spis

Dopisy – materiálově, stylově i obsahově mimořádně pestrá součást spisů i s poznámkou o způsobu jejich přiložení

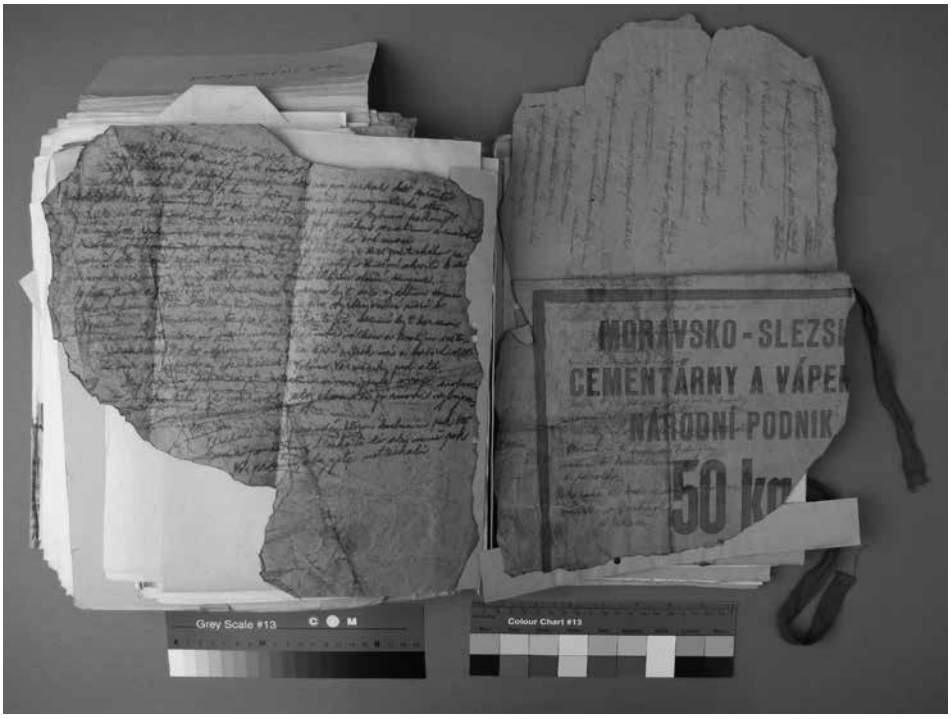
- v obálce
- volně
- s obálkou

Dopisy přelepené po straně a všité do spisu.

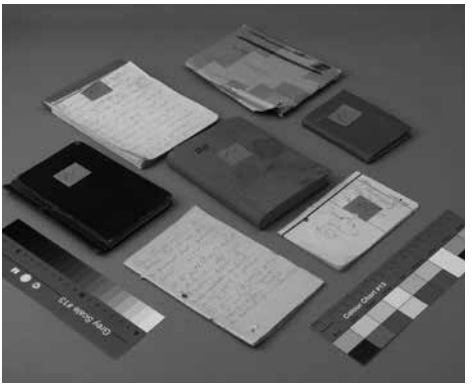
Kuriózní dopis psaný na pruhu textilie, vložený v obálce.

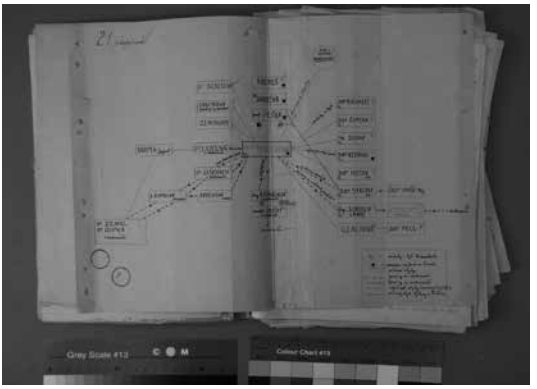
Kuriózní dopis psaný na obalu – pytli od cementu.

Ostatní přílohy
– různé zvukové i optické záznamy; některé tvoří tzv. MTH – materiál trvalé hodnoty.

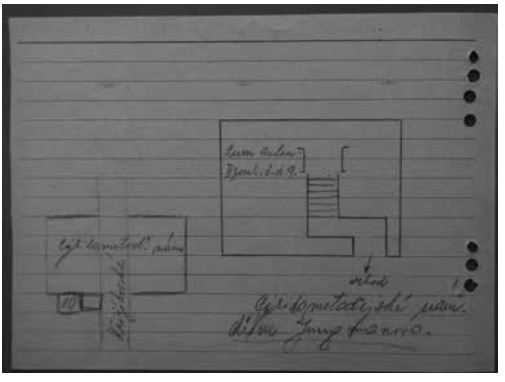

Zápisníky a deníky ze spisu Záviše Kalandry.

Plánek formátu A3, nákres struktury skupiny, všitý do spisu.

Nákres ze spisu.

Vkladní knížky Milady Horákové, vložené do obálek.

Fotografie vložené do obálky.

Fotografie připojená kancelářskou sponkou.

Fotografie přilepená na podložce.

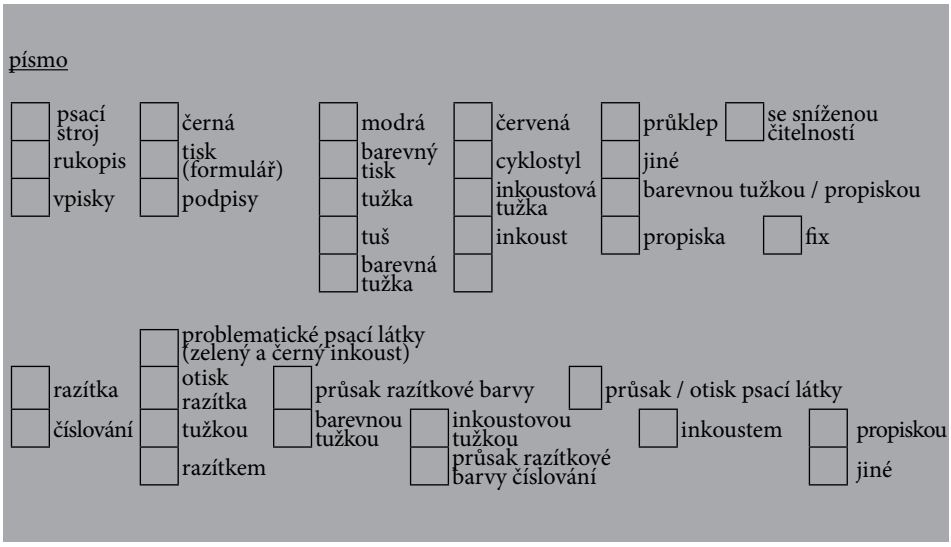
Forma připojení přílohy
- všitá
- volně vložená
- v obálce
- ve folii
- přilepená
- připojená svorkou

Typografický popis

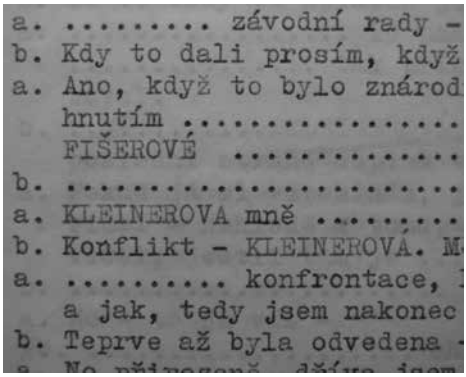
Obsahuje informace o tom, jaké psací (tiskařské, kopírovací…) látky byly v dokumentu použity.

Písmo

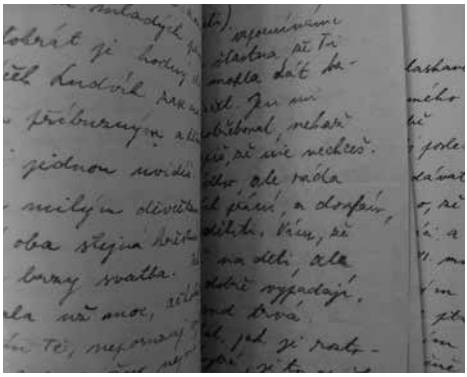
Velmi pestré složení spisů se projevuje i v různorodosti psací látky i druhu a stylu písma – od strojopisů a průklepů, které tvoří základ písemností, přes množství tisků, kopií, vpisků a zvýraznění, až po rukopisné texty a dopisy, v některých případech psané dětskou rukou. Problémem psacích látek se zabývaly restaurátorky oddělení. Důraz byl kladen na prozkoumání rozpíjivosti a barevných změn v kapalině Neschen a Bookkeeper.

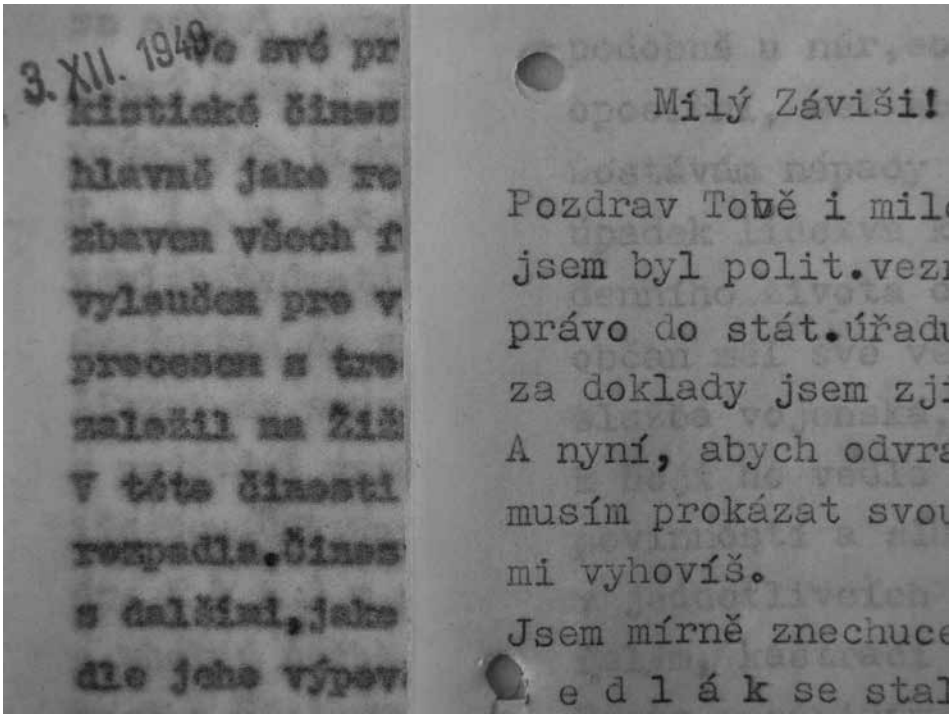
- psací stroj
  - černý
  - modrý
  - červený
- průklep
- průklep se sníženou čitelností

a. ..... závodní rady -
b. Kdy to dali prosím, když
a. Ano, když to bylo znárod
hnutím .....
FIŠEROVÉ .....
b. .....
a. KLEINEROVA mně .....
b. Konflikt - KLEINEROVÁ. M
a. ..... konfrontace,
a jak, tedy jsem nakonec
b. Teprve až byla odvedena

Psací stroj černý a červený.

Rukopis – dopisy.

3. XII. 1949
Milý Záviši!
Pozdrav To
jsem byl polit.
právo do stát.úřad
za doklady jsem
A nyní, abych odvr
musím prokázat svo
mi vyhovíš.
Jsem mírně znechuc
e d l á k se sta

Průklep se sníženou čitelností v porovnání se strojopisem.

Rukopis – nejde jen o vpisky, ale o celé rukou psané texty

Tisk (formulář)
- Barevný tisk – obvykle jen hlavička dopisního papíru s barevným tiskem
- Cyklostyl – kopie dokumentů na žloutnoucím, hrubším, kyselém papíře
- Vpisky, podpisy – krátké vpisky do strojopisu a podpisy pod zápisy
  tužka
  inkoustová tužka
  tuš
  inkoust
  propiska
  fix
  barevná tužka
  podtržení barevnou tužkou
  podtržení propiskou

Problematické psací látky – šedou barvou jsou vyznačeny kolonky, které jsou problematické z hlediska hromadného odkyselení a mohou se rozpíjet (rozmáčet) v kapalině Neschen C 500.

Tři nejproblematičtější psací látky, jak byly popsány po zkouškách restaurátorkami oddělení péče o archiv ABS:

Razítková červená barva: na tato razítka se používala nejčastěji barviva rozpuštěná ve směsi vody, glycerinu a vyšších glykolů. Červená barva se původně vyráběla z fuchsinu, nyní se používá eosin.

Razítka po odkyselení ztrácejí sytost a mění barvu do růžova. Složení jednotlivých barevných past se vždy liší, proto je nutné provádět zkoušky rozpustnosti všech barevných vrstev.

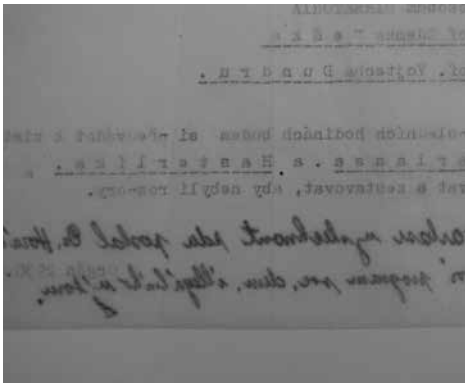
Některé náplně kuličkových per: což jsou koncentrované roztoky barviv (30 %), obsahují látky upravující viskozitu pasty (neutrální pryskyřice), antioxidanty a inhibitory koroze.

Kancelářské inkousty: jde o vodné roztoky dehtových barviv. Začátkem 20. století se začala stékavost a rozpíjivost těchto inkoustů upravovat přídavkem dextrinu a k inkoustům se přidávala dezinfekční činidla formaldehyd a fenol. Nejrizikovější jsou zelená, modrá a černá barviva.

- Razítka
  otisk razítka
- Průsak razítkové barvy
  průsak / otisk psací látky

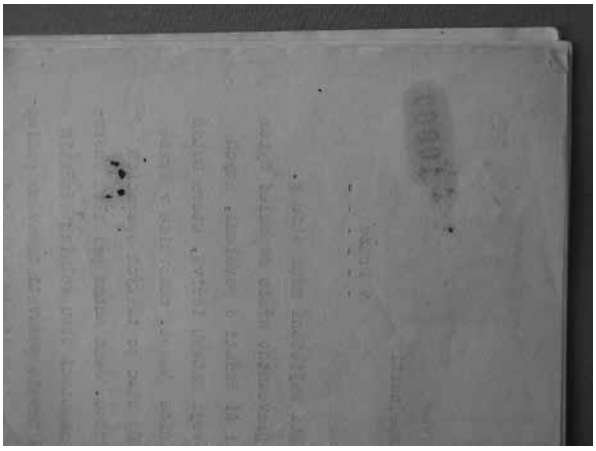

Průsak razítkové barvy.

Průsak psací látky.

Číslování
- tužkou
- barevnou tužkou
- inkoustovou tužkou
- inkoustem
- propiskou
- razítkem

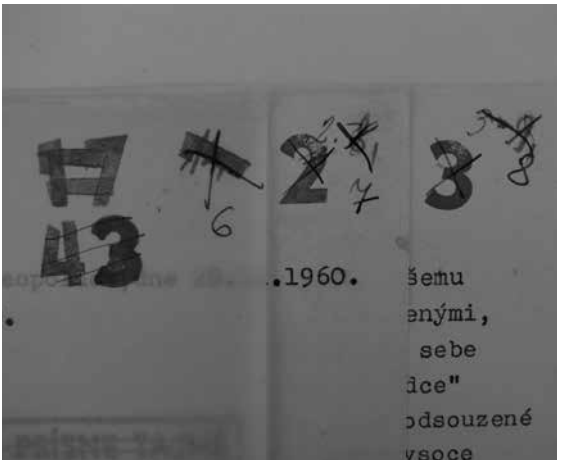

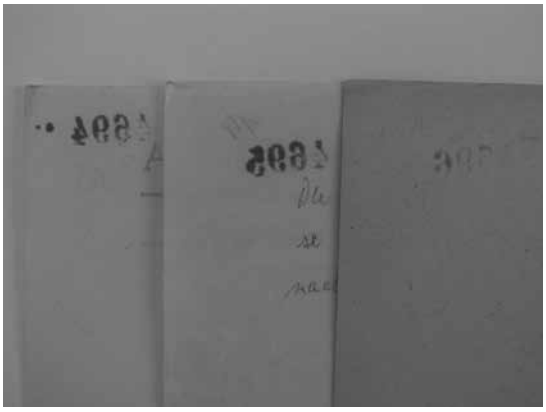
Černá barva razítkování je často velmi mastná a mastnota penetruje do okolního papíru; dokonce i kolem otisku barvy razítka (napravo) se tvoří mastná skvrna.

Ukázky různého číslování.

Číslování z roku 1960 problematickým červeným inkoustem.

Průsak razítkové barvy číslování – velmi častý jev; na razítko číslování je obvykle použita modrá barva, která se propíjí a rozpíjí.

Ostatní – materiálově i typologicky těžce zařaditelné položky

☐ **ostatní** ☐ kolek ☐ známka ☐ slepotisk ☐ filigrán ☐ jiné.....

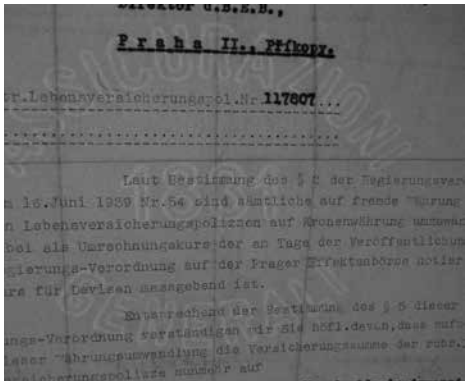
Dopisní známky z obálky dopisu.

Kolek.

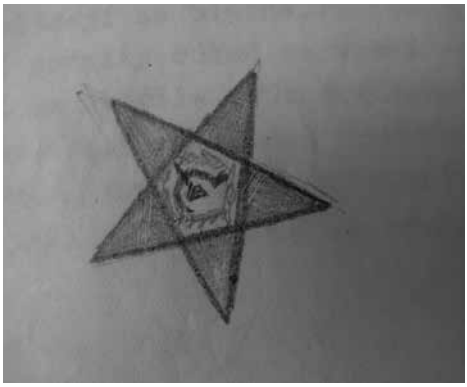
Slepotisk.

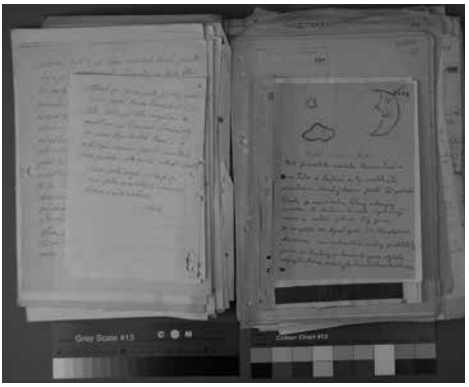
Filigrán, nafoceno průsvitem.

Ilustrace

ilustrace ☐ tuš ☐ inkoust ☐ tužka ☐ barevná tužka ☐ propiska ☐ fix

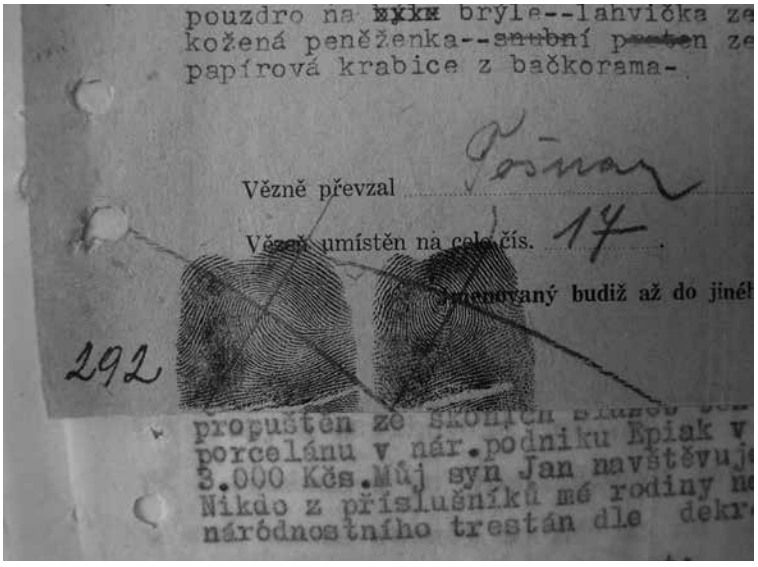
Ilustrace tužkou,
pravděpodobně provedená pracovníkem StB.

Spis s dopisem s dětskou ilustrací barevnou pastelkou.

Daktyloskopie

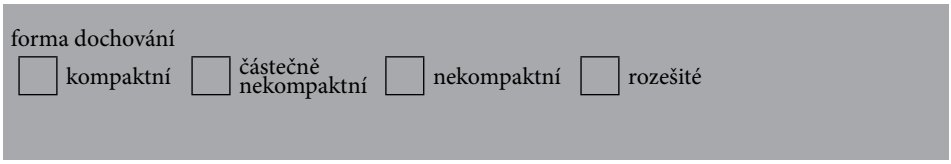
daktyloskopie ☐ otisky prstů

Otisky prstů.

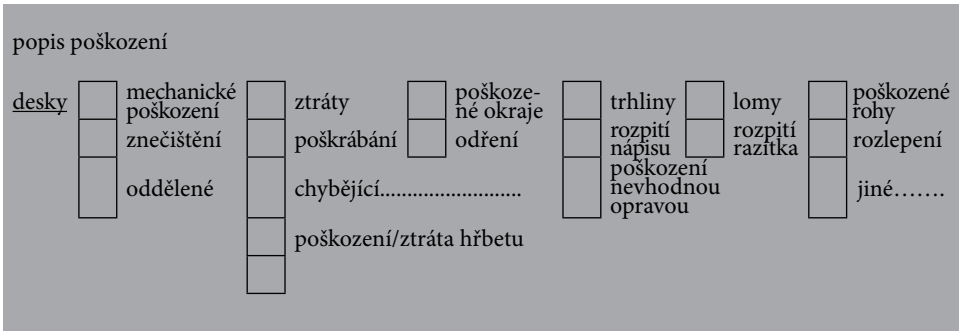
Forma dochování

– je popis dochování celkové formy spisu, snadno zjistitelné okem

- kompaktní
- částečně nekompaktní
- nekompaktní
- rozešité – téměř všechny spisy fondu M. HORÁKOVÉ byly po předchozí digitalizaci rozešité

Popis poškození

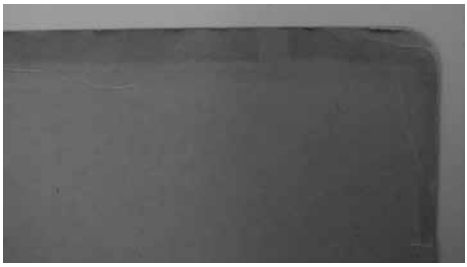

Desky – popis jednotlivých poškození viditelných na deskách a ve hřbetě:

- mechanické poškození
- poškrábání
- odření
- rozpíjení nápisu
- rozpíjení razítka
- rozlepení
- oddělené
- chybějící
- poškození nevhodnou opravou – zejména poškození použitím nevhodného materiálu
- poškození / ztráta hřbetu

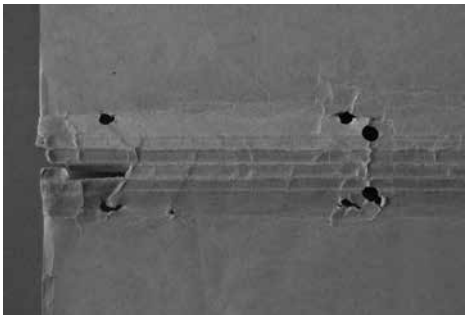
Ztráty.

Znečištění na vnitřním okraji desek.

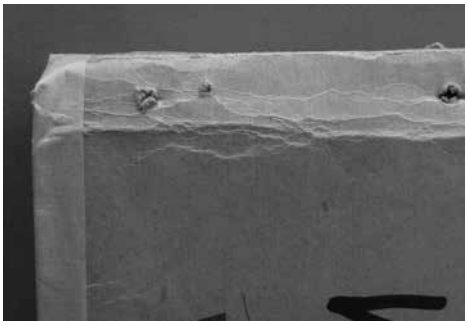
Poškozené okraje.

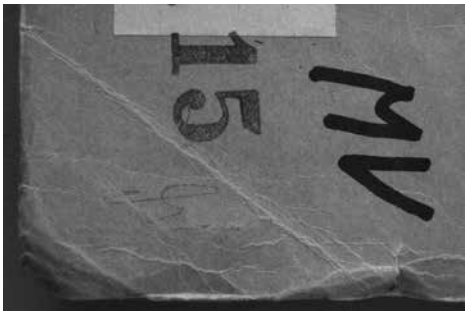
Poškození hřbetu.

Trhliny.

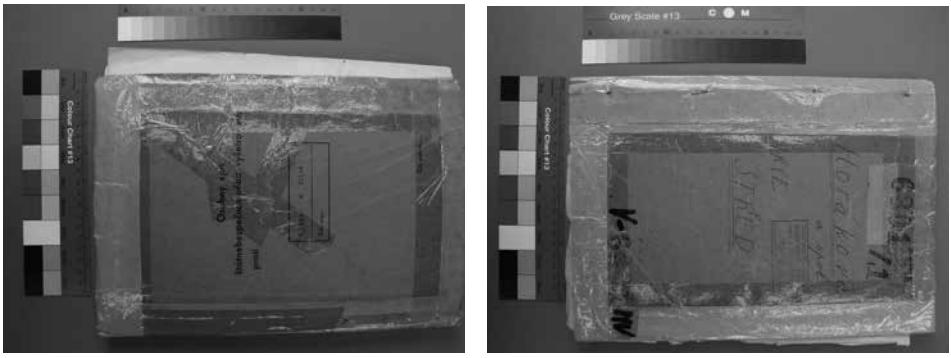
Lomy u rozměrově nevyhovujících desek.

Poškozené rohy.

Poškozené rohy.

Poškození nevhodnou opravou – kombinace klihových a plastových pásek, změna mechanických vlastností, průsak lepidla pásky do materiálu.

Blok

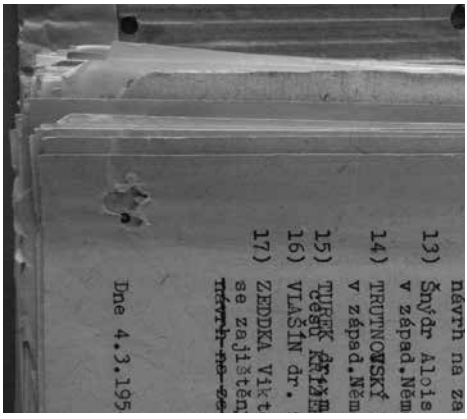
Popis poškození, které je viditelné na celém bloku (stránkách) bez desek, aniž by bylo příliš nahlíženo dovnitř bloku na jednotlivé papíry.

blok ☐ poškození šití	☐ přetrhané vazy	☐ prasklý blok	☐ poškozené častým přešíváním
☐ prasklá drážka	☐ uvolněné listy	☐ vytržené listy	☐ poškozené okraje
☐ deformace	☐ pomačkání	☐ ohnuté rohy	☐ celkové zvlnění od vlhkosti
	☐ deformace vlivem příloh		☐ jiné.....

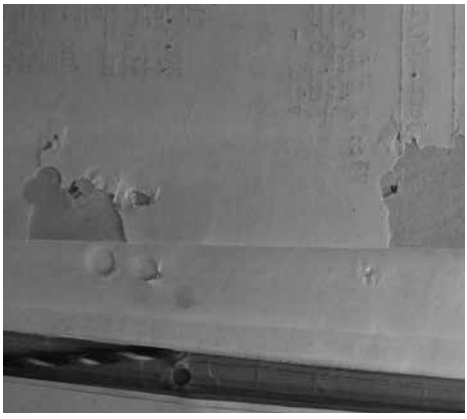
- poškození šití
- přetrhané vazy
- prasklý blok
- poškození častým přešíváním – poškození bloku u hřbetu, kde byly při připojování nových částí spisu a při přešívání perforovány nové otvory; ty jsou často propojeny, vznikají ztráty, trhliny; přešívání tak způsobuje další destrukci bloku a jednotlivých papírů
- prasklá drážka
- uvolněné listy
- vytržené listy
- poškozené okraje
- deformace
- pomačkání
- ohnuté rohy
- celkové zvlnění od vlhkosti
- deformace vlivem příloh – deformace bloku, ve kterém je větší množství částí jiného formátu; blok v těchto místech nabývá na objemu – na tloušťce; popřípadě je destrukce zapříčiněna zcela nestandardními přílohami

Poškození častým přešíváním – vyskytuje se téměř ve všech spisech (byly často doplňovány a přešívány).

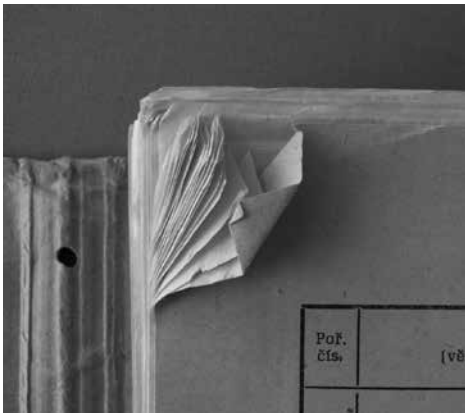
Deformace bloku.

Ztráty – důsledek častého přešívání dokumentu.

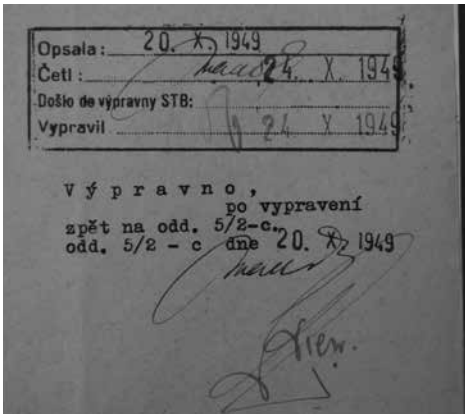
Ohnuté a poškozené rohy bloku.

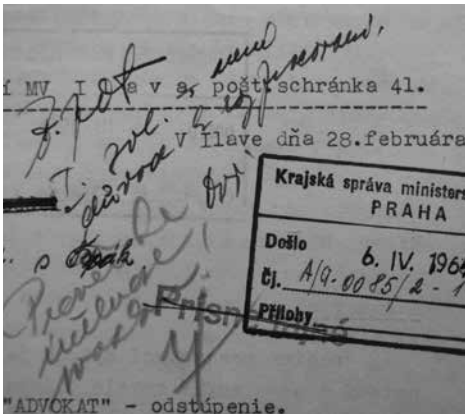

Ohnuté hřbety bloku.

Psací látka

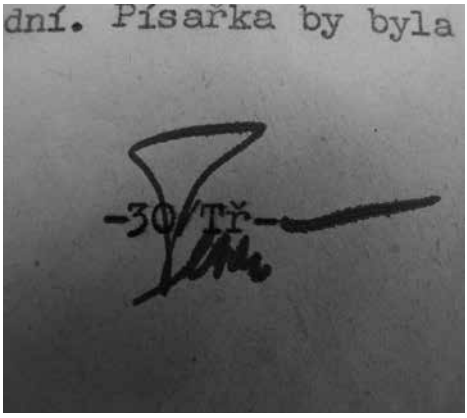
psací látka	degradace inkoustu	blednutí	rozpíjení	rozmazání	změna barevnosti
	echo efekt	mechanický oděr	jiné		

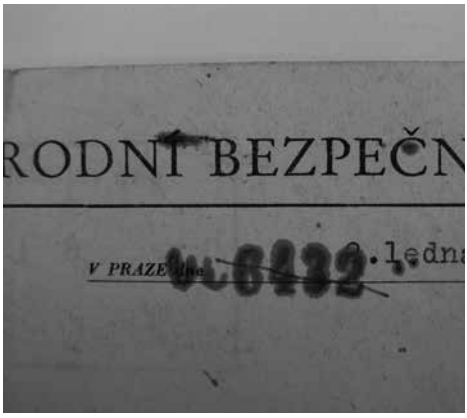

Ukázka různých druhů psacích látek – strojopis, inkousty, razítka, barevné tužky.

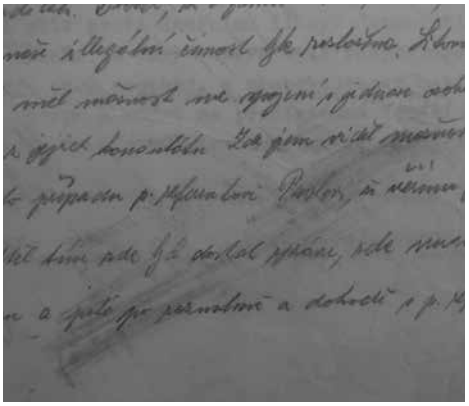
Poškození a degradace jednotlivých druhů psací látky:
- degradace inkoustu
- blednutí
- změna barevnosti
- echo efekt – vzniká postupným pronikáním psací látky do okolního materiálu; na rozdíl od rozpíjení inkoustu nevzniká, když byl nápis proveden, ale postupem času
- mechanický oděr

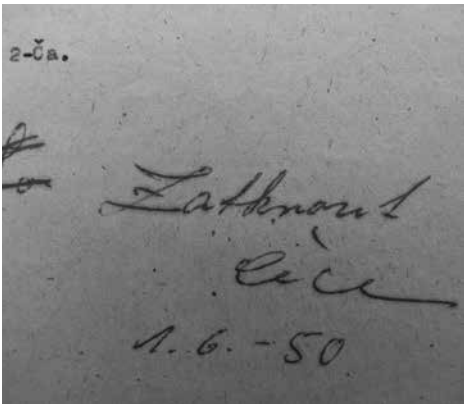
Rozpití psací látky.

Rozpití inkoustu razítka.

Rozmazání psací látky.

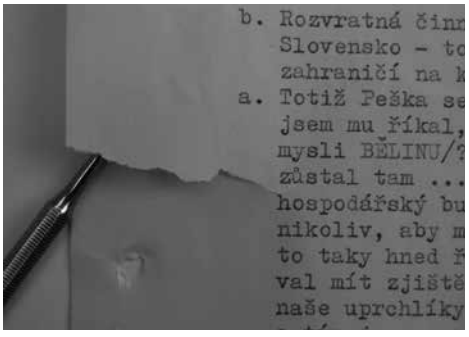
Echo efekt – pronikání psací látky do okolního materiálu.

Psací podložka

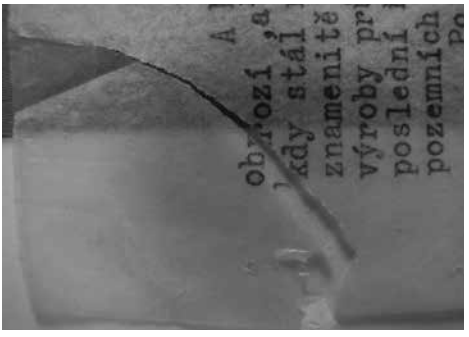
psací podložka	☐	degradace	☐	malá	☐	zvýšená	☐	alarmující

- degradace
  malá
  zvýšená
  alarmující
- degradace mechanická – vesměs fyzická poškození, způsobená manipulací s archiváliı

degradace mechanická	☐	trhliny	☐	ohnuté rohy	☐	pomačkání	☐	poškozené okraje	☐	zvlnění
	☐	ztráty	☐	vpichy	☐	řezy	☐	výřezy	☐	jiné....
	☐	nečistoty	☐	zatekliny	☐	skvrny	☐	znečištěné potem	☐	mikrobio

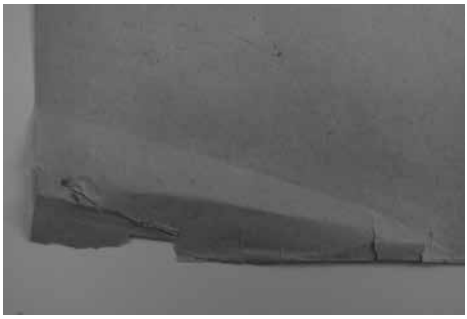
Trhliny.

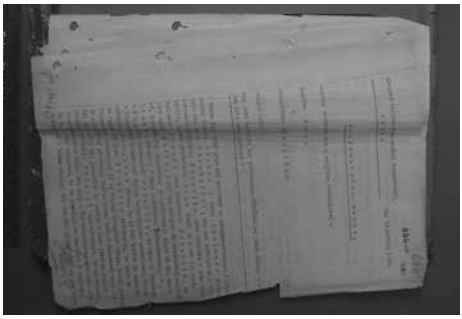
Trhlina – poškození rohu, hrozí ztráta.

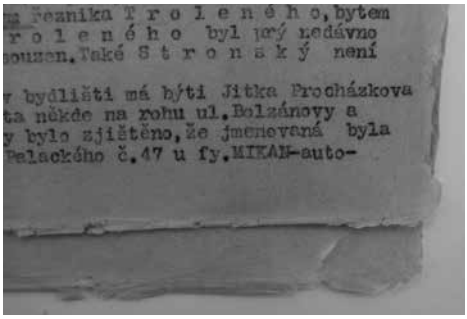
Ohnuté rohy.

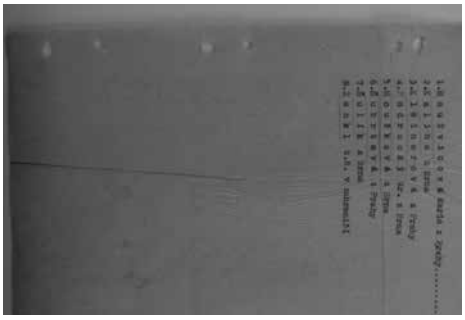
Pomačkání rohu.

Pomačkání celého listu.

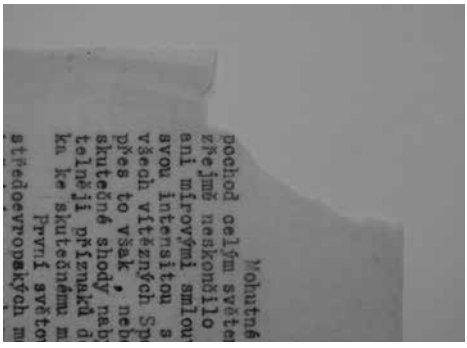
Poškozené okraje.

Zvlnění.

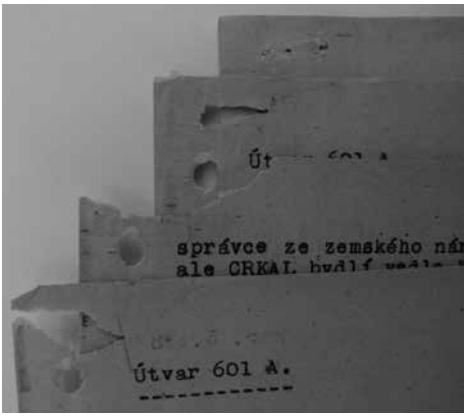
Zvlnění po opravě bankovní páskou.

Ztráty.

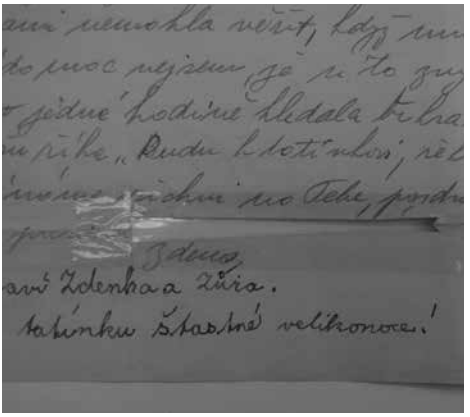
Ztráty.

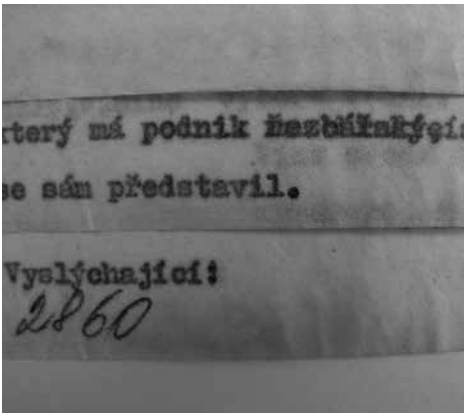
Vpichy a ztráty po odstranění kancelářských svorek.

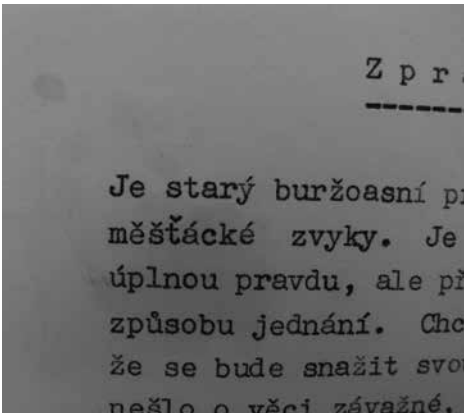
Vpichy od kancelářských svorek.

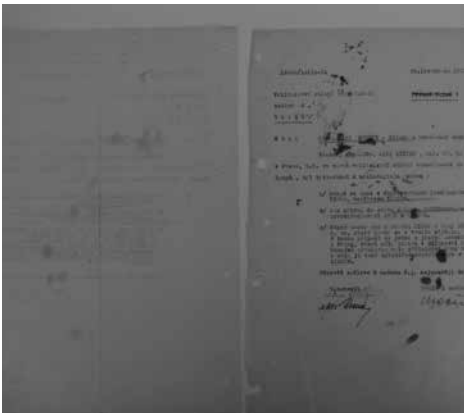
Výřezy.

Zatekliny.

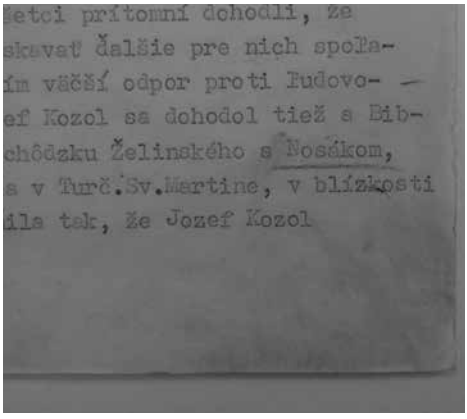

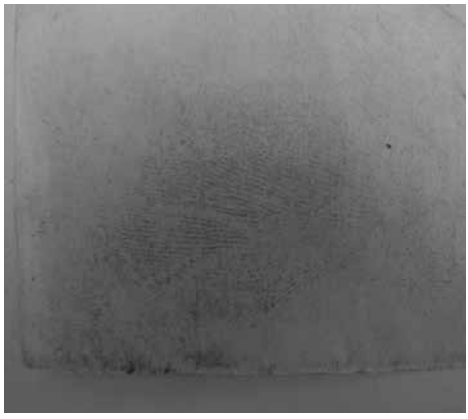
Skvrny.

Skvrny, které se otiskly i na protilehlý papír.

Nečistoty

Znečištění potem – ze složení nečistot na rukou při listování stránek; viditelné na pravém dolním, eventuelně levém dolním rohu.

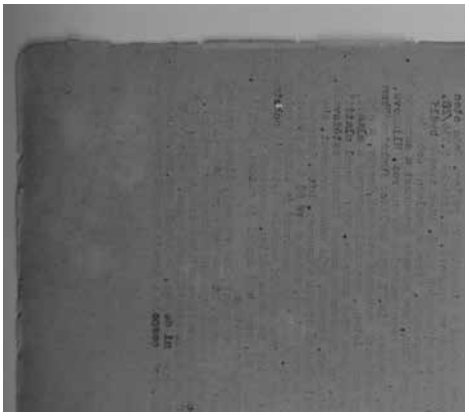

Znečištění potem a celkové poškození rohů.

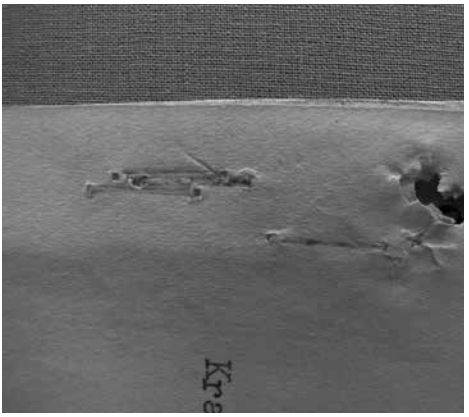
Mikro-biologické poškození – poškození biologickými vlivy (plísně, houby ap.)

Degradace chemická – chemické poškození papíru, způsobené zejména materiálovým složením papíru vzniklým již při jeho výrobě

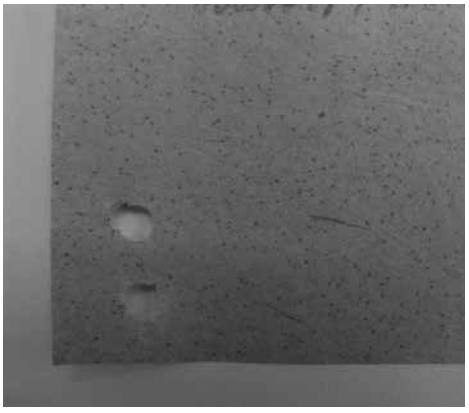
☐ degradace chemická	☐ kyselost	☐ zhnědnutí	☐ plíseň	☐ foxing	☐ rez od svorek	
	☐ barevná změna – otisk kyselého papíru			☐ zhnědnutí okrajů		

Zhnědnutí kyselého papíru.

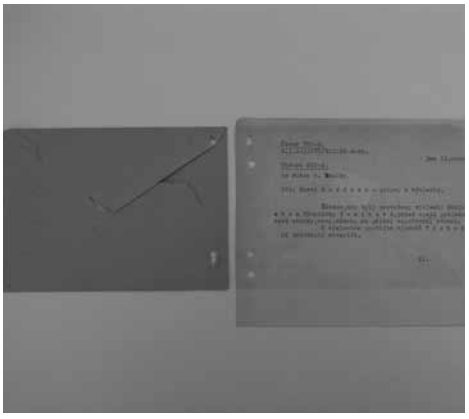

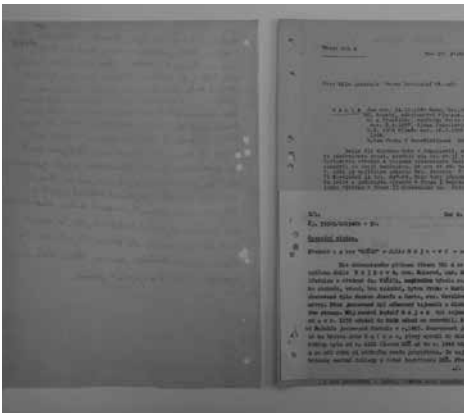
Rez od svorek.

Foxing – tvoření skvrn pocházející z materiálového složení papíru, poukazuje na závažné působení chemické degradace papíru; v případě spisů MH má foxing podobu malých rezavých teček.

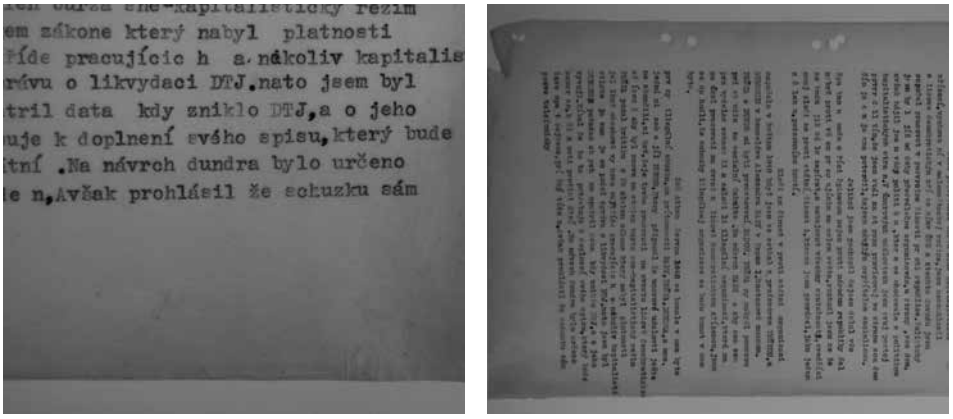

Barevná změna – otisk kyselého papíru – viditelné zhnědnutí papíru po dlouhodobém styku se ztmavlým materiálem, eventuálně naopak neztmavnutí po kontaktu se světlým materiálem.

Důsledek kontaktu papíru s kyselým materiálem. Postupné žloutnutí a foxing tří následujících (původně stejně barevných) průklepových papírů, které byly v kontaktu s jediným papírem – papírem s textilními vlákny. Ten samý jev lze vypozorovat i u průklepových papírů předcházejících papíru s textilními vlákny.

Zhnědnutí (žloutnutí) okrajů; je způsobené kombinací působení nečistot a fotochemické degradace působením světlem.

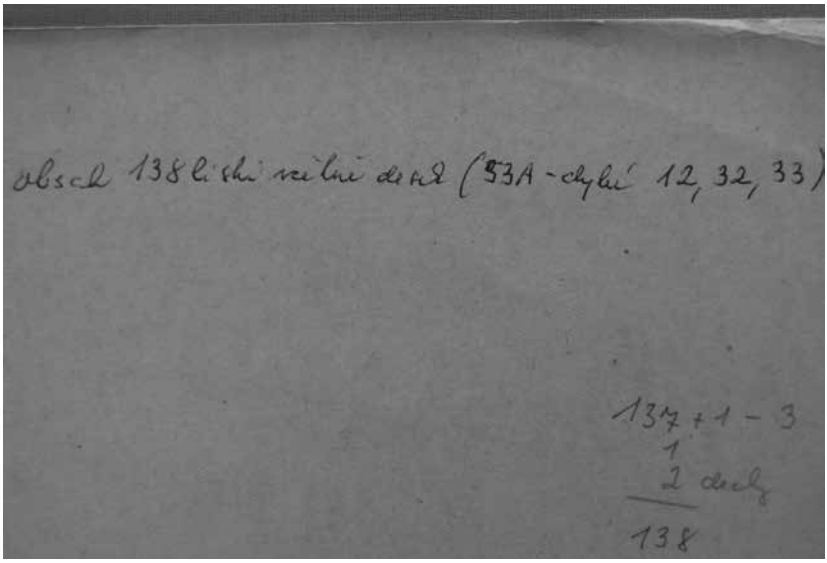
Degradace fotochemická – degradace způsobená působením světla, projevující se ve spisech MH jako žloutnutí okrajů

degradace fotochemická	☐ světlem

Poškození světlem – degradace vzniklá obvykle na okrajích listů působením světlem; vznikla převážně v době vzniku dokumentu, poté byl spis uzamčen v archivních depotech.

Chybějící listy (části) – zde jsou udány chybějící části a listy i listy navíc (pod jedním číslem je navíc list A, B…) vychází se z údajů udaných na vnitřní straně zadních desek, tj. z číslování před digitalizací.

☐ chybějící listy (části) ……

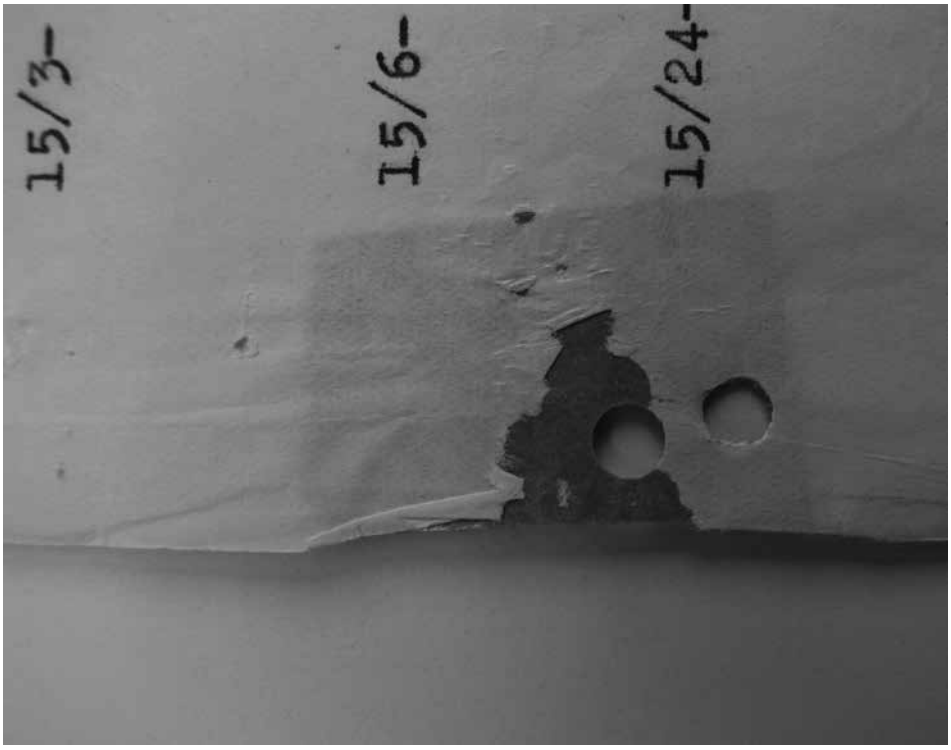
Zápis o chybějících listech na vnitřní straně desek.

Předchozí opravy

– předchozí vesměs laické opravy zejména desek (méně i jednotlivých listů). Jde o použití nevhodných technologií, snadno aplikovatelných, jako jsou opravy klihovými a plastovými páskami, popř. vzácněji páskou bankovní, z nichž zejména první dvě jsou nevyhovující i svým materiálem. S knihařskými opravami s použitím papírů a např. škrobu jsme se u spisů MH nesetkali.

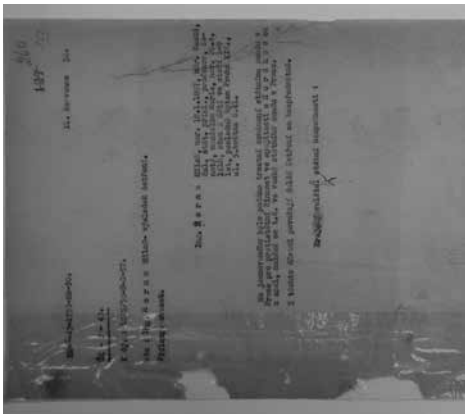
předchozí opravy

☐ páska klihová	☐ páska plastová transparentní / barevná		☐ bankovní	☐ průnik lepidla pásky do papíru
☐ papírové štítky	☐ samolepící štítky	☐ časté přešití	☐ lepidlo	☐ jiné
☐ papír	☐ obyčejný	☐ křídový	☐ hlazený	☐ průklepový
	☐ pauzovací	☐ dřevitý	☐ novinový	☐ jiný

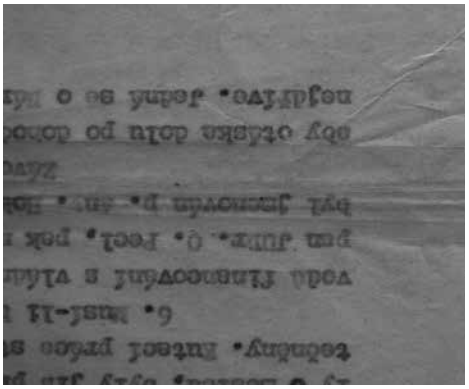

Páska klihová – papírová páska, nevyhovující svým klihovým, zpravidla kyselým lepidlem, často příliš pevná a tvrdá, mění mechanické vlastnosti psací podložky.

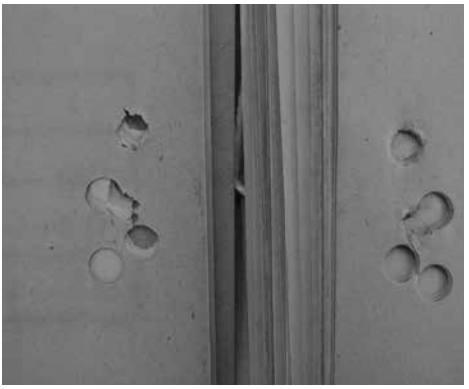

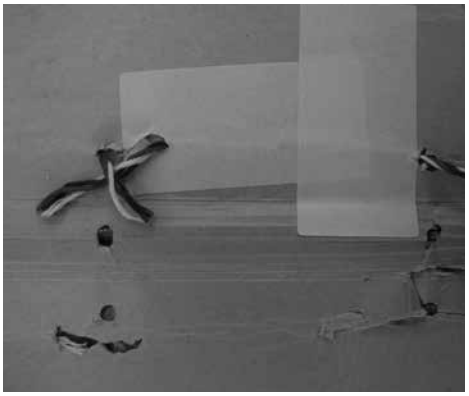
Páska plastová, nevyhovující jak svým plastovým neprodyšným materiálem, tak i lepidlem, které postupně prostupuje do psací podložky a způsobuje barevné změny, její ztransparentnění či ztmavnutí papíru, jeho ztvrdnutí a změnu jeho mechanických vlastností.

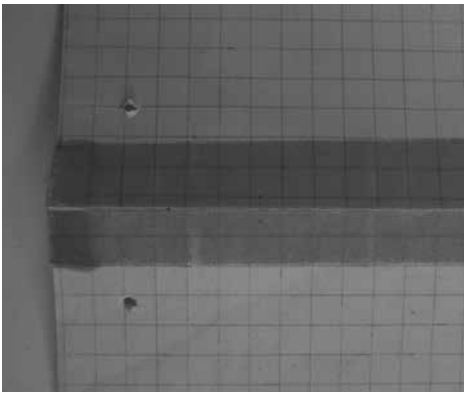
Páska bankovní – relativně vhodná (v porovnání s ostatními páskami) k laickým ambulantním opravám.

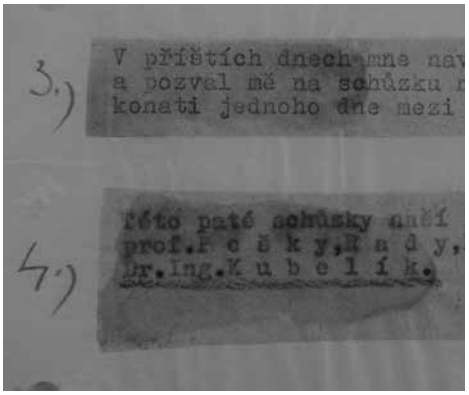
Časté přešití – přidávání dalších složek spisu si vyžadovalo nové a nové otvory, ty jsou potenciálním zdrojem dalších mechanických poškození.

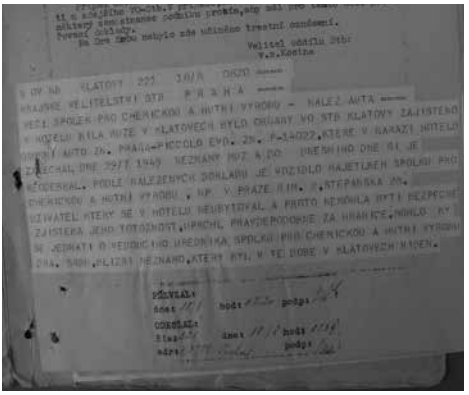
Samolepící štítky.

Průnik lepidla pásky do papíru – problém u plastových pásek.

Nevhodně zvolené lepidlo a jeho množství při lepení výstřižků.

Nalepené výstřižky dálnopisu.

Papír – použitý k opravám

- obyčejný
- křídový
- hlazený
- průklepový
- pauzovací
- dřevitý
- novinový

Celkové zhodnocení stavu

– pro následnou manipulaci a pro rozhodnutí, jak nadále s danou archiválií naložit, je to zcela zásadní údaj, rozdělený zvlášť na zhodnocení chemické a mechanické degradace.

celkové zhodnocení stavu

z mechanického hlediska	☐	dobrý	☐	zhoršený	☐	špatný	☐ kritický
z chemického hlediska	☐	dobrý	☐	zhoršený	☐	špatný	☐ kritický
			☐	poznámka			

Dosavadní uložení – údaj, zhodnocující dosavadní uložení archiválie

dosavadní uložení	☐	vhodné	☐	nevhodné	☐ rozměrově / funkčně nevyhovující obal / část
	☐	vertikálně	☐	horizontálně	☐ materiálově nevyhovující obal část

Nevhodné uložení spisů – spisy bez ochranných obalů.

Nevhodné uložení spisů – deformace spisů.

Vhodné uložení (kromě horní police vlevo).

- Rozměrově / funkčně nevyhovující obal / část – desky některých spisů ztrácejí svou ochrannou funkci, v některých případech zapříčiňují i deformaci bloku; funkčně nevyhovují např. obálky, které mají zevnitř zpevnění gázou, která se uvolňuje a při vyjímání poškozuje papír spisu.

Rozměrově nevyhovující desky.

Materiálově, rozměrově a funkčně nevyhovující obal.

Materiálově a funkčně zcela nevyhovující obal; archiválie se při vyjímání z gázou zpevněné obálky snadno zadrhne a poničí.

- Materiálově nevyhovující obaly / části – obvykle později dodané obálky či desky z kyselého materiálu, popř. obálky zpevněné gázou.

Návrh opatření

návrh opatření ☐ komplexní restaurování ☐ částečné restaurování ☐ ambulantní oprava ☐ sešití

- Komplexní restaurování – v případě, že je zatrženo komplexní restaurování, další položky (až po návrh ochranného obalu) nejsou vyplněny. Samo zatržení komplexního restaurování v sobě zahrnuje jednotlivé úkony. Spisy MH jsou určeny vesměs ke komplexnímu restaurování.
- Částečné restaurování – jde o menší zásah, zejména u spisů s dochovaným šitím.
- Ambulantní oprava – malý zásah (lepení trhliny, oprava desek apod.) v sešitém bloku.
- Sešití – sešití rozešitého spisu.

☐ dezinfekce ☐ mechanické čištění ☐ kontrola pH ☐ mikro-bio stěry
☐ nahrazení kovových sponek ☐ odstranění kovových svorek ☐ odstranění plastové lepící pásky

- dezinfekce – zamezení tvoření plísní
- mechanické čištění
- kontrola pH
- mikro-bio stěry
- nahrazení kovových sponek
- odstranění kovových svorek
- odstranění plastové lepící pásky

Ochranný obal

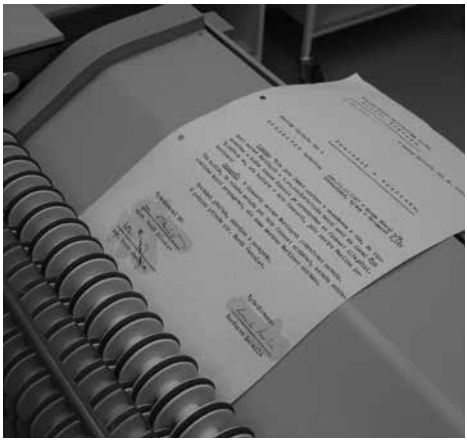
☐ ochranný obal ☐ nový ☐ krabice ☐ obálka ☐ zabalení ☐ uložení negativů
☐ desky ☐ ponechat ☐ stávající forma z alkalického materiálu ☐ jiné .....

- V případě, že je nutno vytvořit zcela nový obal, dále následují jeho formy:
  krabice
  obálka
  zabalení
- Uložení negativů
- Desky:
  ponechat – budou po odkyselení ponechány připojené ke spisu;
  stávající forma z alkalického materiálu – podle stávajících desek budou vytvořeny nové z alkalického materiálu a stávající budou ke spisu přiloženy ve folii nebo jinak.

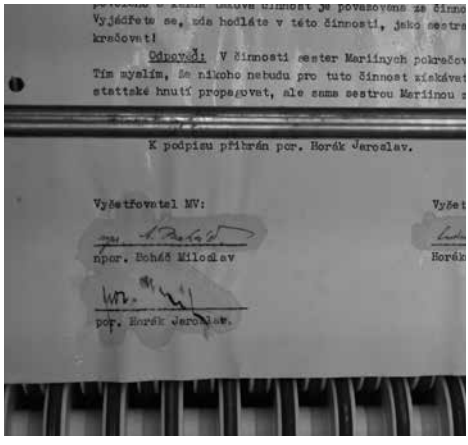
Neutralizace – zásadní část formuláře, obsahující jak navržené postupy individuálních postupů odkyselení, tak i hromadné odkyselení Neschen.

☐ neutralizace ☐ individuální odkyselení – desky/ foto/ kolek/ dopisy ☐ postřik ☐ lázeň ☐ obklad
☐ jinak…….....

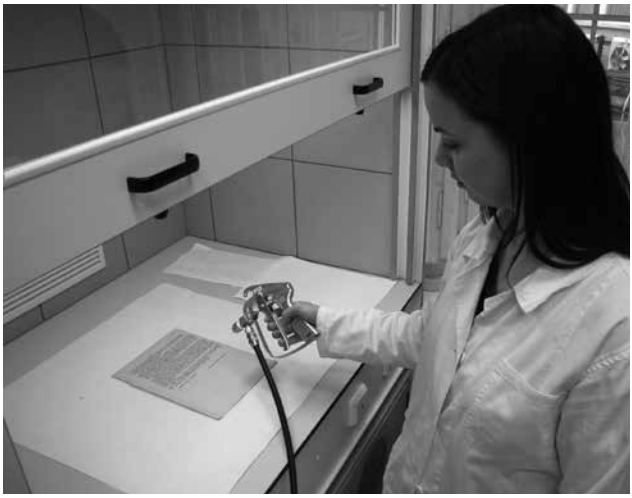
- individuální odkyselení – desky / foto / kolek / dopisy / obálka, tj. odkyselení jednotlivých částí archiválií, které nemohou projít lázní v Neschenu; dále jednotlivé formy odkyselení:
  - postřik
  - lázeň
  - obklad

Průchod odkyselovaného papíru strojem Neschen C500.

Průběh odkyselení technologií Neschen, papír po průchodu lázní, tmavší místa po fixaci taveninou.

Odkyselení – postřik roztokem Bookkeeper.

Hromadné odkyselení Neschen

hromadné odkyselení Neschen ☐ ano ☐ ne ☐ bez desek, příloh, obálky

☐ riziko ☐ malé ☐ střední ☐ velké

☐ možnost ☐ bez přípravy ☐ po přípravě ☐ po komplexní přípravě

☐ rozešití

☐ třídění materiálů – extra tenký průklepový papír, …….....

☐ zkoušky ☐ rozpíjivosti v kapalině Neschen

☐ razítek ☐ psacích látek

☐ odolnosti tenkého papíru za mokra…….

jiné……..

☐ nutná opatření ☐ zajištění proti rozpíjení ☐ razítek ☐ psací látky.....

☐ trhlin ☐ jiné……...…...

- bez desek, příloh, obálky
- riziko – posouzení míry rizika spojeného s hromadným odkyselením
- možnost:
  - bez přípravy
  - po přípravě
  - po komplexní přípravě
- rozešití

- třídění materiálů – extra tenký průklepový papír, vytřídění papíru, který nemusí být schopen projít strojem Neschen, bude ošetřen postřikem dle výsledku zkoušek odolnosti tenkého papíru za mokra
- zkoušky – zkoušky nutné pro posouzení, jak je možné spis ošetřit; na jejich výsledku pak záleží, co se bude s daným spisem nebo jeho částí dělat:
  - zkoušky rozpíjivosti v kapalině Neschen
    - razítek
    - psacích látek
  - zkoušky odolnosti tenkého papíru za mokra
- nutná opatření
- zajištění proti rozpíjení

Fixáž psací látky, místo po aplikaci taveniny.

Sprášení krystalizovaných zbytků taveniny po odkyselení.

Zhotovení kopie

zhotovení kopie	☐ digitalizace	☐ fotodokumentace	☐ mikrofilm	☐ tisk
	☐ jiné……....			

- digitalizace
- fotodokumentace
- mikrofilm – uznaná, tzv. bezpečnostní kopie
- tisk

Návrh uložení

návrh uložení		vertikální		horizontální		jiné .....

- vertikální
- horizontální – bylo doporučováno pouze uložení horizontální, které je z dlouhodobého hlediska bezproblémové

Vysvětlivky

vysvětlivky	míra poškození		o	malá	/	střední	X	velká
		informace pro hromadné odkyselení Neschen						

- Míra poškození:
  - malá
  - střední
  - velká

- Informace pro hromadné odkyselení Neschen –
  Pole, kde jsou zatrženy problematické materiály a defekty potencionálně problematické z hlediska hromadného odkyselení, jsou v průzkumovém formuláři vyznačena šedou barvou

/Průzkum provedli: Martin Kostlán, DiS., Michal Šrůtek. Autor textu a fotografií: Michal Šrůtek.
Všechny fotografie byly zhotoveny v průběhu průzkumu fondu Milady HORÁKOVÉ./

II. Vyhodnocení průzkumu fyzického stavu vyšetřovacích spisů v kauze dr. Milady HORÁKOVÉ a spol., známé jako akce STŘED

Archiv bezpečnostních složek, fond V-6301 MV
Oddělení péče o fyzický stav archiválií

Michal Šrůtek, Martin Kostlán

Úvodní informace

Tento text je chápán jako nedílná součást průzkumu archiválií Archivu bezpečnostních složek (ABS) vyšetřovacích spisů v kauze dr. Milady HORÁKOVÉ a spol. (část fondu V-6301 MV), obecně známé pod názvem akce STŘED. Předmětem zkoumání byl soubor archiválií o celkovém množství 117 spisů.

Pro komplexní přehled by bylo třeba jej i společně s citovaným textem průzkumu číst nebo být alespoň obeznámen s jeho obsahem.

Celkové zhodnocení stavu

Zásadním údajem pro orientaci o stavu dokumentu je celkové zhodnocení stavu archiválií, které bylo v průběhu průzkumu rozděleno na zhodnocení z hlediska mechanického a chemického.

U spisů MH[1] nebyl tento údaj natolik zásadní pro doporučení dalšího ošetření, neboť bylo dopředu rozhodnuto, že spisy Milady HORÁKOVÉ budou pro svou historickou hodnotu podrobeny komplexnímu restaurátorskému zásahu. Před rozdělením na zhodnocení z hlediska mechanického a chemického bylo osm jednotek vyhodnoceno jako „dobrých", šest jednotek „dobrých až zhoršených", čtyřicet sedm „zhoršených", osm „zhoršených až špatných" a osmnáct jednotek jako „špatných".

Z mechanického hlediska pak byly čtyři „dobré", dvě „dobré až zhoršené", šestnáct „zhoršených", jedna „špatná", dvě „špatné až kritické" a jedna „kritická". Z chemického hlediska deset „zhoršených", sedm „zhoršených až špatných" a sedm „špatných".

1 MH – Milada HORÁKOVÁ, vyšetřovací spisy, část fondu V-6301 MV.

Z chemického hlediska jsme po optickém posouzení a po orientačním testování pH tužkou určili za nejlepší možný stav jednotky: „zhoršený".

Stav archiválií názorně dokresluje tabulka

Celkové zhodnocení stavu archiválií k akci STŘED							
	dobré	dobré až zhoršené	zhoršené	zhoršené až špatné	špatné	špatné až kritické	kritické
celkové	8	6	47	8	18		
z mechanického hlediska	4	2	16	7	1	2	1
z chemického hlediska			10	7	7		

Z těchto údajů vyplývá, že spisy Milady HORÁKOVÉ vykazují celkově střední hodnoty poškození, nejsou tedy obecně řečeno v havarijním stavu.

Problematické na nich je to, že spisy jsou po digitalizaci vesměs rozešité, což z hlediska manipulace činí dokumenty velmi zranitelnými. Fond není v současné době fyzicky uzpůsoben k tomu, aby byl k dispozici badatelům. Veškeré zápůjčky je třeba řešit poskytnutím digitálních kopií – toto je třeba chápat jako doporučení pracovníků Oddělení péče o fyzický stav archiválií.

Tento stav bude záhodno zachovat i po restaurování spisů MH, kdy budou spisy opět sešity. Výpůjčky spisů by měly být maximálně omezeny a měly by být pouze výjimečné. Případné vystavování fondu by mělo být konzultováno, popř. organizováno v součinnosti s Oddělením péče o fyzický stav archiválií.

Degradace psací podložky

Určit degradaci[2] psací podložky u spisů, kde je více druhů papíru se zcela individuálními mírami poškození, je velmi nesnadné. Obecně jsme považovali degradaci papíru za zvýšenou, pokud se ve spisu objevoval dřevitý průklepový papír – nejproblematičtější a nejvíce degradovaný papír (po stránce mechanické i chemické), který se ve spisech pravidelně objevoval. Lze konstatovat, že jednotlivé spisy obsahují papíry s malou degradací, až po degradaci kritickou. Jejich vzájemným poměrem jsme následně určovali celkovou míru degradace.

Degradace psací podložky byla rozdělena na „malou" (původně „přiměřenou"), „zvýšenou" a „alarmující". Dvaadvacet archiválií vyhodnoceno jako „málo" degradované, osm „s malou až střední" degradací, ve čtyřiašedesáti případech byla „zvýšená", ve dvou „zvýšená až alarmující" a ve třech případech byla degradace psací podložky alarmující.

2 Degradace – termín pro postupné snižování kvality.

Degradace psací podložky	
míra degradace	počet spisů s danou degradací
malá	22
malá až zvýšená	8
zvýšená	64
zvýšená až alarmující	2
alarmující	3

Jednotlivá poškození archiválie

Jednotlivá poškození byla detailně zaznamenána a jejich míra rozdělena na tři stupně – malé, střední a vysoké; ve výjimečných případech byl přidán stupeň extrémní. Z tabulek jednotlivých poškození lze vyvodit jednoduché závěry.

Jednotlivé druhy poškození desek, bloku a psací podložky						
			míra poškození			
desky		**spisů s daným poškozením**	**malá**	**střední**	**vysoká**	**extrémní**
	ztráty	**27**	11	7	9	
	poškozené okraje	**22**	4	11	7	
	trhliny	**74**	7	45	22	
	lomy	**80**	12	41	27	
	poškozené rohy	**76**	23	44	8	1
	znečištění	**21**	5	14	2	
	poškrábání	**8**	3	4	1	
	odření	**37**	10	21	6	
	poškození nevhodnou opravou	**78**	12	39	25	2
	poškození hřbetu	**34**	3	25	6	
	ztráta hřbetu	**1**			1	
	oddělené desky	**6**			6	
blok						
	poškození častým přešíváním	**81**	6	15	60	
	poškozené okraje	**2**		2		
	deformace	**15**	6	2	7	
	deformace vlivem příloh	**4**		4		
	pomačkání	**22**	14	8		
	ohnuté rohy	**25**	10	14	1	
	zvlnění od vlhkosti	**1**	1			

U desek se ukazují být problémem nejen klasické mechanické problémy související s manipulací se spisem, jako jsou trhliny (74x), lomy (80x), poškozené rohy (76x) a hřbet (34x). Navíc se zde ukazuje problém nevhodných oprav (78x). Tento údaj je důležitý i z důvodu časového rozvrhu prací pro náročnost snímání lepících pásek. Nevyskytuje se tu však problém způsobený působením vlhkosti.

U bloku je zjevně největším problémem časté přešívání (81x), které způsobuje uvolňování listů a jejich možné vypadávání. Žádná jiná poškození nemají tak výrazný vliv na další postup prací. Rovněž blok archiválie nebyl poškozen působením vlhkosti.

Jednotlivé druhy poškození desek, bloku a psací podložky						
			míra poškození			
psací podložka		**spisů s daným poškozením**	**malá**	**střední**	**vysoká**	**extrémní**
mechanické poškození	trhliny	**90**	26	57	7	
	ohnuté rohy	**95**	35	52	8	
	pomačkání	**54**	27	25	2	
	poškozené okraje	**97**	26	44	27	
	zvlnění od vlhkosti	**11**	6	3	2	
	ztráty	**18**	8	9	1	
	vpichy	**30**	12	17	1	
	výřezy	**1**	1			
	nečistoty	**6**	2	4		
	zatekliny	**1**		1		
	skvrny	**44**	18	25	1	
	znečištění potem	**68**	29	36	3	
	deformace po digitalizaci	**1**			1	
chemická degradace	kyselost	**102**	1	9	89	3
	zhnědnutí	**92**	14	45	29	4
	foxing	**24**	8	10	6	
	rez od svorek	**12**	3	9		
	barevná změna - otisk kyselého materiálu	**9**		6	3	
	zhnědnutí okrajů	**12**	1	7	4	
fotochemická degradace	poškození světlem	**12**	2	6	4	

Po mechanické stránce má psací podložka[3] klasická poškození typu trhlin (90x), ohnutých rohů (95x), apod., ve velké míře je zastoupeno poškození okrajů (97x). To je dáno spojením ne zcela stejně velkých částí spisů, psaných na různorodém materiálu. Papíry mají nestejnou tloušťku, mají různý stupeň tvrdosti, při manipulaci s nimi došlo k postupnému

3 Psací podložka – termín pomocných věd historických; materiál, na který se píše, tiskne apod.

poškozování okrajů. Mechanické poškození okrajů je navíc spojeno s postupnou chemickou degradací zejména průklepových dřevitých papírů a ztrátou jejich mechanické odolnosti.

Dále jsou papíry poškozené různými skvrnami (44x) a na pravých dolních krajích potem od častého listování (68x). Další mechanické poškození souvisí s častým (81x) přešíváním, (viz výše „poškození bloku"), týkajícím se i jednotlivých listů papírů. Na často perforovaných místech dochází k trhlinám a ztrátám; papír, zejména v nesvázaném stavu, je na těchto místech velmi zranitelný. Časté jsou i vpichy (30x) po sepnutí částí spisů kancelářskými svorkami, v některých případech nešetrně odstraňovaných.

U psacích podložek fondu MH zcela chybí poškození působením vlhkosti – nenalézáme žádné zatekliny, plíseň. To platí i pro poškození desek a bloku. Fond byl deponován v prostorech, kde nedošlo k zatékání. Není zde ani výrazný problém s častými opravami, jako tomu bývá u desek archiválií. Lze ale předpokládat, že u dalších spisů bude tato problematika podstatnější a promítne se výrazněji do časového rozvrhu prací.

Po chemické stránce je v tomto fondu jednoznačně největším problémem kyselost (102x), orientačně zjištěná pH tužkou, a s ní spojené hnědnutí a žloutnutí (92x) celých stránek i jejich okrajů (12x). U okrajů přispívá navíc působení prachu a fotooxidace po působení světlem (12x). Specifickým problémem jsou foxing[4] (24x), ukazující spíše na obecně špatný chemický stav papírů, a barevná změna po dlouhodobém kontaktu s kyselým materiálem (9x). V některých případech tyto problémy spolu souvisejí a papír po dlouhodobém kontaktu s kyselým materiálem začne vykazovat známky foxingu. Problém kyselosti a problémy s nimi související budou vyřešeny hromadným odkyselením spisů.

Rez od svorek je díky suchému prostředí depotů velmi lokální a obvykle postihuje dvě protilehlé strany (12x).

Problémy s degradací psací podložky lze po mechanické stránce poškození vesměs řešit individuálně, po chemické stránce bude muset být řešeno plošně. Dle možností bude po odkyselení následovat mechanická oprava archivních materiálů.

Materiálové složení archiválie – více druhů papíru

Z celkového počtu 117 položek, obsahují jeden druh papíru pouze čtyři spisy. Všechny ostatní jsou složeny z různých druhů papírů. Následující tabulka ukazuje výskyt jednotlivých papírů v celém fondu.

Jednotlivé druhy papírů byly zařazeny do základních skupin tak, aby tvořily logické celky a bylo možno se v nich jednodušeji orientovat.

4 Foxing – (angl. foxy = ryšavý, skvrnitý); žlutohnědé až červené skvrny na papíru, ne zcela známého původu.

Jednotlivé druhy papírů, vyskytujících se ve spisech fondu V-6301 MV					
skupina papírů	**druh papíru**	**počet spisů, ve kterých se vyskytuje**	**maximální množství daného materiálu v jednom spisu**	**celkový počet výskytů druhů papírů**	**průměrně ve spisu**
				117	
obyčejný	obyčejný	74	7	168	1,44
	hlazený	93	3	101	0,86
	celkem	**167**		**386**	**2,30**
dřevitý	dřevitý	98	5	197	1,68
	s textilními vlákny	51	2	64	0,55
	celkem	**149**		**261**	**2,23**
průklepový	průklepový	77	4	118	1,01
	průklepový dřevitý	42	3	67	0,57
	průklepový extra tenký	17	2	19	0,16
	průklepový modrý	3	1	3	
	celkem	**139**		**207**	**1,74**
karton	karton	27	1	27	0,23
	hlazený karton	1	1	1	
ostatní	barevný	48	2	48	0,41
	novinový	5	1	5	0,04
	novodobý	1	1	1	
	čtverečkový	2	1	2	
	vlepené výstřižky	3	1	3	
	xeroxový	2	1	2	
	plátno	1	1	1	
	pytle od cementu	1	1	1	
	z kroužkového bloku	2	1	2	
	dopisní papíry a obálky	x	x	x[5]	
	průklepový kašírovaný	1	1	1	
	s falešným verže[6]	2	1	2	
	papír vyšší gramáže	1	1	1	
celkem		**552**			
průměrně na spis		**4,72**			

5 Značka x znamená neurčené, ovšem velké množství.
6 Verže – otisk papírenského síta vzniklý při výrobě ručního papíru.

Z dané složitě vyhlížející tabulky vyplývá, že průměrně se ve spisech objevuje cca pět druhů papírů. Skutečný počet druhů je ovšem větší, protože dopisní papíry nebyly pro svou různorodost a malý výskyt do počtů zahrnuty (položka x).

Ve spisech MH se nejvíce vyskytují papíry obyčejné (386x), papíry na první pohled bílé až lehce žloutnoucí, s přiměřenou mírou degradace. Následují papíry dřevité (261x), tedy papíry žloutnoucí až hnědnoucí, s problémem vysokého podílu ligninu. Dále pak papíry průklepové (207x), z nichž některé jsou rovněž dřevité. U průklepových papírů je navíc problémem to, že malé množství jejich hmoty z nich tvoří „submisivní" materiál, který podléhá vlivům přilehlých papírů. „Specialistou" v tomto oboru je extra tenký průklepový papír (19x). Všechny průklepové papíry, zejména dřevité, jsou mechanicky lehce poškoditelné.

Ostatní papíry zaujímají v archiválních spisech již mnohem menší podíl. To platí i pro barevný papír formulářů (48x), který se vyskytuje sice častěji, vždy ale pouze v jednom nebo několika exemplářích na spis.

Tabulka byla vytvořena jednak ze studijních důvodů, pro přehled o tom, jak četně jsou dané papíry zastoupeny. Zejména však proto, že ze složení jednotlivých spisů i celého fondu bude možné určit míru jeho chemické degradace (s určitou mírou přesnosti, respektive pravděpodobnosti).

Míra kyselosti psací podložky

Vzhledem k množství psacích podložek použitých při vzniku spisů, byla snaha změřit průkazný vzorek papírů a desek tak, aby bylo možno vyhodnotit kyselost jednotlivých materiálů. Individuální pH bylo měřeno povrchově dotykovou elektrodou, k měření byl použit pH metr inoLab pH 740.

Měření pH fondu V-6301 MV Milady HORÁKOVÉ				
část fondu	**list**	**místo měření**	**naměřená hodnota**	**popis papíru**
2. část	17	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	4,35 4,23 4,07	dřevitý papír s hnědavými fleky (patrně klížidlo)
4. část	2	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	4,03 3,71 3,86	dřevitý papír s hrubším povrchem, málo klížený, žloutnoucí, s potiskem cyklostylu
	30	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	3,54 3,13 3,06	dřevitý papír s hrubším povrchem, málo klížený, žloutnoucí, s potiskem cyklostylu
5. část	1a	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	4,32 4,01 4,05	papír s tmavými textilními vlákny
	2	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	4,90 4,25 4,26	průklepový

část fondu	list	místo měření	naměřená hodnota	popis papíru
5. část (pokr.)	8	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	4,45 4,13 4,35	průklepový
	58	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	3,82 3,28 3,60	dřevitý papír s hrubším povrchem, málo klížený, žloutnoucí, s potiskem cyklostylu
	87	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	4,26 3,81 3,98	obyčejný hlazený papír
6. část	2	uprostřed	3,68	červený papír – zajišťovací příkaz
	11	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	4,11 3,82 3,98	papír s tmavými textilními vlákny, zažloutlý
	39	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	4,31 4,22 4,32	obyčejný hlazený papír
	zadní desky	uprostřed vlevo nahoře	3,80 4,42	desky červené, měřené na vnitřní straně měřeno na klihové pásce
10. část	6	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	3,37 2,79 3,01	dřevitý papír žlutý až hnědý
11. část	38	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	4,27 4,27 4,31	průklepový papír bílý
	94	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	4,01 3,83 3,98	průklepový papír růžový
12. část	1	vpravo dole uprostřed vlevo nahoře	3,96 3,70 4,03	červený papír – zápis o zatčení
	3	uprostřed vlevo	3,48	dřevitý zažloutlý papír, hlazený
13. část	148	uprostřed vlevo	3,45	dřevitý průklepový
15. část	8	uprostřed vlevo	3,01	
19. část	24 propiskou	uprostřed vlevo	4,1	bílý na pohled kvalitní s věržé
	56 propiskou	uprostřed vlevo	3,22	dřevitý papír s hrubším povrchem, málo klížený, žloutnoucí, s potiskem cyklostylu
68. část	desky přední	uprostřed vlevo	3,77	tenká šedozelená lepenka
	5	uprostřed vlevo vlevo nahoře	3,80 4,44	tenký (průklepový?) papír místo s bankovní páskou
	30	uprostřed vlevo	3,41	dřevitý papír žlutý s výluhy klížidla, tak žlutý, že písmo se ztrácí
69. část	20	uprostřed vlevo	3,78	papír s tmavými textilními vlákny, zažloutlý
	72	uprostřed vlevo	3,53	dřevitý průklepový
	131	uprostřed vlevo	3,4	dřevitý velmi hlazený
	desky zadní	vlevo nahoře	3,98	béžový karton měřeno na vnitřní straně

část fondu	list	místo měření	naměřená hodnota	popis papíru
70. část	4	uprostřed vlevo	3,99	karton s nalepenými fotografiemi
	68	uprostřed vlevo	3,78	obyčejný kvalitní dopisní papír
	81	vlevo nahoře	4,25	kolek přilepený na obyčejném papíru
	26	uprostřed vlevo	4,05	obyčejný průklepový
průměrná hodnota pH desek			3,85	
průměrná hodnota pH papírů s textilními vlákny			4,01	
průměrná hodnota pH dřevitých papírů			3,55	
průměrná hodnota pH průklepových papírů			4,25	
průměrná hodnota pH dřevitých průklepových papírů			3,49	
pH klihové pásky			4,42	
pH bankovní pásky			4,44	
průměrná hodnota pH obyčejných papírů			4,10	
průměrná hodnota pH všech měřených vzorků			**3,89**	

Z naměřených hodnot vyplývá, že **všechny materiály fondu mají velmi vysokou až extremní kyselost**.

Původním předpokladem bylo provést větší množství měření. Podmínkou nadále bylo určení pH jednotlivých materiálů spisu a z jejich složení odvodit, jak vysoká je jeho kyselost. Z uvedených měření a z průměrných hodnot jednotlivých materiálů je ale jasné, že kyselost papírů je ve všech případech natolik podobná a zároveň vysoká, že z praktického hlediska nemají rozdíly mezi těmito materiály větší význam (hodnoty mezi 3,49–4,25 pH; průměrná hodnota pH 3,89!) a nemá tedy ani význam počet měření zvětšovat. Nejvyšší pH naměřené ve spisech fondu MH je 4,45, což je hodnota sama o sobě velmi nízká. To, že ani jeden měřený materiál nepřekročil hranici pH 5, ukazuje na alarmující stav fondu po chemické stránce. Nejnižší pH je pak 2,79!

Přestože bylo od zahájení průzkumu jasné, že chemická degradace – kyselost, bude největším problémem psacích podložek fondu MH, její míra nás překvapila. Také to, že i napohled kvalitní bílé papíry jsou vysoce kyselé (pH 4,1). Buď tedy jednotlivé materiály vyrovnaly míru své kyselosti vzájemným dlouhodobým působením ve spisech, nebo byly již od počátku na podobné úrovni kyselosti. Zajímavostí je, že vzhledem k vysoké míře kyselosti papírů, vykazují pásky použité k opravám větší míru zásaditosti, než papír okolí. Klihová páska, sama o sobě dosti kyselá, zvyšuje u běžných materiálů kyselost okolního materiálu. Zde je okolní materiál natolik kyselý, že paradoxně klihová páska spíše podložku v daných relativních hodnotách „odkyseluje".

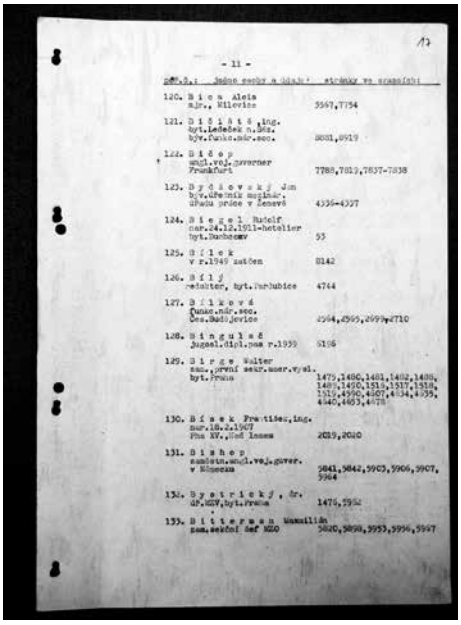
Výsledky měření poukazují na nutnost zabývat se odkyselením fondu V-6301 MV jako celku. Není možné selekcí vybrat méně kyselé části fondu a ty neutralizovat zvlášť, jednoduše proto, že se žádné méně kyselé materiály ve spisech neobjevují. Navrhujeme tedy odkyselení prostřednictvím neutralizačního zásahu, neutralizujícího

všechny kyseliny obsažené v psací podložce a zanechávajícího dostatečnou alkalickou rezervu neutralizačního činidla. Výjimkou budou kartony s nalepenými fotografiemi a podložky v přímém kontaktu s fotografickým materiálem. Ty je nutno udržet v hodnotách mírně kyselých až neutrálních. U těchto archiválií je třeba se vyhnout skokové změně pH, kterou materiál prošlý odkyselovacím procesem musí podstoupit. Z hlediska dlouhodobého uložení archiválií a z hlediska zabránění další chemické postupující degradaci jde jednoznačně o prioritní úkol nejen u fondu Milady HORÁKOVÉ.

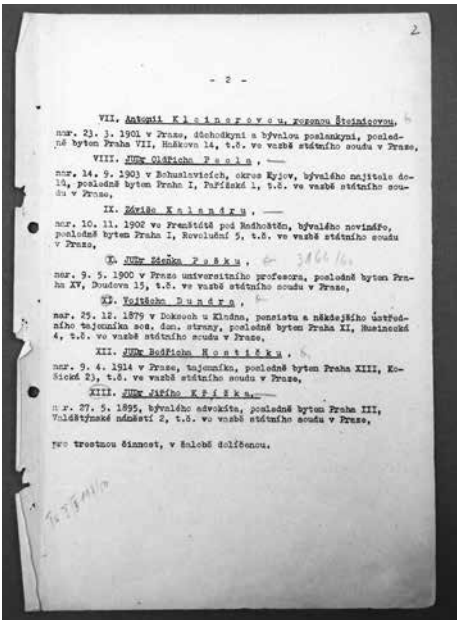
V souvislosti s odkyselením archivních materiálů je nutné upravit i způsob jejich uložení a upravit režim depotů (dle zásad uložení archivních materiálů v čistých depozitních místnostech s odpovídajícím klimatickým režimem – teplota do dvaceti stupňů Celsia, bez skokových změn teplot, s nižší a stálou relativní vlhkostí) – viz norma ISO 11 799 : 2003.

PŘÍLOHA

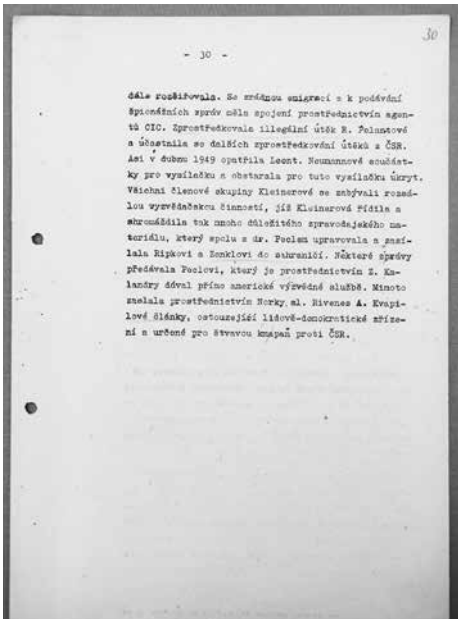
Vybrané jednotlivé papíry, na kterých bylo měřeno povrchové pH

2. část, str. 17
dřevitý papír s hnědavými skvrnami

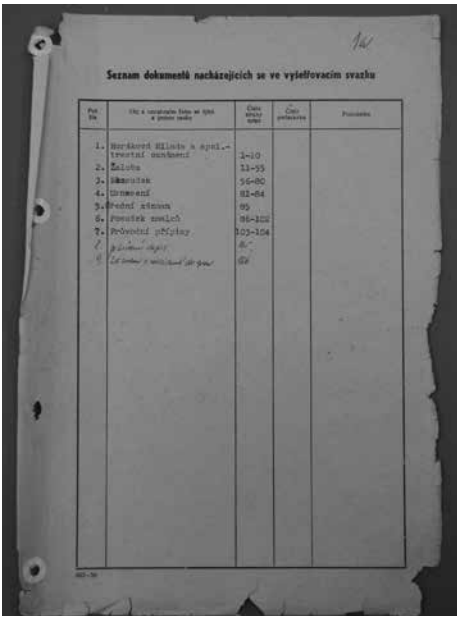
4. část, str. 2
dřevitý papír s hrubším povrchem,
málo klížený, žloutnoucí, s potiskem cyklostylu

- 30 -

30

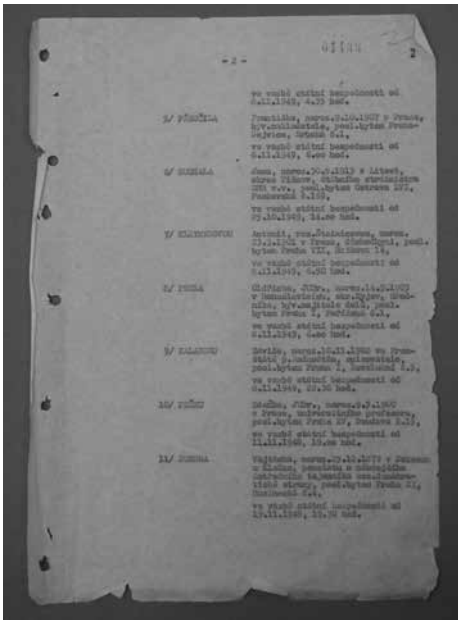
dále rozšiřovala. Se zrádnou emigrací a k podávání špionážních zpráv měla spojení prostřednictvím agentů CIC. Zprostředkovala illegální útěk R. Pelantové a účastnila se dalších zprostředkování útěků z ČSR. Asi v dubnu 1949 opatřila Leont. Neumannové součástky pro vysílačku a obstarala pro tuto vysílačku úkryt. Všichni členové skupiny Kleinerové se zabývali rozsáhlou vyzvědačskou činností, jíž Kleinerová přidala a shromáždila tak mnoho důležitého zpravodajského materiálu, který spolu s dr. Peclem upravovala a snášela Ripkovi a Zenklovi do zahraničí. Některé zprávy předávala Peclovi, který je prostřednictvím Z. Kalandry dával přímo americké výzvědné službě. Mimoto snášela prostřednictvím Norky el. Rivenes A. Evapilové články, ostouzející lidově-demokratické zřízení a určené pro štvavou kampaň proti ČSR.

1a

Seznam dokumentů nacházejících se ve vyšetřovacím svazku

Poř. čís.	Číslo archivní knihy	Číslo pořadové	Poznámka
1.	Herákové Hilsta a spol.- trestní oznámení	1-10	
2.	Žaloba	11-55	
3.	Rozsudek	56-80	
4.	Usnesení	81-84	
5.	Úřední zápisy	85	
6.	Soudní znalci	86-102	
7.	Průvodní přípisy	103-104	
8.		A-	
9.		1a	

- 2 -

2

ve vazbě ústřní bezpečnosti od 6.11.1949, 4.35 hod.

3/ PÍNĚLKA

ve vazbě ústřní bezpečnosti od 6.11.1949, 4.40 hod.

4/ HORÁLA

ve vazbě ústřní bezpečnosti od 7.11.1949, 11.00 hod.

5/ KLEINEROVÁ

ve vazbě ústřní bezpečnosti od 6.11.1949, 4.50 hod.

6/ PECL

ve vazbě ústřní bezpečnosti od 6.11.1949, 4.00 hod.

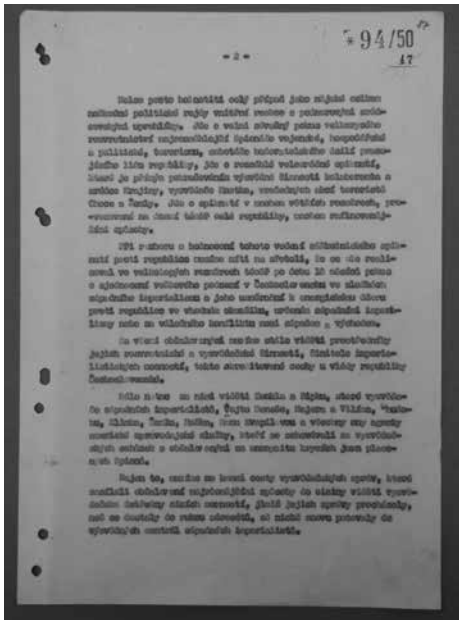
7/ KALANDRA

ve vazbě ústřní bezpečnosti od 6.11.1949, 10.30 hod.

8/ ZENKL

ve vazbě ústřní bezpečnosti od 11.11.1949, 10.00 hod.

9/ ZUNOVÁ

- 2 -

* 94/50

47

Jakmile pouze bolševická moc přistoupí jako nejdůležitější otázku politický rozbor vnitřní situace a pečlivější sledování nepřátelských tendencí, jako v celé střední Evropě, tak i v naší republice, nemůže nám uniknout, že v poválečném období se v Československu vytvořily podmínky, které jsou příznivé pro rozvinutí činnosti bolševického a světového imperialismu, jehož nejvyšším cílem je zničení lidově demokratického zřízení v naší republice a nastolení kapitalistického řádu.

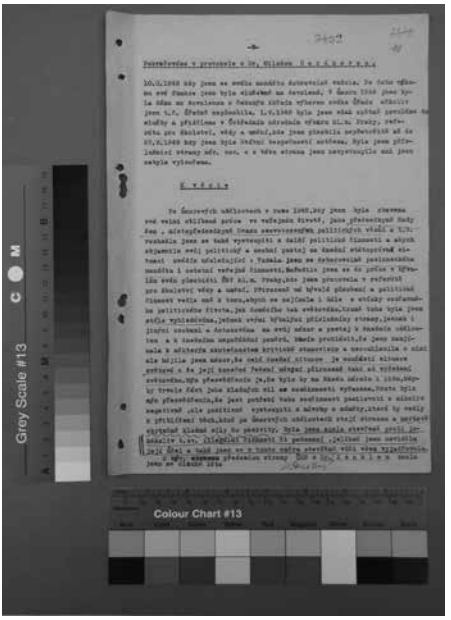
Tyto podmínky jsou dány jednak tím, že v Československu se nepodařilo dosud zcela odstranit třídy vykořisťovatelské, jednak tím, že v důsledku mezinárodní situace, kdy se mezi dvěma světovými tábory vyostřuje třídní boj, se i v naší republice vytvořily podmínky pro zesílení třídního boje.

5. část, str. 2
průklepový papír

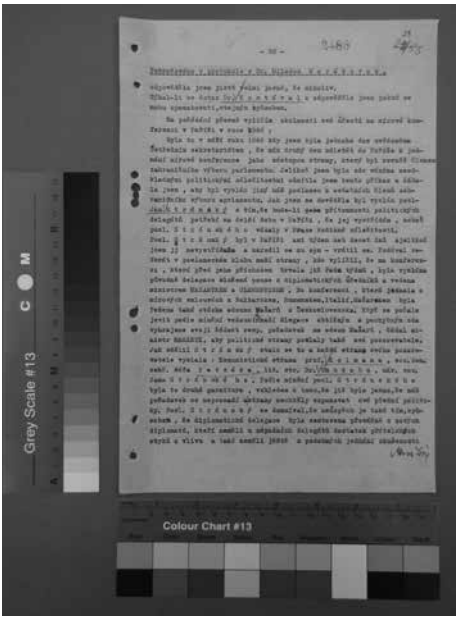
5. část, str. 87
obyčejný hlazený papír

4. část, str. 30
stejný papír jako str. 2

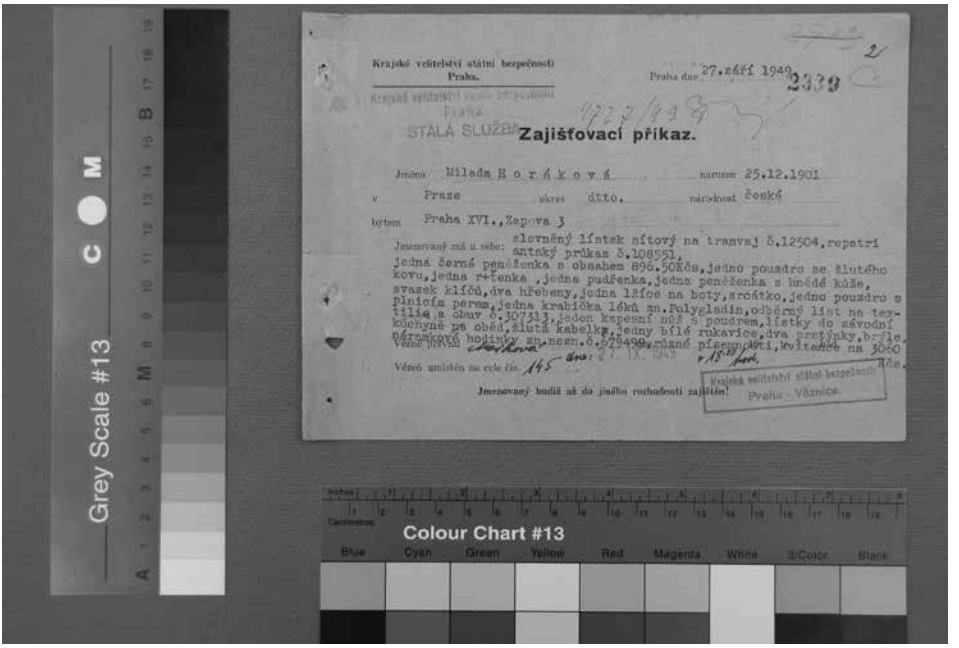
5. část, str. 1a
papír s tmavými textilními vlákny

6. část, str. 11
papír s tmavými textilními vlákny, zažloutlý

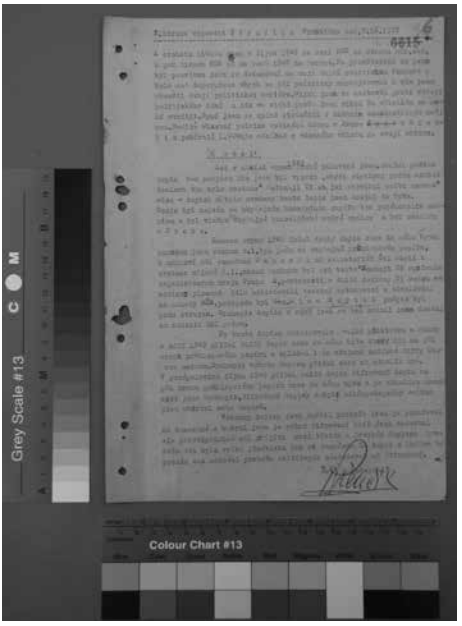
6. část, str. 39
obyčejný hlazený papír

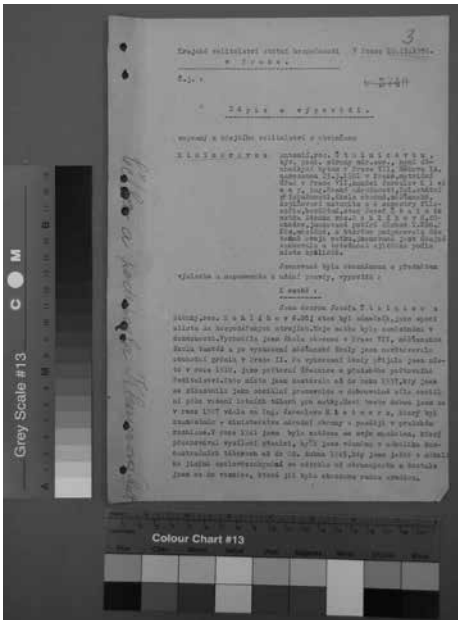
6. část str. 2
červený papír – zajišťovací příkaz

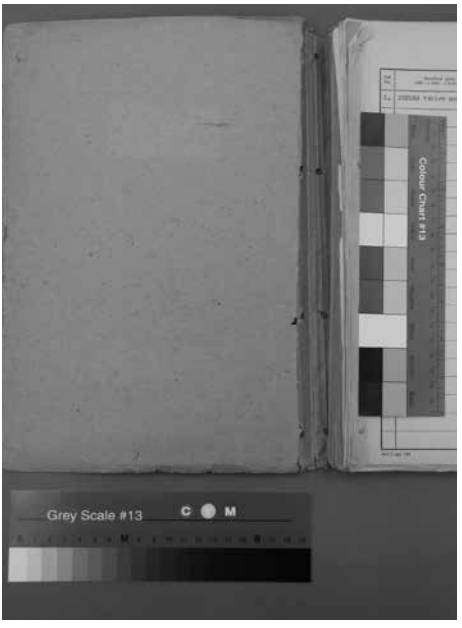
6. část, zadní desky
červené desky kartonové

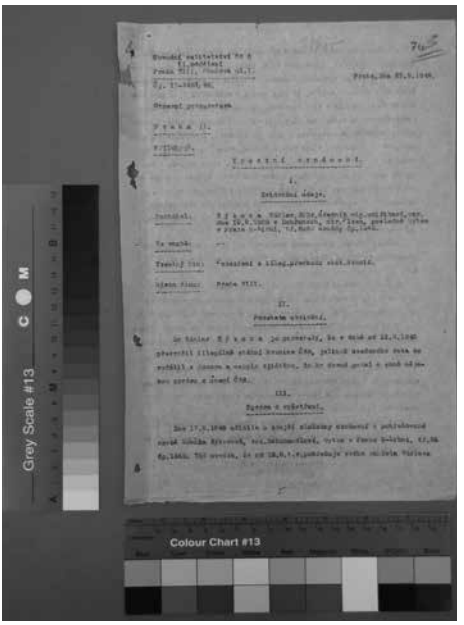
10. část
dřevitý papír žlutý až hnědý

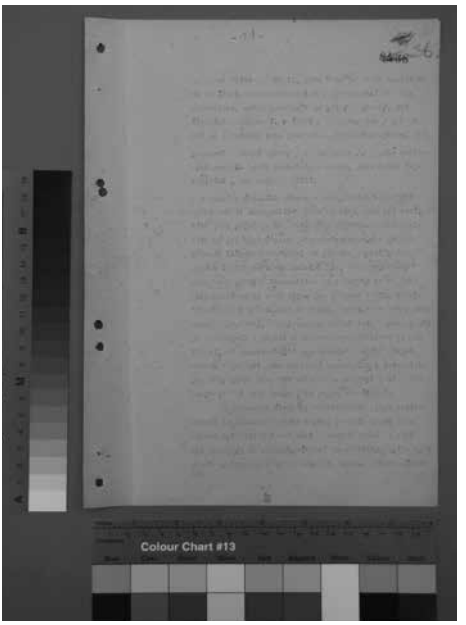
10. část, str. 3
dřevitý zažloutlý papír, hlazený

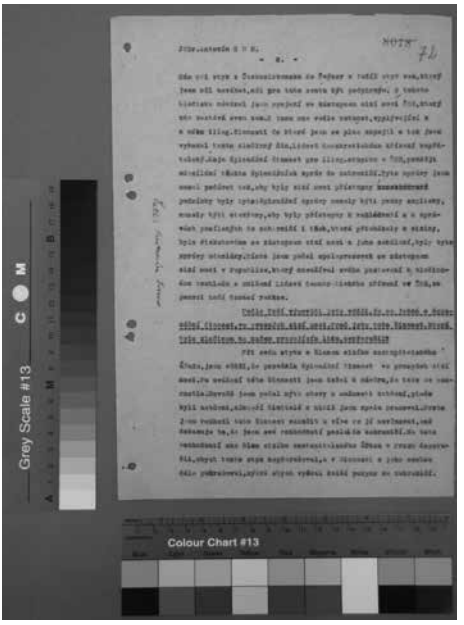
68. část, desky přední
tenká šedozelená lepenka

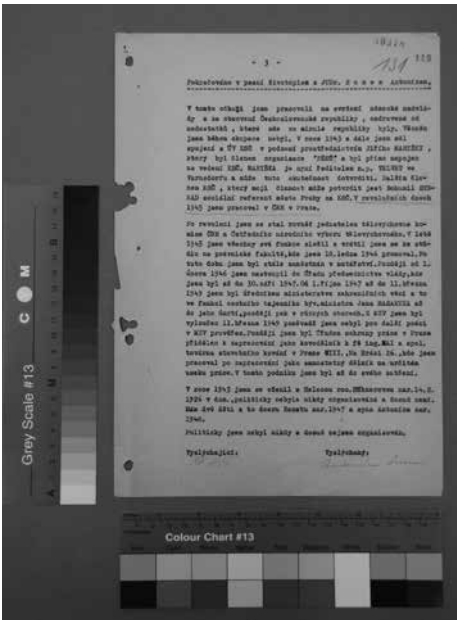
68. část, str. 5
tenký papír s bankovní páskou opravy

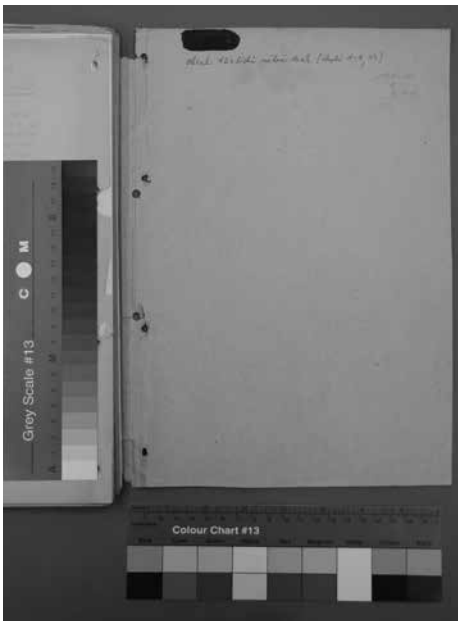
68. část, str. 30
dřevitý papír žlutý s výluhy klížidla

69. část, str. 72
dřevitý průklepový

69. část, str. 131
dřevitý, vysoce hlazený

69. část, desky zadní
béžový karton, měřeno na vnitřní straně

70. část, str. 4
karton s nalepenými fotografiemi

Závěrem

Průzkum fyzického stavu archivního materiálu a jeho vyhodnocení byl takto detailně zpracováván především z důvodu historicko-kulturního významu fondu JUDr. Milady HORÁKOVÉ a dále také proto, aby byl precedentním příkladem pro všechny následující průzkumy v rámci činnosti Archivu bezpečnostních složek.

Tvůrci tohoto textu doufají, že by pro tyto účely mohl nadále sloužit jako jistá předloha nebo koncept, jenž by pomohl odborně a organizačně usnadnit náročnou činnost průzkumu komukoliv, kdo by do ní byl v budoucnosti zapojen.

Spolupráce ABS s maďarským Historickým archivem 2008–2010

Miroslav Urbánek, Martin Kostlán, Michal Šrůtek

Oficiálně byla spolupráce s Historickým archivem státobezpečnostních služeb (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – ÁBTL) navázána v závěru roku 2008. Tehdejší ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů Pavel Žáček a ředitel Archivu bezpečnostních složek (dále jen Archiv, též ABS) Ladislav Bukovszky podepsali 7. listopadu 2008 trojstrannou dohodu o spolupráci s partnerskou organizací v Maďarsku. Historický archiv státobezpečnostních služeb (dále jen Historický archiv) zastupoval její generální ředitel György Gyarmati. Díky podpisu této dohody získaly partnerské instituce snadnější přístup k archivním materiálům, které se týkají historie jejich států v období totalitních režimů. Dohoda také umožnila stáže badatelů v zahraničí a poskytla prostor pro rozvoj užší odborné spolupráce.

Historický archiv vznikl transformací tehdy existujícího tzv. Historického úřadu (Történeti Hivatal) 1. dubna 2003, na základě ustanovení zákona č. 3/2003 o odhalování činností tajných služeb bývalého režimu a o zřízení Historického archivu státobezpečnostních služeb. Podle zákona je úkolem archivu zejména uchovávat a spravovat písemnosti zaniklých státobezpečnostních složek z období mezi 21. prosincem 1944 až 14. únorem 1990. Historický archiv má také povinnost uchovávat a spravovat písemnosti vzniklé z činnosti výboru maďarského parlamentu, který se stará o lustrace osob zastávajících významné veřejné funkce, obsažené v ustanoveních lustračního zákona č. 23/1994 v platném znění. ÁBTL je v souladu s maďarským zákonem o archivnictví zařazen mezi archivy zvláštního významu. Jako instituce s právní subjektivitou tvoří z hlediska ekonomiky součást rozpočtu maďarského parlamentu, kde je samostatnou rozpočtovou kapitolou. Hlavním kontrolním orgánem archivu je předseda parlamentu.[1]

Spolupráce Archivu s Historickým archivem je od počátku zaměřena převážně na oblast ochrany archiválií, jejich konzervaci a restaurování. Restaurátorské dílny Archivu, umístěné na dislokovaném pracovišti v Praze-Braníku disponují v České republice dosud ojedinělým technickým zařízením, které umožňuje provoz hromadného odkyselování pomocí Neschen C 500. Přímou inspirací pro vznik tohoto provozu bylo právě obdobné pracoviště v maďarském Historickém archivu.

1 Podrobné informace o Historickém archivu státobezpečnostních služeb Maďarska viz: STREŠŇÁK, G.: *Historický archív štátobezpečnostných služieb v Budapešti*. In: *Paměť národa č. 4*, 2005, s. 59–62.

Myšlenka vybudování provozu je spojena s osobou bývalého ředitele Archivu Ladislava Bukovszkého, který po konzultacích v Maďarsku přišel s iniciativou zbudovat obdobný provoz hromadného odkyselování archiválií v podmínkách našeho Archivu.[2] Ve dnech 5.–6. listopadu 2009 se uskutečnila návštěva zástupců Archivu v maďarském Historickém archivu v Budapešti, s cílem získat poznatky činnosti partnerské instituce. Pracovní cesty se zúčastnili Ladislav Bukovszky, tehdejší zástupce ředitele Miroslav Urbánek a Martin Kostlán, vedoucí oddělení péče o fyzický stav archiválií. Delegaci přijal generální ředitel ÁBTL György Gyarmati. Po přivítání vystoupili zástupci Historického archivu s prezentací své instituce a její činnosti. Hlavním účelem pracovní cesty byla návštěva odborného pracoviště hromadného odkyselování. Pracoviště využívá technologie Neschen C 900. Došlo k předání dosavadních praktických zkušeností a postřehů souvisejících s provozem zařízení a jeho účinností. Účastníci získali konkrétní informace ohledně postupů při zajištění fixace psacích látek, razítek, a jiných barevných médií. Ověřili si rovněž svoje teoretické informace a představy o způsobu provozování technologie. Čeští archiváři a restaurátoři se dále podrobněji seznámili s metodou elektronické archivace dokumentů, s procesem digitalizace archiválií a s procesem závěrečné adjustace (vlastní proces restaurování, ambulantní opravy a opatření dokumentu novou obálkou).

Prvotní ideou Archivu bylo vytvořit pracoviště, kde by byl provozován pouze odkyselovací proces. Inspirací bylo zejména pracoviště ÁBTL v Budapešti, v menší míře pak provoz v Pulhaimu v Německu, které zástupci ABS rovněž navštívili.[3] V návaznosti na získané poznatky zakoupil Archiv zařízení pro hromadné odkyselování Neschen C 500. Dále bylo rozhodnuto kombinovat tuto metodu se zařízením Bookkeeper. Na vybavení provozu hromadného odkyselování navázalo zbudování profesionálně vybaveného restaurátorského pracoviště.

Oddělení péče o fyzický stav archiválií ve své struktuře zahrnuje tato odborná pracoviště pro restaurátorské a konzervátorské ošetření a zpracování archiválií spravovaných ABS: provoz technologie hromadného odkyselování archiválií Neschen C 500; pracoviště přípravy archiválií (evidence, třídění, mechanické čištění, atd.); vlastní restaurátorská dílna a ateliér, tzv. „mokrý provoz"; laboratoř pro individuální možnost dezinfekce archiválií, neutralizaci vázaných dokumentů metodou Bookeeper, hromadné dolévání papíroviny a jiné práce.

2 K vytváření restaurátorských a konzervátorských dílen ABS: KOSTLÁN, Martin.: *Budování a koncepce činnosti restaurátorského pracoviště Archivu bezpečnostních složek*. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek č. 7*. Praha 2009, s. 39–44. Srov. „Zpráva o vzniku pracoviště" publikovaná ve „Zprávě o činnosti Archivu bezpečnostních složek za rok 2009", viz: http://www.abscr.cz/data/pdf/uredni-deska/cinnost_abs_2009.pdf

3 Přímá návštěva specializovaného restaurátorského pracoviště Státního archivu v Pulheimu a seznámení se s jeho provozem, zázemím a následná prohlídka odkyselovacího zařízení Nescen C 500, poskytla reálnou představu o způsobu a možnostech instalace zařízení. Pracovníci ABS byli seznámeni s principem jeho obsluhy a s potřebou předchozích a následných technologických operací. Tyto zkušenosti byly prakticky využity v podmínkách restaurátorského pracoviště ABS.

Zkušební provoz hromadného odkyselování a činnost restaurátorského oddělení byl zahájen v prosinci 2009 za spoluúčasti firem Ceiba, která zajistila veškeré vybavení pracoviště a firmy Hostert, která má v licenci prodej a servis strojů Neschen.

Přístroj Neschen C 500, proces hromadného odkyselování archiválií na restaurátorském pracovišti ABS v Praze-Braníku.
(ABS)

Mokrý provoz, dolévání papíroviny v dolévacím stroji na restaurátorském pracovišti v Praze-Braníku.
(ABS)

Pracoviště s provozem hromadného odkyselování archiválií českého ABS a maďarského ÁBTL se liší v některých detailech přístupu, způsobu provozu, návaznosti na digitalizaci apod. (viz tabulka).

Provoz v Budapešti, ÁBTL	**Provoz v Praze, ABS**
Stroj C 900 má kapacitu 4 listy A4 vedle sebe.	Stroj C 500 má kapacitu 2 listy A4 vedle sebe, za hodinu cca 100 listů (max.), reálně ověřeno 80
Na procesu se podílí celkem 33 osob, z toho 9 externích spolupracovníků (včetně digitalizace), ve dvousměnném provozu.	Na procesu se podílí celkem 3 osoby bez externích spolupracovníků, v jednosměnném provozu.
Proces odkyselení je přímo spojen s procesem digitalizace.	Digitalizace dokumentů probíhá zcela odděleně, navíc v jiné instituci.
Proces je financován ze sedmdesáti procent z Norských fondů.	Proces je financován výhradně ze zdrojů ABS.
Odkyselené materiály jsou opatřeny novou archivní vazbou z nekyselého materiálu.	Odkyselené materiály jsou většinou ponechány v rozešitém stavu (pokud se nejedná o dílčí proces restaurování archiválie).

Provoz v Budapešti, ÁBTL	**Provoz v Praze, ABS**
Metoda je více uzpůsobena masovější produkci, rozpíjení některých inkoustů je považováno za přípustné riziko.	Proces je obohacen o možnost využití bezvodé metody Bookkeeper, je snaha o maximální dodržení restaurátorských kodexů minimální změny podoby dokumentů.
Proces dokončení dokumentů je náročnější, než v pražském provozu.	Proces přípravy je náročnější o důkladné zkoušky rozpustnosti.
Provoz je doplněn o velmi dokonalý systém elektronické evidence archiválie, navíc je archiválie doprovázena papírovým formulářem.	Chybí možnost elektronické evidence, evidence pouze pomocí papírových formulářů.
Obě pracoviště došla nezávisle na sobě k obdobným pracovním postupům.	

Dne 24. února 2010 se uskutečnila reciproční pracovní návštěva zástupců maďarského Historického archivu v Archivu bezpečnostních složek. Pozvání tehdejšího ředitele Archivu Ladislava Bukovszkého přijali paní Bikkiné Balsai Jolán, vedoucí restaurátorského oddělení ÁBTL a pracovníci archivu Zoltán Lux a Cseh Gergő Bendegúz. V doprovodu ředitele a restaurátorů si kolegové z Maďarska prohlédli prostory restaurátorského a konzervátorského pracoviště, byli seznámeni s činností našeho archivu, s jeho legislativním ukotvením. Zajímali se o strukturu archivních fondů a souborů, zvláštní důraz kladli na problematiku ochrany archiválií a na proces jejich konzervování a restaurování.

Na restaurátorském pracovišti Archivu v Praze-Braníku se seznámili s jeho koncepcí, vybavením jednotlivých dílen jejich provozem a zejména s provozem hromadného odkyselování archiválií.[4] Jejich zájem byl zaměřen jednak na získání informací o kombinaci používaných konzervátorských metod Neschen a Bookkeeper, jednak na zařízení restaurátorského pracoviště Archivu, spojeného s procesem vlastního odkyselování. Kolegové z Budapešti si prohlédli také restaurátorský ateliér, zahrnující prostory pro dezinfekci a očistu materiálů. Dále jim byl prezentován ateliér s tzv. „mokrým provozem". Prohlédli si také zařízení pro dolévání papíroviny, chemickou digestoř pro odkyselování vázaných archiválií postřikem a prací s chemikáliemi, laboratoř, sklad a přípravnu materiálu. Velkou pozornost věnovali způsobu provádění průzkumů jednotlivých archiválií, spisů a archivních fondů. Restaurátoři našeho Archivu je seznámili s vlastním průběhem tohoto procesu včetně formulářů, které byly zhotovené pro účely průzkumů (viz výše uvedené příspěvky v tomto sborníku *Průzkum a vyhodnocení průzkumu fyzického stavu vyšetřovacích spisů…*). Maďarská strana uvítala možnost další spolupráce, zejména po dobudování jejich restaurátorských dílen, kdy se podoba provozu více přiblíží podmínkám v našem Archivu.

4 O pracovní návštěvě maďarských kolegů v Archivu bezpečnostních složek viz: http://www.abscr.cz/cs/pracovni-navsteva-abtl-madarsko

Ukázka praktického fungování Elektronického systému evidence, zavedeného na pracovišti v Budapešti. (ABS)

Zástupci ÁBTL na restaurátorském pracovišti ABS v Praze-Braníku.
(ABS)

Dne 23. září 2010 se uskutečnila mezinárodní konference „Mass deacidification of archival records – Experiences in applying the Bückeburg-method in the state security archives", kterou uspořádal maďarský ÁBTL v Budapešti. Jejím tématem bylo mj. zhodnocení dosavadních zkušeností jednotlivých institucí s aplikací tzv. bückeburské metody hromadného odkyselování, v rámci vlastních konzervátorských a restaurátorských pracovišť.[5] Za ABS se této mezinárodní konference zúčastnili Martin Kostlán a externí spolupracovník, restaurátor Michal Šrůtek.

Účastníci konference se ve svých referátech a také, jak tomu často bývá, v kuloárových diskuzích, podělili o informace a zkušenosti získané stážemi na jiných odborných pracovištích v Evropě. V průběhu celé akce byla přednesena řada zajímavých příspěvků. Někteří přednášející prezentovali konkrétní výsledky svých technologických výzkumů a jejich aplikace v praxi a dále celkovou strukturu a konkrétní výsledky provozu hromadného odkyselování. Byly diskutovány také požadavky na důkladné personální zajištění takového provozu, jakož i jeho systematické propojení se všemi složkami zajišťujícími jeho plynulý chod (archivní evidence a příprava, digitalizace, příprava archiválií před ošetřením, evidence, vlastní ošetření, kompletace a restaurování, uložení do nových obalů atd.).

Naši restaurátoři v příspěvku prezentovali metodu hromadného odkyselování archiválií tak, jak je provozována v podmínkách restaurátorských a konzervátorských dílen ABS. Tedy jako sofistikovaný restaurátorský zásah, s velkou pozorností kladenou na nezměněnou podobu archiválií před a po provedení vlastního procesu odkyselení.

5 Konference se zúčastnilo celkem 100 delegátů z postkomunistických zemí. Kromě zástupců z České republiky to byli kolegové z partnerských organizací ze Slovenska, Polska, Spolkové republiky Německo a Maďarska. O účasti zaměstnanců ABS na mezinárodní konferenci „Mass deacidification of archival records" v Budapešti 23. září 2009 viz: http://www .abscr.cz/cs/konference-mass-deacidification-of-archival-records-v-budapesti

Metoda je aplikována s velkým důrazem na zkoušky rozpíjivosti inkoustů a razítek, eliminaci rozpíjení roztokem těkavého cyklododekanu, který vytvoří na rozpustné psací látce ochranný film a z archiválie po třech dnech odtěká. Dále ve své prezentaci dokladovali využití této hromadné metody jako kombinovaného procesu s šetrnější metodou Bookkeeper, vhodnou i k lokálním zásahům na ošetřovaných archiváliích a dokumentech.

Praktické poznatky, získané našimi restaurátory z těchto procesů, byly oceněny všemi, kteří se na konferenci zajímali o praktické využití metody. Příspěvek spolu s praktickou ukázkou hromadného odkyselování a celého procesu následného ošetření, včetně navazující digitalizace restaurátory ošetřených archiválií, dokládal názorné využití prezentované metody v praxi.

Provoz hromadného odkyselování v ÁBTL v Budapešti – exkurze v rámci konference. (ABS)

Pracoviště ÁBTL navazující na odkyselovací proces – opravy, restaurování, uložení archiválie. (ABS)

V této souvislosti je třeba zmínit, že ze strany zúčastněných delegátů byl velmi kladně hodnocen systematický a profesionální přístup oddělení péče o fyzický stav archiválií českého ABS k problematice ochrany novodobých archivních dokumentů.

Konference pořádaná maďarskými kolegy umožnila našim restaurátorům mj. navázání dalších zajímavých kontaktů. Společná témata k řešení nalezli zejména se zástupci Slovenského národného archívu v Bratislavě, kteří se soustavně zabývají výzkumem procesu odkyselování a jeho možnými riziky z dlouhodobého hlediska. Výsledky jejich výzkumu, především aplikace procesu umělého stárnutí na odkyselené materiály, by mohly být po teoretické i praktické stránce využity při přípravě a provozu hromadného odkyselování na restaurátorském pracovišti ABS. V současné době byla v rámci rozvíjející se spolupráce se slovenskými kolegy dohodnuta informačně pracovní stáž, na které by zástupci ABS předali své praktické zkušenosti. Pracovníci Slovenského národného archívu by na oplátku poskytli poznatky z výzkumu odkyselených materiálů. Tyto informace by měly ovlivnit proces přípravy dokumentů

a archiválií pro uplatnění metody hromadného odkyselování, jak je doposud praktikována v Archivu bezpečnostních složek.

Navazování kontaktů s dalšímu účastníky konference pořádané ÁBTL, konkrétně s Alenou Makovou ze slovenského Národního archivu.
(ABS)

Na závěr je nutno podotknout, že spolupráce s maďarským Historickým archivem měla – především na počátku – zásadní vliv na formování podoby pracoviště hromadného odkyselování archiválií v ABS. Přestože byly tyto poznatky a zkušenosti pro Archiv do značné míry určující, nelze říci, že bychom se prakticky přiblížili situaci v ÁBTL. Možnosti maďarských kolegů jsou z důvodu čerpání vysokých finančních prostředků z Norských fondů nesrovnatelné.

Pozitivním krokem je navazování bližších pracovních kontaktů s odborníky Slovenského národného archívu. Ti mají podle našeho názoru v současné době nejucelenější informace o všech aspektech metody hromadného odkyselování archiválií s využitím technologie Neschen. Není jistě bez významu, že na výzkum získali slovenští kolegové grant z finančních zdrojů Evropské Unie. V případě navázání spolupráce s touto institucí byla ze strany slovenských kolegů byla deklarována ochota předávat získané poznatky. Velkou výhodou je v tomto případě také příbuznost našich jazyků.

Domníváme se, že je žádoucí zvyšovat povědomí o tom, že metoda hromadného odkyselování s využitím technologie Neschen C 500 je v ABS zavedena a funguje již téměř dva roky. Z mnoha důvodů je nutné rozšířit povědomí o praktickém využití této metody ošetření archiválií, a to jak u odborné, tak laické veřejnosti v České republice. Doufáme, že provoz této metody hromadného ošetření archiválií, která má v obdobných institucích ve světě zcela nezastupitelné místo, získá i v podmínkách našeho Archivu do budoucna dostatek finanční i jiné podpory, tak aby bylo možné efektivně využít jeho potenciál.

Archiv českého vysílání Radia Vaticana

Pavel Kugler

Ve dnech 7.–20. dubna 2011 proběhl v rámci schváleného projektu Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR) základní výzkum archivu české sekce Radia Vaticana (RaV) v Římě. Garantem celého projektu jsou Stanislava Vodičková (ÚSTR) a Pavel Kugler (ABS). Výstupem bude edice dokumentů s pracovním názvem: „Ohlasy perzekuce katolické církve v Československu na vlnách Vatikánského radia". Svým způsobem jde o pokračování spolupráce, kterou navázala s českou sekcí Radia Vaticana Stanislava Vodičková během přípravy monografie o kardinálu Beranovi.[1] Přístup do archivu a možnost studia dokumentů v knihovně RaV zajistil vedoucí redakce českého vysílání P. Milan Glaser, SJ. Samotné bádání a skenování dokumentů schválil ředitel Radia P. Federico Lombardi, SJ.

Hlavním cílem dubnové návštěvy bylo zmapování dokumentů, uložených v archivu české sekce RaV a jejich možnost využití pro připravovanou edici. Jako pracoviště s dokumenty byl pro nás po celou dobu pobytu vyhrazen stůl v knihovně, která je otevřena v pondělí až sobotu od 6.00 do 21.00 hodin,v neděli od 7.00 do 21.00 hodin. Ačkoliv archivní materiál představuje důležitý zdroj informací ke konfrontaci Vatikánu s komunistickým režimem, není z badatelského pohledu využíván v takové míře, jak by se dalo očekávat. Rozsáhlejší výzkum v archivu české sekce provedl polský historik Andrzej Grajewski, který se soustředil zejména na změny ve struktuře vysílání v sedmdesátých letech 20. století.[2] Z českých církevních historiků navštívili archiv docent Stanislav Balík a profesor Jiří Hanuš, oba z Masarykovy univerzity v Brně.

Archiv českého vysílání se nachází v prvním patře budovy Palazzo Pio (současné sídlo Vatikánského rozhlasu) mezi archivy středo a východoevropských zemí – např. Albánie, Běloruska, Litvy, Maďarska, Rumunska, Slovenska, Ukrajiny. Archiv polské sekce, jedné z největších, převzal a do Varšavy převezl před pár lety Instytut Pamięci Narodowej. Tento zásah proběhl bez vědomí nejvyšších představitelů vysílání RaV a mimo jiné způsobil zastavení plánovaného stěhování českého archivu do centra Aletti v Olomouci. Vzhledem k nedostatku místa a připravovanému ukládání na elektronické nosiče vyvstává otázka, kam originály v papírové podobě v budoucnu uložit. Naštěstí pro zájemce o dokumenty se neuvažuje o přesunu do vatikánského archivu, což by zajisté znamenalo omezení přístupu k materiálům pro badatelské účely. Archiválie českého vysílání jsou uloženy volně v uzamykatelných skříních přímo

1 VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. ÚSTR, Praha 2009.

2 Bulletin *Jezuité*, č. 3/2009, ročník XVIII. http://www.jesuit.cz/bulletin/?rok=2009&cislo=3&clanek=rozhovor (staženo 4. září 2011)

na chodbě naproti redakci, chráněné ve tvrdých deskách. Tento způsob je zcela nedostatečný a v co nejkratší době se plánuje uložení do odpovídajících archivních krabic.

První patro Palazzo Pio – archivy středo a východoevropských sekcí RaV.

Přepisy vysílání české sekce RaV.

Celkový rozsah archivu české sekce je odhadem kolem osmi běžných metrů. Kromě přepisů vysílaných rozhlasových relací, které tvoří hlavní část, patří k archivu rovněž brožury a propagační materiál s církevní tematikou. Dokumenty jsou uspořádány chronologicky; začínají lednem 1950 a končí polovinou devadesátých let 20. století. Nejstarší přepisy byly psány psacím strojem na průklepový papír, velmi často z obou stran, a běžně jsou v nich zaneseny ručně psané poznámky. Tyto dokumenty nejsou už kvůli špatné čitelnosti vhodné pro fotografování, nutné je skenování ve vysokém stupni rozlišení. Celkový stav starších přepisů relecí je velmi špatný, charakteristické jsou potrhané listy

a nevhodně sešité strany. Dosavadní uspořádání v chronologické řadě je vyhovující a v průběhu studia přepisů z let 1950 až 1960 jsme nenalezli žádnou znatelnou absenci dokumentů.

Hned na počátku studia jsme však zjistili, že v archivu chybí přepisy za léta 1947–1949. Příčinou může být předchozí stěhování archivu a zpočátku nepříliš systematická organizace materiálu. Podle informací probíhají momentálně práce na uspořádání pozůstalosti po kardinálu Tomáši Špidlíkovi, kde nelze vyloučit dohledání „ztracených" dokumentů. Určitou alternativou je využití přepisů slovenské sekce z let 1947–1949, se kterými jsme měli také možnost pracovat. Ačkoliv se ve slovenských přepisech z těchto let stále objevuje označení československé vysílání (k oficiálnímu rozdělení české a slovenské sekce došlo až v roce 1949) obsahově se obě sekce pravděpodobně již tehdy lišily. Z časových důvodů však zatím nemohla být provedena hlubší analýza a srovnání rozdílů ve vysílání obou redakcí.

Historie Radia Vaticana a české sekce

Radio Vaticana zahájilo vysílání během pontifikátu Pia XI. (papežem 1922–1939) dne 12. února 1931.[3] Ještě předtím byl navržen do funkce ředitele Radia Vaticana jezuita P. Giuseppe Gianfranceschi. Tradice jezuitů ve vedoucích funkcích RaV se udržela do dnešní doby. První vstupy byly přenášeny v latině, ale ke konci války se již pravidelně vysílalo v devíti jazycích – italštině, francouzštině, angličtině, španělštině, portugalštině, polštině, ukrajinštině, litevštině a ruštině. O růstu významu Radia a pronikání do dalších zemí svědčí údaj o vysílání v 29 jazycích v roce 1954. V současné době vysílá své pořady ve 47 jazycích a pracuje v něm na 400 osob (cca 60 národností). S tímto rozšiřováním úzce souviselo hledání sídla. Bylo potřeba zajistit nové prostory, neboť stávající se ukázaly jako nevyhovující (Palazzo Leo, Museum Petrianum, Palazzo Torlonia). Od roku 1970 sídlí redakce RaV v Palazzo Pio, v dolní části svatopetrského náměstí.

Největší zásluhu na zahájení českého vysílání má pražský arcibiskup a pozdější kardinál Dr. Josef Beran. Kromě něj se ještě angažovali vyslanec Arthur Maixner a rada František Schwarzenberg.[4] Za svého prvního pobytu v Římě požádal arcibiskup Beran dne 23. února 1947 ve Vatikánu o zvláštní vysílání pro Československo.[5] Ačkoliv vlivné ministerstvo informací bylo v rukách komunistů, tehdejší československá vláda Beranovu iniciativu podpořila. První mimořádné vysílání pro Československo se konalo u příležitosti zahájení jubilejních oslav svatovojtěšských 22. dubna 1947

3 BEA, Fernando: *Mezzo Secolo della Radio del Papa.* Edizioni Radio Vaticana, Vatican 1981.

4 Arthur Maixner (1889–datum úmrtí nebylo zjišťeno) vyslancem Československa u Svatého stolce od 13. 8. 1946. Před jeho příjezdem a po obnovení diplomatických styků zastupoval zájmy ČSR František Schwarzenberg (1913–1992) jako chargé d´ affaires ad interim od 31. 1. 1946.

5 Pasáž ke vzniku českého vysílání RaV je s malými úpravami převzata z webových stránek českého vysílání RaV http://www.radiovaticana.cz/historie.php4 (staženo 4. září 2011)

ve 20.40 hodin Program připravil s bohoslovci Nepomucena profesor Papežského orientálního ústavu Dr. Josef Olšr, SJ.[6] Vysílání zahájil svatovojtěšský chorál a byl přečten apoštolský list Pia XII. „Nono ac dimidio a S. Adalberti obitu exeunte saeculo…", adresovaný československému episkopátu.

Pravidelně se mělo začít vysílat 22. prosince 1947, avšak pro nízkou intenzitu elektrické energie došlo k odložení na 24. prosince 1947. Přípravou a organizací byl pověřen spirituál Nepomucena P. Václav Feřt, SJ, který měl k dispozici skupinu českých a slovenských bohoslovců. Rozhodnutím Státního sekretariátu bylo vysílání pro Československo společné pro Čechy i Slováky. Od počátku se vysílalo třikrát týdně, a to v pondělí, ve středu a v pátek v 19 hodin, v délce 14 minut. V pondělí a v pátek bylo prvních deset minut věnováno náboženským úvahám nebo rozhovorům o problémech současného náboženského života. Poslední čtyři minuty v druhé řeči přinášely stručné zprávy z katolického světa. Středa byla určena pro týdenní přehled zpráv a aktualit z katolického světa; polovina přehledu byla vysílána česky, druhá slovensky. Začínalo se střídavě česky nebo slovensky. Od listopadu 1949 byla zatím jedna sekce rozdělena na českou a slovenskou (v té se stal redaktorem P. Stanislav Polčín, SJ), vždy 15 minut bylo věnováno českému a slovenskému pořadu. V sedmdesátých letech se již vysílalo každý den.

Do historie českého vysílání RaV se zapsalo množství význačných osobností duchovního života. Mezi odpovědné redaktory patřili v minulosti jezuité P. Václav Feřt, P. Alois Kořínek, P. Petr Ovečka, P. Josef Koláček a další.[7] Pronásledování církve

6 **P. Josef Olšr, SJ** (1903–1084). Do noviciátu řádu Tovaryšstva Ježíšova vstoupil v roce 1929. V Rusticu byl 14. 5. 1939 východním obřadem vysvěcen na kněze. Ve studiu pokračoval na Papežském orientálním ústavu v Římě, kde následně pracoval jako profesor.

7 **P. Václav Feřt, SJ** (1903–1986). Do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova vstoupil v roce 1925. Postupně studoval v Pullachu v Bavorsku a Lovani v Belgii, kde přijal kněžské svěcení (1933). V říjnu 1945 jel vystřídat P. Storka do Nepomucena jako spirituál. Před Vánocemi 1947 přijal úkol založit a vést české vysílání Vatikánského rozhlasu. V roce 1954 se stal spirituálem v koleji Damscenum a o šest let později odjel do Kanady, kde založil českou misii v Montrealu. V roce 1965 se vrátil do Říma jako vedoucí české sekce Vatikánského radia. V roce 1970 místo opustil a stal se viceprovinciálem České provincie pro členy žijící v zahraničí.

P. Petr Ovečka, SJ (1922–2009). Do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova vstoupil v roce 1940. V letech 1947–1951 studoval teologii v Maastrichtu v Nizozemí, kde přijal kněžské svěcení. Po třetí aprobaci v USA odešel do Říma, kde působil v letech 1953–2002. Nejprve pracoval (1953–1971) jako redaktor českého a nějakou dobu i latinského vysílání Vatikánského rozhlasu, 1957–2001 redigoval exilový měsíčník *Nový život* a od roku 1973 se stal sekretářem exilové Křesťanské akademie. Po návratu do vlasti v roce 2002 redigoval bulletin *Jezuité*.

P. Alois Kořínek, SJ (1914–1969). V roce 1932 vstoupil do noviciátu řádu Tovaryšstva Ježíšova, na kněze byl vysvěcen v roce 1945. O rok později odjel studovat do Heytrop College v Anglii, další rok do Paray le Monial ve Francii a následně do Říma, kde získal na Gregoriánské univerzitě doktorát. Začal pracovat v české sekci Vatikánského rozhlasu a od roku 1953 se stal profesorem na Gregoriánské univerzitě.

P. Josef Koláček, SJ (1929). V roce 1948 vstoupil do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova. V noci z 13. na 14. dubna 1950 byl internován spolu s ostatními jezuity v centralizačním klášteře Bohosudov a

v Československu zbavilo katolíky téměř všech prostředků informovanosti a evangelizace. Vatikánský rozhlas tedy plnil roli zprostředkovatele svými pořady o filosofii, teologii, kultuře, katechezi, myšlenkových proudech v jednotlivých zemích, východní spiritualitě, dogmatice, historii a morálce, i proslovy Svatého otce. Údaje z přepisů, které jsme měli možnost studovat, svědčí o vysokém stupni informovanosti. Informace byly získávány především od krajanských misionářů, kteří se dostali za železnou oponu, od náhodných návštěvníků, ale po kritickém rozboru také z československého tisku. Velkou pozornost věnovalo Radio Vaticana procesům proti duchovním, které vrcholí v komunistickém bloku v první polovině padesátých let 20. století.

Zajímavým jevem se stala vnitřní cenzura, praktikovaná hlavně při začátcích vysílání a zřejmě i v průběhu sedmdesátých let v souvislosti s Casaroliho východní politikou.[8] Cenzura v počátcích českého vysílání probíhala tím způsobem, že P. Václav Feřt připravil zprávy, přeložil je do italštiny a přinesl na cenzuru do Vatikánu. Podle P. Josefa Koláčka v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století taková cenzura v pravém slova smyslu neexistovala. Existovala pouze doporučení, v jakých otázkách má být redaktor opatrnější.[9]

Dnes lze těžko určit, jak vysoký byl počet posluchačů české sekce. Podle průzkumu Radia Svobodná Evropa se v době normalizace pohyboval okolo 600 000 denně. To dokazuje, že vedle Svobodné Evropy a Hlasu Ameriky patřilo Radio Vaticana k médiím, která svým vlivem mezi československým obyvatelstvem mohla ohrožovat komunistickou totalitu. Není překvapením, že ze strany komunistů byla proti RaV vedena útočná kampaň. Komunisté obviňovali redaktory Rádia z rozvracečství a podmiňovali svá jednání se Svatým stolcem jejich eliminací.

Stejně jako u dalších zahraničních rádií docházelo z československé strany k rušení signálu. Z tohoto důvodu rostl význam latinského vysílání, na němž se až do roku 1970 podílel P. Petr Ovečka. Za latinským vysíláním stál podnět českých kněží někdy z let 1949–1951, neboť chtěli slyšet v originále výnosy Svatého stolce. Avšak hlavní výhodou latinského vysílání zůstal fakt, že nebylo nikdy rušeno. Důkazem, nakolik představovalo vysílání Radia Vaticana potenciální hrozbu pro komunistický režim, je objektový svazek I. správy SNB (Hlavní správa rozvědky) s krycím jménem VLÁDCE, který byl veden na Vatikán a jehož součástí jsou i dva podsvazky se zaměřením na činnost RaV.

Plánovaná dohoda mezi ÚSTR a Radiem Vaticana ohledně pořízení digitalizovaných kopií pro účely Ústavu se tak jeví z badatelského hlediska nadmíru přínosnou.

---

následně v Oseku. Odtud byl odveden k PTP. V letech 1954–1968 pracoval jako pomocný dělník, 1968 emigroval do Rakouska, kde dokončil teologická studia. V roce 1970 odešel do Itálie a začal pracovat jako redaktor české sekce Vatikánského rozhlasu, 1971–2001 byl jejím vedoucím. Nyní zde působí jako redaktor.

8 CASAROLI, Agostino: *Trýzeň trpělivosti. Svatý stolec a komunistické země (1963–1989).* Kostelní Vydří 2001.

9 Bulletin *Jezuité*, č. 3/2009, ročník XVIII. http://www.jesuit.cz/bulletin/?rok=2009&cislo=3&clanek=rozhovor (staženo 4. září 2011)

Ústav potažmo ABS tím získají téměř kompletní dokumenty z produkce důležitého myšlenkového proudu v rámci československé emigrace, jenž na straně jedné stál v jasné opozici vůči komunistické totalitě, a na straně druhé se už svojí podstatou vymykal ostatním emigrantským centrům. Archivní materiál českého vysílání se může bezpochyby stát hodnotným doplňkem k archiváliím uloženým v ABS.

Vysílač Radia Vatikana.

Foto Pavel Kugler (2x) a Zlatuše Kukánová

Ochrana státní hranice 1948–1955

60. výročí započetí vojskového střežení státní hranice

Pavel Vaněk

Technické muzeum v Brně ve spolupráci s ABS uspořádalo odborný seminář s názvem „Ochrana státní hranice 1948–1955. 60. výročí započetí vojskového střežení státní hranice." Seminář se uskutečnil ve dnech 17.–19. května 2011 v přednáškovém sále Technického muzea v Brně. Důvodem, proč připomenout toto výročí, byl fakt, že systém vojskové ochrany státní hranice, který započal v roce 1951, přetrval na hranici se Západním Německem a Rakouskem až do sklonku roku 1989. Se započetím vojskového střežení této hranice bylo spojeno nejen výrazné početní navýšení počtu Pohraniční stráže (PS), ale také vydávání základních norem – zákon o ochraně státních hranic (zákon 69/1951 Sb.), nařízení ministra národní bezpečnosti o právu příslušníka PS použít zbraň, ustanovení o pohraničním území aj. Normy byly nejenom vydávány, ale (na rozdíl od dřívějšího období) také naplňovány. V tom tkví důležitost tohoto mezníku pro dějiny bezpečnostních složek. S ohledem na 60. výročí bylo záměrem organizátorů soustředit se v problematice střežení státní hranice na období po únoru 1948 do poloviny padesátých let.

Příspěvky byly sdruženy podle tematiky do čtyř bloků, z nichž první se zabýval systémem střežení státní hranice PS, resp. přechody kurýrů. Druhý byl věnován souvislostem problematiky ochrany státních hranic a PS s činností dalších bezpečnostních složek a československé armády. Třetí okruh tvořily výstavní a edukační aktivity v této oblasti, čtvrtý blok byl zaměřen na obyvatelstvo v pohraničí, resp. jeho život v podmínkách střežení hranice.

Seminář zahájil přivítáním náměstek ředitele Technického muzea Ing. Ivo Štěpánek a úvodním slovem PhDr. Zlatuše Kukánová, první zástupkyně ředitelky ABS. Poté byl otevřen první blok. Kurýry západních zpravodajských služeb a jejich způsoby přechodu státní hranice se zabýval Prokop Tomek z Vojenského historického ústavu Praha. Na příspěvek navázal jeho kolega Ivo Pejčoch referátem o příslušnících československé armády, působících jako kurýři západních zpravodajských služeb. Skupinu příspěvků uzavřel Tomáš Slavík z ABS Brno-Kanice představením ženijnětechnických opatření u 15. českobudějovické pohraniční brigády, jejich budování a také jejich obětí. Příspěvek Martina Pulce, týkající se zastřelení Václava Anschlága při pokusu o přechod hranic, si budou moci čtenáři přečíst ve sborníku ze semináře.

Jelikož se ze závažných důvodů nemohl dostavit také Ľubomír Morbacher z Ústavu paměti národa Bratislava, bylo na Josefu Vávrovi z ABS Brno-Kanice, aby otevřel druhý blok příspěvkem o výcvikových střediscích a školách SNB v pohraničí a jejich roli při ochraně hranic v období 1945–1950. O zajištění ostrahy nápravně pracovního tábora Vojna Vnitřní stráží ministerstva vnitra (1954–1961) pojednal František Bártík z Hornického

muzea v Příbrami. První část bloku ukončil Václav Šmidrkal z VHÚ Praha prezentací, v níž se zabýval spoluprací PS s Československým armádním filmem.

Ve druhé části přednesl soukromý badatel Josef Šolc referát o vzniku a vývoji Dunajské PS, poté Pavel Vaněk z ABS Brno-Kanice nastínil základní rysy organizace karlovarského útvaru PS na počátku padesátých let. V zeměpisném smyslu navázal referátem o působení pohraničních jednotek v severních Čechách v letech 1948–1955 Zdeněk Dragoun z Technické univerzity Liberec. Prezentace soukromého badatele Luďka Kozlovského věnovaná pramenu, na který v archivních fondech nenarazíme – kronikám pohraničních rot – blok uzavřela.

Druhý den byl věnován třetímu bloku příspěvků, tedy muzejním expozicím a edukačním aktivitám, týkajících se střežení státní hranice. Zahájila jej prezentace pracovníků restaurátorského pracoviště ABS Martina Kostlána a Michala Šrůtka o průzkumu fyzického stavu mapového materiálu ve fondech PS z padesátých let na pracovišti ABS v Kanicích u Brna a o možnostech konzervátorského a restaurátorského ošetření. O expozicích někdejšího Muzea Pohraniční stráže jako o reflexi historického vývoje PS hovořil Václav Rutar z Muzea Policie ČR Praha. Profesor Marek Výborný z pardubického gymnázia v Mozartově ulici seznámil badatele s tím, jaké jsou možnosti prezentace „železné opony" ve výuce dějepisu. Poslední příspěvek bloku patřil Haně Bartošové a Romanu Řezníčkovi, pracovníkům Technického muzea v Brně. Představili aktivity muzea související s ostrahou hranic v objektech situovaných na jižní Moravě (pěchotní srub MJ–S 3, Zahrada v Šatově a bývalá budova celnice v Hatích).

Po jejich vystoupení se účastníci nejprve přesunuli historickým autobusem Technického muzea na státní hranici u obce Jaroslavice, kde byla slavnostně odhalena replika hraničního sloupu z třicátých let. Poté byla na programu návštěva objektu bývalé celnice v Hatích a pěchotního srubu v Šatově, jehož expozice postihuje stav po reaktivaci československou armádou v padesátých letech. Ve své době procházela kolem srubu trasa signální stěny, proto byla na části pozemku kolem objektu postavena její replika a vedle dobová pozorovatelna.

Třetí den semináře přinesl téma obyvatelstva v pohraničí a jeho soužití se systémem střežení hranice. Započal příspěvkem Eugenie von Trützschler z výmarské nadace Stiftung Ettersberg o přeshraniční spolupráci Stasi a StB, která institucionálně začala v polovině padesátých let. Situace obyvatelstva před Únorem a v prvních měsících po Únoru 1948 v celním pohraničním pásmu Tachovska byla náplní referátu Jana Edla ze Státního okresního archivu (SOkA) Tachov. Na něj navázal Jiří Topinka ze SOkA Beroun referátem o hospodářských a sociálních problémech zemědělských osídlenců přicházejících do západočeského pohraničí, o jejich předčasných odchodech i o pokusech znovu pohraničí osídlit. Příspěvky doplnil David Kovařík z brněnského pracoviště Ústavu pro soudobé dějiny o dopadech zřízení hraničního a zakázaného pásma na obyvatelstvo, tj. vysídlení některých lokalit a demolice objektů. Příspěvek Libora Svobody (ÚSTR) upozornil na přechody do ČSR, jejichž aktéry byli Jihoslované, Rakušané a Italové. Život při hranici přiblížil pohledem na osudy obyvatel Rapšachu Jiří Petráš z Jihočeského muzea České Budějovice. Jiří Mikulka

z kanického pracoviště ABS doplnil mozaiku referátů vylíčením pohraničního incidentu z konce října 1949 mezi důstojníky Sovětské armády a myslivci z Hrádku na Mikulovsku. Na příkladu organizace přechodů státní hranice (převaděčství) na Mikulovsku dokumentoval protirežimní aktivity obyvatelstva v pohraničí soukromý badatel Vilém Fránek.

Na semináři zaznělo 22 příspěvků a můžeme konstatovat, že zvolené téma prokázalo svoji nosnost. Ovšem až budoucnost ukáže, zda se dočká pokračování… Fotografie z průběhu semináře jsou k dispozici na stránkách ABS (http://www.abscr.cz/cs/ochrana-statni-hranice-1948-1955) a v závěru roku 2011 by měl také péčí Technického muzea v Brně vyjít sborník příspěvků.

Česká archivní společnost a ABS

Jana Barbora Slaběňáková

Ve dnech 6.–8. října 2011 se zaměstnanci ABS Jana Barbora Slaběňáková a Pavel Vaněk zúčastnili exkurze České archivní společnosti, nazvané „Putování (nejen) po baťovských městech". Organizátoři si vytkli za cíl navštívit zejména místa spjatá s působením firmy Baťa. První den jsme navštívili nejprve Státní okresní archiv Zlín, sídlící od roku 1966 na zámku v Klečůvce.

Zámek Klečůvka, sídlo Státního okresního archivu Zlín.

V letech 1994–1995 byl vedle zámku dostavěn třípodlažní depozitář, k lepšímu přispěla i následná rekonstrukce zámecké budovy v letech 1995–1996. Sídlo tohoto archivu je příkladem budovy umístěné mimo okresní centrum a zároveň ukazuje možnosti adaptace historické budovy pro archivní účely. V současnosti archiv pečuje o více než 4447 běžných metrů archiválií, rozčleněných do 1702 archivních fondů. Ředitel archivu Mgr. David Valůšek byl průvodcem exkurze po zbytek jejího programu. Dále jsme navštívili Baťovu vilu, která je dnes sídlem Nadace Tomáše Bati, kongresové centrum ve Zlíně, postavené v roce 2010 podle návrhu známé architektky prof. Ing. arch. Evy Jiřičné a tvořící zajímavou kompozici se sousední budovou Univerzity Tomáše Bati (od téže architektky). Na závěr dne jsme se vydali do výškové budovy č. 21, dnes sídla Krajského úřadu Zlínského kraje. Nerealizovala se návštěva

Bývalý Archiv Pohraniční stráže a vojsk MV v Nitrianské Stredě.

svitovského archivu z důvodu služební cesty odpovědného pracovníka. Následujícího dne se účastníci exkurze přesunuli na slovenské území, kde nejprve navštívili Štátny archív v Nitre, pobočku Topoľčany. Zde si prohlédli jednak depozitáře, jednak vybrané zajímavé archiválie a seznámili se s historií výstavby archivní budovy, která byla v roce 1975 (rok stěhování topolčanského archivu do objektu) vůbec první budovou v tehdejším Československu stavěnou za účelem uložení archivního materiálu. Budova prošla rekonstrukcí (ukončena 2005), v rámci které byla zvýšena o jedno poschodí a kompletně zrekonstruovány byly prostory pro uložení archiválií. Jejich kapacita tak dosáhla přes 4000 běžných metrů; v archivu je nyní uloženo přes 900 fondů. Ředitelka pobočky PhDr. Oľga Kvasnicová se vedle Mgr. Davida Valůška zhostila role průvodkyně celého dne.

Následovala zastávka u objektu někdejšího Archivu Pohraniční stráže a vojsk MV v Nitrianské Stredě (klasicistní zámek). V tomto objektu se po rozdělení federace nacházel depozitář archivu Ministerstva vnitra Slovenské republiky. Objekt jsme si prohlédli pouze zvenčí. Následoval přejezd do obce Bošany, kde se nacházel první výrobní objekt firmy Baťa na slovenském území. V obci nás uvítal na obecním úřadě starosta Ing. Pavel Štros. Velmi zajímavou součástí programu v Bošanech pak bylo setkání se třemi pamětníky, kteří poutavě povyprávěli o svých zážitcích.

Poslední lokalitou navštívenou na slovenském území bylo město Partizánske, které do roku 1949 neslo jméno Baťovany. Prohlédli jsme si část města s typickou baťovskou zástavbou, evangelický kostel a římskokatolický kostel Božského Srdca Ježíšovho, postavený dle návrhu architekta Vladimíra Karfíka (1930–1946 vedoucí projekčního oddělení firmy Baťa ve Zlíně, mj. projektant výše zmíněné výškové budovy č. 21).

Závěrečný den exkurze patřil vlastivědnému programu zpět v České republice. Navštívili jsme Mikuláštíkovo fojtství v obci Jasenná, exkurzní a návštěvnické centrum firmy Rudolf Jelínek a zámek ve Vizovicích.

Účastníci archivní exkurze.

Foto Jana Barbora Slaběňáková

ARCHIVNÍ A-Ž

Archivní A–Ž

Kolektiv autorů

Aspekty všedního života I. správy SNB. K všednímu životu centrály rozvědky (I. správy SNB) patřilo v komunistickém Československu nadměrné pití alkoholu na pracovišti i pořádání různých bujarých oslav a večírků v pracovní době. Tento rizikový fenomén kvetl zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století. Svědčí o tom značné množství rozkazů náčelníků I. správy SNB (dále RNS), v nichž se tito funkcionáři snažili tepat zlořád alkoholu a označovali jej za jeden z hlavních problémů omezujících akceschopnost příslušníků rozvědky. Ilustrativním příkladem může být RNS č. 3 z roku 1981 k upevnění kázně, morálně politického stavu příslušníků, zvýšení konspirace a ochrany objektů I. správy SNB. V úvodu dokumentu se konstatuje, že při kontrole rozkazů náčelníka I. správy SNB (RNS č. 29 z roku 1975 a RNS č. 27 z roku 1978 (ke zlepšení stavu a úrovně kázně příslušníků, k dodržování konspirace a bezpečnostních opatření) bylo zjištěno, že stále dochází k nadměrnému pití alkoholu v objektech rozvědky. „*Zákaz ministra vnitra ČSSR – požívat alkoholické nápoje na pracovištích ministerstva jak v pracovní, tak i mimopracovní době – není dodržován. Organizováním různých oslav u příležitosti životních a jiných výročí dochází ke značnému, nekontrolovatelnému pohybu příslušníků v prostorách budov I. správy SNB, a tím k porušování stanoveného režimu obrany.*“

Tehdejší náčelník rozvědky gen. Karel Sochor proto nařídil „*[…] od 1. dubna 1981 upustit od organizování oslav, rozlouček a podobných akcí v objektech I. správy SNB a požívání alkoholických nápojů v těchto objektech.*“ Zároveň uložil vedoucím pracovníkům „*[…] provádět ve spolupráci se stranickými orgány a organizacemi KSČ opatření k upevnění kázně a ke zvýšení konspirace objektů a k dodržování zákazu požívání alkoholických nápojů na pracovišti.*“ Nezůstalo však jen u obecných frází. Generál Sochor jako iniciativní velitel nabídl i konkrétní recepty. „*[…] Zasloužilým pracovníkům při příležitosti významných životních výročí (50, 55 let), odchodu do důchodu apod. umožnit uspořádání pohoštění pro spolupracovníky v objektu ZÁTORKA, a to zásadně po pracovní době.*“ V této souvislosti náčelníkům jednotlivých odborů rovněž doporučil „*[…] organizovat přijetí a předání odměn i jiného ocenění těmto pracovníkům ve vedení odboru, za účasti předsedy stranické organizace, bez zvaní dalších příslušníků odboru a I. správy SNB.*“

Zejména pokud jde o druhé opatření, můžeme jen spekulovat, zda takové „téte á téte“ dýchánky v soudružské atmosféře mohly vést ke kýženému efektu dodržování zákazu pití alkoholu na pracovišti. Do reality nás vrací RNS č. 23 z roku 1982 k morálně politickému stavu. Dokument se věnoval, i s uvedením konkrétních negativních příkladů, různým problémovým okruhům činnosti příslušníků rozvědky. K nim patřil špatný vztah k práci a k plnění služebních úkolů, porušování konspirace a utajovaných skutečností. Alkohol byl ovšem v tomto výčtu na prvním místě. Materiál

upozorňoval, *„[…] že pod vlivem alkoholu dochází ke ztrátám nebo odcizení služebních průkazů a jiných dokladů, k násilnému jednání a výtržnictví, končícímu zadržením příslušníky VB“*. Konkrétní nápady na zlepšení situace tentokrát náčelník I. správy SNB nenabídl. V závěru svého rozkazu apelativně vyjádřil přesvědčení, *„[…] že při společném úsilí velitelských, stranických i svazáckých orgánů a organizací a při plné podpoře politicky vyspělých, morálně a charakterově příkladných pracovníků I. správy SNB se podaří v krátké době dosáhnout rozhodného obratu v morálně politickém stavu I správy SNB. Tento rozhodný obrat najde jistě svůj odraz i v daleko kvalitnějším plnění úkolů, které jsou čs. rozvědce uloženy.“*

Dnes víme, že to bylo generálovo zbožné přání. Žádný „rozhodný obrat“ nenastal, a to minimálně do konce roku 1989. [DB]

Co je tohle za materiál?! Tuto otázku si občas klade badatel nad zapeklitými případy, kdy po dlouhém pátrání nalezne informaci, která je sice zajímavá, ale naprosto nedostačující. Například tehdy, když narazí na zmínku o zajímavém případu přechodu státní hranice, avšak kromě velice stručného popisu případu je v pramenu uveden pouze rok dané události, což dalšímu dohledání nijak zvlášť nepomáhá. Je-li tento případ navíc zaznamenán v úseku pohraniční brigády, jejíž fond není zpracován, čeká dychtivého badatele anabáze skrze různé výkazy činnosti, úmorné procházení denních hlášení či hledání dalších zmínek v písemnostech uvedené brigády.

Otázku uvedenou v nadpisu si zajisté kladl i velitel IV. praporu Nová Bystřice 15. českobudějovické pohraniční brigády, když šplhal na pozorovatelnu a přemítal o „schopnostech“ hlídky, která odtud střežila státní hranice. Poté, co vylezl na vrchol, upozornil hlídku na osobu, snažící se překonat drátěný zátaras… Předtím, než se odhodlal k tomuto kroku, nevěřícně pozoroval, jak z rakouské strany přichází neznámá osoba a celkem třikrát se vrací k drátěnému zátarasu a zpět, aniž by byla hlídkou zpozorována. Nejprve si neznámý došel k drátěnému zátarasu odstřihnout drát, se kterým se vrátil do lesa. Zde pomocí ukořistěného drátu smontoval z vrcholků smrčků žebřík, se kterým postupoval zpět k zátarasu a zkoušel jej přelézt. Když zjistil, že výška žebříku je nedostačující, vrátil se zpět do lesa pro březové poleno, kterým si následně žebřík podložil. V tuto chvíli již velitel praporu nevydržel a začal šplhat na pozorovatelnu…

Některé případy přechodů státní hranice působí z dnešního pohledu poněkud komicky, přestože pro tehdejší aktéry měly tragické následky. Hlídce konající službu na pozorovatelně se dostalo potrestání od velitele praporu a zadržený byl předán StB.

Případ popsaný na předchozích řádcích patřil právě mezi ty, k jejichž odkrytí vedla dlouhá a trnitá cesta, která nebyla prosta kladení si otázek, narážejících na úroveň vypovídací hodnoty studovaného materiálu. Roční vyhodnocení činnosti 15. pohraniční brigády přineslo pouze zmínku na pár řádcích a rok, kdy se daná událost odehrála, ale jinak nic bližšího. Hledání v měsíčních výkazech nepřineslo zhola nic a denní hlášení také nebyla plodná. Jen šťastná náhoda při hledání úplně jiné problematiky pak přinesla zásadní průlom – tedy datum, kdy se ona událost odehrála – 9. července 1953. Opětovné hledání v denních hlášeních Hlavní správy Pohraniční

a vnitřní stráže pak poskytlo další podrobnosti k případu, avšak s různými odchylkami (jako například špatné číselné označení pohraniční roty), které způsobily původní nedohledání.

Při studiích mi jeden spolužák vysvětloval, že práce s materiály z 20. století je velmi jednoduchá. Prý stačí jenom postupovat stylem „vezmeš a opíšeš"… [TS]

Charakteristika soudruha H. V personálních spisech zaměstnanců rezortu vnitra se kromě mnoha dalších materiálů často vyskytují posudky, hodnotící politickou a služební charakteristiku daného člověka. Sledován býval profil jak morální, tak politický, politický vliv pracovníka na jeho rodinu a okolí, styl jeho práce, jeho nedostatky a přednosti. Někdy byla dodána i reflexe za určité období hovořící o tom, zda se pracovník například změnil k lepšímu, či nikoliv. Skladba, forma a obsažnost hodnocení závisela na konkrétním pisateli, který je zpracovával.

V obecné rovině lze konstatovat, že koncem čtyřicátých a v padesátých letech bývají tyto charakteristiky občas velmi obsáhlé, připomínající spíše slohové cvičení. V průběhu pozdějších let se formalizují, tj. zestručňují a jsou věcnější. Čtenářsky vděčnější jsou ale pochopitelně ony charakteristiky z dřívějšího období, o čemž svědčí přiložené hodnocení jednoho archiváře nejmenovaného krajského archivu z roku 1953.

„Organizační schopnosti, pracovní výkony s. H […] jsou, můžeme říci, velmi dobré. A tu by se zdálo*, že i politicky je na oné výši. Ovšem zde je háček, totiž zbytek starého nazírání na plnění úkolů. S klidným svědomím mohu říci, že daný úkol splní, jak nejlépe dovede a v poměrně krátkém čase. Nedostatek tkví v tom, že jeho práce nespočívá na hluboké ideové základně. To znamená: s. H […] pojímá dané úkoly jako rozkaz, který je nutno splnit. Když začneme rozebírat smysl archivní práce, nedovede celou řadu otázek zodpovědět uspokojivě. Příklad: pořádáme fondy, v nichž jsou zprávy o dolování. Na otázku: Proč to musí být hotovo co nejdříve? zní odpověď: Aby to zde nepřekáželo. Ačkoliv správná odpověď by měla znít asi takt: Proces se Slánským ukázal, že členové spikleneckého centra zatajovali bohatství našich zemí, je proto nutné co nejdříve znovu dokázat, že máme mnoho nerostného bohatství. – Tolik jako malá ukázka, jaký politicko-hospodářský základ musí mít naše práce archivní. – Právě proto, že s. H […] se projevuje jako velmi dobrý organizátor (sběr nepotřebných spisů, obstarávání archivních krabic apod.), jako iniciativní pracovník, snažíme se mu pomáhat, aby postupně všechny nedostatky odstraňoval, aby se zbavoval škodlivých vlivů. Dalším takovým pozůstatkem – a to z doby aktivní vojenské služby – u s. H […] je, že velmi rád, jak se lidově říká, komanduje, a to někdy způsobem ne právě vhodným. Lze však říci, že za dobu jednoho roku, co je v krajském archivu, se po této stránce dosti změnil, i když ne docela.*"

Přestože nám pročítání tohoto typu materiálu dnes spíše vyvolá úsměv na tváři, nejsou nakonec předchozí řádky v něčem nadčasové? [JBS]

Limity družby. Družba ve formě prohlubování kontaktů mezi mládeží a Československou lidovou armádou (ČSLA) byla v době komunistického Československa běžnou a podporovanou aktivitou. Režim se tak snažil mimo jiné přiblížit mladým lidem armádu „z té lepší stránky", ve snaze vzbudit zájem budoucích branců o vojenskou tematiku. V tomto směru by bylo možné pokládat návštěvu žáků Středního odborného učiliště (SOU) spojů Tábor v listopadu 1985 na vojenském spojovacím uzlu Západního vojenského okruhu (ZVO) za zcela banální a rutinní záležitost.

Z fondů ABS však zjistíme, že průběh zmíněné exkurze vedl Vojenskou kontrarozvědku (VKR) k založení spisu v kategorii prověřovaná osoba (SPO) s krycím názvem ÚNIK, a to na dva důstojníky vojenského útvaru, kteří učně provázeli. Bližší podrobnosti se dozvíme z protokolu Odboru vyšetřování StB ve VKR: „*Na základě získaných poznatků bylo zjištěno a zadokumentováno, že mjr. Jan Š. a pplk. Josef K. svým jednáním zapříčinili, že skutečnosti, tvořící předmět státního a služebního tajemství, se staly známými nepovolaným osobám. […] Oba jmenovaní jsou podezřelí ze spáchání trestného činu ohrožení státního tajemství podle § 107 odst. 1 písm. a) trestního zákona. Toho se měli dopustit tím, že dne 14. 11. 1985 v odpoledních hodinách umožnili 23 nepovolaným osobám (učňům a vychovatelce SOU spojů Tábor) vstup a prohlídku prostor spojovacího uzlu ZVO Tábor. Nepovolané osoby se konkrétně seznámily s umístěním telefonní a dálnopisné ústředny, s radioreleovým spojením ZVO a dalšími zařízeními, zajišťujícími spojení v rámci ZVO. Mimo uvedených pracovišť se seznámily i s dalšími skutečnostmi tvořícími předmět služebního tajemství, a na pracovišti radioreleové stanice i se skutečnostmi tvořícími předmět státního tajemství.*"

Vyšetřovatel zároveň konstatoval, že podrobně objasnit celou kauzu nebude úplně snadné: „*[…] ke zjištění rozsahu utajovaných skutečnosti, s kterými se nepovolané osoby seznámily, by bylo nutné vyslechnout všechny osoby, které se dne 14. 11. 1985 prohlídky spojovacího uzlu zúčastnily. Tyto úkony se však jeví za zjištěného stavu věci jako nadbytečné zejména proto, že by zjevně vyvolaly mezi nepovolanými osobami nežádoucí zájem o skutečnosti, které mají zůstat utajeny.*" Vzhledem k dosavadní bezúhonnosti obou důstojníků a jejich třídně blízkému původu bylo rozhodnuto trestní stíhání nezahajovat a případ řešit formou tzv. preventivně-výchovného opatření (PVO).

PVO byla specifická forma postihu, která se netýkala pouze armády, ale komunistický režim tento nástroj používal proti všem vrstvám obyvatelstva. Počet PVO dosahoval řádově statisíců a měl celou řadu forem. Jejich zákonnost byla velmi pochybná. Šlo o závažné zásahy do práv a svobod občanů, které státní moc prováděla nepřímo, například působením na zaměstnavatele, na vedení škol apod. Mezi nejčastější opatření patřilo vyloučení ze studia na středních a vysokých školách, vyloučení ze společenských organizací, zamezení cestování do kapitalistických zemí nedoporučením žádosti o výjezdní doložku, rozvázání pracovního poměru apod. V rámci ČSLA, v prostředí politicky spolehlivých soudruhů, mělo PVO zpravidla mnohem mírnější podobu. Často byl předmětný kázeňský přestupek projednáván na veřejné besedě.

V souladu s „Metodickými pokyny 1. náměstka ministra vnitra ČSSR k provádění preventivní činnosti československou kontrarozvědkou" z roku 1982 byla záležitost exkurze učňů uzavřena takto. *„Vlastní jednání zahájil náčelník Správy spojovacího vojska (SSV) ZVO, který seznámil přítomné s předmětnou věcí. […] V další části jednání provedl zhodnocení náčelník 8. oddělení ZVO z hlediska ochrany utajovaných skutečností. […] Po provedeném úvodu a zhodnocení vystoupili mjr. Jan Š. a pplk. Josef K. Před vojenskou veřejností uznali chybu, které se dopustili, a slíbili, že v budoucnu se podobného jednání vyvarují. Své jednání omlouvali tím, že se snažili absolventům SOU ukázat spojovací techniku, s kterou se seznámí při výkonu základní vojenské služby. Náčelník SSV ZVO ještě jednou zdůraznil závažnost a nebezpečnost jednání a oběma jmenovaným udělil kázeňský trest výstrahu pro neplnění služebních povinností."*

Vytříděný archivní materiál SPO ÚNIK ponechává bez odpovědi otázku, kdo vlastně na průběh návštěvy učňů orgány VKR upozornil. Lze však předpokládat, že tato událost přivedla mjr. Jana Š. a pplk. Josefa K. k zamyšlení, že družba s mládeží i kolegialita spolupracovníků mají své limity. [DB]

Nepovedená dezinformace. Počátkem osmdesátých let 20. století výrazně vzrostlo napětí mezi oběma tehdejšími supervelmocemi USA a SSSR, které spolu soupeřily v rámci studené války. Výrazem toho trendu se stala realizace rozhodnutí NATO z roku 1979, na jehož základě bylo v roce 1983 rozmístěno v některých evropských členských zemích Severoatlantické aliance (SRN, Velká Británie, Belgie, Nizozemí a Itálie) celkem 572 střel s plochou dráhou letu, označovaných jako Pershing 2. Sovětský svaz obratem přichystal sérii odvetných opatření. V jejich rámci došlo v roce 1983 k instalaci operačně-taktických raket (OTR) na území Německé demokratické republiky (NDR) a Československa. V NDR byly na čtyřech vojenských základnách rakety OTR-22 s doletem 900 km, na dvou základnách pak rakety OTR-23 s doletem 500 km. Na území Československa se nacházela pouze jedna raketová brigáda vyzbrojená systémy OTR-22, která byla umístěna na vojenské základně v Potštátu u Hranic na Moravě. Celkem zde bylo 24 odpalovacích zařízení, 39 bojových raket a 13 cvičných raket.

Komunistický režim zveřejnil z propagandistických důvodů pouze obecný záměr o rozmístění sovětských raket na území ČSSR. Veškeré detaily aktivit, které s tímto opatřením souvisely, podléhaly přísnému utajení. To se projevilo i uvnitř armády, kdy se někteří důstojníci snažili v rámci konspirace popírat i zjevné skutečnosti, a to prostřednictvím dezinformací. O tom, že tato snaha nemusela být vždy úspěšná, svědčí výpověď, kterou učinil dne 26. 10. 1986 kpt. ing. Michal B. do protokolu OVKR vojenského útvaru 8684 Hranice. Jmenovaný uvedl:

„Dne 21. nebo 22. 10. 1986 jsem prováděl výcvik v pořadové přípravě s vojáky, kteří nastoupili k útvaru 1. 10. 1986, v současné době jsou v přijímači. Tohoto zaměstnání se zúčastnil též voj. [B.] Miroslav, kterému některé cviky nešly, a proto jsem si jej vzal k individuálnímu výcviku. Při této příležitosti jsem s ním vedl rozhovor, při kterém jsem mu sdělil, že pravděpodobně asi řidiče dělat nebude, protože neudělal psychotesty.

On na to odpověděl: ‚Já jsem ani psychotesty udělat nechtěl, protože nechci jezdit s raketami.‘ Když jsem se jej dotazoval, od koho ví, že by měl jezdit s raketami, neodpověděl, jen se ironicky usmíval. V této době jsem prováděl dezinformaci, že se mýlí, že to, co je na raketometech, není raketa. Jmenovaný byl potom od 5. baterie přemístěn ke 4. baterii, kde nejsou řidiči. Tento zápis o výpovědi jsem sám hlasitě diktoval, přečetl jsem si jej a po seznámení prohlašuji, že proti jeho obsahu nemám námitky. Zápis ukončen, přečten, schválen a podepsán v 16,30 hod.“

Na spodním okraji dokumentu jsou pak rukou připsána tato slova: „*Šetření VZS* [vojáka základní služby – pozn. aut.] *B., únik nezjištěn, slabá inteligence VZS, cikán?*“ Nelze určit, zda jde o přípis vypovídajícího kpt. ing. Michala B. nebo jeho nadřízeného, vyslýchajícího pplk. Jaroslava H. Ve světle uvedených skutečností jde každopádně o „pozoruhodné“ závěry, které lze označit za vskutku odvážné.

Z ČSSR byla raketová brigáda OTR-22 stažena po podepsání sovětsko-americké smlouvy o likvidaci raket středního a kratšího doletu, ve Washingtonu 8. 12. 1987. Poslední sovětské systémy středního doletu opustily československé území v březnu 1988. Na jejich odsun dohlížela na základě dohody mezi ČSSR, SSSR a NDR skupina inspektorů, pověřená k této činnosti americkou stranou. Někteří soudruzi důstojníci ČSLA tak mohli mít o jednu starost méně, alespoň v oblasti provádění dezinformací. [DB]

Autoři: Daniel Bělouček [DB], Jana Barbora Slaběňáková [JBS], Tomáš Slavík [TS].

Rejstřík osob, krycích jmen, akcí

A

Adámek Jaroslav 87
Adlerová Libuše 62
ADRIA 183, 190
AGAVA 183, 189
akce „48“ 45, 48–58
akce „K“ 61
akce „R“ 61
Albrecht Josef 127
ALEXANDR *viz* MALÍNSKÝ
viz Neppel Johann Adolf
viz Okuněv Michal Nikolajevič
ALEXEJ 108
Ambrožová Galina 101
Andrejev Nikolaj 102
Andrew Christopher 96
Andrle Josef 81
Andrle Václav 28, 29, 31–33, 35, 40
Androultová Natálie 101, 102
Andrus Clift 29
Anschlága Martin 401
Antony Václav 65
Appl František 65
ARISTOTELES 98
Artěmov Alexandr Nikolajevič 98, 114, 115, 117
AŠANT 183, 190
ATAMAN 98, 120
ATLANTIK 183, 189
Axmanová Anna, Remigia 93

B

BABYLON 183, 190
Bačina Ivan 183, 188, 193
Bafile Corrado 88
Balík Stanislav 395
BAMBUS 183, 190
Bandera Stěpan 96
Baníková Julie 89
BANKA 183, 190
Barák Rudolf 161, 162, 164, 165, 173, 228, 246
Bareš Václav 65
Bárta Jan 62
Bárta Josef, Jan Baptista 65
Barták Oldřich 125, 144, 145, 146, 147, 149, 150, 152–157, 164, 175
Bartáková Marie 155, 156
Barták Stanislav, Rudolf 82
Barták Vladislav 83
Bárta Milan 159
Bártík František 401
Bartosiewicz Dominik 89
Bartošek Karel 149
Bartošová Hana 402
Bašek, Dr. 156
Bašta Jiří 96
Bea Fernando 397
Bečvář Jan 67
Bednařík Robert 67
Bednář Vincenc 83
Běhalová Věra 66
Belan Jozef 305
BELGIE 98
BEN 98
Benček Martin 288, 289
Bendegúz Cseh Gergő 390
Beneš Edvard 151, 154
Beneš Jaroslav 87
Beňová Marie, Koleta 93
Beránek Tomáš 85
Beran Fridrich 41

Beran Josef 62, 395, 397
Bergrová Viktorie 86
Bertsch, Dr. 134
Bevad Nikolaj Ivanovič 98, 100, 101, 103, 104, 109, 110, 112, 121
Bikkiné Balsai Jolán 390
Bilavčík Bohuslav 80
Bílek Ferdinand 92
Bilík Ignác 70
Bilko Leopold 91
Bílková Terezie, Edigna 76
Bindač Arnošt 77
Bláha Jiří 162
BLAHETA 75
Blahník Josef 79
Blaho Emil 283
Blaise František 91
Blažek Petr 150, 151, 152, 218
Blechová Anna 67
Blesík Jan 82
BLINOV *viz* Našivanenko A. M.
Boček Arnošt 127–138, 139–142, 144, 146, 147, 149, 150, 152–158, 160–177
Boček Karel 148, 172
Bočková Arnoštka (roz. Gillarová) 148
Bohdal Bedřich 67
BORY 184, 191
Bosáček Václav 73
Botschek Arnošt *viz* BOTSCHEK Arnošt *viz* BOTSCHEK Ernst *viz* RICHARD *viz* Boček Arnošt
Boukal Jan 93
Brabec Karel 78
Brabec Ladislav 68
Brabec Stanislav 85
Brabenec Jan 14, 28, 33, 41
Bradna Antonín 68
Braito Josef, Silvestr 82
Brodlová Vlasta 68
Broj Stanislav 150, 151, 152
Brünotová Kira 111
Brünotov Michal 111
Brunst Dimitrij 115
Brustrujak, RG 41
Bryks Josef 150
Březina, RG 25
BUK, KANDU, ÚHOŘ *viz* Boček Karel
Bukovszky Ladislav 387, 388, 390
Bumba Jaroslav 150
Bunža Bohumír 69
Burda Jaroslav 69
Burdová Marie, Venancie 78
Burian Bohuslav 55, 69
Bursík Tomáš 141, 149, 150, 159, 160, 174
Burýšek Josef 85
BUTA 91
Bystrov Vladimír 96

C

Cáha, Dr. 162
Caha Karel 100
Carda Václav 40
Cardijn Josef 62
Casaroli Agostino 399
Cehula Josef 90
CENTER 319
Cibulka Jaroslav 141
Cibulka Ladislav 83
Cígler Miroslav 41
Císler Jaroslav 64, 65
Cukr Josef 69

Č

Čada Miloslav 41, 113
Čáp Alois 69
Čarsky Jozef 89
Čebotarev Boris 100, 103
Čečil 153
Čech, Dr. 134
Čechová Natálie 78
Čechura Josef 41

Čeněk Aleš 95
Čepek Miloslav 171
Čepelka, mjr. 131
Čepička Alexej 151, 164
Černá Ludmila 79
Černicin Jaroslav 100
Černý Bohuslav 92
Černý Josef 154
Černý René 150, 151, 152
Červinková Věra 100
Čeřovský Jan 85
Čihák Josef 94
Čístecký František 65

D

Dacík Vincenc, Reginald 92
Danák Jozef 290, 292
Danda Jiří 131, 139, 140
Danda, ppor. 33
Dányi Ondrej 287, 289–291, 294
DÁŠA 98
Daško Jozef 287, 290, 291–293, 304, 321
Davídek Felix 70
Deči Bohuslav 150
De LIVA 81, 89
Demjan Štefan 217, 246
Dick Johann 200
Dittmerová Marie, Inocencia 93
Dobrodinský Jan 70
Doležal Josef 83
Doležal, odsouz. 129
Doležal Richard 127, 171
Doležal (VI. správa) 113
Dolínek 80
Dörner Rudolf 83
DORTMUND 98
Doskočil Hugo 71
Dostál Josef 93
Doubek Emil 150
Dovina Ondrej 283, 284, 286–290, 292, 304, 305, 311, 314, 318, 319, 321
Drábková Zdenka, Kamela 69
Dragoun Zdeněk 402
Drbohlavová Charlota 74
Dudáš Michal 280, 283, 287, 288, 290, 321
Ducháček Ivo 158
DUNA 183, 190
Ďuriš Július 164
Dušák Michal 321
Dušek Jan 77
Dušek Rudolf 78
Dvořáčková Marie 92
Dvořák Antonín 71, 86
Dvořáková Jiřina 223
Dvořák, por. 100

E

Edl Jan 402
Eemans Nestor 102
Egermeir Josef 41
Ehrenberger Josef 72
EIFEL 98
Eichingerová Blanka 165
Eichler Pavel 89
Eisenhammer Miroslav 14

F

Fadrhonc Jaroslav 145–147, 149, 153–157
Fajstavrová Ludmila 73
Faltusová Růžena (roz. Tesaříková) 137
Fastner, RG 40
Feierabend Ladislav Karel 153, 154
Fencl, RG 40
Feřt 88
Feřt Václav 398, 399
Feuner 192
Fidlerovi 119
Filko Ján 274
Fingerlandová Anna 78

Fink Miroslav 151
Fišek, RG 41
Fodran Michal 290, 291, 304, 305, 321
Fojtů František 72
Foldyna František 164
Folta, MV 163
Forstík Otakar 100, 102, 104, 107
Forst Karel 67
Fořtová Kristina, Mafnificata 71
Fránek Vilém 403
FRANKFURT 98
Frgal Karel, Ondřej 72
Fridrich, RG 41
Fridrichová Marie 70
Friedmann, por. 29
Frolík Jan 45, 46, 220, 247, 250, 276
Fruvirt Vnislav 72
Frycek, ref. 43
Furch Otto 91

G

Gabertová Emilie Charlotta (Lotty) *viz* Bělinová Emilie Charlotta
Gabrielová Ludmila, Placidie 76
Gajda 66
GANGA 183, 190
Garanin (Granin) Jevgenij Ivanovič 117
Gazdík Ján 272, 274
Gianfranceschi Giuseppe 397
Glaser Milan 395
Gottwald Klement 152, 159
Grajewski Andrzej 395
Granin *viz* Garanin Jevgenij Ivanovič
Grom Gustáv 283, 289, 290, 292
Gruntorád Jiří 230
Gubová Anna 66
Gula Marian 218, 219, 234
Gyarmati György 387, 388
GYMNAZISTA 98

H

Hadrava Bedřich 79
Hahner Karel 67
Hahn, ref. 43
HÁCHA Josef *viz* Sasina
Hajdová Anděla, Siegberta 69
Hájek Josef 84
Hájek Stanislav 187, 188
Hajný, MV 163
Halecký Štefan 144
Háleček Jan 188
Haluška Milan 294
Hampl Josef 70
Hansel Uwe 197, 198, 199
Hanš Boris 101
Hanuliak Ján 116, 118, 287, 288, 304, 307, 308, 311–313, 317–320
Hanus Ladislav 89
Hanuš Jiří 395
Hányš Vladimír, Longinus 92
Hanzelka, odsouz. 162
Haring Jindřich 72
Hartl Josef, Faustin 73
Hasal Antonín (NIŽBORSKÝ) 155, 156
Hasal, ml. 156
Hasalová 155, 156
Hasmandová Antonie, Vojtěcha 76
Havaši Ondrej 276, 290
Havelka Miloš 158
Havel Richard 92
Helikar Josef 67
Herzinger Adolf 73
Hirsch Vladimír 90
Hiřman, por. 102
Hitler Adolf 13, 96
Hladík Alois 73
Hlaváčová, OBO 194
Hlavínová Františka, Cypriána 94
Hnila František, 71
Hoffman Karel 151
Hofmanová Antonie 73

Hochman Jan 73
Hojerová Frýda 34
Holáň Oldřich 66
Holáň Stanislav 70
Holobrádek 66
Holub Jiří 65
Holubníček Josef 74
Horáček Vladimír 102, 104, 110, 112, 116, 117, 121
HORA František *viz* Matějka Karel
Horáková Jolana 293
HORÁKOVÁ Milada, f. MH 325, 327, 331, 333, 349, 358, 360, 369, 371, 372, 379, 380
Hora Ota 69
Horecký 192
Horníková Marie 80
Hornych, RG 40
Horvai Ivan 166
Hospodářská malorolnická skupina 154
Host Vilém 144
Hošek Josef 74
Houdek František 70
Houšťová Marie, Christiana 76
Houžvička Bohumil 75
Hradil Jakub 69
Hradský, RG 40
Hranáj, MUDr. 144
Hrazdil Josef 74
Hrbáček, genmjr. 118
Hrbáček Jaroslav 306, 318, 319, 321
Hrbek Rudolf 13, 41
Hrbotický, mjr. 210, 211
Hrnčiar Jozef 289, 290
Hrnčíř, por. 31
Hrubý Ivan 184
Hruška Luboš 143
Hubina Štefan 115
Hübner Antonín 75
Hudec Jan 74
Huml Jaroslav 75
Hurt, RG 41
Husičková Františka 78
Husťák Michal 287, 290, 293, 304
HVOZD 191
Hynek Josef 85

Ch

Chaloupka František 75
Chmelíř Josef 28
Chudáčková Eliška 79
Chvojka Josef 150

J

Jadrná Marie 66
Jakeš Jan 90
Janáková Marie, Doloris 76
Janča Rudolf 76
Jančík 174
Janda Josef 75, 153
Janeček Oldřich 110–119, 124
Janeček, stržm. 17
Janík Ján 272, 274
Janík Vladimír 71
Janiš Alfréd 75
Janoušek Jan 75
Janoušek Karol 188
Jarolímek Antonín 76
Jarolímek Stanislav, Bohuslav 94
JASMÍN 183, 190
JAVŮREK 86
Jedinák Peter 188
Jediná Ludmila 276
Jenčík Vojtěch 89
Jendželovský Juraj 89
Jentscher 88
Jerjonin P. P. 114, 116
Ježek Jaroslav 41
Ježek, JUDr. 160
Jileček Wolfgang 76
Jílek František 67
Jireček Václav 205

JIŘÍ *viz* Loučka Jiří
Jiříčková Anna 74
Jiřičná Eva 405
John Jan 83
Judt Tony 170
JUH 310
Jukl Rudolf 86
Jukl Vladimír 81
JULIE *viz* Sladká Marie (roz. Černá), provd. Bryksová
Juriga Anzelm 276, 287, 291, 304, 321
Juřík František, Stanislav 63, 76
Just Josef 77

K

Kabačník Viktor Emanulovič 117, 118
Kadlecová Milada 95
Kajpr Adolf 82
Kalandra Záviš 340
Kalinová Elfrieda, Wernharda 69
Kalous Jan 95, 96
Kamarád Stanislav 188
Kaňák Štěpán 77
KANDAHAR 183, 190
Kandaurov Alexandr 109, 110, 112, 116
KANDU, BUK, ÚHOŘ *viz* Boček Karel
Kaniová Marie 68
Kaplan Karel 141, 160, 174
Karásek Vladimír 66
Karfík Vladimír 406
Karlík Václav 41
Kárník Eduard 117, 119
Kasal Jaroslav 49, 50, 51
Kasalová 155
Kasan Michal 283, 319
Kaska Radko 115, 116, 300, 302, 306, 307, 313, 320
Kasl, RG 41
Kasl, št. kpt. 156, 157
Kastnerová Irena 143
Kaše Evžen 77
Kašpar Jaroslav 77
Khodl Alois 77
Kincl František 205, 207
Kirpičeva Taťjana Sergejevna 117
Klabík Václav 78
Klabouch Václav 67
Klíma Jaroslav 48, 49, 110, 112
Knajblová Marie, Helena 93
Kníže Robert 28
Knotek František 29
Kocábek Josef 78
Kocián Ladislav 80
Kohel, mjr. 26
Kohn Miloslav 77
Kohoutek František 144
Koláček Josef 398
Kolář Bohumil 68
Kolář František 70
Kolman František 86
Komander Rudolf 289
Komárek Karel 74
Komínek Milo 125, 143, 144
Kondrys Ferdinand 87
Konečný Alois, Josafat 72
KONGRES 113, 114
Konopa Martin 89
Kopřiva Arnošt 29
Kopřiva Ladislav 134, 164
Korál František 67
KORIDA 183, 189
Korobkov Nikolaj 113
Koryčanská Ludmila, Archanděla 78
Korynta Augustin 78
Kořínek Alois 398
Kos, RG 41
Kosková Anežka 91
Kosová Kristina, Judita 90
Kostlán Martin 327, 369, 387, 388, 391, 402
Košnar Miloslav 113, 304
Kotek Alois 87
Kotel J., plk. 164

Kotulán Jiří 66
Koudelka František 251
Koulová Milena 79
Koutek Ondřej 97
Kováč Alfons, 86
Kováč Ján 318, 319
Kovalová Marie 80
Kovář Emil 136
Kovařík David 402
Koza Vítězslav 73
Kozlík Jan 75
Kozlovský Luděk 402
Kracar Jan 79
Krajina Vladimír 69
Král Václav 84
Kráľ Václav 293
Kratochvíl 66
Kratochvílová Aloisie 165
Kratochvílová Božena 66
Krč Martin 294
Kreisl Robert 88
Krejčí Jiří 186, 187, 188
Krejčíková Jiřina 66
Krejčiřík Antonín 80
Krejza Josef 137
Krejza Milan *viz* Krejza Miroslav
viz Krejza Miloslav
Krejza Miloslav 127–131, 133–145, 148, 151, 152, 157, 160, 162, 165, 166, 175–177
Krejza Miroslav *viz* Krejza Milan
viz Krejza Miloslav
Kremer Vilém 71
Krištof Josef 79
Krivý 89
Kropáček Karel 319
Kruk Georgij 113
Krulich Vladimír 182, 188
Krupa Jozef 294
Krupauer Jaroslav 165
Krupík Ján 290, 292
Krutílek František 80
Kryl Jan 29
Kšait Přemysl 183, 188
Kubálek Michal 150, 151, 152
Kubešová Božena 68
Kubíček František, Inocenc 71
Kubík Jaroslav 272
Kucian Vladimír 289, 291, 322
Kučera Karel 80
Kučera Václav 29, 31, 33
Kudělásková Marie 78
Kudrna Josef 102, 108
Kugler Pavel 395
Kühnel František 165
Kukánová Zlatuše 401
Kukla, pplk. 156, 157
Kulač Jaroslav 94
Kulhánek František 66
KULÍK *viz* Kárník Eduard
Kulíšek Bronislav 78
Kunčík Jindřich 80
Kuneš, RG 40
Kunešová Marie 79
Kunický Josef 77
Kupec, pplk. 160
Kupec Zdeněk 46, 48
Kupsová Barbora, Celestina 84
Kurcin Štefan 73
Kuthan Václav 78
Kvasnicová Oľga 406
Kyluň, kpt. 39

L

Lacina Václav 66
Ladman Václav 149, 150
Lais, pplk. 149
Laluha Cyril 293
Lanča Antonín 68
Landsmann Bohumil 81
Lange B. 98
Lang Josef 81
Langoš Ján 296, 301, 307

Langrová Žofie, Bohumila 81
Lapin Nikolaj 100
Láska Daniel 276, 293
Lazar Štefan 313
Ledabyl Stanislav 81
Letz Róbert 271
Levický Sergej 113
Litera Bohuslav 170
Löbl Eugen 116
Lokvenc Vratislav 127, 129, 160
Lombardi Federico 395
Lopour Ladislav 84
Loučka Jiří 267
Löw Leopold 92
Luboš 69
Lux Zoltán 390

M

Macák Kamil 184, 188
Maděra Stanislav 162
Mádr Oto 48, 49, 56, 57, 81, 89
Machalka Augustin 49, 55, 82
Máchal Karel 71
Maixner Arthur 397
MÁJ 98
Majer Jiří 142
Majko Ján 290
Makovinský Vojtech 289, 290, 291, 322
Maková Alena 393
Makový Milan 104, 114
Malá Božena 87
Malenda Radovan 169
Malík Ján 304
Malík Josef 83
MALÍNSKÝ 120
MALÍNSKÝ *viz* Neppel Johann Adolf
viz ALEXANDR *viz* Okuněv Michal Nikolajevič
Malý Augustin 76
Mandelíčková Monika 170
Mandl Antonín 93
MANGO 183, 190
Manikovski Tobias 199
Martínek, RG 41
Martinka Severín 274
Marvan Jaroslav 48
Mastiliak Ján Ivan 55, 82
Mašek Miroslav 102
Mašek Pavel 181, 188
Matějka Karel 94
Matis Pavel 90
Medek Vojtěch 91
Mejzlík Jan 79
Meltzer Anton 289
Mencl, RG 41
Menhart Karel 90
METROPOL 183, 189
MH *viz* HORÁKOVÁ Milada, fond
Michálek Alois 85
Michálek Josef 164, 165
Mikeska Antonín 91
Mikliš Dominik 70
Mikori, CIC 170
Mikulášek František 82
Mikule Josef 79
Mikulka František 82
Mikulka Jiří 402
Milan Štefan 90
Milko Jozef 294
Millen, plk. MV 163
MILLY, A 169, 170
Milodarovič Jevgenij 113
Minařík Vladimír 71
Mišanko Gustáv 272, 289
Mitrochin Vasilij 96
Mizera Vojtěch 77
Mlej Peter 276, 289, 290
Molnár Bohumil 115, 116
Molnár Vojtech 294
Moravcová Hedvika, Virgilia 93
Moravcová Ludmila, Klotildis 93
Morbacher Ľubomír 401
MOSTY 209

Moškořová Emilie, Ildefonsa 69
Moštěk Josef 83
Motáčková Marie, Hermela 76
Mrkva Michal 90
Mrtvý Václav 94
Müller, MV 163
MÝTINA 184, 191

N

Nádvorník Aleš 108, 109, 110, 112, 113
Nahalka Št. 90
Našivanenko A. M. 111, 112, 122
Navara Luděk 127, 200
Nebeská Marie 65
Nedbal Antonín 78
Nedělčev Vladimír 107
Němčanský Bohumil, Bohuslav 65
Němčický Josef 80
Němec František 91
Němec Miroslav 79
Neppel Johann Adolf
viz MALÍNSKÝ *viz* ALEXANDR
viz Okuněv Michal Nikolajevič
Nercessian V. A. 113, 114
Netrval František 36
NETUKA *viz* Nádvorník Aleš
Neuwirth Anton 89
Nevečařal Josef 120, 124
Nezval František, 83
NIL 183, 190
Nitriansky Igor 293, 294
NIŽBORSKÝ *viz* Hasal Antonín
Nogol Josef 91
NORBERT 230
Nosek Václav 151
Nováček Jan 15, 41, 42, 44
Nováček Vladimír 83
Novák František, 83
Novák Josef 41
Novák Karel 211
Novák, pplk. 109
Novosad Jaroslav 84
Nový Jan 28

O

Obolenská Helena 104
Obolenský Lev 100
Obolenský Sergej 100
Obzina Jaromír 313, 318, 319
OFFENBACH 98
Okuněv Alexej 114
Okuněv Michal Nikolajevič 3, 95, 99, 100, 101–104, 107–124
Okuněv Nikolaj 99
Okuněvová Ludmila 107, 119
Olovjannikov J. I. 115, 116, 118
Olšr Josef 398
Omasta František 80
Ondok Josef, Petr 66
Ondráš František 74
Opasek Jan Anastáz 93
Orelské ústředí 52
Ostapovič Igor 113
OSTROV 184, 191
Ostrovský Jevgenij Romanovič *viz* Romanov-Ostrovský Jevgenij Romanovič
Osuský Viliam 292
Otčenášek Karel 84
Ovečka Petr 398
Ožvolda Vincent 274, 275, 303, 320

P

Pacl Vladimír 141, 160, 174
Pacner Karel 170
Pácha Václav 85
PALACH 205
Palach Jan 204, 205
PALOUK 184, 191
Panýrek, RG 41
Papáčková Kristýna 87
Papež Jan 185, 188, 192

PAŘÍŽ 98
PASEKA 184, 191
Pastor 88
Páv Josef 85
Pavlíková Jarmila 79
Pazderka František 83
Pecka Antonín 135
Pecka Karel 160
Pecka Milan *viz* Pecka Miloš
Pecka Miloš 127–137, 140–143, 145, 148, 157, 160, 162, 165, 166, 175
Pecková Rosálie (roz. Nováková) 135
Pěch Otakar 186, 188
Pech, prap. 33, 41
Pechr, RG 41
Pejčoch Ivo 401
Pejčoch Karel 78
Pejšková Vilma 72
Pekárek Alois 86
Pelich Antonín 150
Pelikán Jiří 97, 116, 119
Pellerová Elena 66
Pelnář Jan 271, 274, 286
Pěnčík Jan 119
Pepich Egyd 271, 272, 274, 275, 286, 287, 296, 313, 320
Pernegr František 86
Pernes Jiří 158
Peřina Jan 108, 109
Pešek Jan 271, 272
Petelík Čeněk 150, 151, 152
PETR 85
Petráš Jiří 402
Petrášová Ludmila 125
Philipová Herta 113
Pieschová Laura 77
Pícha Vladimír 86
Píchová Božena 71
Pijáček Josef 80
Pijáčková Marie, Huberta 68
Pilík Karel 68
Pinkavová Božena 78
Písklák Jiří 187, 188
Pithart Petr 203
Pius XI. 62, 397
Pius XII. 61, 398
Plaček Štěpán 96
PLATAN 183, 189
Plavčan Milan 184
Pletser Dmitrij 102
Plevová Anna, Numila 68
Plocek Josef 92
Pluháček Josef 70
Pobeha Ján 272, 275, 276, 286, 287, 290, 320
Podmanická Margita, Reineria 93
Podzemný Čestmír 286
Poglajen Tomislav Kolakovič 62
Pohlová, StB 111, 116
Poláček Zdeněk 87
Polák Ladislav 166
Polčín Stanislav 398
POLOM 183, 190
Popelka Ján 276
Popelka Miloslav 80
Porázik Ivan 89
Poremský Vladimír 98, 111–118, 122, 123
PORTO 183, 189
Pospělovskij Dimitrij Vladimirovič 118
Pospíšil Antonín 74
Pospíšil Josef 70
Pospíšilová Františka, Celestie, 78
Povolný Daniel 113
POZORNÝ *viz* Pěnčík Jan
Prášek Josef 86
Prát František 79
Pražák Karel 150
Pražáková Marie 87
Prda Petr 91
Presl Jan 133, 136
Priebera Pavol 294
Procházka František 85
Procházka Josef 84, 163

Procházka, RG 40, 41
Procházková Terezie 66
Prokop Jan 150
Prokop Tomek 243
PRŮSEK 184, 191
PŘEKLADATEL 95, 98, 99
Přikrylová Vlasta 70
„P“, s. 111, 113, 114
Půček František 87
Púčik Eduard 289, 291, 322
Pulec Martin 195, 196, 197, 401
Puobiš Ján 89

R

Rabas František 81
RADA 98
Radhouz, ppor. 173
Radoň Bedřich 46, 217, 246, 258
Rambousek, StB 107
Raška 146
Raučka Jan 40
Rázek Adolf 72
Razík Mečislav 92
Razík Václav 81
Reicin Bedřich 164
Reimer Jan 79
Reiner 89
REK 154
Remišer Jan 81
Resler František 114
Resl Josef 67
RICHARD *viz* BOTSCHEK Ernst
viz BOTSCHEK Arnošt
viz Boček Arnošt
Ripka Hubert 153, 154
Ritter, Dr. 89
RIVIERA 183, 189
Roewer Helmut 96
Roh Antonín 87
Romanov-Ostrovský Jevgenij
Romanovič 112, 115, 122
Romberg Michal 99
ROPA 183, 190
ROTTERDAM 98
Röwer Mirko 197, 198
Rozehnal Alois 83
Rudlová, MUDr. 166
Rutar Václav 402
Růžička Stanislav 182, 188
Rybár Rudolf 144
Rybář Jaroslav 41
Rybenská Františka 66
Rybenský Josef 92
Rykýř Rudol 85
Ryšavý, mjr. 162
Ryška Josef 85

Ř

Řezáč Karel 99, 100, 101, 124
Řezníček Karel 88
Řezníček Roman 402
Řihák Jaroslav 66
Říha, mjr. 124
Říha Václav 76
Říkovský Antonín 73
Říšský Drahoslav 77

S

Salzman Jaroslav 109, 110, 112, 113
Sasina Stanislav 88
SAŠA 98
Saurien Peter 199
Savický Petr Nikolajevič 104
Sedlák František 182, 188
Sedláková Marie 86
Sedlář, MV 163
Sejček, mjr. 113, 114
Senft Jindřich 67
Sergejevová-Mirkovičová Elizaveta 117
SERJOŽA *viz* Romberg Michal
Schäfer Stefan 96

Schiller Arnošt 39
Schlechter P., RG 40
Schneeweis Stanislav 78
Schönfeld Pavel *viz* Tigrid Pavel
Schovánek Radek 95
Schrutz Josef 70
Schumajer 88
Schutzner 66, 81
Schwarzenberg František 397
Schwarzová Anna 74
Sidorenko Georgij 113
Siemers 123
Sigmund Jan 74
Sijka Peter 290, 291, 304, 305, 322
Sivoš Jerguš 283, 317
Skalická Anna 91
Skládal Vojtěch 75
Sklenář, RG 40
Sklenář Josef 89
Sklenářová Vilma 89
Sklenovský Bruno 83
Skořepová Marie 72
Skripov Ivan Fjodorovič 305
Skřížovská Emilie 78
Skupina č. 839 91
Skupina č. 896 78
Skýpalová Anděla, Rosina 71
Sládeček Miloš 172
Sladký Ondřej 13, 15, 39
Slánský Rudolf 151
Slavíček František 29, 67
Slimák Anton 181, 188
Složil Josef 69
SLUNCE 183, 189
Smetana Karel 67
Smorádková Antonie 90
Sobola Tomáš 80
SOCHA 208
Sochor Karel 411
Somora Miloš 41
Somr, MUDr. 138
Soukop Josef 65
Soukupová Marie, Evarista 76
Sovadina František, Agathangelus 89
Spěváček František 28, 41
SPIRIDONOV 98
SPLENDID 316
SRPEN 207
Sršeň Ladislav 81
Stalin Josif Vissarionovič 159
Staněk Tomáš 39
Stárek Vladimír 114–119, 123, 318
Stavělová Olga, ml. 66
Stavělová Olga, st. 66
Stehlík Josef 151
Stechlík, MV 163
Stejskal Felix 94
Steklý Jindřich 102, 103, 104, 106, 107, 121, 124
Stočes Ladislav 162
Stodůlka Ignác 72
Stohr Pavel 185, 188, 193
Storka, P. 398
Straková Jarmila, Lidie 68
Stražovský Vladimír 94
Strecker Heidrun 197, 198
Strecker Kevin 195, 198, 200
Strejček František 74
STRELA 109
Strešňák, Gábor 387
Strnad Jindřich 70
Strnisko 89
Stroin Evžen 147, 149, 150, 171
STŘED 4, 325, 371
Střída Josef 69
Studihrach Miloš 165
Stuchlík Jindřich 93
Suchomel František 71
Suk Bohumi 79
Sukdol Jan 88
Suk Jiří 203
SURY 183, 190
Svačina Vratislav 94
Svatek Václav, Eliáš 71

Svěcená Božena 153
SVĚCENÁ-SABATOVOVÁ
viz Svěcená Božena
Svěchota Jaroslav 294
Svinka Adolf 92
Sviták Ivan 116
Svoboda Václav 41
Svobody Libor 402
Svozil Václav 83
Sysel Vladislav 73

Š

Šafarčík František 149, 150
Šafář, RG 40
Šalša Vincenc 92
Šavlík Alois 40
Šelais 80
Šemík František 80
Šesták Rudolf 89
Ševčíková Barbora 69
Šídlo Josef 76
Šik Ota 119
Šilhan František 82
Šilhavý Jaroslav 301, 307, 312, 313, 320
Šimek Josef 90
Šimek, ČTK 193
Šimíková Anna 68
Šimůnek Jaroslav 128, 129
Široký Ondrej 276, 287, 290, 291, 322
Šiška Karel 91
Škabradová Zdeňka 72
Škapa Jan 119
Škeřík František 70
Škrabánek Josef 79
Šlais, RG 40
Šlechta Alois 165
Šmejkal Václav 90
Šmerda Zdeněk 69
Šmidrkal Václav 401
Šolc Josef 402
Šoltés Josef 66
Šornikov 100
Šoustal Josef 73
Šoustar Jiří 80
Špaček Václav 39
Špelina Oldřich 112
Špidlík Tomáš 397
Šrůtek Michal 327, 369, 391, 402
Štefan Milan 88, 90
Štefunko Štefan 289, 291, 293, 304, 322
Štěpánek Ivo 401
Štěpánek Petr 84
Štěpán Jaroslav 41
Štěpán Václav 65
Šticha Rudolf 40
Štika, RG 41
Štorzerová Kamila 78
Štrans, npor. 103
Štros Pavel 406
Štverák František 86
Štych Karel 165
Šulc Václav, Celestýn 92
Šupka Pavel 90
Šváb Karel 151
Švec Otakar 94
Švecová Anna 71

T

Tajovský Vít Bohumil 82
TARANT 184, 191
Tarasov Sergej 101, 104, 110
Tarosovová Helena 114
Tarasovová Natálie 114
Tejchman Miroslav 158, 170
Tělupil Miroslav 77
Tenk Josef 149, 150
Teplík Ludvík 90
Tesař, NV 43

Theil-Luty Stefanie 116
Theisen Filip 67
TIGRID 183, 190
Tigrid Pavel, vl. jm. Schönfeld 97
Tichý Martin 145, 150, 153
Tichý Václav 41
Timofejev 109
Tkáč Antonín 92
Tlustoš Karel 127, 129
Tobola Jaroslav, Ambrož 87
Tomanoczy Josef 90
Tomek Miroslav 66
Tomek Prokop 95, 126, 146, 167, 401
Tomko 89
Tomšů Karel 85
Topinka Jiří 402
Toufar Josef 48
Trochta Štěpán 60, 81
Truhlář, SNB 162
Trunec Otakar 91
Trušnovič Jaroslav 109, 110, 112, 122, 123
Trützschler Eugenie 402
Třínek, mjr. 149
Tulachová Anežka 87
Tumpach Karel 165
Turošík Jozef 307
Tušek, RG 40
Tutte Josef 66
Tvrdá Filomena 71
Tyl Josef, Heřman 86

U

Uherec Vojtěch 184, 194
Uher Jan 92
Uhl Matthias 96
ÚHOŘ, KANDU, BUK *viz* Boček Karel
Ullrich Josef 16, 18
Unger Adolf 91
ÚNIK 414, 415, 454
Unzeiting Antonín 91
Urban Alois 92
Urbánek Miroslav 388
Urban Josef, Jan Evangelista 82
Utěchin Sergej 113, 114

V

Vacková Růžena 81
Vadlejch Karel 77
Vadovický Jozef 272
Vajnar Vratislav 203
Vala 151
Valášek Jan 66
Valena František 92
Vališ Zdeněk 219, 234
Válová Anna 71
Valter, pplk. 293
Valůšek David 405
VÁŇA 98
Vančura Jaroslav 79
Vaněk Antonín 150
Vaněk Pavel 197, 402, 405
Vaněk Václav 92
Vaníček Miloslav 319
Vaníčková Vladimíra 56
Vanková Anastazie, Gisela 93
Vařeka Ladislav 70
Vašíček Rudolf 70
Vaško Václav 58, 74
Vávra Josef 401
Vavro Bohuslav (Bohuš) 288, 289, 290, 304, 305, 322
Vavrochová Růžena, Priscila 76
Vavro Jozef 283, 287, 289, 290, 292, 321
Veber Václav 159
Velíková Jana 66
Vepřek Jaromír 112, 114, 117
Veselý Jaroslav 40

Veselý, MV 163
Vicena Josef 89
Vích František, Martin 88
VIKING 183, 189
Vincenec Dominik 70
Vintrová Marie 81
VLÁDCE 399
Vlaštůvka Miloslav 187, 188
Vlček František 81
Vlček Josef 92
Vodička, RG 41
Vodičková Stanislava 395
Vojtásek 192
Vojtaššák Ján 89, 90
Volek František 185, 188, 192
Vondrášková Alžběta, Method 76
Vonka František 68
Voráček Rudolf 93
Vosecký Jaroslav 108–113, 307
Vozdecký Josef 69
Vrabel, náč. 144
Vrana Josef 69
Vránka Jaroslav 150
Vrbenský Jaroslav 68
Vrbík Jan 92
Vrbík Josef, Dismas 92
Vrielynck Hugo 102
Vrtišková Jaroslava 184
Výborný Marek 402
Vykoukal Jiří 158, 170
Vynikal Václav 78
VYSLANEC 268
Vytiska Josef 107

W

Wágner Václav 93
Winter Jan 40
Witková Anežka, Antonie 93
Wollner Pavel 16

Z

Zadníčková Ludmila 87
Zahrádka Josef 68
Zach Alois 93
Zachar Jozef 294
Zach Václav 150
Zalabák Alois 100, 102
Závodský Osvald 151
Zbrojová Marie 80
Zdráhala Břetislav 211
Zejkán Jan 108, 109, 110, 120
Zela Stanislav 93
Zemanová Josefa 66
Zmrzlík Alois, 94
Zoubek, MV 142, 143
Zouhar Emil 94
Zouharová Helena, Anuše 94
Zrebený Rajmund, Albín 89
Zuzaňák Josef 183, 188, 194
Zvěřina Josef 65
ZVON 70, 73, 78

Ž

Žáček Pavel 95, 203, 217–220, 231, 243, 272, 280, 297, 301–303, 307, 311, 317, 387
Žádník 194
Žalobín Juraj 89
Železník Jan 91
ŽELIV-SEDLICE 71
Žemba Josef 172
ŽEMLA Zdeněk *viz* Žlábek Zdeněk
Žerlicin Evžen 102–104, 110, 121
Žídek Leo 68
Žigina Olga 111
Žlábek Zdeněk 115

Seznam užitých zkratek

A	– agent (typ spolupracovníka StB)
A MV SR	– Archív Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
a n.	– a následující
A ÚPN	– Archív Ústavu pamäti národa
A. O.	– aktivní opatření:
ABS	– Archiv bezpečnostních složek MV ČR
ÁBTL	– Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, maďarský Historický archiv státobezpečnostních služeb
AIŠEO	– Analyticko-informačný a štatisticko-evidenčný odbor
AKP	– dobový termín pro agenta StB
AMS	– Archiv ministerstva spravedlnosti
AMV	– Archiv ministerstva vnitra
AO	– aktivní opatření
AOP	– agenturně-operativní opatření, též činnost
APS	– Archiv poslanecké sněmovny
arch. č., a. č.	– archivní číslo
arch. jed.	– archivní jednotka
asp.	– aspirant
AÚ	– agenturní úsek
AV	– Akademie věd
AVV	– americké velvyslanectví
bal.	– balík
b. d.	– bez data
BdS, BDS	– Befehlshaber der Sicherheitspolizei, Velitelství bezpečnostní policie
BL	– bývalí lidé
BO	– bezpečnostní opatření
br.	– bratr

býv.	– bývalý
CFSsS	– Congregatio Fratrum Sanctissimi Sacramenti, Kongregace bratří Nejsvětější Svátosti (petrini)
CIA	– Central Intelligence Agency, Ústřední zpravodajská služba USA
CIC	– Counterintelligence Corps, zpravodajská služba armády Spojených států
CSCS	– Congregatio Sororum Caritatis Sanctae Crucis, Kongregace Milosrdných sester svatého Kříže, (křížovky)
CSsR	– Congregatio Sanctissimi Redemptoris, Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele (redemptoristé)
CÚV KS	– Celoútvarový výbor Komunistické strany Československa
CZV	– celozávodní výbor
č.	– číslo
č. sp.	– číslo spisu
ČČH	– Český časopis historický
Čedok	– Československá dopravní kancelář
čet.	– četař
čj., čj., č. jed.	– číslo jednací
ČOK	– Československá obchodní komora
ČR	– Česká republika
čs., čsl.	– československý, československá
ČSA	– Československé aerolinie
ČSA	– Československá armáda
ČSL	– Československá strana lidová
ČSLA	– Československá lidová armáda
ČSM	– Československý svaz mládeže
ČSR	– Československá republika
ČSR	– Československá republika
ČSSR	– Československá socialistická republika
ČTK	– Česká tisková kancelář
D	– důvěrník (typ spolupracovníka StB)

des.	– desátník
DS	– důvěrný styk
ES	– evidence spolupracovníků
ev. a. v.	– evanjelicka cirkev augsburského vyznania
f.	– fond
FCO	– franco (hodnota dováženého zboží v měně, včetně nákladů na dopravu na smluvené místo)
FMV	– Federálne ministerstvo vnútra
FMV	– Federální ministerstvo vnitra
fol.	– foliace
FS	– Federální shromáždění
FS	– Federální správa
FSSS	– Federálna správa spravodajskej služby
FSZS	– Federální správa zpravodajské služby
gen.	– generál, generální
genmjr.	– generálmajor
GŠ, gšt.	– Generální štáb
HD	– hospodářské družstvo
HG HM	– Hlinkova garda, Hlinkova mládež
HM	– Hlinkova mládež
HS	– Hlavní správa
HS StB	– Hlavní správa Státní bezpečnosti
HS VB	– Hlavní správa Veřejné bezpečnosti
HS VKR	– Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky
HSĽS (HS)	– Hlinkova slovenská ľudová strana, Hlinkova slovenská lidová strana
I	– informátor (typ spolupracovníka StB)
ileg.	– ilegální
inv. j., inv. j.	– inventární jednotka
IVV	– italské velvyslanectví
JOC	– Jeunesse ouvrière chrétienne, Křesťanská dělnická mládež

JZD – jednotné zemědělské družstvo
kap. zahr. – kapitalistické zahraničí
kart. – karton
Kčs – koruna československá
KGB – Komitět gosudarstvennoj bezopasnosti, Výbor státní bezpečnosti SSSR
KLDR – Korejská lidově demokratická republika
KNV – krajský národní výbor
konspir. – konspirativní
kpt. – kapitán
kr. – krabice
kr. jm. – krycí jméno
kr. jméno – krycí jméno
KS – kapitalistické státy
KS – krajská správa
KS MV (KS-MV) – Krajská správa ministerstva vnitra
KSČ – Komunistická strana Československa
KSK – Komise stranické kontroly
KSS – Komunisticcká strana Slovenska
KV – krajské velitelství
KV – krajský výbor
KV StB – krajské velitelství Státní bezpečnosti
KV-NB – krajské velitelství národní bezpečnosti
LM – Lidové milice
MBO – mimořádné bezpečnostní opatření
MID – The Military Intelligence Division, zpravodajská služba armády USA
min. – ministr, ministerstvo
MIS – The Military Intelligence Service, zpravodajská služba armády USA
mj. – mimo jiné

mjr.	– major
mjr. děl.	– major dělostřelectva
MLR	– Maďarská lidová republika
MĽR	– Maďarská ľudová republika
MNB	– ministerstvo národní bezpečnosti
MNO	– ministerstvo národnej (národní) obrany
MNV	– místní národní výbor
MS	– Městská správa
MSS	– Mezinárodní svaz studentstva
MTH	– materiál trvalé hodnoty
MTZ	– materiálně technické zabezpečení
MV	– ministerstvo vnitra
MVŽP	– ministerstvo vnitra a životního prostředí
MZM HO	– Moravské zemské muzeum Brno – historické oddělení
NA	– Národní archiv
náč., náčel.	– náčelník
nám.	– námestník, náměstek
nar.	– narozen
nár. soc.	– národní socialisté, Česká strana národně sociální
NATO	– North Atlantic Treaty Organisation, Severoatlantická aliance
NB	– Národná bezpečnosť, Národní bezpečnost
NCWC	– The National Catholic Welfare Conference, předchůdce dnešní Konference katolických biskupů v USA
NDR	– Německá demokratická republika
NKVD	– Narodnyj komissariat vnutrennich děl, Lidový komisariát vnitřních záležitostí - sovětská tajná policie
NMV	– náměstek ministra vnitra
NMV	– nařízení ministra vnitra
NO	– náčelník obvodu (oddělení)
npor.	– nadporučík

NPT – nápravně pracovní tábor
NS – náčelník správy
NS – Národní shromáždění
NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, Národně socialistická německá strana dělníků
NSR – Německá spolková republika (viz též SRN)
NTS – Nacionalno-trudovoj sojuz, Národní svaz práce
NV – národní výbor (výbory)
NVÚ – nápravně-výchovný ústav
NZ – nápravné zařízení
OBZ – obranné zpravodajství
OCarm. – Ordo Fratrum beatissimae Mariae Virginis de Monte Carmelo, Řád bratří blahoslavené Panny Marie z hory (karmelitáni)
odb. – odbor
odd., odděl. – oddělení
odsouz. – odsouzený
OE – operativní státně bezpečnostní poznatky
OFM – Ordo Fratrum Minorum, Řád menších bratří (františkáni)
OFMCap. – Ordo Fratrum Minorum Capuccinorum, Řád menších bratří kapucínů (kapucíni)
OH – Ordo Hospitalarius S. Joannis de Deo, Hospitalský řád sv. Jana z Boha (milosrdní bratři)
okr. – okres, okresní
OKS-MV – okresní správa ministerstva vnitra
OMI – Congregatio Missionariorum Oblatorum Beatae Mariae Virginis mmaculatae, Kongregace misionářů oblátů blahoslavené Panny Marie Neposkvrněné (obláti)
OO-MV – operativní oddělení
OO-StB – oblastní odbor Státní bezpečnosti
OP – Ordo Fratrum Praedicatorum, Řád bratří kazatelů (dominikáni, dominikánky)

oper.	– operativní
OPraem.	– Sacer Candidus et Canonicus Ordo Praemonstratensis, Řád řeholních kanovníků premonstrátských (premonstráti)
OS	– okresní správa
OSB	– Ordo Sancti Benedicti, Řád svatého Benedikta (benediktini)
OSH	– ostraha státních hranic
OSN	– Organizace spojených národů
OSNB	– okresní Sbor národní bezpečnosti
OSS	– Office of Strategic Services, Úřad strategických služeb, zpravodajská služba Spojených států (předchůdce CIA)
OT	– obrněný transportér
OT	– Ordo Teutonicus, Řád německých rytířů (němečtí rytíři)
OTR	– operačně taktické rakety
OUN	– Organizace ukrajinských nacionalistů
OV	– obvodní velitelství
OZU	– odbor zvláštního určení
OŽD- MV	– odbor železniční dopravy ministerstva vnitra
„P“	– přátelé (označení sovětských poradců nebo přímo KGB)
par.	– paragraf
PJ	– pořádkové jednotky
plk.	– plukovník
pol.	– pololetí
por.	– poručík
PP	– Pohotovostní pluk
pplk.	– podplukovník
PRO	– protiraketová obrana
prot.	– protistátní
provd.	– provdaná
přír. f.	– přírůstek fondu
PS	– personální spis
PS	– Pohraniční stráž

PT – Přísně tajné
PTP – pomocné technické prapory
PÚO – pracovní útvar odsouzených
PÚP – pracovní útvar potrestaných
PÚV – pracovní útvary vězňů
PV, PaV – Pasy a víza (oddělení)
PVO – preventivně-výchovné opatření
PZO – podnik zahraničního obchodu
PZO – podnik zahraničního obchodu
RG – Revoluční gardy
reg. č., r. č. – registrační číslo
RMV – rozkaz ministra vnitra
RNS – rozkaz náčelníka správy
RSDr. – Rerum socialium doktor, doktor sociálně-politických věd
rtm. – rotmistr
ŘO, ř. o. – řídící orgán
S StB (S-StB) – Správa StB
S VB – Správa Veřejné bezpečnosti
S, spr. – správa
s. – soudruh
s. – stránka
SCB – Congregatio Virginum Sororum Misericordiae S. Caroli Borromei, Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského (boromejky)
SD – Sicherheitsdienst des Reichsführers der SS, německá tajná služba, bezpečnostní služba říšského vůdce SS
SDB – Societas Don Bosco (Salesiáni Dona Bosca), Společnost sv. Františka Saleského (salesiáni)
SE – Svobodná Evropa
SEO – statisticko-evidenční oddělení
SEO HS StB – Statisticko-evidenční odbor Hlavní správy StB

S-FMV – Správa Federálního ministerstva vnitra
SJ – Societas Iesu, Tovaryšstvo Ježíšovo (jezuité)
SKM – Sdružení katolické mládeže
sl. – složka
SNA – Slovenský národný archív
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SNJ – Strana národní jednoty
SNP – Slovenské národní povstání
SNR – Slovenská národní rada
SNZ – Správa nápravných zařízení
SOA – státní okresní archiv
SOkA – státní okresní archiv
SOU – střední odborné učiliště
SPaV – Správa pasov a víz
SPB – Svaz protifašistických bojovníků
SPO – spis prověřované osoby
spolupr., spol. – spolupracovník (StB)
SRN – Spolková republika Německo
SSK – samostatná skupina
SSR – Slovenská socialistická republika
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
SSU – Strategic Service Unit, Jednotka strategických služeb
S-StB, S StB – Správa Státní bezpečnosti
st. důstojník – starší důstojník
starš. – staršina
StB, Stb. – Státní bezpečnost
SÚC – Státní úřad pro věci církevní
sv. – svatý
sv. – svazek
SVKR-2.VO – Správa vojenské kontrarozvědky – 2. vojenský okruh

SVS – Sbor vězeňské stráže
š. – škatuľa
ŠPO – školní pohotovostní oddíl
TNP – tábor nucených prací
tr. – trestní
tr. z. – trestní zákon
TRMNB – tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti
TRMV – tajný rozkaz ministra vnitra
TS – tajný spolupracovník (StB)
tzv. – tak zvaný
ÚDV – Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
UK – Univerzita Komenského
ÚNZ – útvar nápravného zařízeníA
UPA – Ukrajinská povstalecká armáda
ÚSD – Ústav pro soudobé dějiny
ÚSTR – Ústav pro studium totalitních režimů
ÚV – Ústřední výbor
ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ÚZSI – Úřad pro zahraniční styky a informace
v. z., v.z. – v zastoupení
VB, V. B. – Veřejná bezpečnost
VC – vízoví cizinci
VHA – Vojenský historický archiv
VHÚ – Vojenský historický ústav
VKR – Vojenská kontrarozvědka
VKR HS PS – Hlavní správa pohraniční stráže (Vojenská kontrarozvědka-odbor Hlavní správy pohraniční stráže)
VLP – vojenský letecký přidělenec
vr. – vlastní rukou
VS – vnútorné spravodajstvo, vnitřní zpravodajství
vs. – versus

VŠ – vysoká škola
VŠ SNB – Vysoká škola Sboru národní bezpečnosti
VTS – vývojové technické středisko
VÚA – Vojenský ústřední archiv
VVZ – Výzvědné vojenské zpravodajství
VZS – voják základní služby
zák. – zákon
ZNB – Zbor národnej bezpečnosti
ZS – zpravodajská správa
ZS HS PS OSH – Zpravodajská správa Hlavní správy pohraniční stráže a ochrany státních hranic
ZS/GŠ – Zpravodajská správa Generálního štábu
ZS/GŠ MNO – Zpravodajská správa Generálního štábu ministerstva národní obrany
Zsl. – západoslovenský
ZST – země socialistického tábora
ZÚ – zastupitelský úřad
ZV SNB – Zemské velitelství Sboru národní bezpečnosti
zv. – zvaný
zvl. – zvláštní
ZVO – Západní vojenský okruh

Summaries

Security Services Archive: Closing the fourth year of activity and visions for the future

Jana Poddaná

Once Act No. 181/2007 on ISTR and SSA took effect, assets and archival materials were taken over with a great zeal. Importantly, the Archive and Institute managed to commence their activity within the statutory period of time. The negative side of this hectic period is that in terms of operation, the Archive is still not comparable with other public archives. The Archive has struggled with a lack of both working and storage space ever since its inception. The Archive's management has been in constant contact with the Government Dislocation Committee, the Archiving Administration and Filing Service Department of the Ministry of Interior, and other institutions, emphasising its need for suitable premises.

Several major issues had to be resolved early in the year. The most important ones concerned budget stabilisation. The successful move of the Counterintelligence Operative Dossiers and Investigation Files Group from Kobylisy during full operation was definitely a major success.

There is still room for improvement as regards working relations and collegiality. A sensitive approach is required particularly when addressing the relations between the two institutions which share one building, one budget, and are intertwined in fulfilling their obligations. The Archive aims to stabilise the SSA's position within the archive network, improve the perception of the SSA by the general public, and build good relations and collegiality with its partners. We also want to pay attention to practical international cooperation with archives of a similar concept. The Archive's task is to strengthen its own identity.

A difficult year for the Archive lies ahead. The Archive has to finalise its re-dislocation, complete the entries in the National Heritage Archive records, and start the general inventory announced for all archives in the Czech Republic. In addition, the Archive has objectives of its own. These include a major reduction of the time needed for processing researchers' requests, successful involvement in meeting the requirements arising from the Act on the Participants in Anti-communist Resistance, assistance in explaining the past to students, and presentation of the Archive's activity to the public. And we set ourselves one more task: To free the Security Services Archive from a veil of mystery and let the general public perceive it as a standard archive institution – which is how it should rightly be perceived.

The Borderland will be Czech! The activities of Plzeň's Revolutionary Guards in the western borderland in May and June 1945

Ondřej Sladký

The study focuses on the activities of the Plzeň-based revolutionary units (guards) in May and June 1945 in the western borderland of the Czechoslovak Republic. These forces were sent to the western borderland of Bohemia by the Revolutionary Guard Headquarters in Plzeň to perform tasks associated with the security of persons, protection of state property and protection from persons unreliable from the state point of view. In introduction, the reader gets to learn about the formation and operation of the Revolutionary Guard (RG) on the territory of the western Bohemian city of Plzeň. The next chapter tries to map the activity of the individual forces in the western borderland while illustrating the highly varied political structure of the individual teams, which led to varying attitudes towards the US military administration. The most extensive part is a detailed "slice of life" of a guard unit – a troop that operated in the Aš area together with the finance guard and gendarmerie. This part should give the reader an idea of the everyday life of a revolutionary guardian in the borderland. The article is very interesting thanks to an extensive amount of photographs that provide a vivid illustration of the historical era.

Card index for "Project 48" and evaluation of the so-called anti-state activities of the members of the Roman Catholic Church in selected so-called illegal groups

Petra Gabrielová

The investigation file collection is still one of the unprocessed collections at the SSA. Access to specific dossiers of interest to researchers is only possible through nominal records of the former StB. Themed literature searches are highly time-consuming and only possible on the basis of specialised knowledge (of persons and the relevant environment) of the person conducting the search. The lack of good quality material records on investigation files and a database enabling access to such files on the basis of themed captions is an obstacle not only to current researchers. The former StB staff faced a similar problem.

Since the 1950s, the staff of the I. Special Directorate of the MI also did various searches and evaluated archival materials, which resulted in a number of card indices and statistical, themed, and material record systems. The results of their work served the other security service units as a source of information for more thorough surveillance of persons unwelcome to the regime and also as the justification of the state security persecution of such persons whom the communist justice viewed as enemies

once and for all. These aspects may have played a role in the formation of the card index for "Project 48", created between 1965 and 1968 and intended to provide overview of the "illegal" groups subjected to trials at the turn of the 1940s and 1950s, as well as providing better material and themed access to investigation files.

The nominal table attached to the study contains a list of selected "illegal" groups, which pertains to the Roman Catholic Church. Listed for each group are the former evaluation captions of StB staff as well as new captions, which served the author as a criterion for selecting the "anti-state" groups and will further provide the current researchers a certain type of categorisation. The categorisation shows how the Roman Catholic Church ensured the possibilities for its further activity within the confined environment of the totalitarian regime and what methods and means, intrinsic to it or not directly conflicting with its principles, it used to protect its members and their activities.

Project TRANSLATOR (akce PŘEKLADATEL) – the case of secret collaborator MALÍNSKÝ. One of the forms of cooperation between the KGB and StB in penetrating the Russian émigrés' organisation, NTS

Jan Kalous

The article describes one of the specific forms of cooperation between the Czechoslovak State Security ("StB") and the Soviet KGB. It consisted in penetrating the Russian émigrés' organisation known as Natsionalno-trudovoy soyuz ("NTS" – National Labour Union; also referred to as the National Workers' Association or People's Labour Association) – a social-democratic movement of Russian émigrés.

The NTS was formed in Belgrade in 1930 and its branches were spread in western Europe, with headquarters in Frankfurt. For the StB, this was a form of cooperation that was interesting in connection with the ties to Czechoslovak exiles and Radio Free Europe. The study illustrates the cooperation between the StB and KGB using the example of Project TRANSLATOR, focused on penetrating NTS headquarters and obtaining a wealth of information on the organisation's leaders. The activities of secret collaborator Mikhail Nikolaevich Okunev-MALÍNSKÝ (1919–1977) portray the system of the StB-KGB cooperation in the period (the paper focuses primarily on the 1970s and 80s). They illustrate the substance of the long-term focus and goals that the StB and KGB pursued by focusing on NTS.

"Everything has been devised, fabricated and combined by me…" A confrontation between the depositions of an StB agent in prison and the memories of a witness, or several questions regarding the story of name B.

Martin Tichý

The use of StB agents in detention, prisons and forced labour camps was subject to the directives of the Ministry of Interior ("MI") and/or National Security. The individual cases of agents employed differ depending on the period circumstances.

The case under review attempts to explain the deployment of agent Arnošt Boček who accused co-prisoners Miloš Pecka and Miloslav Krejza of espionage, trafficking of uranium ore samples, and preparation of escape from the forced labour camp. His accusations were investigated by the Regional Directorate of the MI in Prague and proved false. Eventually, the informer himself – agent Arnošt Boček – was sentenced. The question why he accused his co-prisoners can be answered as follows: The accused Pecka and Krejza probably were to be punished for their participation in a strike and hunger strike at the Bytíz forced labour camp. The accusation, which Boček presented as his own finding, was probably prepared in a targeted manner by the Bytíz camp headquarters. However, this possible connection is not documented in archival materials courtesy of StB. Without an additional personal account of a witness – Mr Miloslav Krejza, whom the author located in 2010 – the case could not have been reconstructed with this degree of probability.

Further investigation showed that Arnošt Boček had operated as an StB agent in prisons at least since 1949, and until the latter half of the 1950s. His job was to submit reports as well as sign – probably pre-fabricated – protocols regarding various persons investigated by the StB. Gradually, however, agent Boček lost his credit for both StB's governing authorities and other prisoners, becoming an unreliable person for them. The study sets the entire story in the period context, which determined it.

Structure of the Intelligence Directorate/General Staff in 1989

Radek Fencl

The paper focuses on the structure of the Intelligence Directorate of the General Staff in 1989. It shows what the communist intelligence service looked like in the last year of its existence. It describes and illustrates in tables the structure of the individual departments and groups, and their respective structures. It depicts the individual areas of interest as well as the system of international residents and their direction from the headquarters.

The last dead person killed by the military protection of the state border

Pavel Vaněk

The article focuses on the attempt to cross the Czechoslovak border at the Strážný border crossing in May 1989, which resulted in the last death of a refugee in the period from 1948 to 1989. The victim was an eleven-year-old boy from the German Democratic Republic (GDR), who was in a group with his mother, three siblings and two men trying to cross the border by driving underneath the border gate. The sources used were the results of the investigation of the Office for the Documentation and Investigation of the Crimes of Communism regarding the persons who died while attempting to cross the state border during the period. It shows that while the number of victims decreased significantly in the mid-1960s as a result of disconnecting the wire barriers from high voltage, people still died on the border. From the latter half of the 1960s onwards, the percentage of GDR citizens among the victims grew gradually, as they attempted to reach West Germany or Austria through the Czechoslovak territory, until it exceeded the number of Czechoslovak and Polish citizens in the late 1980s. The text focuses on the course of the attempt and points out that the refugees lacked information regarding the state border measures and that they were limited by having four children on board. They were not even sure which border crossing to use in their attempt. The case is made even more tragic by the fact that, since the summer of 1989, GDR citizens had used another possibility to flee to the West – via Hungary.

Demonstrations in 1989 as seen by the VB and Polish inspiration for PP VB ČSR

Josef Vávra

The article focuses on the evaluation of the demonstrations (between January and November 1989) and the raids against them from the viewpoint of the Public Security ("VB") forces and units. It offers a peek behind the scenes at the preparations and the course of the raids. The study's central focus is the demonstrations organised in Prague, since the regime considered them to be of key importance and they were also attended by the highest numbers of people. Until the November events, VB forces clashed with the protesters in Prague nine times, specifically during the Palach Week (15 to 22 January), the Labour Day (1 May), the anniversary of the "international aid" (21 August), St. Wenceslas Day (28 September), and the anniversary of Czechoslovakia's foundation (28 October).

Even though the demonstrations were dispersed and VB's raids rated as successful, they exhibited insufficient preparation and a lack of experience of the squads when facing large assemblies. The poor coordination of police forces improved after the joint commander meetings held in the summer of 1989, and changes were also prepared

in terms of standards providing for the conditions and possibilities for the raids of the VB Flying Squad ("PP VB"), pursued by the squad leader since February 1989. Tactics were also supposed to improve as a result of the application of the "Materials to Aid in Organising and Executing Tasks towards Restoring Disturbed Public Order" courtesy of Poland's Komenda głównej milicje obywatelskiej, which resulted from the experience with raids during the period of martial law in Poland between 1980 and 1982. The handbook had been imported in early 1989 and some of the tactical variants described in it became part of the tuition of the PP VB.

The demonstrations in November 1989 and the subsequent fall of the regime drew a line after all efforts and the issue was subsequently approached under completely different conditions.

"Socialism is primarily record-keeping." Changes in the registration, keeping and archiving of agency/operative dossiers, 1958–1962

Pavel Žáček

The activities of the MI security forces underwent major changes in the late 1950s, especially the StB; this was also reflected in the organisation of the agency-operative office work. Having evaluated the experience from the previous period, the new service policy, A-oper-II-1 of December 1957, clarified the typology of dossier agenda (collaborator's personal dossier, record dossier, personal operational dossier, group operational dossier, agency-investigation dossier, object dossier, material operational dossier, control and investigation dossier) including report maps and questionnaires of persons on record.

Given the increase in the number of the agency-operational dossiers, the approval nomenclature of the individual MI officials was modified (from department heads to deputies and the Minister of Interior), screening and keeping records on "persons of interest" in the operational records, and handling of dossiers.

Another modification of October 1959 slightly altered the previous standard, but it principally confirmed the attempts of the top MI officials at centralising the registration, record keeping, and archiving of the agency-operational agenda, thus enabling the I. Special Department of the MI and its regional offshoots a more efficient use against the class enemy and control of the society.

In a way, those changes presaged another major modification of the agency-operational administration, which was implemented after the fall of Minister of Interior Rudolf Barák in 1962.

Main ŠtB Directorate in Slovakia between 1969 and 1974

Jerguš Sivoš

The Slovak researcher's study focuses on the formation, staffing, organisational changes, gradual centralisation of state security forces, and the termination (transformation into the XII. Directorate of the FMV) of ŠtB's central body in Slovakia between 1969 and 1974.

The unit was in formation from the autumn of 1968, led by Ján Pobeha. Its name – the Main Directorate of State Security of the Ministry of Interior of the Slovak Socialist Republic (HS ŠtB SSR), expressing its position and authority and relation to the Slovak interior sector – was approved in 1969. As the central security service of MV SSR, HS ŠtB SSR was the directing, controlling, coordination and (in specified areas) executive unit with competence on the territory of the SSR. It directed ŠtB's directorates in Slovakia residing with the regional ZNB directorates and defined the chief direction and focus of their work regarding the various topics. It submitted reports and information on its activities to the Central Committee of the Communist Party (ÚV KSS) and the Government of the SSR.

The attempts at re-centralising security services led to gradual changes in HS ŠtB SSR's position, job description, name etc. Following measures adopted in the middle and at the end of 1970, the Federal Ministry of Interior assumed the direction of all ŠtB units. The discussion on the final form of the top Slovak ŠtB unit took four more years. The HS ŠtB SSR ceased to exist as part of the restructuring of counterintelligence units in mid-1974 when it was replaced by the Counterintelligence Directorate in Bratislava.

Research and evaluation of the research into the physical condition of the investigation files in the case of Milada HORÁKOVÁ et al., also known as "Project CENTRE" (akce STŘED)

Martin Kostlán, Michal Šrůtek

Comprehensive research into the investigation files in the case of Milada HORÁKOVÁ et al., also known as "*akce STŘED*", took place as part of the activity of the Department for the Physical Care of Archival Materials in the Security Services Archive (also referred to as "SSA") in the first half of 2010. The files form part of the SSA collection, V-6301 MV. The goal of the research was to establish the maximum possible amount of information required for restoration and conservation. The archival materials are mostly typed documents, complemented by handwritten documents, photographs, letters, copies etc. bearing stamps, signatures, remarks and various types of highlights. Almost every file is a convolute of gradually arising investigations, interrogations,

house search results, arrest reports, sentence durations etc. The gradual formation of the files has resulted in a varied structure in terms of materials. The most important aspect from the restoration point of view – i.e. with a view to preserving the physical condition of the archival material – is the condition of the writing media – paper, cartons, boards etc.; i.e., the information media.

All archival files exhibit a high degree of chemical degradation caused by the material they consist of and the production process. Mechanical degradation is multiply individualised. Damage caused by unsuitable restoration is a specific type of damage. Given the assumption that the digitised items will not be handled subsequently (for the most part, since researchers will be offered digital copies), the principal task for the future is to address the chemical degradation – by means of storing the materials in non-acidic archive boxes, preferably in the horizontal position in clean and dust-free depots with adequate climate and cleaning. Aside from the storage, it is necessary to neutralise the paper of the archival materials. This needs to be done so that the paper is provided with a sufficient alkaline reserve for decades ahead. The amount of the archival material managed suggests it could be suitable to use the mass de-acidification method employing the Neschen C 500 technology, which the SSA owns and operates. The suitable methods of digitisation, neutralisation, restoration, and storage can, if combined, ensure the maximum lasting protection of archival materials.

A form for the researchers was prepared for the purposes of research, archiving, and the subsequent restoration; it was gradually detailed as the research progressed; and the article is a guide to the form. It was structured so as to enable easy navigation and simple recording. It should cover a broad range of archival materials that the authors encountered at the various sites during the research and discussed with the SSA archive specialists. Hence, the form is tailored to the collections of the SSA.

Cooperation of the Security Services Archive with Hungary's Historical Archives of the Hungarian State Security (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára) between 2008 and 2010F

Miroslav Urbánek, Martin Kostlán, Michal Šrůtek

The article briefly describes the events that the staff of both partner institutions has taken part in to date. The authors cover SSA employees' business stay at the Historical Archives of the State Security (ÁBTL) in Budapest between 5 and 6 November 2009. The chief purpose of the business trip was a visit to the specialised mass de-acidification worksite. The site uses the Neschen C 900 process, and hands-on experience and observations connected with the equipment's operation and efficiency was shared. The authors also mention a business trip of ÁBTL representatives to the SSA on 24 February 2010. The last project to date that the article's authors cover is the international conference "Mass De-acidification of Archival Records–Experience in

Applying the Bückeburg Method in State Security Archives", organised by Hungary's ÁBTL in Budapest on 23 September 2010. The topics discussed included the assessment of the various institutions' experience with the application of the Bückeburg mass de-acidification method, gained by their in-house conservation and restoration laboratories to date. Our restorers introduced the method of mass de-acidification of archival records as used at the SSA restoration and conservation sites.

Archive of Radio Vaticana's Czech broadcast

Pavel Kugler

The article covers the business trip of SSA and the Institute for the Study of Totalitarian Regimes ("ÚSTR") employees to the archive of Radio Vaticana's Czech department, which took place between 7 and 20 April 2011. The chief purpose was to map the transcripts of the Czech radio broadcasts from 1950 to 1989 stored there and to examine the possibility of using them for an edition in preparation. The documents are a valuable source of information for researchers since they view the communist Czechoslovakia from the viewpoint of one of the émigrés' hubs. In addition to the storage, physical condition, organisation, and future of the Vatican archival materials, the article also covers the formation of RaV and its Czech department as well as the editors who participated in the broadcasts. Last but not least, the article reminds the continued discussions between the parties, based on which the SSA and ÚSTR will obtain digital copies of the documents for their purposes.

Seminar "State Border Protection 1948–1955. The 60th anniversary of the military guarding of the state border"

Pavel Vaněk

This seminar was held by the Technical Museum in Brno in cooperation with SSA between 17 and 19 May 2011. The papers were grouped into four blocks based on their topics. The first block focused on the system of guarding the state border and couriers' crossings. The second focused on the relationships between the border protection and the Border Guard and the activities of other security services and the ČSLA. The third range of topics was the exhibition and educational activities in this field, and the fourth focused on the borderland citizens and their life under the conditions of border guarding. Photographs from the seminar are available on the SSA website.

Report on the participation of SSA representatives in an archive field trip

Jana Barbora Slaběňáková

The department is closed with a report on the participation of SSA representatives in an archive field trip organised by the Czech Archive Society between 6 and 8 October 2010 under the title "Pilgrimage of (not only) Bata's towns". The organisers set themselves the goal of visiting primarily the places associated with the activities of Bata the company in Moravia and Slovakia (visits to the buildings of archives, depositories, libraries, and research rooms, and conversations with witnesses and colleagues from various worksites in the country etc.).

A–Ž

Collective of authors

The regular department at the end of the Anthology contains news, information, glosses and "pearls" that archive workers come across during their work. In this issue, readers will find, among other articles, the **Aspects of Everyday Life at the I. Directorate of SNB** (the intelligence headquarters) during the communist regime where drinking at work became so heavy that the heads of the directorate had to address the issue. This is illustrated by the great number of their orders wherein the officials tried to beat demon alcohol, describing it as one of the chief problems limiting the efficiency of the intelligence officers. To no avail.

What material is this?! Researchers sometimes ask themselves this question when working on difficult cases, when a long search results in finding a piece of information that is interesting yet totally insufficient. For example, one finds a mention of an interesting case of border crossing, but alas, in addition to a very brief description, the source only specifies the year of the event, which is of little help for further search. The archive worker describes one such case where the road to discovery was long and difficult. And they say that working with 20th century documents is very easy – just "take it and copy it"!

Limits of druzhba. Druzhba, or socialising in the form of deepening contacts between young people and the Czechoslovak People's Army ("ČSLA"), was a common and encouraged activity during the communist era in Czechoslovakia. It was also one of the regime's ways to show young people the "bright side of the military", aiming to encourage the future draftees' interest in the military topics. The SSA collections show us, though, that the course of the field trip had actually led the Military Counterintelligence ("VKR") to start a file in the 'person under verification' category with the ÚNIK ("Leak") cover title, regarding two officers of the military unit who guided the visiting trainees.

Disinformation gone wrong. The tension between the two cold war rival superpowers of the era, the US and the USSR, escalated significantly in the early 1980s. For propaganda reasons, the communist regime only publicised the general intention for placing Soviet missiles on the territory of the Czechoslovak Socialist Republic. Any details were top secret. This also showed within the military itself, as certain officers, for the sake of confidentiality, tried to deny the obvious through disinformation. That such attempts were not necessarily successful at all times is illustrated by the deposition made by Capt. Michal B. for the record of the District VKR of the 8684 Hranice unit on 26 October 1986.

Character reference on Comrade H. The personal files of the Ministry of Interior employees often include, aside from many other documents, character reference documents evaluating the person's political and professional traits. Generally, it can be said that some of those documents dating back to the late 1940s and the 1950s tend to be quite lengthy, resembling exercises in style. The article focuses on a specific example of such evaluation documents from 1953 which describes a certain regional archive employee. Reading documents of this type makes most of us smile today, but when you think about it, such character references are timeless in a way, aren't they?

Autoři

Mgr. Daniel Bělošek
archivář
Archiv bezpečnostních složek
daniel.belousek@abscr.cz
www.abscr.cz

Mgr. Radek Fencl
archivář
Archiv bezpečnostních složek
radek.fencl@abscr.cz
www.abscr.cz

ThDr. Petra Gabrielová, Th.D.
archivářka
Archiv bezpečnostních složek
petra.gabrielova@abscr.cz
www.abscr.cz

PhDr. Jan Kalous, Ph.D.
historik
Ústav pro studium totalitních režimů
jan.kalous@ustrcr.cz
www.ustrcr.cz

Martin Kostlán, DiS.
vedoucí skupiny péče o fyzický stav archiválií
Archiv bezpečnostních složek
martin.kostlan@abscr.cz
www.abscr.cz

Mgr. Ladislava Kremličková
editorka
Archiv bezpečnostních složek
ladislava.kremlickova@abscr.cz
www.abscr.cz

Mgr. Pavel Kugler
vedoucí oddělení operativních svazků a vyšetřovacích spisů
Archiv bezpečnostních složek
pavel.kugler@abscr.cz
www.abscr.cz

Mgr. Jana Poddaná, Ph.D.
ředitelka Archivu bezpečnostních složek
jana.poddana@abscr.cz
www.abscr.cz

Jerguš Sivoš, Ph.D.
odborný referent
Ústav pamäti národa, Bratislava
sivos@upn.gov.sk
www.ustrcr.cz

Mgr. Jana Barbora Slaběňáková
archivářka
Archiv bezpečnostních složek
jana.slabenakova@abscr.cz
www.abscr.cz

Bc. Ondřej Sladký
historik, technik
Sdružení historiků ČR
sladkyo@seznam.cz

Mgr. Tomáš Slavík
archivář
Archiv bezpečnostních složek
tomas.slavik@abscr.
www.abscr.cz

Michal Šrůtek
externí spolupracovník skupiny
péče o fyzický stav archiválií ABS
michal.srutek@abscr.cz

Martin Tichý
historik
Ústav pro studium totalitních režimů
martin.tichy@ustrcr.cz
www.ustrcr.cz

PhDr. Miroslav Urbánek
vedoucí oddělení archivních fondů FMV
Archiv bezpečnostních složek
miroslav.urbanek@abscr.cz
www.abscr.cz

Mgr. Ing. Pavel Vaněk, Ph.D.
oddělení archivních fondů
vojsk MV Brno-Kanice
Archiv bezpečnostních složek
pavel.vanek@abscr.cz
www.abscr.cz

Mgr. Josef Vávra
archivář
Archiv bezpečnostních složek
josef.vavra@abscr.cz
www.abscr.cz

PhDr. Pavel Žáček, Ph.D.
ředitel Kanceláře
Ústav pro studium totalitních režimů
pavel.zacek@ustrcr.cz
www.ustrcr.cz

SBORNÍK
ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK
9/2011

Vydal Archiv bezpečnostních složek
Siwiecova 2, Praha 3, 130 00
v roce 2011

Editor: Ladislava Kremličková
Obálka, grafická úprava a sazba: Jan Fischer, Idea servis
Tisk: PBtisk s. r. o.

1. vydání
Náklad 600 výtisků

www.abscr.cz
ISBN 978-80-260-91152-1

Sborník Archivu bezpečnostních složek

9/2011

ISBN 978-80-260-1152-1